MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

TEOLOGIE ŞI VIAŢĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ŞI SPIRITUALITATE

C U P R I N S U L

ÎNVIEREA LUI HRISTOS — TAINA IERTĂRII NOASTRE

† *DANIEL, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei,*
Pastorala de Sfintele Paşti - 1998 5
† *PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor,*
Pastorală la Învierea Domnului - 1998 10
† *EFTIMIE, Episcopul Romanului,*
Pastorală la Învierea Domnului - 1998 13
† *IOACHIM Episcopul Huşilor*
Cuvânt pastoral la ziua Învierii Domnului - 1998 18

CREŞTINISM ŞI FILOSOFIE

George FLOROVSKY, **Ideea de creaţie în filosofia creştină** (trad. de *Pr. Ciprian Bahrim*) 25
Asist. Vasile CRISTESCU, **Persoana în creştinism şi filosofie** 50
Pr. Nicolae NICOLESCU, **Sofiologia şi definirea numelui lui Dumnezeu în gândirea Părintelui Pavel Florensky** 96

MĂRTURISIRILE ISTORIEI

† *DANIEL, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei,* **Mitropolitul Irineu Mihălcescu - un teolog luptător şi un misionar erudit** 133
Pr. lect. Ion VICOVAN, **Un om al istoriei — Mitropolitul profesor Irineu Mihălcescu (1874-1948)** 137
Pr. Paul MIHAIL **Mitropolitul Irineu Mihălcescu - amintiri dintr-o viaţă de om** 154

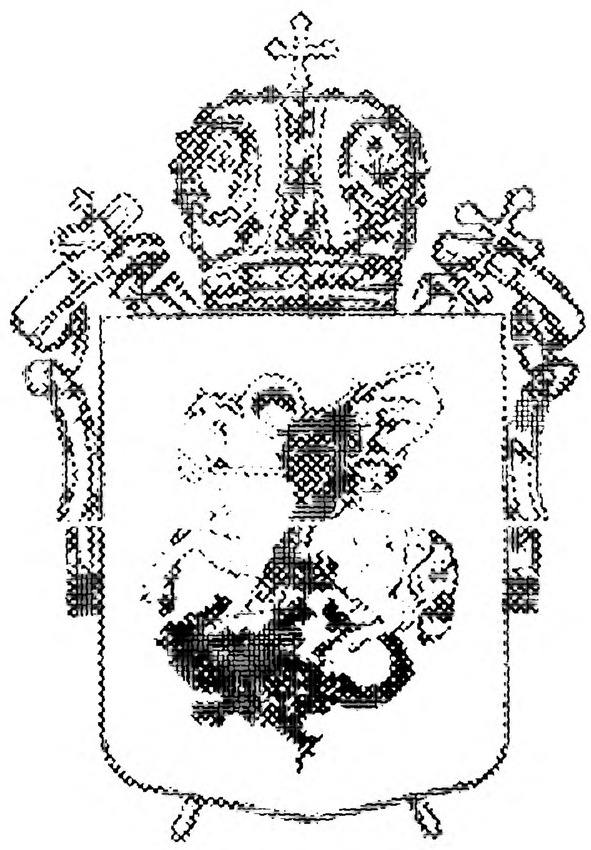
VIEŢI DE SFINŢI

Viaţa Sfantului Antipa de la Calapodeşti — un crampei din Patericul de la Valaam (trad. de *Laura Ioana CUŢITARU*) 171

PREDICI, CATEHEZE, MEDITAŢII

Arhim. Clement HARALAM, **Ieşit-a Semănătorul să semene sămânţa Sa** (Luca 8, 5) 187
Pr. asist. Vasile GORDON, **Veselitu-m-am de cei ce mi-au zis mie: «În casa Domnului vom merge!»** — pareneză la sfinţirea bisericii 191
Arhim. Cleopa ILIE, **Rolul femeii în familie, Biserică şi societate** 195

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

TEOLOGIE ŞI VIAŢĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ŞI SPIRITUALITATE

SERIE NOUĂ - ANUL VIII (LXXIV), Nr. 1-4, IANUARIE - APRILIE 1998

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA: Institutul Cultural-Misionar "TRINITAS"

Mănăstirea Golia, Str. Cuza Vodă, Nr. 51 - Iaşi 6600

COLEGIUL EDITORIAL

PRESEDINTE

† I.P.S. Dr. DANIEL, Mitropolitul Moldovei si Bucovinei

VICEPRESEDINTI

† I.P.S. PIMEN, Arhiepiscopul Sucevei si Rădăuților
+ P.S. EFTIMIE, Episcopul Romanului
+ P.S. IOACHIM, Episcopul Husilor

MEMBRI

P.C. Pr. prof. dr. Petre SEMEN, decanul Facultatii de Teologie - Iasi
P.C. Pr. prof. Ioan MIHOC, directorul Seminarului Teologic - Neamt
P.C. Pr. prof. Adrian IFTIMIU, directorul Seminarului Teologic - Suceava
P.C. Pr. prof. Dǒru IONEL, directorul Seminarului Teologic - Roman
P.C. Pr. prof. Grigore DIACONU, directorul Seminarului Teologic - Botosani
P.Cuv. Protos. prof. Corneliu ONILA, directorul Seminarului Teologic - Husi
P.C. Pr. prof. Constantin MUHA, directorul Seminarului Teologic - Dorohoi

REDACTIA: Pr. Nicolae Dascălu - redactor responsabil, Ovidiu Ciobotaru - redactor, Luminita Rânceu - corector, Pr. Victor Domeseu - culegere computerizata.

Plata abonamentelor se va face în contul
401.400.141.000
B.C. "Ion Tiriac", Filiala Iasi
ISSN 1221 - 5988
Articolele nepublicate nu se înapoiază

Imaginile care însotesc prezentul număr al revistei au fost preluate, în marea lor majoritate, din revista "Εκκλησια", editată de Mitropolia de Pireu, Grecia

ΙΣΝΔΣ

Învierea lui Hristos - taina iertării noastre

PASTORALĂ DE SFINTELE PAŞTI - 1998

† *DANIEL*
MITROPOLITUL MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

"Şi le-a spus că aşa este scris şi aşa trebuie să pătimească Hristos şi să învieze din morţi a treia zi. Şi să se propovăduiască în numele Său ***pocăinţa spre iertarea păcatelor*** *la toate neamurile, începând de la Ierusalim"*
(Luca 24, 46-47)

HRISTOS A ÎNVIAT!

Dreptmăritori creştini,

Înainte de suferinţa şi moartea Sa, Mântuitorul nostru Iisus Hristos a mâncat Paştile cu ucenicii Săi, zicând: *"Cu dor am dorit să mănânc cu voi acest Paşti, mai înainte de patima Mea. Căci zic vouă că de acum nu-l voi mai mânca, până când nu va fi desăvârşit în Împărăţia lui Dumnezeu"* (Luca 22, 15-16). Această ultimă cină a fost numită şi "**Cina cea de Taină**" sau "Cină mistică", pentru că în ea Hristos-Domnul a descoperit taina iubirii Sale jertfelnice, iubire mai tare decât păcatul şi moartea.

Întrucât păcatul omului este căderea sa din starea de ascultare şi iubire faţă de Dumnezeu şi faţă de semenii săi, Hristos biruieşte păcatul tocmai pentru că El este ascultător faţă de Dumnezeu până la moarte (Filipeni 2, 8) şi nu încetează să iubească pe Dumnezeu, chiar şi atunci când Dumnezeu pare a fi absent (Matei 27, 46) şi pe oameni, chiar şi atunci când aceştia îl urăsc pe Hristos şi îl duc la moarte.

În **Cina cea de Taină**, Hristos descoperă taina sau înţelesul adânc al existenţei, şi anume că **adevărata viaţă nu poate fi decât iubire**, că Dumnezeu este izvorul vieţii veşnice, pentru că El este iubire veşnică, iubire în comuniunea Sfintei Treimi (I Ioan 4, 8-21).

Iubirea jertfelnică a lui Hristos cuprinde în ea puterea iertării păcatelor şi a învierii. De aceea, Iisus spune ucenicilor Săi când mănâncă Paştile Legii Noi: *"Luaţi, mâncaţi, aceasta este Trupul Meu". "Beţi dintru aceasta*

toţi, că aceasta este Sângele Meu, al Legii celei noi, care pentru mulţi se varsă ***spre iertarea păcatelor****"* (Matei 26, 26-28).

Daca Paştile Legii Vechi era amintirea eliberării poporului evreu din robia Egiptului şi trecerea minunată prin Marea Roşie. Paştile Legii Noi înseamnă eliberarea de păcat şi trecerea prin jertfa morţii mântuitoare la învierea vieţii veşnice. **Hristos Îşi dăruieşte viaţa Sa pe Cruce şi ne-o oferă nouă în Euharistie, pentru că noi nu putem să trăim cu adevărat şi să fim părtaşi vieţii veşnice, decât dacă viaţa lui Hristos devine viaţa noastră**

De ce? Pentru că prin păcatele pe care le săvârşim cu gândul, cu cuvântul şi cu fapta noi murim sufleteşte, adică ne separăm, ne îndepărtăm şi ne înstrăinăm de Dumnezeu - izvorul vieţii veşnice. În acest înţeles, Sfântul Apostol Pavel a spus: *"**Plata păcatului este moartea, iar harul lui Dumnezeu, viaţa veşnică**, în Hristos Iisus, Domnul nostru"* (Romani 6, 23). Aşadar, întrucât păcatul este moarte, iertarea păcatelor şi vindecarea de păcat sunt viaţă.

Hristos-Domnul ne oferă spre hrană Trupul şi Sângele Său pline de viaţă veşnică şi dumnezeiască, ca să ne învieze din păcat şi moarte.

De fapt, Însuşi Hristos-Domnul ne arată **legătura tainică sau mistică între iubirea Sa jertfelnică pentru iertarea păcatelor noastre şi învierea sau viaţa veşnică pe care ne-o dă El atunci când prezenţa Sa în noi devine hrana noastră mistică sau Viaţa vieţii noastre**: *"Cel ce mănâncă trupul Meu şi bea sângele Meu are viaţă veşnică şi Eu îl voi învia în ziua cea de apoi"* (Ioan 6, 54).

Iată de ce, când în Biserică ne împărtăşim cu Hristos Cel răstignit şi înviat, se spune că Sfânta Împărtăşanie ni se dă "**spre iertarea păcatelor şi spre viaţa de veci**". Hristos fiind "Paştile nostru" (I Corinteni 5, 7), adică trecerea noastră de la moarte la viaţă, Sfânta Euharistie a fost numită "leacul nemuririi". Acest adevăr este cuprins şi în cântarea ortodoxă care însoţeşte împărtăşirea: "Cu trupul lui Hristos va cuminecaţi (împărtăşiţi) şi **din izvorul cel fără de moarte gustaţi**".

Iubiţi fii şi fiice duhovniceşti,

La Cina cea de Taină, Hristos a spus că Se jertfeşte pentru noi "**spre iertarea păcatelor**". Iar pentru a arăta că moartea Sa este mântuitoare, când a fost răstignit pe Cruce, Hristos a primit pocăinţa tâlharului celui smerit şi i-a zis: *"Astăzi vei fi cu Mine în rai"* (Luca 23, 43). Apoi pentru cei care Îl răstigneau S-a rugat Părintelui ceresc zicând: *"Părinte, **iartă-le** lor, că nu ştiu ce fac"* (Luca 23, 34). Taina iertării păcatelor priveşte, însă, **pe toţi**

oamenii. De aceea, în prima zi a Învierii Sale din morți, și anume **în drum spre Emaus**, Hristos spune celor doi ucenici, Luca și Cleopa, că în numele Său trebuie ***"să se propovăduiască pocăința spre iertarea păcatelor la toate neamurile"*** (Luca 24, 47), iar seara, când toți ucenicii erau adunați laolaltă, le spune: *"Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi. Și zicând acestea, a suflat asupra lor și le-a zis: Luați Duh Sfânt; cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute"* (Ioan 20, 21-23).

Evanghelia iertării păcatelor se citește în mai multe limbi, tocmai pentru a arăta că Biserica lui Hristos **cheamă toate neamurile la mântuire**.

Legătura vie dintre Taina Euharistiei și a Spovedaniei este, evident, tocmai iertarea păcatelor. De aceea, în Ortodoxie, mai întâi ne spovedim și apoi ne împărtășim. Puterea de a ierta păcatele o are numai Dumnezeu, dar din iubire pentru oameni, Hristos a dăruit această putere Bisericii Sale, care este Trupul Său tainic în care El locuiește prin Sfântul Duh până la sfârșitul veacurilor (Matei 28, 20). Astfel, slujitorii Bisericii care prezidează săvârșirea Euharistiei, adică episcopul și preotul, au puterea și de-a dezlega de păcate pe cei care se pocăiesc pentru ele. Puterea iubirii jertfelnice arătată în Crucea și Învierea lui Hristos ca putere de biruință asupra păcatelor se oferă acum prin Sfântul Duh Bisericii, pentru ca **viața Bisericii să fie răstignire a păcatului și pregătire pentru învierea cea de obște**.

Frați creștini,

Moartea și Învierea lui Hristos pentru noi ne cheamă, așadar, la pocăință spre iertarea păcatelor, la luptă cu păcatul și cu urmările lui pentru ca să simțim puterea iubirii lui Hristos și bucuria învierii atunci când El ne ajută în această luptă sau nevoință (Galateni 5, 24).

Astăzi, când vedem cât de repede se înmulțesc păcatele în noi și în jurul nostru, cât de multe sunt semnele morții noastre sufletești și trupești, înțelegem mai bine că avem mare nevoie de puterea și ajutorul iubirii lui Hristos Care a biruit păcatul și moartea.

Cât timp mai avem conștiința păcatului și ne pare rău pentru păcatele noastre pe care le-am făcut, le plângem, le mărturisim la duhovnic și hotărâm cu tărie să ne lepădăm de ele, **simțim în noi tainic puterea Crucii și a Învierii**. Dar cel mai jalnic și păgubitor este atunci când nu ne mai mustră conștiința pentru păcat, când nu ne mai putem pocăi și nici nu mai dorim să ne îndreptăm. Această stare de amorțire a sufletului din cauza multor păcate și a nepăsării pentru mântuire a fost numită de Sfinții Părinți "moartea sufletului dinaintea morții trupului".

Însuşi Mântuitorul Iisus Hristos a spus că păcatele şi fărădelegile alungă iubirea dintre oameni: *"Atunci mulţi se vor sminti şi se vor vinde unii pe alţii; şi se vor uri unii pe alţii. Şi mulţi prooroci mincinoşi se vor scula şi vor amăgi pe mulţi. Iar din pricina înmulţirii fărădelegii, iubirea multora se va răci. Dar cel ce va răbda până la sfârşit, acela se va mântui"* (Matei 24, 10-13). Iar când slăbeşte iubirea curată între oameni, slăbeşte şi bucuria vieţii noastre, calitatea vieţii noastre spirituale "cade, scade şi decade". Păcatele multe pustiesc sufletul, dar iertarea păcatelor şi virtuţile înviază sufletul şi îl îmbogăţesc. De aceea, Mântuitorul dăruieşte deodată cu puterea de-a ierta păcatele şi pacea Sa sfântă, arătând prin aceasta că **taina iertării păcatelor este şi taina împăcării noastre cu Dumnezeu, cu semenii şi cu noi înşine**. Păcatul ne tulbură viaţa interioară, ne dezbină unii de alţii şi ne înstrăinează unii de alţii, dar pocăinţa, iertarea şi împăcarea ne apropie de Dumnezeu, ne adună laolaltă şi în sinea noastră. Astfel, oamenii care se pocăiesc de păcate şi îşi schimbă viaţa primesc bucuria învierii în sufletele lor.

Bucuria şi pacea vieţii se primesc **în dar** de la Hristos Cel înviat Care a zis femeilor mironosiţe: *"Bucuraţi-vă! Nu vă temeţi!"* (Matei 28, 9-10), iar ucenicilor Săi le-a zis: ***"Pace vouă!"*** (Ioan 20, 21). Totuşi, primirea darului bucuriei şi a păcii vieţii **se pregăteşte** cu osteneală. De aceea, Sfintele Paşti sunt precedate de o perioadă de post şi pocăinţă, de rugăciune şi milostenie, de convertire către Dumnezeu şi împăcare cu semenii noştri.

Astăzi, România are nevoie de vindecare şi de înviere. Criza economică poate mai uşor fi depăşită, dacă înviem din criza spirituală şi morală.

Să rugăm pe Hristos Cel înviat să ne dăruiască curaj în loc de teamă, bucurie în locul întristării şi pace în locul tulburării!

Să cerem ajutor de la Hristos să nu abandonăm proprii noştri copii, să nu uităm pe proprii noştri părinţi, să nu destrămăm propria noastră familie, să nu batjocorim propria noastră Biserică şi nici propria noastră ţară. Să păstrăm credinţa ortodoxă, să căutăm *"pacea cu toţi şi sfinţenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul"* (Evrei 12, 14). Iar dacă nu putem iubi chiar şi pe vrăjmaşii noştri, cum ne cere Evanghelia, cel puţin să iubim pe cei ce ne iubesc şi să ne rugăm pentru cei ce ne urăsc. "Să zicem fraţilor şi celor ce ne urăsc pe noi, să iertăm toate pentru înviere şi aşa să cântăm: Hristos a înviat din morţi cu moartea pe moarte călcând şi celor din morminte viaţă dăruindu-le" (din cântările Învierii).

Cu prilejul Sfintelor Paşti, să ne străduim ca prin cuvânt şi faptă să aducem curaj, pace şi bucurie celor deznădăjduiţi, celor cuprinşi de teama zilei de mâine, de teama celor din jur, celor întristaţi de prea multă sărăcie, de prea multă suferinţă, de prea multă singurătate, de prea multă nesiguranţă. Să cerem iertare celor pe care i-am rănit cu cuvântul, i-am

nedreptățit cu fapta și i-am întristat cu nepăsarea. Să fim harnici și darnici, să ajutăm orfanii și bătrânii, bolnavii și săracii, mai ales atunci când ceea ce am câștigat ne-a venit fără prea multă osteneală.

Sărbătoarea Sfintelor Paști să fie nu numai Învierea lui Hristos din morți, ci și învierea sufletului nostru spre fapte bune!

Tuturor vă dorim, cu frățească dragoste și părintească prețuire, sărbători fericite și mult ajutor de la Dumnezeu ca să biruiți greutățile vieții de acum și să dobândiți pacea și bucuria Învierii lui Hristos!

PASTORALĂ LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 1998

† *PIMEN*
ARHIEPISCOP AL SUCEVEI ŞI RĂDĂUŢILOR

"De aceea, fiindcă primim o împărăţie neclintită, să fim mulţumitori, şi aşa să-I aducem lui Dumnezeu închinare plăcută, cu evlavie şi cu sfială". (Evrei 12, 28)

Iubiţi fii duhovniceşti,

Mântuitorul, înviind a treia zi din mormânt, a arătat puterea Sa dumnezeiască asupra morţii, moartea nemaiavând de atunci stăpânire deplină asupra omului (Romani 6, 11).

Cunoscând acest adevăr, viaţa noastră o trăim cu nădejdea neclintită că şi noi vom învia şi "vom vieţui împreună cu El" care este Biruitorul morţii (I Corinteni 15, 22).

Adevărul învierii Dumnezeu l-a făcut cunoscut oamenilor şi în Vechiul Testament. Astfel, la proorocul Iezechiel găsim vedenia oaselor uscate, a celor morţi de veacuri, aduse la viaţă (Iezechiel 37, 1-6); Psalmistul ne încredinţează că: "*Nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea*" (Psalmul 15, 10), iar proorocul Isaia are nădejdea că: "*Morţii Tăi vor trăi şi trupurile lor vor învia!*" (Isaia 26, 19). Acelaşi adevăr îl cunoaştem şi de la proorocul Ilie, care a înviat pe fiul văduvei din Sarepta Sidonului, iar ucenicul său, Elisei, învie pe fiul şunamitencei (III Regi 17, 21-23; IV Regi 4, 36).

În Noul Testament, Mântuitorul învie pe fiul văduvei din Nain (Luca 7, 14), pe fiica lui Iair (Luca 8, 55) şi pe Lazăr, mort de patru zile (Ioan 11, 43-44).

De asemenea, în lumea neraţională avem prezentă icoana învierii, prin imaginea bobului de grâu care, aşa cum spune Apostolul Pavel, moare prin putrezire, apoi înviază prin încolţire (I Corinteni 15, 37-38)

Iubiți fii duhovnicești,

Țelul omului creștin este, potrivit cuvintelor Sfintei Scripturi "*a ajunge la învierea cea din morți*" (Filipeni 3, 11). Viața noastră de după înviere este asemenea vieții îngerilor, cum ne spune Însuși Mântuitorul: "*Iar cei ce se vor învrednici să dobândească veacul acela și învierea cea din morți, nici nu se însoară, nici nu se mărită. Căci nici să moară nu mai pot, căci sunt la fel cu îngerii și sunt fii ai lui Dumnezeu, fiind fii ai învierii.*" (Luca 20, 35-36)

Starea vieții veacului ce va să fie, a vieții de după învierea cea de obște, este arătată de Sfântul Apostol Pavel, atât cât pot cuvintele omenești să o spună și mintea noastră să o cuprindă: "*Cele ce ochiul n-a văzut și urechea n-a auzit, și la inima omului nu s-au suit pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El*" (I Corinteni 2, 9). Trebuie să luăm aminte, însă, că cei ce vor învia "*spre învierea osândirii*", nu se vor împărtăși de această stare, ci numai cei ce vor învia "*spre învierea vieții*" (Ioan 5, 29).

Învierea cea de obște care va avea loc la sfârșitul lumii este numită de Mântuitorul "*înnoirea lumii*" (Matei 19, 28): trupul nostru stricăcios și muritor se va îmbrăca întru nestricăciune și nemurire (I Corinteni 15, 53).

Trupul omenesc se va îmbrăca, așa cum a arătat-o Mântuitorul pe Muntele Taborului, în slavă și va fi trup duhovnicesc (I Corinteni 15, 43-44). De această stare trebuie să purtăm grijă încă din viața noastră pământească și ea se vădește în viața de sfințenie a omului: "*Fiindcă Dumnezeu, Care a zis: «Strălucească, din întuneric, lumina» - El a strălucit în inimile noastre, ca să strălucească cunoștința slavei lui Dumnezeu, pe fața lui Hristos. Și avem comoara aceasta în vase de lut, ca să se înțeleagă că puterea covârșitoare este a lui Dumnezeu și nu de la noi [...] purtând totdeauna în trup omorârea lui Iisus, pentru ca și viața lui Iisus să se arate în trupul nostru [...] știind că Cel ce a înviat pe Domnul Iisus ne va învia și pe noi cu Iisus*" (II Corinteni 4, 6-7, 10, 14).

Aceste adevăruri sfinte ale credinței noastre ne călăuzesc viața, munca și năzuințele noastre zi de zi, clipă de clipă.

Iubiți credincioși,

Așadar, toți vom învia, însă nu toți ne vom împărtăși și de starea fericită a vieții veșnice de după învierea cea de obște, pentru că scris este: "*Și vor ieși - vor învia - cei ce au făcut cele bune, spre învierea vieții, iar cei ce au făcut cele rele, spre învierea osândirii*" (Ioan 5, 29).

La obștească înviere toți ne vom înfățișa înaintea scaunului de judecată al lui Dumnezeu "*ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup, ori bine, ori rău*" (II Corinteni 5, 10).

Cunoscând că trupurile noastre sunt "*temple ale Duhului Sfânt*", "*mădularele lui Hristos*" (I Corinteni 6, 19, 15) să ne străduim a le face mădulare ale sfinţeniei; să ne străduim să-L slăvim pe Dumnezeu în trupul şi în duhul nostru, "*care sunt ale lui Dumnezeu*" (I Corinteni 6, 20).

La înfricoşătoarea judecată a lui Dumnezeu vom fi întrebaţi dacă am slujit "*fraţilor prea mici ai lui Hristos*" (cf. Matei 25, 40), dacă din puţina noastră agoniseală i-am ajutat în lipsurile lor sufleteşti şi materiale.

Din păcate, astăzi mai mult ca oricând, această îndoită străduinţă şi îndatorire creştinească de sfinţire a vieţii şi de ajutorare a celor aflaţi în nevoi întâmpină greutăţi în îndeplinirea ei.

Libertatea în care ne aflăm, mulţi o folosesc împotriva voinţei lui Dumnezeu care este "*sfinţirea vieţii*" noastre (I Tesaloniceni 4, 3), împotriva demnităţii omului care este chipul lui Dumnezeu (Facerea 1, 27).

Astăzi vedem cum reînvie păgânismul, încurajat de mass-media, prin scene de destrăbălare morală; cum se înstăpâneşte corupţia şi înrobirea economică făcând să apară peste noapte, pe de o parte oameni prea îmbogăţiţi, iar pe de alta, oameni prea săraciţi.

De aceea, datori suntem, fiecare dintre noi, să fim milostivi, să fim pildă de zidire sufletească, ajutând, pe cât stă în puterile noastre, pe cei săraci, pe cei nedreptăţiţi. Să arătăm prin pilda vieţii noastre rostul şi importanţa muncii în viaţa omului, cunoscând că "*în sudoarea feţei*", prin muncă cinstită şi numai prin ea, trebuie să ne agonisim cele necesare traiului (Facerea 3, 19; II Tesaloniceni 3, 10); numai aşa ne realizăm cu adevărat ca oameni, adică personalităţi. Ştim cu toţii că atunci când trupul ne este ocupat de muncă, fie cu braţele, fie cu mintea, ispitele şi prilejurile de păcătuire se îndepărtează din mintea şi inima noastră; prin străduinţe şi prin nevoinţele duhovniceşti, împletite permanent cu rugăciunea şi cu lucrarea harului Duhului Sfânt, ne păstrăm curaţi cu inima, limpezi cu mintea şi tari cu voinţa în săvârşirea oricărui bine.

Potrivit îndemnului apostolesc, să ne rugăm unii pentru alţii şi cu toţii pentru mai marii noştri (Coloseni 4, 2-3; I Timotei 2, 1-3). Să rugăm pe Bunul Dumnezeu ca să dea celor ce conduc Ţara duhul înţelepciunii, duhul înţelegerii între ei, duhul dragostei faţă de oameni, faţă de popor şi mai presus de toate, duhul dragostei faţă de Dumnezeu şi Biserica Sa.

Să ne aducem aminte cu toţii de cuvintele Sfintei Scripturi: "*Frica de Dumnezeu este începutul înţelepciunii*" (Pilde 1, 7; Psalmul 110, 10); "*Cununa înţelepciunii este temerea de Domnul, care odrăsleşte pace şi sănătate nevătămată*" (Isus Sirah 1, 17). Amin.

Odată cu acest cuvânt de învăţătură creştinească şi îndrumare părintească, în ziua luminată a Sfintelor Paşti vă întâmpin cu străvechiul salut:

HRISTOS A ÎNVIAT!

PASTORALĂ LA ÎNVIEREA DOMNULUI - 1998

† *EFTIMIE*
EPISCOPUL ROMANULUI

"Hristos a murit pentru păcatele noastre după Scripturi, a fost îngropat şi a înviat a treia zi, după Scripturi".
(I Corinteni 15, 3-4)

"HRISTOS A ÎNVIAT!"

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Ziua de Joi a săptămânii Patimilor este numită şi Joia Mare sau Neagră, pentru că în acea zi Domnul nostru Iisus Hristos a fost prins, în timp ce Se ruga în Grădina Ghetsimani, ridicat şi dus spre a fi judecat şi, cu o sentinţă nedreaptă, s-a pronunţat **condamnarea la moarte**, iar moartea pe Cruce. Executarea sentinţei a avut loc în ziua de Vineri, pe locul numit Golgota. Cu braţele întinse, pe Cruce, către omenire, Iisus Domnul nostru a exprimat gestul sublim **de tragere a noastră către El**. La picioarele Crucii, Maica Domnului - Maica Durerii, în splendoarea supraomenească a abnegaţiei eroice şi în durerea inimii de mamă străpunsă de sabia despre care profeţise dreptul şi bătrânul Simeon la Templu, în a patruzecea zi după naşterea Pruncului Iisus (Luca 2, 35). Aproape de Maica îndurerată, un mic grup de femei se tânguiau împreună cu ucenicul iubit Ioan. De altă parte, soldaţi care împart hainele "osânditului" şi pentru "Cămaşa Lui" au aruncat sorţi (Ioan 19, 23-24). De jur-împrejur mulţimea duşmanilor, care se considera triumfătoare, insultând şi huiduind pe Cel ce suferă (Luca 23, 35) şi Care Se roagă: "*Părinte, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac*" (Luca 23, 34).

Seara de Vineri s-a lăsat asupra Cetăţii Sfinte - Ierusalimul -, soarele s-a întunecat, pământul s-a cutremurat, multe morminte s-au deschis, iar Mântuitorul pronunţă cuvintele marii smerenii: "*Părinte, în mâinile Tale încredinţez duhul Meu.*" (Luca 23, 46).

JERTFA S-A CONSUMAT!

Sângele Mântuitorului curge de pe Crucea de pe Golgota pentru a curăţi omenirea cea păcătoasă. La piciorul Crucii începe opera de mântuire, iar sutaşul roman, reprezentantul neamurilor necunoscătoare a adevăratului

Dumnezeu, vesteşte tuturor şi mărturiseşte: "*Cu adevărat omul acesta era Fiul lui Dumnezeu!*" (Marcu 15, 39).

Să ne retragem în intimitatea sufletelor noastre şi, în reculegere adâncă, să trăim acele clipe cutremurătoare.

Iubiţii mei fii,

TIMPUL MARII IUBIRI s-a deschis şi s-a făcut cunoscut omenirii a treia zi după răstignirea şi moartea Domnului, adică Duminică, "a treia zi potrivit Scripturilor", când Domnul a înviat din morţi şi a dăruit **bucuria** Învierii Sale prin arătări, nu numai unor persoane individuale, ci şi unor grupuri de persoane, chiar şi până "*la peste cinci sute de fraţi*" (I Corinteni 15, 6), în timpul de până la Înălţarea Sa cu trupul înviat la cer.

Iisus prin Patima, Moartea şi Învierea Sa este **piscul vieţii şi al iubirii de oameni**. Iisus Hristos, prin Învierea Sa, rămâne cea mai înaltă culme a măreţiei umane din întreaga istorie a neamului omenesc. Iisus Hristos - aşa cum ne arată Sfinţii Părinţi - prin Jertfa Sa, ca şi prin Învierea Sa, a dat putinţa omului să se îndumnezeiască. Prin Iisus vom învia şi noi, cu puterea Sa (I Corinteni 6, 14). În acest context, prin Iisus Hristos nu ne lăsăm înşelaţi, ci să ne trezim cum se cuvine, să nu păcătuim (I Corinteni 15, 33-34) şi "*să sporim în lucrul Domnului*" (I Corinteni 15, 58).

Iubiţii mei,

Omul are nevoie de timp. Timpul nostru pe acest pământ este istorie care se zideşte de om. Omul face şi se face **în** şi **prin** timp. Dacă omul îşi iroseşte timpul, îşi iroseşte viaţa. Omul care a renăscut prin Sfântul Botez în Iisus Hristos a murit faţă de păcat şi a înviat ca om duhovniceşte (I Corintem 15, 43-44).

Astăzi ni se transmite Vestea cea Bună: "HRISTOS A ÎNVIAT!". Iisus este viu. Iisus a distrus graniţele morţii pentru noi. **Iisus este IUBIREA mai mare decât moartea**.

Prin Învierea Domnului nostru Iisus Hristos, Dumnezeu a adeverit că Iisus a fost şi este pentru totdeauna iubirea mai tare decât moartea şi El este Cel Care ne poate schimba întregul nostru destin.

Secta saducheilor din vremea Mântuitorului nu credea în înviere şi luau în derâdere pe cei care mărturiseau despre înviere. Prin Învierea Sa, Mântuitorul, saducheilor din toate vremurile, le-a luat posibilitatea de a nega acest adevăr. Prin Învierea Domnului, creştinismul a devenit o religie curăţită de toate iluziile şi de toate miturile. Creştinismul este o istorie sfântă, iar creştinul se manifestă prin fapte care-i demonstrează valorile sfinte călăuzitoare şi aspiraţiile pentru cucerirea cerului.

După Învierea Domnului, ucenicii au propovăduit acest fapt istoric şi dumnezeiesc. Experienţa pe care au trăit-o ucenicii în zilele cât Domnul a stat în mormânt - de întrebări descurajatoare şi "distruşi" de înspăimântătoarea moarte a iubitului lor Învăţător - Iisus Hristos - **în a treia zi după acest moment s-au arătat într-o extraordinară transformare**.

Pentru ucenici Învierea Domnului a adus bucurie: au fost întăriţi cu Duhul Sfânt: au dobândit puterea iertării păcatelor: au primit autoritatea predicării în lume. Prin Apostolul Toma s-a formulat o nouă fericire, pe lângă cele cunoscute şi folosite frecvent la Sfintele slujbe, şi anume: "*Fericiţi cei ce n-au văzut şi au crezut!*" (Ioan 20, 29): li s-a dat **pacea**, care este plămădiitoare a lucrurilor bune şi anticipatoare a veşniciei.

Faptul istoric al Învierii a devenit piatra de temelie a credinţei noastre, după cum declara Sfântul Apostol Pavel: "*dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică şi credinţa voastră*" (I Corinteni 15, 14). Acest important fapt a fost înscris şi în Simbolul de credinţă, în articolul al cincilea, de către Sinodul I ecumenic de la Niceea, din anul 325.

Iubiţii mei,

Dacă Învierea Domnului este timpul marii iubiri, în acelaşi timp este şi o realitate de necontestat pentru că: a fost vestită de îngeri; a fost cunoscută de femeile mironosiţe, de Sfinţii Apostoli şi a fost în centrul predicii Sfinţilor Apostoli.

Toţi cei care L-au văzut pe Domnul înviat au dat **mărturia adevărului** şi mărturiile lor s-au consemnat în texte scrise, care sunt Sfintele Evanghelii, Faptele Sfinţilor Apostoli, Epistolele Sfântului Pavel şi celelalte cărţi care alcătuiesc Sfânta Scriptură a Noului Testament.

Iisus care S-a făcut cunoscut după înviere, aşa cum am mai spus - **este viu** -, viu împreună cu ei, mai viu decât ei, în totul altfel. După Înviere, Domnul S-a făcut văzut când a vrut şi unde a vrut. Martorii L-au văzut, L-au auzit, L-au atins, le-a dat binecuvântare şi le-a poruncit să nu se depărteze de Ierusalim până nu se vor umple de Duh Sfânt (Luca 24, 49).

Prin arătări, Mântuitorul i-a făcut pe Sfinţii Apostoli şi pe ceilalţi mulţi "fraţi" - **martorii fondatori ai credinţei celei de nestrămutat a Învierii** (Luca 24, 48; Ioan 15, 27; Fapte 1, 8; 2, 32; 3, 15; 4, 20; I Petru 5, 1). Primind o astfel de nobilă misiune, Sfinţii Apostoli, ca martori ai Învierii, **au primit şi putere** pe care transmiţând-o au oferit oamenilor viaţa veşnică, putinţa transformării gândirii, simţirii şi trăirii într-un mod nou - cel al Mântuitorului. Prin propovăduirea Sfinţilor Apostoli în lume s-a pus înaintea oamenilor **un odor strălucitor, sfânt şi veşnic**, care a devenit **pârga învierii omenirii** (I Corinteni 15, 20).

Dimensiunea Învierii este extraordinară. Sfântul Apostol Pavel face o splendidă prezentare a realității ei în Epistola întâia către Corinteni la capitolul al cincisprezecelea.

Învierea Domnului anulează căderea timpului, împreună cu cea mai dureroasă consecință a lui: **moartea**; oferă aspirația creaturii la **viața veșnică**; este **vehicolul spre veșnicie**. De aceea, până la sfârșitul veacurilor se va declara de către cei binecredincioși: "*...noi înșine am auzit și știm că ACESTA este cu adevărat HRISTOSUL, MÂNTUITORUL LUMII*" (Ioan 4, 42). Învierea Domnului este **leac al nemuririi și hrană pentru viața veșnică**. Fiind permanent viu, Domnul este cu noi și ni Se oferă viu prin Sfânta împărtășanie - sub chipul Pâinii și al Vinului care se prefac în însuși Trupul și Sângele Său nemuritor.

Pentru vrednicia de a-L avea pe Domnul în noi este de nevoie a ne păzi **inima curată**. Cât timp inima noastră va fi înăclăiată în păcat, viața noastră va fi un iad. Și, din contra, Când inima noastră va fi curată și luminată viața noastră va fi Rai, anticipând Raiul vieții veșnice, cel făgăduit În solidaritate și comuniune creștină trebuie să progresăm **cu aripile încrederii și ale dorului**, pentru a fi cu Domnul în împărăția Sa cea veșnică.

Prea iubiții mei fii duhovnicești,

Cu toții am așteptat acest moment de mare bucurie sufletească. Ne-am ostenit cu nevoința bineplăcută lui Dumnezeu - rugăciunea și postul - progresând în viața duhovnicească, cu mărturisirea păcatelor și cu dorința de a primi Sfânta Împărtășanie.

În zilele noastre - când multe lucruri și griji ne distrag de la scopul nobil pe care îl urmărim, ni se cere să avem statornicie duhovnicească, să fim întăriți în adevărurile credinței noastre creștin-ortodoxă. Să cercetăm Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție cu sprijinul călăuzitorilor noștri sufletești, slujitorii Sfintelor Altare; să fim cu inima arzând, ca Luca și Cleopa pe calea Emausului; să fim propovăduitorii Domnului, cu cuvântul și cu fapta; să fim curați față de păcat; să ne păzim de erezii și de învățături nefolositoare, care sub forme mieroase ne depărtează de adevăr, de Sfânta Biserică și de "*credința dată sfinților, odată pentru totdeauna*" (Iuda 1, 3); să fim într-o inimă și un cuget, așa cum erau creștinii împreună cu Sfinții Apostoli în primele zile ale creștinătății (Fapte 4, 32).

Ați aflat din revista "Credința Ortodoxă" din februarie a anului acesta, 1998, că în grotele de la Marea Moartă din Israel s-au descoperit alte manuscrise foarte vechi, cu texte de mare frumusețe și folositoare pentru viața moral-religioasă. Un scurt fragment vi-l împărtășim și frățiilor voastre, ca o rugaciune plina de sens:

"Doamne! Dă-mi sănătate, fericire, pace, dragoste şi puterea Luminii Tale, acum şi în vecii vecilor!"

Ca şi acum douăzeci de ani, când v-am adresat prima mea pastorală de Sfintele Paşti, cu smerenie mă rog ca Bunul Dumnezeu să vă întărească să staţi neclintiţi, cu o inimă şi cu un suflet în unire, lucrând şi împlinind, cu belşug şi roade, îndatoririle creştineşti şi româneşti. Să mărturisiţi şi să mărturisim totdeauna, ca dregătorul reginei Etiopiei, cel botezat de Sfântul Filip: *"CRED CĂ IISUS HRISTOS ESTE FIUL LUI DUMNEZEU"* (Fapte 8, 37).

Împărtăşindu-vă toată dragostea mea, vă binecuvântez cu arhierească binecuvântare şi vă vestesc împreună cu Îngerii, cu Femeile Mironosiţe şi cu toţi martorii Învierii Domnului:

"HRISTOS A ÎNVIAT!"

CUVÂNT PASTORAL LA ZIUA ÎNVIERII DOMNULUI

† *IOACHIM*
EPISCOP AL HUȘILOR

" ... și S-a răstignit pentru noi oamenii și pentru a noastră mântuire, a pătimit, S-a îngropat și a înviat a treia zi după Scripturi".

Dreptmăritori creștini,

HRISTOS A ÎNVIAT!

Aceasta este vestea cea mare care umple de bucurie cerul și pământul. Ea a străbătut veacurile, și astăzi răsună ca un imn de biruință pe tot cuprinsul pământului.

Pentru a se bucura deplin de slava Învierii Domnului, bunii creștini au unit rugăciunea cu postul și milostenia, și, prin Taina Mărturisirii, au putut gusta din Potirul Sfânt al Învierii.

Sfântul Ioan Gură de Aur ne provoacă la un proces de conștiință în privința postului, precizând: "*Cum poate să nu postească cel care postește? Iată! Când cineva se oprește de la mâncare, dar nu se oprește de la păcate, acela nu postește.*" De aceea îți zic ție creștine: "*Bucură-te de toate, oprește-te însă de la păcate.*"

Urcând aceste trepte ale desăvârșirii noastre prin post și rugăciune, am parcurs și săptămâna Sfintelor Patimi, învățând după exemplul Mântuitorului Iisus Hristos cum trebuie să ne purtăm crucea ca să putem primi binecuvântarea Învierii.

Din tabloul mântuitoarelor patimi, pentru fiecare din noi se naște următoarea reflexiune:

Dumnezeu l-a creat pe om după chipul Său și asemănarea Sa, așezându-l în paradisul desfătării.

Omul, pe Golgota, L-a făcut pe Dumnezeu fără chip și fără asemănare, plin de rani și pironit pe cruce.

În rai recunoaștem opera lui Dumnezeu: recunoaștem pe om, coroana creaturii.

Pe Golgota vedem cea mai rușinoasă nelegiuire a omului.

În rai descoperim dragostea fără de margini a lui Dumnezeu față de om.

Pe Golgota descoperim nerecunoștința omului față de Dumnezeu.

Când privești lacrimile neamului omenesc, vezi pe Adam cel izgonit din rai și blestemat de Dumnezeu; vezi de asemenea pe Eva în durerile nașterii neamului omenesc; vezi lacrimile profeților vărsate pentru amintirea păcatelor; vezi în același timp jertfa ispășirii păcatelor adusă de Mântuitorul Hristos prin Cruce și Înviere.

Când jelim patimile, ne gândim la cei ce le-au pricinuit; când numărăm rănile, vedem mâinile celor ce le-au deschis; când privim la Cel răstignit, vedem pe răstignitori.

O, voi păgâni nelegiuiți, este bine să știți că prin pălmuiri și scuipări, prin cunună de spini și hlamidă roșie, prin cruce și moarte, L-ați hirotonit pe Iisus Hristos ca Arhiereu și Împărat al întregului neam omenesc. În fața acestui Împărat se vor închina toți împărații și toți fiii pământului.

Însetați de sângele nevinovat al Fiului lui Dumnezeu Cel întrupat, iudeii, pentru care crucea răstignirii este "*piatră de poticnire*" (Romani 9, 32) strigau: "*Răstignește-L! Răstignește-L!*" (Ioan 19, 6); iar cei pentru care crucea "*este nebunie*" (I Corinteni 1, 18), strigau: "*Proorocește cine este cel ce Te-a lovit?*" (Luca 22, 64).

Și prin aceasta, Mântuitorul Iisus Hristos, împlinind opera mântuirii neamului omenesc, a exclamat: "*Săvârșitu-s-a. Și plecându-Și capul, Și-a dat duhul*" (Ioan 19, 30), împlinind și încheind prin aceasta Legea Vechiului Testament și sfințind, prin jertfa dragostei și sângele Crucii, Testamentul cel Nou, din care va curge peste veacuri Mirul Sfânt al dragostei creștine, prin care se unește cerul cu pământul și omul cu Dumnezeu.

Iubiți credincioși,

Înainte de sfințirea Noului Testament prin Jertfa Crucii, ca un înțelept iconom, Mântuitorul Hristos lasă spre moștenire:

- dușmanilor iertare: "*Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac.*" (Luca 23, 34);

- soldaților hainele Sale: "*iar pentru cămașa Mea au aruncat sorți*" (Matei 27, 35);

- tâlharului binecuvântarea: "*astăzi vei fi cu Mine în rai*" (Luca 23, 43);

- sutașului cunoștința de Dumnezeu, care minunându-se a exclamat: "*Cu adevărat, Fiul lui Dumnezeu era Acesta!*" (Matei 27, 54);

- Ucenicului Ioan i-a încredinţat pe îndurerata Fecioară, prin cuvintele: "*Femeie, iată fiul tău!*" (Ioan 19, 26); apoi a zis ucenicului: "*Iată mama ta!*" (Ioan 19, 27);

- Miresei Lui, care-i Biserica creştină, îi încredinţează Evanghelia Sa şi Sfintele Taine, curăţitoare de păcate;

- Fiilor Săi, nouă creştinilor, ne-a lăsat Crucea şi Învierea, altar al mântuirii noastre;

- Tatălui ceresc Îi încredinţează duhul Său zicând: "*în mâinile Tale încredinţez duhul Meu*" (Luca 23, 46).

Binecuvântaţi creştini,

Cu adevărat, după trei zile, Hristos a Înviat, ridicându-Se din noaptea neagră a umilinţei şi a durerii, ca un Stăpân şi Domn Atotputernic "*al cerului, al pământului şi al celor dedesubt*".

Adevărul istoric exprimat în Sfânta Scriptură a Noului Testament, confirmă că trupul Mântuitorului a fost coborât de pe cruce şi aşezat "*în mormântul nou*" (Matei 27, 60), pecetluit de iudei şi străjuit de ostaşii romani (Matei 27, 66); dar, după trei zile a înviat, aşa cum a mărturisit îngerul Domnului care şedea deasupra mormântului zicând femeilor mironosiţe: "*Nu vă temeţi, că ştiu că pe Iisus cel răstignit Îl căutaţi. Nu este aici; căci S-a sculat precum a zis; veniţi de vedeţi locul unde a zăcut.*" (Matei 28, 5-6) "*Şi degrabă mergând, spuneţi ucenicilor Lui că S-a sculat din morţi şi iată va merge înaintea voastră în Galileea; acolo Îl veţi vedea. Iată v-am spus vouă. Iar plecând ele în grabă de la mormânt, cu frică şi cu bucurie mare au alergat să vestească ucenicilor Lui.*

Dar când mergeau ele să vestească ucenicilor, iată Iisus le-a întâmpinat, zicând: Bucuraţi-vă! Iar ele, apropiindu-se, au cuprins picioarele Lui şi I s-au închinat." (Matei 28, 7-9).

Numai un necredincios, un ateu, un om lipsit de cultură şi lipsit de Dumnezeu poate să fie îndoielnic asupra adevărului istoric al Învierii Mântuitorului Iisus Hristos. Care timp de patruzeci de zile, până la slăvita Sa înălţare la ceruri, prin arătările Sale, a confirmat acest adevăr.

Să întrebăm pe mironosiţele femei, pe Maria Magdalena, pe femeile galileene, pe apostolii Săi: Petru şi Iacov, Luca şi Cleopa (Luca 24, 13-35), pe Toma şi pe ceilalţi ucenici ai Săi (Ioan 20, 18-31), cărora arătându-Se le-a zis: "*De ce sunteţi tulburaţi şi pentru ce se ridică astfel de gânduri în inima voastră? Vedeţi mâinile Mele şi picioarele Mele, că Eu Însumi sunt; pipăiţi-Mă şi vedeţi, că duhul nu are carne şi oase, precum Mă vedeţi pe Mine că am.*" (Luca 24, 38-39). Şi Mântuitorul, spre mai bună încredinţare, *a mâncat peşte fript şi fagure de miere, în faţa lor şi le-a zis că aşa este*

scris, şi că aşa trebuia să pătimească Hristos şi a treia zi să învieze din morţi (cf. Luca 24, 41-46).

"*Şi să se propovăduiască în numele Său pocăinţa spre iertarea păcatelor la toate neamurile, începând de la Ierusalim*" (Luca 24, 47) "*şi până la marginea pământului*" (F. Ap. 1, 8).

Binecuvântaţi creştini,

După patruzeci de zile de la Învierea Sa, Iisus S-a înălţat la cer, de pe muntele Eleonului, în faţa Sfintei Fecioare Maria şi a apostolilor Săi (Luca 24, 51); şi apoi, prin lumina dumnezeirii Sale, Iisus Hristos, pe drumul Damascului, pe Saul prigonitorul creştinilor l-a convertit (F. Ap. 9, 3-6), devenind prin aceasta, Pavel apostolul neamurilor, care timp de un sfert de veac a vestit *adevărul Învierii lui Hristos* în întreg Imperiul roman, adevăr pe care l-a pecetluit cu sângele său martiric, mărturisind: "*Şi dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică şi credinţa voastră*" (I Corinteni 15, 14).

Pentru a înlătura orice îndoială în acest sens, apostolul Pavel precizează cu claritate zicând: "*Hristos a înviat din morţi, fiind începătură (a învierii) celor adormiţi*" (I Corinteni 15, 20).

Exemplul apostolului Pavel constituie o chemare a zilelor noastre pentru toţi cei necredincioşi, îndoielnici şi indiferenţi, de a deveni din prigonitori, propovăduitori şi apărători ai adevărului evanghelic, contribuind prin aceasta la restaurarea morală a fiinţei umane contemporane, atât de adâncită în păcat şi în moarte spirituală.

De asemenea, ecoul sfânt al cuvintelor apostolului Petru adresate în Ziua Cincizecimii iudeilor este atât de actual sufletelor şi conştiinţelor necredincioase ale zilelor noastre, atunci când mărturiseşte zicând: "*Pe Iisus Nazarineanul, bărbat adeverit între voi de Dumnezeu, prin puteri, prin minuni [...] pe Acesta [...] voi L-aţi luat şi, pironindu-L, prin mâinile celor fără de lege, L-aţi omorât [...] pe Care Dumnezeu L-a înviat*" (F. Ap. 2, 22-24), "*Căruia noi toţi suntem martori [...]*" (F. Ap. 2, 32), şi "*nu putem să nu vorbim cele ce am văzut şi am auzit*" (F. Ap. 4, 20).

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

Bucuria Învierii Domnului este o chemare adresată lumii contemporane, de redresare spirituală şi corectare a ţinutei noastre morale.

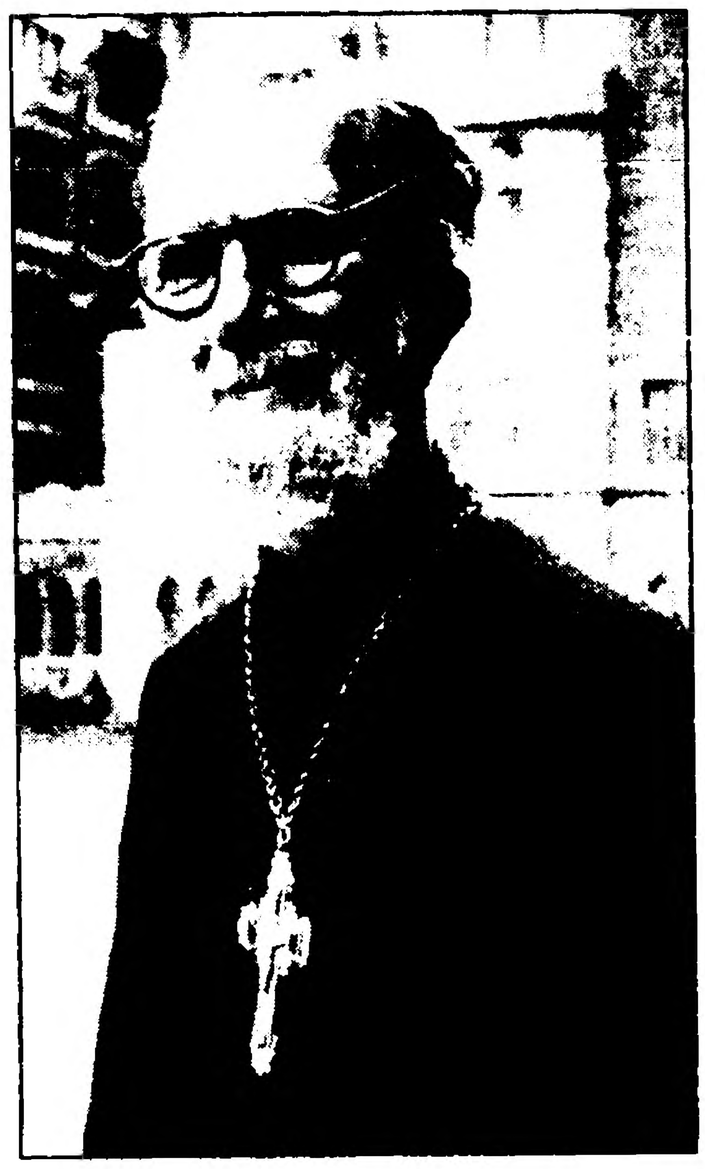
- Pe copii îi îndeamnă ca prin învăţământul religios să-L cunoască mai bine pe Hristos Dumnezeu.

Popoare, bucurați-vă! căci astăzi nouă ne-a răsărit luminata zi a Învierii, deci: "*să ne curățim simțirile și să vedem pe Hristos strălucind, cu neapropiata lumină a Învierii. Și cântându-I cântare de biruință*", luminat să-L proslăvim zicând:

"Hristos a înviat din morți
Cu moartea pre moarte călcând
Și celor din morminte viață dăruindu-le!"
Amin

IDEEA DE CREAŢIE ÎN FILOSOFIA CREŞTINĂ

George Florovsky
Traducere Pr. *Ciprian Bahrim*

Figură remarcabilă a exilului rus în Occident după revoluţia bolşevică, părintele George Florovsky (1893 - 1979) este în acelaşi timp unul din cei mai profunzi teologi ortodocşi ai secolului nostru, numele său putând fi foarte bine aşezat alături de marile nume ale părintelui D. Stăniloae, V. Lossky sau Arhim. Iustin Popovici.

Educaţia intelectuală şi duhovnicească o începe în familie, unde toţi aveau astfel de preocupări, tatăl său fiind preot şi chiar director al Seminarului din Odessa între 1900 şi 1903. Din 1911 urmează cursurile Facultăţii de Istorie şi Filozofie la Universitatea din Odessa, acumulându-şi o vastă cultură, pregătindu-se pentru o promiţătoare carieră universitară. În 1919, după ce ţine un curs de Logica Ştiinţelor Naturii la Universitatea din Odessa, emigrează în Bulgaria, iar din 1921 predă Filosofia Dreptului la Praga.

În 1925 se înfiinţează la Paris Institutul "Sf. Serghie", unde G. Florovsky este invitat de părintele S. Bulgakov să predea cursul de Patrologie. Aici are loc marea schimbare, interesul său fiind de acum unul exclusiv teologic.

În 1932 primeşte preoţia, spre surprinderea multor intelectuali, dar în deplină concordanţă cu convingerile sale. În acest sens, el va mărturisi: "Am considerat întotdeauna că este firesc ca teologul să fie preot. Un teolog vrea să predice, să propage idei. Pentru a face aceste lucruri, el trebuie să aibă o anumită poziţie în Biserică şi nu aceea a unui membru de rând"[a].

În această etapă pariziană a vieţii părintelui Florovsky trebuie amintită mai întâi masiva sa lucrare "Căile teologiei ruse" (1935), care încearcă o deconstrucţie istorico-sistematică a întregii teologii ruseşti de până acum. Apoi, în 1936, joacă un rol important prin participarea sa la ***Primul Congres de Teologie Ortodoxă*** *de la Atena unde prin cele două comunicări*

---

[a] A. Blane, **A Sketch of the Life of Georges Florovsky**, în vol. A. Blane (ed.) «Georges Florovsky. Russian intellectual and Orthodox Churchman», St. Vladimir's Seminary Press, NY, 1993, p. 57.

ale sale reclamă drept imperativ întoarcerea teologiei la izvoarele sale patristice[b]. *Acest congres a dat şi el un impuls studiilor patristice şi reeditărilor de texte în Biserica Ortodoxă alături de mişcarea similară din Biserica Romano-Catolică.*

Între 1948 - 1954 este profesor de Dogmatică şi Patrologie la Seminarul "Sf. Vladimir" din New York (din 1950 decan), după care, nemaiavând acordul Sinodului Bisericii Ruse din America, se retrage, predând în continuare cursuri de Dogmatică, Istoria Bisericii Ruse şi Patrologie la "Columbia University", "Union Seminary", "Holy Cross Orthodox Theological School" şi din 1956 la "Harvard Divinity School", cursul de Istoria Bisericii Răsăritene. A fost membru activ în mişcarea ecumenică, implicându-se în special în Comisia "Faith and Order".

Studiul prezentat în traducerea de faţă[c], *deşi din prima perioadă a scrierilor părintelui Florovsky, îşi păstrează prospeţimea şi vigoarea, timând cont de puternicele referinţe patristice pe care le face, prezentând condensat întreaga concepţie răsăriteană despre creaţie, în faţa unei opoziţii cu unele teorii (cum ar fi sofiologia părintelui S. Bulgakov) ce circulau la timpul când a fost scris.*

*

"Horror est intendere in eam, horror honoris et tremor amoris".
(Fer. Augustin, **Confessiones** XII, 14)

Pentru cel credincios filozofia este o mărturisire de credinţă, o interpretare speculativă a faptului creştin. Aceasta nu înseamnă că putem găsi în comoara dogmatică a Sfintei Biserici răspunsuri exacte şi formule complet definite pentru toate problemele metafizice. Filozoful credincios

---

[b] A se vedea pe larg prezentarea lui Ioan I. Ică jr., "**Patristica şi teologia modernă**". **Semnificaţia şi actualitatea unui program teologic (G. Florovsky)** în "Mitropolia Ardealului", XXVII (1982), nr. 10-12, p. 707-714.

[c] Studiul a apărut cu titlul «L'Idée de la création dans la philosophie chrétienne» în revista bucureşteană «**Logos. Revue Internationale de la Synthése Orthodoxe**», vol. I (1928), nr. 1, p. 3-30, editată de Nae Ionescu şi în traducerea engleză "The Idea of Creation in Christian Philosophy" în «The Eastern Churches Quarterly», vol. VIII (1948), nr. 3, p. 53-77.

[d] "Este o grozăvie să te gândeşti la ea, grozăvie a cinstirii şi un cutremur al dragostei". Fer. Augustin, **Confessiones** XII, 14; trad. rom. de Prof. dr. doc. Nicolae Barbu, introd. şi note de Pr. prof. dr. Ioan Rămureanu, Fericitul Augustin, **Confessiones** (Mărturisiri), EIBMBOR, Bucureşti, 1994, p. 368.

însuşi trebuie să cerceteze. Însă punctul lui de plecare este totuşi diferit de cel al unui filozof necredincios. Punctul său de plecare este Revelaţia divină, dată şi păstrată în experienţa harismatică a Bisericii, mărturisită în Scriptură, în simbolurile de credinţă, de Sfinţii Părinţi, în evlavia liturgică. Iată aşadar o sursă nesfârşită de inspiraţie speculativă, care nu este o sursă externă, impusă.

Filozoful creştin trăieşte în Biserică, participă la viaţa ei. Metoda filozofiei creştine nu este o metodă de reconciliere, o metodă concordantă, care adoptă adevăruri naturale aie învăţăturii de credinţa. Pentru un gânditor creştin nu există nici o separaţie între credinţă şi raţiune. Filozofia creştină **începe** prin adevăruri de credinţă şi găseşte lumina raţiunii. Putem spune că dogmele creştine conţin, în calitate de premize, întreaga metafizică, metafizica sigură şi adevărată.

Filozoful creştin trebuie să găsească, să definească şi să explice aceste premize. Aceasta este o exegeză speculativă a faptului creştin. Există o ascezăa cunoaşterii, un înţeles ascetic pregătitor, care este mai mult decât o metodologie. În evlavia practică experienţa filozofului se transformă **calitativ**. Şi pentru că Iisus Hristos este obiectul principal al experienţei dogmatice, putem spune că întreaga filozofie creştină nu este decât o interpretare speculativă a dogmei hristologice de la Calcedon.

Experienţa religioasă este o întâlnire între Dumnezeu şi om în care se manifestă transcendenţa supremă a lui Dumnezeu, dualismul absolut al lui Dumnezeu şi al creaturii. Chiar şi la nivelele cele mai înalte ale urcuşului mistic regăsim mereu **cele două naturi**. Există o distanţă absolută între Dumnezeu şi creatură, o distanţă prin fire, πάντα ἀπέχει Θεοῦ, οὐ τόπῳ, ἀλλὰ φύσει, spune Sf. Ioan Damaschin[1].

Orice transsubstanţiere a firii umane în firea dumnezeiască este exclusă, cum este exclusă de asemenea orice confuzie sau amestecare a firilor. De asemenea, chiar şi în Persoana unică a lui Hristos cele două naturi indivizibile rămân în diferenţa lor netransformabile, fiecare păstrându-şi modul propriu de a fi. Hotărârea dogmatică a Sinodului de la Calcedon, care mărturiseşte dubla consubstanţialitate a lui Hristos - cu Dumnezeu Tatăl după dumnezeire şi cu noi, oamenii, după umanitate - afirmă existenţa reală a unei a doua naturi (firi), o altă natură (fire) - în afara lui Dumnezeu. Cele două naturi se întâlnesc şi sunt unite intim într-un ipostas indivizibil. Însă în pofida comunicării însuşirilor (ἀντίδοσις ἰδιωμάτων ὅτι περιχώρησις εἰς ἀλλήλας), în pofida întrepătrunderii reciproce inseparabile, există două firi.

---

[1] Sf. Ioan Damaschin, **De fide orthodoxa**, I.13, PG 94, 853, trad. rom. de Pr. D. Fecioru în Sf. Ioan Damaschin, **Dogmatica**, ediţia a III a, Ed. Scripta, Bucureşti, 1993, p. 40.

Unirea firilor este un fapt nou, act nou de iubire şi de voinţă liberă a lui Dumnezeu, realizată în timpurile din urmă şi care nu decurge ca o necesitate naturală nici din firea divină, nici din organizarea omului creat. Aceasta deoarece Întruparea este posibilă fără o transformare a firii dumnezeieşti. Firea dumnezeiască nu se transformă, însă o altă fire este primită în comuniunea vieţii dumnezeieşti. Sunt deci **două firi**, distincte, diferite, fiecare având propria sa subzistenţă reală, propriul său mod de a fi şi de a exista.

Dualismul lui Dumnezeu şi al lumii nu este doar o antiteză logică a absolutului şi a relativului, a infinitului şi a finitului; într-o astfel de antiteză termenii sunt corelativi şi mutual complementari, ei nefiind posibili decât împreună. Aceasta nu este o dualitate de principii; căci făptura nu este un principiu autonom. Ci creatura există ca o veritabilă realitate în afara lui Dumnezeu. Însă ea este o existenţă derivată, este o natură heteronomă, prin chiar esenţa sa, o natură dependentă care nu are în sine propria sa raţiune de a exista **cur potius sit quam non sit**, care nu poate exista prin ea însăşi.

Creatura este o substanţă relativă prin excelenţă, o substanţă contingentă - dar o **substanţă**, reală şi neperisabilă, o altă substanţă în afara lui Dumnezeu. Fără îndoială, însăşi existenţa creaturii este o mărturie a existenţei lui Dumnezeu, a Cauzei supreme a lumii. "Iată cerul şi pământul există. Ele strigă că Dumnezeu le-a creat" spune Fer. Augustin. "Mai strigă că nu ele însele s-au făcut: «De aceea existăm, fiindcă am fost făcute, aşadar nu existam mai înainte de a exista ca să ne putem face noi pe noi înşine»"[2].

Fără Dumnezeu, fără voinţa Sa creatoare, lumea nu poate nici apărea nici nu se poate păstra. Cauza şi baza lumii este în afara ei: este voinţa

---

[2] Augustin, **Confessiones**, XI, 4, PL 31, 811; trad. rom. cit., p. 332-333.

dumnezeiască. Existența lumii este un miracol al iubirii și al bunătății lui Dumnezeu. Însă este o enigmă cum această mică lume poate exista alături de Dumnezeu, pentru Care ea nu produce nimic. Pentru ce acest adaos paradoxal la infinitul absolut al ființei dumnezeiești? Mister al iubirii infinite, incomprehensibile.

Deci făptura există - ca o realitate alături de Dumnezeu și quasi-autonomă, căci adevărata existență și subzistența proprie a creaturii sunt certificate în primul rând prin propria sa libertate. Libertatea este mai mult decât liberul arbitru al indiferenței sau posibilitatea de a alege; însa această posibilitate este condiția sa necesară și începutul. Sunt două căi deschise în fața creaturii - spre Dumnezeu și depărtându-se de Dumnezeu, calea unirii sau calea despărțirii, iar omul trebuie să aleagă el însuși și prin această alegere să se determine pe sine. În ascultare și neascultare se manifestă și se realizează aceeași libertate.

Dualitatea căilor nu este o posibilitate formală sau logică, este o posibilitate **reală**. Omul are capacitatea și forța necesară nu doar pentru a alege, ci și pentru realizarea căii alese, pentru perseverența în alegere. Fără îndoială, ascensiunea spre Dumnezeu nu este posibilă fără condiția condescendenței dumnezeiești reciproce, cu concursul harului.

Dar însăși acest ajutor divin lasă omul în libertatea sa, pentru că Dumnezeu nu produce nimic în om fără consimțământul voinței umane. "Vechea lege a libertății umane", cum spune Sf. Irineu, exclude orice constrângere sau violență din partea harului. Pe de altă parte, calea îndepărtării este o cale a pierzaniei și a morții veșnice. Ori creatura are capacitatea sinuciderii ontologice și forța necesară pentru aceasta. Creatura trebuie să se apropie de Dumnezeu printr-un efort liber.

În această libertate se manifestă **realitatea substanțială** a naturii create. Fără îndoială, făptura este produsă și "predestinată" pentru unirea cu Dumnezeu, pentru o participare la slava dumnezeiască. Însă această participare **nu este o necesitate a naturii create**. S-ar putea spune de asemenea, că aceasta este o **normă** - în afară de ea făptura neputându-se realiza, pentru că realizarea ei înseamnă autodepășire; însă eșecul acestei norme nu implică aneantizarea creaturii. Este o chemare - și nu o predestinare inevitabilă, chemare a libertății creaturii. Creatura este subiectul unui proces real și trebuie să se formeze ea însăși prin lucrarea sa liberă.

Creatura nu se poate realiza decât depășindu-și limitele - nu poate deveni ea însăși decât depășind propria natură - printr-o participare la har, prin comuniune cu Dumnezeu. Dacă făptura nu realizează acest sfârșit, dacă ea deviază și rezistă, dacă ea contrazice chemarea dumnezeiască și prin această rezistență și contrazicere, într-un anume sens, încetează să mai

trăiască, ea nu încetează niciodată să existe "**Căci pentru ea existența nu este același lucru cu viața**"[5].

Creaturile au libertatea sinuciderii ontologice, însă ele nu se pot aneantiza, nu se pot elibera de existență. Creatura este indestructibilă în existența sa și în formele sale constitutive și ea nu se va aneantiza niciodată: aceasta este adevărat nu doar pentru creaturile care participă la viața veșnică în Dumnezeu, ci în mod egal și pentru creaturile care se separă de Dumnezeu, care se pronunță împotriva lui Dumnezeu și persevrează voluntar în această separare și în această rezistență. Lumea creată nu se aneantizează.

Prin **fiat**-ul creator lumea este chemată **invariabil** la existență, pentru totdeauna. Dumnezeu avea rațiunile Sale de a crea o lume așa cum a făcut-o: Dumnezeu a creat o pentru a intra în slava Sa, în bucuria Sa, pentru ca ea să participe la viața divină. Dumnezeu a adus-o la existență pentru totdeauna și nu pentru un timp mărginit. Și dacă creaturile nu voiesc să se înalțe către Dumnezeu, și dacă ele se întorc de la El, această hotărâre creatoare rămâne imuabilă, însă sfârșitul pe care Dumnezeu l-a dorit acestor creaturi rămâne neîmplinit: ele rămân în limitele lor strâmte, însă ele niciodată nu pot coborî mai jos de această limită tainică, care separă existența de inexistență. Perseverarea în această separare a devenit în timpurile din urmă cauza supliciilor infernale, însă aceste suferințe vor fi veșnice pentru că hotărârea divină este dată odată pentru totdeauna.

Ar fi o inexactitate intolerabilă a ne imagina că Dumnezeu îi păstrează pe păcătoși în existența veșnică printr-o hotărâre specială, pentru ca ei să fie pedepsiți. Această conservare a existenței este consecința imediată a invariabilității supreme a hotărârii primordiale prin care lumea este scoasă din neant, pentru a nu se aneantiza niciodată. Și dacă pentru cei drepți această invariabilitate, această predestinație la existența veșnică, fără sfârșit va deveni în Împărăția cerească sursa bucuriei și a fericirii supreme, pentru cei răi, care se separă de viața veșnică prin voința lor căzută, ea va deveni sursa chinurilor fără sfârșit.

Ori, fără îndoială, calea separării și a rezistenței este o cale a morții, însă cu totul reală și veșnică. Creatura nu se poate suprima. O ieșire în afara existenței pentru cei care sunt scoși din neant prin voința și înțelepciunea divină nu există. Moartea veșnică nu este o aneantizare, o întrerupere a existenței, însă e un **mod de existență pervertit**. Calea răului este o cale a pierzaniei veșnice - însă această pierzanie nu este o aneantizare totală. Fără îndoială, într-un oarecare sens răul nu este decât o privare sau lipsă a ființei, el n-are nici o esență sau natură proprie, este «fără substanță»

---

[5] Augustin, **De Genesi ad litteram**, l.5, PL 34, 250: non hoc est ei esse quod vivere.

(ἀνοΰστον), după Sf. Ioan Damaschin[4], însă este real ca forță activă și, mai mult, este real în rezultatele sale, distructive și definitive.

Răul are un caracter negativ sau privativ, însă este în întregime real în vidul său înfricoșător. El are o forță miraculoasă de a imita creația, însă această imitare este productivă în distrugerile sale. Răul devastează și denaturează lucrurile, însă în cazul persistenței în rău, toate aceste devastări și perversiuni se păstrează și, mai mult încă, aceste existențe denaturate intră în veșnicie, fără îndoială, în veșnicia iadului. Răul este un vid al neantului, însă vid cu totul real. El înghite ființele.

Răul este mai mult decât lipsa ființei, este **neantul pozitiv**. Răul produce noi realități în lume, realități false, însă reale și existente. Răul are o forță quasi-productivă. El poate adăuga noi calități la ceea ce este creat de Dumnezeu, iar ceea ce rezultă din această intervenție nu e creat de Dumnezeu, nu e dorit de Dumnezeu, dar, când totuși apare, o asemenea realitate e tolerată de Dumnezeu, nu prin complezență sau voință aprobativă, ci printr-o simplă «permisiune» sau voință permisivă. "**Dumnezeu n-a creat moartea... El toate le-a creat pentru existență**" - ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων. ἔκτισεν γὰρ εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα (Înțelepciunea lui Solomon 1, 13-14)[5]. Însă lumea este în robia morții (ἡ δουλεία τῆς φθορᾶς - Romani 8, 21) și moartea (păcatul) a intrat în lume prin păcat (καὶ διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ θάνατος, καὶ οὕτως εἰς πάντας ἀνθρώπους ὁ θάνατος διῆλθεν, Romani 5, 12).

Păcatul - o **quasiadiție** a ființei, o noutate în lume - este un produs liber și voluntar al creaturii și el a produs moartea, subjugând întreaga creatură. Păcatul a constituit pentru lume o lege nouă. Acest produs fals va suferi judecata finală - iar puterea iubirii divine nu trece nici peste împotrivirea "fiilor pierzării" nici peste ravagiile produse de păcat.

Paradoxal, veșnicia chinurilor iadului certifică realitatea substanțială a creaturii. Creaturile au posibilitatea unei rezistențe și a unei perseverențe definitive contra lui Dumnezeu, fie în progresul în Dumnezeu, fie în separarea de El, fie în fericire, fie în pierzanie - creatura manifestă realitatea sa adevărată, existența sa în calitate de agent liber. Se poate defini creatura - ca **o realitate care nu are rațiunea sa de a exista în ea însăși, care poate să nu existe deloc, care nu poate veni la existență prin ea însăși, care întreabă un Altul pentru a exista, care are un început, care însă nu se va sfârși**, nici prin ea însăși, nici prin Dumnezeu.

---

[4] Sf. Ioan Damaschin, **Contra Manichaeos**, 14, PG 94, 1597.

[5] Sf. Chiril al Alexandriei, **In Ioanem**, 19, PG 73, 115: ἄτιτος Θεὸς ὁ τὴν ἀφθαρσίαν τὰ πάντα. Sf. Chiril citează aici Înțelepciunea lui Solomon, 1, 13; 2, 24.

Lumea are un început. Ea are un început cronologic. Fără îndoială, **lumea este creată nu în timp, ci împreună cu timpul** - *procul dubio non est mundus factus in tempore, sed cum tempore*, spune Fericitul Augustin[6]. După **Mărturisirea ortodoxă**, Iisus Hristos "este Creatorul nu doar al lucrurilor, ci şi al timpului în care lucrurile primesc existenţa"[7]. Doar creatura există în timp ca o succesiune sau durată reală. Fără lumea creată nu ar fi timp. Creaţia lumii este de asemenea creaţia timpului. Ori, lumea poate exista în afara timpului şi va păşi într-o zi în acest mod miraculos de existenţă unde "timp nu va mai fi" (Apocalipsa 10, 6); însă acest mod de existenţă este acum cu totul de neînţeles pentru noi. După înviere timpul nu se va mai măsura în zile şi nopţi, va fi mai degrabă o singură zi neînserată, ἔσται δὲ μᾶλλον μία ἡμέρα ἀνέσπερος, după expresia Sf. Ioan Damaschin, când soarele dreptăţii va străluci luminos peste cei drepţi. Pentru cei păcătoşi va fi o noapte adâncă, fără de sfârşit[8]. Înlănţuirea momentelor, seria temporală îşi va avea termenul final, însă sfârşitul timpului nu va fi sfârşitul existenţei, nu va fi sfârşitul naturii create. Seria temporală a avut un început, un **termen prim**. Ne putem imagina acest început al timpului într-o manieră retrospectivă, ca întoarcere în seria succesiunilor; trebuie să ne oprim, să postulăm această oprire... Este termenul prim absolut, înaintea căruia nu există nici un termen, nu erau momente temporale pentru că nu era timp.

Puţin contează dacă această operaţie este realizabilă practic, dacă noi putem determina începutul lumii în veacuri. Însă postulatul opririi în retrospectiva cronologică este întru totul inteligibil. Timpul n-a început în timp. Însă el a început. Este începutul pur, început a tot ceea ce începe, care

---

[6] Augustin, **De civitate Dei**, XI, 6, PL 41, 322; **ibidem**, 321: *quis non videat quod tempora non fuissent, nisi creatura fieret*; cf. **De Genesi ad litteram**, V.5, PL 34, 325; **De Genesi contra Manichaeos**, I.2, PL 34, 174, 175: *Deus enim fecit et tempora - fabricator est et temporum*; **De Genesi ad litteram liber imperfectus**, 3, PL 34, 222: *etiam tempus ipsum creatura est*; **ibidem**, 223: *accipiendum est in fide, etiamsi modum nostrae cogitationis excedit... tempusque ipsum creaturam esse*; **Confessiones** XI, 30, PL 32, 826: *nullum tempus esse posse sine creatura*; cf. XI, 12-13, 815; cf. Sf. Maxim Mărturisitorul, **Schol. in liber de Div. nom.** I, 8, 4, PG 4, 826 A: χρόνος γὰρ ἀπὸ τῆς τοῦ οὐρανοῦ καὶ γῆς ποιήσεως ἀριθμεῖται.

[7] **Conf. Orth**. I, 33, Ed. Kimmel. **Libri symbolici ecclesiae orientalis**, 1843, p.98, sau ediţia bilingvă **Mărturisirea Ortodoxă**, a Pr. N. M. Popescu şi Diac. Gh. I. Moisescu, Bucureşti, 1942, Junimea, Iaşi, 1996, p. 32, 211.

[8] Sf. Ioan Damaschin, **De fide orthodoxa**, II, 1, PG 94, 864, trad. rom. cit., p. 46.

este început prin schimbare, printr-o tranziție din neant. Nu ne putem imagina direct această tranziție din neant la existență, nici însăși tranziția la eternitatea divină - la "măreția eternității mereu prezente", **celsitudine semper praesentis aeternitatis**, cum spune Fericitul Augustin[7], la durată și la succesiunea timpului. Însă ne-o putem imagina prin contrariu - prin imposibilitatea retrogradării infinite. Între eternitate și timp este un **hiatus** absolut și calitativ.

Lumea există. Însă ea nu putea începe să existe prin ea însăși. Ea nu are în ea însăși nici rațiunea de a fi, nici sprijin în a se conserva. Dimpotrivă, este **o contingență pură** în existența sa. Era întru totul posibil ca lumea să nu existe. În nonexistența lumii nu avem nici o contradicție. Existența lumii este contingentă, de o contingență pură și absolută. Lumea nu este o realitate a cărei esență implică existența. Din contra, se poate defini creatura ca o realitate care **poate să nu existe deloc**. Căci existența sa depinde de o cauză externă de ea, și mai mult - de o cauză absolut liberă. Existența lumii este **un adevăr de fapt** (în limbajul lui Leibniz) și nu un **adevăr logic** ce poate fi dedus din axiomele necesare ale gândirii. Această imposibilitate a deducției constituie caracterul specific al creației. Avem aici o ruptură absolută în înlănțuirea necesară a evenimentelor. Și pentru conștiința naturală este ceva paradoxal și enigmatic în această ruptură - pentru că inteligența naturală caută întotdeauna rațiunile necesare ale întregii existențe.

Trebuie subliniate două motive constitutive ale ideii de creație. În primul rând, creația exclude orice consubstanțialitate a cauzei producătoare și a lucrului produs. Lumea este creată, adică este **scoasă din neant**, din nimicul absolut. Prin creație o realitate **cu totul nouă** a fost produsă acolo unde nimic nu exista. Prin **fiat**-ul Său creator, "Dumnezeu cheamă la ființă cele ce încă nu sunt" (καλοῦντος τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα - Romani 4, 17). Creația este opusă oricărui mod de producere prin sine-însăși, care are drept origine natura sa proprie. Prin naștrerea veșnică Dumnezeu zamisisește Cuvântul consubstanțial în adevărul fecundității Sale naturale, τῆς γονιμότητος φυσικῆς, după expresia Sf. Ioan Damaschin. Fecunditatea naturală este o capacitate de zămislire de sine-însuși, din substanța sa sau din natura sa - **consubstanțial**, ὅμοιον κατὰ φύσιν , ὅμοιον κατ' οὐσίαν. E un lucru ce ține de necesitatea naturală. Naşterea şi purcederea se realizează în interiorul naturii divine.

Însă creația este un **act al voinței**, un act întru totul liber (θελήσεως ἔργον). Prin creație, Dumnezeu a chemat la existență lucruri **întru totul**

---

[7] Augustin, **Confessiones**, XI, 13, PL 32, 815, trad. rom. cit., p. 340.

deosebite de El, ἀνόμοιον παντελῶς[10]. El le-a scos din neant, - ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόν τὰ σύμπαντα - prin cugetarea-voinţă şi gândirea Sa se face ziditoare a toată făptura[11]. Ca operă a voinţei şi nu a substanţei divine, creatura nu este consubstanţială nici asemănătoare Creatorului. "În creatură nu este nimic care să se raporteze la Treime, afară de faptul că este zidită de Treime", spune Fericitul Augustin[12]. "Nu este nimic în natura lui Dumnezeu şi a sufletului care să le fie comun", spune Sf. Macarie Egipteanul[13].

Lumea este creată prin libertatea pură şi absolută, **ex mera iibertate**. Duns Scot a formulat această cugetare cu o claritate de mare fineţe: Dumnezeu a creat lucrurile nu dintr-o necesitate fie a substanţei, fie a preştiinţei, fie a voinţei, însă într-o curată libertate, căci fiecare lucru exterior Lui nu-L constrânge să cauzeze ceea ce a creat - **Procedit autem rerum creatis a Deo non aliqua necessitate vel essentiae vel scientiae,**

---

[10] Sf. Ioan Damaschin, **De fide orthodoxa**, I, 8, PG 94, 808, trad. rom. cit., p. 25: chiar dacă lumea s-a făcut pe urmă, totuşi nu s-a făcut din fiinţa lui Dumnezeu. Ea a fost adusă prin voinţa şi prin puterea Lui, de la neexistenţă la existenţă; dar prin aceasta nu urmează o schimbare a firii lui Dumnezeu. Naşterea este actul prin care se scoate din fiinţa celui care naşte cel ce se naşte, asemenea cu el după fiinţă (ὅμοιον κατ' οὐσίαν). Zidirea şi crearea, însă, este un act extern, în care ceea ce se zideşte şi se creează nu provine din fiinţa celui care zideşte şi creează, ci este cu totul deosebit de El: **ibidem**, 813; **ibidem**, 812: Cuvântul este născut nu μετὰ τὸν Πατέρα ci ἐξ αὐτοῦ, ἤγουν τῆς τοῦ Πατρὸς φύσεως. Vezi antiteza φύσει τῇ βουλήσει ὅτι ἐκ βουλήματος la Sf. Atanasie, **Contra arianos**, III, 62-66, PG 26, 453 sq. (trad. rom. Pr. D. Stăniloae în PSB 15, 1987, p. 394-400). Cf. Sf. Chiril al Alexandriei, **Thessaurus de Sancta et consubst. Trinitate**, XVIII, PG 75, 313; XXXII, 564 - 565; Augustin, **De libero arbitrio**, I, 2, PL 32, 1224; **De Genesi contra Manichaeos**, I, 2, PL 34, 175; **Confessiones**, XII, 7, PL 32, 828.

[11] Sf. Ioan Damaschin, **De fide orthodoxa**, II, 3, PG 94, 865 A; trad. rom., p. 49; II, 2, 865, trad. rom., p. 46: în timp ce gândeşte creează, iar gândul se face lucru.

[12] Augustin, **De Genesi ad litteram liber imperfectus**, 1, PL 34, 221.

[13] Sf. Macarie Egipteanul, **Hom.** 49, 4, PG 34, 816, trad. rom.: Sf. Macarie Egipteanul, **Omilii duhovniceşti**, trad. Pr. prof. dr. C. Cornițescu, introd., indici, note, Prof. dr. N. Chițescu, PSB 34, EIMBOR, Bucureşti, 1992, p. 280: «Unul (Duhul) este Dumnezeu, altul (sufletul), nu este Dumnezeu; unul este Domn, altul este slugă; unul este Creator, altul este creatură; unul este meşterul, altul este lucrul (mâinilor Lui). Nu este nimic comun între natura unuia şi natura celuilalt. Dar, în iubirea Sa nemărginită şi de negrăit şi în îndurarea Sa, a binevoit să locuiască în această creatură raţională, de preţ şi cu totul aparte, după cum zice Scriptura: "Ca să fim începătură făpturilor Lui" (Iacob 1, 18) (şi să umblăm) în înţelepciunea şi comuniunea Sa şi să fim mireasa Lui cea curată».

vel voluntatis, sed ex mera libertate, quae non movetur et multo minus necessitatur ab aliquo extra se ad causandum[14].

Orice constrângere, orice coacţiune exterioară este exclusă, pentru că înainte de creaţie nu exista nimic în afară de Dumnezeu - nici măcar acest "afară".

Creaţia este **prima poziţie** în "afară" în raport cu Dumnezeu - nu ca o limită sau o restricţie oarecare a naturii divine, ci în sensul că o altă natură este chemată la existenţă alături de Dumnezeu. În creaţie, Dumnezeu nu este determinat decât prin Sine-Însuşi, însă mai mult, El Însuşi nu este determinat printr-o anume necesitate internă. Dumnezeu, în calitate de Dumnezeu, nu este în mod inevitabil Creator. El putea să nu creeze, fără nici o diminuare a plenitudinii Sale supreme sau a perfecţiunii Sale prisositoare.

Nici o revelaţie **ad extra** nu aparţine necesităţii naturii dumnezeieşti, dată fiind autarhia absolută a lui Dumnezeu. Ea nu aparţine vreunei necesităţi a iubirii divine. În plenitudine şi în infinitatea fericirii, Dumnezeu nu a avut nevoie de nimic. Este mai curând o taină dacă Dumnezeu avea raţiuni pentru a crea. Nu este nici o legătură necesară sau imperativă între natura divină (sau esenţa divină) şi hotărârea creatoare. Absenţa creaturii nu diminua cu nimic plenitudinea absolută a Fiinţei Divine, infinitatea acestui Ocean de Substanţă, τι πέλαγυς οὐσίας ἄπειρον καὶ ἀόριστον, cum spune Sf. Grigorie de Nazianz[15].

Dumnezeu n-a avut început şi nu va avea sfârşit. El trăieşte în «splendoarea veşniciei mereu neschimbate»[16]. Şi prezentul perpetuu nu mai este timp, ci eternitate[17]. Dumnezeu este absolut imuabil şi invariabil, în El «nu este mutare sau umbră de schimbare» (παρ᾽ ᾧ οὐκ ἔνι παραλλαγὴ ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα, Iacov 1, 17).

El nu poate câştiga nimic nici pierde. S-ar putea spune că lumea creată este un **surplus absolut**, un anume lucru adăugat în plus, care putea întru totul să nu existe. Trebuie definită omnipotenţa sau atotputernicia lui Dumnezeu nu doar ca puterea supremă de a crea, ci şi ca **putere absolută de a nu crea nimic**. Dumnezeu putea tolera faptul de a nu exista nimic în afară de El. A crea şi a nu crea sunt pentru Dumnezeu acte perfect egale şi este inutil a căuta o raţiune a alegerii dumnezeieşti, pentru că actul creator nu a fost impus lui Dumnezeu, fie aceasta prin bunătatea Sa sau prin

---

[14] Duns Scottus, **De prima rerum principio**, qu. IV, art. 1, no. 3, 4.

[15] Sf. Grigorie de Nazianz, **Oratio XXXVIII În Theophaniam**, 7, PG 36, 317.

[16] Augustin, **Confessiones**, XI, 13, 16, PL 32, 813, trad. rom., p. 340; cf. **De Trinitate**, V, 1, 2, PL 42, 912.

[17] Augustin, **Confessiones**, XI, 14, PL 32, 816, trad. rom., p. 341.

perfecţiunea Sa supraabundentă. A fi "Creator" nu este un atribut divin esenţial sau constitutiv. Dumnezeu creând într-o libertate nemărginită. Găsim însă aici o dificultate foarte mare.

Dacă Dumnezeu nu este Creator prin natura Sa proprie, **a pus El într-adevăr un început creaţiei?** Supoziţie absurdă şi impioasă pentru că Dumnezeu este mai presus de orice schimbare... Dacă însă El n-a început să fie Creator, dacă voinţa Sa creatoare este veşnică, El creează deci chiar din veşnicie, şi creatura este **coeternă** cu Dumnezeu. Afirmaţie şi mai absurdă, pentru că este o proprietate caracteristică a creaturii ca atare - de a fi începută, de a trece la existenţă din neant... *Nulla fiebat creatura, antequam fieret ulla creatura*, spune Fericitul Augustin[18] - Lumea a început odată cu însuşi timpul, iar Dumnezeu n-a început să creeze. Avem aici o adevărată antimonie.

Gândirea creatoare Divină este **veşnică**. În Voinţa Divină nu este nici o durată, nici o succesiune reală de clipe, nici un «după» sau «înainte». "Anii Tăi nu merg, nici nu vin" scrie Fer. Augustin. "Anii Tăi toţi în acelaşi timp sunt pentru că sunt, subzistă" [...] "Anii Tăi sunt ca o singură zi" şi "ziua Ta nu este în fiecare zi, ci astăzi, pentru că ziua Ta de astăzi nu lasă locul celei de mâine, căci nu urmează pe cea de ieri"[19].

Dumnezeu, spune Sf. Ioan Damaschin, "a văzut pe toate înainte de facerea lor, având-le în minte din veşnicie; şi fiecare se făcea la vremea hotărâtă de mai-nainte, potrivit veşnicei Lui gândiri, care se numeşte **predestinare**, icoană şi model" - κατὰ τὴν θελητικὴν αὐτοῦ ἄχρονον ἔννοιαν, ἥτις ἐστὶ προορισμὸς καὶ εἰκὼν καὶ παράδειγμα[20]. Sf. Ioan Damaschin îl citează aici pe Areopagit şi pe Sf. Grigorie de Nazianz. "Modelele sunt", spune Areopagitul, "raţiunile de fiinţă făcătoare şi în mod unitar preexistente în Dumnezeu, pe care teologia le numeşte predestinări şi voiri dumnezeieşti şi bune, care deosebesc şi produc existenţele. În conformitate cu ele, Cel mai presus de fiinţă a produs şi predeterminat toate cele ce sunt"[21]. Aceste idei şi modele, explica Sf. Maxim[22], sunt înţelesuri

---

[18] **Ibidem**, XI, 13, PL 32, 815, trad. rom., p. 339.

[19] **Ibidem**, XI, 13, 815, trad. rom., p. 340.

[20] Sf. Ioan Damaschin, **De fide orthodoxa**, I. 9, PG 94, 837 A, trad. rom., p. 33.

[21] Sf. Dionisie Areopagitul, **De divin. nomin.**, V, 8, PG 3, 824, trad. rom.: Sf. Dionisie Areopagitul, **Opere complete şi scoliile Sfântului Maxim Mărturisitorul**, trad., introd. şi note de Pr. D. Stăniloae, Ed. Paideia, Bucureşti, 1996, p. 161; cf. **ibidem**, VII, 2, 868-869, trad. rom., p. 163-164.

[22] Părintele G. Florovsky considera în 1928, când apare această lucrare, ca de altfel întreaga lume ştiinţifică din vremea aceea, că **Scoliile** Sfântului Maxim Mărturisitorul la **Corpus Areopagiticum** sunt autentice. Paternitatea maximiană a acestor scolii a fost

desăvârşite prin ele şi eterne în Dumnezeu - αἱ ἰδέαι καὶ τὰ παραδείγματα· ἅπερ εἰσὶ νοήσεις αὐτοτελεῖς ἀΐδιοι τοῦ ἀϊδίου Θεοῦ[22]. Există deci în Dumnezeu idei veşnice care sunt chipuri ale lucrurilor temporale. Şi aceste icoane (chipuri) sau tipuri (modele). - εἰκόνες καὶ παραδείγματα, - constituie sfatul Divin creator mai înainte de veci. ἡ βουλὴ αὐτοῦ προαιώνιος καὶ ἀεὶ ὑφεστῶσα[23].

Paradigma divină a fiecărei fiinţe care a primit de la El existenţa este **forma** sa, **planul** său, sau urmând expresiei Sf. Dionisie, **predestinarea** sa. De fapt, icoana, a cărei existenţă este predeterminată şi care trebuie în mod necesar să existe, este conturată dinainte în Sfatul Divin.

Dumnezeu fiind simplu şi imuabil, concluzionează Sf. Ioan Damaschin, sfatul Său, paradigma Sa nu poate fi decât veşnică (ἄτρεπτον γὰρ τὸ Θεῖον, καὶ ἡ βούλησις αὐτοῦ ἄναρχος), fără început[24]. Dumnezeu constituie creatura în ideea Sa din veşnicie προαιώνιος βουλή[25]. Însă aceasta nu era decât o paradigmă, o schiţă, un plan, o propunere a creaturii.

---

mult contestată, deşi părintele D. Stăniloae, în 1996, în prefaţa la traducerea sa a **Operelor complete** citată mai sus încă le mai atribuia Sfântului Maxim. Hans Urs von Balthasar în 1940 "a atribuit nucleul **Scoliilor** lui Ioan din Scythopolis, lăsând Sfântului Maxim un rol extrem de redus ca scoliast al Areopagitului" (cf. A. Louth, **Influenţa lui Dionisie Areopagitul asupra Sfântului Maxim Mărturisitorul**, trad. de diac. Ioan I. Ică jr., în A. Louth, **Dionisie Areopagitul. O introducere**, Ed. Deisis, Sibiu, 1997, p. 187). Cercetările lui Balthasar sunt reafirmate în esenţa lor de Polycarp Sherwood (1957) care reduce şi mai mult rolul Sfântului Maxim şi de Beate Regina Suchla (1980) (cf. **ibidem**, p. 188). Într-un curs ţinut la «l'École practique des hautes études» în anii 1988-1989 intitulat **Maxime le Confesseur,scholiaste du Pseudo-Denys?** J. Paramelle concluziona că "pentru moment nu putem afla nici o scolie care prezintă cel mai mic indice pozitiv care să ne invite să o atribuim lui Maxim" (cf. J. C. Larchet, **La divinisation de l'homme selon Saint Maxime le Confesseur**, Cerf, Paris, 1996, p. 691). Cei mai mulţi exegeţi ai Sfântului Maxim nu mai folosesc azi aceste scolii în lucrările lor (n. trad.).

[22] Sf. Maxim Mărturisitorul, **Scholia in lib. de Divinis nomin.**, V, 5, PG 4, 317 C; cf. **ibidem**, V, 7, PG 4, 324 A; V, 8, PG 4, 325 B, 329 AB, 332 A; IV, 6, PG 4, 253 B; cf. **Capitum de Caritate**, IV, 1-7, PG 90, 1148-1149; IV, 3, PG 90, 1148 C; trad. rom. de Pr. prof. D. Stăniloae în **Filocalia sfintelor nevoinţe ale desăvârşirii**, vol. II (FR 2), Ed. Harisma, Bucureşti, 1993, p. 124: «Dumnezeu, fiind Făcător din veci, creează când vrea prin Cuvântul cel de o fiinţă şi prin Duhul, pentru bunătatea Sa nemărginită»; **ibidem**, IV, 4, trad. rom., p. 125: «Cunoştinţa lucrurilor având-o Făcătorul preexistentă în Sine din veci, a adus-o la fiinţă (a substanţializat-o) şi a scos-o la iveală atunci când a voit». Cf. de asemenea Augustin, **De diversis quaestionibus 83**, qu. 46, 2, PL 40, 30, sau **Ad Oros**, 8, PL 42, 674.

[23] Sf. Ioan Damaschin, **De imaginibus** I, 10, PG 94, 1240.

[24] **Ibidem**, III, 19, PG 94, 1340.

Aceasta nu era deloc ea însăşi, aceasta nu era substanţa sa. Creaturile, înainte de a fi create, existau şi nu existau, spune Fericitul Augustin: ele existau în preştiinţa lui Dumnezeu, însă ele nu existau în natura lor proprie.

Haec igitur antequam fierent, utique nonerant. Quo modo ergo Deo nata erant quae non erant?..., Proinde, antequam fierent, et erant, et non erant: erant in Dei scientia, non erant in sua natura[26]. Dumnezeu a imaginat sau "inventat" lumea din veşnicie, însă lumea nu este eternă, nici coeternă cu Dumnezeu[27]. Lumea a început să existe, a trecut la existenţă împreună cu timpul şi în timp. Şi începutul, numărul finit de clipe s-a desfăcut. Trebuie să se distingă net şi strict între *ideea divină* a creaturii şi *substanţa* lumii create. Între ele este un *hiatus* absolut, o *distanţă de natură*.

Nu există nici o trecere continuă sau necesară de la cea dintâi la cea de-a doua. Creatura este o realizare a planului divin, a imaginii divine, dar nu printr-o evoluţie sau desfăşurare a acestei idei. Această idee nu intră în procesul temporal. Dumnezeu a creat lumea **după** ideea Sa, dar nu **din** ideea Sa. Ideea divină rămâne întotdeauna în afară de creaţie, ca un plan transcendent. Ideea divină este un **prototip** etern în cugetarea lui Dumnezeu, după care totul este format în afară. Ideea lumii este în Dumnezeu, iar lumea este în afară de Dumnezeu. Eroarea fundamentală a panteiştilor constă în faptul că identifică ideea şi substanţa; în acest caz, însăşi ideea divină s-ar desfăşura în timp, ea ar fi subiectul transformărilor

---

[26] Augustin, **De Genesi ad litteram**, l. V, 18, PL 34, 334; cf. **De Civitate Dei**, XII, 15, PL 41, 363.

[27] Cf. **Confessiones**, XI, 7, PL 32, 813, trad. rom., p. 335-336: «... prin acest Cuvânt, Care Îţi este împreună veşnic, în acelaşi timp şi în veşnicie, grăieşti toate cele ce zici şi se fac orice zici să se facă. Şi nu faci în alt mod decât zicând, totuşi nu în acelaşi timp şi nici nu sunt eterne toate pe care le creezi zicând»; Sf. Maxim Mărturisitorul, **Capita theologica et oeconomica** I, 48, PG 90, 1100; trad. rom. de Pr. prof. D. Stăniloae în **Filocalia sfintelor nevoinţe ale desăvârşirii**, vol. II (FR 2), Ed. Harisma, Bucureşti, 1993, p. 162-163: «Lucruri ale lui Dumnezeu, care au început să existe în timp, sunt toate acelea care există prin participare (τὰ μετέχοντα). Aşa sunt de pildă diferitele esenţe ale lucrurilor. Căci ele au neexistenţa mai bătrână decât existenţa lor. A fost odată când lucrurile care există prin participare nu erau. Iar lucruri ale lui Dumnezeu, care n-au început să existe în timp, sunt cele participate la care participă prin har cele ce se împărtăşesc. Aşa este de pildă bunătatea şi tot ce se cuprinde în raţiunea bunătăţii. Şi, simplu vorbind, toată viaţa, nemurirea, simplitatea, neschimbabilitatea şi infinitatea, care sunt cugetate ca existând fiinţial în preajma lui Dumnezeu. Acestea sunt şi lucruri ale lui Dumnezeu, dar şi neîncepute temporal. Căci n-a fost neexistenţa mai veche ca virtutea, nici ca altceva, din cele spuse, deşi cele care participă la ele, în ele însele, au început să existe în timp. Căci fără de început (ἄναρχος) este toată virtutea, neavând timpul mai bătrân decât ea, ca una ce are pe Dumnezeu din veci ca singurul Părinte născător al existenţei ei».

temporale şi substanţa lucrurilor ar fi divină, iar lucrurile o revelaţie substanţială a lui Dumnezeu. Dimpotrivă, noi insistăm asupra faptului că ideea nu e sămânţa lucrurilor. Sămânţa lucrurilor vine din neant, e creată Ideea lucrurilor e o imagine sau o normă transcendentă a lor, nu imanentă. Creaţia constă în aceea că Dumnezeu cheamă din nimic la existenţă o substanţă nouă, care devine purtătoarea ideii Lui, care poate şi trebuie s-o realizeze prin devenirea ei proprie. Lumea creată e un obiect exterior gândirii divine, nu această gândire însăşi[28].

Trebuie să mergem mai departe. Fără îndoială, ideea divină este eternă şi preeternă, ea precede absolut tot ceea ce este. Trebuie însă să facem o distincţie în însăşi interiorul eternităţii imuabile divine.

Există în viaţa cu totul simplă a lui Dumnezeu o succesiune ideală, o ordine a ipostasurilor inconvertibile. Şi se poate spune de asemenea că structura trinitară «precede» voinţei şi gândirii divine, pentru că voinţa lui Dumnezeu este voinţa comună a Sfintei Treimi. Mai mult, structura trinitară este o revelaţie intrinsecă a esenţei divine consubstanţială şi indivizibilă. Este un absurd absolut să ne imaginăm că Treimea nu există. Este de asemenea absurd să ne imaginăm că Dumnezeu nu are cugetare, înţelepciune şi voinţă. Însă El le are în libertatea Sa absolută Este o libertate infinită de specificaţie. Cu o inexactitate tolerabilă, se poate spune că Dumnezeu nu are ideea Sa despre creatură din întreaga veşnicie, ci mai degrabă El a produs-o sau inventat-o în întreaga veşnicie. Nu trebuie spus că ideea creaturii a creat-o Dumnezeu pentru că nu e nimic creat în Dumnezeu şi ideile sunt în Dumnezeu, ἐν τῷ Θεῷ. Dar conceptul inexact de **creaţie ideală** exprimă cu o claritate suficientă toată deosebirea între existenţa necesară a Persoanelor divine şi existenţa liberă a ideii divine a creaturii, **contingentă**, dacă am putea spune astfel.

Ideea creaturii, a ceva exterior lui Dumnezeu, a unui non-eu divin, nu aparţine necesităţii intime a esenţei divine, ea n-a fost produsă în virtutea «fecundităţii naturale» a lui Dumnezeu, căci în acest caz ar fi un «al patrulea ipostas», supoziţie sacrilegă! Ea a fost produsă într-o libertate supremă, dar din eternitate. Am putea spune fără îndoială că această idee putea să nu fie produsă. Ea este o posibilitate cu totul formală. Dumnezeu

---

[28] Despre distincţia netă între idei şi lucruri care doar participă la idei la Augustin, **De diversis quaestionibus 83**, qu. 46, 2, PL 40, 30 şi la Sf. Maxim Mărturisitorul, **Scholia in. lib. de Dionis nomin.**, V, 5, PG 4, 317 A, C, trad. rom. cit., p. 206-207; V, 7, 324, p. 208; IV, 10, 260 BC, p. 194; IV, 14, 265 C, p. 195; VII, 3, 352 A, p. 214: «cele ce sunt, adică chipurile lor şi făpturile tuturor în parte, ca cetele îngereşti şi toate cele sensibile, sunt chipuri şi asemănări ale raţiunilor (ideilor) dumnezeieşti, sau modelele lor sunt înţelesuri eterne ale lui Dumnezeu, pentru Care şi dupa Care au fost toate în El».

a inventat această idee - adică El avea raţiuni supreme pentru a o produce. Dar El nu a fost constrâns nici de bunătatea Sa nici de iubirea Lui infinită. E o eroare condamnabilă a cugeta că Dumnezeu ar fi creat lumea cu aceeaşi necesitate cu care Se iubeşte pe Sine Însuşi.

Iubirea lui Dumnezeu, bunătatea Lui fericită nu pot fi argumentate prin contemplaţia existenţelor finite, care pot fi scoase din neant pentru a participa la Harul divin. Fericirea debordantă a lui Dumnezeu nu mai poate fi limitată prin absenţa acestor existenţe sau prin absenţa chiar a ideii esenţei lor. Dumnezeu Îşi este suficient Lui Însuşi. El este αὐτάρκης prin excelenţă. Dumnezeu n-are nevoie de vreun non-eu oarecare, fie imaginat, fie în idee. Dumnezeu nu cugetă în antiteze. El nu trebuie să se opună altuia. El nu trebuie să Se ridice mai sus de un altul. Dumnezeu e eminamente liber chiar faţă de creaturile posibile. Nu e nici o cauză care să apese asupra voinţei Lui. Dar, mai mult, Dumnezeu e liber chiar faţă de însăşi posibilitatea existenţei creaturilor. Există deci o distincţie netă între necesitatea naturii divine şi libertatea absolută a voinţei Sale binefăcătoare. Această distincţie nu este însă o divizare. Nu este nici diviziune, nici interval în viaţa divină.

Voinţa divină relevă natura divină. Suntem îndreptăţiţi să facem aceste distincţii prin exemplele doctrinare ale Sfinţilor Părinţi. "Dumnezeu a inventat sau imaginat puterile cereşti şi această imaginaţie devine faptă", καί τό ἐννόημα ἔργον ἦ, spune Sf. Grigorie de Nazianz[29]. «A imaginat», ἐννοεῖ, este un cuvânt precis. Din întreaga veşnicie, «înainte» de creaţie, spune Sf. Grigorie, "cugetarea lui Dumnezeu contempla splendoarea dorită cu înflăcărare de bunătatea Sa, splendoarea egală şi egal de desăvârşită a dumnezeirii tri-ipostatice, cea care este cunoscută doar de Dumnezeu şi de cel căruia binevoieşte să i-o arate. Inteligenţa ce a făcut lumea seruta de asemenea în ale Sale sublime înţelesuri formele acestei lumi..."[30].

Aceste forme nu aparţin splendorii supranaturale a dumnezeirii tri-ipostatice. Intenţia creatoare dumnezeiască este eternă, însă nu co-eternă cu Dumnezeu. Nu s-ar putea spune că ea este accidentală, ci că este liberă[31]. Există aici o limită a cunoaşterii noastre logice; aici orice cuvânt

[29] Sf. Grigorie de Nazianz, **Oratio XLV, in Sanctum Pascha**, 5, PG 36, 629 A.

[30] Sf. Grigorie de Nazianz, **Carm. IV, De mundo**, V, 60-69, PG 37, 420-421.

[31] Cf. consideraţiilor Sf. Maxim Mărturisitorul, **Scholia in lib. de div. nomin.**, V, 5, PG 4, 317 A, trad. rom., p. 206: «... a fi înseamnă că am primit subzistenţa prin participarea la preexistenţa Lui, nu pentru că S-ar fi împărţit Dumnezeu în a fi şi a preexista, ci voinţa care le-a adus la existenţă pe toate cele ce sunt, aceasta se numeşte ceea ce subzistă mai înainte în Dumnezeu; şi această voinţă dumnezeiască hotărând de mai înainte aducerea creaţiei la existenţă, voinţa care este în mod cuvenit înaintea celorlalte şi la care participă cele ce sunt ale lui Dumnezeu fiind un început al

devine mut şi inexact, toate cuvintele au o valoare mai degrabă apofatică, prohibitivă sau exclusivă decât pozitivă şi catafatică. Însă nu ne putem opri de la o mărturisire speculativă a credinţei noastre. Lumea, chiar ca idee divină, este un surplus absolut, o realitate supraadăugată sau mai degrabă un dar supraadăugat, liber şi bun, al libertăţii divine atotputernice şi al iubirii preapline.

Aceasta înseamnă că lumea este creată. Pentru conştiinţa naturală e un lucru enigmatic, paradoxal şi contradictoriu. Inteligenţa naturală caută întotdeauna raţiuni necesare, impunându-se inevitabil. Ideea creaţiei neagă absolut această tendinţă. Lumea, fără îndoială, are o Cauză, suficientă şi supremă. Dar este o Cauză dublată de o libertate absolută de exerciţiu şi de specificaţie. Dacă creatura nu poate exista fără Creator, Creatorul poate să nu creeze. Şi aceasta nu este doar o posibilitate de a nu executa planul ideal, dar şi de a nu elabora deloc acest plan. Însă acest plan este veşnic, ca toate intenţiile voinţei divine. Dar trebuie să distingem două tipuri de eternitate: o **eternitate fiinţială** (esenţială), în care trăieşte numai Treimea şi o **eternitate contingentă** a actelor libere ale harului dumnezeiesc.

Cu o inexactitate inevitabilă cunoaşterii noastre mărginite, noi distingem în Dumnezeu **natura dumnezeiască** şi **ceea ce se raportează la natură**. Este o distincţie, nu o divizare. Tot ceea ce noi afirmăm pozitiv despre Dumnezeu nu relevă natura Sa, ci ceea ce se raportează la ea - după Sf. Ioan Damaschin (ὅσα δὲ λέγομεν ἐπὶ Θεοῦ κατ᾽ οὐσιῶδες, οὐ τὴν φύσιν, ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν οὐσίαν δηλοῖ)[1]. Sf. Ioan Damaschin rezumă aici motivele patristice ale secolului al IV-lea. După Sf. Atanasie, Dumnezeu Se prezintă în toate prin puterea Sa, bunătatea Sa, însă rămâne în afară de toate prin natura Sa proprie, καὶ ἐν πᾶσι μέν ἐστι κατὰ τὴν ἐαυτοῦ ἀγαθότητα καὶ δύναμιν, ἔξω δὲ τῶν πάντων πάλιν ἐστι κατὰ τὴν ἰδίαν οὐσίαν[2]. După Sf. Vasile şi Sf. Grigorie de Nyssa, în lume se manifestă şi operează doar «energiile» divine, forţele active ale bunătăţii lui Dumnezeu. Doar aceste «energii» sunt comprehensibile şi accesibile în relaţia noastră cu Dumnezeu[3], însă ele sunt însuşi Dumnezeu.

---

existenţei, e înţeleasă ca Dumnezeu Însuşi, mai întâi este El şi apoi e şi viaţa şi înţelepciunea»; conform **ibidem**, V, 8, 325 B, trad. rom., p. 209.

[1] Sf. Ioan Damaschin, **De fide orthodoxa**, I, 3, PG 94, 798, trad. rom., p. 20.

[2] Sf. Atanasie cel Mare, **De decret**, II, PG 25, 441.

[3] Sf. Vasile cel Mare, **Adversus Eunomium**, I, 32, PG 29, 648; Sf. Grigorie de Nyssa, **In Canticum Canticorum**, XII, PG 44, 1013 B, **Contra Eunomium** II, PG 45, 524-525; **De beatit.**, VI, PG 44, 1268.

Profunzimile esenței divine, care se află în lumina neapropiată (φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, I Timotei 6, 16) ne sunt închise pentru totdeauna. Însă ceea ce este comprehensibil, Dumnezeu a revelat prin lucrările Sale în lume: prin ele noi putem contempla veșnica Lui putere și dumnezeire (τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς ... καθορᾶται ἥ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, Romani 1, 19-20). Însă natura lui Dumnezeu este inefabilă și inaccesibilă. Ea nu e accesibilă decât lui Dumnezeu, cum spune Sf. Vasile[35].

Noi nu cunoaștem decât lucrările divine, "câteva lucruri care urmează naturii Sale" (care însoțesc natura Sa), după Sf. Ioan Damaschin, τί τῶν περιπομένων τῇ φύσει", câteva lucruri din jurul Lui, τὰ περὶ αὐτόν, cum spune Sf. Grigorie de Nazianz[36]. Tot ceea ce noi putem înțelege în Dumnezeu nu aparține naturii Sale, care este mai presus de orice cunoaștere. Noi nu atingem întotdeauna decât Harul Său, însă este El Însuși: El coboară la noi prin «energiile» Sale, însă noi nu putem niciodată să ne apropiem de natura Sa, spune Sf. Vasile[37]. Însă harul nu se separă câtuși de puțin de Dumnezeu, este Însuși El. S-ar putea spune că este o vedere a lui Dumnezeu **îndreptată în afara, ad extra**, spre creatură, sau Dreptatea lui Dumnezeu care creează și păstrează.

Acestea nu sunt metafore neîntemeiate. Există aici o diferență indivizibilă: natura dumnezeiască este necesară și tot ceea ce se anexează esențial la Ea este necesar: harul este liber... . "El poate să facă pe toate câte le voiește: dar nu voiește să facă câte poate, căci poate pierde lumea, dar nu vrea", spune Sf. Ioan Damaschin[38].

---

[35] Sf. Vasile cel Mare, **Adversus Eunomium**, I, 14, PG 29, 544-545.

[36] Sf. Ioan Damaschin, **De fide orthodoxa**, I, 9, PG 94, 836; trad. rom. cit., p. 32.

[37] Sf. Grigorie de Nazianz, **Oratio XXXVIII, In Theophaniam**, 7, PG 36, 317; cf. și Sf. Grigorie de Nyssa, PG 45, 121 B.

[38] Sf. Vasile cel Mare, **Ep. ad Amphilochium**, 234, PG 32, 869 AB, trad. rom., în vol. Sf. Vasile cel Mare, Scrieri III, PSB 17, trad. de Pr. prof. dr. Constantin Cornițescu și Pr. prof. dr. Teodor Bodogae, EIBMBOR, București, 1988, p. 483: «noi putem afirma că din lucrări Îl cunoaștem pe Dumnezeu, pe când de ființa Lui nu suntem în stare să ne apropiem, pentru că lucrările Lui sunt cele care coboară spre noi, pe când ființa Lui rămâne inaccesibilă». Cf. Sf. Macarie Egipteanul, **De caritate**, PG 34, 932 A: ἐνοικεῖ δὲ οὐ κατ' ὅστιν. Sf. Ioan Gură de Aur, **De incomprehensibilitate Dei**, III, 3, PG 48, 722; **In Ioannem**, XV, 1-2, PG 59, 97-99; Sf. Isidor Pelusiotul, **Ep.** II, 299 Theodosia Schol., PG 78, 728; Augustin, **Ep.** 147, 7-8, PL 33, 604.

[39] Sf. Ioan Damaschin, **De fide orthodoxa**, I, 14, PG 94, 860-861: καὶ ὅτι πάντα μὲν ὅσα θέλει δύναται, οὐχ' ὅσα δὲ δύναται θέλει, δύναται γὰρ ἀπολέσθαι τὸν κόσμον· οὐ θέλει δέ; trad. rom., p. 143.

Natura şi harul divin sunt nedespărţite în unitatea fiinţei divine, însă noi trebuie să le distingem. Această deosebire este conţinută deja în distincţia foarte veche dintre **teologie** şi **economie**, Θεολογία τι οἰκονομία. Sfinţii Părinţi şi Doctori ai Bisericii din primele veacuri distingeau cu grijă ceea ce este spus despre **Însuşi Dumnezeu** de ceea ce este spus despre **condescendenţa Sa voluntară**. Se poate formula această diferenţă printr-o antitezã dintre natura divină şi har. Sf. Grigorie Palama, care a rezumat întreaga tradiţie patristică în această problemă, opune **esenţa** şi **lucrarea** lui Dumnezeu, οὐσία şi ἐνέργεια. Sinoadele constantinopolitane din 1341, 1347, 1351 şi 1352 au elaborat învăţătura precisă despre «lucrările» (energiile) divine, care a fost formulată cu anateme pentru adversari.

Este o diferenţă reală între **esenţa** (natura) lui Dumnezeu şi **energia** Sa[1]. Natura divină este absolut **incomunicabilă** creaturilor, absolut **inaccesibilă** pentru ele, ἀμέθεκτή. Însă este în Dumnezeu un lucru comunicabil la care participă fiinţele create, - sursa supremă şi principiul oricărei **îndumnezeiri** (θέωσις, θεοποίησις) a creaturii, acesta este harul, sunt «energiile» multiple şi multiforme. Creaturile nu participă niciodată la însăşi natura lui Dumnezeu ci doar la energia divină, şi prin această participare la har ele intră în unire reală şi intimă cu Dumnezeu, - οὐ τῇ μεθέξει τῆς αὐτοῦ φύσεως... ἀλλὰ τῇ μεθέξει τῆς αὐτοῦ ἐνεργείας[2].

Harul nu este identic cu esenţa divină, el este energia lui Dumnezeu, ἡ Θεία καὶ Θεοποιὸς ἔλλαμψις καὶ χάρις οὐκ οὐσία, ἀλλ' ἐνέργεία ἔστι Θεοῦ[3], o energie naturală şi indivizibilă, φυσικὴ καὶ ἀχώριστος ἐνέργεια καὶ δύναμις τοῦ Θεοῦ[4].

---

[1] Vezi anatematisma Sinodului din 1352, Veneţia, 1820, p. 107-108.

[2] Sf. Grigorie Palama, **Capita physica, theologica, moralia et practica**, cap. 78, PG 150, 1176 (trad. de Pr. D. Stăniloae în FR 7, 1977, p. 479); cf. cap. 75, PG 150, 1173 (FR 7, 1977, p. 476): „Dumnezeu nu Se poate împărtăşi după fiinţă (κατ' οὐσίαν), iar unirea după ipostas (κατ' ὑπόστασιν) e proprie numai Cuvântului, Dumnezeu-Omului. Rămâne deci că cel ce se învredniceşte să se unească cu Dumnezeu, se uneşte după lucrare (κατ' ἐνέργειαν); cf. cap. 92 şi 93; PG 150, 1188; **Theophanes** PG 150, 912, 936 B.

[3] Sf. Grigorie Palama, cap. 96, PG 150, 1169 (FR 7, 1977, p. 492); cf. cap. 70, 78 (FR 7, 1977, p. 472-473): Θεία καὶ ἄκτιστος χάρις καὶ ἐνέργεια este opus de Sf. Grigorie "supraesenţei" divine, ἡ Θεία ὑπερουσιότης; cf. **Confess.**, PG 151, 766: ἡ χάρις καὶ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ λαμπρότης καὶ ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀοθαρσία. Vezi şi ***Τριῴδιον***, sâl. 167-168.

[4] ***Τριῴδιον***, 170.

Energia comună naturii tripostatice, ἡ κοινὴ τῆς τριυπόστατου φύσεος Θεία δύναμις τε καὶ ἐνέργεια[11], purcede din substanța divină, însă în purcedere nu se desparte de ea. Termenul: **purcede** indică diferența inefabilă între energia și natura divină și nedespărțirea, unirea lor supranaturală, unire fără confuzie și diferență indivizibilă. ἕνωσις Θείας οὐσίας καὶ ἐνέργειας ἀσύγχυτος ... καὶ διαφορὰ ἀδιάστατη ...[12].

Energia divină se diferențiază de esența lui Dumnezeu, însă nu se desparte de ea[13]. Ea nu este însăși esența, însă nu este nici vreun accident. οὔτε γὰρ οὐσία ἐστὶν, οὔτε συμβεβηκός[14], pentru că ea este absolut imuabilă (ἀμετάβλητον), fără început, fără sfârșit.

Energia divină este preeternă, ea precede absolut existența lumii[15]. Ea este o revelație eternă a voinței creatoare divine. Însă este Dumnezeu. El Însuși. Există în Dumnezeu esența și ceea ce nu este nici esență nici întâmplare. Este veșnica putere divină[16].

Distincția între esența și energia divină a fost introdusă pentru a indica limitele cunoașterii noastre în Dumnezeu. Noi nu cunoaștem pe Dumnezeu decât în relațiile Sale supranaturale cu creatura, noi nu cunoaștem decât «iconomia» Sa. Se poate lărgi această distincție. Trebuie să ne abținem riguros de a ne imagina aceste relații ca o formalitate abstractă. Distincția dintre natura și harul divin nu este pur subiectivă, ea nu depinde exclusiv de imperfecțiunea inteligenței noastre. Ea are un caracter adjectiv. Distincția există în chiar realitatea dumnezeiască. Dumnezeu este prezent în relația Sa cu creatura. Relațiile Sale sunt o **adevărată realitate**. Ele nu sunt numai o idee pe care ne-o formăm despre El, iar această prezență prin har este diferită de omniprezența obișnuită a lui Dumnezeu prin care întreaga creatură este conservată în existență.

În mod tainic există **grade ale prezenței divine**. Însă Dumnezeu nu Se revelează niciodată în esența Sa intimă. Pentru că natura lui Dumnezeu nu este legată de lume prin legături necesare și intrinseci, ea este

---

[11] Sf. Grigorie Palama, **Theophanes**, PG 150, 941.

[12] *Τριῶδιον*, ed. cit., 168, 140.

[13] Sf. Grigorie Palama, **Theophanes**, PG 150, 940.

[14] Sf. Grigorie Palama, cap. 127, PG 150, 1209 (trad. rom. în FR 7, 1977, p. 511).

[15] Sf. Grigorie Palama, cap. 140, PG 150, 1220: Iar lucrarea lui Dumnezeu este... necreată și împreună - veșnică cu Dumnezeu (trad. rom. în FR 7, 1977, p. 520); cf. **Theophanes**, PG 150, 953.

[16] Sf. Grigorie Palama, **Theophanes**, PG 150, 956: ἡ πρόνοια φυσικὴ ἐστι καὶ συστικὴ τῆς ὄντως ἐνέργεια Θεοῦ; **ibidem**, 936, cf. cap. 135, PG 150, 1216 (trad. în FR 7, 1977, p. 517-518); cf. **Theophanes**, PG 150, 929.

incomprehensibilă şi inefabilă[50]. Negarea "contingenţei" în Dumnezeu implică ideea că întreaga "iconomie" este un act substanţial al lui Dumnezeu, adică necesar, un act constitutiv al esenţei divine, care i se impune.

Sf. Grigorie Palama a arătat această consecinţă impioasă cu o claritate categorică. Negarea diferenţei între οὐσία şi ἐνέργεια în Dumnezeu fac imperceptibilă diferenţa dintre naştere şi creaţie, ambele fiind lucrări ale esenţei. Nu există deci nici o distincţie între esenţa şi voinţa lui Dumnezeu. Nu există nici o distincţie netă între preştiinţă şi creaţia actuală: creaţia actuală nu devine ea însăşi veşnică şi fără început (ἀνάρχως) dacă nu se deosebeşte de naştere?[51]

Nu putem evita aceste consecinţe absurde decât făcând cu atenţie distincţia între esenţă şi energie în Dumnezeu. Energia divină este puterea contemplativă şi lucrătoare a lui Dumnezeu. ἡ θεία καὶ φυσικὴ δύναμις, καὶ ἐνέργεια τοῦ πάντα πρὶν γενέσεως εἰδότος, καὶ αὐτοῦ ἐξουσία, καὶ ἡ πρόνοια[52] ἡ ποιητικὴ τῶν ὄντων πρόνοια, cum spune Sf. Maxim Mărturisitorul[53]. În esenţa sau în natura Sa Dumnezeu este necesar printr-o necesitate inefabilă a dumnezeirii. În lucrările Sale sau în har El este eminamente liber. De aceea, trebuie să eliminăm toate motivele cosmologice din mărturisirea de credinţă trinitară.

O mică umbră de cosmologie introduce contingenţa voluntară în relaţiile reciproce ale ipostasurilor divine şi atunci consubstanţialitatea perfectă a Sf. Treimi este distrusă. Trebuie să găsim expresii clare pentru a formula taina Treimii ca o lege fără început a esenţei divine, făcând abstracţie de toate motivele "iconomice", fie cosmologice, fie soteriologice.

---

[50] Mg. Sylvestre, **Essai d'une théologie dogmatique orthodoxe**, t. II, 3, Kiev, 1892, p. 4, sq.

[51] Sf. Grigorie Palama, cap. 96, PG 150, 1191 (FR 7, 1977, p. 492): "Dacă... lucrarea şi facerea, care ţine de lucrare, nu se deosebeşte întru nimic de fiinţa dumnezeiască, ele nu se vor deosebi întru nimic nici de a naşte şi a purcede, care sunt ale fiinţei... nici făpturile nu se vor deosebi întru nimic de Cel născut şi de Cel purces"; cf. cap. 97-103, 125, 135 (FR 7, 1977, p. 492-494, 509, 517); cf. Sf. Chiril al Alexandriei, **Thessaurus**, Assert., XVIII, PG 75, 313.

[52] Cf. ideii de πρόνοια la ps. Dionisie: **De Divinis nomin**, I, 4, PG 3, 589: τὰς ἀγαθουργοὺς τῆς θεαρχίας προόδους (trad. rom. cit., p. 136); cf. V, 1-2, PG 3, 816 B-C (trad. rom. cit., p. 158).

[53] Cf. Sf. Maxim Mărturisitorul, **Schol. in liber de Div. nomin.**, I, 5, PG 4, 205, 208: antiteza dintre πρόνοια şi αὐτὸς ὁ Θεός: πρόνοια = τὰ αἰτίατα = ἐκ τῆς τὰ ἔξω πρόοδου (trad. rom. cit., p. 182; cf. în V, 1, PG 4, 309: πρόοδον δὲ τὴν θείαν ἐνέργειαν λέγει, ἥτις πάσαν οὐσίαν παρήγαγε (trad. rom. cit., p. 204).

Fără îndoială. Treimea Se revelează pretutindeni în "icономie" - însă icономia divină nu este o condiţie a existenţei Treimii.

Dumnezeu este Treimea, aceasta nefiind o caracteristică "icономică", ci "teologică": este caracteristica **esenţei divine** şi nu a relaţiilor lui Dumnezeu cu un altul. Doctorii şi teologii primelor patru secole ale erei creştine au cercetat şi găsit expresii clasice care marchează această diferenţă şi exclud orice "icономie" din dogma trinitară. Pentru a înţelege bine şi pentru a mărturisi în termeni adecvaţi adevărata dumnezeire a Fiului, trebuie să eliminăm nu doar motivele plotiniene sau philoniene din învăţătura despre Logos, ci şi toate elementele hristologice.

În cursul reflecţiei teologice, persoana Cuvântului întrupat este punctul de pornire. Dar trebuie formulată credinţa triadologică, făcând abstracţie de hristologie. Relaţiile celor trei Ipostasuri divine trebuie definite în afara oricărei relaţii cu creatura preştiută, realizată, căzută în păcat, mântuită sau sfinţită. Rolul demiurgic al Cuvântului este sigur, fiind mărturisit de Sf. Ioan Evanghelistul. El este inclus în Simbolul de la Niceea: "fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut" (Ioan I, 3) - nu numai pentru că El este Dumnezeu, ci şi pentru că El este Cuvântul şi Fiul, Înţelepciunea ipostatică a lui Dumnezeu.

Însă acest moment demiurgic trebuie eliminat din explicarea naşterii Fiului. Dacă lumea n-ar fi fost creată, Fiul n-ar fi existat mai puţin în plenitudinea dumnezeirii Sale adevărate şi consubstanţiale, pentru că El este **Fiu prin natură**, κατὰ φύσιν. Aceasta este una din cugetările principale ale Sfântului Atanasie.

"Cuvântul lui Dumnezeu nu a fost făcut pentru noi, ci mai degrabă noi am fost făcuţi pentru El; şi întru El s-au făcut toate (Coloseni I, 16). Nici nu a fost făcut Acela ca Cel puternic, de Tatăl, din pricina slăbiciunii noastre, numai ca să ne creeze pe noi prin El ca printr-o unealtă. Să nu fie! Nu este aşa! **Căci chiar dacă nu ar fi fost în socotinţa lui Dumnezeu să creeze cele făcute, nu e mai puţin adevarat ca Cuvântul era la Dumnezeu şi întru El era Tatăl**. De aceea era cu neputinţă a se face cele făcute fără Cuvântul; şi pe drept cuvânt".

Existenţa ipostatică nu depinde la El de voinţa creatoare a Tatălui cu privire la crearea lumii. Este impios a gândi că "Fiul Însuşi a primit existenţa pentru noi" şi că Tatăl, "dorindu-ne, L-a creat din cauza noastră"[54].

Creaturile nu se pot realiza decât prin Cuvântul, însă Cuvântul nu este născut numai pentru ca făpturile să fie create. Natura şi însuşirile ipostatice ale Cuvântului trebuie să fie înfăţişate în raporturile vieţii intime ale Fiinţei

---

[54] Sf. Atanasie cel Mare, **Contra arianos**, II, 31, PG 26, 212, cf. 30, pentru a vedea opinia ariană (trad. rom. de Pr. D. Stăniloae în PSB 15, 1987, p. 263-266).

Divine, făcând abstracţie de destinul lumii. Teologia niceeană afirmă că Treimea ar fi existat chiar dacă n-ar fi zidit nici o creatură - dar pentru că lumea este creată, observăm pretutindeni manifestări ale Sfintei Treimi şi se pot atribui anumite lucrări divine Persoanelor individuale ale Treimii.

În aceeaşi manieră trebuie să eliminăm toate motivele soteriologice. Sfatul divin al mântuirii şi al întrupării este un **sfat veşnic** (κατὰ πρόθεσιν τῶν αἰώνων - Efeseni 3, 11) - o "icономie" a tainei celei din veci ascunsă în Dumnezeu (ἡ οἰκονομία τοῦ μυστερίου τοῦ ἀποκεκρυμμένου ἀπὸ τῶν αἰονων ἐν τῳ Θεῳ - Efesem 3, 9) un sfat şi o prestimtă a lui Dumnezeu (τῇ ὡρισμένῃ βουλῇ καὶ προγνώσει τοῦ Θεοῦ, F. Ap. 2, 23). Fiul lui Dumnezeu era predestinat la Întrupare, şi chiar la Patimă, din veşnicie şi în virtutea acestui sfat veşnic El este "de la intemeierea lumii [...] Mielul cel injunghiat" (Apocalipsa 13, 8) (τὸ ἀρνίον τὸν ἐσφαγμένον ἀπὸ καταβολῆς κόσμου) şi "Preot în veac" după rânduiala lui Melchisedec", care are o preoţie veşnică ἀπαράβατον ἔχει τὴν ἱεροσύνην (Evrei 5, 6; 7, 3, 17, 21, 24; 12, 21). Însă această predestinare nu aparţine vieţii intime a Sfintei Treimi - această predestinare, ***πρόθεσις*** este un act liber al Harului, al compasiunii divine, nu un act de esenţă al lui Dumnezeu. Calea Întrupării nu se impune voinţei lui Dumnezeu. - Întruparea nu este necesară pentru ca Dumnezeu să fie adevăratul Dumnezeu. Este "o lucrare a condescendenţei «icономice», nu a naturii", spune Sf. Ioan Damaschin[59]. Mai mult, Cuvântul nu este preot decât în virtutea Întrupării. Întruparea, preştiută din veşnicie, nu s-a realizat decât în vremurile din urmă, iar întruparea actuală era un fapt cu totul nou care nu exista înainte ca "Cuvântul să Se facă trup". Pe scurt, orice revelaţie, orice "icономie" este o manifestare a libertăţii supreme şi absolute a lui Dumnezeu. Ea nu este absolut necesară. Dumnezeu nu are nevoie de revelaţie exterioară. Aceasta este ceea ce putem numi **contingenţa divină**. Dar este o contingenţă **pentru Dumnezeu**. Şi întrucât Dumnezeu a ales şi a hotărât creaţia, totul se împlineşte conform intenţiilor şi preştimţei Sale. Sfatul veşnic contingent este un **sfat invariabil**, pentru că voinţa divină nu se schimbă şi nu variază. Însă nu trebuie să identificăm această invariabilitate cu necesitatea naturală care se impune. Dimpotrivă, invariabilitatea voinţei lui Dumnezeu se bazează pe libertatea Lui supremă, pentru că în libertate deplină El a hotărât fără schimbare din veşnicie. Această invariabilitate veşnică nu anulează libertatea. Ne amintim aici de

---

[58] Sf. Policarp al Smirnei, **Ad. Philippenses** XII: καὶ αὐτὸς ὁ αἰόνιος ἀρχιερεὺς; Martiriul Sf. Policarp al Smirnei XIV: διὰ τοῦ αἰονίου καὶ ἐπουρανίου ἀρχιερέως Ἰησοῦ Χριστοῦ.

[59] Sf. Ioan Damaschin, **Contra Jacobitas** 52, PG 94, 1461: οὐ φύσεως ἔργον ἡ σάρκωσις, ἀλλὰ τρόπος οἰκονομικῆς συγκαταβάσεως.

distincția scolastică dintre **puterea absolută** și **puterea ordonată** - **potentia absoluta** și **potentia ordinata**.

Din întreaga veșnicie, Dumnezeu a imaginat sau a inventat ideea creaturii. Din începutul timpului El a adus din neant o existență nouă, - odată cu timpul și creatura se mișcă de la nimic spre absolut, de la vid la existență. Eantul timpului începe. În procesul istoric creaturile trebuie să se împlinească conform planului și prototipurilor divine. Pentru ele, aceste prototipuri nu au nici o necesitate care se impune. Ele nu sunt legi fizice sau naturale. Acestea trebuie să fie realizate în libertate și prin eforturi libere. S-ar putea spune că este o **«entélechia» transcendentă**. Aceasta pentru că procesul istoric este o **epigeneză ontologică**. Epigeneza este o creație imitată. Fără îndoială, există creaturi inferioare care evoluează, care nu trebuie decât să se dezvolte, să-și realizeze potențialitățile ascunse în propria lor substanță, aceasta este natura. Însă omul este mai presus de natură și în el se manifestă ideea generală de creație, pentru că omul este "o lume mică", un microcosmos. Omul nu se poate realiza printr-o evoluție a potențialităților înnăscute. Scopul său este de a se autodepăși și de a se înălța către Dumnezeu și, mai mult, de a participa la viața divină. Numai printr-o asemenea participare omul devine el însuși. În această înălțare el se realizează, se creează, crește. Dar pentru realizarea deplină eforturile libere ale omului trebuie să se unească cu condescendența harului. Prin eforturi libere nu numai că se dezvoltă semințele înnăscute, ci sunt create și calități noi. Efortul liber și harul nu sunt separabile în această ascensiune ontologică, dar nu există nici confuzie, nici compunere, nici transsubstanțiere a creaturii. Pe culmile ascensiunii oamenii devin sfinți, sunt sfințiți, sunt pătrunși de har - dar rămân oameni, creaturi - fără îndoială transfigurate prin sfințire, însă nu transsubstantiate. Îndumnezeirea nu e altceva decât această pătrundere a Harului. Θέωσις ἐκ χάριτος, κατὰ χάριν, κατὰ μετουσίαν[57]. Acolo, oamenii devin **conformi** cu prototipurile lor necreate, cu ideile pe care le are Dumnezeu despre ei din veșnicie - **conformi** dar **nu identici**. Prin Întruparea ipostatică a Cuvântului, calea înălțării este redeschisă pentru umanitate. Este dăruită oamenilor posibilitatea de a deveni mădulare ale lui Hristos, mădularele trupului Său mistic. Dar și în Biserică cele două naturi se păstrează fără confuzie, nici

---

[57] Expresiile Sf. Maxim Mărturisitorul, **Ep.** XLIII, **Ad Iohannem Cubic.**, PG 91, 693: καὶ φανόμεν αὐτῷ ὅμοιοι κατὰ τὴν ἐκ χάριτος θέωσιν; **De caritate**, III, 23, PG 90, 1024: antiteza dintre κατὰ χάριν și κατὰ φύσιν, κατὰ μετουσίαν și κατ' οὐσίαν; cf. Sf. Maxim citat de Sf. Grigorie Palama, **Theophanes**, PG 150, 932: ὅλοι ὁλόκου γινόμεθα θεοὶ χωρὶς τῆς κατ' οὐσίαν ταυτότητος; cf. Sf. Atanasie Sinaitul, Ὁδηγός, PG 89, 77: Θέωσις ἐστὶν ἡ καὶ τὸ χρεῖττον ὕψωσις, οὐκ ἐκ φύσεως μείωσις, ἢ μετάστασις, οὐ μὴν τῆς οἰκείας φύσεως ἀλλαθόεν.

amestecare, deşi în Biserică cele văzute sunt pline şi pătrunse de harul nevăzut. De-a lungul istoriei Bisericii se formează, se constituie, se realizează natura umană - se realizează spre conformitatea totală cu predestinaţia sa veşnică - pentru a deveni vas al harului - şi a se realiza cu ajutorul harului.

Există două tipuri de interpretare metafizică. Pentru primul, ideea de evoluţie este principală. Ceva se dezvoltă din veşnicie sau din infinitatea timpului. Se descoperă potenţialităţile primordiale.

O substanţă se realizează. Este calea panteismului - religios sau ateu. Sau lumea este absolută, sau binele Absolut este lumea şi se realizează esenţial prin existenţă şi prin procesul lumii. Este o metafizică a necesităţii, a consubstanţialităţii universale, a continuităţii evolutive, a imanenţei totale. Al doilea tip poate fi caracterizat prin ideea de creaţie. Lumea este creată, adică este o transcendentă absolută între Dumnezeu şi **cealaltă natură** produsă de El în libertate totală - care are o putere liberă de a se realiza în conformitate cu intenţiile lui Dumnezeu, o capacitate de participare la Dumnezeu, o capacitate de a crea şi de a se crea. Omul este un agent substanţial chemat prin bunătatea divină la o exercitare liberă a puterilor sale prin care trebuie să se realizeze. Dacă nu poate deveni el însuşi fără ajutorul harului, harul nu poate să-l împlinească fără concursul şi acceptul voinţei sale, fără supunerea lui voluntară. Aceasta pentru că omul este **un altul**, lângă şi în afara lui Dumnezeu. Procesul istoric este un proces dualist, determinat prin cooperarea şi sinergia tainică a harului şi a libertăţii umane. Dar libertatea omului nu se bazează decât pe faptul că omul este creat.

Ideea de creaţie este mai mult decât răspunsul gândirii creştine la problema originilor. Este o idee cardinală a întregii mărturisiri speculative a credinţei creştine.

PERSOANA ÎN CREȘTINISM ȘI FILOSOFIE
ANALIZĂ COMPARATĂ

Asist. *Vasile Cristescu*

Istoria semnificației conceptului de persoană este foarte complexă. Aceasta se observă mai întâi în faptul că pentru a exprima realitatea persoanei s-au folosit pe de o parte termeni cu semnificații proprii, ajungându-se uneori până la o identificare a lor, cum a fost cazul gândirii filosofice din perioada clasică, iar pe de altă parte, într-un nou context, termenii au primit un caracter corelativ, păstrându-și totuși sensul propriu, așa cum se observă în creștinism.

Trebuie însă arătat că o astfel de complexitate nu este legată numai de un aspect noțional (conceptual), așa cum se observă în gândirea antică, ci de profunzimea structurilor și sensurilor noi pe care trebuia să le exprime acest aspect în întâlnirea cu revelația creștină. De aceea, unul din efectele acestei întâlniri este *"dilatarea"* conceptelor clasice înseși: *"Conceptele se întind dincolo de semnificația lor veche. Adesea o nouă definiție «existențială» se suprapune definiției clasice"*[1].

Prin astfel de definiții se subliniază în creștinism nuanțele multiple ale noii idei de persoană pe care aceasta a adus-o, dar se scoate totodată în evidență necesitatea unei deconceptualizări pentru a prezenta această idee într-o lumină deplină[2].

Avem astfel de analizat pe de o parte modul cum a înțeles filosofia conceptului (raționalismul) realitatea persoanei, și pe de altă parte perspectivele deschise în creștinism începând cu gândirea patristică[3].

---

[1] Hans Urs von Balthasar, **Liturgie cosmique**, trad. de L. Laumet și H. Prentout, Paris, 1947, p. 158.

[2] VI. Lossky, **Á l'image et a la ressemblance de Dieu**, Paris, 1967, p. 113.

[3] **Ibidem**, p. 109.

"PERSOANA" ÎN FILOSOFIA CLASICĂ

Primul mod de gândire, cel al raţionalismului, este axat pe linia unui naturalism incapabil să deosebească hotărât între persoană şi lucru[4], mai bine zis el nu dispune decât de singura categorie a lucrului sau reităţii. De aceea, tot ce există, înţelegând aici şi persoana, devine lucru în ochii raţionalismului, nefiind considerat decât ca res.

Gândirea creştină a depăşit acest naturalism prin ideea că persoana este *"ireductibilitate la natură"*[5], adică are posibilitatea de depăşire, de transcendere. Această depăşire nu este posibilă decât prin orientarea spre modelul personal absolut, Dumnezeu. Numai raportându-se la structura personală supremă, Sfânta Treime, omul poate să depăşească propria sa natură, împlinindu-se ca persoană. Tot în Sfânta Treime găseşte modelul de comuniune desăvârşită, de iubire interpersonală reciprocă. De aceea, factorul persoană poate fi găsit numai prin aceste caracteristici: ireductibilitate la natură, particularitate şi comuniune prin iubire, libertate şi alteritate.

Astfel de caracteristici lipsesc din gândirea greacă clasică şi de aceea putem spune că în esenţa ei este *"a-personală"*. În varianta sa platoniciană, fiecare concept concret şi *"individual"* este resorbit într-o idee abstractă care constituie fundamentul şi justificarea sa ultimă.

Filosofia aristotelică, insistând asupra concretului şi individualului, permite să se definească un oarecare concept de persoană. Totuşi, neputinţa de a atribui omului o continuitate face imposibilă legătura persoanei cu fiinţa omului.

În gândirea platoniciană conceptul de persoană este ontologic imposibil, deoarece sufletul, care asigură durata, *"fiinţa"* omului, nu este legat în permanenţă de omul concret, *"individual"*: el trăieşte veşnic dar poate să constituie altă *"individualitate"* în urma reîncarnării[6].

De asemenea, pentru Aristotel, conceptul de persoană devine ontologic imposibil: deşi sufletul este legat indisolubil de concret, de *"individual"*, omul nu continuă ca individualitate concretă deoarece moartea suprimă definitiv această *"individualitate"*[7].

---

[4] P. Florensky, **La colonne et le fondement de la verité**, trad. de C. Andronicof, Lausanne, 1975, p. 57.

[5] Vl. Lossky, **op. cit.**, p. 118.

[6] J. Zizioulas, **L'être ecclesial**, Genéve, 1981, p. 24. Ch. Lefèvre spune că atât Platon cât şi Aristotel n-au tematizat existenţa personală ca o destinaţie total originală (**La personne comme être en relation chez Platon et Aristote**, în "Melanges de science religieuse", XXX, nr. 4, p. 161.

[7] J. Zizioulas, **op. cit.**, p. 25.

Gândirea greacă veche se arată incapabilă să compună durata şi ***"individualitatea"***, să creeze o adevărată **ontologie a persoanei** ca şi concept absolut. Ea rămâne înlănţuită de principiul fundamental pe care şi l-a impus: în ciuda multiplicităţii fiinţelor, *"fiinţa"* constituie o unitate: existenţele concrete reduc *"fiinţa"* lor la o relaţie necesară, la *"afinitatea"* lor cu această *"fiinţă"* unică[8]. Prin aceasta orice *"alteritate"* este calificată ca *"nefiinţă"*, deoarece nu este legată în mod obligatoriu de *"fiinţa"* unică.

Acest monism ontologic ce caracterizează filosofia greacă de la începuturile sale conduce la conceptul de cosmos, adică relaţia armonioasă a fiinţelor între ele, o lume plină de dinamism interior. Totuşi, în această lume **libertatea nu poate să se mişte**: tot ceea ce ameninţă armonia cosmică şi care nu se explică prin mijlocirea raţiunii (λόγος) este aruncat şi condamnat. Acest lucru este valabil şi pentru **om**.

Locul omului în această lume unificată, armonioasă şi *"raţională"* (λογικός), spune J. Zizioulas, constituie tema tragediei greceşti în perioada clasică[9]. Aici apare termenul *"persoană"* (πρόσωπον) în gândirea greacă. Iniţial, semnificaţia sa *"anatomică"* indica partea anterioară a capului, adică faţa[10]. Identificarea conceptului cu masca folosită în teatru poate descoperi însă unele dimensiuni mai adânci: teatrul, şi în special tragedia, este spaţiul în care au loc conflicte între libertatea umană şi necesitatea *"logică"* a lumii unificate şi armonioase, atât cât o puteau concepe gânditorii greci.

În teatru omul încearcă să devină **o *"persoană"***, să-şi afirme **dimensiunile sale proprii** în faţa unităţii armonioase a lumii, impusă ca **o necesitate logică**. El luptă împotriva destinului fatalist (deci implicit împotriva zeilor), primind însă - după principiul stereotip al tragediei greceşti - tragica confirmare că libertatea sa este limitată, sau mai bine zis că pentru el nu există libertate[11].

---

[8] **Ibidem**, p. 26.

[9] **Ibidem**, p. 27.

[10] Franz Erdin, **Das Wort Hypostasis**, Freiburg im Briesgau, 1939, p. 53. M. Nedoncelle face o remarcă interesantă: "Grecii a indicat mai întâi persoana prin termeni aproximativi pentru motivul foarte simplu că ideea de persoană nu se născuse încă" (**Remarques sur l'expresion de la personne en grec et en latin**, în "Explorations personnalistes", Paris, 1970, p. 161). J. Loofs susţine acelaşi lucru spunând că sensul de persoană nu există înaintea erei creştine (**Texte und Untersuchungen**, Leipzig, 1887, t. III, p. 43).

[11] J. Zizioulas, **op. cit.**, p. 27. "Scopul adevărat al măştilor în antichitatea greacă - spune G. Buraud - era acela de a impune spectatorului sentimentul fatalităţii." (**Les Masques**, Paris, 1948, p. 28). Pe baza unui examen etimologic se poate presupune că sensul iniţial al cuvântului (πρόσωπον) (πρό şi ὤψ) este cel de raport sau de relaţie. Dar aceasta nu este atestată de textele greceşti vechi (J. Zizioulas, **op. cit.**, p. 26); H.

De aceea, *"prosopon"*-ul său nu este decât o *"mască"*, ceva fără legătură cu *"fiinţa"* adevărată, ceva fără conţinut ontologic. Dincolo de acest prim aspect există simultan un altul: omul a dobândit **o identitate** învăţând ce înseamnă să existe **ca fiinţă liberă, unică şi *"irepetabilă"*** (ανεπάναλληπτος). Totuşi, relaţia dintre mască şi persoană (*prosopon*) este tragică: în lumea greacă veche *"prosopon"* înseamnă pentru om un element supraadăugat nu fiinţei sale adevărate, *"ipostasului"* său - *"ipostasul"* însemnând încă în acest timp *"natură"* (φύσις), *"substanţă"* (οὐσία) - ei entităţii sale[12].

Gândirea romană urmează liniile gândirii greceşti cu privire la persoană. Termenul *"persona"* arată rolul îndeplinit fie în teatru, fie în viaţa socială. La început, întrebuinţarea romană a termenului nu se deosebea de cea pe care grecii o dădeau termenului *"prosopon"*. Mai târziu el apare în vocabularul juridic într-un sens apropiat de cel actual şi care nu este foarte diferit de *"mască"* greacă veche[13]. Este vorba despre rolul pe care o persoană trebuie să-l joace în relaţiile sale juridice. *"persoana morală"*[14] fiind străină ontologiei persoanei atât în plan individual cât şi în plan colectiv.

În antichitatea romană această semnificaţie a persoanei este legată de conceptul de om. Gândirea romană nu se interesează **de ontologie**, fiind preocupată în special **de latura organizatorică**, adică de relaţia cu ceilalţi, de capacitatea de a structura, de a organiza viaţa umană în stat. Persoana nu are aici conţinut ontologic, ci este *"suprapusă"* entităţii concrete.

De aceea, şi în această gândire, libertatea este tot atât de străină conceptului de persoană. Persoana este condusă de grup sau stat - ca adunare organizată pe baza relaţiilor umane care impun limitele sale. *"Persona"* romană exprimă astfel simultan negarea şi afirmarea libertăţii

---

Dörrie, "**Υπόστασις: Wort-und Bedeutungsgeschichte**, în "Nachrichten von der königl. Geselschaft der Wissenschaften zu Göttingen", Göttingen-Berlin, 1955, nr. 3, p. 35-36.

[13] J. Zizioulas, **op. cit.**, p. 27. M. Nedoncelle spune referitor la aceasta: "A fost fatal faptul că de la mască s-a alunecat la personaj, apoi la rolul pe care-l joacă şi la actorul care joacă acest rol. A fost fatal faptul că πρόσωπον, după ce indicase funcţia împlinită pe scenă, arată pe cea care se exercită în viaţă" (**op. cit.**, p. 165).

[14] S. Scholossmann, **Persona und *πρόσωπον* im Rechtchristlichen Dogma**, Kiel, 1906, p. 119. Referitor la termenul latin "persona", M. Nedoncelle arată că "noţiunea de persoană a păstrat în limba clasică ambiguitatea metaforei scenice. Astfel se explică faptul că lângă textele în care pare să exprime interioritatea subiectului, poate, dimpotrivă, să sugereze ceea ce este artificial" (**op. cit.**, p. 184).

[15] J. Zizioulas, **op. cit.**, p. 28.

umane: ca *"persona"*, omul se angajează faţă de adunarea organizată, dar îşi asigură în acelaşi timp posibilitatea de a-şi afirma identitatea.

Identitatea, element important al conceptului de persoană, care permite unui om să fie deosebit de ceilalţi, este garantată şi asigurată de stat sau altă comunitate organizată.

Aceasta este momentul din evoluţia conceptului de persoană la care a reuşit să ajungă vechea lume greco-romană. Meritul acestei lumi constă în faptul că a dezvăluit omului o dimensiune a existenţei sale care poate fi numită personală. Totuşi, această dimensiune nu are justificare ontologică în cadrul *"concepţiei despre lume"* a greco-romanilor[15]. Conceptele elaborate de această lume nu erau însă decât **un indiciu: dimensiunea personală nu este şi nu trebuie niciodată să devină identică cu esenţa lucrurilor.**

În ceea ce priveşte legătura dintre persoană şi actele sale, prin care aceasta este prezentă[16] ca întreg sau ca ultimul for al lor, lumea greco-romana ne spune tot atât de puţine lucruri. De aceea, E. Levinas spune atunci când vorbeşte despre unul din aceste acte - ideea de transcendenţă - că în concepţia clasică ideea aceasta se contrazice: *"Subiectul care transcende se anihilează în transcendenţa sa. De aceea nu se transcende. Dacă în loc să se reducă la un schimb de proprietăţi transcendenţa ar angaja identitatea însăşi a subiectului, am asista la moartea substanţei sale"*[17].

Un exemplu concret ne poate ajuta în înţelegerea acestei afirmaţii: există în opera lui Platon o frază obscură din *Cratylos* (396 b) care spune că Cronos înseamnă *"κόρος"*, nu în sensul de *"tânăr"*, ci în acela care arată *"ceea ce este curat şi fără amestec în spiritul lui"* (καθαρὸν ἀυτοῦ καὶ ἀκήρατον τοῦ νοῦ)[18]. Dacă se compară această afirmaţie cu textele lui Plotin privind în special zeul Cronos se poate înţelege sensul în care acest filosof (Platon) folosea noţiunea de κόρος: Cronos este mintea, ἐν κόρῳ, în plenitudinea sa. Mintea retrasă în ea însăşi, înămită din propria sa substanţă dă imaginea plenitudinii[19].

---

[15] **Ibidem**, p. 29.

[16] Max Scheler, **Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik**, Bern, 1954, p. 395.

[17] E. Levinas, **Totalité et infini. Essai sur l'Extériorité**, Paris, 1961, p. 251.

[18] Platon, **Cratylos**, III, 5, 9, în col. "Scriptorum classicorum. Bibliotheca oxoniensis", tomus I, col. 396 b. Note şi adnotări de I. Burnet, Oxford, 1967, p. 396.

[19] Marguerite Harl, **Recherches sur l'origenisme d'Origéne: la "satieté" (κόρος) de la contemplation comme motif de la chute des âmes**, în "Studia Patristica", vol VIII, Berlin 1966, p. 300.

Retragerea în sine, într-o stare de saturație, devine astfel expresia integrității[20]. Această plenitudine are însă, la Platon, un caracter monoton (ἐν κόρῳ) și nu este decât scufundarea absolută a persoanei în natură, spre deosebire de stoicism, care ține la distanță persoana de natura sa[21]. Nu găsim în gândirea antică nici aspectul alterității, propriu caracterului comunitar al persoanei.

În antropologia intelectualistă a platonismului, cunoașterea fiind adevărata virtute, apropierea de același Adevăr nu poate să se împlinească în comuniune, ci mai curând într-un fel de *"triangulație"*: un semen care caută împreună cu mine nu poate să-mi ofere decât un punct de vedere: *"el nu se oferă căutării și iubirii mele ca un centru."*[22]. El este o perspectivă și nu un centru[23].

Aceasta cu atât mai mult cu cât în dominanta intelectualistă a unui astfel de sistem primordial este νοῦς ul, adevărata iubire este convertire la adevăr, contemplație, fără însă a exista comuniune între cei care contemplă. Pe de altă parte, *philia*, apărând ca un substitut, este o treaptă inferioară în raport cu pura contemplație[24]. *"Filosofii vechi, spune A. J. Voelke, nu au fost convinși ca cei moderni de rolul crucial jucat de **altul** în existența*

---

[20] **Ibidem**, p. 401. Sfântul Grigore de Nyssa va înlocui această concepție în lucrările sale prin cea a epectazei. Κόρος va fi înlocuit cu πλησμονή (săturare care nu cunoaște saținetatea).

[21] K. Rahner, **Eléments de théologie spirituelle**, Paris, 1963, p. 80.

[22] Ch. Lefèvre, **op. cit.**, p. 171.

[23] Idem, **La relation interpersonelle, une clef du devenir historique?**, în "Melanges de science religieuse", XL (1983), nr. 1, p. 33.

[24] Idem, **La personne...**, p. 169. Vezi și J. Cl. Fraisse, **Philia, la notion d'amitié dans la philosophie antique**, Paris, 1974; Fr. Dirlmeier, **Φίλος und φιλία im vorhellenistichen Griechentum**, München, 1931. K. Jaspers observă că în căutarea sa filozofică Platon vede împlinirea într-o formă de viață, și nu ca predecesorii săi, într-o reflecție, în care individul se închide, considerându-se suficient lui-însuși: "Filosofia sa este cea a vieții de iubire: de iubire ca putere creatoare de știință, consumând realitatea concretă, mișcată prin atragerea ființei spre ființă" (**Platon**, trad. de Heléne Naef, în Les grands philosophes, Paris, 1956, p. 277). Viața unei astfel de iubiri nu privește însă caracterul spiritual concretizat într-o persoană, ci caracterul intelectualist, cu nuanță impersonală. După justa observație a lui L. Laberthonnière, filosofia greacă "absoarbe viața spirituală în cunoaștere" (**Le realisme chrétien et l'idealisme grec**, Paris, 1904, p. 24). Jaspers recunoaște acest aspect important, adăugând că "erosul lui Platon nu cunoaște iubirea (ἀγάπη), iubire pentru om ca om, pentru aproapele" (**Ibidem**, p. 280). Ce vrea erosul acesta, ca iubire posesivă? se întreabă Ch. Lefèvre: "să mieșoreze pe celălalt în așa fel încât să fie cu totul la dispoziția celui care iubește. Ceea ce face este «mai puțin bun»: iubirea aceasta geloasă îndepărtează pe celălalt de orice legătură care ar putea să-i fie folositoare" (**La personne...**, p. 168).

personală"[25]. De aceea, Aristotel nu explică deloc care este natura conştiinţei persoanei în raport cu o alta. După acest filosof, omul nu ajunge la deplină conştiinţă de sine decât prin **altul**, care joacă rolul unei oglinzi. Această descoperire de sine se efectuează însă liniştit, în conştiinţa singură în care are loc acţiunea virtuoasă.

De aceea, L. Laberthonniere spune că *Stagiritul*, departe de a fundamenta principiul unei **vieţi închinate celorlalţi**, conferă înţelepţilor o **transcendenţă** ce implică dreptul primordial de **a domina pe alţii, urmărindu-şi propriile scopuri**[26].

Aristotel spune că pe **altul** îl iubeşti cu atât mai mult cu cât el este mai întâi un **alter ego**. "*Dar dacă este aşa*, se întreabă A. J. Voelke, *iubirea nu închide subiectul în el însuşi în loc să-l facă să iasă din sine?*"[27]. Ceea ce face ca acesta să iubească alte subiecte este faptul că găseşte în ele o reduplicare a lui însuşi, prin care se confirmă, se exaltă în propria sa modalitate de a fi atât de mult, încât se poate spune că el este cel care se iubeşte în ei.

Rămâne valabil faptul că *"altul"* din doctrina aristotelică este alt eu-însumi şi nu altul decât mine însumi, altul diferit de mine însumi. Pentru acest motiv, iubirea slăbeşte în măsura în care deosebirea între mine şi altul se măreşte, pentru a tinde să dispară în cazul în care acest *"altul"* este inferior[28].

Pe de altă parte, pentru ca existenţa altuia să devină o problemă specifică, trebuie ca *"altul"* să fie considerat ca individ concret ce nu poate fi derivat dintr-un universal în care el nu ar fi decât o manifestare. În general însă, **filosofia antică subordonează individualul universalului**[29].

---

[25] A. J. Voelke, **Le rapports avec autrui dans la philosophie greeque d'Aristote à Panétius**, Paris, 1961, p. 35.

[26] L. Laberthonnière, **Esquisse d une philosophie personaliste**, în vol. "Oeuvres de Laberthonnière", publié par L. Canet, Paris, 1942, p. 122.

[27] A. J. Voelke, **op. cit.**, p. 183; Ch. Lefèvre, **La personne...**, p. 178. "Relaţia, spune Ch. Lefèvre, este devalorizată: ea figurează în lista categoriilor accidentale" (**La personne...**, p. 176).

[28] Vl. Jankelévitch, **Le Prochain et le Lointain**, în "La Présence d'autrui", Paris, 1957, p. 136.

[29] O. Gigon, **Grundprobleme der antiken Philosophie**, Bern, 1959, p. 133. A. J. Voelke spune că "chiar în aristotelism, individul nu poate să fie cunoscut decât sub speciile universalului care se actualizează în el. Despre individ ca atare nu este posibilă vreo cunoaştere" (**op. cit**, p. 190). "Eu nu sunt decât prin faptul că particip la realitate; ca individ nu sunt. Conştiinţa se ridică împotriva unei astfel de afirmaţii. Cum este posibil ca să nu fiu nimic?". Unde «quaeso haec nihili in nihila tam portentosa transnihilatio»? "Care este oglinda interioară în care aceste nimicuri au cel puţin o

"Ilinul" în fiinţa sa proprie şi relaţia care mă leagă de el tind să fie sesizate ca manifestare a formelor universale. Astfel, filosofia antică nu ajunge niciodată la o sesizare a fiinţei printr-o recunoaştere a modului concret de subzistenţă a acesteia. Fără această recunoaştere tu-ul, eul şi relaţia dintre ei nu se bucură decât de un statut precar şi riscă mereu să se absoarbă în universal: exemplul stoicilor este evident în acest sens[30].

Observând astfel limitele gândirii filosofice antice, în ceea ce priveşte conceptul de persoană, trebuie arătat că **acest concept este indisolubil legat de teologie**, atât istoric cât şi existenţial[31].

---

existenţă relativă?". Sunt întrebări la care intelectul pur raţional nu ştie ce să răspundă: hipnotizat în intuiţia propriei sale universalităţi, a imensităţii fiinţei care îi corespunde, nu este capabil să înţeleagă viaţa particularului, nu este capabil să dea o soluţie enigmei destinaţiei noastre şi nu poate decât să se afunde în contemplaţia infinitului, a infinitului care-l înghite. A face o distincţie între sistemele panteiste înseamnă un pur sofism: toate au aceeaşi valoare. Între panteismul lui Zenon, Spinoza şi Schelling nu există nici o diferenţă efectivă: consecinţele practice sunt aceleaşi. Un panteist nu poate să se deosebească de un alt panteist decât prin eforturile pe care le face pentru a disimula în propriii săi ochi consecinţele doctrinei sale" (Gabriel Marcel, **Coleridge et Schelling**, Paris, 1971, pp. 183-184. A. J. Voelke, analizând aceste aspecte în mod special în filozofia antică, arată că le descoperă nu pentru a diminua filozofia antică, ci pentru a marca limitele sale (**op. cit.**, p. 188).

[30] A. J. Voelke, **op. cit.**, p. 190. Voelke spune că filozofia clasică nu dispunea de metodă care i-ar fi permis să ajungă la capătul unei astfel de misiuni. Această metodă, spune el, este fenomenologia. De la ea crede autorul că filozofia şi-a pus problema dezvăluirii sensului experienţei umane şi a dimensiunilor acesteia: fiinţa pentru altul. Vom vedea însă cât a putut face acest lucru fenomenologia. L. Binswanger arată că încă înainte de aceşti filozofi (Platon şi Aristotel) Heraclit a făcut o deosebire între viaţa izolată şi restrânsă asupra ei-înşăşi şi viaţa în şi pentru comunitate (κοινόν sau ξυνόν). Totuşi, pentru Heraclit fiinţa adevărată în ea însaşi este fiinţa fundamentată în universal. Poziţia aceasta va fi susţinută şi de Hegel. Cei doi filozofi "nu ştiu şi nu vor să ştie nimic despre recuperarea fiinţei în ea-însăşi plecând de la comunicare" (**L'apréhension heraclitéenne de l'homme**, în "Introduction a l'analyse existentielle" trad. de J. Verdeaux şi R. Kuhn, Paris, 1971, p. 163). De aceea universalul sau impersonalul, în care omul se pierde ca particularitate, are ca efect la Heraclit disoluţia conştiinţei (C. Gusdorf, **La decouverte de soi**, Paris, 1948, p. 3). La Platon, Aristotel şi Plotin modul în care individul se universalizează - intelectus in actu et intellectum sunt idem - se deosebeşte radical de cel al creştinismului, care "constă nu în a înceta să existi ca persoană distinctă, ci a ieşi din egoismul propriu individului, a renunţa la tine în sensul spiritual şi moral, în sensul evanghelic al cuvântului, transformând «omul vechi» în «omul nou», pentru a voi şi iubi pe celălalt în alteritatea sa-însăşi, astfel încât calea urmată, în loc să fie o absorbţie în ceea ce nu este sine, devine comuniune prin iubire cu altul" (I. Taberthonnière, **op. cit.**, p. 290).

[31] J. Zizioulas, **op. cit.**, p. 23.

PERSOANA CA DAR AL TEOLOGIEI PATRISTICE

Ca realitate trăită şi concept persoana este un dar al teologiei patristice: în afara acesteia, conţinutul său profund nu poate fi înţeles şi nici justificat.

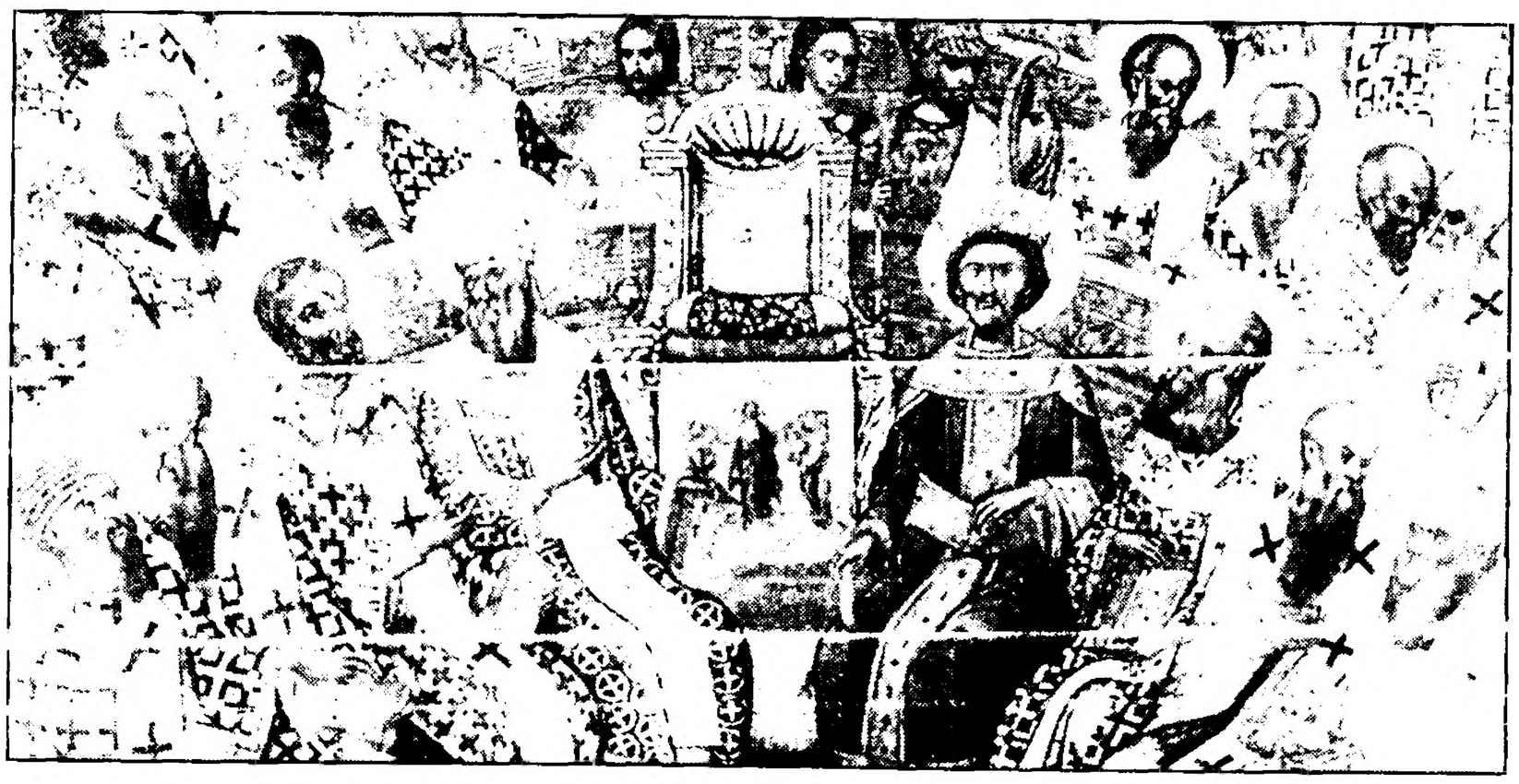
În sensul ontologic al acestui conţinut, conceptul de persoană se naşte din efortul Bisericii de a exprima credinţa sa în Sfânta Treime. Credinţa aceasta exista din primii ani ai Bisericii şi se transmitea prin actul Botezului. Contactul din ce în ce mai profund dintre creştinism şi elenism punea însă din ce în ce mai acut problema interpretării acestei credinţe.

Trebuie arătat faptul că istoricul discuţiilor purtate în jurul acestei mari teme evidenţiază apariţia unei adevărate revoluţii în filosofia greacă, prin identificarea *"ipostasului"* cu *"persoana"*, identificare ce a avut implicaţii deosebite în evoluţia conceptului de persoană.

În filosofia greacă termenul *"ipostas"* nu avea nici o relaţie cu termenul *"persoană"* (prosopon). Aceasta cu atat mai mult cu cât pentru greci *"prosopon"* nu exprima *"substanţa"* omului.

"Ipostasul" (ὑπόστασις) era strâns legat însă de termenul *"substanţă"* (οὐσία), ajungând în final la o identificare totală a celor doi termeni[1].

În teologia trinitară a primelor secole *οὐσία* şi *ὑπόστασις* sunt sinonime, iar termenii au mai curând valoare de semne convenţionale decât de concepte, arătând identitatea absolută şi diferenţa absolută. **Sinonimia celor doi temeni era necesară pentru a păstra comunului sensul de *οὐσία* concretă şi a elimina din particular orice limitare proprie individului, pentru ca ipostasul să se întindă la ansamblul naturii comune şi nu să împartă această natură[2].**

---

[1] H. Dorrie, **art. cit.**, p. 35. Privitor la sensurile termenului "ipostasis" trebuie spus că "numeroasele sensuri pe care ὑπόστασις le poate avea în particular se pot aduce într-o corelaţie corectă doar dacă se porneşte de la verb şi de la semnificaţia sa foarte diversă" (**op. cit.**, p. 37). "În filosofie ousia echivala cu ipostasul" (P. Florensky, **op. cit.**, p. 41).

[2] V. Lossky, **op. cit.**, p. 112.

De aceea, Părinţii primului Sinod ecumenic de la Niceea (325) dădeau o accepţiune echivalentă termenilor *"ipostas"* şi *"substanţă"*.

Sfântul Atanasie le foloseşte într-un sens identic şi chiar afirmă într-o epistolă scrisă după treizeci şi cinci de ani de la Sinodul de la Niceea, că *"ipostasul"* este substanţă şi nu înseamnă alt lucru decât fiinţa însăşi[1].

La sfârşitul secolului IV, Fericitul Ieronim declară în **Epistola către Papa Damasus** că *"şcoala stimţelor mondene"* nu cunoaşte alt sens al termenului *ipostas* decât cel de *ousia* (*Tota saecularium litterarum schola nihil aliud hypostasim, nisi usiam novit*)[2].

Introducerea unei distincţii între cele două sinonime a fost o descoperire terminologică ce trebuia să exprime ireductibilitatea ipostasului la *οὐσία*[3], a persoanei la esenţă, fără să le opună totuşi ca realităţi diferite.

Aceasta va permite Sfântului Grigorie de Nazianz să spună: *"Fiul nu este Tatăl pentru că nu este decât un singur Tată, dar El este ceea ce este Tatăl. Sfântul Duh pentru că purcede din Dumnezeu nu este Fiul pentru că nu este decât un Fiu unic, dar El este ceea ce este Fiul."*[4]. Astfel, după cum arată VI. Lossky, ipostasul este ceea ce este οὐσία, el primeşte toate atribuţiile sau negaţiile care pot fi formulate cu privire la *"supraesenţă"*, dar este ireductibil la οὐσία[5].

Această ireductibilitate nu poate să fie sesizată sau exprimată în afara relaţiei celor trei ipostasuri: *"Dacă am vrea să facem un concept despre*

---

[1] Sf. Atanasie cel Mare, **Epist. ad epise**, P.G., t. 26, col. 1036 B. Cercetările mai recente au arătat că spre sfârşitul vieţii (Sfântul Atanasie n.n.) a înclinat să admită deosebirea dintre ei (termeni n.n.), acordând cuvântului hypostasis sensul de persoană (Pr. Prof. Dr. Ioan G. Coman, **Patrologie**, vol. III, Bucureşti, 1988, p. 184; Vezi Sf. Atanasie "**Tomus al Antiochenos**", n. 5, III P. G. XXVI, col. 801 A, 809 A, "**Trisaghion**", n. 6, P. G. XXV, col. 220 A. "Homiusienii" admiteau omonimia termenilor οὐσία şi ὑπόστασις, dându-le sensul concret de substanţă individuală. La baza acestui sistem se găsea ideea cosmologică a lui Origen tradusă în sensul că Logosul, ca εἰκών şi ὄργανον al "primei ousii" (πρώτη οὐσία) nemateriale, formează relaţia intermediară între această substanţă şi materia creată, fără să aparţină strict nici uneia, nici celeilalte. Această teorie fără precizie, coeziune şi profunzime ajunge să mulţumească numărul celor care nu doreau o precizare (G. Rasneur, **L'Homoiousianisme dans ses rapports avec l'ortodoxie**, în "Revue d histoire ecclesiastique", nr. 02, 1903, p. 191).

[2] Fericitul Ieronim, **Epistola XV. Ad Damasus Papam**, P.L., t. XXII, col. 357.

[3] VI.Lossky, **op. cit**, p. 110.

[4] Sfântul Grigorie de Nazianz, **Cuvântarea a V-a (Teologică)**, P. G., t. 36, col. 144

[5] VI. Lossky, **op. cit.**, p. 111.

«ipostasul divin» ar trebui spus că «singura definiţie comună ar fi imposibilitatea oricărei definiţii comune a celor trei ipostasuri». După cum trei nu este aici un număr de calcul, ci arată o depăşire infinită a diadei de opoziţie în triada de diferenţă pură (Triada care rămâne egală cu Monada), tot aşa ipostasul, ca ireductibilitate la οὐσία, nu mai este o expresie conceptuală, ci un semn introdus în domeniul non-generalizabilului, marcând caracterul radical personal al lui Dumnezeu din revelaţia creştină"[39].

De aceea, definiţia ipostasului, aşa cum o aflăm în *"Dialectica"* Sfântului Ioan Damaschin, nu poate să servească decât ca preambul teologiei trinitare: **cuvântul *ipostas* are două semnificaţii. Uneori înseamnă simplu *"existenţa"*** (ὑπαρξις): după acest înţeles *ousia* şi *ipostasul* sunt acelaşi lucru. De aceea, unii părinţi au spus *naturi* (φύσεις) sau *ipostasuri*.

Alteori *ipostasul* înseamnă *ceea ce există prin sine însuşi* şi după subzistenţa constituită prin sine-însuşi (τὴν καθ' ἑαυτὸ καὶ ἰδιαζούστων ὑπαρξιν). Urmând acest înţeles el arată *"individul (τὸ ἄτομον) numeric diferit de oricare altul, spre exemplu Petru, Pavel"*[40].

Este un punct de plecare conceptual spre o noţiune deconceptualizată, care nu mai este aceea a individului unei specii.

Astfel, a trebuit să se renunţe la noţiunea de *individ*, care nu îşi mai găseşte loc în învăţătura despre Sfânta Treime.

Noţiunea de *ipostas* nu descrie un *"individ"* din specia *"divinităţii"*, nici nu desemnează o substanţă individuală a naturii umane.

Teodoret de Cyr atribuise Părinţilor Bisericii distincţia între cele două sinonime *"fiinţă"* şi *"ipostas"*, neînţelegând că în forma sa conceptuală deosebirea nu este nimic altceva decât o aproximaţie a non-conceptualizabilului[41]. El încercase însă să opună distincţia conceptuală introdusă de Părinţi, identităţii din *"filosofia profană"* a celor doi termeni.

"După filosofia profană nu există nici o diferenţă între fiinţă şi ipostas, deoarece fiinţa înseamnă ceea ce este (τὸ ὄν) şi ipostasul ceea ce subzistă (τὸ ὑφεστός).

După învăţătura Părinţilor însă există între fiinţă şi ipostas aceeaşi diferenţă ca între comun şi particular, adică între gen sau specie şi individ"[42].

---

[39] **Ibidem**.

[40] Sfântul Ioan Damaschin, **Dialectica**, c. XLII P. G., t. 94, col. 612 B.

[41] VI. Lossky, **op. cit.**, p. 112.

[42] Teodoret de Cyr, **Eranistes, Dialogus I**, P. G., t. 83, col. 33.

Analizând punctul de vedere al lui Teodoret de Cyr, Vl. Lossky arată că acesta nu are dreptate când susține opoziția amintită mai sus, deoarece **adevărul teologic al deosebirii între *"ființă"* și *"ipostas"* stabilită de Părinți nu trebuie căutat în litera expresiei conceptuale** care exprimă această distincție, ci între **aceasta și identitatea celor două concepte** care ar fi fost proprie *"filosofiei profane"*, adică trebuie situat dincolo de concepte[43]. De câte ori s-a încercat să se stabilească o deosebire între cei doi termeni, atribuindu-le un conținut diferit, s-a ajuns în domeniul cunoașterii conceptuale opunând genul sau specia individului, generalul particularului.

Desigur, mai târziu, cei doi termeni au devenit deosebiți dar nu diferiți în conținutul lor.

Când se vorbește de *unul* raportat la *celălalt* cei doi termeni se deosebesc după cum mâna dreaptă se deosebește de stânga și invers. Însă nici unul nu are vreun conținut deosebit prin el-însuși în afara relației cu celălalt.

P. Florensky spune că în cuplul acesta de cuvinte conținutul fiecăruia coincide în toate privințele cu al celuilalt. *"Aceasta datorită faptului că **ceea ce semnifică acești termeni nu se deosebește în logică decît corelativ, și nu în sine**."*[44]

Dacă din punct de vedere terminologic și formal, cuvântul *hypostasis* a devenit, în principiu, deosebit de *ființă* (ousia), din punctul de vedere al conținutului și semnificației sale logice *hypostasis* are același înțeles ca *ousia*. Aceasta este poziția vechilor niceeni.

Homousios, la Sfântul Atanasie și la vechii niceeni, echivala precis cu ἐκ οὐσιας τοῦ Πατρός. Astfel, *ipostasul* este esența personală a Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh, în măsura în care fiecare ipostas este considerat separat, fără să se confunde cu altul, de care este totuși nedespărțit[45].

Toate încercările de a separa *"ființa"* și *"ipostasul"* pentru a atribui fiecărei noțiuni o poziție logică independentă și nu corelativă, în afara contextului dogmatic, aveau să conducă la o **raționalizare a dogmei**.

O astfel de tendință spre raționalism putea fi întâlnită la homiusieni, dar și invers, tendințele filosofice reprezentau în mare parte un focar de rationalizare homiusiană.

Împotriva unor astfel de tendințe și-au conjugat eforturile Părinții Capadocieni și, în plus, au luptat împotriva terminologiei filosofice care conducea spre triteism. **Concepția lor profundă depășea de departe lipsa de exactitate a cuvintelor**.

---

[43] Vl. Lossky, **op. cit.**, p. 113.

[44] P. Florensky, **op. cit.**, p. 41.

[45] **Ibidem**.

In *"Marea cuvântare catehetică"*, Sfântul Grigorie de Nyssa se ridică cu hotărâre deasupra înţelegerii, scoţând în evidenţă în acelaşi timp caracterul insondabil, indefinibil al tainei Sfintei Treimi: *"Cel care cercetează în amănunt adâncurile tainei, cu toate că are o idee oarecare despre cunoaşterea lui Dumnezeu, mică în raport cu necuprinderea, nu poate totuşi să lămurească prin cuvinte adâncul acesta negrăit al tainei, anume: cum aceeaşi realitate este un număr şi în acelaşi timp scapă enumerării şi cum se vede împărţită şi se înţelege ca o unitate; cum s-a împărţit prin ipostas şi nu s-a separat în esenţă"*[46].

Astfel, formula ***"o singură fiinţă în trei ipostasuri"*** **nu este acceptabilă decât în măsura în care identifică şi deosebeşte în acelaşi timp termenii *"ipostas"* şi *"fiinţă"***. Orice încercare de a interpreta raţional această formulă, prin introducerea unei diferenţe între conţinuturile termenilor *"fiinţă"* şi *"ipostas"*, conduce fie la *sabelianism*, fie la *triteism*. Teologia apologetică anterioară Sfântului Atanasie - care se sprijinea pe filosofia antică - cădea în prima greşeală, astfel încât treimea ipostatică ajungea să alunece în direcţia unităţii naturii divine, lipsind astfel ipostasurile de fiinţa lor proprie.

Uneori apologeţii subordonau pe Fiul şi Duhul Sfânt Tatălui, alteori confundau ipostasurile.

Pentru a contrabalansa monarhianismul apologetic, teologia ulterioară Sfântului Atanasie insistă asupra autonomiei ipostasurilor, alunecând în triteism.

Dacă prima tendinţă încerca să facă din pluralitatea ipostatică o aparenţă a divinităţii, a doua înclina să elimine unitatea substanţială a ipostasurilor.

Atât una cât şi cealaltă nu erau capabile să descopere adevărata relaţie între persoană şi natură existentă în sânul Sfintei Treimi[47].

Pentru a găsi o ieşire din acest impas, **Părinţii Bisericii au trebuit să facă o adevărată transformare în domeniul filozofiei greceşti: au transformat la nivelul teologiei trinitare conceptul de substanţă cu caracter impersonal al filosofiei antice în conceptul de substanţă personală**. În acest sens, Sfântul Vasile cel Mare spune: *"În comunitatea de substanţă, însuşirile distinctive străluceşc în fiecare persoană"*[48], sau

---

[46] Sfântul Grigorie de Nyssa, **Marea cuvântare catehetică**, cap. III, P. G. XLV, col. 17 C-D.

[47] Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, **L'actualité de la theologie trinitaire des Trois Saints Hierarques**, în "Nouvelles de l'Eglise Ortodoxe Roumaine", XXI-e anne (1991) nr. 1, p. 17.

[48] Sfântul Vasile cel Mare, **Epistola XXXVIII**, III, P. G., t. 328.

"Proprietăţile personale contemplate în fiinţă deosebesc comunul prin particular".

Proprietăţile personale ale Sfintei Treimi, adică însuşirile Tatălui, ale Fiului şi ale Sfântului Duh nu mai sunt considerate ca forme venind după natura divină impersonală, ci sunt integrate în natura divină însăşi, sunt contemplate în natură, devenind astfel o natură cu caracter personal, o natură comunitate[47].

Meritul Părinţilor capadocieni este de a fi transformat o substanţă impersonală statică în substanţă de comuniune cu caracter viu şi dinamic. Pentru Sfântul Vasile cel Mare *"natura lui Dumnezeu este comuniune"*, iar comuniunea este o categorie ontologică (ontologie relaţională). **Substanţa unică coincide astfel cu comuniunea celor trei Persoane**[48].

La baza comunitumi trinitare Părinţii capadocieni au aşezat conceptul de persoană pe care l-au dezvoltat într-un mod original, în lumina revelaţiei divine, precizând că **persoana nu este o mască exterioară, ci o formă care structurează natura din interior, conferindu-i unicitate şi în acelaşi timp libertate**.

Principiul ontologic fundamental al teologiei Părinţilor greci poate fi expus astfel: **fara persoană sau ipostas nu există fiinţă sau natură; fără fiinţă sau natură nu există persoană**. Totuşi, *"principiul"* sau *"cauza"* **ontologică a fiinţei - adică ceea ce face ca ceva să existe - nu este *fiinţa* sau *natura*, ci *persoana* sau *ipostasul***. Astfel existenţa se reduce nu la substanţă, ci la persoană. De aceea Sfântul Vasile cel Mare spune că substanţa nu există vreodată *"goală"* (γύμνη) adică fără ipostas, fără *"mod de existenţă"* (τρόπος ὑπάρξεως)[51]. Sfântul Chiril al Alexandriei arată chiar că ceea ce nu are ipostas echivalează cu neantul, nu este absolut nimic τὸ μὴ ὑφεστός, ἐν ἴσῳ μηδενί, μᾶλλον δὲ παντελῶς οὐδέν[52].

Termenul *"prosopon"*, folosit în Occident prin Tertulian, nu a fost admis în Orient deoarece nu avea conţinut ontologic şi conducea la sabelianism[53].

---

[47] Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, **art. cit.**

[48] **Ibidem**.

[51] Sfântul Vasile cel Mare, **Epistola cit.**, col. 825. Pentru Sfântul Maxim τρόπος τῆς ὑπάρξεως şi ὑπόστασις este opus lui οὐσία care este explicată ca λόγος τοῦ εἶναι (**Mistagogia** 23, P. G. 91, col. 701 A).

[52] Sfântul Chiril al Alexandriei, **De recta fide ad Thedosium**, n. 13, P. G., t. LXXVI, col. 1153.

[53] J. Zizoulas, **op. cit.**, p. 31. Identificarea lui ὑπόστασις cu πρόσωπον a fost făcută de papa Damasus, **Epistola XI**, P. L. XIII, col. 351 A-B. Fericitul Augustin dimpotrivă, continuă să le confunde (Irenee Chevalier, **S. Augustin et la pensee**

Dimpotrivă, identificarea termenilor *"ipostas"* şi *"persoană"* în gândirea greacă creştină a fost un uriaş pas înainte, care a dus - aşa cum arată J. Zizioulas - la posibilitatea de a putea afirma simultan două lucruri:

1) Persoana nu mai este un element *"suprapus"*, o categorie adăugată unei fiinţe concrete. Ea este însuşi *ipostasul* fiinţei.

2) Fiinţele nu îşi mai reduc *fiinţa* lor la *"fiinţă în sine"* - *fiinţa* nu mai este o categorie absolută în sine - ci *fiinţa* se referă la *persoană*.

Persoana nu mai este astfel un element suprapus entităţii, ci devine entitatea în sine şi totodată, mult mai important, element constitutiv al fiinţelor[54].

Prin intermediul conceptului de persoană care aduce nimbul unicităţii şi al libertăţii, Părinţii au eliberat realitatea divină şi umană de determinismul gândirii antice substanţialiste. Totodată au reuşit să depăşească şi individualismul propriu acestei gândiri căci Persoanele divine nu mai apar ca entităţi izolate, fiecare închisă în sine şi legate între ele numai printr-o relaţie exterioară, într-un sens individualist, ci ca subiecte deschise unele altora prin legături interioare de comuniune şi iubire. Subliniind cu putere că persoana nu se lasă scufundată în natura divină, că ea are un caracter indisolubil de unicitate şi alteritate, rămânând în acelaşi timp deschisă comuniunii ca persoană în relaţie[55]. **Părinţii Bisericii au pus în evidenţă circuitul vieţii divine între Persoanele trinitare**, între Tatăl şi Fiul în Sfântul Duh, care poartă numele de *perihoreză* şi care are ca fundament cuvintele Mântuitorului: *"După cum Tu, Părinte, intru Mine şi Eu intru Tine, aşa şi aceştia în Noi să fie una"* (Ioan 17, 21).

Raportându-se neîncetat la acest principiu fundamental, Părinţii Bisericii au arătat că Sfânta Treime nu este obiect de speculaţie, ci comuniune personală. În acest sens, Sfântul Ioan Damaschinul spune: *"Persoanele sunt unite nu pentru a se confunda ci pentru a se conţine una pe cealaltă, ipostasurile sunt unele în altele şi există între ele o*

---

greeque. Les relations trinitaires, Fribourg, 1940, p. 39). "Ar fi fost mult mai bine, spune I. Chevalier, dacă Augustin în loc să filosofeze atât de mult asupra cuvântului (persoana) ar fi analizat mai bine tradiţia dogmatică. El s-a închis într-o dialectică fără ieşire care l-a împiedicat să considere mai liber, în ea şi pentru ea-însăşi tradiţia revelată" (**op. cit.**, p. 65).

[54] **Ibidem**.

[55] Pr. Prof. Dr. D. Popescu, **art. cit.**, p. 18. Ideea suprafilozofică a vieţii personale a Treimii, în deplinătatea absolută a existenţei dumnezeieşti, este de cea mai mare importanţa pentru toate problemele filozofice fundamentale. (N. Lossky and K. Marshall, **Value and existence**, translated from the russian by S. Vinokooroff, London).

întrepătrundere - fără nici un amestec, nici confuzie - în virtutea căreia nu sunt nici separate, nici împărţite în substanţă."[56].

Ceea ce deosebeşte însă ipostasurile este relaţia lor de origine.

Totodată, pentru Părinţii greci, unicitatea lui Dumnezeu, Dumnezeu-Unul ca principiu al vieţii personal-trinitare a lui Dumnezeu, nu constă în substanţa unică a lui Dumnezeu, ci în ipostas, adică în Persoana Tatălui. Aceasta este cauza naşterii Fiului şi purcederii Duhului Sfânt. Astfel, principiul ontologic al lui Dumnezeu se află în persoană.

PERSOANA DIVINO-UMANĂ A LUI HRISTOS

Persoana ocupă însă un loc central şi în dogma hristologică. În aceasta s-a arătat că Ipostasul Cuvântului dumnezeiesc a asumat prin întrupare **firea omenească**, făcându-Se prin aceasta şi **Ipostasul firii omeneşti**. Tendinţele raţionaliste, sprijinite pe o filosofie platonică substanţialistă, nu puteau face o distincţie clară între natură şi ipostas şi de aceea vorbeau de două substanţe sau amestecate sau despărţite.

În timp ce nestorienii concludeau că din dualitatea naturilor rezultă dualitatea persoanelor, monofiziţii deduceau din unitatea persoanei unitatea de natură[57].

Dogma hristologică punea problema raporturilor naturii umane - existentă în mod real în Iisus Hristos - cu persoana sau ipostasul Fiului lui

---

[56] Sfântul Ioan Damaschinul, **De fide ortodoxa**, Lib I, P. G., t. 94, col. 829. La Didim cel orb se întâlneşte pentru prima dată principiul geometric al identităţii comparate: τὰ τῷ αὐτῷ ἴσα καὶ ἀλλήλοις ἐστὶν ἴσα, **De Trinitate** III, P. G., t. XXXIX, col. 804 B.

[57] J. Schwane, **Histoire des dogmes**, t. II, Paris, 1903, p. 555. Monofiziţii arătau că (φύσις) este un sinonim perfect al lui ὑπόστασις, o natură-persoană (M. Jugie, **Monophysisme**, în "Dictionnaire de Théologie catholique", vol. X, Paris, 1928, col. 2217. Pentru Teodor de Mopsuestia φύσις este echivalent cu ὑπόστασις, neindicând însă decât un întreg moral (M. Jugie, **art. cit.**, col. 387). După cum arată Sfântul Ioan Damaschinul ereziile vin din confuzia făcută între φύσις şi ὑπόστασις (**De fide orthodoxa**, I, III, c. III, P. G., t. XCIV, col. 992. Monofizitismul şi nestorianismul au greşit tocmai prin faptul că n-au văzut altceva afară de naturi, afară de dimensiunea filosofiei greceşti, trebuind să le ţină pe de o parte despărţite iar pe de altă parte contopite.

Dumnezeu. Pentru a putea rezolva problema, Părinţii au supus **conceptul de ipostas la o nouă analiză**, pentru a ajunge să deosebească natura concretă[58] de ipostas sau persoană şi să demonstreze astfel posibilitatea asumării naturii şi nu a persoanei umane de către Fiul lui Dumnezeu[59].

Această analiză şi-a găsit expresia ei deplină la Sinodul de la Calcedon (451) în care s-a afirmat echivalenţa dogmatică a termenilor *"ipostas"* şi *"persoană"* şi s-a stabilit totodată o diferenţă reală între conceptul de persoană sau ipostas şi cel de natură (φύσις), precum şi posibilitatea pentru o natură concretă de a subzista complet, fără amestec şi transformare, într-un ipostas diferit de al său (pentru a putea descrie modul în care natura umană a fost asumată de Ipostasul Fiului lui Dumnezeu).

În formula hristologică stabilită la Calcedon apare pentru prima dată în conştiinţa filosofică a omenirii factorul *"persoană"*[60] şi raportul său cu *"fiinţa"* rezolvat în mod just. Filosofia greacă nu cunoscuse decât dimensiunea naturii, a fiinţei.

Categoria închisă a naturii şi esenţei, după cum remarca H. U. von Balthazar[61], se dovedeşte însă insuficientă pentru a găsi o explicaţie unirii celor două naturi în Iisus Hristos, pentru că El este şi Dumnezeu şi om în acelaşi timp. Unirea între Dumnezeu şi lume în Hristos nu se putea exprima printr-o filosofie pură a *"fiinţei"*.

Cel care a consolidat însă definitiv definiţia de la Calcedon a fost **Leonţiu de Bizanţ**. El a stabilit şi distincţia între φύσις şi ὑπόστασις făcând din ea coloana de bază a învăţăturii sale hristologice.

Φύσις (natura) indică dispoziţia adusă prin naştere. Din această definiţie nominală decurge o primă proprietate: imposibilitatea de a primi contrarii[62].

Totodată se poate spune că *"firea"* are sensul de existenţă (τὸν τοῦ εἶναι λόγον ἐπιδέχεται)[63].

---

[58] A. Michel, **Hypostase**, în "Dictionnaire de Théologie catholique", vol. VII, Paris, 1922, col. 385.

[59] Alois Grillmeier, **Struktur und Quellen der Definition von Chalcedon**, în Jesus der Christus im Glaben der Kirche, Band I. Von der Apostolischen Zeit bis zum Konzil von Chalcedon (451), Verlag, Herder Freiburg im Briesgau, 1979, p. 769. "Die chalcedonieseche Christologie ist im Grunde in die johanneisch-nicaenische, Logos-Sarx-Christologie hineingebaut" (**Ibidem**).

[60] Idem, **Ibidem**, p. 762. "Auch wenn die Begriffe von Hypostase und Person noenicht definiert sind, so ist der Sinn des Dogmas von Chalcedon, ganz klar" (**Ibidem**).

[61] H. U. von Balthasar, **op. cit.**

[62] Leonţiu de Bizanţ, **Adversus argumenta Severi**, P. G., t. 86, col. 1944 A-B.

[63] Idem, **Contra Nestor et Eutych**, P. G., t. 86, col. 1280 A.

Ὑποστασις are însă sensul *"existenței de sine"* (τὸ καθ' ἑαυτὸν)[64], arătând pe *"cineva"* (τὸν τινά δηλοῖ)[65]. Ceea ce adaugă ipostasul naturii nu-l face diferit și distinct, nu-l face alteeva (ἄλλοῖον), ci un altul (ἄλλον)[66]. Este propriu ipostasului de a fi altul și altul (ἄλλον καὶ ἄλλον)[67].

Cu privire la raportul între fire și ipostas, Leonțiu spune că nu există fire fără ipostas[68]. Aplicând acestea la hristologie, el afirmă, împotriva monofiziților, că în Hristos există o fire omenească și una dumnezeiască.

Afirmînd însă că firea nu există fără ipostas putea primi replica nestorienilor care spuneau că admiterea a două firi în Hristos implică admiterea a două ipostasuri. **Leonțiu depășește concluzia din urmă afirmând că firea omenească a lui Hristos nu este fără ipostas** (*ἀνυπόστατος*), **dar** ***nu este de sine ipostatică*** (*αυτοποστατος*), **ci** (*ἐνυποστατος*)[69], **adică are subzistența în Cuvântul**[70]. Prin Leontiu de Bizanț hristologia și-a găsit formulele teologice definitive.

Sfântul Maxim Mărturisitorul, în elaborarea doctrinei sale despre cele două lucrări și voințe într-un Ipostas, n-a făcut decât să aplice la lucrări ceea ce Leonțiu spusese despre firi.

Totodată, Sfântul Maxim a recurs la dogma trinitară în polemicile aprige care aveau loc în jurul problemei hristologice. Pyrrhus chiar i-a obiectat în acest sens referindu-se la relația dintre natură și persoană: *"Aceasta au spus-o Părinții în materie trinitară și nu în materie hristologică. Cel care transferă enunțurile trinitare în hristologie nu face dovada credinței sale."*[71]. Sfântul Maxim vede mai departe: cele două aspecte teologice nu sunt doar juxtapuse, fără legătură. Cuvântul întrupat este și rămâne Fiul lui Dumnezeu, una din cele trei Persoane divine; o propoziție hristologică nu poate deci să anuleze o propoziție trinitară[72].

În ceea ce privește conceptul de persoană sau ipostas, Sfântul Maxim îl definește ca și Leonțiu prin existența de sine (καθ' ἑαυτὸν) a unei ființe.

---

[64] **Ibidem**, col. 1945 A.

[65] **Ibidem**, col. 1277 D.

[66] **Ibidem**, col. 1917 B.

[67] **Ibidem**, col. 1925 A.

[68] **Ibidem**, col. 1280 A.

[69] **Ibidem**, col. 1277 D.

[70] **Ibidem**, col. 1944 C.

[71] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Disputatio**, P. G., t. pl. col. 348 C.

[72] **Ibidem**, col. 348 C - 350 B.

În sens larg, **ipostasul** este însă subiectul ontologic de atribuţie nu subiectul conştient[73]. Relaţia dintre natură şi persoană seamănă, pe de o parte, cu limitarea de la un universal la un particular, ca o contracţie[74].

Împotriva platonismului, Sfântul Maxim insistă asupra echilibrului de valoare între καθ όλον şi καθ' ἕκαστον.

Ideea de echilibru şi de reciprocitate între universal şi particular este punctul cel mai important din gândirea Sf. Maxim Mărturisitorul. Acum dispare neîncrederea grecilor din epoca clasică cu privire la particular şi preferinţa nelimitată acordată universalului[75]. Cele două categorii trebuie înţelese în sens ontologic şi nu logic, ceea ce înseamnă că acum καθόλον nu mai este o pură abstracţie conceptuală, ci dobândeşte statut ontologic.

Primul aspect care trebuie reţinut este că amândouă mişcările de dilatare şi contracţie sunt strict complementare. În această interdependenţă universalul este la Sfântul Maxim nu numai cauza, ca la unii neoplatonicieni, ci în egală măsură efectul particularului[76].

Sfântul Grigorie de Nyssa a fost un precursor al Sfântului Maxim în viziunea lui καθόλον. El a cercetat această idee doar dintr-un punct de vedere: cel al totalităţii umanităţii. În scrierile sale Sfântul Maxim a pus mereu accentul pe nevoia de *"universalizare"* a oricărei aspiraţii personale. Prin aceasta se realizează unitatea dorită încă de la facerea lumii de Dumnezeu oamenilor, în natura lor comună.

Sfântul Maxim a dat doctrinei universalului o întorsătură şi o semnificaţie de o valoare generală. Cei doi termeni formează în tensiunea lor o singură unitate, şi, prin deschiderea reciprocă care îi face accesibili unul altuia, descoperă o cale superioară, iar întregul creat nu poate, din cauza acestei deschideri, să rămână închis şi autonom.

Unitatea dintre universal şi particular nu este propriu-zis cea a unei sinteze. Structura sintezei nu apare cu adevărat decât atunci când părăsim domeniul cu totul abstract al construcţiilor logice pentru a intra în cel al forţelor vii, producătoare şi constructoare de sinteză.

Ca fiinţe spiritualizate aceste forţe depăşesc dialectica sterilă a *"unului"* şi *"multiplului"*[77].

---

[73] H. U. von Balthasar, **op. cit.**, p. 111.

[74] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Opuscula theologica et polemica**, P. G., t. 91, col. 265 D.

[75] H. U. von Balthasar, **op. cit.**, p. 111.

[76] **Ibidem**, p. 109.

[77] **Ibidem**, p. 116.

Contracţia de la universal la particular este legată însă de faptul de *"a avea"*[78], de faptul de a fi posesorul unei fiinţe. Această relaţie face ca dintr-o dată să fie *"imposibil de a concepe un ipostas fără natură"*[79] sau un ipostas identic cu o natură, amândouă conceptele excluzându-se în mod necesar, chiar în Dumnezeu[80]. De aici dificultatea de a defini ipostasul. Pe de o parte se pare că ipostasul este suficient arătat prin ἄτομον εἶδος, prin esenţă, cu toate caracteristicile sale particulare. Dar pe de altă parte ἄτομον εἶδος nu este decât semnul acţiunii de apropriere[81]. De aceea ipostasul nu este un ἄτομον εἶδος atât timp cât rămâne în categoria esenţei[82]. Un astfel de ipostas scapă dintr-o dată oricărei definiţii care se face plecând de la universal la particular[83]. Ipostasul se întrupează totdeauna într-o natură dar nu se reduce la o *"pură proprietate"* (ψιλὸν ἰδίωμα) a naturii, deoarece el este cel care, dimpotrivă, *"posedă"* natura ca proprietate a sa. Se poate deosebi printre caracterele individuale *"calităţi ipostatice"* (ποιότης ὑποστατική) care se referă la individ[84]. Dar aceste caractere nu sunt decât semne şi indiciul *"existenţei de sine"* care se ascunde în spatele lor: ele aparţin încă ordinei esenţei.

HRISTOS CA REVELAŢIE A TAINEI PERSOANEI

Ne putem pune întrebarea: ireductibilitatea ipostasului la esenţă sau natură - ireductibilitate care în dogma trinitară ne obligă să renunţăm la identificarea ipostasului cu individul - evidenţiind caracterul nonconceptual al noţiunii de ipostas, trebuie să aibă loc şi în domeniul fiinţei create, în care caz este vorba de *"ipostasuri"* sau *"persoane"* umane?

Punând această problemă ne putem întreba totodată dacă teologia trinitară a avut repercursiuni în antropologia creştină, dacă a deschis o nouă dimensiune *"personalului"*, descoperind prin analogie o noţiune a ipostasului uman ireductibil la planul naturilor sau substanţelor individuale care cad sub incidenţa conceptelor.

La aceste întrebări Vl. Lossky a dat un admirabil răspuns.

---

[78] **Ibidem**.

[79] **Ibidem**, col. 264 A.

[80] Idem, **Epistola XV**, P. G., t. 91, col. 549 C.

[81] Idem, **Opuscula**... col. 152 A.

[82] **Ibidem**, col. 201 D.

[83] **Ibidem**, col. 204 A

[84] **Ibidem**, col. 248 B.

Persoana umană, spune el, pare că nu este nimic altceva decât un individ deosebit numeric de oricare alt om[85]. Dacă trebuie să renunţăm la noţiunea de individ, care nu are loc în Treime, cu totul altfel se prezintă această problemă în cazul realităţii create, în care există indivizi umani pe care le numim persoane. Aceştia pot fi numiţi *"ipostasuri"*, dar acest termen se aplică la orice individ din fiecare specie, după cum arată Sfântul Ioan Damaschinul în exemplul său: *"Petre, Paul, un cal"*.

Pentru a vedea dacă noţiunea de persoană umană redusă la φύσις, sau natură individuală, coincide cu cea de individ uman, Vl. Lossky o aduce în contextul dogmei creştine.

În acest scop se opreşte la dogma hristologică de la Calcedon. În aceasta se poate concepe ***"realitatea întrupării Fiului lui Dumnezeu fără nici o confuzie sau amestecare a necreatului cu creatul, datorită faptului că deosebim Persoana sau Ipostasul Fiului de natura sau esenţa Sa: o persoană care nu este formată din două naturi*** - *ἐκ δυό φύσεων, ci care este în două naturi «ἐν δύο φύσεον»*"[86].

Umanitatea lui Hristos, prin care El este *"deofiinţă cu noi"*, n-a avut vreodată alt ipostas decât pe cel al Fiului lui Dumnezeu. Totuşi, nimeni n-a negat faptul că natura Sa umană are caracterul unei *"substanţe individuale"* şi dogma de la Calcedon insistă asupra faptului că Hristos este *"desăvârşit în umanitatea Sa"*, *"om adevărat"*, *"cu suflet raţional şi cu trup"* (ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος). În acest caz subiectul uman al lui Hristos are acelaşi caracter ca şi celelalte substanţe sau naturi particulare ale umanităţii care se numesc *"ipostasuri"* sau *"persoane"*. Dacă s-ar aplica firii umane a Logosului această numire, arată Lossky, s-ar cădea în eroarea nestoriană, despărţind unitatea ipostatică a lui Hristos în două fiinţe *"personale"* deosebite[87]. După învăţătura de la Calcedon, o Persoană divină S-a făcut consubstanţială persoanelor create, Ea devenind astfel un Ipostas al naturii umane, fără să Se transforme în ipostas sau persoană umană.

Trebuie să renunţăm, spune Lossky, să indicăm substanta individuală a naturii raţionale prin termenul de persoană sau ipostas, pentru a nu risca apariţia controversei nestoriene: unul sau două ipostasuri în Hristos?[88]. Se

---

[85] Vl. Lossky, **op. cit.**, p. 115.

[86] **Ibidem**, p. 115. Expresia "unire ipostatică" este văzută de Lossky ca improprie deoarece "ne duce cu gândul la o natură sau substanţă umană preexistentă întrupării, care ar intra în ipostasul cuvântului, în timp ce această natură sau substanţă umană, asumată de Cuvânt în Fecioara Maria, nu începe să existe ca natură sau substanţă particulară decât în momentul întrupării, adică în unitatea Persoanei sau Iposatasului Fiului lui Dumnezeu făcut Om" (**Ibidem**).

[87] **Ibidem**.

[88] **Ibidem**, p. 116.

poate ajunge la concluzia nestoriană - două ipostasuri - numai dacă, în primul caz (cel al Ipostasului divin), Ipostasul este ireductibil la natură, în timp ce în al doilea caz ipostasul nu semnifică decât substanța umană individuală.

Dar dacă în amândouă cazurile există aceeași ireductibilitate a persoanei la natură se ajunge la un ipostas sau persoană a lui Hristos[80]. Refuzul acesta de a admite două ființe personale distincte în Hristos arată în același timp că **trebuie să deosebim de asemenea în oameni persoana sau ipostasul de natura sau substanța individuală.**

De aceea, definiția lui Boețiu *"substantia individua rationalis naturae"* apare în lumina dogmei hristologice ca insuficientă pentru a constitui conceptul de persoană umană[81]. Ea nu poate să se aplice decât la *"natura enipostazială"* - de care vorbește Leonțiu de Bizanț - și nu la ipostasul sau persoana umană însăși.

Dar se poate pune întrebarea: în ce sens va trebui să se facă distincția între persoana sau ipostasul uman și omul ca individ sau natură particulară? Ce trebuie să semnifice persoana în raport cu individul uman? Este aceasta o calitate superioară a individului, calitate care ar fi perfecțiunea sa atât timp cât el este o ființă creată după chipul lui Dumnezeu și, în același timp, principiul individualizării sale?

Acestei ultime întrebări i se poate da un răspuns afirmativ dacă se ia în considerație constatarea că încercările de a deosebi în ființa umană urmările faptului că omul este *"după chipul lui Dumnezeu"* arată totdeauna facultățile superioare ale acestuia.

Aceste facultăți superioare ale omului primesc numele de νοῦς. În acest caz omul ca persoană ar fi un νοῦς legat de o natură animală la care rămâne mereu raportat, dominând-o[91].

Dacă supunem această nouă schemă judecății dogmei hristologice vedem că trebuie să renunțăm la ea.

Dacă νοῦς-ul reprezintă în om momentul *"ipostatic"*, care-l constituie ca persoană, ar trebui, pentru a salva unitatea ipostasului în Dumnezeu-Omul, să înlocuim νοῦς creat prin Logosul divin ceea ce ar însemna că acceptăm formula hristologică a lui Apolinarie.

Pentru Sfântul Grigorie de Nyssa, care a criticat cu putere erezia lui Apolinarie, νοῦς-ul uman nu poate fi interpretat în sensul de element ipostatic care să definească ființa personală a omului. Dacă ar fi astfel, n-ar mai exista loc pentru ipostasul sau persoana omului în cadrul naturii sale individuale.

---

[80] **Ibidem**.

[81] **Ibidem**.

[91] **Ibidem**, p. 117.

Aceasta arată exact ireductibilitatea ipostasului la individul uman, care se poate constata în dogma de la Calcedon. Pe de altă parte, pentru a deosebi ipostasul uman de ceea ce constituie natura sa nu vom găsi nici un atribut care ar fi străin naturii şi ar aparţine exclusiv persoanei luate în ea însăşi. De aceea, Lossky spune că este imposibil să stabilim un concept despre persoana umană.

Ea poate fi însă arătată ca ireductibilitatea omului la natura sa[92]. Persoana este *"ireductibilitate"* şi nu *"ceva care face pe om ireductibil la natura sa"* deoarece nu poate fi vorba de ceva deosebit, de o *"altă natură"*, ci de cineva care se deosebeşte de propria sa natură, de cineva care depăşeşte neîncetat natura sa, pe care o *"extaziază"*, conţinând-o totodată[93].

Am prezentat pe larg consideraţiile lui Vl. Lossky cu privire la persoana umană datorită profunzimii lor şi, totodată, am arătat noua idee descoperită în dogma hristologică: ireductibilitatea omului la natura sa. Ideea aceasta corespunde mult realităţii persoanei. Trebuie însă arătat în mod concret cum are loc această depăşire a propriei naturi de către persoana umană, cum *"extaziază"* ea această natură. Odată cu aceasta putem vedea că ideea de ireductibilitate este puternic subliniată de unii Părinţi ai Bisericii, iar antropologia creştină nu numai că nu a elaborat o doctrină creştină, cum susţin Lossky[94] şi Berdiaev[95], dar a dat şi un sens nou termenului de persoană.

Ireductibilitatea persoanei la natură sau depăşirea ei a fost subliniată de Părinţi în realitatea sacramentală a Bisericii. Numai aici se poate vorbi de *"hristologia omului"*, de care aminteşte şi Berdiaev, complementară antropologiei lui Hristos[96].

Hristologia aceasta este inseparabilă de hristologia Fiului lui Dumnezeu. De aceea, antropologia creştină este strâns legată de dogma trinitară şi hristologică. Legătura aceasta îşi descoperă profunzimile numai în Biserică, în care se constituie *"ipostasul eclesial"* de care vorbeşte J. Zizioulas[97].

---

[92] **Ibidem**, p. 118.

[93] **Ibidem**.

[94] **Ibidem**, p. 109.

[95] N. Berdiaev, **Ésprit et liberté. Essai de Philosophie Chretienne**, Paris, 1933, p. 231

[96] Idem, **Le sens de la creation**, trad. de L. Cain, Paris, 1955, p. 116.

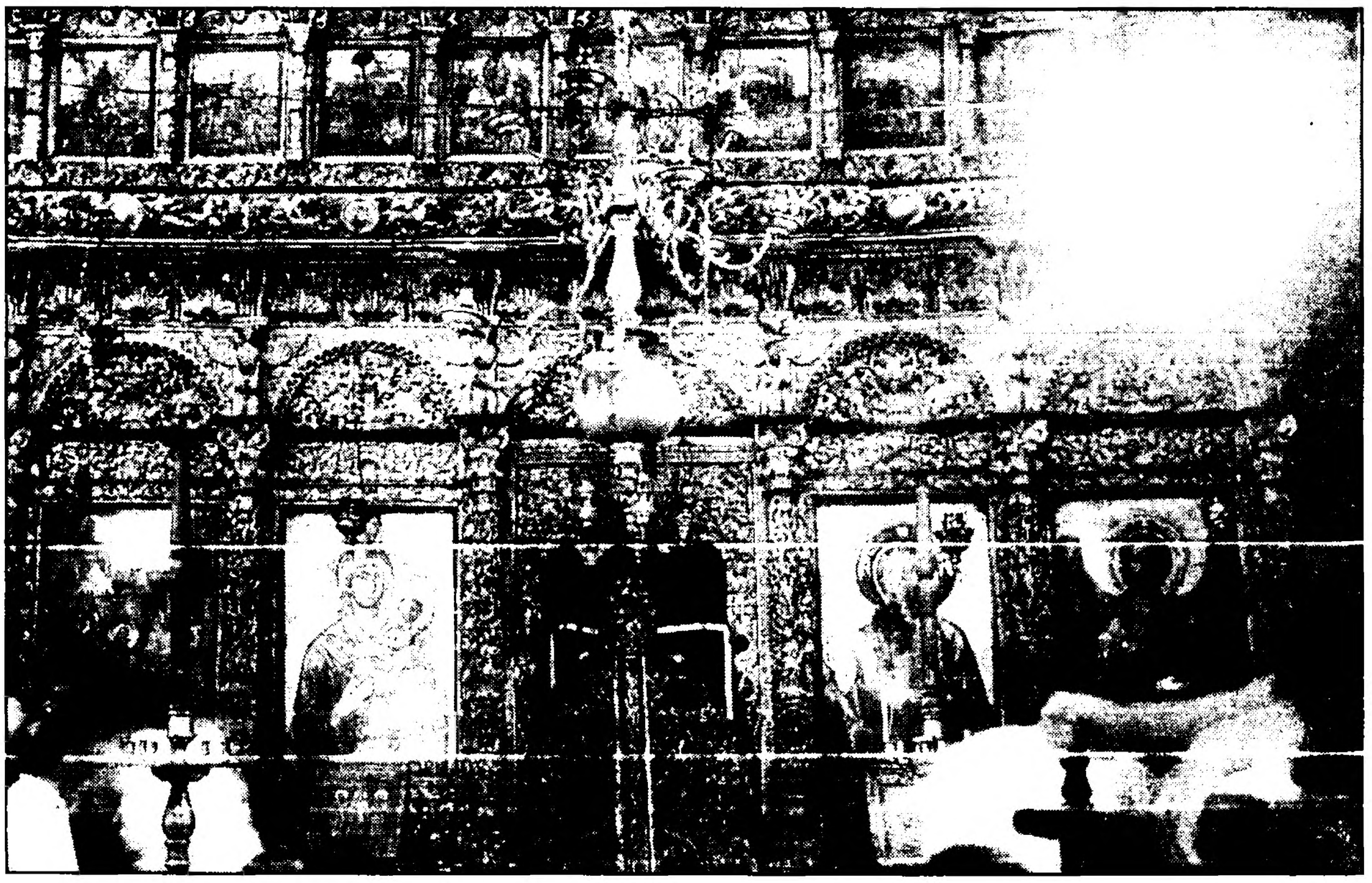
[97] J. Zizioulas, **op. cit.**, p. 45.

CARACTERUL EXTATIC AL IPOSTASULUI ECCLESIAL

Un astfel de ipostas se descoperă printr-o anumită relaţie cu Dumnezeu, cu celelalte persoane şi cu lumea şi de aceea are în structura sa factorul comuniune. Din acest motiv el nu poate fi aflat în interioritatea monadică a fiinţei umane, într-o existenţă individuală, ci numai ca fapt eclesial. Acest aspect a fost subliniat în gândirea patristică pentru care comuniunea devine un concept ontologic. În existenţa creată nu există nimic care să poată fine *"totul singur"* ca individ *"τόδε τι"* cum spune Aristotel. Acest *"ipostas eclesial"* nu este însă decât un chip al existenţei personale absolute a lui Dumnezeu în care Persoanele sunt în comuniune deplină. De aceea, se poate spune că nu există fiinţă adevărată fără comuniune. Trebuie însă arătat că o comuniune care nu provine dintr-un *"ipostas"*, adică dintr-o persoană concretă şi liberă, şi care nu conduce la *"ipostasuri"* concrete şi libere, nu este după chipul lui Dumnezeu, nu este o comuniune adevărată.

Această descoperire nu va putea fi niciodată experiată de om în afara Bisericii.

Numai fiinţa eclesială *"ipostaziază"* cu adevărat persoana umană după modul de existenţă al lui Dumnezeu[08].

Aceasta se poate observa mai ales din faptul că *"ipostasul"* existenţei biologice, constituit ca urmare a concepţiei şi naşterii din om, suferă de

---

[08] **Ibidem**, p. 43.

două *"pasiuni"* (πάθη): prima poate fi numită necesitate ontologică[99]. Constitutiv acestui ipostas este instinctul natural legat de un impuls *"dat"* şi necontrolat prin libertate. Astfel, persoana, ca fiinţă umană, *"există"* nu ca libertate, ci ca necesitate. A doua *"pasiune"* este consecinţa naturală a celei dintâi. Ca fază iniţială s-ar putea numi pasiunea individualismului, a separării (διασπασις) ipostasului. În final aceasta se identifică cu ultima şi cea mai mare *"pasiune"* a omului: dezintegrarea sau moartea. Constitutiv pentru ipostasul uman, pentru trupul său biologic, este faptul de a tinde spre împlinirea lui ca persoană, dar acest lucru îl conduce în final la starea de individ, în care relaţia cu alte ipostasuri este absentă. Moartea este rezultatul natural al ipostasului biologic, încoronarea lui ca individualitate. Aceasta nu înseamnă însă decât o *"autonegare"* deoarece, încercând să se afirme ca atare, ipostasul descoperă că natura sa l-a condus spre moarte[100].

Pentru a supravieţui efectiv, ipostasul trebuie să se exprime simultan ca *"extază"*. De aceea, este necesară o schimbare constitutivă a ipostasului, ceea ce înseamna nu o modificare morală, ci o naştere din nou a omului. Trupul, nefiind abandonat, e nevoit să-şi schimbe modul lui de acţiune pentru a se adapta noului *"mod de existenţă"* al ipostasului. Astfel, persoana ca *"ipostas eclesial"*, este constituită în urma naşterii din nou a omului, adică prin Botez.

Ca renaştere, spune J. Zizioulas, Botezul este un act constitutiv al ipostasului[101].

După cum concepererea şi naşterea omului constituie ipostasul său biologic, tot astfel botezul conduce spre un nou mod de existenţă, spre o renaştere. Această transformare are însă loc în şi prin Biserică. Aici omul dobândeşte caracteristicile fundamentale ale unei persoane adevărate.

Astfel, prin botez, creştinul dovedeşte că ceea ce este valabil pentru Dumnezeu este valabil şi pentru el: nu natura defineşte persoana, ci persoana permite naturii să existe. Totodată, libertatea se identifică cu fiinţa omului. Libertatea persoanei faţă de natură permite omului să depăşească exclusivismul inerent ipostasului biologic. De aceea, se poate spune că **posibilitatea pentru persoană de a iubi fără exclusivism este caracteristica ipostasului eclesial**[102]. Naşterea din nou în sânul Bisericii face persoana membră a unei structuri relaţionale care depăşeşte orice exclusivism.

---

[99] **Ibidem**, p. 44.

[100] **Ibidem**.

[101] **Ibidem** p. 49

[102] **Ibidem**, p. 51.

Ipostasul eclesial este concretizarea credinței omului în posibilitatea împlinirii ca persoană, a credinței în nemurire, ca persoană iubitoare și liberă.

Totuși, experiența arată că după botez și după constituirea ipostasului eclesial omul moare după ipostasul biologic. Devine firească deci întrebarea: ce fel de experiență a adevăratei persoane ne oferă ipostasul eclesial? Pentru a înțelege aceasta trebuie arătat că ipostasul eclesial se deosebește fundamental de cel biologic, raportându-se atât istoric cât și *"experimental"* la Euharistie[103].

Depășirea necesității ontologice și a exclusivismului pe care-l antrenează ipostasul biologic constituie o experiență unică, oferită numai de **Euharistie**.

În sensul său primar, Euharistia este o adunare (σύναξις) în interiorul căreia omul nu există numai biologic ci ca membru al trupului lui Hristos, care depășește orice exclusivism biologic sau social.

Teologia patristică a arătat că în Euharistie ipostasul exprimă totalitatea naturii și nu numai o parte. Datorită orientării eshatologice a Euharistiei, ipostasul eclesial nu aparține în mod simplu istoriei, ci descoperă pe om ca persoană înrădăcinată în viitor, din care-și trage substanța. Aceasta arată că ontologia persoanei aparține viitorului. Sensul acesta îl are pentru existența umană termenul ὑπόστασις descris în Epistola către Evrei 11, 1 ca *"încredințarea celor nevăzute"* (ἐλπιζομένων ὑπόστασις).

Trebuie însă arătat că **din experiența Euharistiei provine caracterul ascetic al ipostasului eclesial**[104].

[103] **Ibidem**, p. 54

[104] **Ibidem**.

Prin acest caracter el admite natura biologică, dar vrea s-o *"ipostazieze"* printr-un mod de existenţă diferit de cel biologic, pentru a-i da o adevărată ontologie.

Trupul, ca expresie ipostatică[105] a persoanei umane, se eliberează de individualism şi egocentrism, exprimând dorinţa de comuniune prin excelenţă.

De aceea, trupul nu mai reprezintă un concept negativ în sine ci, dimpotrivă, un concept transfigurat, plin de iubire şi comuniune. Prin acest ipostas trupul depăşeşte nu numai individualismul şi separaţia de celelalte fiinţe, ci propria sa moarte. Aceasta este biruinţa persoanei, nu a naturii, ceea ce înseamnă şi victoria omului nu în autosuficienţa sa, ci în unire cu Dumnezeu. De aceea, ipostasul euharistic se deosebeşte de persoana tragică a umanismului.

Semnificaţia persoanei stă în faptul că ea cuprinde simultan două note ce par contradictorii: **particularitatea şi comuniunea**. A exista ca persoană este fundamental diferit de a exista ca individ, deoarece o persoană nu poate fi concepută în ea însăşi, ci numai în relaţie.

În acest sens, *"ekstasis"* este o idee-cheie în definirea noţiunii de adevăr în patristica greacă, dar aplicarea ei la noţiunea de persoană trebuie completată printr-o altă temă, cea a ipostasului. În timp ce *"ekstasis"* arată că persoana este revelaţia adevărului, prin dorinţa de a fi în comuniune, *"ipostasul"* arată că numai în şi prin comuniune îşi poate afirma identitatea sa şi particularitatea sa proprie. Astfel, persoana este orizontul în care se descoperă adevărul despre fiinţă nu ca simplă natură, subiect de individualizare şi combinare, ci ca şi chip unic (εἰκον) al totalităţii fiinţei[106].

De aceea, **taina persoanei constă în faptul că în ea alteritatea şi comuniunea nu sunt contradictorii, ci complementare**.

Adevărul, ca şi comuniune, nu conduce la disoluţia diversităţii fiinţelor în oceanul fiinţei, ci la afirmarea alterităţii lor în şi prin iubire. Diferenţa dintre acest adevăr al comuniunii şi adevărul *"naturii în sine"* constă în faptul că în timp ce al doilea este subiect de fragmentaţie, iubirea ca generatoare a primului nu este decât împlinire. Din acest motiv, în contextul comuniunii, opusul alterităţii este divizarea[107].

---

[105] **Ibidem**.

[106] **Ibidem**, p. 94.

[107] L. Thunberg, **Microcosm and Mediator. The Theological Anthropology of Maximus the Confessor**, 1965, p. 54. Distincţia între alteritate (διαφορα) şi divizare (διαιρεσις) este dezvoltată de Sfântul Maxim pe baza hristologiei de la Calcedon (**Ibidem**, p. 56).

În general. Părinții răsăriteni au accentuat faptul că dacă ființa umană rămâne în ea-însăși nu poate să fie persoană. Prioritatea relației personale arată o viziune unitară a existenței și pretinde apofatismul persoanei în opoziție cu orice apofatism al esenței[108].

Definiția persoanei nu poate decât să sugereze o realitate imediată inepuizabilă. De aceea, ea nu admite nici *"sfere"*, nici etape, iar adevărul despre ea se exprimă în termeni de comuniune și nu de silogism rațional.

Persoana este abordată ca unicitate deschisă, iar structura omului depășește orice dualism, fiind sesizata ca manifestare a unei existențe personale singulare.

Dar caracteristica fundamentală a persoanei este extatică și acest lucru este înnoit prin nașterea din nou, prin Botez, în care omul devine ființă în comuniune[109].

Aceasta reprezintă un reflex, un chip al comuniunii desăvârșite a Sfintei Treimi, în numele Căreia este acum din nou născut omul.

Prin Botez omul își insușește modul de existență comunitară caracteristic Persoanelor trinitare, în care existența fiecărei Persoane nu înseamnă în primul rând orientare spre ea-însăși, pentru ca deschiderea spre celălalt să nu treacă pe planul al doilea; pentru aceasta cele trei Persoane au în comun ceea ce putem numi *"ființa pentru sine"*[110].

Alteritatea, ca trăsătură fundamentală a factorului persoană, trebuie transpusă astfel în viața concretă a acesteia.

ALTERITATE ȘI EXISTENȚĂ PERSONALĂ

În modul de actualizare a acestei trăsături, creștinismul se diferențiază radical față de sistemele filosofice istorice anterioare lui.

A. Voelke face în acest sens o comparație între concepția despre aproapele (ὁ πλησίον) în filosofia greacă și creștinism.

La întrebarea învățătorului de lege: *"Cine este aproapele meu?"* Mântuitorul - după prezentarea pildei - răspunde cu o altă întrebare: *"Care dintre acești trei ți se pare că a fost aproapele...?"* (Luca 10, 29; 10, 36).

---

[108] Ch. Iannaras, **Persoană și eros**, Atena, 1976, p. 79 (în greceşte).

[109] J. Zizoulas, **op. cit.**, p. 102. Vorbind despre raporturile dintre Persoanele Sfintei Treimi, prezentate de Sfântul Grigorie de Nazianz în Cuvântarea a V-a teologică, Th. de Regnon spune: "Sfântul Grigorie de Nazianz ne dă o frumoasă formulă care reunește în fiecare persoană divină acest dublu caracter de a fi *ad alterum*, cum arată numele său propriu, și *ad se*, cum cere subsistența sa proprie" (**Études de théologie positive sur la Sainte Trinité**, t. I, Paris, 1892, p. 86).

[110] H. Urs von Balthasar, **Nouveaux points de repere**, Paris, 1979, p. 69.

Dacă se compară această învățătură cu a stoicilor, spune Voelke, se poate vedea schimbarea de perspectivă.

A pune întrebarea *"Care este aproapele celui căzut între tâlhari?"* în loc de *"Cine este aproapele meu?"* înseamnă a nu mai lua ca punct de referință *"eul"*, ci *"tu"*-ul[111]. Înseamnă a conduce *"eul"* pentru a-l situa în raport cu un *"tu"* și a-l detrona pe primul din locul central pe care-l ocupă. Aceasta înseamnă a inversa punctul de vedere al stoicilor, care urmăreau să înfățișeze deosebirea dintre *"tu"* și *"eu"* plecând de la *"eu"*, conceput ca centru în jurul căruia gravitează cercuri concentrice din ce în ce mai mari, căutând să reducă aceste cercuri pentru a le face în final să coincidă cu centrul lor[112].

Parabola substituie unui astfel de egocentrism un adevărat *"alterocentrism"*[113].

Principiul acesta a stat la baza doctrinei antropologice a Părinților Bisericii.

H. U. von Balthasar remarcă faptul că de la Origen și până în plin Ev Mediu s-a indicat prin *"anima ecclesiastica"* ființa eliberată de ea însăși:

"Această ființă a acceptat să nu existe decât pentru celălalt și aceasta fără compensație, fără condiția prealabilă care-i permite să spere că primește înapoi tot atât cât a dat ea însăși"[114].

Expresia de mai sus este însă globală și trece cu vederea faptul că unii reprezentanți ai gândirii patristice, influențați de filosofia antică, au ignorat acest principiu. Fericitul Augustin a fost prima victimă a acestei filosofii: concepția unitivă a iubirii și metafizica de nuanță neo-platoniciană l-au făcut să subestimeze șansele diversității[115].

---

[111] A. Voelke, **op. cit.**, p. 187.

[112] **Ibidem**. În Vechiul Testament străinul nu este inclus în ideea de "aproape" și prin urmare în trebuința iubirii (S. Légasse, **L'etendue de l'amour interhumain d'aprés le Nouveau Testament: limites et promesses**, în "Révue théologique de Louvain", nr. 8, 1977, p. 296). "Stoicismul, spune Ch. Lefèvre, retrăgea în general pe fiecare din noi în fortăreața interioară a judecății sale și nu recunoștea legătura (cu ceilalți n.n.) decât prin raționalitatea universală" (**La relation interpersonnelle,une clef du devenir historique?**" în "Melanges de science religieuse" (XL), nr. 1, 1983, p. 83).

[113] E. Stauffer, **Ἀγαπάω**, în G. Kittel Theologisches Worternuch zum Neuen Testament, Band I, Stuttgart, 1933, p. 46.

[114] H. U. von Balthasar, **Nouveaux points...**, p. 71.

[115] Ch. Lefèvre, **La relation...**, p. 39. Occidentul, spune Ch. Lefèvre, a fost marcat (de această concepție, n.n.) până la Hegel și chiar după el: unitatea pe care o recomandă Evanghelia a fost tradusă în categoriile omogenului iar gânditorilor creștini le-a fost greu să gândească pluralitatea și diversitatea" (**Ibidem**).

În acest sens, el se exprima în multe pasaje din *"De Trinitate"*: *"Ecce tria sunt: amans et quod amatur et amor. Quid est ergo amor nisi quedam vita duo aliqua copulans vel copulare appetens, amantem scilicet et quod amatur? Et hoc etiam in externis carnalibusque amoribus ita est; sed ut aliquid purius et liquidius hauriamus, calcata carne ascendamus ad animum. Quid amat animus in amico nisi animum? Et illic igitur tria sunt: amans et quad amator et amor. Restat etiam hinc ascendere et superius ista quaerere quantum homini datur"*[116].

Un cercetător modern spune că un astfel de text *"tinde să substituie raportul de iubire dintre cele două persoane între care se stabileşte această legătură cu raportul dintre cel ce iubeşte şi iubirea sa-însăşi: lucrul este deodată subiect şi obiect al iubirii"*[117].

Iar această atitudine se menţine până în Evul Mediu şi chiar după aceasta, datorită echivocurilor create prin întrebuinţarea termenului "substanţia", impunând astfel reprezentanţilor acestei perioade obligaţia de a insista asupra caracterului de singularitate, separaţie, distincţie care trebuie să se adauge substanţei de natură raţională pentru a constitui ipostasul[118]. De aceea, ne aflăm în faţa termenilor universali, nedeterminaţi, adică cei mai îndepărtaţi de existenţă[119].

În general reprezentanţii Evului Mediu au acceptat definiţia lui Boeţiu privitoare la persoană. Astfel, Alain de Lille, reluând această definiţie, îi dă etimologia *"res per se una"*[120], etimologie falsă, pe care o acceptă totuşi Albert cel Mare, Gilbert de la Poree, Pierre de Poitiers şi Garnier de Rochefort[121].

Fideli gândirii latine, privirea lor cade mai întâi pe natură şi apoi pe persoană. De aceea au văzut în cea din urmă incomunicabilitatea, *"realitatea subiectată în sine şi nu în altul"*[122].

La rândul lui, Toma d'Aquino, cu toate că a arătat că persoana înseamnă cea mai înaltă perfecţiune existentă în univers, *"persona significat*

---

[116] Fericitul Augustin, **De Trinitate**, VII, 10, 14, P. L., t. XLII, col. 960.

[117] M. Nedoncelle, **L'intersubjectivité humaine est-elle pour Saint Augustin une image de la Trinite?**, în **vol. cit.**, p. 214. Speculaţia lui Augustin a ascuns pentru mult timp ceea ce putea să pună în evidenţă darurile interpersonale (Ch. Lefèvre, **La relation...**, p. 39).

[118] A. Michel, **art. cit.**, col. 409.

[119] **Ibidem**, col. 407.

[120] A. de Lille, **Theologica regulae**, 32, P. L., t. CLXXVII, ed. 298-299.

[121] A. Michel, **art. cit.**

[122] Jean de Corbie, **De Verbo incarnata**, I, 3, P. L., t. CLXXVII, col. 298-299.

id quod est perfectissimum in tota natura"[123], nu s-a hotărât să considere relaţia personală ca fiind constitutivă naturii umane şi dezvoltării sale[124].

Ca şi în cazul Fericitului Augustin, la Toma d'Aquino relaţia interpersonală a avut astfel o valoare nesemnificativă.

Faţă de accentul pus pe ἐκστάσις în gândirea patristică răsăriteană despre ipostas, gândirea apuseană a accentuat posibilitatea împlinirii unei *"reditio completa in seipsum"*[125].

Aceasta însă nu mai permite afirmarea persoanei ca ἴδιον şi totodată κοινόν, cum am văzut în gândirea patristica greaca si cum afirmă unii reprezentaţi ai gândirii antropologice moderne[126].

Pe de altă parte, nu se mai poate vorbi de legătura persoanei cu actele sale şi în special cu iubirea ca act fundamental.

Pentru a se numi însă cu adevărat dragoste (caritas) - care *"nu caută ale sale"* (I Corinteni 13, 5) - iubirea, spune Sfântul Grigorie cel Mare, se îndreaptă sau trebuie să se îndrepte spre altul: *"Dilectio in alterum tendit ut caritas esse possit"*[127].

Aproape întreg Evul Mediu a ignorat acest principiu, alunecând spre individualism, iar pe de altă parte, accentuând esenţele, a vorbit implicit despre iubirea îndreptată spre ele.

Iubirea însă nu se îndreaptă spre esenţă, **ci către alte persoane**, iar ceea ce pune în mişcare o persoană către alta este **taina persoanelor şi a prezenţei divine în ele**[128].

De aceea intersubiectivitatea angajează conştiinţa în cercul reciprocităţii[129] în care iubirea - după cum spune Sfântul Maxim - ca act specific al ei, *"atrage cu voia pe aproapele la sine (în locul său), aşa de mult ş-il cinsteşte cu atât mai mult pe acela ca pe sine, cu cât înainte îl respingea şi râvnea să fie el înaintea aceluia. Şi se desface pe sine pentru*

---

[123] Toma d'Aquino, **Summa theologica**, I, 29, 3, Ed. Fretté et Pauli Mare, Paris, 1889, col. 209.

[124] Ch. Lefèvre, **La relation....** p. 10.

[125] K. Rahner - J. B. Metz, **L'Homme a l'écoute du Verbe**, trad. de J. Hofbeck, Paris, 1967, p. 105.

[126] L. Binswanger, **op. cit.**, p. 180.

[127] Sfântul Grigorie cel Mare, **Omilia XVII**, I. P. L., t. 76, col. 1139.

[128] J. Maritain, **Qui est mon prochain?**, în "Vie intelectuelle", Aout, 1939, p. 173.

[129] M. Renaud, **Un essai allemand de théologie herméneutique**, în "Revue théologique de Louvain", nr. 2, 1971, p. 179.

el, prin despărțirea de rațiunile înțelese individual prin proprie socotință"[130].

O *"reductio completa"*, din care dispare însă principiul alterității, aduce cu sine monotonia monologului unui subiect care cultivă diferențele și se închide în limitele naturii sale[131], închidere suportată nu de natură[132], ci de persoană: *"Orice diminuare a unei stări naturale de a fi sau de activitate - spune Karl Rahner - nu devine suferință decât atunci când natura micșorată este aceea a unei persoane"*[133].

O astfel de diminuare, și implicit suferință, este legată de faptul scufundării persoanei în propria sa natură, după cum am văzut în *"reductio completa"*. Prin aceasta se ajunge să se renunțe la orice expresie a sufletului (epohé)[134].

Iubirea își pierde și ea sensul adevărat și nu mai poate exprima profunzimea persoanei. În acest sens, L. Laberthonniere spune că Toma d'Aquino *"n-a înțeles nimic (despre sensul iubirii în alteritate n.n.). El a redus-o mereu la iubirea de plăcere, adică la iubirea de ceva care-l face să nu se iubească decât pe sine-însuși prin egocentrism"*[135].

Laberthonniere dă un text exemplificator în acest sens: *"Perfecta bonitas in rebus creatis non inveniretur nisi esset ordo bonitatis in eis, ut scilicet quaedam sint aliis meliora. Non enim implerentur omnes gradus possibiles bonitatis, neque etiam aliqua creatura Deo similaretur quantum ad hoc quod alteri emineret"*[136].

Ceea ce numește aici bunătate este bunătatea naturii, perfecțiunea în sensul lui Aristotel și nu bunătatea de voință.

De aceea, H. U. von Balthasar merge prea departe atunci când afirmă că în distincția tomistă între esență și existență se găsește soluția ontologică a persoanei umane.

Referindu-se la teologia postcalcedoniană, el face următoarea remarcă: *"Dincă arborele lui Porfiriu care face să intre orice ființă în categoriile*

---

[130] Sfântul Maxim Mărturisitorul, **Epistola a doua către Ioan Cubicularul. Despre iubire**, trad. de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, în colecția "Părinți și scriitori bisericești", nr. 81, București, 1990, p. 32.

[131] M. Zundel, **Dialogue avec la Vérité**, Paris, 1986, p. 84.

[132] Boețiu, **De persona et duabus naturis**, I, P. L., t. LXIV, col. 1341: "Natura est vel quod facere vel quodpati possit" (**Ibidem**).

[133] K. Rahner, **Élements de théologie spirituelle**, Paris, 1963, p. 78.

[134] P. Florensky, **op. cit.**, p. 29.

[135] L. Laberthonnierre, **Monde des choses et monde des êtres**, în **vol. cit.**, p. 311

[136] Toma d'Aquino, **Contra Gentiles**, Lib. III, cap. LXXI, Taurini, 1927, col. 300.

esenței (οὐσία) - clasă, gen, diferență specifică și individ (ἄτομον εἶδος) - apar noi categorii ontologice. Aceste categorii noi, ireductibile la categoriile esenței, trimit dintr-o dată la domeniul existenței și cel al persoanei".

Cele două domenii sunt încă legate în noile expresii (ὕπαρξις, ὑπόστασις) *"de contururile încă vagi care caută o atribuire precisă. Va trebui încă mult timp pentru ca Evul Mediu să fie în măsură să formuleze distincția dintre esență și existență și să facă armătura modului de a fi al creaturii. În această direcție trebuie să mergem când vedem că apare lângă vechea întocmire aristotelică a esențelor această categorie nouă a existenței și a persoanei"*[137]. Afirmația aceasta este dreaptă în ceea ce privește primul aspect și eronată în ceea ce privește pe cel de-al doilea.

H. U. von Balthasar a apropiat *"noile categorii ontologice"*, acelea de ipostas sau persoana, de *"esse"* existențial pe care Toma d'Aquino i-a descoperit dincolo de ordinea aristotelică a substanțialității.

După cum bine a afirmat V. Lossky, în fața acestei apropieri există unele întrebări: *"distincția reală între esență și existență găsindu-se la rădăcina oricărei ființe individuale, actul de a exista atinge în același timp rădăcina ființei personale?" "Caracterul non-conceptual al existenței este din aceeași categorie cu cel al persoanei sau această nouă categorie ontologică, descoperită de Toma d'Aquino, rămâne încă de cealaltă parte a personalului?"*[138].

Odată cu aceste întrebări V. Lossky aduce și o corecție afirmației de mai sus: *"Dacă noul domeniu al non-conceptualizabilului, ca ireductibil la esență, se deschide către teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul în ceea ce privește noțiunea ipostasului creat, aceasta înseamnă că nu în distincția tomistă a esenței și a existenței - distincție care pătrunde până în fondul existențial al ființelor individuale - se va găsi soluția ontologică a misterului persoanei umane"*[139].

Teologia naturală a lui Toma d'Aquino, spune același teolog, rămâne de această parte a soluției și nu i se poate reproșa acest lucru pentru că nu aceasta era misiunea lui. Ca metafizician, Toma d'Aquino se raportează la Dumnezeu și ființele create la nivelul energiei și nu la nivelul *"suprafirii"* celor trei Ipostasuri și a cosmosului creat poliipostatic. Creatura *"firică"* și totodată *"ipostatică"* este chemată să înfăptuiască în aceeași măsură unitatea sa de natură cât și adevărata sa diversitate personală.

---

[137] H. Urs von Balthasar, **Liturgie...**, p. 21.

[138] V. Lossky, **op. cit.**, p. 119.

[139] **Ibidem**, p. 120.

depăşind în har limitele individuale care împart natura şi tind să reducă persoanele la nivelul fiinţei închise a substanţelor particulare[140].

O excepţie de la tendinţa esenţialistă a definirii persoanei în perioada Evului Mediu o găsim la **Richard de Saint Victor**. Acesta s-a apropiat de modul de gândire al teologilor greci în ceea ce priveşte învăţătura despre ipostasurile divine dar n-a reformat noţiunea de persoană umană[141]. În Tratatul *"De Trinitate"* ideea predominantă este ideea de persoană[142].

Definiţia persoanei expusă în acest tratat este destinată să înlocuiască pe cea a lui Boeţiu, devenită clasică în sec. XII. *"substantia individua rationalis naturae"*[143].

Analizând definiţia aceasta, Richard arată că pentru a fi universală şi perfectă trebuie ca orice substanţă individuală de natură raţională să fie o persoană şi invers, orice persoană să fie o substanţă individuală de natură raţională: *"Ut itaque generalis sit atque perfecta oportet ut rationalis naturae omnis substantia individua sit persona et e converso omnis persona sit rationalis naturae individua substantia"*[144].

Se poate pune însă întrebarea: substanţa divină, care este absolut singură şi unică, este individuală?: *"Substantia illa divina, cum sit nonnisi una sola, quaero inquam, trum sit individua?"*[145].

Dacă este astfel, ajungem la următoarele constatări: *"Si igitur divina substantia dicenda est individua, aliqua rationalis naturae individua substantia erit aliquid quod non est persona... Si vero illa substantia non est dicenta individua, constat pro certo quia aliqua persona est, quia divina, quae non est individua substantia"*[146].

Richard arată că teologia latină anterioară substituise *"substantia"* prin *"subzistentia"*.

Dar, pentru a fi mulţumitoare, această substituire trebuie să se precizeze semnificaţia *"substanţei"* şi a *"subzistenţei"*, şi, plecând de aici, să se arate cum pot să existe mai multe subzistenţe acolo unde nu există decât o singură substanţă: *"Si vultis mei similibus satisfacere oportet primum tam*

---

[140] **Ibidem**.

[141] **Ibidem**.

[142] Gervais Dumeige, **Richard de Saint-Victor et l'idée chretienne de l'amour**. Paris, 1953, p. 103.

[143] Boeţiu, **op. cit.**, 3, col. 1343.

[144] Richard de Saint-Victor, **De Trinitate**, IV, P. L., t. CXCVI, col. 945.

[145] **Ibidem**.

[146] **Ibidem**.

substantiae quam subsistentiae significationem diligenter determinare et, secundum datam determinationem, assignare quomodo possit esse plus quam una subsistentia ubi non est nisi una substantia"[147].

Pentru aceasta Richard arată că este nevoie de un alt termen.

Aceasta cu atât mai mult când este vorba de Persoanele divine. Astfel, el a ales termenul *"existentia"* care vine de la verbul *"existere"*. Vocabula *"ex"* aşezată înainte *"ex-sistentia"* are însuşirea de a caracteriza perfect Persoanele trinitare: ea subliniază ceea ce există în mod propriu, în fiecare Persoană. Prin prefixul *"ex"*, termenul *"existentia"* arată ceea ce deosebeşte Persoanele, modalitatea în care fiecare posedă natura comună celor trei: *"Quid est enim existere nisi ex aliquo sistere, hoc est substantialiter ex aliquo esse?"*[148].

Definiţia dată Persoanei divine este aceasta: *"Divinae naturae incommunicabilis existentia"*[149].

Totodată, concepţia lui Richard privind realitatea persoanei (alteritatea, reciprocitate în iubire) este foarte diferită de cea a Fericitului Augustin[150].

Atenţia sa se îndreaptă spre relaţiile personale. Astfel, iubirea care merge de la cel ce iubeşte la cel iubit, după o relaţie de reciprocitate, nu este încă adevărată iubire: *"Quando duo si mutuo diligunt, et summi desiderii affectum invicem impendunt et istius in illum, illius vero in istum affectus discurrit et quasi in diversa tendit, utrobique quidem dilectio est, sed condilectio non est"*[151].

Dar se vorbeşte pe bună dreptate de *"condilectio"* când o a treia persoană este iubită cu aceeaşi înţelegere (simţire) de celelalte două, într-o comuniune de iubire, şi când iubirea celor două se fundamentează în unica strălucire a iubirii unei a treia: *"Condilectio autem jure dicitur, ubi a duobus tertius concorditer diligitur, socialiter amatur, et duorum affectus tertii amoris incendio in unum conflatur"*[152].

---

[147] **Ibidem**, C. IV, col. 932-933.

[148] **Ibidem**, C. XII, col. 937-938. Aici "existentia" corespunde lui ὕπαρξις din gândirea greacă, folosit în sensul concret, aşa cum se observă la Părinţii capadocieni şi Sfântul Ioan Damaschinul (**De Dialectica**, 42, P.G., t. 94, col. 1612, vezi şi Vl. Lossky, **op. cit.**, p. 114).

[149] Richard de Saint-Victor, **op. cit.**, C. XXII, col. 945.

[150] G. Dumeige, **op. cit.**, p. 90.

[151] Richard de Saint-Victor, **op. cit.** III, col. 927.

[152] **Ibidem**.

Exprimând ideea fundamentală a alterității ca și condiție absolut necesară iubirii, care va constitui o temă majoră și leitmotiv al întregului tratat, Richard se referă la textul din Sfântul Grigorie cel Mare[153].

Iubirea îndreptată spre altul are la bază realitatea și valoarea lui, ca persoană indicată printr-un nume propriu, ce poate răspunde la întrebarea *"quis"*, spre deosebire de substanță, care răspunde la întrebarea *"quid"*. La aceasta din urmă răspunsul este un termen generic sau specific, o definiție sau ceva asemănător, în timp ce la întrebarea *"quis"* răspunsul este un nume propriu sau un termen echivalent. Spunând *"quid"* aflăm o proprietate comună; când spunem *"quis"* aflăm o proprietate singulară: *"Ad interrogationem quid, respondentur nomen, generale vel speciale, definitia, vel aliquid taee. Ad interogationem autem quis, nomom proprium reddi solet, vel aliquid quod aequipollet. Per quid itaque inquiritur de proprietate commun per quis de proprietate singulari"*[154].

În afirmațiile despre persoană și relația sa cu alte persoane trebuie să se sublinieze însă ceea ce V. Lossky numea *"depășirea în har a limitelor individuale"*[155].

Este exact ceea ce au subliniat Părinții Bisericii prin doctrina despre om, ca și *"chip"* al lui Dumnezeu. Prin aceasta s-a arătat că adevărul ontologic despre om nu e cuprins în omul-însuși, ca ființă autonomă în caracteristicile sale naturale, în suflet sau în intelect - ca partea cea mai înaltă a sufletului - după cum au crezut mulți filosofi antici. Adevărul acesta se află nu în chip, ci în Arhetip[156]. De vreme ce omul este un chip, ființa sa reală nu este definită prin elementele create din care este plăsmuit chipul, în ciuda caracterului iconic pe care creatura îl posedă în sinea ei datorită Arhetipului său necreat, ca fundament al existenței, principiu, structură și scop al său. De aceea, omul se cunoaște pe sine cu adevărat numai dacă L-a primit și L-a cunoscut pe Dumnezeu-Omul în sine. Aceasta cu atât mai mult cu cât Hristos fiind Chipul Tatălui, omul este chipul lui Hristos, adică chipul Chipului[157].

---

[153] Sfântul Grigorie cel Mare, **op.cit.**, V, c. 7, col. 934

[154] **Ibidem**.

[155] VI. Lossky, **op. cit.**, p. 120.

[156] Panayiotis Nellas, **Deification in Christ, The Nature of the Human Person**, translated from the Greek by Morman Dussell, New York, 1987, p. 33.

[157] **Ibidem**, p. 24. Vezi Sfântul Ioan Hrisostom, **Omilia a VIII-a la Epistola către Coloseni** 2, P.G., t. 62, col. 353 și Sfântul Atanasie, **Oratio contra gentes**, 2, P.G. 25, col. 8.

Ca chip al lui Hristos omul este o ființă hristologică, lucru care are după P. Nellas trei implicații majore:

- Mai întâi structura omului este hristologică[158]. Omul este λογικὸς deoarece Arhetipul său, Hristos, este Logosul Tatălui.

- Scopul omului este hristologic, adică acesta trebuie să ajungă la măsura lui Hristos, Dumnezeu-Omul.

- Descoperirea omului ca ființă hristologică aduce indicații importante asupra creației omului.

Ceea ce este important în tema creației nu este materia din care este compus omul, ci structura și scopul lui.

Structura și scopul omului sunt însă în mod esențial hristologice[159].

Implicațiile de mai sus arată că **prezența lui Hristos este atât de proprie naturii umane încât fără ea natura umană nu se cunoaște pe sine**. *"Numai o contemplație obiectivă a «autos»-ului său în fața lui Hristos îi permite omului să devină conștient de starea sa și să se avânte pe adevărata cale a descoperirii de sine"*[160].

Pătrunsă de har, natura umană se descoperă ca subiect plin de o spontaneitate care rămâne mereu dincolo de cunoașterea pe care o are despre el însuși. De aceea, în afara conștiinței harului nu există înțelegere a persoanei.

Astfel, cunoașterea de Dumnezeu este condiția cunoașterii noastre personale și, în plus, în ea există ceea ce K. Rahner numește *"posibilitatea crescândă a omului de a dispune existențial de el însuși"*[161].

De aceea, umanismul patristic are un caracter teocentric[162], care i-a permis să afirme cu putere depășirea reală a limitelor individuale ale omului și să descopere totodată factorul persoană.

---

[158] P. Nellas, **op. cit.**, p. 25.

[159] **Ibidem**, pp. 27, 29.

[160] P. Florensky, **op. cit.**, p. 156.

[161] K. Rahner, **Élements...**, p. 31. Ch. Lefèvre spune chiar că omul, creat după chipul lui Hristos, se arată nu numai în dimensiunea sa spirituală și liberă, ci și în capacitatea sa rațională (**La relation...**, p. 38).

[162] P. Nellas, **op. cit.**, p. 146. Teologia apuseană marcată mult de gândirea augustiniană (M.K. Lamau, **L'homme à l'image de Dieu chez les théologiens et spirituels du XII siecle**, în "Melanges de science religieuse", t. 48, nr. 4, p. 214), a accentuat o viziune antropocentrică, insistând întâi asupra interiorității. J.B. Metz a accentuat această tendință aducând justificări teoretice din Toma d'Aquino: **Christliche Antropozentrik, Über die Denkform des Thomas von Aquin**, Münich, 1962.

EXISTENŢĂ PERSONALĂ ŞI COMUNIUNE ÎN FILOSOFIA MODERNĂ

Tendinţa unor sisteme filosofice contemporane de a găsi adevărul ontologic despre om exclusiv în persoana umană a condus adesea la contrariu: un umanism exacerbat şi închis a condus la o saturaţie puternic prezentă astăzi în curentele structuraliste, declarate antiumaniste, ce proclamă moartea subiectului, numite din această cauză *"antropologii ale morţii omului"*[163].

Aceasta este însă consecinţa unei concepţii naturaliste despre om, apărută cu mult timp înainte în filosofie, după care existenţa, înţelegând aici persoana, devine lucru şi nu mai este considerată decât ca *res*[164].

Propriu acestei concepţii este legea identităţii sau a repetiţiei omogene, din acest motiv fiind numită de P. Florensky filosofie homiousiană[165], care, ca şi filosofia greacă, nu arăta o posibilitate de depăşire a esenţei umane.

De aici s-a ajuns la două direcţii în privinţa aflării adevărului despre om. Una este tendinţa permanentă spre individualism, care concepe individul în atitudini de izolare şi apărare[166]. Individualismul are la bază, pe de o parte, confuzia între două idei diferite: ideea de *singular* - în opoziţie cu ansamblul - şi ideea de *individ* - opusă universalului -, iar pe de altă parte concepţia că aceste două idei ar fi strâns legate una de alta[167].

Cealaltă direcţie constă într-o tendinţă neîntreruptă spre depersonalizare[168], sau accentuare a caracterului impersonal, în care omul este văzut ca exemplar indefinit repetat.

Direcţiile acestea se întâlnesc separat sau împreună în concepţia raţionalistă despre persoană, susţinând o viziune unilaterală, exprimată prin termenul *"Vernunftsperson"*.

---

[163] A. Gesché, **La creation: cosmologie et anthropologie**, în "Revue Théologique de Louvain", nr. 14, 1983, p. 150.

[164] P. Florensky, **op. cit.**, p. 57.

[165] **Ibidem**, p. 58.

[166] E. Mounier, **Le Personalisme**, în "Oeuvres", vol. III, Paris, 1962, p. 452.

[167] M. Scheler, **Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik**, Franke Verlag, Berlin, 954, p. 514.

[168] E. Mounier, **op. cit.**, p. 444.

Concepţia aceasta este rezultatul cert al faptului că naturalismul se naşte din iluminism şi iluminismul se exprimă prin naturalism[169]. De aceea, M. Scheler arată că filosofia secolelor XVIII-XIX a privit în mod greşit umanitatea, *"numai ca forma abstractă în care toţi oamenii au aceeaşi esenţă raţională, constituind modelul ideal al oricărei formări"*[170].

Semnificativă în această privinţă este concepţia lui Leibniz, în care cele două direcţii se întâlnesc într-o formulă raţională despre om, văzut ca o *"monadă fără ferestre": "Nu există mijloc (argument) de a explica cum o monadă poate să fie alterată sau schimbată în interiorul său printr-o altă creatură deoarece nu se poate [...] concepe în ea nici o mişcare internă care poate fi îndreptată, împărţită sau diminuată în interior, după cum se întâmplă în compuşi, unde există schimbare între părţi. Monadele nu au ferestre prin care poate să intre sau să iasă ceva"*[171].

Condamnată să rămână în egoism ontologic şi în stări pur interioare, **monada nu iubeşte decât în aparenţă, fără să iasă din ea însăşi prin mijlocirea iubirii.**

Ea rămâne într-o egalitate de sine, fără deschidere, care aduce persoanei unitatea unui concept închis în sine însuşi prin ansamblul atributelor sale, adică unitatea unui concept imobil. Cu alte cuvinte, se afirmă o conceptualitate sau inteligibilitate a persoanei, prin faptul că este supusă legii raţionale a identităţii.

Gândirea creştină a arătat caracterul dinamic al persoanei în unitatea vie a activităţii prin care se arată ea-însăşi, în elanul creator care o duce în afara limitelor sale, ceea ce înseamnă că persoana nu se poate închide în vreun concept, deci este deconceptualizată. Ceea ce ridică persoana deasupra luerului neînsufleţit şi o face un centru viu de activitate este victoria obţinută asupra legii identităţii.

---

[169] L. Laberthonnière, **La personne humaine selon Laberthonnière**, in **vol. cit.**, p. 243.

[170] M. Scheler, **Philosophische Weltanschauung**, Cohen, Bonn, 1929, p. 103.

[171] G. W. Leibniz, **Monadologie**, 7, trad. de C. Floru, în vol. "Opere filosofice", I, Cluj, 1972, pp. 509-510.

După Leibniz identitatea personală se manifestă în conştiinţa de sine[172]. Kant a dezvoltat această idee transformând-o, iar alţi filosofi au reluat în variante multiple această temă: ideea identităţii este în general reflexul auto-identităţii; cu alte cuvinte, identitatea, în sensul propriu şi original, nu poate fi arătată decât în identitatea de sine a persoanei şi nu în similitudinea în sine a lucrului.

Concluzia acestor afirmaţii este clară: cu cât definiţia identităţii este mai amplă, cu atât ea vizează mai mult identitatea simptomatică, excluzând în mod deliberat identitatea numerică[173]. Cea din urmă se află la originea ideii de identitate, fiind identitatea primară, descoperită în profunzimile persoanei. Identitatea numerică este caracteristica cea mai profundă şi singura esenţială a unei persoane vii.

A deosebi identitatea numerică înseamnă a defini persoana şi prin aceasta a găsi o noţiune. Este însă imposibil să încadrăm persoana într-o noţiune deoarece aceasta se distinge de lucru tocmai prin faptul că, contrar lucrului, care poate fi prins în concept şi prin aceasta *"înţeles"*, **persoana nu poate fi înţeleasă, pentru că transcende cadrul conceptual**. Nu se poate cugeta decât un simbol al caracteristicii fundamentale a persoanei şi de aceea chiar expresia *"identitate numerică"* este un simbol şi nu o noţiune[174].

Concepţia monadică despre persoană, întâlnită la reprezentanţii filosofiei sec. XVIII-XIX, a adus cu sine o interpretare psihologică a iubirii. Aceasta începe tot cu Leibniz, continuându-se cu C. Wolff până la Spinoza. La toţi găsim ideea că iubirea depinde de reprezentarea fericirii altuia. Spinoza - pentru care esenţa sufletului este cunoaşterea - sufletul fiind numit *"res cogitans"*[175], introduce *"ideea unei cauze exterioare"*, care nu face decât să însoţească bucuria ca stare pur subiectivă a eului, atunci când vorbeşte despre iubire: *"Amor est laetitia concomitante idea causae externae"*[176]. Pe baza unei astfel de concepţii iubirea este acelaşi lucru cu concupiscenţa.

Dacă comparăm această concepţie cu înţelegerea iubirii ca act ontologic ce corespunde persoanei, aşa cum afirmă gândirea patristică, vom sesiza schimbarea sau inversarea de perspectivă.

---

[172] Idem, **Nouveaux Essais**, II, c. 27, §9, apud. P. Florensky, **op. cit.**

[173] P. Florensky, **op. cit.**, p. 59.

[174] **Ibidem**, p. 60.

[175] Spinoza, **Etica**, II, cap. 3, trad. de Al. Posescu, în col. "Clasicii filosofiei universale", Bucureşti, 1981, p. 51.

[176] **Ibidem**, III, cap. 6, pp. 110-111.

Pentru Sfinţii Părinţi, a cunoaşte Adevărul sau Existenţa personală a lui Dumnezeu înseamnă a comunica cu Adevărul Însuşi în mod real şi nu a stabili un contact ideal cu o formă exterioară a Acestuia. **Cunoaşterea efectivă a Adevărului este în iubire şi nu se poate concepe decât în iubire**. Privită numai din punctul de vedere al subiectului care o primeşte, iubirea capătă caracterul unei cunoaşteri. Pentru altul ea este însă iubire şi de aceea cunoaşterea de Dumnezeu înţeleasă în mine printr-un altul este iubire[177].

Tendinţa raţionalistă spre individualism şi impersonal, împreunată cu cea despre identitatea omului ca esenţă[178], sublimiată prin concepţia despre persoană ca *"Vernunftsperson"* se întâlneşte şi la I. Kant.

După justa observaţie a lui M. Scheler, la Kant ideea de persoană păstrează o aparenţă de existenţă şi realitate dincolo de individul unei voinţe raţionale, în măsura în care Kant identifică acest individ cu *"homo nomenon"*, adică cu omul ca lucru în sine (dem Menschen als *"Ding an sich"*) şi opune acest *"homo nomenon"* lui *"homo phainomenon"*[179].

Trebuie arătat că, din punct de vedere logic, *"homo nomenon"* nu este nimic mai mult decât conceptul de constantă ontologică total necunoscută (*"lucru în sine"*) aplicat omului[180]. Această constantă necunoscută există fără nici o posibilitate de diferenţiere internă - ohne jede innere Differenzierungsmöglichkeit[181] pentru orice realitate vie (cum ar fi spre exemplu plantele). Concepţia aceasta ce poartă în sine o accentuată tendinţă impersonală îl va conduce pe Kant, ca şi pe Nietzsche mai târziu, la un individualism impregnat de subiectivism [^Acare se numesc *"ipostasuri"* sau *"persoane"*. Dacă s-ar aplica firii umane a Logosului această numire, arată Lossky, s-ar cădea în eroarea nestoriană, despărţind unitatea ipostatică a lui Hristos în două fiinţe *"personale"* deosebite[182]. După învăţătura de la Calcedon, o Persoană divină S-a făcut consubstanţială persoala Kant, deoarece "tot ceea ce omul poate să cunoască în sensul strict

---

[177] P. Florensky, **op. cit.**, p. 55. Vezi şi Robert Slesinsky, **Pavel Florensky: A metaphysics of love**, New York, 1984, p. 132.

[178] E. Gilson, **L'esprit de la philosophie medievale**, Paris, 1932, p. 270. "Kant [...] va vedea în persoană identitatea unei substanţe raţionale care rămâne aceeaşi în toate actele pe care le exercită" (**Ibidem**).

[179] M. Scheler, **Der Formalismus...**, p. 383.

[180] **Ibidem**. "Der homo noumenon logisch gar nichts weiter als der Begriff der schlechtim unerkennbaren Seinskonstante «Ding an sich» angewandt auf den Menschen" (**Ibidem**).

[181] **Ibidem**.

[182] **Ibidem**.

se limitează la sinteza intuiției sensibile și a conceptului" (**L'amour seul est digne de foi**. trad. de R. Givord. Paris. 1966. p. 35). Din acest motiv "orientarea subiectului etic. după cum a arătat Kant. îl face să pătrundă în infinitul și absolutul subiectivității: în acest spațiu ia naștere tensiunea religioasă între subiectivitatea infinită și subiectivitatea finită. Dar apare următoarea întrebare: cine este subiectivitatea absolută? Structura transcendentală a omului? În acest caz este legitimă acuzația de ateism împotriva lui Fichte iar Feuerbach este discipolul logic al lui Kant. în măsura în care face să apară "divinul" din tensiunea între omul individual și umanitate (**Ibidem**. p. 38). A. J. Voelke arată că poziția lui Hegel privitoare la alteritate se aseamănă cu cea a lui Aristotel. Astfel. Hegel spune că "conștiința de sine este reală în mod sigur numai în măsura în care cunoaște eeoul său într-un altul" — Das Selbstbewusstsein ist sich nur. real insofern es seinen Wiederschein in Anderen "weiss". (G. W. F. Hegel. **Philosophische Propadeutik**. II. 1. Abt. 39. apud. J. P. Sartre. **L'être et le neant**. Paris. 1961. p. 293). Plecând de la o instituție comună cei doi gânditori au direcții total opuse: "pentru Hegel subiectul nu ajunge la deplina descoperire de sine decât iberat realitatea divină și umană de determinismul gandirii antice substantialiste. Totodată. au depășit și individualismul propriu acestei gândiri. deoarece Persoanele divine nu mai apar ca entități izolate fiecare în sine. ci ca subiecte deschise unele altora prin legături interioare de comuniune și iubire. Circuitul vieții divine între Persoanele trinitare. relevat Părinților Bisericii. poartă numele de perihoreză și are ca fundament cuvintele Mântuitorului din Evanghelia Sfântului Ioan 17. 21.

Persoana ocupă un loc central și în dogma hristologică. Se punea problema raporturilor naturii umane. existentă în mod concret în Iisus Hristos. ca persoană sau ipostasul Fiului lui Dumnezeu. Ca urmare. Părinții au supus conceptul de ipostas la o nouă analiză pentru a putea deosebi natura concretă de ipostas sau persoană și să evidențieze posibilitatea asumării naturii și nu a persoanei umane de către Fiul lui Dumnezeu. Expresia deplină a acestei rezolvări o dă Sinodul de la Calcedon (451). la care s-a afirmat echivalența dogmatică a termenilor *"ipostas"* și *"persoană"* și s a definit totodată o diferență reală între conceptul de *"persoană"* sau *"ipostas"* și cel de *"natură"*. Filosofia greacă nu cunoscuse decât dimensiunea naturii. a ființei. Categoria închisă a naturii și esenței s-a dovedit insuficientă pentru a găsi o explicație unirii Fiului lui Dumnezeu cu natura umană.

Leonțiu de Bizanț a consolidat definitiv definiția de la Calcedon stabilind distincția între fire și ipostas. Sfântul Maxim a dezvoltat mai târziu doctrina hristologică a lui Leonțiu aplicând la lucrări ceea ce Leonțiu

spusese despre firi. Contrar platonismului, Sfântul Maxim a găsit un echilibru de valoare între universal şi particular.

Prin acesta teologia trinitară a început să aibă implicaţii în antropologia creştină, deschizând o nouă dimensiune *"personalului"*: ireductibilitatea persoanei la natură. Aplicată dogmei hristologice de la Calcedon, această dimensiune arată că trebuie să deosebim în fiinţele umane persoana sau ipostasul de natură. De aceea, definiţia lui Boeţiu apare în lumina dogmei hristologice ca insuficientă pentru a constitui conceptul de persoană. Ireductibilitatea persoanei la natură a fost subliniată de Părinţi în realitatea sacramentală a Bisericii. Prin aceasta ei au arătat că antropologia creştină este strâns legată de dogma trinitară şi hristologică. Legătura aceasta îşi descoperă profunzimea numai în Biserică, în care se constituie *"ipostasul eclesial"*. Un astfel de ipostas se descoperă prin relaţia cu Dumnezeu, cu celelalte persoane şi cu lumea, şi de aceea are în structura sa factorul comuniune. De aceea el nu poate fi aflat în interioritatea monadică a fiinţei umane, într-o existenţă individuală, ci numai ca fapt eclesial.

Actul constitutiv al acestui ipostas este botezul. Prin botez are loc depăşirea exclusivismului inerent ipostasului biologic. Depăşirea exclusivismului şi a necesităţii ontologice este însă o experienţă oferită de Euharistie. În Euharistie ipostasul exprimă totalitatea naturii, nu doar o parte. Datorită orientării eshatologice a Euharistiei, ipostasul eclesial nu aparţine numai istoriei, ci descoperă pe om ca persoană înrădăcinată în viitor. Aceasta arată că ontologia persoanei aparţine viitorului. Ipostasul eclesial face ca trupul să nu mai fie văzut ca un concept negativ şi închis în sine, ci ca fiind deschis spre iubire şi comuniune. Prin aceasta el depăşeşte nu numai individualismul şi separarea de celelalte fiinţe, ci propria sa dezintegrare. Aceasta este biruinţa persoanei şi nu a naturii, adică victoria omului nu în autosuficienţa sa, ci în unire cu Dumnezeu. Aici ipostasul euharistic se deosebeşte de persoana tragică a umanismului.

Persoana cuprinde simultan două note: particularitatea şi comuniunea Pentru a exprima această realitate, *"ekstasis"* - idee-cheie în patristica greacă - ea a fost completată prin tema ipostasului. Prin aceasta s-a arătat că taina persoanei rezidă în faptul că în ea alteritatea şi comuniunea nu sunt contradictorii, ci coincid. Prin modul de actualizare a acestor trăsături, creştinismul se deosebeşte hotărât de sistemele filosofice. Cu toate acestea, o parte din gânditorii creştini, influenţaţi de gândirea antică, au ignorat acest principiu. Prima victimă a acestei influenţe a fost Fericitul Augustin. Concepţia unitivă asupra iubirii şi metafizica de nuanţă neo-platoniciană l-au făcut să subestimeze şansele diversităţii. Atitudinea aceasta se menţine până în Evul Mediu şi chiar după acesta, datorită echivocurilor create prin întrebuinţarea termenului *"substantia"*. Acceptând definiţia lui Boeţiu privitoare la persoană, reprezentanţii Evului Mediu au pus accentul mai întâi

pe natură şi apoi pe persoană. Faţă de accentul pus pe *"ekstasis"* în gândirea patristică răsăriteană despre ipostas, gândirea apuseană a accentuat posibilitatea unei *"reditio completa"*. Aceasta nu mai permite afirmaţia despre persoană ca realitate în care particularitatea şi comuniunea coincid. Totodată nu se mai poate vorbi de legătura persoanei cu actele sale şi în special cu iubirea ca act fundamental. O excepţie de la tendinţa esenţialistă a definirii persoanei în perioada Evului Mediu o găsim la Richard de Saint Victor. Acesta înlocuieşte definiţia despre persoană a lui Boetiu definind acum Persoana divină ca *"Divinae naturae incommunicabile existentia"*. Concepţia sa privind realitatea persoanei este foarte diferită de cea a lui Augustin, cu toate că nici el n-a refăcut noţiunea de persoană umană. De aceea, numai doctrina patristică răsăriteană despre om, ca chip al lui Dumnezeu, a subliniat adâncimea nebănuită a persoanei.

Doctrina aceasta a arătat că adevărul ontologic despre om nu se află în omul însuşi, ca fiinţă autonomă, în caracteristicile sale naturale, ci în Arhetipul său necreat, ca fundament al existenţei, principiu şi scop al său. De aceea, umanismul patristic are caracter teocentric, ceea ce i-a permis să afirme depăşirea reală a limitelor individuale ale omului, prin intermediul factorului persoană.

Tendinţa unor sisteme filosofice contemporane de a găsi adevărul ontologic despre om exclusiv în persoana umană a condus la contrariu: un umanism exacerbat a condus la saturaţie, prezentă în curentele structuraliste numite *"antropologii ale morţii omului"*. Aceasta este însă consecinţa unei concepţii naturaliste despre om, apărută cu mult timp înainte în filosofie. De aici s-au evidenţiat două direcţii:

- Tendinţa permanentă spre individualism.
- Tendinţa neîntreruptă de depersonalizare.

Ambele direcţii s-au întâlnit în concepţia raţionalistă despre persoană numită *"Vernunftsperson"*. Forma aceasta abstractă a fost însuşită de majoritatea reprezentanţilor filosofiei sec. XVIII-XIX, cum ar fi: Leibniz, Kant, Spinoza, Hegel etc. La toţi întâlnim o concepţie monadică despre o persoană care rămâne într-o egalitate cu sine-însăşi, fără deschidere, păstrând totodată unitatea unui concept imobil, închis în sine-însuşi. Tendinţa raţionalistă spre individualism l-a condus pe Kant, ca şi pe Nietzsche mai târziu, la subiectivism şi singularism: la primul se întâlneşte un singularism raţionalist iar la cel din urmă un subiectivism empiric.

De aici Hegel şi Fichte au mai avut de tras doar concluziile, ajungând la o totală depersonalizare a omului. Ca reacţie împotriva acestor tendinţe s-au ridicat S. Kierkegaard şi M. Stirner. Primul a alunecat într-o preocupare pentru expresie şi limite care l-a condus la concepţia unei existenţe incapabilă să comunice direct, în timp ce al doilea a ajuns la un individualism anarhic, născut tot din naturalismul pe care intenţiona să l

combată. O încercare de ieşire din acest sistem a făcut-o fenomenologia începând cu F. Brentano. Partea pozitivă a acestui curent este introducerea conceptului de intenţionalitate pentru subiectul uman, care aducea ideea nouă a unei ieşiri din sine. Cu toate acestea, fenomenologia, aşa cum se observă şi la Husserl, descrie conştiinţa pură, prezentând o viziune a esenţelor (Wesenheiten) care nu descoperă taina existenţei subiectului. De aceea, M. Scheler, considerat ca întemeietorul antropologiei moderne, depăşind poziţia gnoseologică a lui Husserl, a întreprins o critică a teoriilor naturaliste arătând că persoana este fundamentul cunoaşterii. Ea nu poate fi comparată cu un punct fix situat deasupra *"derulării actelor sale"*, ci este centrul concret de la care se pleacă în efectuarea acestor acte. Scheler a intuit un adevăr fundamental pentru persoană şi anume că omul nu poate să fie obiect de sesizare şi intuire decât în unire cu Dumnezeu. Accentuând problema raportului omului cu alte subiecte, el a arătat că de acest raport depinde chiar problema *"intuiţiei interne"*. Numai în faţa acestei realităţi (alteritatea) persoana se deschide prin iubire, deosebindu-se prin aceasta de *"eu"* care poate ajunge un *"idol"* al cunoaşterii de sine.

Antropologia trece aici de la gândirea abstractă la cea concretă, dialogală. Deosebind *"persoana"* de *"eu"*, Scheler aluneca în altă extremă, afirmând că persoana nu implică nimic în afară de ea-însăşi.

Filosofia existenţialistă a preluat aspectele legate de persoană dezbătute de curentele anterioare, încercând o cale proprie de ieşire din impas. O parte din reprezentanţii ei au păstrat legătura cu principiile creştine (K. Jaspers, G. Marcel) iar cealaltă s-a înscris pe linia unui naturalism (Heidegger, Sartre) întâlnit şi în sistemele filosofice anterioare.

Reprezentanţii primului curent au subliniat cu tărie necesitatea unei disponibilităţi neîncetate spre comuniune proprie persoanei. Caracteristica persoanei este mişcarea în afară şi dincolo de sine.

Cealaltă ramură, încercând să sublinieze aspectul alterităţii propriu persoanei, l-a conceput sub forma conflictului sau aservirii. De aceea, raportul de solicitudine (Fürsorge) pe care-l prezintă Heidegger nu poate fi un raport esenţial deoarece nu pune fiinţa omului în relaţie imediată cu alt om. Lipsa de comunicare ia la Sartre întreaga sa amploare. Altul este în concepţia lui negaţia radicală a experienţei subiectului. Sartre accentuează prin aceasta caracterul posesiv al subiectului, ajungând la forma unui individualism în care nu se mai poate vorbi decât de existenţa umană imobilizată şi indisponibilă.

G. Marcel şi K. Jaspers au combătut această viziune, arătând că răul care opreşte subiectul de la comuniune (indisponibilitatea) începe de la raportul cu sine-însuşi. Închiderea în sine a subiectului dezvoltă în el o opacitate care este izvorul opacităţii în întâlnirea cu alte subiecte. Dimpotrivă, plasarea

subiectului într-o atitudine de disponibilitate descoperă o fidelitate creatoare. în care prezența altui subiect apare ca un izvor necesar reînnoirii.

K. Jaspers a legat tema alterității de cea a comuniunii. El a subliniat totodată faptul că nu poate exista comuniune unilaterală. Ea cere reciprocitatea actualizată în iubire. Față de această realitate ființa umană izolată nu este decât o reprezentare-limită. care nu există în fapt. Existențialismul de inspirație creștină a avut meritul de a întui necesitatea pentru om a ieșirii din interioritatea sa pură. accentuând totodată alteritatea ca cea care poate sa concretizeze aceasta ieșire. ajungând la *"interioritatea reciprocă"* de care vorbește G. Madinier. Centrarea exclusivă asupra persoanei umane a dat adesea realităților subliniate doar un caracter de pură posibilitate. Dimpotrivă. experierea profunzimilor factorului persoană și sublinierea caracterului său indefinit se întâlnește numai în gândirea creștină deoarece numai în ea se află revelarea structurii tripersonale supreme. izvor și model suprem de actualizare a acestor profunzimi și tot în revelația creștină își au rădăcinile mijloacele necesare împlinirii lor. O *"interioritate reciprocă"* nu poate fi aflată cu adevărat decât acolo unde harul divin împreună cu voința liberă a subiectului a făcut transparent în aceasta din urmă caracterul său de persoană creată după chipul lui Dumnezeu care se descoperă neîncetat prin iubire și comuniune. Acest adevăr despre om nu se află în omul-însuși. ci în Persoana divino-umană a lui Iisus Hristos. ca Arhetip al lui. De aceea. realitatea existenței umane nu poate fi definită prin elementele sale create. ci prin Arhetipul său necreat. Numai în relație cu Acesta omul se poate împlini cu adevărat ca persoană.

SOFIOLOGIA ŞI DEFINIREA NUMELUI LUI DUMNEZEU ÎN GÂNDIREA PĂRINTELUI PAVEL FLORENSKY

Pr. drd. *Nicolae Nicolescu*

Introducere

Învățătura de credință cuprinsă și fundamentată în Revelație a fost supusă de-a lungul timpului la diverse interpretări. Din primii ani ai iviri creştinismului, au apărut erezii care au falsificat adevărul despre Persoanele Treimice dumnezeiești, despre Persoana divino-umană a lui Iisus Hristos, taina Creației, a Crucii și a Învierii, taina Bisericii, transfigurarea și sfințirea umanului.

Dar, de fiecare dată, Biserica, prin hotărârile sinoadelor ecumenice, prin definițiile lor dogmatice a dat răspunsurile cuvenite, la timp, în lumina textului Sfintei Scripturi și a Sfinților Părinți.

Credem că şi învățătura despre Sofia divină se înscrie pe această linie. Punctele sensibile și destul de dificile ale interpretării ei, așa cum le expune Pavel Floresky, precum și "momentul Athos" cu privire la numele lui Dumnezeu, fac din tema noastră o "încercare" pe cât de grea pe atât de importantă şi actuală. Sofiologia este o eroare dogmatică, cum afirmă Părintele Stăniloae în lucrarea "Iisus Hristos sau restaurarea omului", și o tulburătoare speculație a filosofiei și teologiei rusă.

De aceea, cu prudență și în limita posibilităților de cercetare, vom conjuga gândirea lui P. Florensky despre Sofia divină cu cea a lui V. Soloviov și S. Bulgacov, primul influențându-l pe Florensky, aruncându-i sămânța acestei erori, iar cel de-al doilea preluând-o și inserând-o în cărțile sale, până la constituirea osmotică într-un adevărat sistem, prin cele două trilogii ale sale.

Vom continua apoi reflecția florenskiană cu "Treimea și monada", Treimea Persoanelor în Unimea Ființei, legea identității concrete, care se opune în plan trinitar Homoiousiei ariene, soluția gnoseologică prin care

raţiunea are de ales între iubire şi egoismul cunoaşterii. Gândirea lui Florensky aici e salvatoare.

Vom privi Sofia divină în multiplele ei ipostaze: înger păzitor (al Creaţiei), Biserica, Fecioara, continuând cu tipurile iconografice: Sofia din Novgorod (Îngerul), cea din Iaroslav (Biserica) şi cea din Kiev (Fecioara), unde se observă cel mai pregnant latura panteistă, încheind această primă parte a lucrării cu capitolul: "Lumina sofianică în Noua Creaţie a lui Dumnezeu".

Cum se defineşte Sofia în lucrarea "Stâlpul şi temelia adevărului"? Ce este actul de autoumilire la care se referă Florensky, de dragoste, prin care Dumnezeu, în plenitudinea Sa, pune lumea "creaturii" la aceeaşi înălţime cu El? Cum ia parte la viaţa lui Dumnezeu în Trei Ipostasuri ea, Sofia, cum pătrunde în adâncimile trinitare şi e participantă la iubirea dumnezeiască? Mai mult, considerată ca "al patrulea ipostas"[1] după bunăvoinţa lui Dumnezeu, dar fără existenţă unică, personală, şi neformând unitatea dumnezeiască[2], cum pătrunde în comunitatea iubirii treimice? La ce umilinţă dumnezeiască se referă în plus Florensky mai mult decât jertfa de pe Cruce a lui Iisus Hristos, prin care Ipostasul dumnezeiesc al Fiului lui Dumnezeu, în umanitatea Sa, a suportat şi a învins moartea, iar prin înnoirea şi îndumnezeirea firii Sale umane şi prin Înviere a dat temei sfinţirii şi îndumnezeirii omului şi sfinţirii creaţiei, prin lucrarea Duhului Sfânt în Biserică?

Teologia dogmatică ne învaţă că înţelepciunea este unul din atributele dumnezeieşti, una din lucrările necreate ale lui Dumnezeu. Fiinţa lui Dumnezeu este veşnic neîmpărtăşibilă, iar neînţelegerea deosebirii între Fiinţă şi energiile necreate, divine, sau între Treimea teologică şi Treimea iconomică au dus la aceste interpretări echivoce.

În partea a doua a lucrării vom încerca să răspundem la întrebarea: cât s-a implicat Pavel Florensky în discuţiile aprinse de la muntele Athos, când călugări ruşi, şi nu numai, au fost expuizaţi de acolo şi condamnata învăţătura lor despre numele lui Dumnezeu, ca erezie, de către Patriarhul Ioachim al III-lea?

Numele lui Dumnezeu este o prezenţă care trebuie conştientizată permanent şi are un anumit conţinut energetic, practic, dar nu simpla "rugăciune a lui Iisus este cea care Îl sălăşluieşte pe Hristos în noi, pentru că El sălăşluieşte deja obiectiv - sacramental - de la Botez şi de la ultima

---

[1] Pavel Florensky, **Stolp i utverjdenie istinî**, vol. I, Moscova, 1990, p. 349.

[2] **Ibidem**, p. 350 (vezi art. Hans Jürgen Ruppert, **Vom der Warheit**, în "Kerygma und Dogma", 28 (1982), nr. 3, Göttingen, p. 209).

Împărtăşanie"[3], cum accentuează Părintele Profesor Ioan Ică. Cât㠄experienţă trebuie să câştigi prin efort de curăţie şi rugăciune, prin paza poruncilor şi prin practicarea virtuţilor, pentru ca Hristos să devină prezent în mod simţit şi conştient în tine, ne spun cei doi Sfinţi Părinţi filocalici: Marcu Ascetul şi Diadoh al Foticeii. Pavel Florensky şi în această problemă atît de delicată are o poziţie oscilantă: pe de o parte ia apărarea Sinodului, concepând chiar un proiect în acest sens; pe de altă parte, îi susţine pe călugării atoniţi. Nu deţinem, din păcate, hotărârea oficială a Sinodului.

* *

*

Prin învăţătura despre sofia şi simpla rostire a numelui lui Dumnezeu, nu în sens palamit, se pierde semnificaţia profundă, ontologică a prezenţei Fiului lui Dumnezeu, Creator-Logos şi Mântuitor al lumii[4], prin care "toate s-au făcut şi fără de El nimic nu s-a făcut" (Ioan 1, 3).

Sfântul Atanasie cel Mare evidenţiază în mod exemplar faptul că lumea creată nu derivă din fiinţa lui Dumnezeu, în mod panteist sau dualist, ci din lucrarea energiilor necreate ale lui Dumnezeu, că lumea este întemeiată pe o raţionalitate interioară care constituie structura unitară şi internă a întregului Cosmos şi îşi are originea în Logosul divin sau Raţiunea supremă a Fiului lui Dumnezeu, Care S-a întrupat pentru noi şi pentru mântuirea noastră la "plinirea vremii", adică vine "întru ale Sale", din taina iubirii treimice.

La temelia creaţiei stă o raţionalitate unificatoare în deplină conformitate cu Revelaţia divină, iar persoana şi creaţia sunt restaurate în Hristos-Domnul, ca Pantocrator şi Mântuitor, care S-a întrupat şi S-a făcut

---

[3] Pr. Prof. Ioan I. Ică, **Modurile prezenţei personale a lui Iisus Hristos şi ale comuniunii cu El în Sfânta Liturghie şi spiritualitatea ortodoxă**, în "Persoană şi comuniune — prinos de cinstire Părintelui Profesor academician Dumitru Stăniloae", 1903-1993, Sibiu, 1993, p. 355.

[4] Pr. Prof. Dr. Dumitru Popescu, prefaţă la lucrarea **Intrupare şi unitate** de Pr. Ştefan Buchiu, Bucureşti, 1997, p. 5.

Om, pentru ca omul să se îndumnezeiască prin Biserică, sub raza de foc a Duhului Sfânt[5]. Sofiologia şi definirea numelui lui Dumnezeu necesită, astfel, o sporită atenţie din partea noastră, în încercarea de a trece peste acele ambiguităţi inerente, pricinuite de greutatea textului, şi, de asemenea, urmărind respectarea imperativului adevărurilor fundamentale dogmatice.

I. SOFIOLOGIA ÎN GÂNDIREA LUI VLADIMIR SOLOVIOV ŞI SERGHII BULGAKOV

Înainte de a intra în problematica primei părţi a lucrării, trebuie să facem un excurs în concepţia sofiologică a celor doi gânditori.

În capitolul III, "Esenţa divină şi tripla ei manifestare", din volumul "Rusia şi Biserica universală", V. Soloviov vorbeşte despre "obiectivitatea absolută, substanţa unică a Treimii divine, care este una singură; această substanţă universală, această unitate absolută a întregului este Înţelepciunea esenţială a lui Dumnezeu"[6]. Se dă textul de la Pilde: "Domnul m-a zidit la începutul lucrărilor Lui; înainte de lucrările Lui cele mai de demult. Eu am fost din veac întemeiată de la început, înainte de a se fi făcut pământul" (Pilde 8, 22-23). Conform tezei lui Soloviov, Dumnezeu conţine, astfel, substanţa unică, înţelepciunea esenţială, ca Tatăl veşnic, ca Fiul şi ca Sfântul Duh. Având o singură şi identică substanţă obiectivă, cele trei "fiinţe divine" sunt consubstanţiale.

Vorbind despre cele trei aspecte indivizibile, cele trei fiinţe divine (şi nu persoane), în unitatea absolută, V. Soloviov frânge antinomia suprarațională a modului de existenţă a Prea Sfintei Treimi şi, în acelaşi timp, paradoxul comuniunii dintre Dumnezeu şi om, ca persoane, taina comuniunii interpersonale şi structura perihoretică trinitară imprimată creaţiei. V. Soloviov consideră că "adevărata înţelepciune e în Dumnezeu întotdeauna, ea se realizează efectiv în cadrul lumii, întrupându-se pe rând într-o unitate desăvârşită. La început este RESHITA - ideea fertilă a unităţii absolute, singura putere care trebuie să unifice totul; la sfârşit este βασιλέια, Regnum - împărăţia Domnului, unitatea desăvârşită a Creatorului cu Creaţia"[7]. Sufletul lumii este considerat în sine făptura nedeterminată a creaţiei, accesibilă atât principiului negativ al haosului, cât şi Cuvântului divin. Cuvântul divin, prefigurat în Persoana divino-umană a lui Iisus Hristos, este biruinţa sofianităţii şi instituirea unitotalităţii din punct de

---

[5] **Ibidem**, p. 351.

[6] **Ibidem**, pp. 370-392.

vedere istoric. Soloviov a gândit un stat teocratic liber, care să depăşească sciziunile sociale şi istorice existente între ştiinţă şi religie, între Stat şi Biserică, între sacru şi profan, dimensiunea social-politică a sofiologiei.

Părintele Ioan I. Ică jr., în prefaţa la lucrarea sus-amintită, consideră "gândirea religioasă a lui Soloviov structurată de intuiţia sofianităţii globale a existenţei - el este, dealtfel, cel ce lasă moştenire gândirii ruse motivul sofiologic - adică revelaţia unităţii organice a lumii materiale şi spirituale, a creaturii şi necreatului, revelaţie care a devenit experienţa originală, fondatoare a gândirii sale"[8]

V. Soloviov, în scrisoarea către contesa S.A. Tolstoi, din 27 aprilie 1877, vorbind despre Sofia, enumeră trei specialişti: Georg Hichtel, Grottfied Arnold şi John Pardage, toţi trei având idei asemănătoare, însă în teosofie[9] sunt inferiori lui J. Böhme[10], şi Soloviov continuă spunând că adevăraţii cercetători ai Sofiei sunt Paracelt, Böhme şi Swedenborg[11]. Este citat în această scrisoare un fragment din manuscrisul contelui Em. I. Speransky, cunoscut mistic, cu titlul "Ομοούσιος", datând din anii 1812-1844, şi care era sub înrâurirea Episcopului Teofan Zavorâtul[12], fragment ce vorbeşte despre despărţirea primordială, prima jertfă de supunere adusă Tatălui, despărţirea unei părţi a existenţei proprii a Fiului. Este vorba de femeia-Eva-Sofia, cunoaşterea pe care o au Tatăl şi Fiul, ca fiind contemplarea dorinţei lor, oglinda în care se reflectă slava lor. Ea este prima fiinţă din afară (din afara Sfintei Treimi), Eva preeternă care a devenit mama tuturor celor ce se află în ceruri - lumea îngerilor[13]...

---

[8] Ioan I. Ică jr., prefaţă la lucrarea **Rusia şi Biserica universală**, p. 5.

[9] Doctrina religioasă care are drept obiect contopirea cu Divinitatea. Teosofia este o mistică, preconizând o asceză şi o înălţare progresivă a spiritului uman până la iluminarea întru Dumnezeu. Teosofii cei mai iluştri au fost J. Böhme, V. Weige, Swedenborg (pe care-l citează V. Soloviov — vezi P. Floresky "Scrisoarea a X-a" din **Stâlpul şi temelia adevărului**); H. E. Fichte (fiul marelui filosof J. G. Fichte) a promovat o şcoală de "teosofie speculativă", al cărei scop era să realizeze identificarea cu Dumnezeu prin exercitarea reflecţiei filozofice (*Larousse*, Dicţionar de filozofie, Didier Julia, Bucureşti, 1996).

[10] J. Böhme, mistic german supranumit "Filosoful german". Prima sa carte - **Aurora** (1612) — contine revelaţiile sale în legătură cu Dumnezeu, omul, natura. Atribuie stilul său metaforic unei iluminări divine, care este condiţia primă a oricărei cunoaşteri. J. Böhme a marcat puternic filozofia germană de după Kant (Fichte, Schelling, Hegel) şi întregul curent romantic. Opera sa cea mai cunoscută este **Mysterium Magnum** (1623).

[11] P. Florensky, **op. cit.**, p. 331.

[12] **Ibidem**, p. 331.

[13] **Ibidem**, p. 332.

La fel ca şi P. Florensky, pe care l-a influenţat, după cum vom vedea, Soloviov consideră înţelepciunea divină "îngerul păzitor al lumii ce acoperă cu aripile sale toate făpturile, pentru a le înălţa, puţin câte puţin, până la adevărata fiinţă"[14].

Speculaţia, gnosticismul din partea a III-a a cărţii "Rusia şi Biserica universală" a lui Soloviov se împletesc cu panteismul predominant din fragmentul citat mai sus, chiar dacă Florensky consideră că ideea fundamentală a fragmentului nu este în contrazicere cu textul biblic sau învăţătura Părinţilor Bisericii, de care P. Florensky se va folosi insistent în cuprinsul Scrisorii a X-a, "Sofia", din "Stâlpul şi temelia adevărului", pe care o vom comenta la timpul potrivit.

Protoereul Serghie Bulgakov, în lucrarea "Lumina cea neînserată", comentând problema sofiologică, se exprimă astfel: "actul creaţiei lumii se realizează prin crearea dintru început a cerului şi a pământului, prin formarea în Sofia a două centre; pământul este ceva în care s-a revărsat sofianicul, de aceea el este o potenţială sofie. Nimicul a primit existenţa actuală şi a devenit, din haos, un real ἀρχον, despre care vorbesc mitologiile greceşti, babiloniene şi ale altor popoare vechi. Acesta este acel "haos născut" care se mişcă sub existenţă iar uneori se şi smulge ca o forţă a distrugerii. Crearea pământului stă în afara celor şase zile ale creării lumii, este priu-sul ei ontologic[15]. Acest "pământ" este ca o sofie cosmică, chipul ei în crearea lumii, începutul feminin al lumii create. El este Marea Mamă venerată din vechime de către popoare: Demetra, Isida, Kibela, Istar. Iar acest pământ este, după potenţă, un pământ dumnezeiesc; această mamă ascunde în sine deja, la crearea sa, pe viitoarea Mamă Dumnezeu, viitoarea Maica Domnului «pântecul zămislirii dumnezeieşti»[16].

Crearea lumii în sofia se cuvine gândită ca izolarea potenţialităţii ei de actualitatea ei veşnică prin care se şi creează timpul ca proces temporal;

---

[14] "După o călătorie la Optina împreună cu Dostoievski, pentru a-l vedea pe starețul Ambrozie, Soloviov trece printr-o puternică criză interioară; are acum revelația unilateralității, instaurarea istorică a unitotalității, a sintezei organice prefigurate în Persoana Divino-umană a lui Hristos; între Dumnezeu și om reclamă ideea directoare a "teocrației libere", a cărei esență stă în depășirea perfectă a dihotomiei și sciziunii sociale și istorice create în modernitate: între sacru și profan, știință și religie, Biserică și stat... Trecerea de la știință la teologie a lui Soloviov este întemeiată pe experiențele sale anterioare legate de revelația Sofiei, a sofianității personificate, a creației, ale cărei figuri și interpretări principale sunt: Fecioara Maria, Hristos și Biserica... (Ioan I. Ică jr., prefață la lucrarea **Rusia și Biserica Universală**, pp. 6-7).

[15] Serghei Bulgakov, **Svet nevecernii**, Paris, 1917, p. 239.

[16] **Ibidem**, p. 245.

actualizarea potenţialităţii sofianice reprezintă conţinutul acestui proces[17] (S. Bulgakov, "Svet nevecernii"); ea, sofia, este acel suflet al lumii, universal, instinctiv, inconştient sau supraconştient, "anima mundi", care se descoperă în uimirea provocată a caracterului raţional al făpturilor: lumea este însufleţită peste tot şi este o ierarhie a esenţelor de idei, a organismelor de idei şi, în această obţinere a «efirului mort», sofianic, stă meritul ocultismului, care îl apropie de receptare poetică a naturii în general"[18]...

Din aceste scurte paragrafe din lucrarea "Lumina cea neînserată" se observă spiritul cosmologizant şi panteist la care accede S. Bulgakov, atunci când vorbeşte despre sofia. Dar să vedem punctul de vedere al "Teologiei dogmatice" şi al Părintelui Stăniloae referitor la sofiologia lui Bulgakov. În partea a II-a a "Teologiei dogmatice speciale şi simbolice", din 1958, volumul I, există un capitol intitulat "Fiinţa şi lucrările necreate ale lui Dumnezeu" Punctul [3] se intitulează astfel: "Eroarea sofiologiei lui Bulgakov" (paginile 335-337). Bulgakov a identificat energiile divine şi ideile eterne ale lucrurilor create cu însăşi fiinţa divină, numindu-le Sofia necreată. «Natura şi lucrarea nu sunt acelaşi lucru», zice Sf. Grigorie Palama în "Apologia mai extinsă". Aceasta o spune în mod special despre înţelepciune (Sofia). Ea este eternă, dar nu e fiinţa lui Dumnezeu, ci lucrarea Lui.

[17] **Ibidem**, p. 223. În cultul divin ortodox şi în pietatea ortodoxă este cuprinsă o largă "teologie a naturii". Învăţătura despre Sofia nu este nimic altceva decât încercarea unei dezvoltări a acestui simbol religios care pentru noi reprezintă, fără îndoială, natura şi care în pietatea populară rusă apare în persoana "mamei pământ", iar în alte religii ca "marea mamă" (Serghei Bulgakov, **Creştinismul şi mitologia**, Moscova, 1918, p. 181).

[18] S. Bulgakov, **op. cit.**, p. 230.

«Înțelepciune se împărtășește însă celor ce vieţuiesc înțelepțește și după puterea lor de veghe, care li se arată în mai multe feluri, iar înțelepciune numește aici pe cea văzută în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, căci Apostolul, dând mărire singurului și înțeleptului Dumnezeu, Mântuitorul nostru, a învățat că această înțelepciune e comună cu Sfânta Treime». (Textul este luat tot din "Apologia mai extinsă", p. 336). După S. Bulgakov, Sofia este deci ființa divină: ea se revarsă în lume și lumea e o reproducere a ființei divine sau a Sofiei divine, substanță din substanța divină, pusă în stare de devenire (L. Behr-Sigel "La Sophiologie du Père S. Bulgakov" în «Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses», 1939, dix.-nev. année, nr. 2, p. 137).

Se dau șase consecințe grave ce decurg din cele prezentate mai sus. Le reproducem întocmai așa cum le prezintă Dogmatica.

1. Lumea unindu-se cu ființa dumnezeiască, sau chiar fiind și ea ființă dumnezeiască, se face sau este una cu Dumnezeu. Omul nu mai devine Dumnezeu după har ci devine sau este Dumnezeu după ființă.

2. Nu există un apofatism etern al divinității, ci ea este perfect cognoscibilă.

3. Dumnezeirea se revarsă întreagă în lume, căci neexistând o deosebire între ființă și energiile create, nu mai e ceva care să rămână revărsat în lume. Dumnezeirea e pur imanentă, nu are nimic transcendent.

4. Dumnezeirea e întreagă schimbabilă, în mișcare ca și lumea, căci nu e nimic în ea care să nu rămână neantrenat de lume (panteism).

5. Conținutul dumnezeirii se referă în întregime la lume. Nu e nimic în ea care să însemne o viață proprie, indiferent de lume. De aici teza lui Bulgakov că lumea e o necesitate pentru Dumnezeu și dumnezeirea e omenitatea cerească.

6. Identificând raporturile dintre persoanele divine, în referințele lor față de lume, cu raporturile lor interne, Bulgakov a ajuns să accepte Filioque catolic[1].

Părintele Stăniloae în capitolul III, "Temeiurile eterne ale mântuirii", din lucrarea "Iisus Hristos sau restaurarea omului", vorbind despre Sofia creată și necreată, le consideră pure speculații ce-și au originea în doctrina despre Sofia a lui Jacob Böhme.

Bulgakov susține că eul sau subiectul din om este necreat, numai natura lui, constând din suflet rațional și trup, este creată. Dar și natura umană este o copie a naturii divine, este ființa divină pusă în stare de devenire, este Sofia creată ce corespunde Sofiei necreate. Eul omenesc fiind necreat, e de esență divină, încât între el și Logosul divin nu e o deosebire calitativă iar între natura lui și natura Logosului există o corespondență

---

[1] **Teologia dogmatică specială și simbolică**, vol. I, București, 1958, pp. 335-337.

perfectă. Luând în Iisus Hristos locul subiectului, al eului omenesc, Logosul divin, nu s-a produs un eveniment prea nou şi neadecvat naturii omeneşti, ci unul destul de firesc. Un eu omenesc de esentă divină a fost înlocuit prin supremul eu de esenţă divină. Purtătorul Sofiei necreate şi-a luat în conducere şi Sofia creată, care de altfel e purtată tot de euri de esenţă divină. Teoria lui Bulgakov iese din schema dogmei creştine, trecând în panteism (este citat cu lucrarea "Agneţ Bojii" - "Mielul lui Dumnezeu", Paris, 1933). De aceea, se recomandă faţă de el multă rezervă[20]. Aceleaşi lucruri le reia Părintele Stăniloae şi în capitolul V, "Întruparea Fiului lui Dumnezeu", la punctul 2, «Problema chenozei», atunci când vorbeşte despre teoriile chenotice din teologia protestantă, aminteşte din nou numele lui S. Bulgakov. «Slava şi dumnezeirea în Sofia străluceşe înainte de veci în cer, pentru Sfânta Treime, iar prin coborârea sa din cer, luând chipul robului, Pruncul tânăr Dumnezeu rămâne numai cu natura dumnezeirii, fără slava Sa». Cum afirmă Părintele Stăniloae, Bulgakov gândeşte în sens monofizit. Învăţătura aceasta este greşită, socotind aproape de prisos întruparea Fiului lui Dumnezeu[21].

Dar să continuăm excursul nostru sofiologic cu Pavel Florensky, care are punctul lui de vedere, original.

II. SOFIOLOGIA ÎN GÂNDIREA LUI PAVEL FLORENSKY

Florensky îşi începe scrisoarea a X-a din "Stâlpul şi temelia adevărului" în singurătatea fiinţei, în liniştea străluminată şi atinsă de "dorul de a cuprinde cu toată conştiinţa frumuseţea vieţii spirituale"[22]. În această prezenţă de glas şi de simţire, de sfâşiere întrebătoare, repetând versuri în adagiul: "eu numai după Tine veşnicie tânjesc", Florensky este răscolit de nimbul unei "persoane purtătoare de Duh", a stareţului Isidor, a frumuseţei vieţii celei noi, în frumuseţea absolută, în Duhul Sfânt. "Stareţul Isidor cel plin de har şi prin Har prea-frumos mi-a dat mie în viaţă, cea mai tare, cea mai neîndoielnică, cea mai curată percepţie a personalităţii spirituale"[23].

Referindu-se la ascet sau sfânt, Florensky spune că el este primul care percepe rădăcinile eterne ale creaţiei. El este cel care, contemplând eterna valoare a creaţiei, devine persoana unică ce este capabilă să perceapă

---

[20] Pr. Dr. Dumitru Stăniloae, **Iisus Hristos sau restaurarea omului**, Sibiu, 1943, p. 63.

[21] **Ibidem**, p. 126.

[22] P. Florensky, **op. cit.**, p. 321.

[23] **Ibidem**, p. 320.

raţiunea de a fi a creaturii, Logosul existenţei sale obiective. După cum afirmă Florensky, "raţiunea unui lucru este din punctul de vedere al creaturii, acel act prin care creatura renunţă la sine, se eliberează şi-şi găseşte afirmarea în Dumnezeu". Cu alte cuvinte, "raţiunea unui lucru, raportată la creatură, este lumina lui Dumnezeu pe care o revarsă asupra lumii, iubirea lui Dumnezeu pentru întreaga creaţie"[24]. Mergând pe linia acestei reflecţii florenskiene, R. Slessinsky, în lucrarea "Metafizica iubirii", conchide: "pentru a descoperi Logosul creaţiei, trebuie să contemplăm orizontul larg al iubirii, care cuprinde smerenia mişcătoare a iubirii divine, izvor nesecat de creaţie, precum şi cutezanţa neînfricată a iubirii creaturale"[25].

Florensky include principiul sofiologic în adâncile lui reflecţii legate de Sfânta Treime, care se ţin lanţ pe câteva pagini, chiar la începutul acestei scrisori. După ce obiectual intră în domeniul raţiunii, în antinomiile raţionaliste ale dogmei, ca act unic al retrăirii directe, "alabastrul cel scump este sfărâmat şi toate acele bucăţele obţinute aposteriori sub formă de revelaţie îşi găsesc justificarea în lumina pururea fiitoare a Prea Sfintei Treimi".

1. Treime şi monadă în reflecţia florenskiană

Comentând icoana Sfintei Treimi a lui Andrei Rubliov, într-un capitol special din cartea "Arta icoanei, o teologie a frumuseţii", P. Evdokimov spune: "Între fiinţă şi neant nu se află alt principiu de existenţă decât cel treimic"[26], aceasta fiind o parafrazare a celor spuse de Pavel Florensky în raport cu taina treimică: "există Treimea lui Rubliov, există Dumnezeu. Tertium non datur"[27]. Din acest mister divin pătrunde în existenţa lumii adevărul veşnic dumnezeiesc ce fundamentează unitatea şi diversitatea

---

[24] **Ibidem**, p. 323.

[25] Robert Slessinsky, **Pavel Florensky — A metaphysics of Love**, New York, 1984, p. 173.

[26] Pavel Evdokimov, **Arta icoanei — o teologie a frumuseţii**, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1993, p. 207.

[27] Pavel Florensky, **op. cit.**, p. 67 (din scrisoarea "Trinitate").

absolută: Trei Persoane consubstanţiale. Fiecare Persoană trăieşte în esenţa divină taina cuprinderii celeilalte Persoane, descoperind-o. "Cel ce Mă vede pe Mine vede pe Cel ce M-a trimis pe Mine" (Ioan 12, 45). "Eu sunt întru Tatăl şi Tatăl este întru Mine" (Ioan 14, 11). "Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl [...], Acela va mărturisi despre Mine" (Ioan 15, 26). În trei Sori, cuprinşi fiecare în celălalt, se află o singură lumină printr-o strânsă întrepătrundere, spune Sf. Grigorie de Nazianz, sau traducerea Părintelui Stăniloae din Teologia dogmatică, volumul I: "Cei trei Sori care se compenetrează reciproc sunt o singură lumină"[2].

Adevărul trinitar însuşi, sinteza atoteuprinzătoare nu este supusă unei deducţii raţionale. Nici în planul geometric nu putem să reprezentăm spaţiul quadridimensional după cele trei proprietăţi din spaţiul tridimensional. Când adevărul de credinţă intră în sfera raţiunii, atunci este bine să se folosească conjuncţia "şi", pentru că nu poţi spune ce este mai înainte şi ce este mai pe urmă în veşnica existenţă a trăirii. Perceperea celor veşnice, vederea lucrurilor în existenţa lor interioară, raţiunea lor de a fi, contemplarea absolută a trăirii, sunt întrebări ce ne introduc în sensul existenţei, în adâncurile Sfintei Treimi.

Faptul corelativ al smereniei negrăite a dragostei lui Dumnezeu şi îndrăzneala de neînţeles a dragostei făpturii, "acest al patrulea element ipostatic", referitor la sine produce deosebire în ce priveşte ordinea (κατα τάξιν) între sine şi făptura sa, precum şi definirea Sa de către făptură[3]...

Iată-ne în punctul cel mai nevralgic al definirii Sofiei. În dimensiunea sa divină, sofia nu este identică cu Logosul, cu a doua persoană a Sfintei Treimi, după spusele lui Florensky, ci este doar un al "patrulea element ipostatic" al Sfintei Treimi. Ea participă la viaţa divinităţii, se face părtaşă iubirii divine; fiind o a patra Persoană creată, deci ne-consubstanţială, ea nu constituie unitatea divină şi nici nu este "iubirea", ci ia parte la comuniunea prin iubire şi ceea ce-i permite acest lucru este tocmai smerenia absolută, inefabilă şi de neînchipuit a lui Dumnezeu. "Unitatea" rămâne în sine, numai ipostasurile devin "alteeva" în raport cu făptura.

Se introduce conceptul de monadă, pe care-l întâlnim de altfel şi la Sfinţii Părinţi. Sfântul Grigorie de Nazianz spune că: "monada de la început se mişca spre doime, pana în treime. Şi aceasta este pentru noi Tatăl şi Fiul

---

[2] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, **Teologia dogmatică ortodoxă**, Bucureşti, 1978, vol. I, p. 290.

[3] Pavel Florensky, **op. cit.**, p. 324.

şi Sfântul Duh"[32]. Florensky afirmă că: "Acea monadă despre care se vorbeşte nu este o esenţă metafizică, luată prin definiţie logică, ci o retrăire ca experienţă vie", concluzionând că "nu face speculaţie metafizică gnostică"[33].

Totul este deofiinţă şi totul este distinct ipostatic. Iubirea absoarbe necontenit fiecare monadă şi veşnic o preamăreşte. Scoate monada din ea însăşi şi o aşează în Sine şi pentru Sine. Iubirea veşnic primeşte pentru ca veşnic să dăruiască. Unitatea în iubire este ceea ce scoate fiecare monadă din starea potenţialităţii pure şi îi dă monadei realitate, actualitate, viaţă. Eul pur subiectiv se umple pe Sine şi Tu-ul altei monade, şi prin acest Tu Eul devine pur obiectiv. Eul primei monade, perceput de monada a treia ca existând prin cea de-a doua, se află pe Sine în eul celei de-a treia ca existent, adică încheie procesul de autorevelare şi devine "pentru Sine", căci eul existent este perceput în mod concret "pentru altul". Astfel, monada devine un act plin de conţinut, care leagă în mod sintetic Eul cu Eul. Dragostea lui Dumnezeu ce se scurge în această Fiinţă este actul creator prin care se obţine: mai întâi viaţa, apoi unitate şi existenţă... Fiecare monadă există numai în acea măsură în care lasă să ajungă la ea dragostea dumnezeiască[34].

Florensky afirmă că unitatea esenţială a cosmosului nu se datorează pur şi simplu întâmplării (coincidenţei), ci ia naştere în urma unui proces etern. Această unitate este un "echilibru mobil al ipostazelor, similar echilibrului variabil al energiei, stabilit în urma schimbului constant de energie între corpurile radioactive - este o mişcare imobilă şi un repaos mobil"[35].

Dar ce este acest proces etern, acest echilibru poliipostatic, purtător de energie? Florensky răspunde simplu: Este iubirea divină. Ea dă sens creaţiei, prin ea se înţeleg toate, din ea izvorăşte unitatea şi se explică dinamica universului. Prin iubirea lui Dumnezeu "ne mişcăm, trăim şi suntem" (Faptele Apostolilor 17, 28). Şi ce este această "Fiinţă supremă": nu la care

---

[32] Sf. Grigorie de Nazianz, **Cele cinci cuvântări teologice**, trad., introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1993, p. 52.

[33] Pavel Florensky, **op. cit.**, p. 324. Florensky se explică prin faptul că speculaţiile sale nu sunt inspirate de gnosticism. Noţiunea nu trebuie privită ca un fel de esenţă metafizică obţinută apriori, prin determinare logică detaşată, ci mai degrabă ca un dat aposteriori, al experienţei trăite. Monada trăieşte într-o adevărată unitate elementară cu toate monadele, care - luate la un loc - formează un tot structural, într-o înlănţuire internă şi organică, dând naştere unei fiinţe "unimultiple". "Totul este unisubstanţial şi în acelaşi timp pluriipostatic". Aceasta este, în esenţă, experienţa cosmică a consubstanţialităţii (R. Slessinsky, **op. cit.**, p. 174).

[34] Idem, **ibidem**, p. 325.

[35] **Ibidem**, p. 325.

se ruga Auguste Comte, ci într-adevăr cea Supremă? Florensky spune că este "înţelepciunea divin realizată. Sofia - sau Înţelepciunea lui Dumnezeu"[34].

2. Sofia: Înger păzitor, Biserica şi Fecioara

Înainte de a intra în conţinutul propriu-zis al acestui punct al capitolului II din lucrare, trebuie făcută o remarcă şi anume aceea că Florensky vede în Sofia legătura vie dintre Dumnezeu şi creaţia Sa. Din acest moment, aşa cum afirmă R. Slessinski, "problema Sofiei atrage după sine pe cea ontologică a relaţiilor existente între Creator şi creatură". Aceasta este problema cheie care stă la baza întregii gândiri sofiologice[35].

Ca legătură vie între divin şi uman, Sofia aparţine amândorura. Aparţinând divinului, Sofia este plămădită din chiar aceeaşi esenţă a divinităţii, spune P. Florensky. Ţinând de uman, ea este mai degrabă iubirea lui Dumnezeu, materializată în energiile sale divine (Sfântul Grigore Palama). Arhiepiscopul Pitirim a spus-o foarte succint: "Sofia este ceva care există cu adevărat, nefiind nici Dumnezeu, nici lume"[36]. Atunci ce este ea? Ce se află la hotarul dintre Creator şi făptură?

Sfântul Atanasie cel Mare este primul care, purificând concepţia despre vechea creaţie de orice urmă de panteism, întemeiază teologic credinţa despre Sfânta Treime şi legătura ei liberă cu lumea. Cuvântul este de esenţă dumnezeiască, radical deosebit de lume, căci numai aceasta face cu adevărat posibilă creaţia lumii. Numai existând un Logos dumnezeiesc transcendent se poate spune că toate sunt create, căci "fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut" (Ioan 1, 3)[37]. Cel care vede pe Fiul fiind deofiinţă cu Tatăl şi deosebit de lume, care este creată din nimic, nu numai că distinge în mod clar între Dumnezeu şi lume, ci vede şi legătura dintre Dumnezeu şi creaţia Sa. Şi nu numai ca o legătură logică în sens aristotelic, deci în parte neliberă, ci ca o legătură de iubire în libertate[38].

Taina lumii, taina creaţiei, se descoperă în lumina Persoanelor Treimice şi în comuniunea şi în iubirea lor veşnică dau sens şi temei comuniunii şi iubirii pământeşti. Orice reflex, dincolo de cel al persoanei, rămâne în

---

[34] **Ibidem**, p. 326.

[35] R. Slessinsky, **op. cit.**, p. 177.

[36] **Ibidem**, p. 177.

[37] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae prefaţă, trad. şi note la lucrarea: **Sfântul Atanasie cel Mare**, Bucureşti, 1987, vol. XV, pp. 12-26.

[38] **Ibidem**, p. 17.

umbra de întrebare şi de echivoc. Florensky îl citează pe Sfântul Atanasie cel Mare, îl redă în original şi-l comentează, raportându-l la Sofia, dar tocmai Sfântul Atanasie a creat un sistem teologic al deosebirii radicale dintre Dumnezeu şi Creatură. Părintele Staniloaie, citându-l pe A. Sparssky cu lucrarea "Istoria mişcărilor trinitare în epoca sinoadelor ecumenice", vorbeşte de "vechea filosofie greacă", cu excepţia lui Aristotel (Părintele Stăniloae spune fără nici o excepţie), care nu despărţea pe Dumnezeu şi lumea printr-o graniţă hotărâtă. Opunându-se acestei filosofii, Dionisie din Alexandria şi Teognost au respins învăţătura lui Origen care stabileşte originea lumii în Dumnezeu, împrumutată din neoplatonism[39]... şi de aici preexistenţa sufletelor, preexistenţa Bisericii şi celelalte de care se prevalează teologul Pavel Florensky în reflecţiile sale sofiologice.

Florensky, vorbind despre Sofia ca "acest al patrulea element ipostatic", iese din adevărul fundamental al Tainei Sfintei Treimi. Surprinzător este faptul că aşează aceste reflecţii de gândire în preambulul scrisorii "Sofia", care are drept motto "Omnia Conjunga" - "Pe toate le împreunez" - şi nu în Scrisoarea a III-a, ce este închinată propriu-zis "Trinităţii" - "Semper adamas" - "totdeauna neînfrânt". Aici, strigătul de credinţă al raţiunii, focul luminii arzătoare se face pentru termenul "omousios", "deofiinţimea", unde, între Dumnezeul creştin Trinitar şi moartea lentă în demenţă, "tertium non datur". În acest înţeles, deci, dogma Sfintei Treimi este soluţia problemei gnoseologice, care în cele din urmă are o rezolvare nu pur teoretică, ci practică. "Esenţa argumentaţiei o constituie ideea matematic logică a Trinităţii, obţinută prin aplicarea, nu însă în limbaj formalizat, al unui algoritm al logicii simbolice şi a unei serii de concepte şi operaţiuni matematice asupra problemelor mai generale ale viziunii integrale, asupra lumii şi a vieţii spirituale"[40].

Cuvintele lui Florensky din Scrisoarea a X-a a cărţii "Stâlpul şi temelia adevărului", precum şi din toate celelalte scrisori, sunt palpitante. Combustia unui om chemat la credinţă şi subjugat de ea, interogările permanente şi chinul pentru chemarea lui Dumnezeu. "Doamne, Doamne, dacă Tu exişti, ajută sufletul fără minte. Tu Însuţi, du-mă pe mine la Tine! Cu voia mea sau fără voia mea, Tu mântuieşte-mă!; Cum poţi şi cum ştii, fă-mă să Te văd!; Prin forţă şi prin suferinţă atrage-mă; În strigătul acesta de nemărginită deznădejde, rezidă începutul unui nou stadiu de filosofare, începutul credinţei vii... Eu nu ştiu dacă există adevărul sau nu există. Dar simt în fiinţa interioară că fără el eu nu mai pot. Şi eu ştiu că dacă el există,

---

[39] **Ibidem**, pp. 17-18 (la A. Spanssky, pp. 181-182).

[40] Diacon asist. Ioan I. Ică jr., **Părintele Pavel Alexandrovici Florensky (1882-1937), savant, filosof, teolog, preot şi martir**, în "Revista Teologică", I (73), nr. 5, Sibiu, 1991, p. 7 (Vezi şi "Revista Teologică" I, (73), nr. 6, Sibiu, 1991, pp. 33-44).

atunci El este totul pentru mine şi mintea şi binele şi puterea şi viaţa şi fericirea. Se prea poate ca El nici să existe, dar eu îl iubesc - îl iubesc mai mult decât tot ce există... Îl iubesc cu tot sufletul şi cu tot cugetul meu. Pentru dânsul eu renunţ la toate, chiar la întrebările mele şi la îndoiala mea..."[41].

Care este adevărul din punctul de vedere al lui Florensky? Ce este El şi cum se ajunge la El? În mintea şi simţirea lui există îndoieli, prin intermediul cunoaşterii dogmei Sf. Treimi. Citându-l pe patrologul G. Florovsky ("Căile teologiei ruse"), se poate spune că Florensky are un "mare entuziasm pentru Sf. Treime şi indică semnificaţia speculativă a acestei dogme ca adevăr". Şi ceea ce "provoacă uimire este faptul că Florensky parcă ar ocoli Întruparea lui Dumnezeu şi, deodată, după reflecţiile despre Sf. Treime, trece la învăţătura despre Sfântul Duh". Florovsky îl învinuieşte că s-a lepădat de Creştinism, mergând spre platonism şi religiile antichităţii, sau spre împărăţia ocultismului[42]...

Cercetând lucrările mai noi, extrase din arhivele KGB, lucrări ce cuprind: "La cumpăna gândirii", sau "Filosofia cultului" se poate observa aceeaşi înclinaţie a lui Florensky spre înţelegerea lumii în mod panteist. Atunci când vorbeşte despre Sfintele Taine, despre semnificaţia apei, a materiei în general, despre sfinţirea cosmosului şi a lumii, nu se are în vedere faptul că Logosul susţine toate, pentru că este Ipostas dumnezeiesc veşnic, ce devine şi Ipostas al firii omeneşti, deci devine Persoană asemenea nouă, Mântuitorul nostru, care susţine toate în existenţă. Iubirea treimică face pe Dumnezeu liber de lume, transcendent ei, dar prin Fiul fiinţele umane ies din circuitul apariţiei şi dispariţiei fără sens, se descoperă taina, chipul de neînlocuit şi absolut unic al persoanei. Chiar şi în lucrarea "Iconostasul", unde este o întreagă lumină a chipurilor, deci a persoanei, ca fundament şi temei ontologic al persoanei divino-umane, nu se face referire la Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

a) Sofia - îngerul păzitor al făpturii

Iată cum continuă Florensky Scrisoarea a X-a din "Stâlpul şi temelia adevărului": "Sofia este marea rădăcină a făpturii integrale" (Romani 8, 22), adică este "făptura" în totalitatea ei, prin care trece înlăuntrul vieţii trinitare şi prin care ea primeşte viaţa veşnică, de la singurul izvor al vieţii; Sofia este "esenţa făpturii primordiale"; dragostea creatoare a lui Dumnezeu "s-a vărsat în inimile noastre, prin Duhul Sfânt, Cel dăruit nouă" (Romani 5, 5).

---

[41] Pavel Florensky, **op. cit.**, p. 67.

[42] George Florovsky, **Puti ruskăvă bogoslovia**, Paris, Ymca-Press, 1937, p. 495.

de aceea, adevăratul Eu al celui îndumnezeit, "inima" lui este dragostea dumnezeiască, după cum şi esenţa divinităţii este dragostea din Sânul Sfintei Treimi.

Sofia este considerată o realitate atoteuprinzătoare, nici un concept neputându-i surprinde esenţa sau să-i descrie natura în întregime. Florensky recurge la diferite subterfugii pentru a explica problematica sofiologică. După părerea sa, Sofia stă la baza, sau chiar mai mult decât atât, este unitatea transcendentă a întregii creaţii. Ca atare, reuneşte drept bază mistică a cosmosului şi substrat care integrează întreaga ordine creată într-o unitate absolută a realului. Se continuă, afirmându-se că toate există numai în măsura în care se împărtăşesc de Divinitatea dragoste, de izvorul existenţei şi al adevărului. Se dă citatul din "Pildele lui Solomon" 8, 35: "C el ce Mă află - spune însăşi Înţelepciunea - a aflat Viaţa...". În raport cu făptura, Sofia este îngerul păzitor, "Persoana" ideală a lumii, Conţinutul Creator al lui Dumnezeu[13]. Ca înger păzitor, ea apără Creaţia de acţiunea forţelor din afară şi îi menţine configuraţia externă. Ca personalitate ideală a creaţiei, ea îi garantează acesteia şi logica internă, esenţială. Sofia este "conţinutul constitutiv al minţii lui Dumnezeu, veşnic creat de Tatăl prin Fiul şi încununat în Duhul Sfânt". În acest fel, Florensky recunoaşte că "Dumnezeu gândeşte prin intermediul lucrurilor", adăugând că nu poate exista nimic, nici măcar în lumea spirituală, care să nu fie gândit şi cunoscut de Dumnezeu. Sofia este astfel nu numai conţinutul fizic, constitutiv al minţii lui Dumnezeu, ci şi raţiunea Sa de a fi, determinată de însăşi Raţiunea Absolută[14].

b) Sofia - Biserica şi Hristos

Din punctul de vedere al Ipostasului Patern, spune Pavel Florensky, Sofia este substanţa ideală, fondul făpturii, puterea sau tăria existenţei ei; iar dacă ne întoarcem către Ipostasul Cuvântului, Sofia este raţiunea făpturii, sensul, adevărul şi dreptatea ei; Din punctul de vedere al Ipostasului Duhului, Sofia este spiritualitatea făpturii, sfinţenia, puritatea şi neprihănirea ei, adică frumuseţea[15]. După cum vedem, Sofia este identificată aici cu raţiunea firii.

Din acest moment, Sofia capătă dimensiunile tainice ale implicării în creaţie, ca act răscumpărător ce vine prin Cuvântul dumnezeiesc, ca lucrare a Duhului Sfânt, ce se săvârşeşte în Biserică, Biserica preexistentă lumii

---

[13] Pavel Florensky, **op. cit.**, p. 326.

[14] **Ibidem**, p. 326.

[15] **Ibidem**, p. 349.

acesteia. Florensky se exprimă mai departe astfel:"Înainte de toate, Sofia este începutul şi centrul făpturii răscumpărate - Trupul Domnului nostru, adică esenţa "făpturală", pe care a luat-o asupra Sa Cuvântul dumnezeiesc. Numai făcând parte din El, adică având esenţa sa inclusă în Trupul Domnului, noi primim de la Duhul Sfânt libertatea şi curăţenia tainică. În acest sens, Sofia este esenţa făpturii, preexistentă şi curăţită în Hristos sau Biserica în aspectul ei ceresc. Dar Sofia este Biserica şi în aspectul ei pământesc, adică totalitatea tuturor persoanelor care au şi început nevoinţa restaurării, care fac parte din Trupul lui Hristos... şi, deoarece curăţenia vine prin Duhul Sfânt, Care se descoperă făpturii, Sofia este Duh, în măsura în care El a îndumnezeit făptura"[46].

Prin Duhul Sfânt, se arată în făptură fecioria, neprihănirea interioară şi smerita castitate. În acest înţeles, Sofia este feciorie, ca o forţă de sus care dă feciorelnicia, iar purtătoarea fecioriei, Fecioara, în sensul propriu şi exclusiv al cuvântului - este Fecioara Maria "cea plină de har" (Luca 1, 28) de la Duhul Sfânt şi ca atare adevărata Biserică a lui Dumnezeu, adevăratul trup al lui Hristos, căci din ea a luat fiinţă trupul lui Hristos. Această idee a îngemănării tainice a Sofiei cu făptura, umanitatea, cu Biserica, Trupul lui Hristos şi cu Fecioara cea plină de har, accentuează sensul globalităţii aspectului sofiologic, afirmat de P. Florensky şi care se înscrie într-un adevărat sistem la S. Bulgakov.

Florensky afirmă în continuare: "Dacă Sofia este făptura, sufletul şi conştiinţa morală a făpturii, atunci Sofia este omenirea prin excelenţă. Dacă Sofia este toată omenirea, Biserica este Sofia prin excelenţă. Dacă Sofia este Biserica, sufletul şi conştiinţa morală a Bisericii, Biserica Sfinţilor este Sofia prin excelenţă"[47].

Această atitudine a concepţiei creatoare preveşnice a dumnezeirii faţă de umanitatea care se dezvoltă şi se săvârşeşte în timp, îşi găseşte exprimarea în figura (chipul) Sofiei - Înţelepciunea lui Dumnezeu, aşa cum s-a întipărit el în conştiinţa creştină a lumii ortodoxe ruse. Cum subliniază K. Evghenie Trubeţkoi: "În iconografia rusă, Sofia se deosebeşte neîndoielnic, hotărât şi în mod determinant, atât de Hristos, cât şi de Maica Domnului. În legătură cu Hristos, Creatorul, Veşnicul Cuvânt al lui Dumnezeu, al Cărui chip se reprezintă în mod neschimbat deasupra Sofiei (cum vom vedea la interpretările iconografice), Care stă pe prestol, se pare că ea este înţeleasă ca un început ierarhic, subordonat: Hristos zideşte lumea prin înţelepciunea Sa. Dimpotrivă, de la Maica Domnului Sofia primeşte

---

[46] **Ibidem**, p. 350. Sofia, deşi făpturală, premerge lumii, fiind o adunare ipostatică antemundană a chipurilor primordiale dumnezeieşti ale celor existente... (Efeseni 1, 3-5).

[47] **Ibidem**, p. 351.

închinarea, supunerea, fapt pentru care, pe icoane, Sofia Maica Domnului este reprezentată nu rareori cu dumnezeiescul Prunc în braţe: deci, aici, Sofia este înţeleasă ca un început ierarhic superior, dar diferit, se pare, şi de Maica Domnului, şi de ipostasul uman al lui Hristos. Însă, în slujba religioasă, cum conchide Trubeţkoi, chipul Sofiei se identifică fie cu Hristos, fie cu Maica Domnului, fie cu Biserica"[48].

Sfântul Atanasie cel Mare, comentând textul de la Pilde 8, 22: "Domnul M-a zidit la începutul lucrărilor Lui; înainte de lucrările Lui cele de mai de demult", înţelege prin înţelepciune lucruri foarte diverse: fie firea omenească a lui Hristos, fie Trupul Lui, fie Biserica, fie partea lumii făpturale, îndreptate spre veşnicie. Această diversitate este doar aparentă, căci, spune Florensky, înţelesul cuvântului "înţelepciune", nu semnifică, de fapt, decât una şi aceeaşi Sofia, ca o unitate zidită de Dumnezeu a determinărilor ideale percepute sub felurite aspecte, «firea integrală a făpturii»[49]. Se dă un text foarte lung din Sfântul Atanasie în sprijinul acestor afirmaţii, adăugând că, "dogma despre Treimea cea deofiinţă, ideea îndumnezeirii omului, cerinţele ascetismului, aşteptarea Duhului Mângâietor şi recunoaşterea importanţei nestricăciunii antemondane a făpturii sunt apriat motivele sistemului dogmatic al Sfântului Atanasie, care s-au împletit atât de strâns unele cu altele. "Pe aceste motive fundamentale este întemeiată şi această carte (Stâlpul şi temelia adevărului), aşa că se poate spune că ea se naşte din ideile Sfântului Atanasie cel Mare"[50], ţine să adauge Pavel Florensky.

c) Sofia: Fecioara

Exprimările cele mai înălţătoare şi emoţionante le dedică Pavel Florensky Fecioarei Maria. Sunt adevărate imne de slavă şi de preamărire pentru Maica Domnului, "frumuseţea făpturii", "înduioşarea lumii", "dulcea sărutare". «Maica Domnului, "Curăţitoarea lumii", este însăşi Sofia prin excelenţă. Dar distincţia adevărată a Mariei celei pline de har este fecioria Ei, Frumuseţea sufletului Ei. Tocmai aceasta este Sofia. Sofia este "omul inimii, ascuns în frumuseţea nestricăcioasă a blândului şi tăcutului Duh». "O κρνπτὸς τγς καρδίας ἀνθρωπωος ἐν τῶ ἀφὐάρω. (I Petru 3, 4), podoaba adevărată a fiinţei umane, ce străbate prin toată existenţa lui, ce se

---

[48] Kn. Evghenii Trubeţkii, **Sensul vieţii**, cap. III, Sofia, p. 154.

[49] Pavel Florensky, **op. cit.**, p. 344 (Aşadar - zice Sf. Atanasie - cum de ne-a ales El, mai înainte de a primi noi existenţa, dacă noi încă nu eram, după cum a spus, preînchipuiţi în El?).

[50] **Ibidem**, pp. 348-349.

revarsă odată cu zâmbetul lui, ce saltă în inima lui cu o negrăită bucurie, ce se descoperă în orice gest al lui, ce îl înconjoară pe om în momentul înălţării spirituale, ca un nimb plin de bună mireasmă şi ca un nimb plin de lumină, ce-l face să fie mai presus de lume (Ioan I, 5). Astfel este starea supralumească a persoanei prealfrumoase, pnevmatofore"[51].

Descrierile Maicii Domnului sunt pline de frumuseţe cerească. De la cuvintele Sfântului Ambrozie, sau de la Nichifor Calist, unde îi face un profil fizic şi sufletesc de mare uimire, până la metaforele şi epitetele de atata simtire care se concentrează pe mai multe pagini din scrisoarea a X-a a "Stâlpului", Fecioarei Maria, Florensky îi dedică, într-adevăr, cele mai alese cuvinte. Ea, "înălţimea cu neputinţă de a fi atinsă de cugetele omeneşti", Fecioara care îmbină puterea sofianică, îngerească, cu smerenia omenească, bunăvoinţa lui Dumnezeu către muritori şi îndrăzneala muritorilor către Dumnezeu; Ea care stă pe linia ce desparte făptura de Creator, Fecioara care a purtat în pântece pe Dumnezeu - Cuvântul şi apoi L-a ţinut în braţe şi I-a simţit umanitatea perfectă în Ipostasul dumnezeiesc, martoră a durerilor "în stropi de sânge", când, pentru ispăşirea păcatelor umanităţii, Fiul ei iubit a fost pironit, străpuns pe lemnul crucii şi apoi Lumina Învierii în dimineaţa pascală a bucuriei fără margini! Toate acestea adăugate la cele spuse mai sus, în neputinţa exprimării cuvintelor, nu pot să redea adevărata taină a Născătoarei de Dumnezeu, care este "mai cinstită decât Heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decât Serafimii", "Biserică sfinţită şi rai cuvântător".

Şi totuşi, în exprimările iconografice ale Sofiei şi mai ales cea novgorodiană, pe care le vom descrie în continuare, Maica Domnului este subordonată Îngerului!(?) Ce înger, fie el şi păzitor al făpturii, al lumii, mai poate să se interpună între Născătoarea de Dumnezeu şi dumnezeirea Treimică? Din punctul nostru de vedere, nu mai poate să existe nici o umbră de subordonare, Maica Domnului fiind adumbrită direct de Taina Treimică pentru ca Fiul ei iubit uneşte cele Dumnezeieşti cu cele omeneşti, iar naşterea Logosului divin ca Om, chiar supranaturală fiind (Luca I, 35) implică prezenţa directă a celei mai alese fiinţe din lume la înnomenirea Ipostasului dumnezeiesc al Cuvântului.

---

[51] **Ibidem**, p. 351.

III. TIPURILE ICONOGRAFICE ALE SOFIEI[52]

1. Sofia din Novgorod (Îngerul) - copie după imaginea din Constantinopol

Sofia este reprezentată sub formă de înger, în imediata apropiere a Mântuitorului şi a Tronului Împărătesc, interpunându-se între Acesta şi omenire, aflată şi în Vechiul Testament (sub Lege), prin prezenţa Sfântului Ioan, şi în Noul Testament (sub Har), prefigurată prin prezenţa Sfintei Fecioare cu Pruncul. Totuşi, deasupra Ei există alte cete îngereşti, care se închină direct Tronului Împărătesc. Reprezentarea pare că vrea să sugereze că lumea mântuitoare de-a lungul veacurilor s-a reflectat în şi prin Sofia, care stă mai presus de lumea văzută (inclusiv Sfinţii Vechiului şi Noului Testament).

Pe de altă parte, culorile albastru-verzui, roşu aprins, culori reprezentând cunoaşterea divină şi pnevmatoforică, sugerează natura cerească a Sofiei, iar încadrarea Ei de elemente cosmologice (stele, raze, cercuri) puterea de guvernare asupra lumii văzute. Se pare că Sofia, aflată în mijlocul celor şapte (nu opt) raze văzute, este elementul de legătură între cele şapte Sfinte Taine ale Bisericii, pe de o parte (sau opt raze reprezentând fiecare una din zilele creaţiei - şapte - plus ziua a opta, ziua pământului nou şi a cerului nou - din Apocalipsă) şi pe de altă parte, în sistemul filosofic al cultului, fiind legătura între cercurile concentrice ale treptelor de desăvârşire spirituală a umanităţii.

În analogie cu Icoana Sfintei Treimi a lui Rubliov, unde, exact în aceleaşi trei poziţii, misterul treimic al celor trei Persoane dumnezeieşti se revelează, putem spune că e posibil să evolueze o relaţie de egalitate, interobiectivă, a celor două Testamente şi de reflectare a lor prin Sofia, puntea de unire a celor două Testamente.

Raportându-ne, prin analogie, la cuvintele Mântuitorului: "tu eşti Petru şi pe această piatră voi zidi Biserica Mea", adresându-se în general Sfinţilor Apostoli, apoi raportându-ne şi la îngerul aşezat pe o piatră, putem afirma că această reprezentare poate fi şi ea a Bisericii celei veşnice şi universale.

Detaşându-ne de esenţa teologică a reprezentării, putem privi, în sfârşit, această pictură ca pe o temă de familie, în lumina şi în prezenţa membrilor ei. Mireasa este încununată, este cinstită de întregul cosmos, diadema pe care o poartă, asemenea zidului unei cetăţi, aminteşte de cele şapte cetăţi din Apocalipsă, aspectul înflăcărat al feţei şi al inimilor arată prezenţa Duhului Sfânt asupra Ei, iar mâna sfântă ce strânge sulul nedesfăcut (tot vedere din

---

[52] **Ibidem**, pp. 370-392.

Apocalipsă) în dreptul inimii este un semn de dragoste profundă faţă de Cel ale cărui cuvinte sunt scrise în el: cuvintele Mirelui Ceresc.

Arhanghelul Mihail
Novgorod, sec. XII

Cum poate Maica Domnului, care este mai cinstită decât toate cetele îngereşti, "fără de asemănare", să fie în relaţie de subordonare, de închinare faţă de un înger, fie El şi îngerul păzitor al lumii: Fecioara Maria, prin care a trecut dumnezeirea, care a purtat în pântecele ei feciorelnic pe Făcătorul a toate, să fie în relaţie de subordonare faţă de un înger, creat la rândul lui?

Noi credem că această reprezentare picturală, iconică, a îngerului trece în planul eshatologic, înfăţişând Biserica triumfătoare, în care Sf. Ioan Botezătorul şi Maica Domnului au arătat "piatra cea din capul unghiului".

2. Sofia de la Iaroslav (Sofia "Biserica")

Este o reprezentare bogată în personaje, simetrizate de planul vertical mijlociu: în partea inferioară a centrului compoziţiei se observă un cort sprijinit pe şase stâlpi, sub care se află un tron îmbrăcat; în sala tronului se află Stâlpul (crucea) Răstignirii. În cort slujeşte poate Împăratul Solomon, dacă ne luăm după ceea ce scrie în sul: "Înţelepciunea şi-a zidit Sieşi casă...", dar nu este obligatorie corelaţia. Se văd numeroase inscripţii pe diferiţi stâlpi ai cortului, în care se regăsesc legături între Sfintele Taine ale Bisericii şi cele şapte sinoade ecumenice, cele care au statuat adevărurile de credinţă, precum şi amintirea jertfelor pe care s-a clădit Biserica de-a lungul veacurilor.

Fecioara Oranta
Iaroslavl, sec. XIII

Deasupra cortului este reprezentată Maica Domnului, şezând pe un tron înconjurată de îngeri. Fecioara Maria este adumbrită de Sfântul Duh, de la care coboară spre Fecioară şapte daruri, ca nişte raze. Deasupra Sfântului Duh este înfăţişat Tatăl pe un tron, dar poate fi şi Mântuitorul Hristos. Pe laturile reprezentării sunt pictaţi în nori pustnici, mucenici, cuvioşi, drepţi, Apostoli etc.

Pavel Florensky recunoaşte în această prezenţă iconică Biserica în totalitatea ei deşi se întreabă la care din persoane se referă inscripţia menţionată anterior. Comentând ideea interpretării Sofiei în reprezentarea

novgorodiană. Pavel Florensky crede că prin cruce transpare intervenţia Sofiei asupra lumii, "dezbrăcând" Persoana a doua a Sfintei Treimi de voinţa şi mântuirea lumii.

Iisus Hristos nu a avut nevoie de "sprijin" din partea Tatălui, în taina iubirii dumnezeieşti. Iconomia s-a săvârşit prin lucrarea lui Dumnezeu Însuşi, iar nu a altor făpturi cereşti. Lucrarea Sa mântuitoare pe care Şi-a asumat-o deplin, în desăvârşită smerenie şi ascultare. Interpretarea florenskiană zugrăveşte atotputernicia lui Dumnezeu, precum şi cunoaşterea directă şi asumarea nemijlocită a firii omeneşti în Ipostasul veşnic al lui Dumnezeu - Cuvântul. Între Cruce şi înviere, între Umanitate şi Dumnezeu nu se poate interpune nimic, nici măcar o undă de reflexie, cu atât mai mult o făptură - fie ea şi cerească - Sofia.

3. "Sofia" din Kiev (Sofia "Fecioara")

Pe un amvon cu şapte trepte este aşezat un baldachin cu şase stâlpi, sub care stă Maica Domnului, ţinând Pruncul cu mâna stângă şi un sceptru sau o cruce cu mâna dreaptă.

Pe cornişa rotondei este scris acelaşi pasaj: "Înţelepciunea şi-a zidit Sieşi casă...". Din nou întâlnim inscripţia pe stâlpi şi pe trepte, cu texte din Apocalipsă şi simbolice. Deasupra rotondei este Dumnezeu Tatăl şi deasupra Lui, Duhul Sfânt. De jur împrejur sunt cei şapte Arhangheli. Tot în Kiev, pe catapeteasma Catedralei "Sf. Sofia" se află o compoziţie asemănătoare: Maica Domnului vine pe un nor din care se zăreşte luna; pe genunchii ei ţine dumnezeiescul Prunc, are în mâna dreaptă un sceptru şi în stânga o cruce; Maica Domnului are aripi şi este slăvită de mai multe cete; în planul de jos, şapte prooroci, în plan central şapte Sfinte Fecioare, iar în plan superior, deasupra ei, Sfântul Duh şi deasupra Lui Tatăl, iar de o parte şi de ceailaltă cei şapte arhangheli. Maica Domnului este încoronată de doi îngeri.

Fecioara Oranta
Sf. Sofia, Kiev, sec. XI

Reprezentarea acestei teme este de evidentă inspiraţie eshatologică, îl face pe P. Florensky să mediteze asupra rolului Fecioarei în mântuire, rol dat de Sofia preexistentă omenirii şi lumii creaţiei şi vede aici icoana Sofiei la Dumnezeu, preînchipuită de Sf. Fecioară. Analizând aceste reprezentări şi mai cu seamă pe cea din Novgorod, Paul Evdokimov spune că Sofia, pentru a fi înţeleasă, trebuie privită ca: Îngeri, Biserică,

Fecioară, Mântuire, ca înfăţişare a Duhului Sfânt şi a Logosului - toate simultan.

Cele trei tipuri iconografice ale Sofiei nu-şi găsesc explicarea în canonicitatea şi în iconografia gândirii patristice. Redarea Bisericii triumfătoare în sens eshatologic, intens sugerată de citatele din Apocalipsă, este expediată ca simplistă. Relevantele speculaţii ale unui "misticism" tipic rusesc determină un atribut al lui Dumnezeu: Înţelepciunea. Atotînţelepciunea, în comuniunea iubirii dumnezeieşti veşnice este considerată fie "înger păzitor al creaţiei", fie "făptură ideală a lumii", sau simplu fenomen, sau cu totul altceva, căutandu-se prin aceasta să se "desfigureze" taina însăşi a Creaţiei. Dezaprobată de Părinţii Bisericii, Sofia rămâne o speculaţie, o dorinţă de a transpune "ceva" din Dumnezeu în realitatea lumii şi a societăţii, socotită ca atribut al firii dumnezeieşti, eroarea căpătând astfel proporţii deviante. Ce este persoana în lumea transcenderii ei şi comuniunii cu alte persoane? Ce este taina comuniunii veşnice a Persoanelor, care dau sens iubirii şi comuniunii pământeşti, în distincţia perfectă a Eu-rilor, ce se iubesc din veşnicie într-o comuniune perfectă, în intersubiectivitate dumnezeiască, pentru că subzistă în Unica Fiinţă a lui Dumnezeu, Întreit în Persoane, Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt? Nu se poate interpune nimic altceva în această taină a iubirii şi comuniunii dumnezeieşti.

Din această nemărginită dragoste Fiul se întrupează, asumă umanitatea îndumnezeită în Ipostasul veşnic, descoperindu-se sensul persoanei omeneşti numai atunci când se raportează la Iisus Hristos, Persoana divino-umană, Cel Care a învins moartea şi a înviat pentru noi.

Din această perspectivă, taina existenţei noastre nu se poate înţelege decât ca persoană şi ca unicitate absolută în împărăţia harului şi a existenţei Bisericii.

IV. LUMINA SOFIANICĂ ÎN NOUA CREAŢIE A LUI DUMNEZEU

"Noua creaţie este aceea de a descoperi lumina îndumnezeitoare şi a inventa spiralele îndumnezeirii în Crearea şi Iconomia organismului universal. Sofia personificată nu este o a patra persoană a Trinităţii ce devine interlocutoare în interiorul misterului nesfârşit al vieţii divine." Aşa îşi începe articolul André Joos: "Noua Creaţie. Întâlnirea între divin şi uman în Sofia" şi continuă că, noua creaţie în Sofia divină şi umană îşi găseşte poate cea mai bună anticipare în legenda vechii Rusii: "Pasărea de foc". În mijlocul stepelor nesfârşite o tânără orfană, Maruşca, iubea muncile modeste şi simple ale unei vieţi umile şi ascunse care îi îngăduia să trăiască în pace şi linişte. Dar, într-o zi, prinţul întunericului se îndrăgosteşte de farmecul său şi a vrut să o aibă. Atunci ea s-a transformat într-o pasăre luminoasă şi a scăpat. Văzând aceasta, El s-a metamorfozat într-un şoim negru care a ciopârţit pasărea de foc. Penele

sale de lumină s-au răspândit în pădure şi au fost acoperite de mantia de frunze moarte. Cei care le descoperă doresc să redescopere întrânşii splendoarea simplă pe care a avut-o universul la originea vieţii sale. Fecioara de lumină, dramă a timpului, ondulaţia spaţiului, prezenţa ascunsă a vieţii originale şi finale![53].

André Joos spune că sunt aici toate premisele pentru a intui memoria arhaică ce se transformă în transparenţa credinţei creştine şi în coerenţa inteligenţei, stimulată spre căutări neobosite şi adaugă faptul că, ceea ce impresionează în gândirea florenskiană este anticiparea directă a prezentei etape de civilizaţie intercuturală: era comunicaţiei şi a informaţiei[54]. La nivel metodologic, cele trei tipuri iconografice ne introduc într-o adevărată sinteză de viziune interdisciplinară, abordând întrebări despre lumea cealaltă`` ceea ce noi am afirmat că interpretările iconografice ale Sofiei sunt eminamente de natură eshatologică.

Florensky intrupează mesajul Evangheliei în generalitatea culturală a timpului său şi anumţă tipul de civilizaţie de care se vorbeşte astăzi[55]. El presimte o civilizaţie la dimensiuni planetare şi se pregăteşte ca să formuleze mesajul creştin în acest context şi este ilustrarea faptului că, teologia ortodoxă, prin vocea unor asemenea personalităţi, este departe de a fi nemişcată şi, cum ar spune Florensky, în fluxul întregii cercetări creştine este vorba de o imobilitate mişcătoare şi de o mişcare imobilă într-un câmp de radioactivitate profetică[56]. Bineînţeles, radioactivitatea nu este o metaforă foarte cunoscută astăzi, deoarece ea se află în centrul polemicii despre salvarea creaţiei.

Despre simbolul lumii şi despre perspectiva inversă, despre timpul şi spaţiul ce alcătuiesc dublul ritm al vieţii, despre compoziţia artificială şi libertatea în creaţie Florensky se ocupă special în lucrările sale, grupate în "Articole despre artă", publicate la Paris, la Editura Ymka Press şi traduse în parte la noi, de Pr. Boris Buzilă.

Ceea ce ne interesează ca să întregim imaginea despre Sofia este simbolistica ei desprinsă din "semnele cereşti şi reflecţii asupra simbolisticii culorilor".

---

[53] André Joos, **Noua creaţie. Întâlnirea dintre divin şi uman in Sofia: Pavel Florensky**, in "Irenikon", nr. 3, Belgia, 1990, p. 346 (vezi şi "Irenikon" nr. 4, pp. 463-482).

[54] **Ibidem**, p. 348.

[55] **Ibidem**, p. 349.

[56] **Ibidem**, p. 356.

[57] **Ibidem**, p. 471.

Simbolisticii culorilor, în special culorii albastre îi este consacrată "Explicaţia a XXIV-a", din cartea "Stâlpul şi temelia adevărului". Găsim aici o definiţie apropiată a albastrului "azuriu". "Albastrul azuriu simbolizează, după cum se ştie, văzduhul, cerul şi deci prezenţa divinităţii în lume prin creaţia şi energiile sale". Bazându-se pe lucrarea lui Frédéric Portal ("Des Couleurs Symbolique dans l'antiquité, le Moyen Age et les temps modernes", Paris, 1837, p. 312), Florensky distinge la baza acestei simbolistici trei momente:

a) Existenta în Sine ("adică potrivit concepţiei noastre, Dumnezeu în Sine, Tatăl şi Trinitatea"), având predominante culorile alb şi roşu.

b) Descoperirea vieţii ("adică, din nou, potrivit concepţiei noastre, spune Florensky, Logosul în lume şi Sofia"). Aici se servesc drept simboluri albastrul şi galbenul.

c) Lucrarea, acţiunea care derivă de aici ("adică în aceeaşi acţiune de idei, creatura animată de Duhul Sfant, al cărei simbol este verdele[58]).

Simbolistica culorilor în Sofia

Luminozitatea translucidă şi penetrantă, pulbere luminiscentă care reuneşte totul în întregime şi face să fie perceput ansamblul într-o coloraţie multiplă - materie a imaterialului. Luminozitatea colorată este cea care creează, într-adevăr, legăturile întregii realităţi; aceste legături devin transparente şi se deschid spre transcendent. Ce este simbolul lumii ca amintire divină? Este memoria ancestrală ce se întâlneşte la diferite culturi[59].

Lumina albă, Dumnezeu, plenitudinea, făptura în sine în sensul cel mai înalt şi mai subtil, făptura pe care am putea-o numi cea de la izvorul primordial şi care devine un mediu, care poate da luminii culoare. Această pulbere metafizică se numeşte Sofia. Ea nu este lumina dumnezeirii, nu este dumnezeirea însăşi, dar nu este nici ceea ce numim îndeobşte făptură, nu este materia internă, rudimentară, acea grosolană opacitate faţă de lumină. Sofia se află la graniţa ideală dintre Energia divină şi pasivismul făpturii; ea este Dumnezeu în aceeaşi măsură în care nu este Dumnezeu; ea este şi nu este, în aceeaşi măsură făptura. Despre ea nu poţi spune nici "da", nici "nu" şi aceasta nu în sensul unei accentuări antinomice într-o direcţie sau alta, ci în acela al unei extreme capacităţi tranzitorii dintr-o lume în alta. Lumina este lucrarea lui Dumnezeu. Sofia este cea dintâi sporire a acestei lucrări, prima şi cea mai subtilă operă a Sa, în care se simte suflarea Sa. Văzută dinspre Dumnezeu ca faţă spre neant. Sofia ni se arată ca fiind de culoare albastră sau violet. Contemplată ca un rezultat al creaţiei divine, indisociabilă de lumina divină,

---

[58] Pavel Florensky, **Iconostasul**, trad. şi cronologie de Boris Buzilă, Fundaţia Anastasia, Bucureşti, 1994, p. 246.

[59] **Ibidem**, p. 49.

ca una dintre primele iradieri ale energiei divine, ca forţă divină chemată să ajunge întunericul, adică dinspre lume spre Dumnezeu. Sofia ni se arată roz sau roşie ("umbra roză căreia i se ruga Soloviov"). Se arată, însă, albastru sau violet, ca suflet al lumii, ca esenţă spirituală a lumii[1].

Concluzionând această primă parte a lucrării, observăm că Soloviov îşi structurează gândirea sa teologică pe intuiţia sofianităţii globale, revelaţia unităţii lumii materiale şi spirituale, a creatului şi necreatului, şi instituirea unitotalităţii istorice a teocraţiei. Adevărata înţelepciune care conţine substanţa unică, se întrupează pe rând într-o desăvârşită unitate. Biruinţa sofianităţii este prefigurată în Persoana divino-umană a lui Iisus Hristos, Dumnezeu şi Om.

Protoereul Serghie Bulgakov vorbeşte în lucrarea "Lumina cea neînserată" de actualizarea potenţialităţii sofianice în crearea lumii şi conţinutul progresiv al acestui proces. Vorbind în continuare de Sofia creată şi necreată, de slava şi dumnezeirea din Sofia, ce străluceşte înainte de veci şi de dezbrăcarea de slavă prin întrupare, considerând-o, apoi, Sofia <u>fiinţa divină</u>, substanţă din substanţa divină ce se revarsă în lume, pusă în stare de devenire, evident, Bulgakov îşi întemeiază un adevărat sistem pe această "eroare sofiologică". Pavel Florensky rămâne într-o "originalitate" a sa în reflecţiile despre Sofia, atunci când le raportează la Taina Sfintei Treimi, "ca al patrulea element ipostatic", când o numeşte, pe rând, îngerul păzitor al creaţiei, Biserica, Fecioara, chiar Fiinţa Supremă, fără îndoială dovedindu-se pe această linie a gândirii sale un spirit panteizant, cosmologizant.

V. DEFINIREA NUMELUI LUI DUMNEZEU, LA PAVEL FLORENSKY

Numele lui Dumnezeu noi îl desprindem din Sfânta Scriptură, din scrierile Sfinţilor Părinţi şi din toate tratatele şi cărţile de teologie. Numele, însa, în definirea lui profunda, este o taina, pentru ca, propriu-zis, numele se referă la persoană şi, după cum Persoanele Treimice sunt izvorul de adâncire şi de mister a celei mai mari taine existente în lume, Adevărul veşnic Treimic, tot aşa persoanele omeneşti.

Fiecare persoană este o taină. Lumina transcenderii şi privirii în ea este raportarea la celelalte persoane, care îi definesc existenţa, chiar dacă nu participă la comuniunea cu ea, explorând ceea ce este înlăuntrul fiinţei sale, descoperind-o. Disponibilitatea aceasta este o noutate de fiecare clipă a prezenţei numelui în conştiinţă, în minte şi în vibraţia cuvântului. Dar se poate rămâne într-o platitudine a relaţiei, ignorând sau îngenunchind persoana

---

[1] **Ibidem**, p. 50.

cuiva, dacă nu-i percepi chipul de comuniune sau faptul de a distinge în acel om o prezență de absolută unicitate a unui oarecare chip care te întâmpină.

N-am putea zări deloc lumina și frumusețea interioară a persoanei și energia din ea, dacă n-am avea conștiința prezenței unei lumini atotstăpânitoare și veghetoare, ce străbate precum razele soarelui aici pe pământ, de dincolo de această lume. Și aceste raze sau energii le trăim și le simțim cu intensitate mai mare sau mai mică, în funcție de puterea noastră de a lărgi misterul numelui lui Dumnezeu, de a-l chema în rugăciune sau în orice împrejurare a vieții sau a descoperi lucrarea lui Dumnezeu în faptele vieții de fiecare clipă, care ne înalță și sporesc în existență.

Prin credință și rugăciune, omul se face jertfă cuvântătoare lui Dumnezeu. Cuvântul este însăși ființa omului, întrucât prin cuvânt (și nume) s-a descoperit pe sine în energia lui spirituală, a devenit existent pentru altul și pentru sine însuși[1].

Părintele Stăniloae vorbește despre jertfa cuvantătoare, comentând reflectiile lui P. Florensky, ca jertfă a omului, slujba prin trupul înduhovnicit, persoana creată "cuvant cuvantător după chipul Cuvantului Cuvântător Suprem"[2]. "Eu sunt Calea, Adevărul și Viața", a zis Iisus Hristos (Ioan 14, 6). Chemând numele Său în rugăciune, în inimă curată și în atenția și delicatețea simțirii prezenței Sale, prin persoanele chemate la comuniunea sau dialogul cu noi, trăim conștiința prezenței Persoanei Sale prin energia harului Său nevăzut, har ce izvorăște și penetrează creația din Ființa dumnezeiască Cea Întreită în Persoane, iar Persoana Fiului ca Logos dumnezeiesc enipostaziat ne aduce modelul de umanitate la care noi trebuie să ajungem în existența pământească. Și ne ajută la aceasta prin energia, lucrarea sfințitoare a Sfintelor Taine, în Biserică. Din iubire de oameni "S-a pogorât până la firea noastră și S-a întrupat cu adevărat, Cel Supra-divin a luat nume de Om"[3], ca să ne îndumnezeiască prin participare.

Părintele profesor Dumitru Radu, vorbind despre coordonatele și permanențele teologice ale operei Părintelui Stăniloae, spune că "mântuire înseamnă comuniunea omului cu Dumnezeu în Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul și cu Hristos, și prin Hristos, plin de tot Duhul Sfânt cu semenii noștri. Locul și spațiul în care are loc această comuniune personală a omului cu Dumnezeu este Biserica, în calitatea ei de trup al lui Hristos, Ea, Biserica, este un întreg, format din toți cei care cred în El, dar și dintr-o realitate Ce-i învăluie, având-L pe El ca Centru. Dimensiunea ontologică și personală pe care ne-o

---

[1] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, **Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă**, Craiova, 1986, p. 287.

[2] **Ibidem**, p. 289.

[3] Pseudo Dionisie Areopagitul, **Despre numele divine**, trad. de Cicerone Iordăcheseu și Theofil Simenschy, Institutul european, Iași, 1993, p. 64.

descoperă hristologia şi soteriologia se prelungeşte şi se dezvoltă în comunitatea eclezială"[64].

Erezia cu privire la numele lui Dumnezeu a apărut în sânul Bisericii Ortodoxe Ruse, la călugări de la Athos, prin anul 1912. Adepţii ei, considerau rugăciunea lui Iisus drept mântuitoare, doar pentru că simpla pronunţare a numelui lui Iisus mântuia prin sine. Un ieroschimonah Antonie (Bulatovici) spunea că invocând, chiar şi inconştient, numele Domnului Iisus, îl vei avea întreg prin numele Său şi cu toate harurile Sale divine. Şi chiar prin sunet şi litere, numele Domnului este plin de har.

Desigur că aceasta este un sacrilegiu şi o superstiţie magică şi o încercare de a introduce în Biserică magia şi teluricul, caracteristice tradiţiei platonice şi ocultismului. În istoria Bisericii a existat erezia lui Eunomie, condamnată la Sinodul II Ecumenic. Diferenţa dintre cele două constă în faptul că Eunomie e mult mai apropiat de numele lui Dumnezeu, considerând numele Nenăscut iar defăimatorii numelui lui Dumnezeu astfel procedează cu numele Iisus.

În anul 1913 erezia a fost condamnată de conducerea Bisericii Ecumenice de Constantinopol şi Patriarhia Rusă. La Sinodul local al Bisericii Ortodoxe Ruse din anii 1917-1918, această condamnare a fost confirmată. Cei mai înverşunaţi eretici, în frunte cu ieroschimonahul Antonie (Bulatovici) nu s-au îndreptat. El scria Patriarhului Tihon la Sinodul local al Bisericii în "declaraţia" sa din 21 noiembrie 1918: "propovăduim respectarea Numelui divin al Domnului şi nu acceptăm respectarea lui doar relativă, aşa cum cere azi puterea bisericească", renunţând astfel la orice comunicare spirituală cu ea până la dezlegarea cazului de către Sfântul Sinod"[65]. Nu deţinem hotărârea oficială a Sinodului, ci numai ceea ce se desprinde din comentariile lui P. Florensky, cum vom vedea. Cert este că, după cum scrie Nichifor Crainic (vezi J. Hausherr, **La Methode de l'Oraison Hesychaste**, p. 101), Patriarhia Ecumenică a condamnat învăţătura despre divinitatea numelui lui Hristos ca erezie, în timpul Patriarhului Ioachim al III-lea, iar călugării care au aderat la această învăţatura au fost alungaţi din Sfantul Munte"[66]. Nichifor Crainic crede însă ca viaţa spirituală în Rusia pravoslavnică s-a cristalizat în jurul rugăciunii lui Iisus.

---

[64] Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, **Coordonate şi permanenţe teologice în opera Părintelui Acad. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae**, în "Omagiul...", p. 143.

[65] B. Iakovenko, **Modernismul filosofico-teologic al părintelui Pavel Florensky în lumina Ortodoxiei**, "Tercovnaia jizni", în "Church Life", New York, 1990, pp. 41-42.

[66] Nichifor Crainic, **Sfinţenia - împlinirea umanului** (curs de teologie mistică), p. 168.

Protoiereul Serghei Bulgakov, în cartea sa "Ortodoxia" face următoarea afirmaţie: "rugăciunea lui Iisus, repetată de sute de ori, şi chiar de nenumărate ori, formează elementul esential al oricărei orânduieli de rugăciune monastică: ea poate să înlocuiască chiar slujbele şi toate celelalte rugăciuni, căci valoarea ei este universală"[66]. Asceţii dau mărturie despre acest nume, dar după câtă experienţă ascetică, după câtă rugăciune şi simţire curată a prezenţei lui Dumnezeu în ei şi pază a poruncilor! Serghei Bulgakov spune că dulcele nume "Iisus" rostit cuprinde puterea prezenţei lui Dumnezeu, că "numele lui Dumnezeu conţine energia divină, care oferă prezenţa lui Dumnezeu, încât se poate spune ca, din punct de vedere practic, energetic, numele lui Dumnezeu este Dumnezeu; mai exact puterea lui Dumnezeu, care este prezentă în El"[67]. Revenim la Pavel Florensky ca, apoi, să prezentăm poziţia Bisericii în această chestiune.

Pavel Florensky se ocupă de "numele lui Dumnezeu" în mod special în două lucrări ale sale: "Proslăvirea numelui ca premisă filosofică" şi "Despre numele lui Dumnezeu". De asemenea vorbeşte despre numele lui Dumnezeu în "Anexa III" din volumul "La cumpăna gândirii", intitulată: "Fragment din scrisoarea lui Pavel Florensky la rugămintea Părintelui Arhimandrit David, ca răspuns la scrisoarea proslăvitorilor numelui lui Dumnezeu, de la Athos". Scrisoarea a fost scrisă din Caucaz.

Referindu-se la disputele palamite din secolul al XIV-lea, privind energiile dumnezeieşti şi esenţa divină, Florensky îşi pune întrebarea: "lumina percepută spiritual de către asceţii aflaţi în culmea asceze lor şi simţită ca lumina dumnezeiască este, oare, descoperirea Lui însuşi, energia Fiinţei Lui, sau este ceva înşelător, amăgitor, subiectiv în interiorul nostru, sau este un proces fizic din afara noastră, sau chiar un fenomen ocultic, care, în orice caz, nu oferă cunoaşterea Fiinţei Supreme? Se numeşte această lumină dumnezeire şi Dumnezeu?"[68].

Anatemele care s-au dat privesc pe cei care recunosc lumina taborică, fără însă să aibă nici un fel de legătură interioară cu esenţa sau o coboară până la procesul fenomenului în sine, făcând-o neontologică. Florensky enumeră şase anateme, spunând că "în conştiinţa bisericească, acest fapt se reduce la necesitatea de a diferenţia în Dumnezeu două aspecte: interior, sau Fiinţa Lui, şi aspectul îndreptat spre exterior, sau Energia Lui"[70]. În spiritul

---

[66] S. Bulgakov, **Ortodoxia**, trad. S. Grosu, Sibiu, 1936, p. 186.

[67] Idem, **La philosophie du verbe et du Nom**, trad. de Const. Andronikof, Paris, 1991, p. 202, apud. Pr. Prof. Dr. Ioan I. Ică, **op. cit.**, p. 335.

[68] Pavel Florensky, **Proslăvirea numelui ca premisă filosofică**, în vol. II: "La cumpăna gândirii", Moscova, 1990, p. 301.

[70] **Ibidem**, p. 302.

acestei inseparări, comunicând cu energia dumnezeiască, omul şi fiecare făptură se corelează cu însăşi Fiinţa Lui, dar trebuie să denumească această energie cu numele celui care acţionează - Dumnezeu. Credinciosului îi este clar că are de-a face cu manifestările dumnezeieşti şi nu se identifică şi nu se uneşte cu Fiinţa Lui şi, deci, "niciodată nu ar fi apărut posibilitatea de a folosi cuvântul lui Dumnezeu, dacă cu acest nume al Fiinţei, nu s-ar denumi după Fiinţă - şi activitatea Lui. Când se spune "Dumnezeu a mântuit", "Dumnezeu a tămăduit", "Dumnezeu a zis" şi altele, totdeauna se are în vedere activitatea corespunzătoare celei de tamaduire, de vorbire, etc."[1].

Lucrarea "Despre numele lui Dumnezeu" analizează mai profund tema noastră, implicând noţiunea simbolului drept cheie la dezlegarea tainei Numelui divin, iar defăimarea numelui [illegible] (imiaborcestvo) fiind o lovitură şi o încercare de a distruge însăşi noţiunea simbolului "Defăimarea (numelui) este periculoasă prin faptul că este răspândită neobservat peste tot. Reprezentanţi de seamă ai acesteia nu există şi în apariţia ei parcă n-ar fi nimeni în mod special vinovat. Şi ea se exprimă nu în anumite idei, ci în înţelegerea generală despre lume, receptată prea puţin, conştient sau inconştient"[2].

Simbolul face referire la cele două lumi, unirea celor două existenţe, cea transcendentă şi cea imanentă. Dar unirea face ca imanenţa să conţină în acelaşi timp şi transcendenţa, să fie penetrată de ea. Raţiunea Supremă dumnezeiască, Logosul şi Cuvântul lui Dumnezeu, pătrunde în realitatea existenţei noastre şi dă sens fiecărui lucru şi raţionalităţii lumii în general.

În opera de maturitate a creaţiei lui Pavel Florensky se observă, ca două albii metafizice, cele două linii ale Întrupării (Întruparea Logosului divin): Întruparea prin Cuvânt şi întruparea iconografică. "Esenţa" primului tip al întrupării este Cuvântul; "Esenţa" celui de-al doilea este Chipul. După părerea lui Losev, marele logician rus, ceea ce aduce nou Florensky, în înţelesul platonismului, este învăţătura despre chip ([illegible]) şi nume ([illegible]). Numele este persoana şi "nimic nu este mai minunat decât persoana care în negura tainică a fracţionării interioare decantează depunerea neliniştilor provocate de păcate şi, luminată, lasă să se vadă în ea, ca un mărgăritar de preţ, chipul lui Dumnezeu"[3].

Revenind la tema şi la lucrarea "Despre Numele lui Dumnezeu", Pavel Florensky dă în continuare trei exemple de simboluri: cartea, sămânţa unei plante şi complexitatea cuvintelor. Ne vom opri la cel din urmă exemplu.

---

[1] **Ibidem**, p. 303.

[2] Pavel Florensky, **Despre numele lui Dumnezeu**. Moscova, 1990, p. 324.

[3] Losev, **Eseuri ale mitologiei şi simbolisticii antice**, Moscova, p. 680 (Pavel Florensky, **op. cit.**, p. 226).

Cuvântul, care în mod imperios este legat de nume, semnifică prezenţa numelui şi-l dezvăluie ca cea mai aleasă şi unică prezenţă a numelui lui Iisus care de la Botez sălăşluieşte în noi. Există un înţeles lingvistico-semiotic - cuvântul fiind o "genă" care conţine în structura sa "codul" universal omenesc. Cuvântul este cheia descoperirii numelui şi omului. Există, apoi, semnificaţia ontologică a Cuvântului. Cuvântul-Logosul devenit Om dă sensul cuvântul limbii naturale care este ontologic - aşa cum se exprimă P. Florensky - şi îndeplineşte rolul unităţii structurale a lumii omeneşti tocmai pentru că este Cuvântul, ipostasul cel veşnic al iubirii care face să existe ca unică realitate persoana şi sufletul din ea[1].

Cuvântul poate să crească asemeni creşterii plantelor: în mod succesiv, el se amplifică până devine un organism perfect capabil să însămânţeze. În cele două lumi, cea văzută şi cea nevăzută, ca două planuri ale existenţei care se întrepătrund, noi trecem cu uşurinţă peste semnificaţia cuvântului şi de aici, pregătirea psihologică a defăimării numelui.

Mergând pe analogia construcţiei cuvântului, la fel cum într-o sămânţă este prezent întreg organismul, cum tatăl este prezent în fiul, chiar dacă organismul tatălui nu pierde nimic: de aici se vede diferenţa dintre οὐσία - esenţa şi ἐνεργεια - energie. Atunci când simţim vibraţia sau energia unei persoane, în atingere cu ea, facem o autodescoperire, dar nu putem pătrunde în fiinţa ei.

Baza disputelor taborice sunt mai vechi. Ele pornesc de la disputele legate de Filioque. Romano-catolicii încercând să submineze semnificaţia şi experienţa rugăciunii minţii, au considerat-o o "faptă" a ispitei, iar comunicarea ce o realizează isihaştii prin practica lor ca ceva mincinos. Pavel Florensky reia succint problematica şi polemica dintre Varlaam şi Sf. Grigore Palama. Să citām din anatemizări: "Dacă, însă, există acţiune, atunci există şi cauza acţiunii şi acţiunea se manifestă ca fiinţă şi invers: fiinţei îi corespunde şi activitatea, aşa că numele lui Dumnezeu este aplicabil în mod egal şi poate să însemne atât Dumnezeu, cât şi acţiunea lui dumnezeiască[2]. Dar se pune întrebarea dacă această acţiune este creată de Dumnezeu, sau de la început a fost atribuită Lui, adică este ea creată sau necreată? Dezbaterile palamitice s-au purtat între esenţă şi energie, între a-L vedea pe Dumnezeu sau Energia Lui.

Fiindcă Fiinţa lui Dumnezeu nu ne este descoperită şi nu ni se va descoperi niciodată aici pe pământ. Atunci, Florensky îşi pune întrebarea:

---

[1] A se vedea articolul lui Pavel Florensky: "**Antinomia limbii**", recent tradus la noi alături de alte articole, în lucrarea: "**Perspectiva inversă şi alte serieri**", trad. de Tatiana Nicolescu, Alexandra Nicolescu şi Ana Maria Brezuleanu. Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997, pp. 169-243.

[2] Pavel Florensky, **op. cit.**, p. 327.

"Ori să renunţăm cu totul la cuvântul Dumnezeu, ori să-l referim la Energia divină." De aceea, se poate, şi trebuie să se spună "Dumnezeu m-a vindecat" şi nu "Energia lui Dumnezeu m-a vindecat". Recunoscând ultima teză se cade în gnosticism. Florensky dă un alt exemplu. "Iată Soarele!", dar, de fapt, noi vedem energia Lui, dar ea este energia obiectivă chiar a soarelui şi, receptând-o, noi avem intuiţia (prezenţa) vederii solare. Acceptând punctul de vedere kantian, putem spune că vedem un anumit proces, care, la urma urmei, se petrece doar în existenţa noastră [76]. În noi are loc unirea a două energii, συνεργεια, împreună-lucrarea, care constituie un neîncetat urcuş spre definirea persoanei.

Sinergic şi energetic, prezenţa noastră în lume semnifică relaţia cu Cel Care ne-a creat. În numele Său se săvârşesc toate. În numele Lui, Apostolii au săvârşit minuni. În numele Lui, "εν τῳ ὀνοματι", se săvârşeşte lucrarea sfinţitoare în lume, prin mâinile de multe ori nevrednice ale slujitorului Bisericii. Frumuseţea persoanei, inima şi noblеţea ei se descoperă evident atunci când Dumnezeu, prin energia Sa divină necreată, prin harul Său dumnezeiesc, pătrunde prin ţesătura de multe ori învârtoşată de păcate, egoistă şi insensibilă a complexităţii de fiecare clipă a persoanei care, umilă, ignobilă, atunci când îl descoperă devine o prezenţă eminamente cuceritoare, revărsată de o noblеţe şi o distincţie care dau profilul de model adevărat al unei oarecare fiinţe omeneşti, ca o apariţie delicată, bună, în permanentă smerenie şi descoperire. Atunci, Sfinţii ar mai fi pentru noi modele, dacă Dumnezeu nu s-ar proslăvi permanent întru ei?

Florensky spune: "Numele lui Dumnezeu este Dumnezeu; dar Dumnezeu nu este nume. Fiinţa lui Dumnezeu este mai presus de Energia Lui, chiar dacă această energie exprimă esenţa numelui lui Dumnezeu. Înainte de venirea lui Iisus Hristos era vizibilă, pe de o parte, căutarea zeilor iar pe de altă parte, căutarea numelui iar când a venit Iisus Hristos, căutările zeilor nevăzuţi au devenit inutile". (Se dă sememul cuvântului evreiesc "şem"-numele lui Dumnezeu prin atotplinătatea sa eclipsează toate celelalte nume, căci în faţa Fiinţei dumnezeieşti se topesc toate celelalte realităţi)[77]. Creştinismul înseamnă propovăduirea numelui lui Iisus Hristos, a Evangheliei Sale, precum şi chemarea mărturisirii numelui lui Hristos[78].

În răspunsul pe care P. Florensky îl dă arhimandriţilor din Caucaz, confirmând hotărârile Sinodului din 1913, le zice: "Aveţi dreptate când scrieţi că: problema numelui lui Dumnezeu este chestiunea cea mai importantă a Ortodoxiei, care îmbrăţişează tot Creştinismul şi că rugăciunea lui Iisus şi, mai scurt, numele lui Iisus este rezumatul întregii Evanghelii. Dar, iată, prin

---

[76] **Ibidem**, p. 328.

[77] **Ibidem**, p. 319.

[78] **Ibidem**, p. 330.

această concentrare a chestiunii în problema credinţei şi legăturii ei cu toate celelalte probleme, ea se supune numeroaselor ataceuri inamice... Astfel, ni s-a părut îndoielnic ceea ce scrieţi despre Epistoia Sinodului. Căci există însuşi Domnul Iisus şi există numele Lui. Numele este nedespărţit de El Însuşi şi, de aceea, în Nume şi prin Nume noi ne apropiem de însuşi Domnul şi ne însuşim de la El însăşi mântuirea dăruită de El. De aceea şi spunem că numele lui Dumnezeu este însuşi Dumnezeu. Dar El nu este nume şi neponegrind această ultimă circumstanţă, se poate trezi o oarecare nedumerire.

Numele lui Iisus înseamnă, într-adevăr, Mantuire, Mântuitor. Acest lucru nu-l neagă nici defăimătorii numelui. Rătăcirea defăimătorilor lui Dumnezeu nu constă în negarea sensului Numelui lui Iisus şi nici în negarea caracterului de mântuire a Domnului însuşi care poarta acest nume, ci în separarea numelui de purtătorul său, adică de însuşi Domnul. Defăimătorilor numelui lui Dumnezeu li se pare că numele Domnului este de sine stătător, este prin El însuşi. Şi de aceea, ei consideră acest nume pământesc, întâmplător, lipsit de esenţă, putere. Dacă cineva, însă, acceptând separarea numelui de Domnul ar fi recunoscut în nume forţa proprie a numelui, independentă de însuşi Mântuitorul, atunci, într-adevăr, el ar fi căzut în rătăcirea că se poate lucra cu magia numelui dumnezeiesc şi cu numele Domnului, acţiona împotriva Domnului Însuşi. Numele şi Domnul sunt inseparabili, dar şi necontopiţi. Numele este inseparabil de Domnul, dar aceasta nu înseamnă că el nu poate fi diferenţiat de Domnul ( ). De aceea, învinuiţi pe nedrept Sinodul, ca şi cum Sinodul neagă acest caracter de mântuire al Domnului şi spune că mântuirea este nemântuitoare. Sinodul recunoaşte caracterul de Mântuitor al Domnului însuşi, dar, separând de El numele Lui, nu-L recunoaşte ca Mântuitor pe aceasta din urmă. Sinodul separă ceea ce este inseparabil iar dumneavoastră vreţi să uniţi ceea ce este necontopit."[29].

Să vedem poziţia propriu-zisă a Bisericii referitoare la numele lui Dumnezeu, ce se desprinde din mărturiile Sfinţilor Părinţi şi a teologilor de seamă.

Sf. Diadoh al Foticeii, în "Filocalia", volumul Iisus, vorbeşte permanent de Harul Botezului, care curăţă "chipul" şi-l spală de întinăciunea păcatului. E o lucrare permanentă, continuă şi necesară a Harului. Este un progres continuu, duhovnicesc. Iar scopul vieţii duhovniceşti este unirea sufletului cu Dumnezeu, prin dragoste. Spălarea chipului se face fără colaborarea noastră, lucrarea harului încă nu o simţim. "Asemănarea" începem s-o câştigăm pe măsură ce sporim sforţările noastre pentru o viaţă virtuoasă şi o atingem deplin când a crescut în noi dragostea de Dumnezeu, în mod covârşitor. Numai după ce am sporit în "asemănare", în dragoste, ni se face şi harul "simţit". Când începe deci mintea să guste întru multă simţire dulceaţa Prea-

---

[29] P. Florensky, **op. cit.**, p. 337.

Sfântului Duh, suntem datori să ştim că începe harul să zugrăvească aşazicând peste chip "asemănarea"[80].

Din această deosebire a simţirii minţii, atât Diadoh al Foticeii cât şi Marcu Ascetul, vor să combată mesalianismul, care punea accentul numai pe rugăciune, nesocotindu-se, astfel, Taina Botezului care şterge păcatul din noi. Harul îl sălăşluieşte pe Iisus Hristos în fiinţa omului la Botez, accentuează Marcu Ascetul[81] şi "adevărata rugăciune înseamnă redescoperirea şi arătarea harului primit la Botez. A te ruga înseamnă a trece în starea în care harul este prezent în inimă tainic, la nivelul deplinei percepţii interioare şi al cunoaşterii conştiente, unde experimentăm şi simţim lucrarea duhului direct şi imediat"[82] şi, continuă Episcopul Kallistos Ware, "nici o clipă Sfinţii Părinţi n-au avut în vedere chemarea numelui lui Iisus ca substitut al Sfintelor Taine"[83]. Există o pregătire şi un progres continuu pentru rugăciunea lui Iisus. Terminologia isihastă la Dionisie Areopagitul constă în paza spiritului şi în paza inimii. Sfântul Grigore Palama vorbeşte de o "scară a harurilor Isihiei". Simion al Tesalonicului ne spune despre Patriarhul Fotie, care a deprins rugăciunea lui Iisus după ce a devenit patriarh şi a scris un preţios tratat despre ea în timpul când se răpea în puterea ei, că faţa lui strălucea prin harul Sfântului Duh, asemenea lui Moise. Ucenicul Sfântului Serafim de Sarov, Motovilov, mărturiseşte despre prezenţa Sfântului Duh în duhovnicul său.

Pe când Sfântul Simeon Noul Teolog săvârşea Sfânta Euharistie "în vedenia Duhului, faţa lui lua o expresie îngerească"[84]. Sfântul Marcu Ascetul şi Sfântul Maxim Mărturisitorul vorbesc despre ascunderea Domnului în porunci şi cei care-L caută Îl găsesc pe măsura împlinirii lor: "Fiinţa tuturor virtuţilor este însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, fiindcă El ni S-a făcut nouă, de la Dumnezeu, înţelepciune, dreptate, sfinţire şi mântuire" (I Corinteni 1, 30). Orice om care se împărtăşeşte de virtute, se împărtăşeşte neîndoielnic de Dumnezeu, fiinţa virtuţilor, şi devine Dumnezeu (după har), ca unul care a adăugat, prin libera alegere, la binele natural al chipului, asemănarea prin virtuţi"[85].

---

[80] **Filocalia**, vol. I, Bucureşti, 1992, p. 383.

[81] **Ibidem**, p. 282.

[82] Episcop Kallistos Ware, **Puterea numelui. Rugăciunea lui Iisus în spiritualitatea ortodoxă**, trad. de G. Moldoveanu, Bucureşti, 1992, apud. Părintele Prof. Ioan I. Ică, op. cit., p. 354.

[83] Idem, **ibidem**, p. 355.

[84] Nichifor Crainic, **op. cit.**, pp. 68-171.

[85] Sf. Maxim Mărturisitorul, **Ambigua**, trad. de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, P.S.B., Bucureşti, 1983, p. 85.

"În numele lui Iisus". (ἐν (τῷ) ὀνόματι τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. I Corinteni 5, 4; I Corinteni 1, 10; II Tesalonicieni 3, 6; Efeseni 5, 20; Coloseni 3, 17 etc.), noi mulţumim pentru toate. Prezenţa numelui Său este o prezenţă tainică şi plină de putere. "În numele lui Hristos" este astfel o expresie a prezenţei mistice a lui Hristos şi a unirii cu El. Numele nu devine un ipostas, ci are valoare, întrucât numai în spatele lui este persoana lui Iisus[86].

Mitropolitul Nicolae Mladin, subliniind cele spuse mai sus, îşi împarte teza sa de doctorat "Aseeza şi mistica paulină", în două mari capitole:

Unirea mistică obiectivă - sacramentală "A fi în Hristos" şi

Aspectul subiectiv: "A trăi în şi cu Hristos" asceza şi viaţa mistică, despătimirea, viaţa cea nouă, rugăciunea până la contemplaţie şi cunoaştere mistică.

Părintele Profesor Ioan I. Ică, vorbind despre: "modurile prezenţei personale a lui Iisus Hristos şi ale comuniunii cu El în Sfânta Liturghie şi spiritualitatea ortodoxă, după Sfântul Nicodim Aghioritul", accentuează pe lângă prezenţa sacramental-obiectivă a lui Hristos în noi (împărtăşirea sacramentală) şi "Împărtăşirea duhovnicească cu Hristos, prin care Îl simţim prezent şi lucrător în noi ca pace, linişte, bucurie şi dulceaţă duhovnicească" şi toate acestea, se realizează prin "ascultarea Cuvântului lui Dumnezeu, prin împlinirea tuturor poruncilor, realizarea virtuţilor şi rugăciune multă"[87]. Prin participarea, în Biserică, la "misterul" central al morţii şi învierii lui Hristos, prin Sfintele Taine şi "mistică", viaţa lui Hristos devine "viaţa noastră", iar cu Hristos viaţa noastră este ascunsă în Dumnezeu" (Coloseni 3, 3-4)[88].

VI. CONCLUZIONĂRI CRITICE PRIVIND SOFIOLOGIA ŞI DEFINIREA NUMELUI LUI DUMNEZEU

Aşa cum s-a amintit la începutul referatului, în introducere, cele două subiecte nu le considerăm epuizabile. Cu atât mai mult cu cât mai ales sofiologia este un subiect destul de controversat, ce poate constitui subiectul permanent al unei critici vehemente din partea dogmatiştilor şi a teologilor în general.

Noi vom rezuma, scotând în evidenţă elementele pozitive şi discutabile ale gândirii teologice a lui Pavel Florensky.

I. Pavel Florensky respinge interpretarea lui V. Soloviov, potrivit căreia Sofia Divină este "substanţa Sfintei Treimi". El o consideră "personalitatea

---

[86] Mitropolitul Nicolae Mladin, **Asceza şi mistica paulină**, Sibiu, 1996, p. 37.

[87] Părintele Prof. Ioan I. Ică, **op. cit.**, p. 352.

[88] Idem, prefaţă la lucrarea **Asceza şi mistica paulină**, p. 13.

ideală a lumii" sau "momentul ideal al creației" etc. Se pune întrebarea, însă, dacă Florensky reușește să scape cu adevărat de influența panteismului.

Noi credem că nu. Formal, el optează pentru o doctrină creaționistă, care pune accentul pe activitatea spontană a lui Dumnezeu, dar atunci când Sofia este reprezentată ca "un al patrulea element ipostatic", ca punte de unire între Sfânta Treime - Creatorul și Creația sa, Sofia devine instrumentul de corelație, intermediarul unei unități atotcuprinzătoare. Plecând chiar de la această idee, criticii demersului sofiologic sunt de părere că problema stabilirii unei legături ontologice, prin Sofia Divină, între Dumnezeu și lume, este una falsă. Vladimir Lossky face această obiecțiune, referindu-se îndeosebi la sistemul sofiologic al lui S. Bulgakov. Lossky insistă asupra faptului că Dumnezeu nu poate fi supus termenilor nici unei relații, nici măcar corelații, pentru că așa ceva L-ar limita, L-ar reduce la stadiul de ființă creată[89].

Apofatismul treimic se descoperă prin Fiul în Duhul Sfânt, în lumina adevărului biblic și al Sfinților Părinți.

Sensul existenței și al lumii, iubirea, cunoașterea au drept corolar Biserica, unde Harul dumnezeiesc dă dimensiunea înțelegerii și experierii tainei în lumina Revelației Dumnezeiești, fără a fi supusă greșelii.

Sfânta Treime, înomenirea Logosului, Biserica, Sfânta Fecioară sunt adevăruri fundamentale pe seama cărora nu trebuie să se facă nici un fel de speculații. Aprofundându-le prin credință, trezești și mai adânc misterul lor care te face să fii și mai smerit și mai atent la orice fel de interpretare.

II. O atenție deosebită trebuie să acodăm studiului polemic al arhiepiscopului Serafim (Sobolev), care aduce acuzații serioase la adresa lui S. Bulgakov și respectiv P. Florensky pe tema sofiologiei.

Concluziile lui sunt următoarele :

1. În toate determinările în care Sofiei i se atribuie de către părinții Bulgakov și Florensky funcție divină, se introduce concepția păgână, căci alături de Sfânta Treime apei se propune învățătura despre viața în persoana Sofiei a altui Dumnezeu și astfel are loc învățătura despre doi Dumnezei.

2. În acele denumiri în care Sofia este numită "făptura ideală", "sufletul lumii", "îngerul păzitor al creației", se exprimă concepția păgână panteistă.

3. În definiția în care Sofia este denumită de către părinții Bulgakov și Florensky cu numele lui Dumnezeu și sub acest pretext ca "acțiune dumnezeiască", se identifică cu însuși Dumnezeu. Și această învățătură este dezaprobată de Biserică. Având în vedere toate acestea trebuie să o numim o învățătură eretică panteizantă. În această învățătură sofiologică adevărul se amestecă cu minciuna. Drept rezultat, se produce haosul dogmatic.

---

[89] R. Slessinsky, **op. cit.**, p. 211.

De altfel, în acest haos, cu o insistenţă eretică, se transmite drept cea mai importantă şi dureroasă idee, că Sofia este "Totul" şi "Totul" este Sofia, care, în fapt este un nimic - o fantezie absurdă, profană a ereticilor gnostici, ce a luat noi forme în învăţătura părinţilor Bulgakov şi Florensky[90].

La cele spuse de arhiepiscopul Serafim, subscrie şi Mitropolitul Serghie, referindu-se mai ales la S. Bulgakov[91].

Mergând pe linia lui R. Slessinsky, putem afirma că arhiepiscopul Serafim Sobolev este lipsit de perspicacitate filosofică, reuşind numai să interpreteze greşit gândirea lor. Greşeala sa constă în neputinţa de a reprezenta Sofia ca pe un element transcendent atoteuprinzător sau ce a însemnat învăţătura despre Sofia la originile ei în Bizanţ.

Lipsindu-i instrumentul conceptual adecvat înţelegerii adevăratei varietăţi de sensuri şi aplicaţii ale Sofiei. S. Sobolev nu observă că, oarecum, chiar dacă nu în totalitate, P. Florensky reuşeşte să se delimiteze de gnosticism şi panteism (Afirmaţia rămâne discutabilă).

Obiectul concluziilor noastre nu-l constituie însă studiul lui Sobolev, mai ales în ceea ce priveşte celelalte critici aduse lui Florensky, ca, de pildă, faptul că apelează la Sf. Atanasie cel Mare pentru a-şi susţine ideile şi interpretarea personală a icoanelor sofiologice.

În ceea ce priveşte definirea numelui lui Dumnezeu, noi considerăm linia lui Pavel Florensky justă şi corectă din punct de vedere dogmatic, chiar dacă şi în această problemă are pe alocuri unele oscilaţii, iar alţii l-au considerat "inspiratorul tainic"[92] al ereziei cu privire la numele lui Dumnezeu.

Părintele Pavel Florensky, chiar şi în ciuda criticilor aduse, rămâne personalitatea cea mai puternică la început de secol XX în Biserica pravoslavnică, apariţia sa stârnind un real interes în întreaga lume, ca punte de unire între ştiinţa şi cultura vremii sale, între teologie şi filosofie, în principialitatea şi consecvenţa unui adevărat martir.

---

[90] B. Iakovenko, **op. cit.**, pp. 39-40.

[91] Nicolae Lossky, **Istoria filosofiei ruse**, Moscova, 1991, p. 295.

[92] B. Iakovenko, **op. cit.**, p. 42.

MITROPOLITUL IRINEU MIHĂLCESCU UN TEOLOG LUPTĂTOR ȘI UN MISIONAR ERUDIT*

† *DANIEL*
MITROPOLITUL MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

Pomenirea Mitropolitului Irineu Mihăilescu, fost Mitropolit al Moldovei și Sucevei între anii 1939-1947, este un eveniment de prețuire pentru memoria unui vrednic slujitor al Bisericii și în același timp este un act de cultivare a demnității noastre, ca slujitori ai Bisericii și ca fii și credincioși ai Bisericii, pentru că, așa cum Sfântul Apostol Pavel ne îndeamnă zicând: "Aduceți-vă aminte de mai marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți la felul cum și-au încheiat viața și urmați-le credința" (Evrei 13, 7), așa și noi avem datoria de a vedea lumina din înaintașii sau predecesorii noștri, din cei care au slujit în vremuri grele Biserica, iar din această lumină a lor să ne luminăm și noi cu făptuirea.

Mitropolitul Irineu s-a născut în anul 1874, în 24 aprilie, în localitatea Valea Viei din județul Buzău. În timpul tinereții sale a făcut studii gimnaziale, liceale (seminariale), iar apoi a urmat Facultatea de Teologie la București, și studii de filosofie și teologie la Berlin și Leipzig, unde a și luat doctoratul în filosofie. După aceea, a avut diferite slujiri în Biserică, a fost conducător al Internatului Teologic din București, iar apoi a fost profesor la Facultatea de Teologie din București, la Catedra de Dogmatică și Simbolică. În perioada 1926-1927 a fost decan al Facultății de Teologie Ortodoxă de la Chișinău, iar în perioadele 1927-1929 și 1933-1936 a fost decan al Facultății de Teologie din București. Teologul Irineu Mihălcescu se impune în conștiința valorilor neamului românesc, în special în conștiința Bisericii Ortodoxe Române, ca un mare apărător al credinței creștine în general, al credinței ortodoxe în special, ca un mare educator și ca un mare iubitor de viață liturgică și de misiune ortodoxă. Lucrările sale sunt multe, iar ceea ce surprinde în mod deosebit este faptul că a scris în unele dintre cele mai diferite domenii ale teologiei. Aproape că nu este domeniu al teologiei ortodoxe în care să nu fi scris, în care să nu fi alcătuit manuale sau să nu fi publicat studii. Avea o cultură deosebit de vastă, o precizie

---

* Cuvânt rostit de I.P.S. Mitropolit Daniel în data de 27 martie 1998, la Mănăstirea Agapia, cu prilejul slujbei de pomenire a Mitropolitului Irineu Mihălcescu la 50 de ani de la moartea sa (Mănăstirea Agapia, 3 aprilie 1948).

teologică rar întâlnită şi un spirit misionar, de asemenea, rar întâlnit. Ca apărător al credinţei creştine, Irineu Mihăilceseu teologul, profesorul, a scris mai multe cărţi dintre care amintim: "Cursul de teologie fundamentală şi apologetică" şi cartea sa, foarte cunoscută, "Teologia luptătoare". De asemenea, a scris "Istoria religiilor" şi a arătat superioritatea creştinismului şi unicitatea lui în raport cu alte religii din lume. A scris o mulţime de studii de teologie dogmatică - "Dogma soteriologică" este un studiu de teologie dogmatică. A făcut cunoscută teologia ortodoxă şi în Apus, în mediile catolice şi protestante care ştiau foarte puţin despre Ortodoxie sau o considerau o Biserică a trecutului, o Biserică pietrificată într-o cultură uitată. Ei bine, meritul acestui mare teolog român a fost acela de a arăta actualitatea, maturitatea, prospeţimea şi universalitatea credinţei ortodoxe, pentru că are în ea puterea Duhului Sfânt şi Adevărul deplin descoperit de Mântuitorul Iisus Hristos şi predat o dată pentru totdeauna oamenilor, aşa cum ne spune Sfânta Carte a Noului Testament (Iuda 3). Ceea ce este cu totul impresionant în opera teologului Irineu Mihăilceseu este capacitatea sa de mare educator. Sunt rari teologii profunzi care în acelaşi timp se fac uşor înţeleşi. În general, cei ce sunt creatori profunzi nu se îngrijesc mult de accesibilitatea altora la gândirea lor. Totuşi, profesorul Irineu Mihăilceseu, în Biserica noastră, este cel mai mare autor de manuale de religie şi de teologie scrise pentru elevi. Vedem că a scris mai multe manuale de religie pentru clasele V-VII, pentru clasele de liceu, pentru licee teoretice. A scris

"Istoria Bisericii Ortodoxe Române", "Istoria Bisericii Universale", "Studiul Vechiului Testament", prezentarea Evangheliilor, toate pentru diferite şcoli, mai ales pentru licee. Dar n-a scris manuale de religie numai pentru liceele

teoretice, ci și pentru liceele comerciale de băieți și fete și pentru liceele industriale de băieți și fete. Deci, el prezenta credința creștină nu doar pentru teologi și nu doar pentru cei care în general au o formație umanistă, ci prezenta credința creștină, istoria creștinismului, istoria biblică și pentru oameni cu formare tehnică, cu formare economică, din licee comerciale, licee tehnice. Deci, din acest punct de vedere, educatorul era dublat de un mare misionar, un misionar pentru societatea modernă care era confruntată cu sincretismul filosofic, cu curente ostile Bisericii, curente secularizante, sceptice. Teologul Irineu Mihălcescu întrevedea pericolul comunismului care se vedea venind din diferite părți, dar mai ales din Răsărit. Există în toată opera lui Irineu Mihălcescu o dimensiune luptătoare, nu doar în cartea "Teologia Luptătoare": toată teologia sa a fost o teologie luptătoare. În fine, spuneam că prin aceste multe manuale de diferite discipline teologice prezentate într-un mod clar, accesibil și credibil, rămâne un exemplu de urmat pentru noi astăzi, cunoscând bine cultura vremii și cunoscând bine credința ortodoxă. Numai din sinteza aceasta dintre textul evanghelic și contextul cultural și social, misionar și pastoral se poate naște o teologie luptătoare. Cine cunoaște bine Evanghelia și cunoaște bine ogorul în care trebuie să fie semănată sămânța Evangheliei dătătoare de viață veșnică, numai acela poate elabora o teologie luptătoare. Din acest punct de vedere, Irineu Mihălcescu rămâne un neîntrecut exemplu care poate fi urmat de noi astăzi.

Ceea ce ne bucură în plus când studiem opera lui este și faptul că a acordat o importanță deosebită traducerilor. A tradus Sfânta Scriptură a Noului Testament împreună cu un alt mare teolog, Teodor M. Popescu. Apoi a tradus "Părinții Apostolici" la care a adăugat și originalele. Iar acest lucru l-a făcut pentru a da o prospețime gândirii teologice, pentru că Sfinții Părinți, așa cum va observa mai târziu Părintele Stăniloae, sunt cei mai autorizați interpreți ai Revelației, ai Sfintei Scripturi. Sfânta Scriptură și scrierile Sfinților sunt pentru noi baza oricărei teologii adevărate, sfinte și universale. Pe lângă aceste traduceri amintite, Mitropolitul Irineu a tradus și unele cărți liturgice. Avem traduse din original și prezentate în mod clar și corect Sfintele Liturghii ale Sfântului Ioan Gură de Aur, Sfântului Vasile cel Mare și Sfântului Grigorie Dialogul, sau a Darurilor mai înainte sfințite. Deci, întâlnim în opera lui o preocupare nu numai pentru partea pur didactică, ci și pentru viața liturgică, pentru ca spiritualitatea ortodoxă liturgică să fie accesibilă timpului nostru, fără însă să o diminuăm, fără însă să știrbim ceva din bogăția, corectitudinea și frumusețea ei.

Desigur, s-ar putea mult spune. După-amiază, va avea loc un colocviu aici, la care profesori de teologie își vor aduce fiecare contribuția în vederea unei publicări ulterioare a unui număr special al revistei noastre teologice "Teologie și Viață" închinat Mitropolitului Irineu și Patriarhului Nicodim.

Căci, după 50 de ani de la moartea lor, se cuvine mai ales acum, în libertate, să aducem omagiu pios de recunoştinţă memoriei şi vredniciei lor, ambii ierarhi ai Bisericii noastre fiind mărturisitori la răscruci, păstorind în vremuri tulburi pentru ţară. Noi rugăm pe Bunul Dumnezeu să aşeze cu dreptii şi cu mărturisitorii credinţei adevărate pe teologul, profesorul şi Mitropolitul Irineu, slujitorul Său, şi să dăruiască tuturor profesorilor de teologie de astăzi şi tuturor elevilor şi elevelor, studenţilor şi studentelor de teologie, darurile pe care le-a avut Mitropolitul Irineu: credinţă puternică, cultură vastă şi zel misionar, pentru că cine lucrează pentru vestirea Evangheliei astăzi, lucrează pentru viaţa veşnică, pentru mantuirea sa şi a multora care se vor folosi de o teologie roditoare, sfinţită şi mântuitoare. De asemenea, rugăm pe Bunul Dumnezeu să binecuvânteze această mănăstire Agapia care, către sfârşitul vieţii Mitropolitului Irineu, l-a primit aici, l-a îngrijit, l-a însoţit pe ultimul drum. Obştea mănăstirii a fost pentru el ca o familie duhovnicească, ca un reazem, ca o mângâiere atunci când el era întristat ca de moarte. Rugăm pe Bunul Dumnezeu să binecuvânteze această şcoală teologică de aici, seminarul teologic. E bine ca fiecare elevă din acest seminar teologic, când are timp, să facă o rugăciune la mormântul Mitropolitului Irineu şi să se roage Bunului Dumnezeu să ne dăruiască tuturor celor care lucrăm în câmpul sfintei teologii, ştiinţa mântuirii sufletului şi a vieţii veşnice, râvna şi zelul său pentru apărarea credinţei şi mântuirea credincioşilor. Veşnică să-i fie pomenirea cu dreptii! Iară pe noi să ne miluiască Hristos-Domnul şi să ne mântuiască, ca un bun şi de oameni iubitor, întărind Biserica Sa cu slujitori pe care El îi cheamă la lucrarea Duhului Sfânt, spre Slava lui Dumnezeu Tatăl. Amin.

UN OM AL ISTORIEI
MITROPOLITUL PROFESOR IRINEU MIHĂLCESCU

Pr. lect. *Ion Vicovan*

Fidel făgăduinței "Iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârșitul veacului" (Matei 28, 20), Mântuitorul Iisus Hristos, Capul Bisericii, a avut și are mereu grijă de Trupul Său, Biserica, "pe care nici porțile iadului nu o vor birui" (Matei 16, 18).

Nu este nevoie să cunoaștem multă istorie pentru a ne da seama de prezența lui Dumnezeu în lume, în Biserică, în istorie. Pentru a înțelege acest lucru însă, trebuie să avem "ochi de văzut și urechi de auzit". Sugestivă în acest sens este lucrarea unui autor francez[1] intitulată *Teologia istoriei*.

Din această perspectivă, dacă ne referim - în linii foarte generale - la Istoria Bisericii noastre Ortodoxe din secolul XX, vedem prezența lui Dumnezeu mai cu seamă în momentele dificile ale ei, sau în atunci când se impunea cu necesitate prezența Lui.

Să ne gândim, de pildă, la perioada imediat următoare Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, când cel dintâi patriarh al Bisericii Ortodoxe

---

[1] Autorul este Henri-Irenee Marrou (1904-1977), istoric și teolog francez, titular al catedrei de Istoria creștinismului la Universitatea Sorbona din Paris. El a fost preocupat de opera Fericitului Augustin, teza sa de doctorat abordând un subiect fundamental din doctrina acestuia: **Saint Augustin et la fin de la culture antique**. În lucrarea menționată, tradusă de Gina Nimigean și Ovidiu Nimigean, autorul încearcă să deslușească - după cum afirmă el însuși - mesajul pe care istoria îl adresează conștiinței noastre. Astfel, chiar în primul capitol al lucrării, intitulat "Sensul istoriei", el face următoarea afirmație care constituie și ideea centrală a cărții: "Vreau să se înțeleagă faptul că nu mă refer la istoria studiată de istorici, la istoria ca știință, ci în primul rând la problema pe care istoria trăită cu adevărat de umanitate, în desfășurarea sa întreagă, o pune conștiinței noastre. Simplu spus, problema «sensului istoriei»" (pp. 6-7).

Române, dr. *Miron Elie Cristea*[2], care după ce avusese un rol important în înfăptuirea idealului de veacuri, unirea într-un singur Stat unitar, a avut mult de "luptat" pentru alcătuirea şi adoptarea Statutului Bisericii României Mari.

Vreme de mai bine de trei decenii, mitropolitul Ardealului, *Nicolae Bălan*, apără Biserica neamului de atacurile pornite împotriva ei, mai ales din partea Bisericii romano-catolice care, în alianţă cu unii politicieni români, reuşeşte să obţină drepturi şi privilegii pe care "nu le avusese nici în Ungaria catolică" (în special prin **Legea cultelor** şi **Concordatul cu Vaticanul**).

Dacă cel dintâi a dat o organizare unitară Bisericii Române, iar cel de-al doilea a apărat o împotriva duşmanilor ei, era necesar un al treilea, care să pună în valoare frumuseţea, profunzimea şi bogăţia Ortodoxiei, atât în rândul teologilor apuseni cât şi la noi în rândurile clerului dar mai ales ale studenţilor.

Cel de-al treilea mare ierarh din prima jumătate a secolului XX, unul dintre cei mai mari ierarhi teologi ai Bisericii noastre, a fost Ioan-Irineu Mihălcescu.

A vorbi despre el înseamnă a ne îmbogăţi ştiinţa, a ne întări credinţa dreptmăritoare, a fi mai buni, înseamnă a face o reparaţie morală marelui arhiereu prohodit fără arhiereu[3], înseamnă - într-un cuvânt - a împlini

---

[2] În acest an, la împlinirea a 130 de ani de la naşterea celui dintâi patriarh al ţării şi la împlinirea a 70 de ani de la întemeierea mănăstirii "Sfântul Prooroc Ilie" din Toplita, s-au desfăşurat mari manifestări organizate de Episcopul de Covasna şi Harghita în cinstea celui pe care Vasile Netea îl numea "arhiereul venerabil, pe tâmplele căruia s-a împletit cea mai frumoasă cunună a ortodoxiei româneşti". Cu această ocazie Ilie Şandru şi Valentin Borda au editat volumul *Patriarhul Miron Cristea*, până în prezent fiind cea mai recentă lucrare referitoare la viaţa şi activitatea primului patriarh al României.

[3] Datorită regimului comunist care îşi făcea încet-încet apariţia, a fost nevoit să-şi dea demisia. Între altele, pentru că niciodată nu le vom şti pe toate, nu vom şti întregul adevăr despre marele profesor şi teolog, mitropolitul Irineu Mihălcescu, despre personalitatea lui verticală, atitudinea lui evidentă împotriva comunismului, pe care în Catehismul său l-a asimilat cu apostazia, intrând deci, în categoria păcatelor care - după cuvintele Mântuitorului - "nu se vor ierta nici în veacul acesta, nici în cel ce va să fie" (Matei 12, 32). El a fost nevoit să-şi petreacă ultimul an din viaţă în boală şi singurătate. Datorită aceluiaşi regim nu s-a permis ca înmormântarea lui să se oficieze potrivit nu atât rangului cât mai degrabă marii sale personalităţi, ea fiind săvârşită ca cea a unui simplu călugăr. Ce-i drept, a slujit un sobor de 15 preoţi, în frunte cu arhimandritul mitrofor Melchisedec, starețul mănăstirii Neamț (cf. Cronică internă, **Moartea fostului mitropolit al Moldovei, Irineu Mihălcescu**, în B.O.R., an LXVI, nr. 3-4 1948, p. 180).

cuvântul paulin: "Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri, care v-au grăit vouă cuvântul lui Dumnezeu; priviți cu luare aminte cum și-au încheiat viața și urmați-le credința" (Evrei 13, 7).

A vorbi despre marele Mihăleeseu înseamnă, folosind cuvintele lui Iorga: "a scoate din colțul de nemurire [...] chipurile mari ale trecutului [...] și a le aduce în lumina făcliilor de pomenire, înaintea atâtora cari până atunci sau nu știau nimic despre acei oameni sau îi uitaseră"[1].

REPERE ALE VIEȚII ȘI ACTIVITĂȚII MARELUI MITROPOLIT

Ioan Mihăleeseu s-a născut la 24 aprilie 1874 în comuna Pătârlagele, județul Buzău, într-o familie de preot. Fără îndoială că cea mai bună învățătură, "cei șapte ani de acasă", a primit-o de la părinți. A urmat cei dintâi ani de școală[2] în satul în care tatăl său era preot. De aici s-a îndreptat spre liceul din orașul cel mai apropiat, Buzău, unde a urmat două clase, profesor fiindu-i C. I. Parhon, după care a urmat cursurile Seminarului teologic din aceeași localitate, unde a continuat celelalte două clase ale ciclului inferior.

Cursul superior îl urmează la Seminarul Central din București, una dintre cele mai renumite școli din țară în vremea aceea. Aici își cultivă talanții, îndeosebi cel al științei, al cunoașterii științifice, pentru a putea împărtăși cândva și altora din roadele străduințelor sale.

După seminar urmează cursurile Facultății de Teologie din București, pe care o absolvă - în ultimul an al secolului XIX - cu o licență de excepție: *Sinodul al treilea ecumenic ținut în Efes la anul 431 d. Hr.* Setea sa de cunoaștere îl determină să plece în Apus, la Universitățile din Berlin și Leipzig, unde are posibilitatea de a audia și cunoaște personal pe celebrii profesori de Teologie și Filosofie care, așa cum vom vedea, îl vor determina să se aplece cu mai multă stăruință asupra teologiei simbolice.

După strălucitul doctorat în Filosofie obținut la Leipzig, în 1903, cu teza *Darlegung und Kritik der Religionsphilosophie Sabatiers* (Expunerea

---

[1] N. Iorga, **O icoană curată: Mitropolitul Veniamin Costachi**, în B.O.R., an LXIV, 10-12 1946, p. 488; vezi și *idem*, **Oameni cari au fost**, Chișinău, 1990, p. 86.

[2] La Arhivele Statului din Iași se păstrează mai multe documente referitoare la viața și activitatea sa, în fondul "Pr. Paul Mihail", ucenicul, studentul, apropiatul, dar și ultimul său duhovnic. Între altele, aici se păstrează chiar și carnetele de note de la școala primară. Intenționăm să revenim, într-un număr viitor, cu mai multe informații și date despre persoana sa.

şi critica filosofiei religioase a lui Sabatier), revine în ţară, fiind numit la 1 iunie 1904 profesor agregat la Facultatea de Teologie din Bucureşti, la catedra de Teologie fundamentală şi dogmatică, post pe care-l ocupă ca titular la 28 martie 1908.

Ilustrează ca nimeni altul activitatea acestei catedre, în special Teologia fundamentală, disciplină pe care a creat-o, convins fiind că nu se poate face teologie temeinică decât având cunoştinţe despre fiinţa, originea şi istoria religiei, despre ideea de Dumnezeu şi suflet etc.

În anul 1923 este hirotonit preot pe seama bisericii Amza din Bucureşti. Deoarece soţia sa, Anastasia Mihăileseu, trecuse la Domnul (încă din 1904), preotul profesor Ioan Mihăileseu a fost hirotonit arhiereu vicar patriarhal, la 12 noiembrie 1936, de către patriarhul Miron Cristea.

Între 1938-1939 a funcţionat ca episcop locotenent al Râmnicului şi Noului Severin, apoi ca arhiepiscop locotenent al Craiovei şi locotenent de mitropolit al Olteniei, iar din noiembrie 1939 ca mitropolit al Moldovei şi Sucevei. În acest scaun a păstorit până în 1947, când şi-a dat demisia, retrăgându-se la mânăstirea Agapia, unde îşi dă obştescul sfârşit la 3 aprilie 1948.

Cât priveşte opera sa, aceasta, pe lângă faptul că este foarte bogată (peste 540 de titluri), este şi foarte variată, cuprinzând lucrări de referinţă pentru toate ramurile teologiei[6].

Bibliografia sa a fost publicată de Emilian Vasilescu sub titlul: **Bibliografia P.S. Arhiereu Irineu Mihălceseu Craioveanu**, în S.T., an VII, 1938-1939, p. 245-325. În mare, opera sa se împarte în: *lucrări de apologetică* (teza de doctorat, Studiu asupra raportului dintre religiune şi moralitate, Cosmogoniile popoarelor civilizate din antichitate, Cosmogonia biblică şi cosmogonia ştiinţifică modernă, Cunoaşterea lui Dumnezeu din studiul naturii nemsufleţite, Curs de Teologie Fundamentală, Teologia luptătoare, ş.a); de *istoria religiilor* (Curs de Istoria religiunilor şi Teologie Fundamentală, Istoria religiunilor lumii, Epopeea lui Ghilgameş - traducere, Legea lui Manu - traducere, Bhagavadgita - traducere ş.a.), *dogmatică* (Teologie Dogmatică specială, Dogma soteriologică ş.a.), *simbolică* (Compendiu de Teologie simbolică, La théologie symbolique au point de vue de l'Eglise Orthodoxe Orientale ş.a.), *traduceri* (Cuvântările Sfântului Efrem Sirul, Scrierile Părinţilor apostolici dimpreună cu aşezămintele şi canoanele apostolice, Noul Testament al Domnului nostru Iisus Hristos şi Psalmii, Sfintele şi dumnezeieştile Liturghii ale Sfinţilor noştri Parinti Ioan Gura de Aur, Vasile cel Mare şi Grigorie Dialogul etc.), *manuale* (de Religie pentru clasele IV-

Câteva trăsături ale profesorului Ioan Mihălcescu

Este foarte anevoios a creiona fie chiar şi câteva trăsături ale celui care a fost numit *apostol al ştiinţei teologice*[7], *far al ştiinţei celor dumnezeieşti în Biserica noastră*[8], *Părinte al Dogmaticii româneşti*[9] sau *magistrul Facultăţii noastre* (Facultatea din Bucureşti n.n.)[10].

Conştienţi de riscul pe care ni-l asumăm în încercarea noastră de a prezenta în cuvinte - şi acelea puţine - personalitatea marelui profesor Irineu Mihălcescu, dorim, totuşi, să înfăţişăm înaintea cititorului, ca un mic omagiu, doar patru trăsături ale marelui teolog.

Temeinica pregătire

Având acces la limbile clasice[11], temeinica pregătire a studentului Irineu Mihălcescu se vede încă de la absolvirea facultăţii, în teza de licenţă publicată în 1899 şi republicată în 1931.

În prefaţa lucrării menţionate, el însuşi mărturiseşte: "Pentru alcătuirea acestei lucrări, *am citit* şi *utilizat pagină cu pagină actele Sinodului* sau *referitoare la Sinod* din *Acta Conciliorum* (sublinierile ne aparţin, ele având rostul de a scoate mai pregnant în evidenţă cunoştintele sale de limbi clasice) ale lui Harduin, *am completat cele ce lipseau acolo* după *Patrologia* lui Migne, după *Analele* lui Baroniu şi după *Memoriile* lui Tillemont şi

---

VI primare, pentru liceele teoretice, pentru liceele industriale de băieţi şi fete, Educaţia morală prin lecturi: Bucăţi alese din scriitorii români şi străini etc.), *alte lucrări* (Sinodul al III-lea ecumenic ţinut în Efes la anul 431, Anul naşterii Domnului nostru Iisus Hristos, Catehismul creştinului ortodox etc.): Vezi şi Pr. Prof. dr. Mircea Păcurariu, **Dicţionarul teologilor români**, Bucureşti, 1996, p. 268-269.

[7] I.P.S. Patriarh-Locotenent Justinian, **Cuvântare la înmormântarea mitropolitului Irineu Mihălcescu**, în B.O.R., an LXVI, nr. 3-4 1948, p. 181.

[8] Prof. Nicolae Chiţescu, **Cuvântare la înmormântarea mitropolitului Irineu Mihălcescu**, în *lucr. cit.*, p. 185.

[9] **Ibidem**, p. 187.

[10] Prof. Nichifor Crainic, **Irineu Mihălcescu**, în S.T., nr. 1 1938-1939.

[11] În perioada 1894-1900 Ioan Mihălcescu a funcţionat ca preparator de limba greacă la Seminarul "Central".

le-am rânduit după Evagrie, Hefele şi Vladimir Guette, iar *canoanele le-am tradus* după *Sintagma lui Rali* şi *Potli*[12].

În prefaţa celei de-a doua ediţii autorul face următoarea precizare: "*Am confruntat actele autentice ale Sinodului*, sau ,cu privire la Sinod, redate în greceşte de Harduin şi Migne, *cu actele coptice despre acest sinod*"[13].

Dacă la limbile clasice adăugăm cunoaşterea unor limbi străine de mare importanţă pentru teologie (limbile germană şi franceză), pentru accesul la lucrările ce apăreau în Apus, cunoaşterea nemijlocită a celebrilor profesori din Germania inteligenţa şi spiritul de pătrundere ce-l caracterizau, ne putem face o imagine, fie ea şi palidă, despre temeinicia pregătirii viitorul Mitropolit.

Având în faţă pe de o parte un om ce stăpâneşte limbile care-i înlesnesc drumul spre cunoaşterea directă, autentică, iar pe de altă parte cele peste 540 de titluri semnate de el, imaginea despre pregătirea sa profundă capătă un contur mai precis.

Originalitatea

Această însuşire a scrierilor Preotului Profesor Ioan Mihălcescu reiese cel mai bine din cuvântul omagial pe care Nichifor Crainic îl ţine în faţa profesorilor Facultăţii de Teologie de la Bucureşti, cu prilejul ieşirii la pensie din cariera didactică.

Pentru a scoate mai bine în evidenţă calităţile de mare profesor teolog ale fostului titular al catedrei de Dogmatică, între care şi originalitatea (de fapt, strict vorbind, un profesor este mare numai atunci când este şi original), Nichifor Crainic descrie contextul cultural şi îndeosebi cel teologic al sfârşitului de veac XIX.

El defineşte această perioadă ca fiind "veacul marilor crize ale spiritului european şi, odată cu el, ale teologiei noastre ortodoxe"[14]. El subliniază că această epocă "ne-a dezorientat", tradiţiile noastre fiind rupte, deoarece faptul de a fi ortodox însemna a "avea un sentiment de izolare", în timp ce "atenţia lumii noastre culturale era în general orientată spre Occidentul aureolat cu prestigiul ştiinţei".

În acest context, deloc îmbietor pentru teologul ortodox, "teologia românească însăşi îşi caută izvoarele în această nouă direcţie". Mai mult, ca

---

[12] Irineu Mihălcescu, **Sinodul III ecumenic din Efes (431)**, Bucureşti, 1899, p. 4-5.

[13] **Ibidem**, ediţia a II-a, Bucureşti, 1931, p. 5.

[14] Nichifor Crainic, **op. cit.**, p. 5.

urmare a acestei orientări generale, cea mai bună facultate de teologie, a cărei faimă era în creștere, cea de la Cernăuți, "își sorbea resursele nu din Răsăritul ortodox, ci din sfera culturii germane".

Ca urmare a acestei influențe copleșitoare din partea teologiei apusene, Nichifor Crainic constata cu amărăciune că "știința teologică, profesată în învățământul superior al epocii de care vorbim, nu e altceva decât împrumut din cultura germană, rectificat mai mult sau mai puțin în duhul doctrinei ortodoxe"[15].

Influența scolastica apuseana, prin filiera germană, s-a exprimat cel mai concludent prin aceea că ea era tocmai împotriva a ceea ce este cel mai de preț în Ortodoxie, mistica. În acest sens, același teolog de marcă al Bisericii noastre afirma: "[...] fiindcă în Germania, unde studiau teologii noștri, nu se vorbea de o învățătură mistică răsăriteană, ori se vorbea cu disprețul raționalist, teologia românească a ignorat această ramură de învățământ, care face parte din însăși esența Ortodoxiei noastre"[16].

Culmea acestei influențe atât de nocive a fost atinsă atunci când unii teologi, "din pricină că protestantismul ignorează disciplina mistică și ascetică, sunt convinși cu adorabilă inocență că această disciplină n-ar avea întru nimic de-a face cu Ortodoxia"[17].

Considerăm că influența apuseană, atât de dăunătoare credinței, învățământului și spiritualității ortodoxe, poate fi sintetizată prin cuvintele aceluiași teolog: "Curentul occidentalist al vremii, pe lângă avantagiile unei metode științifice de netăgăduit, se repercutează asupra învățământului superior românesc ca o adevărată a corpului doctrinei răsăritene"[18].

Am prezentat în mod succint acest context al teologiei românești și apusene cu scopul de a pune în valoare ce a însemnat pentru teologia ortodoxă românească "epoca" (un cuvânt cam îndrăznet, pe care îl folosim pentru a sugera rolul deosebit al marelui profesor) Irineu Mihălcescu.

În acest context, pe de o parte, cum vom vedea, teologul Ioan Mihălcescu a făcut cunoscută teologia ortodoxă în Apus, iar pe de altă parte, în țară, a scos-o de sub influența protestantă și a înfățișat-o la întreaga ei valoare. Cu alte cuvinte, Ioan Mihălcescu, plecând la studii în Apus, a luat cu sine credința ortodoxă și spiritualitatea românească, pe care le-a făcut cunoscute acolo, iar acolo și-a însușit metoda de studiu și limba, pe

---

[15] **Ibidem**, p. 6.

[16] **Ibidem**.

[17] **Ibidem**.

[18] **Ibidem**.

care, întorcându-se în țară, le-a folosit pentru a face cunoscută învățătura ortodoxă prin cărțile de dogmatică, catehismele și manualele pe care le-a scris.

Profunda credință și dragostea față de Ortodoxie

Ioan Mihăilescu a fost atras de celebrele centre Universitare din Germania — Berlin și Leipzig — cu dorința de a aprofunda studiul filosofiei și al teologiei sistematice. În aceste centre a audiat pe Paulsen, Stumpf, Lasson, Delitzsch, Harnack, Kaftan, Heinze, Barth și alții. Cel puțin jumătate dintre cei pe care i-a audiat au rămas până astăzi celebrități în domeniul teologiei, filosofiei, esteticii și filologiei.

În mod deosebit, la Berlin participa la lucrările colegiului pentru "studiul confesiunilor comparate", condus de celebrul patrolog Adolf Harnack. În ciuda celebrității acestui teolog, Ioan Mihăilescu, după cum el însuși mărturisește, era profund decepționat de faptul că Harnack nu cunoștea deloc și nu vorbea nimic de Ortodoxie.

În acest sens, teologul român afirma: "Îmi amintesc perfect lupta dârză pe care o ducea Harnack împotriva catolicismului roman, în timp ce *Biserica mea*, Biserica Ortodoxă nu avusese cinstea să fie pomenită decât câteodată, într-un semestru întreg, cu toată erudiția imensă a profesorului. La rândul său, Kaftan a amintit doar numele Bisericii Ortodoxe, fără să spună un cuvânt despre învățătura sa"[19].

Această constatare l-a decepționat, dar l-a și impulsionat pe tânărul teolog român. L-a decepționat pentru că, după cum e firesc, se aștepta ca celebrii profesori să prezinte Ortodoxia, dacă nu ca pe o Biserică distinctă, veche, bogată din punct de vedere spiritual, cel puțin ca un termen de comparație față de celelalte confesiuni, mai ales că acel colegiu se intitula "studiul confesiunilor comparate". Ca urmare, viitorul profesor mărturisește: "am luat hotărârea să scriu o Teologie simbolică în care să arăt nu atât ce este Biserica Ortodoxă, ci mai degrabă cum vede ea și cum judecă confesiunile apusene"[20].

Fără îndoială că hotărârea pe care a luat-o a fost foarte importantă, deoarece în urma ei a scris mai multe lucrări dogmatice de mare profunzime. Însă foarte importantă ni se pare remarca pe care tânărul aflat la studii în Germania a făcut-o cu privire la Biserica Ortodoxă, anume că

---

[19] Ioan Mihăilescu, **Compendiu de Teologie simbolică**, București, 1902 (prefață).

[20] **Ibidem**.

se simțea atât de mult legat de ea, o simțea atât de apropiată, încât o numea *Biserica mea.*

Numai când simți Biserica ca Biserica ta, Biserica proprie, numai atunci dorești s-o cunoști, s-o propovăduiești, s-o aperi și, dacă este cazul, să-ți dai viața pentru ea. Considerăm că așa a înțeles Mitropolitul Irineu Mihălcescu Biserica sa și numai așa putem înțelege întreaga-i activitate, culminând cu retragerea și sfârșitul său.

Dragostea sa față de studenți

După cum afirma ucenicul său, Prof. Nicolae Chițescu, profesorul Ioan Mihălcescu "s-a înălțat ca vulturul, mai presus de nevoile propriei catedre și specialități, îmbrățișând într-o dragoste de apostol ai Teologiei românești toate ramurile și toate disciplinile ei"[21].

Însă, în cazul Mitropolitului Irineu Mihălcescu, pregătirea sa de excepție a fost, din fericire, dublată de o mare dragoste față de studenți, atât cât erau pe băncile Facultății, cât și după aceea. Este de remarcat că el nu impunea numai prin vastele-i cunoștințe, cât, în egală măsură, prin smerenie și bunătate.

Așa cum afirma același ucenic al marelui profesor, "erudiția sa, care-i îngăduia să țină cursuri cu zeci și sute de mărturii biblice, câteodată 2 și 3 ore în șir, fără notițe, era transfigurată de smerenia sa adâncă și de bunătatea sa proverbială, care iradia din toate legăturile lui cu studenții și cu foștii lui studenți, pe care-i urmărea cu dragoste, îi încuraja și-i ajuta după absolvirea Facultății".

Oricât de frumoase și interesante ar fi aprecierile pe care alții le-au făcut despre persoana sa, un mesaj de mare frumusețe și profunzime este însăși afirmația marelui profesor, făcută cu prilejul sărbătoririi a 60 de ani de viață: "*Grija mea principală* - a spus el - *a fost mai ales ca studenții să simtă căldura iubirii mele. Sunt încredințat că la judecata viitoare se va ține seama mai mult de dragostea pe care am avut-o pentru cei pe care i-am învățat, de dragostea pe care le am infiltrat o în suflet, decât de cunoștințele pe care le-am dat.*"[22].

Ni se pare mai mult decât importantă această afirmație a sa, deoarece ea a fost făcută de un om cu o pregătire de excepție și la capătul unei

---

[21] Prof. Nicolae Chițescu, **op. cit.**, p. 187.

[22] **Ibidem**, p. 189.

activităţi de câteva decenii dedicate slujirii celor ce se pregăteau - şi el îi pregătea ca nimeni altul - să devină "lumina lumii şi sarea pământului".

Aceste trăsături ale profesorului Ioan-Irineu Mihălcescu le considerăm *absolut necesare* fiecărui profesor de teologie. Pentru importanţa lor, am dorit să prezentăm aceste câteva cuvinte privitoare la personalitatea Mitropolitului Irineu Mihălcescu, pe care le aducem ca un modest omagiu marelui profesor.

Preocupări istorice ale profesorului Ioan-Irineu Mihălcescu

Cum menţionam şi în nota referitoare la opera sa, profesorul Ioan Mihălcescu a alcătuit mai multe manuale de istorie, atât privitoare la Biserica Ortodoxă Română, cât şi la întemeierea Bisericii din Ierusalim, activitatea Sfinţilor Apostoli, formularea doctrinei, etc.; cu alte cuvinte, manuale de Istorie bisericească universală.

Dintre lucrările sale cu caracter istoric amintim: *Sinodul III ecumenic din Efes* (teza de licenţă), *Modificarea Legei sinodale* (1909), *Istoria bisericească universală* (1932), în două volume (vol. I, de la întemeierea Bisericii până la 1054 şi vol. II, de la 1054 până astăzi), *Istoria bisericească universală cu elemente de catehism şi liturgică*, pentru clasa a III-a secundară (1942), *Istoria Bisericii Române*, clasa a IV-a secundară (1914), *Istoria bisericească universală până la 1054 cu noţiuni de patrologie*, pentru clasa a V-a de Seminar (Bucureşti, 1922), *Istoria bisericească universală de la 1054 până astăzi*, pentru clasa a VI-a de Seminar, *Istoria Bisericii creştine*, clasa a V-a secundară (1926), *Istoria Bisericii Române*, clasa a V-a secundară etc.

De pildă, cercetând comparativ manualul de Istorie bisericească universală întocmit de preoţii profesori Ioan I. Rămureanu, Milan Şesan şi Teodor Bodogae (pentru studentii teologi) şi cel întocmit de profesorul Ioan Mihălcescu (pentru clasa a V-a de Seminar), având în vedere şi "destinaţia" lor, sunt anumite diferenţe atât în ceea ce priveşte modul de abordare, metoda, cât şi temele sau ideile dezvoltate.

De exemplu, în cel dintâi capitol "Cauzele care au înlesnit răspândirea creştinismului", viitorul Mitropolit al Moldovei, vorbind despre împărţirea lor în cauze "dinăuntru" şi "dinafară", la cele "dinăuntru" pe primul loc, incontestabil, pune **dumnezeirea creştinismului**. Chiar primele cuvinte ale celui dintâi capitol afirmă limpede acest adevăr: "Religiunea creştină s-a

răspândit în lume cu o iuțeală uimitoare, ceea ce este dovada cea mai strălucită a originii sale dumnezeiești"[23].

Acest mod de a aborda un subiect istoric fundamental, acela al răspândirii creștinismului, este deosebit de interesant. De ce? Pentru că, în timp ce celălalt manual (al colectivului menționat) prezintă mai întâi starea de decădere a Imperiului roman, din toate punctele de vedere, și apoi vorbește de pătrunderea creștinismului, lăsând oarecum să se înțeleagă ideea că succesul creștinismului se datorează decăderii Imperiului, profesorul teolog Ioan Mihăilceseu insistă pe ideea dumnezeirii creștinismului.

Cu alte cuvinte - în viziunea sa - creștinismul, datorită originii sale divine, urma să se răspândească cu aceeași repeziciune, indiferent de starea în care s-ar fi găsit Imperiul (nu ne referim la pregătirea lumii, la ceea ce Sfântul Pavel numea "plinirea vremii").

La capitolul "Superioritatea creștinismului față de filosofia și de religiile păgâne", autorul arată că în timp ce "filosofia și religiile păgâne se adresau și satisfăceau cel mult mintea, inima lăsând-o rece, creștinismul se adresa și satisfăcea și inima, prin învățătura despre împăcarea omului cu Dumnezeu, prin Jertfa adusă de Mântuitorul pe cruce, prin afirmarea egalității tuturor oamenilor înaintea lui Dumnezeu, prin făgăduirea unei vieți fericite dincolo de mormânt"[24].

Lecția nr. 9, "Decăderea morală a clerului și mirenilor. Dezvoltarea superstițiilor", este prezentată foarte interesant. Arată, de pildă, că un rol negativ în viața Bisericii l-au avut cruciații, tătarii și turcii, care "au semănat descurajarea printre creștinii ortodocși pentru că le-au nesocotit obiceiurile, i-au lovit în ce-au avut mai scump, în credința lor". Acestea ar fi - în viziunea sa - cauze externe; însă există și cauze interne, cum ar fi faptul că la bizantini se observă "o anumită predilecție pentru formă, pentru partea exterioară a cultului, în detrimentul fondului".

Acest formalism, în conceptia aceluiasi mare profesor, "stăpânește pe toți deopotrivă, de la împărat până la slugă". În câteva cuvinte descrie starea clerului din Bizanț, sugerând indirect că această stare a atras tot ce știm că s-a întâmplat Imperiului.

În acest context, el afirmă că episcopii și mitropoliții făceau orice pentru a fi pe placul celor de la curte, pentru a ajunge patriarhi, iar patriarhii ca să se mențină în scaun. Cât privește clerul inferior, "acesta era și mai puțin la înălțimea datoriei, pe de o parte din cauza legăturilor mai strânse cu societatea (înțelegând o societate decăzută), iar pe de altă parte

---

[23] Ioan Mihălcescu, **Istoria bisericească universală până la 1054 cu noțiuni de patrologie**, București, 1922, p. 1.

[24] **Ibidem**, p. 2.

din cauza lipsei de cultură superioară şi a exemplelor negative din partea superiorilor lui"[25].

Abordând acelaşi subiect, el subliniază faptul că şi la celelalte popoare ortodoxe decăderea era tot atât de mare ca şi la bizantini, însă din alte cauze. Sârbii, bulgarii şi ruşii - zice el - "erau de curând creştinaţi şi prea puţin civilizaţi. Creştinismul nu avusese timp să pătrundă adânc la ele şi să dea roadele sale binefăcătoare". Starea generală a acestor popoare, din punctul de vedere al credinţei era foarte decăzută: "credinţele păgâne au trăit mai departe îmbrăcate în haina creştină".

Dintre toate popoarele ortodoxe, singuri românii se diferenţiau prin aceea că ei au păstrat "înaltele lor calităţi sufleteşti şi morale" şi aceasta – în viziunea sa - "pentru că poporul român era creştin de la plămădirea sa ca neam"[26].

La lecţia "Învăţătura Bisericii" (despre canonul Sfintei Scripturi, Sfânta Tradiţie, Simboalele Bisericii), între altele, citează pe Sfântul Irineu, potrivit căruia: "Neamurile au crezut în Hristos fără cerneală şi hârtie, ci în urma predicii orale a sfinţilor apostoli şi a misionarilor creştini, căci *El era scris în inimile lor*"[27].

Mai departe, la lecţia "Organizarea Bisericii" (tratează problema raporturilor dintre Biserică şi Stat în veacurile IV-IX în Răsărit şi Apus), arată că dacă până la Sf. Constantin cel Mare aceste raporturi au însemnat de fapt o continuă persecuţie exercitată de Stat asupra Bisericii, începând cu Sfântul Constantin ele s-au menţinut în mod constant pe coordonatele înţelegerii şi sprijinului reciproc. O mutaţie de seamă are loc după 476: "de acum înainte episcopii occidentali dobândesc o mare influenţă în *afacerile curat lumeşti*".

Papa îşi însuşeşte acum, pe lângă puterea spirituală şi aproape toate drepturile politice pe care le aveau împăraţii romani. Astfel, "ierarhia Bisericii apusene îşi pierdu în mare parte caracterul spiritual"[28]

---

[25] Idem, **Istoria bisericească universală de la 1054 până azi**, manual pentru clasa a VI-a de Seminar, p. 32-35.

[26] **Ibidem**, p. 35-36.

[27] **Ibidem**, p. 61.

[28] **Ibidem**, p. 215. Acest moment al căderii Imperiului roman de Apus este văzut de toţi teologii ortodocşi ca fiind primul moment de când papii încep să-şi afirme primatul.

O caracteristică a manualului de *Istorie bisericească universală cu elemente de catehism și liturgică* (pentru clasa a III-a secundară)[29] este faptul că cele 24 de teme sunt succedate de lecturi suplimentare cu specificarea "de citit".

Sigur, nu vom da toate lecturile, ci ne vom rezuma doar la câteva dintre ele, cu scopul de a ne face o imagine despre conținutul lor și relația lor cu lecțiile propriu-zise. De pildă, la lecția 1 - "Întemeierea Bisericii", citând textul de la Matei: *Tu ești Petru...* (Matei 16, 18), face mențiune despre învățătura "greșită" a Bisericii romano-catolice despre primatul papal.

La lecția 2 - "Viața și activitatea Sfântului Apostol Petru", lectura cuprinde fragmentul despre botezul sutașului Corneliu, precum și argumentele prin care combate ideea că Petru a fost de două ori la Roma și că ar fi întemeiat Biserica de acolo, pe care ar fi păstorit-o 25 de ani.

La lectia 5 - "Viata primilor creștini" prezintă ca lectură capitolele IV-V din Epistola către Diognet și un fragment din viața Sfântului Pahomie (preluat din *Istoria bisericească* a lui Sozomen).

La lecția 8 - "Persecuțiile creștinilor din partea păgânilor", lecturile sunt constituite din viețile sfinților: Sf. Gheorghe - purtătorul de biruință, Sf. Dimitrie - izvorâtorul de mir, Sf. Mucenită Ecaterina și Sf. Cuvioasa Parascheva.

La lecția 10 - "Constantin cel Mare", lecturile propuse sunt: Vedenia lui Constantin cel Mare și Rescriptul de la Milan, relatate de Eusebiu de Cezareea, precum și viețile unor mari Sfinți și Părinți ai Bisericii: Sf. Atanasie cel Mare, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur și Sf. Grigorie de Nazianz.

Manualul are capitole separate despre Persoanele Sfintei Treimi, Biserică (explicarea împărțirii ei), Sfintele Taine (veșmintele diaconești, preoțești și arhierești), Explicarea pe scurt a momentelor mai importante din Sfânta Liturghie etc.

Manualul de *Istoria Bisericii Române* (pentru clasa a IV-a secundară), în cele 150 de pagini, totalizează un număr de 26 de lecții. Specificul acestui manual, față de cel de Istorie bisericească, constă în aceea că aici lecțiile sunt precedate de lecturi.

La lecția 1, înainte de a prezenta tema "Creștinarea românilor", ni se înfățișează lectura "Viața Sfântului Apostol Andrei". Înainte de lecția 2 - "Despre persecuțiile în ținuturile dunărene", autorul propune lectura "Viața și pătimirea Sfântului Mucenic Emilian". La lecția 3, înainte de a relata despre "Goții de pe teritoriul patriei noastre", este prezentată "Viața Sfântului Sava Gotul". Alte lecturi propuse sunt: Viața Sfântului Bretanion,

---

[29] Cartea are 24 de teme, 87 de pagini, format mic.

Imnul Te-Deum, Novela XI (prin care Justinian întemeiază arhiepiscopia Justiniana Prima), Scrisoarea papei Grigorie al IX-lea, Scrisoarea patriarhului ecumenic către Alexandru cel Bun despre recunoaşterea lui Iosif I Mușat, Viața Sfântului Nicodim, Viața Sfântului Nifon, din prefețele unor cărți ale lui Coresi, Prefața Catehismului lui Varlaam (împotriva catehismului calvinese), Predoslovia Noului Testament al lui Simion Ştefan, din prefețele Pravilei de la Govora şi a Pravilei de la Târgoviște ş.a.[30].

Ca o caracterizare generală a celor două manuale de istorie prezentate, trebuie să spunem că ele sunt alcătuite foarte sistematic şi logic. De asemenea, ele conțin un surprinzător număr de date, doar câteva esențiale, autorul punând accent nu atât pe date, cât mai ales pe desfăşurarea logică a evenimentelor. Lecturile, fie că sunt la sfârşit, fie că sunt la început, au menirea de a înlesni însuşirea, precum şi fixarea cunoştințelor, atât a celor predate cât şi a celor ce urmează a fi predate.

Modificarea Legii sinodale

Mitropolitul Irineu Mihălcescu, bun cunoscător al canoanelor, a fost preocupat de Legea sinodală din 1872[31]. Ca urmare, în 1909 a scris o

---

[30] Din psalmii lui Dosoftei, din prefața lui Şerban Cantacuzino la Biblia de la Bucureşti, din Testamentul lui Antim Ivireanu, din Manifestul de unire din 7 octombrie 1698, din plângerea mănăstirii Prislop (în legătură cu uniația, o lucrare în versuri), din Aşezământul starețului Paisie, din prefețele la Viețile Sfinților (1807), Testamentul mitropolitului Veniamin Costachi, din viața mitropolitului Grigorie al Ungrovlahiei, din testamentul lui Andrei Şaguna şi Tomosul de autocefalie.

[31] Ultima legiuire bisericească a lui Alexandru Ioan Cuza, care a produs multe discuții şi frământări, a fost *Legea pentru numirea de mitropoliți şi episcopi eparhioți în România*, votată la 20 ianuarie (de Adunarea deputaților) şi la 5 februarie (de Senat) 1865, decretată de domn la 11 mai 1865. Noua lege avea trei capitole: 1. Mitropoliții şi episcopii eparhioți ai României se numesc de domn, după o prezentare a Ministrului de Culte, în urma deliberațiunii Consiliului de Miniştri. 2. Mitropoliții şi episcopii se numesc din clerul monahal român, mitropoliții având vârsta de cel puțin 40 de ani, iar episcopii 35 de ani, cunoscuți prin pietate, învățătură şi capacitate. 3. Mitropoliții şi episcopii sunt justițiabili pentru delicte spirituale înaintea Sinodului țării, iar pentru orice alte delicte înaintea Curții de Casație.

Îndată după intrarea în vigoare a acestei legi s-a început o puternică acțiune împotriva ei, luptă cunoscută în istorie sub numele de *lupta pentru canonicitate*, având în fruntea ei pe frații arhierei Neofit şi Filaret Scriban. Cerându-se revenirea la canoane şi la vechile rânduieli bisericeşti, în anul 1867 s-a alcătuit un proiect de Lege organică pentru B.O.R. care, în 1869, a fost trimis spre avizare şi Patriarhiei ecumenice. Proiectul a fost aprobat în 1872, sub numele: *Legea organică pentru alegerea*

broşură în care, pe baza canoanelor şi tradiţiilor bisericeşti, analizează Legea din 1872, propunând unele modificări.

Dintre modificările propuse amintim: 1. Mitropoliţii şi episcopii să se aleagă dintre toţi membrii clerului care întrunesc condiţiile canonice şi legale, iar în cazuri excepţionale, chiar din rândul laicilor. 2. Arhiereii titulari nu se vor mai alege pe viitor, pentru că funcţionarea lor este anticanonică. Pentru a-şi argumenta poziţia sa, citează canonul 6 al sinodului IV ecumenic: "Nimeni să nu se hirotonească fără loc, nici preot, nici diacon, nici altceva din tagma bisericească [...]. Despre cei ce se hirotonesc fără loc, Sfântul Sinod a hotărât ca o astfel de hirotonie să fie fără tărie şi cel hirotonit să nu poată oficia nicăieri, spre ruşinea celui ce l-au hirotonit"[32]. Această practică - arată viitorul mitropolit - a fost justificată doar acolo unde, în vremea respectivă, creştinii ortodocşi erau sub dominaţie musulmană şi se spera la redobândirea teritoriilor respective.

Unii din cei care apărau instituţia arhiereilor titulari afirmau că ei nu sunt altceva decât horepiscopii de odinioară. La acest argument, acest mare profesor demonstrează, pe baza canoanelor, că - în ultimă instanţă - horepiscopii aveau numai rangul de preoţi, iar nu de arhierei.

Mitropolitul Irineu susţine această afirmaţie bazându-se pe canonul 10 de la Antiohia: "Preoţii care sunt prin sate sau pe la ţară, care se numesc horepiscopi, chiar de ar fi primit hirotonie de episcop, a socotit Sfântul Sinod ca să-şi cunoască măsurile lor şi să ocârmuiască bisericile supuse lor şi să se îndestuleze cu purtarea de grijă de acestea şi să aşeze citeţi şi ipodiaconi şi exorcişti şi să se mulţumească cu înaintarea acestora; dar nici preot nici diacon să nu îndrăznească a hirotoni fără episcopul din oraşul de care atârnă şi el şi satul. Iar de-ar îndrăzni vreunul să calce aceste hotărâri,

---

mitropoliţilor şi episcopilor eparhioţi, cum şi a constituirii Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Autocefale Ortodoxe Române

Cap. I al acestei legi prevedea ca alegerea ierarhilor să se facă de un colegiu electoral compus din cei doi mitropoliţi, din episcopii eparhioţi, din arhiereii titulari români şi din toţi deputaţii şi senatorii ortodocşi în funcţie. Mitropoliţii se alegeau dintre episcopii eparhioţi, iar aceştia dintre cei opt arhierei titulari. Alegerea se făcea cu majoritatea voturilor şi era întărită de domn. Deşi prin această lege se punea capăt luptei pentru canonicitate, ea avea câteva lipsuri: colegiul era compus şi din senatori şi deputaţi, care nu totdeauna erau cunoscători ai treburilor bisericeşti; clerul de mir şi cel monahal nu era deloc reprezentat în colegiu; cercul din care puteau fi aleşi mitropoliţii sau episcopii eparhioţi era foarte limitat (cf. Pr. Prof. dr. Mircea Păcurariu, **Istoria Bisericii Ortodoxe Române**, vol. III, E.I.B.M.B.O.R., Bucureşti, 1997, p. 121, 126-127).

[32] Irineu Mihăileseu, **Modificarea Legei sinodale**, Bucureşti, 1909, p. 15.

să se lipsească de cinstea pe care o are. Iar horepiscopul să se facă de episcopul oraşului, de care atârnă el"[33].

În sprijinul aceleiaşi afirmaţii este adus canonul 13 al sinodului de la Ancira: "Horepiscopilor nu le este iertat a hirotoni preoţi sau diaconi, nici a aşeza preoţi de oraş în parohie străină, decât cu învoirea scrisă a episcopului"[34].

Mai mult, pentru ca argumentele sale să aibă şi mai multă greutate, el foloseşte în susţinerea afirmaţiilor sale nume cu autoritate în drept bisericesc, în cunoaşterea şi interpretarea canoanelor, cum ar fi: Zonara, Balsamon, Aristen, Şaguna, Boroianu ş.a.

La argumentul că arhiereii titulari erau necesari pentru că Sfântul Sinod trebuia să aibă 12 arhierei pentru a putea judeca un arhiereu, el răspunde că aceste cazuri sunt extrem de rare (în 37 de ani de existenţă a sinodului a fost judecat un singur arhiereu, apoi - întreabă el - "pentru a judeca după canoane (pentru că se zice că trebuie 12) trebuie să recurgi la arhierei titulari necanonici? E ciudat - continuă marele teolog - felul acela de procedare, de a călca canoanele pentru a împlini ceea ce spun canoanele!"[35].

După cum observaţia lui este foarte justă, la fel şi întrebarea pe care o pune este la fel de justă: Dacă era nevoie de mai mulţi arhierei, de ce nu s-au creat mai multe eparhii, iar în acest caz şi interesele Bisericii "ar fi fost mai bine servite decât azi, când unele eparhii sunt prea întinse şi nu pot fi destul de bine administrate de un singur chiriarh"[36].

În continuare el arată că şi numărul de 12 nu este strict obligatoriu, potrivit canonului 12 Cartagina. Ideea acestui canon este ca episcopul să fie judecat de cât mai mulţi episcopi: "Numărul acesta nu este însă sfânt, pentru că nicăieri nu se invocă pentru susţinerea lui nici măcar semnificaţia simbolică că cei 12 arhierei-judecători ar închipui pe cei 12 apostoli"[37]. Şi - spune el - trebuie avut în vedere că pe vremea aceea erau foarte mulţi episcopi. De pildă, la sinodul de la Cartagina, care a dat acest canon, au participat 217 episcopi, toţi numai din Africa de nord-est. Acest număr e mai mic decât a douăzecea parte din numărul total al episcopilor.

---

[33] **Ibidem**, p. 17-18.

[34] **Ibidem**, p. 19.

[35] **Ibidem**, p. 22-23.

[36] **Ibidem**.

[37] **Ibidem**, p. 24.

Alte canoane, cum ar fi de pildă canonul 74 apostolic, hotărăşte ca episcopul să fie judecat de sinodul episcopilor, fără a stabili un număr minim.

Ultimul argument pe care-l aduce în sprijinul expunerii sale este luat din actele primului sinod ecumenic de la Niceea. În acest sens, el subliniază faptul că, pe lângă cei doi preoţi (Victor şi Vicenţiu) veniţi din Apus cu episcopul Osius de Cordoba, a participat şi diaconul Atanasie cel Mare şi 14 horepiscopi. Din cei 318 Sfinţi Părinţi se păstrează numele a 227. Dacă am avea numele tuturor, poate că s-ar dovedi că au participat mai mulţi preoţi şi diaconi. Horepiscopii şi preoţii amintiţi subscriu actele sinodului alături de episcopi, cu toate că în fruntea semnăturilor sunt cuvintele: *au subscris cei 317 episcopi, care s-au adunat la acest sfânt sinod*. Prin urmare, din această formulare finală a sinodului rezultă clar că şi preoţii participanţi la sinod erau socotiţi ca sfinţi părinţi, la fel ca şi la sinoadele următoare[38].

În concluzie, putem afirma că Mitropolitul Irineu Mihălcescu a fost unul dintre cei mai mari profesori pe care i-a avut teologia românească, cu o pregătire de excepţie, cu autentice calităţi pedagogie şi alese virtuţi creştine.

Preocupările sale istorice dovedesc atât bogatele-i cunoştinţe cât şi modul cum ştia să transmită cunoştinţe adresate minţii, dar mai cu seamă inimii.

Din această perspectivă considerăm că profesorul Ioan-Irineu Mihălcescu ar trebui să constituie un model pentru toţi profesorii de teologie.

---

[38] **Ibidem**, p. 34.

MITROPOLITUL IRINEU MIHĂLCESCU
Amintiri dintr-o viață de om

Pr. *Paul Mihail*

Preotul Ioan Mihălcescu, profesor de Teologie Dogmatică la Facultatea de Teologie din Bucureşti, a prezidat în iunie 1926 examenul de diplomă al absolvenților ultimei clase, clasa a X-a, a Seminarului Teologic din Chişinău. După Unirea din 1918, ministerul nu numise pentru Seminarul din Chişinău preşedinți din alte localități ai Comisiei examenului de diplomă. În anul 1926 Ministerul Cultelor arătase această considerație față de Seminar, după ridicarea Arhiepiscopiei la rangul de Mitropolie, prin Legea de organizare a Bisericii Ortodoxe Române din 1925.

Seminarul Teologic din Chişinău fusese înființat în 1813 de Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni şi era cea mai veche şcoală superioară din provincia românească dintre Prut şi Nistru. El s-a luptat pentru ca să fie continuată predarea limbii române: în pofida acțiunilor de deznaționalizare ale ocupanților străini, clerul a continuat să slujească în limba poporului. Seminarul, în perioada 1813-1918, a fost pepinieră de spiritualitate românească. Mulți dintre luptătorii pentru Unire au fost elevi ai Seminarului: Ion Inculeț, Ion Pelivan, Pan Halippa, Sergiu Niță, Alexei Mateevici, Gherman Pântea, Pan Erhan, Vasile Harea, Al. Ciugureanu, Al. Boldur şi alții. Dintre elevii şi profesorii Seminarului unii au ajuns profesori universitari, oameni de cultură, doctori, Episcopi şi Mitropoliți. Între aceştia străluceşte Avxentie Stadnițchi, Mitropolit al Novgorodului, unul dintre candidații propuşi pentru scaunul de Patriarh al Rusiei în 1917. Patriarhul Alexei al Rusiei a numit în mod public, în 1963, pe Mitropolitul Avxentie "tatăl său duhovnicesc, ocrotitor şi îndrumător".

Statul român a recunoscut absolvenților Seminarului "cu 10 clase" dreptul de a se înscrie la orice facultate din țară, fără examen. Pe baza acestui drept, printre atâția alții, m-am înscris şi eu la Facultatea de Litere din Iaşi, secția istorică, în anul 1928.

Venirea la Chişinău a reprezentantului Facultății de Teologie din Bucureşti a fost un eveniment în viața Seminarului şi a Mitropoliei. Toți cunoşteau marea personalitate a preotului Mihălcescu, ştiau ce publicase, erau cunoscute generațiile de studenți şi licențiați trecuți pe sub mâna sa, iar noi, seminariştii, învățam de pe manualele sale. Examenul de diplomă din iunie 1926 a durat 9 zile, în cursul cărora au fost scrise tezele, au avut loc

probele orale şi au fost rostite predicile. Noi, elevii din clasa a IX-a, întrebam pe cei ce ieşeau de la examene despre preşedinte şi toţi răspundeau: "e superior şi-i bun".

Părintele preşedinte declarase că a fost impresionat de răspunsurile absolvenţilor, deşi noi consideram că nu erau atât de străluciţi ca cei din cele trei serii precedente pe care-i cunoşteam: Vasilache, Gobjilă, Grâu, Bogdăneţ, Balaur, Verbiţchi, Demideţchi, Baciu Teodor. Impresionase pe părintele profesor şi figura de patriarh a venerabilului nostru Rector Constantin Popovici, inteligenţa profesorului de Vechiul Testament - preot Ilie Tocan, titlul ştiinţific de doctor în filosofie al profesorului Mihai Rădulescu, îl impresionase doctorandul în teologie - preot N. Timuş, misionarul profesor Victor Popovici, membri în comisiunea de diplomă. Părintele preşedinte a luat parte la Liturghia din capela Seminarului, a auzit corul elevilor, între care Ilicievici, Stoica, Ţurcanu, Stopanu aveau voci remarcabile. La serbarea împărţirii diplomelor, preşedintele preot prof. Ioan Mihălcescu a declarat că a rămas profund impresionat de cele auzite şi trăite şi că de acum se simte legat de acest Seminar şi de această provincie românească.

Noi, cei din clasa a IX-a, doream ca şi pentru anul nostru să vină Preşedinte la examenul de diplomă tot părintele Mihălcescu, de aceea, la plecarea sa, pe peronul gării, i-am cântat "Mulţi ani" şi i-am oferit flori. În august 1926, am aflat din ziarul "România Nouă", care ajungea şi la primăria satului Cornova-Orhei, că se discută înfiinţarea Facultăţii de Teologie la Chişinău. Am înţeles că profesorul Facultăţii de Teologie din Bucureşti, preotul Ioan Mihălcescu, reprezentant al clerului şi al teologiei româneşti, cerea înfiinţarea acestei Facultăţi de Teologie. La iniţiativa lui se alăturaseră basarabenii care stăruiau, în numele poporului, pentru înfiinţarea unui aşezământ de învăţământ superior, provincia având climatul propice unei asemenea instituţii. Au fost exprimate şi păreri negative, mai ales în paginile unor ziare din Iaşi, pledând pentru fiinţarea acestei facultăţi la Iaşi. Am aflat din ziar că s-a depus şi un memoriu, semnat de preoţimea ieşeană, la îndemnul Mitropolitului Pimen şi al preoţilor Cicerone şi Valeriu Iordăchescu, la Senatul Universitar, împotriva înfiinţării Facultăţii de Teologie. Dintre profesorii Universităţii din Iaşi a acţionat în contra creării Facultăţii de Teologie la Chişinău mai ales profesorul Valeriu Bulgaru de la Facultatea de Drept.

Prin septembrie 1926, am citit în ziar declaraţiile Ministrului Instrucţiunii, profesor Ioan Petrovici, că la Chişinău va lua fiinţă în toamnă Facultatea de Teologie a Universitaţii din Iaşi şi că, pentru aceasta, îşi dăduse consimţământul însuşi şeful guvernului, erou de la Mărăşeşti, generalul Averescu. Arhiepiscopul Gurie, împreună cu preoţimea locală, cedase clădirile eparhiale pentru noua facultate şi locuinţe pentru profesori.

La 1 octombrie 1926 s-au început lecţiile la Seminar. Clasa a X-a, în care eram, avea un număr de 60 de elevi în ambele clase. La 15 octombrie s-a anunţat că noi, elevii din clasa a X-a, vom da examen de diplomă. După examenul de diplomă, ţinut în câteva zile, ni s-a comunicat că toţi cei care am absolvit avem dreptul să fim admişi în anul I la Facultatea de Teologie, pentru care Mitropolia acordase 100 de burse şi 50 de semiburse. Tot atunci s-a aflat că Mitropolia obligase pe preoţii cu 10 clase care păstoreau pe la parohii să se înscrie în anul II. În entuziasmul întregii Provincii, se înscriau la facultate preoţi în vârstă, unii trecuţi de 50 de ani şi chiar de 60 de ani. ca preot C. Ursu, protoiereu Vasile Guma, profesori, preotese, directoarea Liceului Eparhial - dr. Elena Alistar şi alţii. După examenul de diplomă, fiind declaraţi studenţi în anul I ai noii facultăţi, câţiva dintre absolvenţi ne-am constituit în comitet de iniţiativă pentru înfiinţarea "Societăţii studenţilor în teologie", la care eu am fost ales secretar.

Locuiam încă în internatul Seminarului, purtam încă uniforma şi şapca de seminarist şi primeam pe primii studenţi veniţi din vechiul regat la Chişinău. Aşa am primit pe Nicolae Ioniţă de la Buzău, Nicolae Gheoldum de la Bacău, Nicu Petculescu de la Craiova, Laura Scriban din Bucureşti. Urmăream în ziare primele numiri de profesori suplinitori pe care-i recomanda comisia formată din reprezentanţii celor două Facultăţi, din Bucureşti şi Cernăuţi, împreună cu Mitropolitul Gurie, şi pe care urma a-i ratifica Senatul Universităţii din Iaşi. În zilele acelea am făcut cunoştinţă cu noul secretar al Facultăţii de Teologie, diaconul Teodor Simionov şi cu prodecanul Constantin Tomescu care era şi secretarul Arhiepiscopiei.

Inaugurarea Facultaţii de Teologie a fost fixată pentru luni, 8 noiembrie 1926, de ziua Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavriil; sâmbătă, 6 noiembrie, s-a aflat că soseşte Decanul Facultăţii de Teologie, preotul Ioan Mihălcescu. În fruntea unui grup de studenţi din anul I şi a corului studenţilor, sub conducerea preotului Simion Stângaciu, absolvent al Conservatorului din Bucureşti, am fost la gară la ora 11. La coborârea din accelerat a părintelui Mihălcescu, corul studenţesc a intonat "Bun sosit" precum şi "Mulţi ani".

În numele studenţilor, am salutat sosirea Părintelui Decan Mihălcescu, spunând că "însărcinarea Sfintiei Sale dă o garanţie sigură a izbânzii culturii româneşti, a cărei menire este de a fi farul latinităţii în răsăritul Europei" (Ziarul "România Nouă" din Chişinău, 1926, nr. 132, p. 3, col. 1).

La serbarea de la Teatrul Naţional au contribuit numeroşi seminarişti, a participat corul Liceului Eparhial, cu care seminariştii cântaseră înpreună şi altădată, sub conducerea diaconului Al. Cristi. Serbarea a fost organizată sub egida "Societăţii studenţilor în teologie", având ca preşedinte pe Nicolae Scaleţchi şi pe mine ca secretar. Am tipărit cu bronz programul, la o tipografie particulară de mâna a treia, plătind personal costul. Aş dori mult să regăsesc undeva vreun exemplar cu programul serbării.

Duminică, 7 noiembrie 1926, ziarul "România Nouă" a apărut cu articole consacrate serbării din ziua următoare. Primul articol era al Arhiepiscopului Gurie, în care sublinia că înființarea Facultații de Teologie a satisfăcut nevoia de înaltă cultură teologică şi națională a Bisericii şi iubirea către cultura românească a clerului acestei Provincii. Decanul Facultății de Teologie, preotul profesor Ioan Mihălcescu, scria: "un vis de veacuri se împlineşte azi, ca să încununeze împlinirea visului celui mare al alipirii provinciei la Patria Mamă. Noul aşezământ este menit să verse în minți noian de lumină şi în inimi balsam de vindecare. Facultatea de Teologie din Chişinău ia în sfârşit ființă, după ce luni întregi de zile i-a fost discutat dreptul la viață, cu o îndârjire care nu-şi găseşte pereche chiar în presa noastră, obişnuită cu campanii violente". Ioan Pelivan, vechi luptător pentru Unire, declara pe pagina I că "înființarea Facultații de Teologie este cel mai mare eveniment, după Unire, pentru pământul moldovenesc".

Luni, 8 noiembrie 1926, oraşul a fost pavoazat cu drapele naționale. Pe strada Alexandru cel Bun au fost înşiruiți elevii şcolilor şi ai liceelor. Se întâlneau grupuri în costum național, preoți cu plete albe, călugărițe, săteni evlavioşi şi orăşeni îmbrăcați sărbătoreşte. Era o minunată dimineață de toamnă aurie. Înainte de sosirea trenului ministerial, am împărțit la gară, pe străzi şi în tramvaie, Programul inaugurării Facultății de Teologie, din care păstrez un exemplar, atât de scump mie.

Relatări despre slujba de la Catedrală, Adunarea de inaugurare a Facultății de Teologie în Sala Eparhială la ora 12^{15}, cuvântările rostite acolo au fost publicate. Au participat membri ai guvernului, Rectorul Universității din Iaşi - Petre Bogdan - cu membrii Senatului Universitar, oficialități, invitați, preoțime venită din toată țara, încât noi, tinerii, nu mai încăpeam. Trei nume se auzeau pretutindeni: Ministrul Ioan Petrovici, Arhiepiscopul Gurie, Decanul profesor Mihălcescu.

După terminarea festivităților oficiale a avut loc un banchet în sala cea mare a Facultății, la care au participat circa 600 de persoane, iar pentru studenți şi fețe bisericeşti s-a servit dejunul în sufrageria din localul Seminarului, pusă la dispoziție de Arhiepiscopie. La sfârşitul mesei, în numele studenților, am propus trimiterea de telegrame de recunoştință şi respect: capului statului, şefului guvernului - general Averescu, Patriarhului Miron, Profesorului Nicolae Iorga. Cântându-se şi "Mulți Ani", propunerea a fost aprobată. Am dus telegramele la poştă, unde mi s-a cerut să le semnez. Le-am semnat cu numele meu, ca din partea asistenței, şi al studenților. În zilele următoare telegramele au fost publicate în presă şi răspunsuri oficiale s-au primit la Decanatul Facultății.

În aceeaşi zi, seara, serbarea s-a încheiat printr-un spectacol festiv la Teatrul Național. Corul studenților, condus de Pr. Stângaciu, a executat **Gaudeamus igitur** şi **Victoria**, corul mixt al diaconului Al. Cristi a cântat **Cântecul Ciocârliei** (după muzica lui Mendelsohn) şi **Bat-o focul**, solo s-a

cântat **Doina recruților**, **Mugur, mugurel**, **Spune mândr'adevăr**, **Răsunetul Ardealului**, apoi a cântat la vioară Pereteatcu, pedagog. Spectacolul s-a încheiat cu comedia **Duelul american**, jucată de studenții anului I: Ilie Nestor, V. Podgurschi, Leon Tănase şi Simion Moşanu.

La 9 noiembrie 1926, în Sala Eparhială, la ora 5 p.m. s-a făcut inaugurarea cursurilor, participând 1000 de studenți, preoți şi intelectuali.

Decanul Facultății, preotul I. Mihălcescu, după ce a mulțumit Arhiepiscopului Gurie şi oficialităților, a anunțat că prima prelegere va fi ținută de profesorul de Istoria Bisericii Universale, dr. Teodor Popescu. În aplauzele asistenței, la catedră s-a suit un bărbat înalt, slab, cu ochi adânci, părul tuns scurt; cu glas baritonat, a citit prelegerea inaugurală **Rolul creştinismului în istoria universală**. Atenția participanților s-a menținut încordată în timpul celor două ore de expunere ştiințifică. Prelegerea a arătat nivelul înalt la care profesorii noii facultăți erau chemați să înalțe cultura teologică în provincia răsăriteană a țării. Comentariile au fost entuziaste şi s-au reînnoit în zilele următoare, pentru prelegerile inaugurale ale altor profesori.

Decanul Mihălcescu, după ce a participat la primele prelegeri inaugurale şi a prezidat cele dintâi şedințe ale Consiliului profesoral, a plecat la Bucureşti, unde îl chema aceeaşi funcțiune la Facultatea de Teologie din Capitală. Inlocuitor al lui a rămas prodecanul, hârtiile mai importante urmând să-i fie trimise spre rezolvare la Bucureşti.

În octombrie, în zilele de înscriere la noua facultate, prezentându-mă la secretarul Facultății, diaconul T. Simionov, care primea cererile în biroul său de la Consiliul Eparhial, unde era şef de secție, am observat vrafuri de cereri. M-am oferit să le aşez în ordine şi să-l ajut la înregistrarea lor. Bucuros, m-a acceptat. Aşa am început să lucrez la Secretariatul Facultății de Teologie.

Decanul Mihălcescu a venit înainte de Crăciun la Facultate şi a iscălit hârtiile reținute pentru el. Tot atunci, pentru a întări prestigiul noii instituții, a declarat că va publica o serie de lucrări bisericeşti şi teologice în editura Facultății şi că va începe cu **Scrierile Părinților Apostolici**, vol. I - traducerea sa şi a preoților Matei Pâslaru şi C. Niță. Însoțind pe Părintele Decan la tipografia eparhială, unde urma să se tipărească volumul, m-am oferit pentru trimiterea corecturilor, expedierea cărții, ținerea la curent a traducătorilor cu mersul tiparului[1]. Odată, exprimându-mi dorința de a intra ca ucenic la tipografie, Părintele Decan m-a întrebat de unde sunt, ce medie am obținut la diplomă, dacă pentru ajutorul ce-l dau la cancelarie am fost retribuit. Părintele secretar a propus să fiu numit funcționar al facultății.

---

[1] Lucrarea a apărut sub titlul **Scrierile Părinților Apostolici dinpreună cu Aşezămintele şi Canoanele apostolice**, vol. I, 1927; vol. II, 1928, Chişinău.

Părintele Ioan Mihălcescu a aprobat ca în postul bugetar de om de serviciu, pe anul 1927, să fiu numit ca secretar ajutor; astfel, am devenit funcționar bugetar de la 1 ianuarie 1927. Din acest salariu mi-am făcut haine, am trimis ajutoare mamei şi am ajutat lunar pe sora mea Nadia la Universitate. Cu economiile realizate am putut urma cursul de istorie la Facultatea de Litere din Iaşi şi am reparat casa părintească de la Cornova.

În cei patru ani care au urmat (1927-1930), am lucrat continuu la secretariat, uneori rămânând singur săptămâni întregi, răspunzând tuturor solicitanților, chemat la telefon, bătând la maşină adrese şi încasând taxe pentru examene. Unii profesori mă îndatorau să dactilografiez şi lucrările lor (N. Popescu-Prahova, V. Radu, Cicerone şi Valeriu Iordăchescu), alții să vând cărțile lor (P. Constantinescu-Iaşi, I. Savin, Cicerone Iordăchescu), iar alții să le fac traduceri (Arhim. I. Scriban, Sergiu Bejan, Constantin Tomescu). În vacanța de vară rămâneam la secretariat pentru încasarea salariilor lunare ale profesorilor de la administrația financiară.

Decanul profesor Mihălcescu a poposit puțin la Chişinău, în anii decanatului său. Ținea legătura cu Secretariatul prin Prodecanul N. Tomescu. L-am întâlnit tot mai rar. După numirea profesorilor titulari, agregați şi a conferențiarilor, în 1928 el însuşi a prezidat alegerea noului decan. A fost ales decan Părintele profesor Grigore Pişculescu (Gala Galaction). Consiliul profesoral, în semn de recunoştință, a hotărât ca portretul decanului Ioan Mihălcescu, lucrat în ulei de pictorul Iser, să fie aşezat în sala de festivități a Facultății. Acolo se aflau busturile de bronz ale fondatorilor I. Petrovici şi Mitropolitul Gurie, dezvelite la hramul facultății, la 18 ianuarie 1928, de ziua Sf. Atanasie, Patriarhul Alexandriei. Decanul Ioan Mihălcescu ne-a părăsit, dar Biserica Basarabiei i-a păstrat o adâncă recunoştință, iar sutele de studenți, multă dragoste.

Cât de clarvăzător a fost Părintele Decan Mihălcescu în lupta pentru crearea Facultății de Teologie se vădeşte şi prin faptul că doi ani mai târziu alți intelectuali au luptat şi au înființat la Chişinău Facultatea de Agronomie a Universității din Iaşi, germene al viitoarei Universități din Chişinău.

Au trecut anii.

Citeam prin reviste bisericeşti că părintele decan I. Mihălcescu fusese sărbătorit de toată Biserica Română şi de Universitatea din Bucureşti la ieşirea la pensie, la împlinirea vârstei de 65 de ani, că i-a decedat soția, că a fost hirotonit Episcop cu numele de Irineu. Apoi că a fost numit Mitropolit locotenent al Olteniei, Râmnicului şi Noul Severin, iar în 1939 că a fost ales şi instalat Mitropolit al Moldovei. Fire nevăzute şi tainice legau aceste ascensiuni şi demnități ale părintelui decan cu studentul care-i rostise bun venit în provincia natală şi care-i purta recunoştință pentru că a putut învăța la Facultatea de Teologie în oraşul natal.

Venind desculț şi în sumare haine la Iaşi, după 28 iunie 1940, fără familie, am găsit un adăpost la preotul Vasiloschi, de la biserica Toma

Cozma, pe care îl găzduisem la Soborul Vechi din Chişinău. Cu preotul Emilian Vasiloschi am mers la gară în primele zile ale lunii iulie 1940 şi am intrat în vagonul în care se afla Mitropolitul Irineu al Moldovei, care pleca la Bucureşti. Mitropolitul Irineu m-a recunoscut şi a aprobat verbal părintelui Vasiloschi ca să fiu utilizat la parohia Toma Cozma.

În intervalul iulie 1940 - iulie 1941. Mitropolitul Irineu m-a chemat o singură dată, în aprilie. Vroia să sărbătorească 300 de ani de la Sinodul Panortodox, ţinut la Iaşi în 1642. Anterior se consultase cu unii profesori universitari (ca Ilie Minea), despre această comemorare.

Mitropolitul Irineu m-a întrebat dacă cunosc bibliografia rusească, ucraineană, bulgară şi sârbă asupra Pansinodului de la Iaşi. După ce i-am răspuns, am adaos că în 1932 prof. Orest Tafrali ne-a arătat la seminarul de antichităţi şi artă un manuscris grecesc al şedinţelor Sinodului de la Iaşi. Profesorul Tafrali spunea că manuscrisul l-a achiziţionat de la anticarul Şaraga, care-l cumpărase de la un călugăr de la mânăstirea Dobruşa, de pe malul Nistrului. Manuscrisul provenea deci de la mânăstirea Dobruşa, care fusese metoc al mănăstirii Probota, fondată de Petru Rareş. Totodată, am ţinut să precizez că profesorul Tafrali murise în 1937 şi că soţia lui, fiind de origine franceză, s-a înapoiat în Franţa, probabil luând cu ea şi acel manuscris grecesc. Mitropolitul a arătat interes faţă de cele relatate şi m-a mângâiat că nu fusesem numit în postul II la parohia Toma Cozma, spunându-mi că va interveni încă o dată la Minister.

La sfârşitul lunii mai 1941, prezentând Mitropolitului Irineu lucrarea mea, **Tipărituri româneşti din Basarabia de la 1812 până la 1918**, tipărită de Academia Română, am primit acest autograf:

"Simt o deosebită mulţumire, ba chiar bucurie sufletească, acum când scriu aceste câteva cuvinte, că am în faţa mea pe fostul secretar al Facultaţii de Teologie din Chişinău, al cărui prim decan am fost. Pentru amândoi timpuri şi stări ce ne-au lăsat plăcute amintiri.

Tânărul diac şi student de atunci (1927) Paul Mihail este astăzi cunoscutul, prin cercetările şi publicaţiile sale istorice, din care unele premiate şi tipărite de Academia Română, preot Paul Mihail, iar eu îi sunt datorită, vai! [...] Chiriarhul său, ceea ce dea Domnul să nu-i mai fiu cât mai curând, ci să primesc de la dânsul noi şi strălucite lucrări din Chişinău".

Iaşi, 29 mai 1941 † Irineu Mitropolitul Moldovei

*

În aprilie 1946, Ministerul Cultelor, la propunerea Vicarului Mitropoliei Moldovei, Episcopul Justinian, m-a încadrat preot în Iaşi. Când am venit la Mitropolie să mă prezint P.S. Vicar Justinian, în cabinet a intrat Mitropolitul Irineu. Adresându-se Vicarului i-a spus: "Bine aţi făcut că l-aţi încadrat pe părintele doctor Mihail la Iaşi". Am sărutat mâna venerabilului Mitropolit Irineu şi l-am privit: arăta bolnav, îi tremurau mâinile, vocea îi era stinsă, faţa pământie, mergea clătinându-se.

La mijlocul lunii martie 1947 am fost chemat, printr-un monah, la Mitropolitul Irineu. Ierodiaconul se numea Pavel Apetroaie şi avea şcoala sanitară. El mi-a spus că am fost chemat deoarece Mitropolitul s-a simţit rău în puterea nopţii şi că, după recomandarea prof. dr. Gh. Tudoran, el îi făcuse injecţie de întărire.

Am alergat îndată la Palatul Mitropolitan. Intru în Cabinet şi aflu şezând pe Mitropolit în Scaun. Îi fac metanie şi sărut mâna. Mitropolitul, cu ochii înlăcrimaţi, spuse încetişor să-mi aşez patrafirul şi să citesc rugăciunile Tainei Spovedaniei. Emoţionat, în faţa icoanelor, citesc rugăciunile din **Molitvelnicul** aflat pe birou şi nu-mi dau seama de ce va urma. Mă cuprinde un fior, vocea mea începe să se stingă şi deodată văd pe Mitropolit căzut în Scaun şi aud cu răsuflarea întretăiată mărturisiri de păcate şi păreri de rău. În clipa în care mi-am dat seama că am devenit duhovnic, am îngenunchiat şi sărutându-i şi îmbrăţişându-i genunchii ne-am rugat împreună, apoi l-am susţinut şi aşezat pe Mitropolit în jilţ. I-am făcut trei metanii şi, primind binecuvântarea Ierarhului, am ieşit lăcrimând.

La 18 iulie 1947, Mitropolitul Irineu a scris petiţie de demisie şi a recomandat pe P.S. Vicar Justinian ca succesor la Mitropolie.

În aceeaşi zi, seara, am fost chemat la Mitropolie. Intrând în Cabinet şi făcându-i metanie, Mitropolitul îmi spune că azi şi-a dat demisia în mâna vicarului, care a şi plecat cu ea la amiază la Bucureşti. M-a chemat ca să-mi încredinţeze actele şi hârtiile personale păstrate încă din tinereţe. La aceste hârtii adaugă dosarul întâmplărilor din ultimii doi ani. Aceste acte vor fi proprietatea mea. Ele se vor putea publica după zece ani de la moartea sa. Despre existenţa acestor hârtii să fac cunoscut, peste zece ani, ucenicului şi succesorului său la Catedra de Dogmatică, prof. N. Chiţescu.

Mişcat de această încredere, am sărutat mâna sfinţitoare a Mitropolitului şi l-am asigurat că voi împlini cele testate. Hârtiile cuprind: acte de stare civilă, diplome de premii de la şcoala primară la Universitate, menu-uri de mese oficiale şi sărbătoriri, cuvântări la diferite ocazii, panegirice la înmormântări (de exemplu la înmormântarea profesorului C. Giurescu), adrese oficiale ale Ministerului Cultelor, întâmpinări şi referate confidenţiale

către Ministerul Cultelor şi autorități, fragmente din diverse articole, scrisori, fotografii personale, brevete de decorații, autografe, vederi etc.

În timp ce adunasem hârtiile ca să le strâng cu sfoară, intră în cabinetul chiriarhului consilierul economic, preotul D. Hadârcă. Consilierul raportează că pe piață nu s-a putut găsi un automobil pentru plecarea I.P.S. Mitropolit la M-rea Agapia, locul său de retragere. Prefectul C. Bordeianu a oferit un autocamion. Părintele Consilier e de părere că I.P.S. Mitropolit va şedea în cabina maşinii, iar bagajele sale vor fi în camion, astfel că mâine la 6 dimineața să poată pleca. Mitropolitul a răspuns: bine, să fie aşa! şi întorcându-se spre mine: "Îți aduci aminte de Facultatea de Teologie de la Chişinău?". Surprins de întrebare, în acea clipă mi-a venit gândul să cer un mesaj al Mitropolitului. Neîntâlnind nici un petic de hârtie pe birou, mă aplec, şi din stocul de acte pe care le învăleam şi le strângeam, scot o foaie la întâmplare şi o întind Mitropolitului, rugând să scrie. În semiîntunericul cabinetului, pe hârtia întinsă, care s-a nimerit a fi un brevet de decorație cl. I a "Vulturului alb" din Iugoslavia, din 23.X.1933, nr. 4277, Mitropolitul, cu o mână tremurândă, a scris:

"La 18 iulie 1947, când am înaintat Patriarhiei şi Ministerului de Culte demisia mea de Mitropolit al Moldovei, am chemat binecuvântarea Domnului asupra norodului moldovenesc şi asupra foştilor mei studenți la Facultățile de Teologie din Bucureşti şi Chişinău".

† Irineu Mitropolitul Moldovei

Era primul act semnat ca Proin Mitropolit şi ultimul mesaj de pe biroul pe care a iscălit opt ani ca Mitropolit.

Am ieşit împreună cu părintele consilier, după ce ambii am sărutat mâna Mitropolitului, având subțioară pachetul cu actele ce-mi încredințase.

A doua zi dimineață, cel ce a fost Mitropolit al Moldovei, a plecat la M rea Agapia, însoțit de ierodiaconul Pavel Apetroaie. Mitropolitul Irineu a fost îngrijit de maicile de acolo şi de călugărul Pavel Apetroaie, care a stat pe lângă el, făcându-i injecții. Mitropolitul Irineu a murit în martie 1948, la M-rea Agapia şi a fost îngropat în cimitirul mânăstirii, după însăşi a sa dispoziție, fără mitră, veşminte, panaghie şi decorații.

Înainte de moartea sa, am primit vizita lui Pavel Apetroaie, care acum e medic la Spitalul Spiridoniei, cu un bilet autograf al Mitropolitului, prin care cerea să eliberez dosarul cu anchetele Sfântului Sinod şi ale Ministerului Cultelor. De sub scândura patului unde păstram pachetul, am scos dosarul şi l-am dat ierodiaconului Apetroaie. Atunci mi-am dat seama că nu era prudent să țin hârtiile Mitropolitului la mine şi am rugat pe cunoscuții de la Arhivele Statului Iaşi să le primească spre păstrare. A fost aceasta un bine, căci mai târziu, când de teroarea şi percheziții

inspectorului Departamentului Cultelor Gh. Lefter, în 1952-1954, am ars multe hârtii de seamă, puteam să distrug şi relicvele Mitropolitului Irineu.

La împlinirea unui deceniu de la decesul Mitropolitului, în 1958, am mers la Bucureşti şi m-am prezentat profesorului Nicolae Chițescu. Profesorul m-a primit în apartamentul său, a ascultat cele relatate despre arhiva Mitropolitului şi dascălului său, n-a pus nici o întrebare şi n-a arătat nici un interes. La întrebarea directă, unde s-o păstrez, profesorul Chițescu n-a răspuns.

Acum am recuperat şi păstrez toate cele ce mi-au fost încredințate de Mitropolit.

29 iunie 1963

P.S.

În urma Legii Patrimoniului din 1974, obținând crearea la Arhivele Statului Iaşi a "Fondului personal Paul şi Zamfira Mihail", am depus acolo, pentru veşnică păstrare, arhiva cu hârtiile testate mie la 18 iulie 1947 de Mitropolitul Irineu. De se va putea publica vreodată din hârtiile Mitropolitului Irineu, mare învățat teolog al Bisericii Ortodoxe Române, se vor adăuga şi aceste pagini scrise de mine drept recunoştință că a fost primul decan al Facultății de Teologie la care am învățat.

Preot Paul Mihail, Biserica Banu, 29 iunie 1977, Iaşi

17 VII. 1947

DOMNULE MINISTRU,

Dupa o activitate de o jumatate de veac în Ogorul Bisericii Ortodoxe Române, ca profesor universitar de Teologie, ca preot, ca arhiereu si în urmă ca mitropolit al Moldovei, trecând de vârstă de 70 de ani când puterile omenesti au slăbit iar suferintele trupesti au început să mă copleşească, subscrisul m'am hotărît să mă retrag dela conducerea Mitropoliei Moldovei pe data prezentării acestei demisii, pe care acum v'o pun la dispoziţie pentru a da urmarea potrivi legilor ţării si canoanelor Sfintei Biserici declarând vacant postul de Mitropolit al Moldovei.

Cu prilejul prezentării acestei demisii îmi iau unele dorinţe pe care Domnie Voastră vă rog să le acordaţi toata atentia, sa le dati forma legala, socotindu-le ca o recompensare a soorului de munca de care un cmrician le-a pus în slujba Bisericii si serviciul Patriei.

1.- Mănăstirea Agapia din judeţul Neamţ, pe care aş mi-o plăcea să o redeschidă, ca loc de reculegere, să fie destinată ca o casă de bătrâneţe, din care să fie înlăturat, cu şi acestuia fiind scutită pe timpul vieţuirei mele de a da celelalte din bugetul Mitropoliei Moldovei, etc.,

.2.

Administrația ministrul să-mi dea această întreținere ca o îndatorire legală și nu ca un gest de filantropie, deci să mă bucur de toată demnitatea morală și atenția materială a unui mitropolit în retragere ...

2.- În Palatul Mitropolitan din Iași, să mi se rezerve cele două camere pe care le-am folosit ca locuință, ca să pot veni și să mă adăpostesc în ele, nestingherit de nimeni, când nevoi de boală sau de studii mă vor obliga să vin la Iași.

Întreținerea acestor camere să fie făcută de Mitropolia Moldovei..

3.- Să mi se permită a sluji, când unii preoți foștii mei elevi mă vor chema și dacă puterile fizice îmi vor permite, ca astfel să am legăturile duhovnicești cu Altarul.

4.- Ca succesor la scaunul vacant de Mitropolit, recomand cu toată căldura pe P.S. Justinian Vasluianu, fostul meu elev și ucenic, cunoscându-l ca pe un bărbat destoinic muncitor și foarte bun gospodar. Prea Sfinția Sa de lângă care va reface Mitropolia Moldovei după stricăciunile pricinuite de război, se va îngriji și de situația mea, a unui bătrân mitropolit care a ridicat atâtea serii de preoți de pe băncile universității pregătindu-i pentru slujba bisericii.

Dorințele mele sunt modeste și nu urmăresc decât ridicarea prestigiului Bisericii și înduioșarea unei vieți a unui Chiriarh bătrân și suferind..

Primiți vă rugăm Domnule Ministru, odată cu această cerere de demisie din postul de arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei, ale Noastre binecuvântări arhierești

† Irineu Mitropolitul Moldovei

PREA SFINTITE JUSTINIAN,

Din pricina stării mele șubrede, mereu fiind suferind iar o nădejde de înlăturarea completă a [illegible] care sufer nu este posibilă din pricina vârstei înaintate, m'a făcut să chibzuiesc cu înțelepciune, și să iau hotărîrea de a demisiona din Scaunul de Mitropolit al Moldovei, fapt ce l-am și săvârșit prin înaintarea demisiei atât Înalt Prea Sfințitului Patriarh Nicodim, ca Președinte al Sfântului Sinod, cât și Ministerului de Culte .-

Mi-am exprimat acolo motivele demisiei și în acelaș timp și unele dorințe, rugând pe cei în drept să le dea forma legală ca să pot avea și eu existența asigurată până la sfârșitul vieții. Dorințele mele au fost exprimate modest, ca să nu fie povoare pentru nimeni .

Este vorba ca la Mănăstirea Agapia să am asigurată întreținerea din bugetul mănăstirei, din fondul destinat Eparhiei și Patriarhiei, la Iași să am două camere rezervate mie și întreținute de Mitropolie și să am permisiunea de a mă sluji pe la unii din foștii mei elevi, atunci când ei mă vor chema, ca astfel să am legătura cu Sf. Altar.-

Am sosotit ca aceste dorințe ale mele ar putea căpăta realizare adevărată, când P.S. Voastră ați fi succe-

./

•2•

sorul meu în scaun .Deaceea V'am recomandat călduros ,ca pe un barbat orîceput ,muncitor şi bun gospodar atât I.P.S.Patriarh cât şi Domnului Ministru de Culte, desemnându-vă ca succesor.-

Prea Sfinţite Justinian ,

V'am cunoscut ca studont,v'am pretuit ca preot la R.Vălcea şi V'am chemat la Vicariatul Mitropoliei Moldovei ,numai pentru calităţile personale pe care le aveţi .-

Acum dându-mi demisia şi recomandându-vă pe P.S.Voastră îmi îndrept nădejdea către fiul meu duhovnicesc care sunteţi P.S. Voastre - ştiindu-vă om larg la inimă şi generos . La bătrîneţe omul are mai multe greutăţi cu bolile de cât la tinereţe .-

Deaceia nădăjduesc că voiu avea toată consideraţia morală în cuprinsul Mitropoliei Moldovei, pe care am arhipăstorit-o şi mai ales întreţinerea materială .

Sf.Mitropolie are posibilităţi;sesie,vie şi alte venituri, deci se poate orîndui şi pentru un mitropolit în retragere o situaţie de întreţinere corespunzătoare demnităţii chiriarhale .-

Modestul meu salar l-am întrebuinţat până acuma numai ce doctorii ,neputând cumpăra o carte de studii . Aceiaşi va fi soarta şi cu pensia pe care voiu primi-o.Ori un chiriarh ,chiar când este în retragere,are obligaţii de ă ajuta pe cel care îi vine în casă şi de a face primiri musafirilor .-

P.S.Voastră cunoscând aceste lucruri nădăjduiesc că îmi veţi da posibilitatea ca să nu stau în suferinţă,cunoscând că n'am nicio avere personală .

Veţi îngriji ,în cazul când veţi fi ales Mitropolit,ca din prisosinţa Casei Mitropolitane să fie îndestulată şi casa mea dela mănăstire,a unui chiriarh în retragere .-

Aşi dori să mi răspunzi Prea Sfinţiei Voastre la ... cestă scrisoare ,să vă mărturisiţi gîndurile ca unui părinte ,care

vrea să ştie ce sprijin are dela fiul său .-

Al Prea Sfinţiei Voastre doritor de bine de totdeauna ,

17/VII,1947

† Firmen Mitropolitul

INALT PREA SFINTIE,

Am primit scrisoarea Inalt Prea Sfintiei Voastre, care m'a miscat până la lacrimi prin duiosia părintească în care ați scris-o .-

Până acum ați fost ales de Pronia Cerească să fiți instrumentul Ei de înălțarea mea în biserică .

Când am dat absolvire a Seminarului mi-ați fost președinte ,în Universitate profesor, ca preot mi-ați fost pentru un an Episcop., apoi pentru câteva luni locțiitor de Mitropolit și m'ați chemat să vă fiu colaborator .M'ați cunoscut mai bine cu acel prilej.-

Fără să vă fi amintit vreodată măcar, sau prin cineva să vă fi trimis vreo rugăminte ,m'ați chemat să vă fiu vicar arhiereu .Prin Inalt Prea Sfinția Voastră m'am urcat la cea mai mare treaptă în cler.

M'ați hirotonit arhiereu .

De doi ani v'am fost un colaborator loial.M'am obișnuit să vă văd ca un părinte,să vă iubesc ca pe un tată și să vă respect ca pe un înalt protector al meu.

Căldura cu care mă recomandați ca succesor al Inalt Prea Sfintiei Voastre mă copleșește și nu știu cum m'aș achita vreodată de această mare îndatorire care se adaugă celor de până acum.-

.2.

Dacă bunul Dumnezeu va rândui în înalta sa economie şi mă va chema la locul unde mă recomandaţi cu atâta sinceritate, voi atribui-o nu puţinelor mele merite ci rugăciunilor Inalt Prea Sfinţiei Voastre de a putea să rămânem încă departe împreună - Părintele cu fiul său sufletesc .-

Dacă însă chemarea va fi în altă parte atunci vă rog să mergeţi cu amîndoi acolo unde mă va trimite Domnul, ca să vă fiu toiag bătrâneţelor ,şi să-mi lăsaţi mie toate grijile neputinţelor pentru toate zilele cu care bunul Dumnezeu vă va dărui.-

Vă asigur că mă voi strădui să nu aveţi nicio lipsă şi nicio neplăcere în legătură cu cele necesare întreţinerii, etc. oriunde ne vom afla trimişi de Domnul .-

Nu veţi avea un fiu trupesc dar aveţi un fiu sufletesc care doreşte să vă fie stâlp bătrâneţelor .-

Fie la Mitropolia Moldovei -fie la altă Eparhie de voiu fi chemat să arhipăstoresc vă asigur de toată ostima şi preţuirea ce vi se cuvine ca un mare cărturar al bisericii române, şi Mitropolit ţării şi veţi avea la îndemână tot confortul unui înalt demnitar bisericesc.-

Sărutându-Vă respectuos mâna rămân al Inalt Prea Sfinţiei

Voastre smerit fiu sufletesc ,

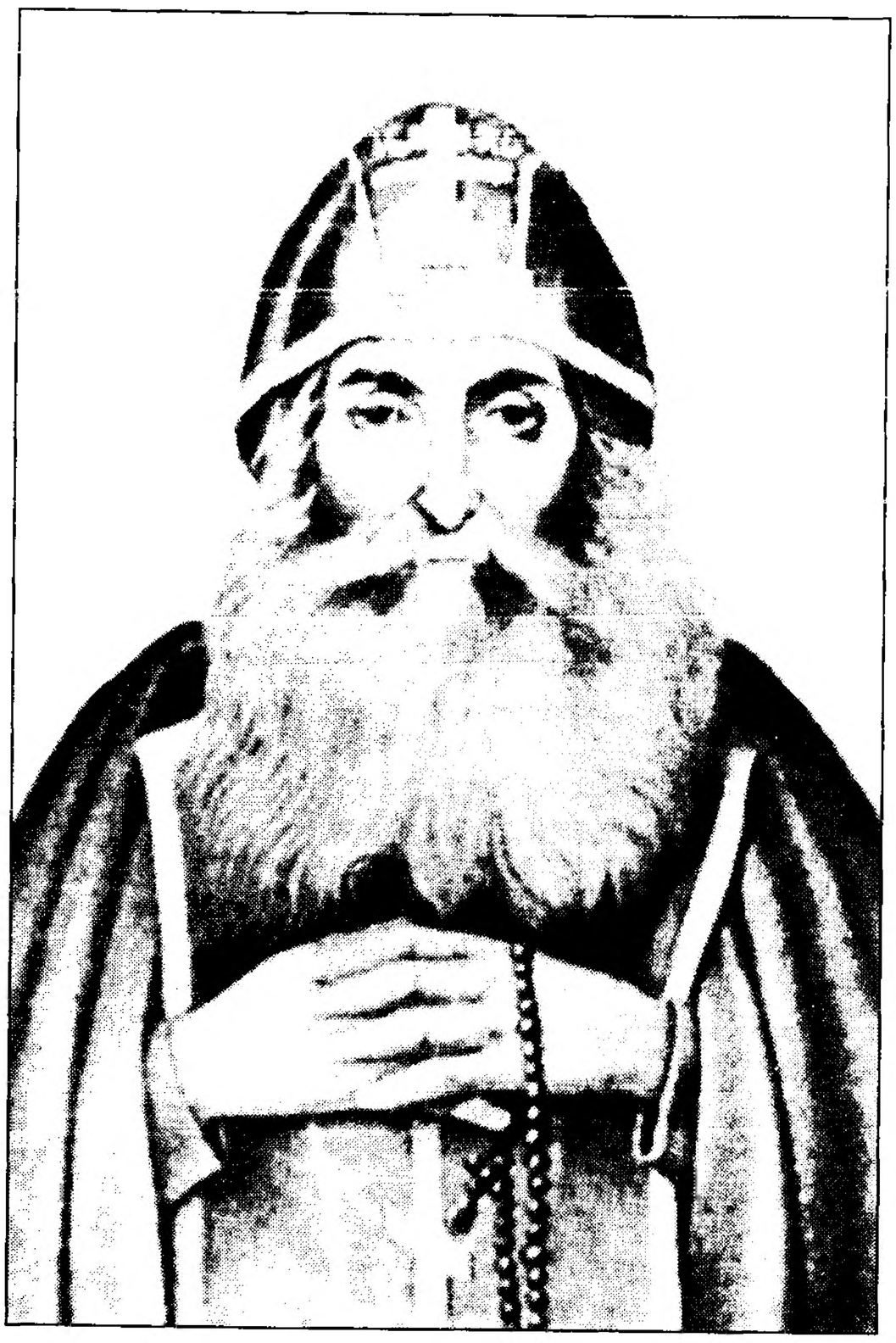
† Justinian Vasluianu

17 Iulie 1947

Iaşi

VIAȚA SFÂNTULUI ANTIPA DE LA CALAPODEȘTI*

— *un crâmpei din Patericul de la Valaam* —

Viața ascetică a ieroschimonahului Antipa m-a interesat dintotdeauna[1]. Cu un an înainte de a adormi întru Domnul, spre sfârşitul Utreniei, a doua zi de Crăciun, i-am cerut binecuvântarea în altar să-i scriu biografia. Rugămintea mea era dificilă pentru un om smerit ca Părintele. "Aceasta nu pentru tine, Batiuşca" — i-am spus — "ci întru mărirea Domnului". Astfel a acceptat. În ultimele zile ale pelerinajului său pământesc, în timpul vizitelor mele, îşi povestea viața în cele mai mici amănunte.

După trecerea sa la cele veşnice, noi date despre viața sa au fost trimise de la Moscova la Valaam de către ucenicul său — schimonahul Antonie. Amintirile schimonahului Antonie au fost completate cu istorisiri ale părinților din Valaam care îi fuseseră apropiați Părintelui Antipa. Astfel, descrierea vieții sale cu adevărat minunate — şi oferită aici cititorului — a fost practic făcută chiar cu cuvintele Părintelui Antipa. Profunda smerenie, experiența duhovnicească înaltă şi dragostea pentru Dumnezeu şi aproapele, care înfrumuseța pe binecuvântatul Părinte,

---

* Material preluat din revista "**The orthodox word**" (Cuvântul ortodox); traducere de ***Laura Ioana Cuțitaru***.

[1] Astfel mărturiseşte autorul *Vieții* sfântului, ***ieromonahul Pimen din Valaam***, care a devenit starețul Mănăstirii Koneviț.

constituie esența cea mai adâncă a minunatei sale vieți. Darul vederii în Duh care, cu două zile înainte de a muri, s-a descoperit celor aflați lângă el, este pecetea cea mai autentică care s-ar fi putut pune peste adevărurile scrise aici.

I. ÎN MOLDOVA

Ieroschimonahul Antipa s-a născut în Moldova, în satul Calapodeşti – Tecuci (astăzi în județul Bacău), în 1816. Amândoi părinții erau ortodocşi şi foarte evlavioşi. Trăiau în sărăcie. Tatăl său, Gheorghe Luchian, a slujit ca diacon în biserica săracă a satului. Mama sa, Ecaterina, a intrat mai târziu în mănăstire, şi a adormit întru Domnul ca schimonahie, cu numele de Elisabeta. Mult timp părinții săi n-au avut copii. În cele din urmă, cu rugăciunile mamei, au avut un fiu – Alexandru – care mai târziu a primit numele de Antipa.

Viața Cuviosului a fost binecuvântată de Dumnezeu încă de la începutul ei, căci mama sa a născut fără dureri. Din acel moment până la sfârşitul vieții sale sfântul a fost umbrit de harul Domnului. Pe când era încă un copil şi păştea oile tatălui său într-o pădure adâncă unde erau foarte mulți şerpi veninoşi, obişnuia să-i ia în mâini fără să pățească nimic, lucru înspăimântător pentru cei care-l vedeau.

Deşi înzestrat de Dumnezeu cu calități spirituale înalte, în tinerețe Părintele Antipa s-a deprins mai greu cu studiul. Din fire era sărac cu duhul şi pricepea lucrurile cu greutate. Aceste caracteristici care păreau atât de opuse, îi contrariau pe semenii săi. Uneori, uimiți de faptele lui minunate, ajungeau să îngenuncheze în fața lui cu teamă şi să-i spună "vlădică"; alteori îl ocărau şi-l băteau pentru "năzbâtiile" sale.

Timp îndelungat, în ciuda efortului său sincer de a studia, Părintele Antipa n-a putut să învețe să scrie şi să citească. Văzându-l astfel, învățătorul îi sfătui chiar să se lase de carte şi să învețe o meserie. Părintele Antipa plângea cu amar. "Nu" — spunea el — "vreau să învăț să citesc. Până la moarte voi citi din cărțile sfinte". Efortul, munca şi rugăciunea au câştigat în cele din urmă: cărțile sfinte au devenit pentru Părintele Antipa sigura sursă de înălțare duhovnicească şi de mângâiere.

Pe când tânărul Alexandru era încă elev, tatăl său a murit, lăsând familia fără nici un sprijin. Pentru că era cel mai mare şi, prin urmare, cel care trebuia să întrețină familia, mama sa l-a trimis să lucreze ca legător de cărți. Acolo a îndurat cu curaj răutatea unui patron crud şi, cu ajutorul lui Dumnezeu, orfanul fără apărare a ajuns muncitor calificat. Întors acasă, a devenit singura bucurie şi singurul sprijin pentru întreaga familie.

În familia Luchian domnea o mulțumire deplină. Dar inima tânărului nu era îndreptată spre mulțumirile pământeşti. Deseori, retrăgându-se, se ruga cu lacrimi către Domnul, întrebându-se unde şi-ar putea găsi liniştea

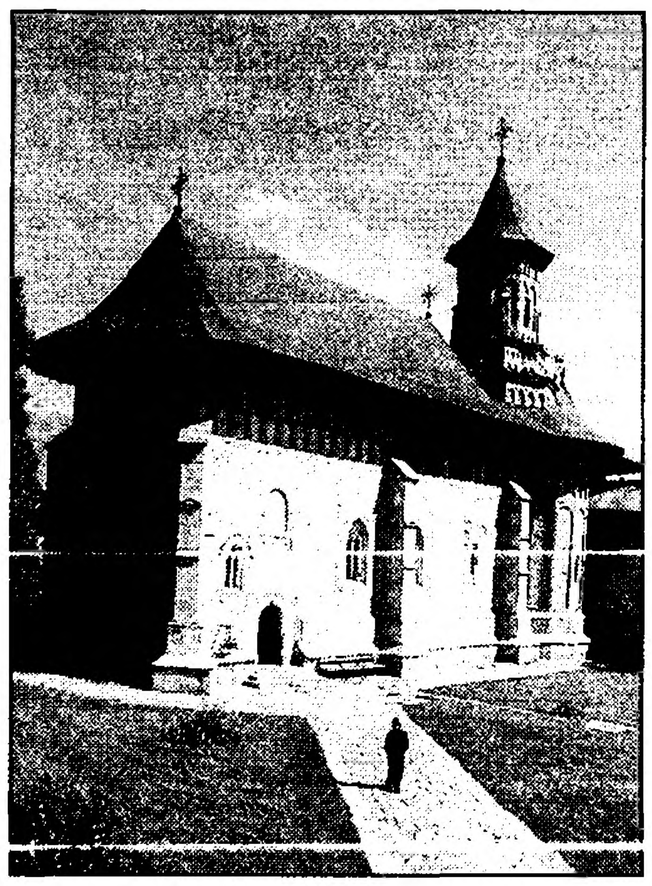
sufletului: "Arată-mi calea pe care voi merge, că la Tine am ridicat sufletul meu" (Psalmul 142, 8). Rugându-se astfel, în al douăzecilea an al vieții sale Părintele Antipa a fost deodată iluminat de o Lumină minunată, inexprimabilă. Această Lumină l-a umplut de bucurie; un pârâu de lacrimi i-au revărsat ochii. Apoi, de parcă ar fi simțit în această Lumină chemarea dumnezeiască, Părintele Antipa a strigat cu bucurie: "Dumnezeul meu, mă voi face călugăr!".

Totuşi, Dumnezeu, prin purtarea Sa de grijă, l-a lăsat să treacă mai întâi prin multe ispite. Demoni îi apăreau în forma unor oameni întunecați sau a unor câini negri. La semnul crucii, dispăreau imediat. Alteori, apăreau în alte forme dezgustătoare, creând mare tulburare şi zgomot şi aducând teamă în sufletul Cuviosului. Înainte ca ispitele să vină, uneori se auzea un glas în văzduh care-l avertiza: "Pregăteşte-te! Vin încercările!".

Pe lângă ispitele diavoleşti, Părintele Antipa a îndurat multe supărări şi ocări de la oamenii care îl duşmăneau din cauza felului său simplu de a fi şi datorită smereniei sale. Astfel, atât din dreapta, cât şi din stânga, a fost condus pe treptele desăvârşirii.

II. SFÂNTUL MUNTE

Într-o noapte, Părintele Antipa a plecat pe furiş la Mănăstirea Neamț[2]. În biserica mănăstirii a îngenuncheat cu lacrimi la icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului. Biserica era complet goală. Deodată, s-a auzit un zgomot şi perdeaua care acoperea icoana s-a dat singură la o parte. Cu cuget smerit şi bucurie în suflet, Părintele Antipa s-a închinat la icoana făcătoare de minuni a Împărătesei Cerurilor.

Deşi a gustat din harul divin în biserică, Părintele Antipa a plecat din chilia starețului cu întristare pentru că, în ciuda tuturor cererilor şi

[2] La sfârşitul secolului al XVIII-lea, starețul Mănăstirii Neamț, Sfântul Paisie Velicikovski, transformase mănăstirea într-o adevărată şcoală duhovnicească, unde sute de monahi lucrau la propria desăvârşire, formând în acelaşi timp un întreg grup de traducători din Sfinții Părinți. Aceste scrieri erau tipărite chiar la tiparnița mănăstirii. De aici înțelepciunea patristică s-a răspândit şi a înflăcărat sute de inimi tinere. Fără îndoială, tânărul Antipa era atras de înțelepciunea patristică şi dorea să ia parte la viața monahală ortodoxă din obştea paisiană, a cărei tradiție de viață obştească şi rugăciune se va transmite în întregul secol al XIX-lea, înflorind mai departe, atât în Balcani cât şi în Rusia, păstrându-se în unele mănăstiri până în ziua de azi.

rugăminților sale, nu a fost primit la Mănăstirea Neamț. Astfel plecă spre Țara Românească. Micuța mănăstire din Căldăruşani l-a primit pe tânărul pribeag între zidurile sale liniştite. Timp de mai bine de doi ani, Cuviosul a dus o viață de asceză, în ascultarea monahală. Viața îi era plină de greutăți şi lipsuri. Nu i s-au dat rasă monahală şi nici chilie. Obosit fiind, adormea pe unde apuca – pe duşumelele bucătăriei, sau pe câmp. Odată, adormind pe paie, în câmp, a fost acoperit de zăpadă. A doua zi, fiind pe jumătate înghețat, de-abia şi-a mai revenit.

Pe lângă munca fizică, priveghere şi post, marele slujitor al lui Hristos practica rugăciunea minții, pe care o învățase de la schimonahul Ghedeon, care s-a nevoit în singurătate timp de 30 de ani, undeva în apropierea mănăstirii.

Viața sa aspră, plină de greutăți, ieşea în evidență în mănăstire. Duhovnicul său l-a sfătuit să plece la Muntele Athos. Şi inima Părintelui Antipa tânjea să meargă acolo. Deşi se afla la începutul vieții sale ascetice, a dat dovadă de discernământ, arătând că este un adevărat ascet, pentru că, nehotărât fiind, a vrut să audă mai întâi glasul unui bătrân experimentat în viața duhovnicească.

În acea vreme, arhimandritul Dimitrie, starețul Mănăstirii "Brazi", era renumit în Moldova pentru înalta sa experiență duhovnicească. Înainte de a deveni stareț al mănăstirii, a dus viață de pustnic într-o pădure adâncă. În general, Părintele Dimitrie îi oprea pe toți cei care voiau să plece în Sfântul Munte. De această dată, însă, spre surprinderea tuturor, l-a binecuvântat pe Părintele Antipa să plece acolo, adăugând că, înainte de aceasta, el însuşi îl va tunde. Astfel, purtând numele de Alimpie, tânărul rasofor a plecat spre Sfântul Munte.

În pustiul Athosului se nevoiau în acea vreme doi compatrioți ai Părintelui Antipa, ieroschimonahii moldoveni Nifon şi Nectarie. El dorea să devină ucenicul lor. "De-abia ai primit rasa monahală" — îi spuneau bătrânii îmbunătățiți — "şi trebuie mai întâi să îți faci ascultarea la mănăstire". Ascultându-le sfatul, Părintele Antipa a intrat în mănăstirea greacă Esfigmenu. A lucrat la bucătărie timp de patru ani. Aici, pe parcursul unui an de zile, a trecut prin cele mai grele încercări care pot veni asupra unui ascet: rugăciunea inimii îl părăseşte şi toată arătarea harului divin încetează. Numai rugăciunile către Maica Domnului l-au păzit să nu cadă în deznădejde.

Timpul încercărilor ca ucenic al obştii mănăstirii se apropia de sfârşit, iar părinții moldoveni îl acceptară pe fratele lor în pustie. "Acum va trebui să porți schima – te voi tunde", i-a spus părintele Nifon. "Sunt gata să o primesc" — i-a răspuns Cuviosul — "dar mi-e teamă că nu-mi veți da voie să trăiesc singur în pustie". "Bineînțeles că nu", i-a răspuns părintele Nifon. "Ne eşti de ajutor!". Părintele Nifon se gândea să construiască un schit moldovenesc după rânduiala cenobitică şi-şi dădea seama că Părintele Antipa îi va fi de mare folos la înălțarea acestuia. De aceea a şi dorit să-l tundă chiar

el schimonah — şi astfel — după tradiția duhovnicească, să şi-l apropie pentru totdeauna. Părintele Antipa a înțeles imediat ce urmărea bătrânul şi se întristă. Atât bătrânul cât şi ucenicul s-au hotărât să-l întrebe pe ieroschimonahul Eftimie, duhovnicul lor, un locuitor al pustiului şi un părinte deosebit de smerit. Părintele Eftimie a fost de partea ucenicului şi, ca urmare, l-a tuns el însuşi schimonah, lăsându-i întreaga libertate de a alege viața de pustnic.

Părintele Nifon a plecat de la schimonah foarte supărat. Această supărare s-a putut vedea şi din faptul că a refuzat să-i dea Părintelui Antipa un dar, considerat ca foarte important, după tradiție, pentru cel care se afla la începutul vieții pustniceşti. Părintele Antipa a plecat cu mâinile goale spre chilia din pustiu, care era pe jumătate în ruină. Era complet goală – doar într-un colț, pe o bucată de lemn, a găsit o iconiță a Maicii Domnului; dar din cauza funinginii aşternute de atâția ani era imposibil să-i desluşeşti chipul. Părintele Antipa s-a bucurat mult văzând icoana. Se simțea de parcă găsise o mare comoară duhovnicească. Luând sfânta icoană cu el, s-a dus imediat la un iconograf care trăia în pustie, şi pe care-l cunoştea, ierodiaconul Paisie, ajuns în Muntele Athos tocmai de la Kiev. L-a rugat să spele icoana, dar cu atenție, ca să nu o strice, şi să nu încerce nicicum să o refacă. Părintele Paisie nu voi să ia icoana în aceste condiții, şi doar după fierbinți rugăminți acceptă să o spele, deşi îşi dădea seama că era o muncă în zadar. După câtva timp, îi dădu înapoi Părintelui Antipa o icoană nouă, asigurându-l cu jurământ că aşa se făcuse doar după o simplă spălare şi că el însuşi a rămas foarte surprins de acest lucru. Astfel, după mulți ani de întuneric, icoana Preasfintei Născătoare de Dumnezeu s-a luminat în chip miraculos, iar apoi s-a dovedit făcătoare de minuni prin semne pline de har. "E făcătoare de minuni!", spunea deseori Părintele Antipa; şi nu se despărțea vreodată de ea. După moartea sa, icoana a fost depusă la Mănăstirea Valaam, în biserica Sfinților Serghie şi Herman, făcătorii de minuni de la Valaam, în partea stângă, pe stâlpul din față, într-un mic iconostas.

Era imposibil de viețuit în chilia părăsită şi ruinată din pustie. Părintele Antipa nu avea nici un mijloc să o repare. Pe când mergea îngândurat pe cărările pustii ale Sfântului Munte, deodată un pustnic neobişnuit îl opri. "Părinte", îi spuse, "nişte oameni mi-au dat 50 de galbeni şi mi-au spus să-i dau celui mai sărman pustnic. După ce m-am rugat, mi-am zis să-i dau primului pe care-l întâlnesc. Deci ia-i, probabil că ai nevoie de ei". Primind cu recunoştință banii din mâna străinului ca şi când i-ar fi primit din mâna lui Dumnezeu, Părintele Antipa a chemat un preot mirean, care lucra ca tâmplar, să-i repare chilia. După patru zile de lucru, acesta se îmbolnăvi de holeră. A căzut jos, epuizat, nu departe de chilie. Părintele Antipa se îngrijoră foarte tare. N-avu putere să-l ducă pe bolnav în chilie. Dintr-o pornire mai presus de el, a scos icoana Maicii Domnului şi a pus-o pe o moviliță, lângă bolnav, ca pe ultima sa nădejde şi singura apărătoare. Apoi, ducându-se în pădure, a făcut rugăciune pentru însănătoşirea bolnavului. Părintele Antipa s-a rugat

mult timp. Când a revenit la chilie, a văzut cu uimire şi bucurie mare că bolnavul era perfect sănătos şi lucra. "Icoana ta m-a vindecat", îi explică cel care mai înainte fusese atât de bolnav. "E făcătoare de minuni! Zăceam aici ca un mort. Deodată, am simţit cum, din icoană, Împărăteasa Cerurilor mă cuprinde într-o suflare caldă, înviorătoare. M-am umplut de căldură şi într-o clipită eram din nou pe picioare, perfect sănătos".

În scurt timp, chilia Părintelui Antipa este refăcută. Zilele Cuviosului se scurgeau în pace. Sihastrul împletea rugăciunea cu lucrul de mână – făcea linguri de lemn. Ca îndrumător spiritual l-a avut pe schimonahul Leontie, un bătrân sfânt şi un mare ascet. Avea o legătură duhovnicească foarte strânsă cu el; nu făcea nici un pas fără binecuvântarea sa.

Între timp, ideea părintelui Nifon de a construi un schit moldovenesc a început, încetul cu încetul, să prindă contur[3]. În Moldova, la Iaşi, construise deja un metoc. Cumpărase pământ în Athos, în jurul schitului care fusese deja înălţat. Numărul fraţilor creştea. Părinţii moldoveni l-au rugat pe Părintele Antipa să îi ajute. Urmând sfatul părinţilor săi duhovniceşti, acceptă. A fost făcut ierodiacon şi la scurt timp ieromonah, îndeplinind ascultarea de chelar.

Părintele Antipa ocupa o poziţie aparent neimportantă în cadrul schitului; avea însă grijă, din toate puterile, să se menţină rânduiala cenobitică. Odată, părintele Nifon, care era atunci stareţ, a dat binecuvântare chelarului ca, la prânzul împreună cu fraţii, să gătească o mâncare diferită pentru el şi pentru un musafir care urma să vină. Chelarul n-a pregătit-o. Stareţul s-a înfuriat şi i-a dat canon. "Îl voi face cu bucurie", i-a răspuns Părintele Antipa stareţului, "dar te rog, părinte, să mă ierţi. Am făcut-o cu un scop bun – ca să nu-i ispitesc pe fraţi. Regula Sfinţilor Părinţi n-ar trebui să fie încălcată tocmai de Sfinţia Voastră. Pentru că Stareţul trebuie să fie un exemplu în toate şi pentru toţi. Numai atunci obştea noastră va fi neclintită". Mai târziu, când valul primei mânii trecu, părintele Nifon îi mulţumi Părintelui Antipa pentru grija sa.

Probleme legate de construcţia schitului îl obligară pe părintele Nifon să plece în Moldova pentru trei ani. În acest timp, conducerea schitului i-a fost dată Părintelui Antipa. Mai târziu a primit şi duhovnicia.

---

[3] "Schitul moldovenesc" este viitorul schit românesc de la Athos: Prodromu.

III. SCHITUL ROMÂNESC DE LA ATHOS

Odată cu întoarcerea părintelui Nifon la Muntele Athos, a venit timpul ca Părintele Antipa să se despartă pentru totdeauna de locul sfânt al atâtor ani de luptă duhovnicească, de care se simțea legat cu toate puterile sufletului său şi căruia i-a păstrat, până la sfârşitul vieții, o caldă amintire. Părintele Nifon i-a dat în grijă metocul din Iaşi.

Plecând de la liniştea Sfântului Munte şi găsindu-se pe neaşteptate înconjurat de grijile tumultuosului oraş, Părintele Antipa s-a străduit, mai înainte de toate, să-şi îndeplinească cu strictețe canonul de schimonah, aşa cum făcuse în pustie, conform regulii athonite. Această ascultare i-o dăduse părintele Nifon când îl trimisese la Iaşi. Confruntat cu mulțime de încercări, în stare să rănească sufletul oricărui om, acest luptător încercat s-a înarmat cu o armă puternică – postul. Două sau trei zile, uneori chiar o săptămână întreagă, nu mânca şi nu bea absolut nimic. Ducând o viață ascetică strictă, iubind sfânta credință din tot sufletul, Părintele Antipa nu lăsa să treacă nici o ocazie de a scoate la lumină orice abatere de la canoanele Bisericii, oricare ar fi fost persoana care le încălca. Zelul său, împreună cu simplitatea şi dragostea sinceră, cu experiența duhovnicească profundă, pătrunzătoare, ziditoare care răzbătea din cuvintele sale şi care se putea vedea pusă în practică prin exemplul personal al vieții sale înalte, a făcut să aibă mulți ucenici. Toți primeau sfaturile sale cu credință şi supunere, urmându-le întocmai. Mitropolitul Moldovei a arătat o bunăvoință deosebită față de Părintele Antipa[4]. L-a numit duhovnic pentru două mănăstiri de maici şi discuta adesea cu el probleme duhovniceşti. Părintele Antipa, la rândul său, avea multă încredere în ierarh, cum se vede din următoarea întâmplare.

Pe când se nevoia în Sfântul Munte, din cauza postului îndelungat, Părintele Antipa avea un gust amar în gură. Dar în Moldova, după doi ani, acest gust amar s-a transformat într-o dulceață de negrăit. Uimit, Părintele Antipa i-a cerut ierarhului moldovean o explicație pentru aceasta. Arhipăstorul i-a spus că gustul acesta este rodul postului şi al rugăciunii minții; că e o consolare plină de har prin care Domnul îl încurajează pe cel care s-a nevoit pe calea mântuirii. "Sfântul Isaac Sirul spune despre asta" – a zis ierarhul în încheiere – "că Domnul Însuşi, prin voia Sa, transformă gustul amar al postului în dulceața Sa nepământească".

Datorită afecțiunii cu care îl înconjurau toți cei care îl cunoşteau, Părintele Antipa a condus metocul destul de bine. Ajutoarele pentru susținerea metocului au crescut. De asemenea, colectele au crescut semnificativ. Totuşi,

---

[4] Mitropolit al Moldovei era în acea vreme Sofronie Miclescu (1851-1860), un ierarh destoinic şi luminat.

cu toate că a slujit cu zel pentru bunăstarea schitului moldovenesc şi a răspuns cu o dragoste totală nevoilor spirituale ale celor care au venit la el pentru sfat spre mântuire, Părintele Antipa tânjea în inima sa după pustie, după iubitul său Munte Athos. Adesea îl implora pe părintele Nifon să-i îngăduie să se întoarcă în Sfântul Munte. Dar părintele Nifon nu gândea la fel. Văzând cât de bine merg lucrurile la schit în urma activității Părintelui Antipa şi realizând cât de multe şi urgente sunt problemele legate de construcția schitului, părintele Nifon s-a hotărât să plece în Rusia pentru a aduna fonduri. În această călătorie îl luă şi pe Părintele Antipa. "Nu-mi vei da voie să merg la Athos" — i-a spus Părintele Antipa starețului când acesta din urmă îi anunță decizia luată. "Mă iei în Rusia. Dar simt că imediat ce trecem granița nu-ți voi mai aparține. Voi deveni rus".

Cu adevărat, doar primii paşi ai Părintelui Antipa pe teritoriul rusesc au fost făcuți sub ascultarea față de părintele Nifon. Curând, părintele Nifon plecă în Moldova şi Părintele Antipa, care nu ştia deloc ruseşte, rămase singur printre ruşi. S-a stabilit la o familie cuvioasă de negustori, la care s-a simțit ca acasă. Într-o căsuță separată, cu grădină, a dus o viață retrasă, dedicându-şi cea mai mare parte a timpului rugăciunii. Rar, şi numai dacă era vorba de o invitație specială, îşi părăsea sihăstria. Între timp colecta fonduri; mergea destul de bine. În cea mai mare parte, oamenii îi trimiteau lucrurile pe care le donau chiar acasă. Curând, holuri întregi din casa negustorului se umplură de vase scumpe, veşminte preoțeşti, sfinte aere, toate dăruite de filantropi din Moscova în folosul schitului moldovenesc. Punând la socoteală şi clopotele, suma se ridica la peste 30.000 de ruble. Când toate donațiile au fost trimise în Sfântul Munte, Părintele Antipa se gândea la bucuria pe care o vor avea părinții pustiului. Din păcate, însă, n-au ajuns acolo. Vasul cu care au fost trimise a fost distrus în timpul unei furtuni pe Marea Neagră, odată cu el dispărând toți pasagerii. În noaptea când s-a petrecut această catastrofă, Părintele Antipa stătea la rugăciune ca de obicei. Deodată, sticla casetei în care se afla icoana Maicii Domnului pe care Părintele Antipa o găsise în pustia atonită se sparse cu un zgomot puternic. Nu exista nici un motiv exterior pentru aceasta. Caseta şi sticla erau vechi. Părintele Antipa a înțeles însă că acest lucru prevestea o întâmplare tristă. După această întâmplare, părinții atoniți s-au descurajat şi filantropii din Moscova îşi pierdură şi ei entuziasmul. Doar Părintele Antipa nu se deznădăjdui.

Cât timp a stat la Moscova Părintele a strâns foarte multe cărți. Pentru a le trimite la Athos, a trebuit să fie schimbate în monede de aur. Între timp se interzise să se mai scoată bani de aur din trezoreria principală. Pe de o parte, cunoscând nevoia mare a părinților moldoveni şi, pe de altă parte, întâmpinând fără descurajare toate aceste obstacole, Părintele Antipa a apelat la oameni influenți. Când s-a văzut refuzat de toți, şi când practic nu mai era nici o speranță, Părintele Antipa s-a pus înaintea icoanei atonite a Maicii

Domnului şi s-a rugat. În timpul rugăciunii a auzit un glas din icoană: "Aceasta e treaba Mitropolitului". "Nu a fost atât o voce, cât mai mult un gând al meu", îşi explica sieşi Părintele Antipa. Dar, în ciuda aşteptărilor, într-adevăr datorită intervenției înaltului ierarh, s-a făcut o excepție pentru Părintele Antipa, prin ordinul Ministrului de Finanțe, suma fiind strânsă şi trimisă spre schitul moldovenesc.

Între timp, încetul cu încetul, impresia produsă la Moscova de tragicul sfârşit al vasului care se scufundase fu uitată şi alte diverse donații începură să vină. Astfel, în curând, părinții moldoveni uitară de pierderea dinainte.

Munca Părintelui Antipa în privința adunării de fonduri mergea bine. Datora acest succes în special încrederii şi bunăvoinței pe care o aveau toți cei care-l cunoscuseră în Rusia. Atât în Moscova cât şi în St. Petersburg, oameni aparținând diferitelor pături sociale veneau şi-i cereau sfat duhovnicesc, primind cu bucurie cuvintele sale pline de învățături folositoare de suflet. A avut mulți ucenici devotați. Atât Mitropolitul Isidor al St. Petersburgului cât şi Mitropolitul Filaret al Moscovei îl prețuiau foarte mult şi purtau cu el discuții despre viața duhovnicească. Într-o astfel de discuție, fiind întrebat care este lucrul cel mai important pentru cel care practică rugăciunea inimii, Părintele Antipa a răspuns: "Răbdarea". Părintele Nifon îi făcuse cunoştință cu Mitropolitul Moscovei, iar pe Mitropolitul St. Petersburgului îl întâlnise din întâmplare.

Odată, când venise de la Moscova să ia nişte cărți de la Sfântul Sinod, Părintele Antipa a fost găzduit la Lavra Sfintei Treimi - "Sf. Alexandru Nevski", în aceeaşi chilie cu un preot mirean care venise cu treburi în capitală. Curând începu Postul Mare. După obiceiul său, Părintele Antipa luă parte la toate slujbele în Sfânta Lavră. În chilia sa, zi şi noapte, săvârşea toate slujbele postului, în limba română, îndeplinindu-şi rânduiala de schimonah. Nu mânca şi nu bea nimic. Astfel, ascetul petrecea toată vremea în rugăciune. Prima zi a postului trecu, apoi a doua şi a treia... toate la fel. Preotul mirean se minuna în fața unei astfel de vieți. Aşa se face că preotul a povestit aceste lucruri uimitoare Mitropolitului Isidor. Mitropolitul îşi îndreptă atenția asupra Cuviosului, iar considerația sa pentru Părintele Antipa s-a dovedit în mai multe ocazii, dar mai ales atunci când a fost de acord cu stabilirea lui la Valaam. Dragostea Mitropolitului pentru Părintele Antipa s-a văzut cel mai bine când s-au descoperit moaştele Sfântului Ierarh şi mare făcător de minuni Tihon de Zadonsk.

Când Mitropolitul Isidor s-a oprit la Moscova, fiind în drum spre Voronej, Cuviosul a venit să-l vadă. Episcopul, văzând că Părintele Antipa ar vrea să fie prezent la cinstirea moaştelor Sfântului Tihon, l-a invitat şi pe el să slujească. Părintele Antipa şi-a dat seama ce mare binecuvântare era să slujească într-o zi atât de importantă ca aceea a canonizării sfântului, împreună cu cei câțiva credincioşi ortodocşi aleşi să ia parte la acest

eveniment. De cum a aflat această bucurie, Părintele Antipa a început să se pregătească. Timp de patru zile n-a mâncat nimic, deşi se afla la drum lung. După ce Mitropolitul Isidor a ajuns în Zadonsk, întâlnindu-l pe Părintele Antipa îi repetă emoţionanta invitaţie. Aşa îl povăţuise Dumnezeu pe Mitropolit, cel care urma să fie în fruntea soborului. Dar cei subordonaţi lui, ori din neatenţie, ori în urma unor rugăminţi insistente, au pus pe altcineva să slujească în locul Părintelui Antipa.

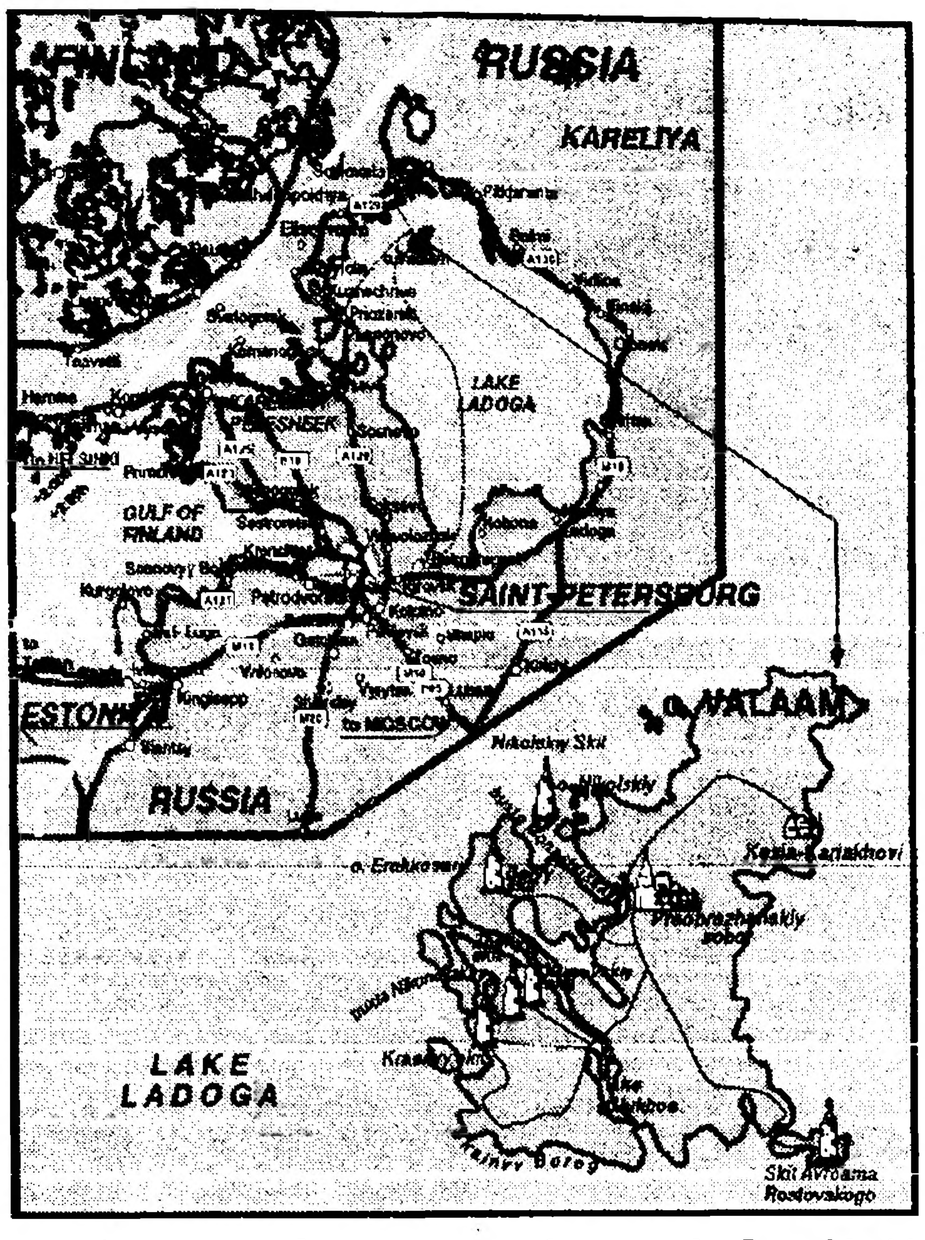
Privegherea se făcu în biserica mare a mănăstirii. Când se termină catisma a doua, Mitropolitul, împreună cu trei episcopi şi un sobor de preoţi de la mănăstire, a ieşit din altar în mijlocul bisericii, unde, într-o raclă, se aflau moaştele Sfântului Ierarh Tihon, marele făcător de minuni. Strana începu să cânte: *Lăudaţi numele Domnului! Lăudaţi slugi pe Domnul!* (Psalmul 134, 1). Toţi preoţii s-au închinat până la pământ în faţa marelui făcător de minuni. Mitropolitul, făcându-şi cruce, se pregăti să deschidă racla cu Sfintele moaşte. A deschis lacătul şi a ridicat capacul. Episcopii, arhimandriţii şi ieromonahii au luat din raclă sicriul de lemn nepictat în care erau moaştele sfântului. După ce a fost scos din raclă, sicriul a fost pus pe un loc înalt, în mijlocul bisericii. Un miros bineplăcut a umplut biserica. *Te mărim pe tine, Sfinte Ierarhe Tihon, şi cinstim sfântă pomenirea ta!* – cânta întregul sobor. *Te mărim pe tine, o, Sfinte Ierarhe Tihon...* În timpul cântărilor s-a tămâiat altarul şi întreaga biserică. După citirea Sfintei Evanghelii, Mitropolitul, episcopii, preoţii şi toţi credincioşii s-au închinat şi au sărutat Sfintele moaşte ale marelui făcător de minuni al Rusiei.

Părintele Antipa s-a închinat şi el şi a fost miruit de unul din episcopi.

IV. VALAAM

În primul an al şederii sale în Rusia, îndată ce navigaţia s-a reluat, Părintele Antipa a mers la Mănăstirea Valaam. A ajuns să iubească din toată inima locurile liniştite de la Valaam. Îndată după încheierea strângerii de fonduri pentru schitul moldovenesc, pe 6 noiembrie 1865, cu binecuvântarea părinţilor moldoveni, a plecat la Valaam. O chilie mică şi izolată, la Schitul "Tuturor Sfinţilor", i-a fost adăpost acestui iubitor de linişte şi rugăciune.

Mari au fost ostenelile în rugăciune ale Părintelui Antipa în Sfântul Munte şi în forfota oraşelor din Moldova şi Rusia. Dar acolo, datorită condiţiilor, ele erau diminuate – în Sfântul Munte pentru că lucra ca să se întreţină, iar în Moldova şi Rusia pentru că era în permanent contact cu lumea şi se ocupa cu problemele mănăstirii. În singurătatea Valaamului rugăciunea a devenit singura lui preocupare. Pe lângă rânduiala slujbelor de zi cu zi din mănăstire, Părintele Antipa citea zilnic Acatistul Maicii Domnului şi Acatistul Adormirii Maicii Domnului. Făcea trei sute de metanii zilnic, se ruga

îndelung pentru sufletele adormiților. Lista pomelnicelor era foarte lungă. Îi pomenea pe toți cei care-l ajutaseră cu ani în urmă, pe toți oamenii pe care-i cunoştea. Numai citirea pomelnicelor îi lua mai mult de o oră. Un anumit timp, între slujbe şi metanii, se îndeletnicea cu rugăciunea minții; dar se dedica ei şi atunci când nu se afla la vreo slujbă. Când trebuia să slujească în biserică — aşa cum se întâmpla în fiecare duminică, atunci când se împărtăşea cu Sfintele Taine — obişnuia să facă întreaga slujbă înainte, la el în chilie, în limba română. Pe parcursul întregii slujbe stătea în picioare. Slujba de la chilie Părintele Antipa o făcea cu mare atenție. De foarte multe ori frații îl vedeau stând cu ochii în lacrimi la rugăciune. Dulceața rugăciunii îi era foarte dragă ascetului şi, de aceea, se plângea că nu se roagă destul.

În prima săptămână a Postului Mare Părintele Antipa nu bea şi nu mânca nimic. Cu aceeaşi strictețe ținea postul şi în zilele de luni, miercuri şi vineri de peste an, în ajunul sărbătorilor Naşterii şi Botezului Domnului. Chiar şi atunci când fusese bolnav şi o febră mare îi uscase gura, n-a vrut să-şi uşureze suferința bând un strop de apă. În celelalte patru zile ale săptămânii, în care nu postea, se sătura din puținul pe care-l gusta seara.

În acest fel se nevoia Părintele Antipa la schit, pe parcursul anului. La mănăstire ajungea de trei ori pe an: de Naşterea Domnului, în Săptămâna Patimilor, când rămânea până la sfârşitul Săptămânii Luminate, şi toată săptămâna de după Pogorârea Sfântului Duh. În afara acestor zile, din cauză că erau foarte multe persoane care veneau la mănăstire special pentru a vorbi cu el, mai trecea pe acolo din când în când. Deşi vizita acestor persoane era o povară pentru un iubitor de linişte ca el, Cuviosul le răspundea cu dragoste şi nemărginită ospitalitate. În acest fel împlinea cu fapta dragostea pentru aproapele, temându-se să nu supere pe nimeni cu nimic. Uneori zile întregi sihastrul se afla în compania femeilor – atunci bea ceai şi mânca.

"Cum poți combina perioadele lungi de post de la schit cu o astfel de neaşteptată dezlegare la mâncare" – unul din părinții de la Valaam, care ținea la el în mod deosebit, îl întreba cu uimire. Părintele i-a dat un răspuns remarcabil, citându-l pe Sfântul Apostol Pavel: *În orice şi în toate m-am învățat să fiu şi sătul şi flămând, şi în belşug şi în lipsă* (Filipeni 4, 12).

"Părinte, când erai cu femei, n-ai avut gânduri păcătoase?" l-a întrebat unul din ucenici, în ultimele sale zile de viață. "Niciodată", i-a răspuns

Părintele Antipa, care îşi păstrase neîntinată curăţia feciorească a trupului, dar mai ales a sufletului. "Astfel de gânduri nu-i pot veni părintelui care-şi iubeşte copiii; cu atât mai mult nu-i pot veni unui părinte duhovnicesc. Singura mea dorinţă în ceea ce-i priveşte pe ucenicii mei a fost urcuşul lor duhovnicesc şi mântuirea sufletelor lor".

Printre ucenicii Părintelui erau oameni de tot felul. La sugestia lui, ei ajutau cu dragoste mănăstirile din Rusia şi din Sfântul Munte. Deşi înţelegea nevoile mănăstirii, Părintele Antipa nu era de acord cu entuziasmul acelora care vroiau să construiască biserici somptuoase: "Am văzut multe mănăstiri, în Rusia şi în afară", spunea el. "Peste tot se agită şi construiesc, dar toate acestea sunt lucruri deşarte. Viaţa monahului ţine de biserică, iar rânduiala lui este ascultarea".

Fără a se lega de nimic din cele pământeşti şi fiind cu mintea numai la Dumnezeu, Părintele Antipa răbda cu smerenie orice suferinţă, ocară sau reproş. Adânca smerenie, faptul că totdeauna se învinuia numai pe sine îl ajutau să-şi menţină neclintită liniştea sufletului. A trăit în mare sărăcie. Chilia sa era complet goală — nu avea nici măcar un scaun sau un pat. Avea doar o masă mică, o buturugă şi o scândură de care se sprijinea în lupta sa cu somnul, când era obosit, după nopţile de priveghere. Podeaua era acoperită cu pâslă pe care se odihnea puţin noaptea. Deşi trăia într-o astfel de sărăcie, Părintele Antipa răspundea cu toată dragostea fraţilor săi, de câte ori aceştia erau în nevoie. Dragostea pentru Mănăstirea Valaam şi-a păstrat-o până la sfârşit. "Am o singură comoară" — spunea — "şi aceasta-i icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului. N-o dau nimănui, indiferent cine mi-ar cere-o. O voi lăsa Mănăstirii Valaam".

Deşi a dus mulţi ani o viaţă de ascet, sănătatea Părintelui Antipa a fost mereu foarte bună. Avea, în general, o constituţie puternică şi sănătoasă. Când era bolnav nu apela niciodată la doctori sau medicamente. Accepta boala ca pe o binecuvântare de la Dumnezeu şi aştepta însănătoşirea tot de la El. Judecând după înfăţişarea sa viguroasă, ar fi fost greu de crezut că se va muta atât de repede la cele veşnice. Într-un singur an, o răceală puternică l-a slăbit, ducându-l lin la un sfârşit liniştit.

În acest ultim an al vieţii sale, Părintele Antipa a petrecut Săptămâna Patimilor şi Săptămâna Luminată la mănăstire, ca de obicei. În Sâmbăta Mare a venit la Sfânta Liturghie. La sfârşit i-a spus ucenicului său apropiat: "La vremea Sfintei Împărtăşanii eram în altar şi m-am uitat în biserică. Monahii deja se împărtăşiseră şi feţele unora dintre ei străluceau precum soarele. Nu mi-a mai fost dat să văd un astfel de lucru".

În toamna aceluiaşi an, pe când Părintele Antipa stătea la rugăciune în chilia sa, auzi deodată un zgomot. Icoana atonită a Maicii Domnului se mută singură de la locul ei. Icoanele care se aflau lângă ea căzură. Icoana Maicii Domnului a plutit prin văzduh şi s-a oprit la pieptul Părintelui Antipa. După

această întâmplare minunată, Părintele a pus icoana la loc cu smerenie. Cu lacrimi de umilință, a descoperit această întâmplare unuia din ucenicii săi apropiați, cu doar trei zile înainte de a trece la cele veşnice.

Boala înainta repede. La rugămintea sa, i se făcu Sfântul Maslu. Slăbea văzând cu ochii. Cât timp a fost bolnav, frații veneau mereu la el cu dragoste. Ucenicii lui apropiați erau tot timpul alături de el.

Cu două zile înainte de a muri, Vecernia s-a făcut în biserica mănăstirii. Deodată, s-a auzit ceva lovind podeaua cu putere. Un bătrân făcuse atac de inimă şi căzuse jos. Cu binecuvântarea starețului, părinții au luat aghiazmă din altar şi i-au dat bătrânului ca să-şi revină. Dar era deja prea târziu, bătrânul murise.

În acea noapte, ca şi în cele care au urmat, Părintele Antipa a suferit foarte mult. Spre dimineață a început să se simtă mai bine şi i-a întrebat pe ucenicii care erau lângă el: "Cine a murit în mănăstire?". Cum nici un monah nu trecuse încă pe la schit, ucenicii i-au răspuns că nimeni. "Ba nu!", a spus Părintele. "În biserică a murit un bătrân. I-a fost foarte greu. Starețul a spus să i se dea aghiazmă... dar nu a ajutat la nimic... murise". Ucenicii îl ascultau pe Părinte cu uimire. Pe la 11 dimineața duhovnicul mănăstirii se întoarse la schit. Abia atunci şi-au dat seama că Părintele Antipa, pe patul său de suferință, la o distanță de aproape 4 kilometri de mănăstire, vorbise despre un lucru care se întâmplase cu adevărat, cu o asemenea exactitate de parcă totul s-ar fi petrecut în fața ochilor săi. În ultima noapte, Părintele Antipa şi-a ridicat adesea mâinile spre cer, strigându-l pe iubitul său părinte, schimonahul Leontie, care fusese un om sfânt şi un mare ascet. "Leontie! Leontie! Unde eşti?" — spunea adesea. "Părinte, cu cine vorbeşti? Nu-i nimeni pe aici", îi spunea cel care avea grijă de el. Bătrânul s-a uitat lung la el şi l-a bătut uşor pe cap.

Spre dimineață, simțindu-şi sfârşitul aproape şi dorind să se împărtăşească cu Preacuratele Taine, Părintele Antipa a rugat să se facă Sfânta Liturghie pentru a se putea cumineca. Învrednicindu-se să ia parte la Sfânta Liturghie pe deplin conştient, Părintele Antipa a căzut într-un somn liniştit după aceea. Două ore mai târziu, ucenicul său termină de citit Ceasul al nouălea şi începu să citească Acatistul Maicii Domnului. În timp ce se citea acatistul, Părintele Antipa, care toată viața citise acest acatist către Maica

Domnului, a trecut la cele veşnice. Aceasta se întâmpla la 10 ianuarie 1882, când avea 66 de ani. Doamne, odihneşte-l întru sfinţii Tăi!

V. DEZVELIREA MOAŞTELOR ŞI CANONIZAREA

Pe când se restaura Schitul "Tuturor Sfinţilor", pietrele de mormânt ale monahilor adormiţi fuseseră împrăştiate peste tot. Piatra de mormânt a Sfântului Antipa de la Calapodeşti fusese răsturnată. După cum ceruse în testament, fusese îngropat în afara zidurilor schitului, pentru ca femeile care avuseseră evlavie la el să poată veni la mormântul lui.

În august 1991, unuia dintre muncitori i s-a dat să curețe zona din jurul capelei "Pogorârea de pe Cruce". Acesta a descoperit o scobitură în care se vedeau nişte pietre zidite. Părintele Nicolae, cel care conducea lucrările, i-a spus muncitorului să vadă dacă nu este un mormânt. Acesta a început să sape cu atenţie. Deasupra era o movilită de pietre aşezate unele peste altele. Săpând mai adânc dădu de un craniu şi îl anunţă pe părintele Nicolae. După o săptămână reîncepu săpăturile, dar de data asta cu şi mai multă atenţie. Găsi boabe de la o metanie, o cruce, o curea cu cataramă, părţi dintr-un giulgiu şi bucăţi de haine de lână.

Se ştia că Părintele Antipa fusese înmormântat lângă capelă, dar piatra sa de mormânt, care se păstrase, era răsturnată. Părintele Nicolae se hotărî să vadă dacă sub piatră se afla vreun mormânt. A dat-o la o parte şi a descoperit că dedesubt erau numai pietre. Astfel se asigură că mormântul săpat era într-adevăr al Părintelui Antipa.

După rânduiala atonită, culoarea craniului unui sfânt trebuie să fie maronie, culoare pe care o avea şi craniul Sfântului Antipa Românul. Monahii au început să compare acest craniu cu cele ale altor monahi cunoscuţi vieţuitori la Valaam. Culoarea aceasta o avea doar craniul Sfântului Antipa, fapt care a demonstrat autenticitatea moaştelor.

Auzind de descoperirea moaştelor, starețul Andronic a venit la schit. S-a făcut o Panahidă la moaşte, după care au fost transportate în biserica Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel. Martorii acestui eveniment îşi amintesc că, asistând la slujba de la sfintele moaşte, s-au simţit întocmai ca la slujba Învierii.

Cu binecuvântarea starețului, monahul Mihai (iconograful mănăstirii) a pictat o icoană a Sfântului român Antipa, după un desen. Până în ziua de azi icoana de deasupra raclei sfântului uimeşte prin autenticitatea imaginii pe toţi cei care vin să i se închine.

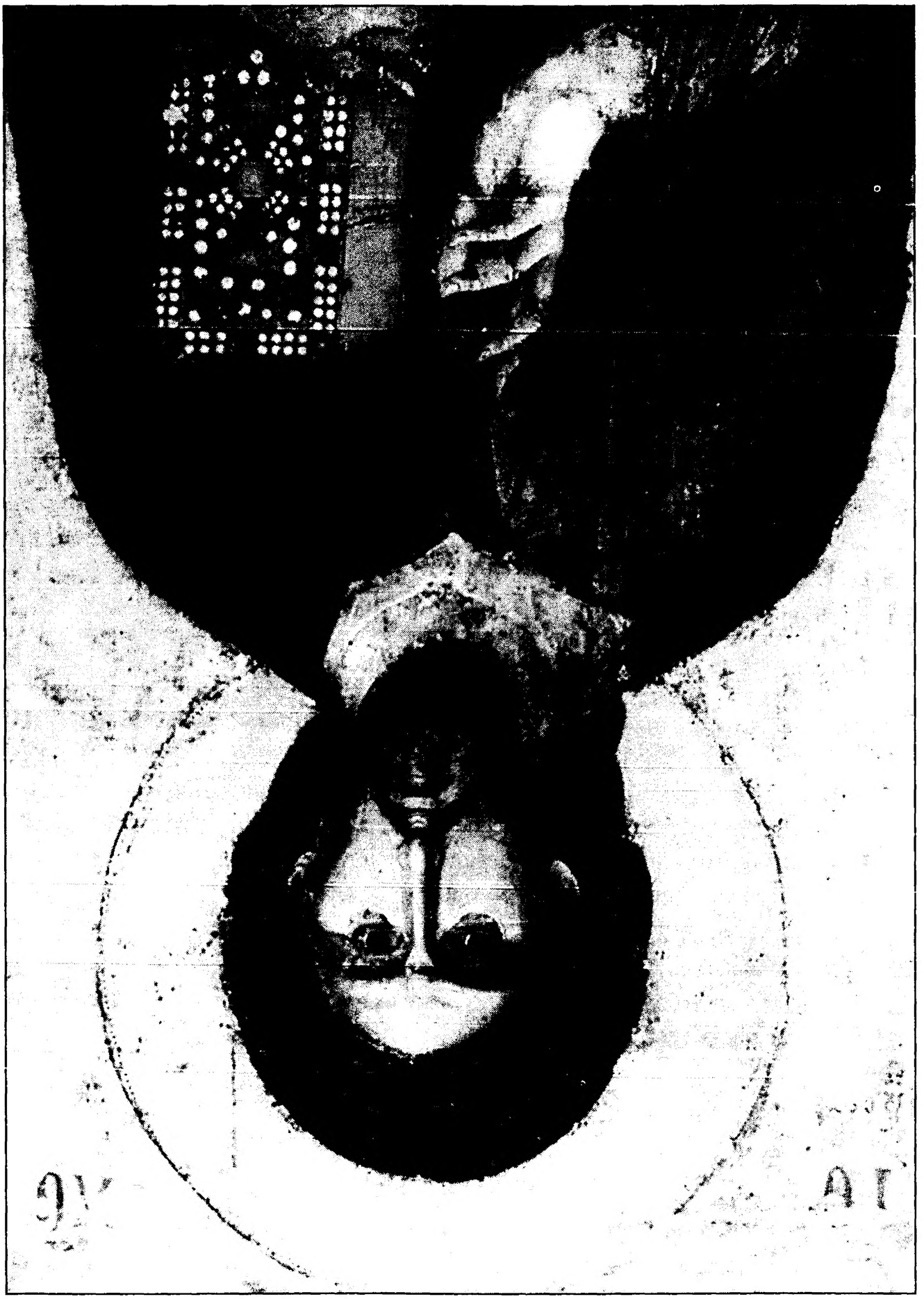
În mănăstire s-a construit o raclă specială, pentru ca moaştele plăcut mirositoare să poată fi cinstite de cei care vin să se închine, ştiindu-se deja ca fiind făcătoare de minuni.

Astăzi racla a fost mutată în biserica "Sfinții Serghie și Herman din Valaam", aflată mai jos de biserica cu hramul "Schimbarea la Față", fiind așezată în partea sudică, lângă cea mai apropiată coloană de altar. Cu binecuvântarea Sanctității Sale Patriarhul Alexei al II-lea, Părintele Antipa a intrat în rândul sfinților cinstiți de Biserica Ortodoxă Rusă.

Troparul Sfântului Antipa de la Calapodești (glas 5)

Ca un curcubeu ce înconjoară întreg pământul, ai ajuns din Muntele Athosului până la Valaam — Athosul Nordului. Sfinte Părinte Antipa, vrednicule de laudă, te-ai făcut pe tine întocmai cu făcătorii de minuni ai Moldovei sfinți. Iar acum, sălășluindu-te întru slava cerescului Valaam, roagă pe Hristos Dumnezeu ca să mântuiască și sufletele noastre.

Sfinte Părinte Antipa, roagă-te lui Dumnezeu pentru noi!

"IEȘIT-A SEMĂNĂTORUL SĂ SEMENE SĂMÂNȚA SA"

(Luca 8, 5)

Arhim. *Clement Haralam*

I. Domnul nostru Iisus Hristos "în multe rânduri şi în multe chipuri" ne-a arătat purtarea Sa de grijă pentru mântuirea noastră. Astfel, uneori spunea oamenilor în mod direct ceea ce trebuie să facă, alteori într-o manieră cu totul deosebită, adică în pilde, arătând cele privitoare la Sine ca despre altcineva. De fapt, prin acestea El ne-a transmis cele privitoare la mântuirea noastră.

În pilda Semănătorului, Domnul Hristos se înfățişează pe Sine asemenea proprietarului de pământ care, dorind să însămânțeze ogorului său, şi-a trimis mai întâi slugile pentru a pregăti terenul.

Aceşti slujitori au fost patriarhii Vechiului Testament, proorocii, judecătorii care aveau misiunea de a opri închinarea la idoli precum şi săvârşirea altor păcate de către contemporanii lor.

După pregătirea aceasta, El Însuşi, Semănătorul, a venit la pământul sufletelor noastre pentru a sădi sămânța cuvântului Său: "Ieşit-a semănătorul să semene sămânța sa" (Luca 8, 5).

Dar de unde a ieşit Cel care este prezent peste tot, Cel care cuprinde întreg universul, şi mai ales cum a ieşit?

Iată cum. El, Dumnezeu fiind, S-a apropiat de noi îmbrăcându-Se în trup omenesc, pentru că noi nu puteam merge la El; păcatele noastre ne opreau accesul spre El. Atunci El Însuşi a venit spre noi. A ieşit din Slava Tatălui şi a venit în lume pentru noi, pentru a semăna Cuvântul despre împărăția lui Dumnezeu. Sfântul Apostol Pavel spune referitor la aceasta: "S-a deşertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, şi la înfățişare aflându-Se ca un om, S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, şi încă moarte de cruce" (Filipeni 2, 7-8).

Dar de ce a ieşit din Slava Sa şi a venit pe pământ?

A venit să îndrepte strâmbătatea sufletelor noastre cu sfințenia cuvântului Său. Căci sămânța de care vorbeşte Domnul este cu adevărat învățătura Sa, câmpul este sufletul omului, iar Semănătorul este El Însuşi, Hristos - Dumnezeu.

Ce se întâmplă însă cu această sămânță care este învățătura lui Hristos despre Împărăția cerurilor? Trei părți din ea s-a pierdut, căci nu a adus roade;

abia a patra parte a rodit "una o sută, alta şaizeci, alta treizeci" (Matei 13, 8).

II. Prin pilda Semănătorului Mântuitorul Hristos se adresează tuturor. El nu face deosebire între suflete. El trimite cuvântul Său prin gura propovăduitorilor - de la Apostoli şi până la preoţii de astăzi - către toţi oamenii şi în modul cel mai simplu. Domnul trimite cuvântul Său pentru "tot sufletul cel necăjit şi întristat care are nevoie de mila şi ajutorul lui Dumnezeu" (rugăciune la litie). Dar cine are mai multă nevoie de mila şi ajutorul lui Dumnezeu decât numai cel care nu simte greutatea păcatului?

De aceea, Mântuitorul nu face deosebire între bogat şi sărac, învăţat şi simplu, curajos şi timid, pentru că învăţătura Sa priveşte întreaga lume. De aceea Se adresează tuturor, dorind să înlesnească mântuirea noastră, căci spune proorocul Isaia: "Ce se putea face pentru via mea şi n-am făcut eu? Pentru ce atunci când nădăjduiam să-mi rodească struguri, mi-a rodit aguridă?" (Isaia 5, 4). Aici Dumnezeu este vierul, via - întreaga lume, strugurii sunt roadele: virtuţile, faptele bune şi ascultarea.

Revenind, să vedem cum s-a întâmplat că cea mai mare parte din sămânţă a pierit?

Vina nu este a semănătorului, ci a pământului care primeşte sămânţa, adică a sufletului care nu ascultă, sau dacă ascultă nu ia în seamă, sau nu pune în practică cele auzite.

Cuvântul lui Dumnezeu — sămânţa Împărăţiei cerurilor — nu găseşte totdeauna loc potrivit pentru a lucra în sufletele noastre. Aceasta se întâmplă pentru că uităm deseori că scopul petrecerii noastre pe pământ este acela de a ne pregăti mântuirea. Noi însă, procupându-ne de multe griji secundare menirii noastre, neglijăm cuvântul lui Dumnezeu. De aceea se spune în parabolă că o sămânţă a căzut pe piatră - arătând învârtoşarea inimii unora dintre noi; altă sămânţă a căzut lângă drum, arătând pe cei nepăsători şi indiferenţi, asemenea drumeţilor care nu iau în seamă cele întâlnite pe cale, ci trec totdeauna grăbiţi să ajungă la locul dorit de ei. O altă sămânţă a căzut între spini, arătând pe cei încărcaţi cu prea multe griji lumeşti, disprețuind cuvântul lui Dumnezeu şi punându-şi încrederea mai mult în ajutorul lumii şi a agoniselilor lumeşti decât în ajutorul lui Dumnezeu.

Mântuitorul nu a expus în mod direct această învăţătură pentru a nu-i arunca în deznădejde pe unii oameni. El lasă la îndemâna fiecăruia dintre noi posibilitatea de a înţelege aceste lucruri, pentru că ne-a înzestrat de la bun început cu libertatea de voinţă.

Apoi, Domnul a spus această parabolă şi pentru ucenicii Săi, pentru ca ei să nu-şi piardă curajul din cauza greutăţilor propovăduirii cuvântului Evangheliei la toate neamurile. Ştia din experienţa Sa proprie că cei mai mulţi oameni vor rămâne neroditori după primirea cuvântului despre împărăţia lui Dumnezeu. Aceasta depinde de voinţa fiecăruia. Şi pentru faptul că sufletele

cele împietrite sau preocupate de prea multe griji lumeşti pot să devină mai târziu primitoare ale Cuvântului lui Dumnezeu, de aceea noi trebuie să propovăduim mereu Evanghelia, cu cea mai mare responsabilitate, căci Mântuitorul a trimis pe Sfinții Apostoli zicându-le: "Mergând, învățați toate neamurile" (Matei 28, 19). "Cel ce va crede şi se va boteza se va mântui; iar cel ce nu va crede se va osândi." (Marcu 16, 16). Unii simt pedeapsa şi osânda veşnică chiar din viața aceasta.

Mulți sunt cei care se întorc la Dumnezeu, însă nu de îndată ce fac cunoştință cu cuvântul lui Dumnezeu, ci după un anumit timp. Ceea ce nu se poate întâmpla pământului ca atare, pământului pietros, bătătorit sau plin de spini, care - în mod firesc - nu poate rodi, se întâmplă totuşi cu sufletele cele împietrite sau împilate de preocupări în exclusivitate lumeşti, pentru că Dumnezeu prețuieşte sufletele noastre mai mult decât orice în lumea aceasta.

Dacă cuvântul lui Dumnezeu este înăbuşit şi nu poate aduce roadă, acest lucru nu se întâmplă decât datorită faptului că nu este lăsat să crească în libertate. Cu propria ta purtare între oameni poți să împiedici sau să ajuți la rodirea cuvântului dumnezeiesc. De aceea Mântuitorul ne atrage atenția să nu ne încurcăm cu "grijile lumii" acesteia, căci nu lumea ne împiedică la mântuire, ci grija de lucrurile lumeşti. Astfel, Domnul nu a vorbit de bogăție ca fiind rea în sine, ci a vorbit de iubirea de argint şi de alergarea după avere ca fiind piedici în calea mântuirii. Deci să nu acuzăm lucrurile ca fiind rele în ele însele, ci să ne păzim pe noi înşine ca să nu fim robiți de ele, să nu ne lăsăm corupți. Pentru că Sfântul Apostol Pavel spune: "Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos. Toate îmi sunt îngăduite, dar nu mă voi lăsa biruit de ceva" (I Corinteni 6, 12).

III. În Evanghelia Sfântului Luca se spune că sămânța aruncată pe pământ bun "sunt cei ce, cu inimă curată şi bună, aud cuvântul, îl păstrează şi rodesc întru răbdare" (Luca 8, 15). Sfântul Evanghelist Matei referitor la aceasta spune că sămânța semănată pe pământ bun este cel care aude cuvântul şi-l înțelege, deci care aduce rod şi face unul o sută, altul şaizeci, altul treizeci.

Ceea ce vrea să ne arate Evanghelia este faptul că pământul nu poate aduce rod decât în măsura în care este lucrat. Adică de noi depinde cât de mult devine lucrător cuvântul lui Dumnezeu în sufletele noastre.

Bunătatea divină este nemărginită, pentru că departe de a pretinde aceeaşi măsură a virtuții de la fiecare dintre noi, El îi primeşte pe cei cu roade multe,

nu-i respinge pe cei care aduc mai puțin şi le dăruieşte câte un locşor şi celor din urmă, pentru că toți au făcut lucrător cuvântul lui Dumnezeu.

Totuşi, Domnul Hristos vorbeşte ascultătorilor Săi - din vremea petrecerii Sale pe pământ şi până astăzi - arătând că nu e suficient numai să-I ascultăm învățătura, ci trebuie să o şi împlinim, să o punem în aplicare.

Dar de ce nu a vorbit despre alte patimi? De exemplu despre dragostea trupească, sau despre mândrie, ci numai de "grija lumii" şi alergarea după bogăție? Pentru că prin acestea El arată totul; acestea două - **grija lumii** şi a **bogăției** - cuprind pe toate celelalte; reprezintă rădăcina tuturor patimilor.

Mântuitorul a vorbit de piatră şi de drum pentru a ne învăța că nu este de-ajuns să ne dezlipim de avere (adică de spinii bogăției), ci trebuie să ne silim în practicarea tuturor virtuților, fără de care nu vom putea părăsi împietrirea şi indiferența.

La ce ne-ar folosi renunțarea la bogăție dacă noi trăim în moleşeală şi viață uşuratică? La ce ne-ar folosi să fim blânzi dacă ascultăm cuvântul lui Dumnezeu cu o indiferență disprețuitoare? Practicând numai o parte din virtuți acestea se dovedesc insuficiente pentru dobândirea mântuirii.

Trebuie mai **întâi** să ascultăm cuvântul lui Dumnezeu cu atenție, **apoi** să-l păstrăm în mod fidel în memorie, **apoi** să fim plini de curaj în aplicarea lui, iar în cele din urmă să disprețuim bogăția şi să ne eliberăm de orice plăcere a acestei lumi.

Dacă ascultarea cuvântului lui Dumnezeu o vom socoti pe primul plan în viață, acest lucru va putea fi începutul mântuirii noastre, căci spune Sfântul Apostol Pavel: "cum vor crede în Acela de Care n-au auzit?" (Romani 10, 14).

Aşadar, dacă vom asculta cu atenție tot ceea ce ni se spune în legătură cu mântuirea sufletului nostru, vom cunoaşte bine datoriile ce ne revin. Făcând aceasta vom căpăta curaj şi vom putea renunța la plăcerile lumeşti.

Deci, pentru a dobândi folos sufletesc, să ne întărim din toate părțile cu atenție față de învățătura lui Dumnezeu, să creştem rădăcinile acestei învățături sădite în noi şi să ne desprindem de tot ceea ce înseamnă grijile acestei lumi, adică patimile şi plăcerile pătimaşe.

Bunul Dumnezeu, Care ne-a dăruit cuvântul învățăturii Sale despre veşnica împărăție, să ne facă părtaşi ai Împărăției Sale alături de toți sfinții şi de Maica Sa, Sfânta Fecioară Maria. Amin!

PARENEZĂ LA SFINȚIREA BISERICII

"Veselitu-m-am de cei ce mi-au zis mie:
«În casa Domnului vom merge!»".
(Psalm 121, 1)

Pr. asist. *Vasile Gordon*

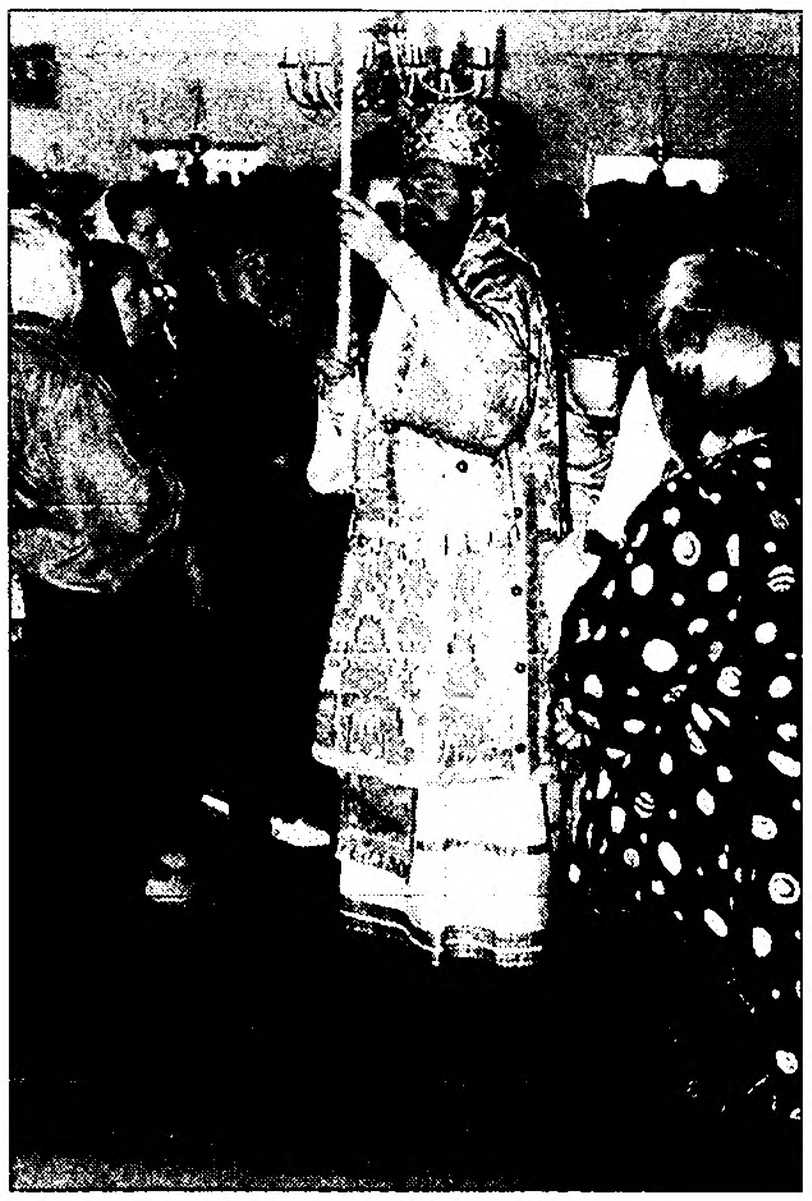
Prea Sfințite Părinte Episcop,
Prea Cucernice Părinte Protopop,
Prea Cucernici Părinți frați,
Iubiți credincioși,

Cuvintele psalmistului David exprimă în chip fericit bucuria sfântă ce ne copleşeşte inimile astăzi, când - cu ajutorul Domnului - suntem împreună pentru cel mai mare eveniment din viața parohiei în ultimii ani: sfințirea lăcaşului de cult. Atmosfera cu totul sărbătorească ne aduce aminte de un eveniment similar petrecut în Ierusalim, cu aproximativ 1000 de ani î.Hr.: sfințirea templului lui Solomon. La fel ca atunci, primul nostru gând din această preafrumoasă zi este să înălțăm rugăciune de mulțumire către Dumnezeu, Care ne-a binecuvântat cu această mare bucurie, zicând odată cu Solomon împăratul: "**Doamne Dumnezeul lui Israel! Nu este Dumnezeu asemenea Ție nici în cer sus, nici pe pământ jos; Tu păzeşti legământul şi ai milă de robii Tăi care umblă cu toată inimă lor înaintea Ta**" (III Regi 8, 23).

Bucuria noastră este sporită de prezența dumneavoastră, a tuturor, fapt pentru care vă mulțumim din toată inima. În chip deosebit ne bucură prezența Prea Sfințitului Episcop ..., întâistătătorul eparhiei noastre, care a binevoit să coboare în mijlocul nostru şi să oficieze slujba de sfințire a bisericii. Prezența P.S. Sale ne aminteşte de cuvintele Sfântului Ignatie Teoforul, trăitor în jurul anului 100: "*Acolo unde apare episcopul, acolo este şi comunitatea, după cum acolo unde este Iisus Hristos, acolo este şi Biserica universală... Ceea ce încuviințează episcopul este bineplăcut lui Dumnezeu, ca tot ce se săvârşeşte să fie sigur şi întemeiat*"[1]. Prea Sfinția Sa, înconjurat de soborul de preoți,

---

[1] **Epistola către Smirneni**, VIII, 2, în trad. Pr. D. Fecioru, vol. I - P.S.B., Bucureşti, 1979, p. 184.

a săvârşit slujba de sfinţire a noului lăcaş, rostind minunatele rugăciuni rânduite. Între acestea, un ecou deosebit în sufletele noastre are încă *Rugăciunea de sfinţire a Prestolului*, masa din Altar, din care amintim un fragment: "*Stăpâne, mult-milostive, umple de slavă, de sfinţire şi de dar jertfelnicul acesta, ca să se prefacă jertfele cele fără de sânge ce Ţi se aduc pe el, în Preacuratul Trup şi cinstitul sânge al Marelui Dumnezeu şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos...*"[2]. Ne bucură, de asemenea, prezenţa părintelui protoiereu, alături de ceilalţi confraţi preoţi, care au sporit prin rugăciune lucrarea harului în această sfântă zi. Mulţumim respectuos şi celorlalţi distinşi oaspeţi, reprezentanţi ai instituţiilor oficiale. Nu în ultimul rând, mulţumim tuturor credincioşilor care şi-au manifestat dragostea faţă de sfânta biserică şi sunt prezenţi aici, pe ale căror feţe se poate citi emoţia sfântă izvorâtă din sfinţenia slujbei, de parcă ar vrea să rostească frumoasele cuvinte ale cunoscutei rugăciuni: "*În Biserica slavei Tale stând, în cer ni se pare a sta, Născătoare de Dumnezeu...*".

Iubiţi credincioşi,

Din ziua *Pogorârii Sfântului Duh*, zi de naştere a Bisericii creştine, până astăzi, sufletele evlavioase n-au încetat să se adune, în locuri consacrate, pentru sfintele slujbe. Dintru început, Biserica a fost socotită "**Stâlp şi temelie a adevărului**" (I Timotei 3, 15), cum inspirat glăsuieşte Sf. Apostol Pavel. Adunările de cult au avut loc mai întâi în anumite case, unde creştinii se întâlneau la început pe ascuns, "**de frica iudeilor**" (Ioan 20, 19), apoi în biserici special construite, din ce în ce mai mari şi mai frumos împodobite, mai ales după libertatea religioasă acordată de cel între sfinţi împăratul Constantin cel Mare, la anul 313. Făcând un arc peste timp, privim acum cu negrăită bucurie spre acest Lăcaş al nostru, a cărui sfinţire s-a făcut astăzi. Noi ştim, însă, că *Biserică* nu înseamnă doar clădirea zidită, ci şi *comunitatea credincioşilor*, dimpreună cu slujitorii ei. Credincioşii alcătuiesc *Biserica cea vie, Trupul lui Hristos* (Efeseni 1, 23). La fiecare Sfântă Liturghie, credincioşii

---

[2] **Arhieraticon**, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 1993, p. 176-177.

rostesc împreună *Simbolul de credință*, sau *Crezul*, în care mărturisesc credința lor în Biserica cea *una, sfântă, sobornicească și apostolească.*

Una, pentru că Unul este Trupul lui Hristos. Doar cei ce au părăsit Biserica cea una, frații noștri rătăciți în credințe greșite, socotesc că Hristos poate fi împărțit. "*Oare S-a împărțit Hristos?*" întreabă retoric Sf. Apostol Pavel (I Corinteni 1, 13).

Sfântă, pentru că sfânt este Duhul Care sălășluiește și lucrează în ea.

Sobornicească, pentru că își întemeiază învățătura pe cele 7 soboare, sau sinoade ecumenice, la care Sfinții Părinți au luat hotărâri de valoare universală.

Apostolească, pentru că episcopii, preoții și diaconii ei au păstrat neschimbate rânduielile lăsate de Mântuitorul Iisus Hristos prin Sfinții Apostoli.

Iată, iubiți credincioși, că Dumnezeu ne-a ajutat să înălțăm un nou și preafrumos Lăcaș, în care să ne botezăm pruncii în sfânta noastră credință ortodoxă, să ne spovedim, să ne împărtășim la Sfintele Liturghii, să vedem în ea cunունându-se tinerii; tot aici, cu vrerea Domnului, să-i slujim pe cei care trec în veșnicie și apoi să le facem soroacele îndătinate. Biserica, Maica noastră a tuturor, ne așteaptă și ne primește și la momente de bucurie și la cele de tristețe. De câte ori, în necazuri, nu primim întărire în Sfântul Lăcaș, prin rugăciunile slujitorilor rânduiți? De câte ori nu intrăm în biserică triști, aproape deznădăjduiți și ieșim întăriți, plini de nădejde, cu fețele senine? Iată, în acest sens o frumoasă pildă din **Pateric**: "*Fericitul Avva Pavel, ucenicul Sfântului Antonie, a povestit părinților un lucru ca acesta: odată, mergând la o mănăstire pentru cercetarea și folosul fraților, au intrat în sfânta biserică ca să săvârșească sfânta slujbă, iar fericitul Pavel lua seama la fiecare din cei ce intrau în biserică, ca să vadă cu ce fel de suflet intra la slujbă, că avea și acest dar dat lui de la Dumnezeu, ca să vadă pe fiecare cum este la suflet, precum vedem noi obrazele unii altora. Și intrând toți cu fața luminată și cu obraz vesel și văzând pe îngerul fiecăruia bucurându-se de dânsul, pe unul l-a văzut negru și întunecat la toi trupul și dracii ținându-l de amândouă părțile, iar pe sfântul lui înger departe mergând după dânsul, posomorât și trist. Iar Pavel, lăcrimând și bătându-și cu mâna pieptul, ședea înaintea bisericii, plângând foarte pe cel ce i se arătase așa [...]. După ce s-a isprăvit slujba, iarăși lua aminte Pavel la fețele celor ce ieșeau din sfântul lăcaș. Deci vede pe bărbatul care mai-nainte intrase întunecat la față că iese luminat, alb la trup, iar pe îngerul său aproape de dânsul, bucurându-se foarte. Iar Pavel l-a rugat pe omul cu pricina să-i spună cum i-a dăruit Dumnezeu această schimbare. Iar omul, vădit fiind de Pavel, înaintea tuturor a povestit fără sfială cele despre sine, zicând: Eu sunt un om păcătos și de multă vreme viețuiam în grele păcate până acum. Dar intrând în sfântul lăcaș, am auzit cuvintele lui Isaia proorocul:* ***Spălați-vă și vă curățiți, scoateți vicleșugurile din inimile voastre...*** (Isaia 1, 16 ș.u.). *Iar eu nevrednicul, de cuvintele*

proorocului umilindu-mă şi suspinând, am zis către Domnul: Ţie, Dumnezeule, Care ai venit în lume să mântuieşti pe cei păcătoşi, mă făgăduiesc să lepăd toate fărădelegile şi-Ţi voi sluji cu curată ştiinţă! Cu aceste făgăduinţe am ieşit mai 'nainte din biserică [...]"[3]. Iată, iubiţi credincioşi de ce dumnezeiască binefacere se bucură orice creştin care vine la biserică cu hotărârea sinceră de a se îndrepta.

Iar acum, mulţumindu-vă încă odată tuturor celor care v-aţi ostenit să ne sporiţi bucuria sfântă din această zi, ne rugăm Domnului să păzească sfânt lăcaşul nostru, spre slava Lui şi mântuirea noastră. Amin!

---

[3] **Pateric**, Ediţia Iaşi, 1913, p. 209-210. Din motive de adaptare, am redus relatarea la strictul necesar.

ROLUL FEMEII ÎN FAMILIE, BISERICĂ ŞI SOCIETATE

Arhim. *Cleopa Ilie*

Dumnezeu a făcut pe om androgin, adică bărbat şi femeie. Dar înţelepciunea fără margini a Lui, Care pe toate le-a făcut mai presus de înţelepciunea omenească, n-a înzestrat pe femeie cu însuşirile bărbatului, nici pe bărbat cu însuşirile femeii.

Numai împreună pot să formeze omul. Pentru că a zis Domnul Dumnezeu: "Nu este bine să fie omul singur; să-i facem ajutor potrivit pentru el" (Facerea 2, 18). Aşa a făcut Dumnezeu femeia şi a adus-o la Adam. Iar Adam a zis: "Iată aceasta-i os din oasele mele şi carne din carnea mea" (Facerea 2, 23). Aici e egală femeia cu bărbatul. Că-i os şi carne de bărbat, din coasta lui; adică după fire, nu după dregătorie.

Dumnezeu a pedepsit-o pe Eva imediat după cădere, căci ea a întins mai întâi mâna către pomul aşezat în mijlocul raiului. "Şi a zis Domnul Dumnezeu către femeie: «Pentru ce ai făcut aceasta?»" (Facerea 3, 13). Ea însă a dat vina pe şarpe. Atunci Dumnezeu i-a dat primul canon: "Voi înmulţi mereu necazurile tale, mai ales în vremea sarcinii tale; în dureri vei naşte copii". Apoi a doua pedeapsă: "atrasă vei fi către bărbatul tău şi el te va stăpâni" (Facerea 3, 16).

De aceea, cât ar fi femeia de învăţată, trebuie să fie supusă bărbatului, pentru că bărbatul e capul femeii, iar Hristos cap al bărbatului (I Corinteni 11, 3). Aceasta este ordinea în ierarhia familiei. Pe femeie însă a lăsat-o Dumnezeu ajutătoare bărbatului, de aceea spune Sf. Ioan Gură de Aur că "femeia este liman bărbatului". Bărbatul, săracu', vine acasă amărât; cele mai mari greutăţi: în societate, în conducere, în războaie, mare răspundere în întreprinderi; vine obosit şi femeia trebuie să-i fie liman.

Să ştie să-l întâmpine totdeauna cu un cuvânt bun, cu blândeţe; să-i pregătească mâncarea, să-i facă haine, să-l pornească spre tot lucrul bun, să-l primească atunci când vine de undeva. Întotdeauna ea trebuie să fie aceea care trebuie să-l odihnească pe bărbat.

Dar cea mai mare misiune pe care o are femeia în familie nu e aceasta. Nici să-i facă îmbrăcăminte bărbatului, nici să-i ţese, nici să-i coasă, nici să-i facă mâncare. **Cea mai mare misiune a femeii în familie - rostul ei - e să fie mamă de copii!** Să ferească Dumnezeu pe femeia aceea care vrea să înlăture durerea naşterii (de dureri veşnice vei da), pentru că primul canon

acesta a fost: "în dureri vei naşte fii". Zice Sfântul Ioan Gură de Aur: "Dacă fugi de durerea naşterii, de durere veşnică vei da, cea din iad". Dumnezeu a pus împreună, cu măsură, dulceaţa unirii trupeşti cu durerea naşterii. Iar dacă fugi de durere spre plăcere, vei da de durere veşnică, pentru că nu vrei durerea pe care a rânduit-o Dumnezeu.

Vrei să trăieşti în plăcere şi să omori copiii? Ferească Dumnezeu, mai bine nu te năşteai decât să omori copiii, pentru că e păcat împotriva Duhului Sfânt. Unde poate găsi copilul sălaş mai bun ca în pântecele maicii lui? Iar tu să-l scoţi şi să-l dai la câini? Unde se mai întâmplă una ca asta? Care lupoaică - spune Sfântul Efrem Sirul - care leoaică, care ursoaică şi-ar omorî fiul său? Iar tu îl omori?! Tu, fiinţă raţională, cuvântătoare, te faci mai rea decât lupii, decât leii, decât urşii? Vino şi vezi o scroafă sălbatică cu purcei. Când stăteam în pădure am întâlnit una cu vreo douăzeci de pui în munte, la Poiana Crainicului. Eu eram singur. Avea purceluşi mici, abia puteau merge. În gură lua lemne şi-i mâna, iar ei ţipau. Şi am dat faţă în faţă cu ea. Să ferească Dumnezeu! Eram cu cutia cu Preacuratele Taine la mine; m-am întors şi m-am agăţat de-un brad. S-a repezit ca fulgerul la mine! Dacă te-ai atins de unul din pui, gata, te-a făcut praf! Poate să te omoare tot atunci; chiar şi vânătorii se tem. Aşa îşi apără purcelul scroafa sălbatică. Aşa-s legile firii; aşa-i este dat de Dumnezeu firii mamei să fie. Dar omul raţional să fie oare mai rău decât toate fiarele sălbatice? De ce să-şi omoare copilul? Vai şi amar de acele mame!

Dar prin ce se va mântui femeia? Ne spune Sfântul Apostol Pavel, vasul alegerii: "Ea se va mântui prin naştere de fii, dacă va stărui cu înţelepciune, în credinţă, în iubire şi în sfinţenie." (I Timotei 2, 15). Iar dumnezeiescul Gură de Aur, care merge în urmă la tâlcuirea Sf. Apostol Pavel, zice: "Femeia, când a murit născând, moare pe altarul jertfei; e martiră!" Tocmai de aceea Biserica o pregăteşte pe femeia însărcinată pentru moarte. Poate să fie oprită 30 de ani de la împărtăşire; dacă-i gravidă, gata: n-ai voie s-o opreşti. La cele tinere mai cu seamă durerea naşterii e ca din iad. Aşa spune la Psaltire: "Cutremur i-a cuprins pe ei acolo; dureri ca ale celei ce naşte" (Ps. 47, 6). De aceea Părinţii rânduiesc, luminaţi de Duhul Sfânt, ca femeia însărcinată să nu fie oprită de la Sfânta Împărtăşanie, pentru că la naştere se poate întâmpla să moară. ***Dar dacă moare la naştere, şi-şi pune viaţa pentru copil, e martiră.*** **Şi în durerile acelea iartă Dumnezeu toate păcatele!**

E ca o muceniţă, întocmai cu o martiră!

A venit deunăzi la mine o femeie: că i-a zis doctorul că nu poate face copii şi să-i dau voie să facă avort. Fugi de-aici, femeie! Ai venit să mă înveţi tu pe mine? Să înveţi pe popa carte? Să mori de-o mie de ori mai bine şi să te faci martiră, numai să te spovedeşti şi să te împărtăşeşti! Să-ţi dau eu voie să faci crimă?

Dacă moare femeia născând, moare la datoria ei cea mai sfântă: mamă de copii.

De aceea femeia trebuie să nască copii; dar nu numai atât, ci trebuie să-i crească în frica şi certarea Domnului. Iar la această osteneală trebuie să ia parte şi bărbatul, nu numai femeia. Amândoi au făcut copiii. **Dacă nu-i cresc în frica şi certarea Domnului, vai şi-amar câte greutăți vor avea în viață**. Se fac fiare, nu copii.

Ce să spunem despre rolul femeii în Biserică? Am auzit că protestanții au ajuns să hirotonească femeia preot. De la zidirea lumii a întemeiat Dumnezeu preoția; au fost Moise şi Aaron, fiii lui Levi, preoții Legii vechi; apoi slujitorii Legii noi: Apostolii, episcopii şi preoții. Niciodată nu a dat poruncă Dumnezeu să se hirotonească femei. Încă de la începuturile Bisericii creştine au fost însă hirotesite diaconițe. Ce-i hirotonia? Hirotonia se face în altar, iar hirotesia în afară de altar. La hirotesie e o singură rugăciune arhierească, care se rosteşte pentru slujitorii inferiori ai Bisericii, pentru ierarhia inferioară: portarii, citeții, cântăreții, ipodiaconii... Toți aceştia erau hirotesiți întocmai ca şi diaconițele. Hirotesia este deci o mică sfințire care se dă slujitorilor inferiori. Hirotonia este pentru slujitorii superiori: diaconi, preoți, episcopi.

Diaconițele au încetat să mai existe încă din secolul IV în Biserica Răsăriteană, iar în Biserica Apuseană din secolul al XI-lea. Să nu credeți însă că diaconița citea ectenii ca diaconul, sau citea Evanghelia, sau se săruta cu preotul la Sfânta Masă, sau se împărtăşea împreună cu preotul, aşa cum fac clericii. Nicidecum. Diaconițele aveau şapte misiuni în Biserică, dar nici una nu avea hirotonie, după cum hotărăşte canonul 9 de la al VI-lea Sinod ecumenic.

Care erau aceste şapte slujiri?

Prima misiune a diaconiței era aceea de a şti câte femei văduve sunt, care este starea lor materială, cu ce pot fi ajutate de Biserică.

A doua misiune era să ştie câte fecioare are Biserica. Mai ales în timpul marilor persecuții, când nu erau mănăstiri ca azi cu crucea în vârf, era greu de ținut numărul lor. Dar cine erau fecioarele Bisericii? Erau fetele care se hotărau în casa părintească să păzească fecioria. Părinții, creştini fiind, le dădeau voie. Atunci îşi făcea o chiliuță în care puneau icoane; şi acolo petreceau, în post şi rugăciune. Aşa a fost Sfânta Varvara. Până în secolul VI fecioarele nu puteau fi călugărite de preot ci numai de episcop. Episcopul sfințea pe cele care şi-au afierosit viața lor lui Hristos. Mergea în casele lor la tundere, le punea coronița în fața părinților, nu în fața altarului.

A treia misiune era catehizarea şi botezul femeilor. Le învățau simbolul de credință şi legea creştină pe cele ce urmau să se boteze; le ajutau la dezbrăcare şi îmbrăcare, le ungeau cu Sfântul Mir la Taina Botezului.

A patra misiune era strângerea de milostenii de la Biserică pentru săraci şi necăjiți, pentru cei aflați în nevoi. Diaconițele trebuiau să ştie care erau

cei mai necăjiți oameni din cetate; să știe cui să împartă milostenia de la Biserică; să arate episcopului cine şi cu ce ar mai trebui ajutat.

A cincea misiune era curățenia şi buna rânduială în Sfântul Altar. Aduceau din vreme tămâie, smirnă, ulei şi lumânări de ceară. Intrau însă în Sfântul Altar în afara slujbelor, fără să se atingă de Sfânta Masă, de Sfântul Jertfelnic.

A şasea misiune era aceea de a sluji la mesele pe care Biserica le dădea în sărbători şi în duminici. Tot atunci se adunau femeile undeva deoparte, iar diaconițele le învățau cuvintele Evangheliei.

A şaptea misiune pe care o aveau diaconițele era de a păstra mare ordine şi rânduială în biserică: bărbații în dreapta, femeile în stânga, la mijloc o cărare; bătrânii în frunte, cei tineri mai în spate.

Iată, acestea erau slujirile diaconițelor; iar nu să poarte stihar, sau să zică ectenii. În istoria creştinismului, a Sfintei Evanghelii, nu găsim vreodată pe Apostoli hirotonind vreo femeie. Au fost într-adevăr femei "întocmai cu Apostolii" — femeile mironosițe: Maria Magdalena, Maria lui Cleopa, Maria lui Iacov cel mic, Ioana lui Huza, Salomeea, Iunia, Iulia, Marta şi Maria, împreună cu toate celelalte. Erau întocmai cu Apostolii, au urmat pe Mântuitorul pretutindeni până la Înviere, s-au învrednicit a fi primele care au văzut pe Domnul înviat. Şi totuşi, cât erau de mari, n-au îndrăznit Apostolii să le hirotonească! Biserica le cinsteşte ca pe nişte Apostoli, dar nu ca preotese.

A zis Apostolul: "Ca în toate Bisericile sfinților, femeile voastre să tacă în biserică" (I Corinteni 14, 34). Iar **în societate, măcar că uneori face servici întocmai cu bărbatul, poate sluji ca în biserică**. Dar cum? Să zicem că în țara asta, acum, s-ar face întuneric beznă. Nici soare, nici stele, nici măcar cât de puțină lumină. Toți în întuneric. Dar în timpul ăsta o mână binefăcătoare pune într-un sfeşnic o lumânare. Sigur, toți s-ar bucura c-a apărut o rază de lumină. Cei care stau mai aproape de lumânare primesc mai multă lumină, cei de mai departe mai puțin, dar fiecare vede o zare de lumină şi e o bucurie pentru toți. Dar lumânarea asta, care stă în slujba tuturor, vorbeşte oare? Nu vorbeşte. Tace! Face două lucruri în folosul tuturor: se jertfeşte şi luminează: dăruieşte lumină tuturor şi se jertfeşte, încetul cu încetul, până ajunge la sfeşnic. Sfântul Ioan Gură de Aur spune: "Tace luminând, se jertfeşte tăcând!". Acesta este rolul femeii în societate. La locul ei de muncă, unde a rânduit-o Dumnezeu, dacă-i curată, dacă-i credincioasă, dacă-i corectă, dacă-i harnică, dacă-i pricepută la toate problemele, ea nu trebuie să predice. Viața ei predică!

Mustră şi ceartă pe cei de lângă tine prin puterea lucrării, nu prin multa vorbire. În felul acesta femeia e o lumină în sfeşnic pentru societate, pentru toți cei care o văd, o aud şi o înțeleg.

TREI ZILE ÎN PRIMELE MĂNĂSTIRI ALE LUMII CREŞTINE

- Jurnal copt (Egipt, Deşertul de Est) -

Gruia Jacotă

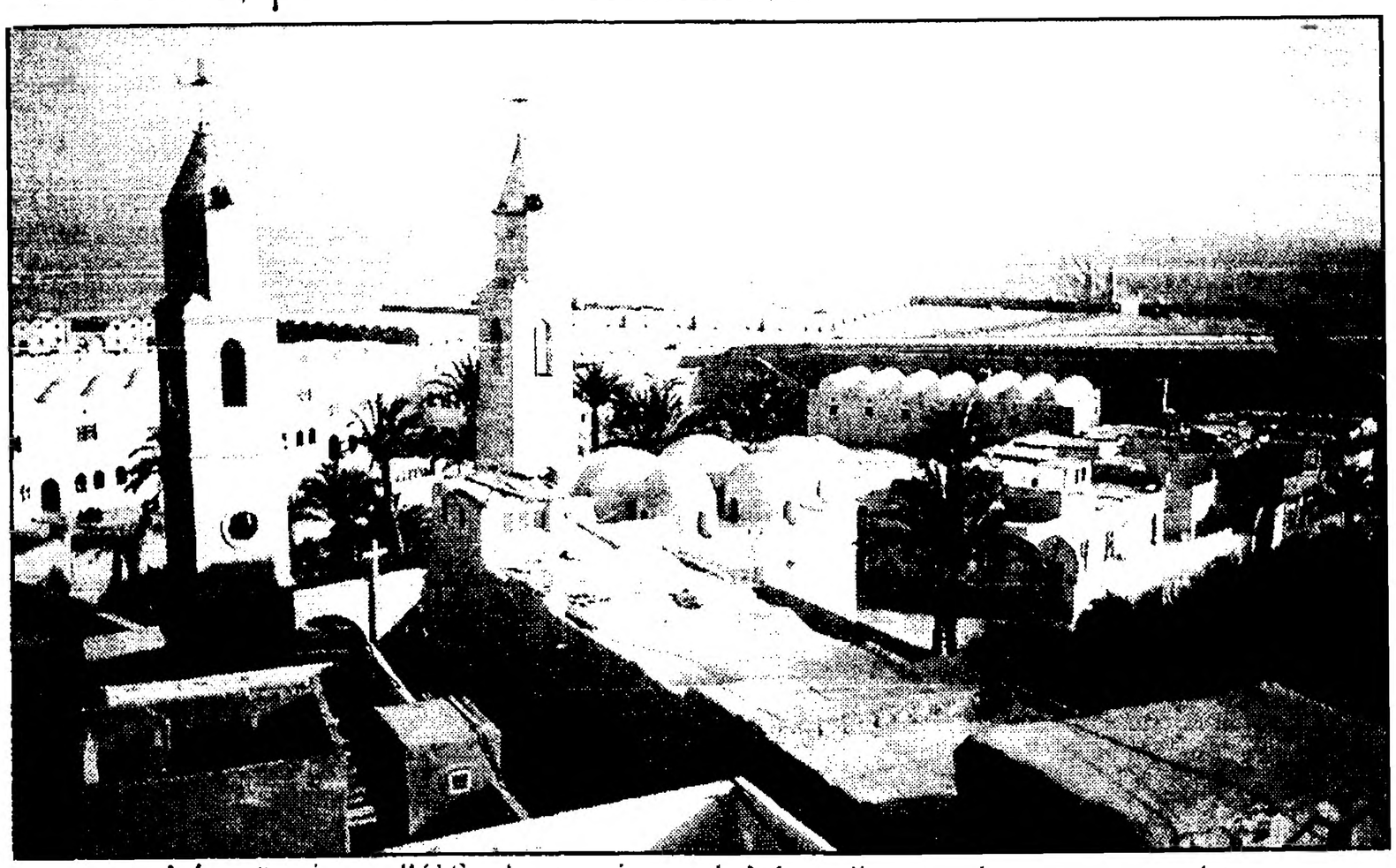
Oare câți dintre cititorii Patericului nu au încercat să privească în timp, cu ochii minții şi ai duhului, către acele locuri depărtate, legendare şi sfinte ale Egiptului? În uitarea lor de lume şi civilizație ele au fost la început adăpostul celor care, fugind de mânia persecutorilor păgâni, se refugiau în deşert şi scobiturile munților, pentru a trăi în siguranța şi pacea lui Dumnezeu, iar în vremurile creştine au devenit stupine cu miere duhovnicească, locuri de petrecere ale sfinților care au dat un sens pustiei prin contemplație şi asceză.

Deşertul de Est al Egiptului, care se desfăşoară monoton şi maroniu de la Nil până la munții de pe coasta Mării Roşii, a fost în secolele III-IV d. Hr. matricea monahismului creştin al întregii lumi. Mari sfinți, ca Sf. Pavel Tebeul şi Sf. Antonie cel Mare, au viețuit singuri în aceste pustietăți, sau au strâns în jurul lor comunități de frați ucenici, formând primele mănăstiri al lumii creştine. Cu mult înainte de a veni în Egipt am visat să merg la chiliile şi peşterile sfinților monahi din pustia Egiptului, lucru cu anevoie de împlinit chiar şi din Cairo, cu toate că şosele asfaltate străbat distanța până la poarta mănăstirii. Trei sute de kilometri prin deşertul egiptean nu ar fi greu de parcurs, dar nici un mijloc de transport în comun nu leagă capitala de acest punct izolat de orice comunitate urbană.

În săptămâna luminată, după Sfintele Paşti, doi prieteni din Cairo m-au invitat să-i însoțesc într-o călătorie până la mănăstirile Sfântului Antonie şi a Sfântului Pavel Tebeul de la Marea Roşie. Asfaltul negru şi încins la 35° C se întinde drept, de-a lungul țărmului deşertic al mării. La volanul maşinii, Michael îmi spune că nici el şi nici fratele său Simon nu au fost vreodată la mănăstirile copte ortodoxe din Deşertul de Est, dar îi felicit în gând pentru hotărârea lor de a le vizita şi de a mă lua cu ei. Suntem trei pelerini moderni, călătorind în maşină şi beneficiind de aerul condiționat din interior.

În lumina lină a asfințitului ajungem la poarta din vale a mănăstirii «Anba Antonios». Un zid masiv din piatră, construit de curând, înconjoară câteva hectare de teren pietros, la 150 m de vechile ziduri ale mănăstirii. Pe circumferința lui interioară au fost amplasate atelierele, generatorul de electricitate şi noile clădiri pentru pelerinii care pot rămâne doar pentru o noapte la mănăstire, având posibilitatea de a participa la slujbe. În anul 305

d. Hr., după mai mult de 20 de ani de solitudine pe malul Nilului, Sf. Antonie (251-356 d. Hr.) s-a retras pe ţărmul Mării Roşii, într-o mică peşteră a muntelui Kolzom, la poalele căruia a găsit un izvor de apă sălcie din care beau şi astăzi cei şaptezeci de călugări ai mănăstirii. Ucenici ai săi din anii de pustnicie petrecuţi lângă Nil l-au înconjurat curând după venirea sa în deşertul de la Marea Roşie, formând o comunitate monastică în jurul marelui ascet. Sf. Antonie şi-a petrecut toată viaţa în aceste locuri. Viaţa şi strădaniile sale duhovniceşti le cunoaştem din scrierea biografică pe care i-a dedicat-o prietenul său Sf. Atanasie cel Mare, patriarhul Alexandriei.

Mănăstirea "Sf. Antonie cel Mare" - vedere generală

Abuna Surial, un părinte de la mănăstire pe care Michael îl cunoaşte mai demult, ne întâmpină cu dragoste părintească, respectându-şi parcă numele de "abuna", care înseamnă în arabă "părintele nostru" şi este folosit ca apelativ de reverenţă şi filiaţie pentru preoţii din Orientul Apropiat. Ne conduce de cum am ajuns spre mănăstire într-un scurt tur al incintei vechi. Ne îndreptăm paşii spre vechea intrare, care este de fapt un "ascensor" ingenios, similar celor de la Meteora, în Grecia, dar cu o capacitate superioară, care ridica în vechime pelerinii veniţi la mănăstire într-o încăpere aflată pe creasta zidului, prin intermediul unui mecanism de scripeţi şi frânghii. Noi intrăm pe o poartă mare, adiacentă, săpată în zid de câteva secole. Simon îl prezintă părintelui pe românul care a studiat teologie şi se interesează de istoria Bisericii Copte. Abuna Surial mă priveşte pentru câteva clipe sub acoperământul său negru, monahal, sub formă de batic, care-i cade peste umeri şi este ornat pe capişon cu doisprezece cruci mici brodate în jurul unei cruci mari, simbolizând pe Mântuitorul Iisus Hristos înconjurat de cei doisprezece apostoli. Îl întreabă pe Simon dacă sunt catolic, probabil din cauza bărbii mele roşcate. Faţa i se luminează când află că sunt rum-ortodox, adică ortodox de la Constantinopol, noua Roma, capitală a imperiului roman începând cu anul 330 d. Hr. Îmi

zice *quais* adică *bine*, zâmbind încurajator, şi-mi urează bun venit în *aul deir fi alam*, prima mănăstire din lume.

La intrarea în fiecare din cele şapte biserici ale mănăstirii ne descălțăm, după obiceiul coptic, şi ne lăsăm papucii înaintea pragului. Intrăm desculți în spațiul sacru dedicat liturghiei şi ne aşezăm pe mochetă, lângă perete. Ținându-şi în mâna dreaptă crucea coptă de la gât, întortocheat meşterită din fâşii înguste de piele neagră, Abuna Surial îmi şopteşte discret, înainte de despărțire, că nu poate să-mi dea Sf. Împărtăşanie pentru că sunt rum-ortodox şi nici biserica mea nu-i primeşte pe copți. Eu cunosc regula, pe care Biserica noastră o aplică deocamdată cu toți ceilalți, şi îmi aduc aminte de problemele pe care le am cu prelungirea vizei de studii în Egipt, poate din cauză că studenții egipteni din România o obțin la fel de greu...

Uşa bisericii principale

Slujbele copte în Egipt țin cam tot atât cât şi cele de la noi. În liturghia coptă fiecare glas bizantin are drept corespondent un accent muzical aparte, susținut de cadența ritmată a două talgere de mărimea a două farfurii de metal şi a unui trianglu cu sunet cristalin. La etajul superior al unei clădiri sub formă de trunchi de piramidă, construită în timpul împăratului Iustinian (527-565) ca fortăreață de refugiu pentru călugări în cazul unui asediu prelungit al mănăstirii, se află un paraclis în care participăm de cu zori la Sf. Liturghie. Abuna Surial oficiază slujba şi trece de mai multe ori prin dreptul nostru cu cădelnița, din care umple paraclisul cu un fum gros de tămâie.

Câțiva călugări care sunt veniți împreună cu noi la slujbă intră în altar, pe singura uşă a iconostasului, ca să ia împărtăşania. Înconjoară de trei ori, în rând, Sfânta masă şi primesc de fiecare dată câte o bucățică de pâine. O mestecă cu evlavie, ținând în fața gurii câte un mic pocrovăț, până la ultima înghițitură. Urmează apoi împărtăşania cu vinul din potir, pe care îl primesc tot de trei ori din mâna preotului, cu lingurița. Împărtăşania preoților şi credincioşilor se desfăşoară în acelaşi moment litugic şi fără nici o deosebire: pâinea şi vinul sunt administrate separat de către preotul slujitor. Pentru că tatăl său l-a botezat şi în Biserica Coptă — nu am înțeles exact logica liturgică sau sacramentală a acestei practici încurajată de copții ortodocşi față de alți creştini, dar folosul ei l-am dedus cu uşurință — Michael poate lua şi el împărtăşania. Simon şi cu mine suntem rum-ortodocşi şi rămânem pe loc; luăm doar anafura, la sfârşit.

Peştera Sf. Antonie cel Mare

Moaştele Sf. Antonie cel Mare se găsesc în biserica veche a mănăstirii, lângă altar, unde sfântul a fost înmormântat de doi ucenici după mutarea sa la Domnul. Urcurşul la peştera sa din munţii aflaţi în spatele mănăstirii e greu, mai ales în dogoarea soarelui. Facem un popas la jumătatea distanţei şi ne adăpostim la umbra acoperişului unei biserici de mici dimensiuni, construită în 1993, cu hramul "Sf. Pavel cel Prost", sau cel Simplu, un ucenic al Sf. Antonie. Ishak, un tânăr din Cairo şi fiu duhovnicesc al mănăstirii, ne însoţeşte; ne spune că Sf. Pavel era de o mare smerenie şi sărăcie cu duhul. Odată, nefiind mulţumit de răspunsurile pe care acesta le dăduse unor oameni învăţaţi, Sf. Antonie i-ar fi spus să se ducă să-şi facă o chilie în munte şi să locuiască în ea. După un timp, remarcând absenţa îndelungată a ucenicului său, Sf. Antonie a pornit în căutarea sa. L-a găsit lucrând la chilie. Fiind întrebat de ce nu s-a înapoiat în mănăstire, Sf. Pavel i-a răspuns starețului că primise ascultare doar să plece din mănăstire, nu să şi revină.

La sfârşitul urcuşului, sub creasta muntelui, intrăm în peştera strâmtă a Sfântului Antonie, în care a fost construit un mic altar la care călugării antoniţi veghează cu rândul în fiecare noapte. Ishak ne spune că la miezul nopţii vom merge la slujbă în biserica Sf. Pavel cel Simplu, care e mai spaţioasă. Ne strecurăm din nou prin crăpătura muntelui de la intrarea peşterii şi ieşim la lumina soarelui.

Sf. Antonie cel Mare, ca de altfel mulţi martiri şi Sfinţi Părinţi din Biserica primelor patru secole, este cinstit atât în Bisericile Copte Ortodoxe ale Egiptului şi Etiopiei cât şi în cele ortodoxe de rit bizantin, din care facem parte şi noi românii. Din nefericire, aceste două familii de Biserici — care se numesc Ortodoxe — sunt neîmpăcate şi despărţite din comuniunea lor originară de mai mult de 1500 de ani. În 451, la *Sinodul IV ecumenic de la Calcedon*, patriarhul Dioscor al Alexandriei (444-451) a fost depus din demnitate, pentru motive disciplinare, de un colegiu de peste 500 de episcopi adunaţi din toate părţile lumii creştine. Agresiunile

verbale şi fizice petrecute sub preşedinția sa în timpul sinodului ținut la Efes (449), numit de aceea şi «sinodul tâlhăresc», au condus la moartea patriarhului Flavian al Constantinopolului (446-449) şi au mărit tensiunea în relațiile bisericeşti dintre cele două metropole ale Mediteranei răsăritene. Cearta şi tâlhăria de la Efes s-au petrecut pe fundalul unor importante confruntări dogmatice ce urmăreau să elucideze felul în care firea dumnezeiască şi firea umană s-au unit în Domnul Iisus Hristos.

Cele câteva lumânări aprinse în biserica Sfântului Pavel cel Simplu la miez de noapte dau o lumină difuză, care se reflectă de stiharele şi baticurile albe ale călugărilor în semi-întunericul plin de fum aromat de tămâie. Participăm la slujba Miezonopticii urmată de Sf. Liturghie, care se ține de data asta mai mult în arabă, la rugămintea lui Simon şi Michael. Ei, ca şi mine, nu înțeleg o iotă din coptă, o limbă moartă ale cărei rădăcini coboară până la vechile dialecte faraonice, păstrată astăzi doar de Biserică ca limbă liturgică, în notație greacă. Mintea mea mai frământă încă chestiunea calcedoniană despre numărul firilor Mântuitorului şi felul unirii lor, în timp ce melosul liturgic arab însoțit de clinchetul talgerelor pătrunde în valea muntelui Kolzom, prin uşa larg deschisă a bisericii. Ca student am învățat că în Hristos sunt două firi, una dumnezeiască şi una omenească, definite la Calcedon ca fiind unite în chip neamestecat şi neschimbat, neîmpărțit şi nedespărțit, deosebirea dintre ele nefiind alterată prin unirea lor în Hristos. De aceea, acest aspect al dogmei a fost numit diofizitism, de la "fisis", corespondentul grec pentru "fire" sau "natură". Neînțelegerea teologică a apărut în prima jumătate a secolului al V-lea d. Hr., odată cu învățătura numită monofizism, susținută de Eutihie — un bătrân arhimandrit din Constantinopol, care susținea că în Iisus Hristos se poate distinge, singură, doar firea dumnezeiască, care s-a amestecat în unire cu firea omenească, "absorbind-o". Spre deosebire de Roma, unde papa Leon I cel Mare (440-461) a respins-o ferm şi argumentat, la Alexandria această învățătură greşită a găsit audiență datorită unor aspecte şi expresii din teologia Sf. Chiril al Alexandriei cu care părea că rezonează.

Pentru a combate învățătura lui Nestorie, care susținea că Fecioara Maria a născut un fiu cu fire exclusiv umană, care la Botezul săvârşit de Sfântul Ioan s-a unit cu Fiul lui Dumnezeu pogorât din cer, Sf. Chiril, patriarhul Alexandriei (412-444), a arătat la Sinodul III ecumenic de la Efes (431) că Fecioarei Maria i se cuvine cu adevărat închinare ca Theotokos (Născătoare de Dumnezeu). Din învățătura pe care a formulat-o pentru sinod se distinge accentul deosebit pe care Sf. Chiril l-a pus pe unirea firii divine cu cea umană într-o singură natură monolitică divino-umană, cea a Fiului lui Dumnezeu întrupat şi născut de Fecioara Maria. Din nefericire pentru soarta Bisericii egiptene, Sf. Chiril al Alexandriei n-a trăit până în epoca disputelor monofizite ca să poată preciza cu certitudine faptul că formula sa împotriva nestorianismului nu evidențiază unicitatea exclusivă (monofizism) a firii sau naturii dumnezeieşti

în Iisus Hristos, ci unimea compusă, divino-umană, a Persoanei Logosului în Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu întrupat. Sinodul IV ecumenic de la Calcedon (451) a condamnat definitiv monofizismul ca învățătură dăunătoare pentru mântuire, proclamând în acelaşi timp diofizitismul ca formulă unică pentru formularea dogmatică a relației dintre firea umană şi firea divină în Iisus Hristos.

În următoarea sută de ani după Calcedon, paralel cu creşterea tensiunii politice dintre Egipt şi Constantinopol, datorită resentimentelor egiptenilor față de bizantini, priviți ca ocupatori străini ai provinciei, va creşte şi tensiunea bisericească între cele două jurisdicții patriarhale. Situația se va deteriora iremediabil odată cu naşterea din această tensiune multiplă a unei Biserici locale egiptene nesubordonate ierarhiei bizantine din Alexandria, având chiar o ierarhie proprie, susținătoare a patriarhului Dioscor, depus din treapta ierarhică la Calcedon, dar rămas ortodox, credința nefiindu-i contestată de sinod. Această Biserică se va numi «coptă», nume care provine din grecescul «Aeguptos», şi va înălța prin urmare, de sub jugul ocupației bizantine, stindardul naționalismului şi patriotismului egiptean, îmbrățişând ca pretext dogmatic formula precalcedoniană a Sf. Chiril, corectă, dar neluată în considerare la Calcedon, întrucât terminologia ei nu a părut sinodalilor o armă destul de eficace împotriva monofizismului. De aceea, în următoarele secole, formula ciriliană a fost uşor confundată cu monofizismul, din lipsa unor precizări teologice suplimentare, dar şi din lipsa dragostei creştine şi a dorinței de reconciliere între majoritatea creştinilor din Egipt şi Bizanț.

Izolată între milioanele de credincioşi egipteni, ierarhia bizantină a devenit curând ambasada religioasă a Bizanțului în Egipt, Biserica funcționarilor de stat, a armatei şi a negustorilor bizantini: Biserica slujitorilor împăratului. A fost de aceea numită — sugestiv şi cu o nuanță de ironie clericală — Biserica "imperială", sau Melkita, de la "melek", care în limbile semitice înseamnă rege. Datorită cuceririi islamice din 640-642 d. Hr., orice speranță de îndreptare a situației bisericeşti din Egipt a fost zădărnicită. Mai mult, după acest eveniment istoric, Biserica Egiptului şi fiica sa etiopiană au fost scoase *de facto* de pe "hărțile bisericeşti" ale Bizanțului, provincia Egiptului fiind pierdută de imperiu sub presiunea militară a arabilor musulmani, Biserica cedând şi ea în fața localnicilor «monofiziți». Bisericile autocefale de rit bizantin au moştenit din generație în generație această stare de lucruri, până la începutul anilor '60 ai acestui secol, când au început convorbiri oficiale între Bisericile Ortodoxe de rit bizantin şi Bisericile Ortodoxe vechi-orientale. Biserica Ortodoxă Română participă în mod activ la aceste încercări de apropiere, iar Sf. Sinod şi-a exprimat interesul constant în acest dialog pentru refacerea comuniunii.

*

Un răgaz de odihnă este binevenit după o slujbă de aproape toată noaptea, înainte de a pleca spre Mănstirea Sf. Pavel Tebeul. Mănăstirea construită în amintirea sa se află de cealaltă parte a muntelui şi părinții antoniți ne spun că există o cărare care duce în paisprezece ore la locul de pustnicie a Sfântului Pavel. Cu maşina vom înconjura muntele, de-a lungul țărmului mării, dar vom parcurge cei 80 de km care despart cele două mănăstiri în doar o oră.

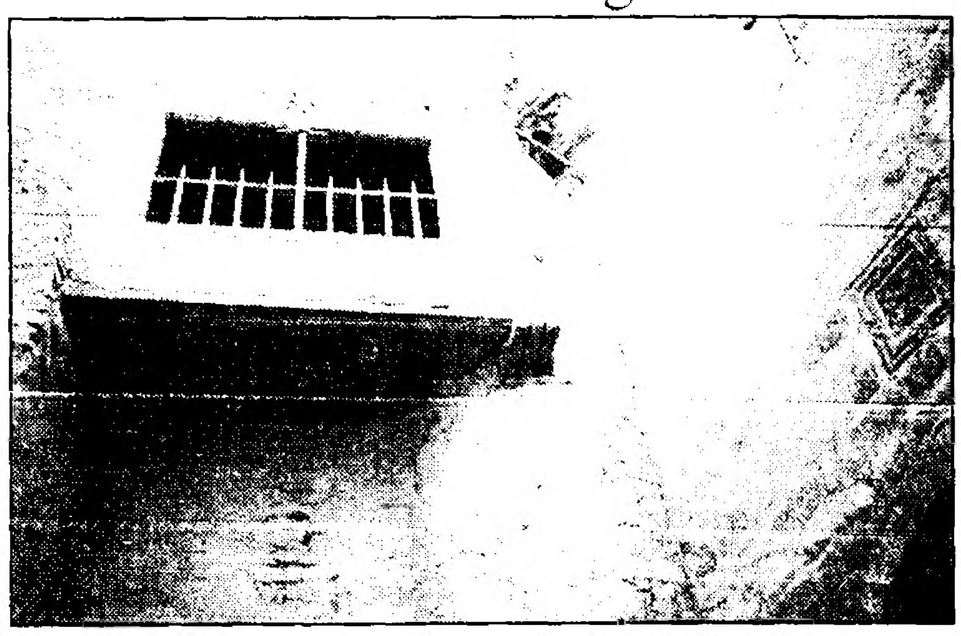
Sf. Pavel (234-347 d. Hr.) a fost primul pustnic cunoscut cu numele în istoria monahismului universal, trăind singur peste 80 de ani, în Deşertul de Est. S-a născut în Egiptul de Sud, la Teba şi a rămas orfan de tânăr, moştenind de la părinții săi o avere considerabilă. Va locui cu sora sa, care era măritată, şi se va instrui în învățătura greacă şi egipteană. În timpul persecuției lui Decius (250 d. Hr.) se va ascunde într-o casă din afara oraşului, dar va trebui curând să se refugieze în deşert datorită insistenței cumnatului său care îl amenința cu denunțarea înaintea autorităților a faptului că e creştin. Va pustnici în Deşertul de Est, într-o peşteră din muntele Nemra, pe țărmul mării. Imbrăcat într-un veşmânt de frunze din palmierul care-i dădea în fiecare an şi câte o recoltă de curmale, şi-a petrecut restul vieții fără să întâlnească vreun suflet de om. Un corb îi aducea în fiecare zi o jumătate de lipie de pâine, iar apă bea dintr-un ochi de apă sălcie de la poalele muntelui.

Dorind să cunoască un pustnic mai desăvârşit decât el, prin voia şi îndrumarea lui Dumnezeu, Sfântul Antonie a descoperit viața aleasă pe care o ducea Sfântul Pavel. Fer. Ieronim, care a scris Viața Sfântului Pavel Tebeul, relatează că în acea zi corbul i-a adus sfântului o lipie întreagă, ca semn al bunăvoinței lui Dumnezeu asupra celor doi oameni sfinți. Simțind că se apropie ceasul mutării sale la Domnul, Sf. Pavei i-a rugat pe prietenul său să-i aducă pentru înmormântare mantia pe care Sf. Antonie cel Mare o primise în dar de la Sf. Atanasie, patriarhul de atunci al Alexandriei, ca să nu-l întristeze murind în prezența lui. Pe drumul de întoarcere către locul de pustnicie al Sf. Pavel, Sf. Antonie a văzut cum îngerii duceau la cer sufletul sfântului. Ajuns la peşteră, i-a găsit trupul îngenunchiat în rugăciune, cu mâinile înălțate spre cer. Venind din deşert,

doi lei s-au apropiat de trupul sfântului, plângând pe Sf. Pavel ca pe un stăpân şi prieten, după care i-au săpat groapa scormonind în nisipul arid.

La poarta mănăstirii, construită după sec. III creştin, o frescă înfăţişându-l pe Sf. Pavel în mărime naturală descrie pelerinului istoria vieţii austere a pustnicului: lângă un palmier în deşert, Sf. Pavel Tebeul stă în rugăciune cu mâinile înălţate spre cer, îmbrăcat în veşmântul său vegetal peste care se aşterne o barbă lungă şi albă; deasupra capului sfântului, în dreapta icoanei, un corb în zbor îi aduce pâinea, iar la picioarele sale, de fiecare parte, se află câte un leu. Intrăm în incinta mănăstirii «Anba Bola», care este aglomerată de grupuri de vizitatori străini şi pelerini copţi. În biserica veche a mănăstirii se află o raclă în care este aşezat trupul pustnicului, descoperit de călugări printr-o revelaţie. Istoria mănăstirii e destul de zbuciumată; deşi incinta nu era prevăzută cu poartă, ci doar cu un sistem de scripeţi şi frânghii, ca şi mănăstirea Sf. Antonie, zidurile înalte au cedat atacurilor triburilor de beduini în secolele XV şi XVI. Beduinii au distrus biblioteca şi au ucis călugării, care n-au rezistat mult în fortăreaţă, ocupând mănăstirea pentru 80 de ani. În secolul al XVIII-lea mănăstirea a fost supusă unui vast program de restaurare şi noi construcţii s-au adăugat incintei, încât comunitatea monastică paulină de la Marea Roşie are astăzi aspectul unui mic conglomerat urban închis între ziduri şi lipit de munte.

Vechiul "ascensor" al mănăstirii şi clopotul pentru pelerini

Ceea ce formează atracţia turistică sunt atât frescele copte din secolul al XVIII-lea cât şi colecţia de icoane medievale copte şi bizantine, care se păstrează expuse în interiorul bisericilor din mănăstire. Michael a insistat să nu plecăm până nu intrăm la Abuna Fenuz, un preot harismatic cunoscut în toată "ţara coptă" ca să luăm binecuvântare. Deocamdată nu este ora la care l-am putea vedea şi profităm de răgaz ca să vizităm mănăstirea ale cărei clădiri formează parcă un labirint din lut uscat la soare. Un părinte tânăr, Abuna Ishak s-a oferit să ne conducă şi să ne deschidă toate uşile încuiate la acea oră. Din tact diplomatic n-am adus vorba despre numărul fiilor Mântuitorului nici în convorbirile cu părinţii de la mănăstirea Sf. Antonie şi nici cu cei de la mănăstirea Sf. Pavel. Îmi restrâng întrebările la numărul călugărilor din mănăstire, despre care aflu că sunt în jur de şaptezeci, la chestiuni legate de istoria locurilor pe care le vizităm.

Îl întreb pe Abuna Ishak dacă există în mănăstire vreo frescă sau icoană cu Judecata din urmă şi primesc răspuns negativ. Există totuşi o icoană cu Învierea Domnului şi pogorârea la iad, pictată în stil bizantin, spre care ne îndreptăm. Înainte de această icoană, pe peretele bisericii, este expusă o icoană

coptă pe care n-am mai întâlnit-o: Maica Domnului, cu pruncul Iisus şezând pe genunchii ei ca pe un tron, ține mâna dreaptă ridicată la înălțimea capului şi îndoită de la cot, cu degetele arătător şi mijlociu unite, drepte şi vizibile, iar celelalte degete strânse în podul palmei. Abuna Ishak se opreşte mai întâi în fața acesteia şi priveşte oarecum amuzat nedumerirea de pe chipul meu. Aflăm că icoana este inspirată de subiectul controversei de la Sinodul III ecumenic de la Efes (431) şi că cele două degete strâns unite, nedespărțite şi ridicate, arătând spre cer în tăcerea sfântă a icoanei, sunt mărturia Fecioarei Maria că nu a născut numai Om ci şi Dumnezeu, uniți într-o singură Persoană. Nu îmi mai pot stăpâni diofizitismul şi trag cu voce tare o concluzie ad-hoc: «Ceea ce înseamnă că Mântuitorul Hristos a avut două firi, n-a fost numai om ci şi Dumnezeu, de la Naştere». Mie mi se pare o concluzie logic formulată, dar Abuna Ishak după ce ascultă traducerea exactă a lui Simon, îmi replică teologic: «Înseamnă că Iisus Hristos este Cuvântul lui Dumnezeu Care a luat trup şi S-a născut din Fecioara Maria». Afirmația e la fel de corectă dar în mintea mea "bizantină" trebuie să o aud formulată diofizic, ca să fiu convins de justețea ortodoxiei ei.

Ca să evit un dialog de surzi în care ne-am putea bombarda în stil neo-protestant cu lozinci, îl "ispitesc" pe Abuna Ishak să-mi precizeze câte firi avea prin urmare Iisus Hristos. Îmi răspunde că, în conformitate cu teologia Sf. Chiril al Alexandriei, Iisus Hristos a avut «firea întrupată a Logosului divin». În ciuda faptului că n-am obținut numeralul pe care l-am aşteptat realizez cu smerenie că de fapt copții nu sunt monofiziți, ci mărturisesc cu ajutorul altei terminologii, în formule care le-au apărat identitatea şi independența peste secole, aceeaşi învățătură hristologică proclamată de Sinodul de la Calcedon.

Caut lămurire mai pe larg trecând la icoana alăturată a Învierii, în care Iisus e reprezentat ridicând la rai pe Adam şi Eva împreună cu drepții Vechiului Testament. Mai încerc o întrebare: «Care parte din Iisus Hristos a coborât la iad»? Mă îngrozesc de scolasticismul ei teoretic, totuşi o pun — în scop pedagogic. Abuna Ishak se încruntă puțin sub baticul său negru, în semn de concentrare, şi-mi spune că firea divină a Mântuitorului împreună cu sufletul Său omenesc, au coborât la iad, iar în mormânt a rămas doar trupul. Mă atenționează însă şi subliniază că în tot acest timp, în mod paradoxal, firea Sa dumnezeiască nu s-a despărțit totuşi de trup, în mormânt. Cuvintele lui îmi amintesc imnul pe care îl cântăm de Paşte: «În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, în rai cu tâlharul şi pe scaun cu Tatăl, ca un Dumnezeu, Hristoase toate le-ai umplut de lumină!» Am remarcat în expunerea părintelui că atunci când se referă la umanitatea Mântuitorului foloseşte tot timpul termenul de *trup* fără să facă nici o referire explicită la participarea lui la *firea omenească*, ca şi când trupul Său ar cuprinde de la sine, în integritatea sa, firea umană. Învățătura ortodoxă afirmă că, afară de păcat, trupul lui Hristos

a avut aceleaşi atribute cu cele ale oricărui trup omenesc din orice epocă istorică a omenirii. Cădem de acord că Mântuitorul a simțit întru toate cele omeneşti ca un om: bucurie, întristare, chinul pe Cruce, iar în acest caz cuvintele *trup* şi *întrupat* din formula ciriliană sunt sinonime perfecte în semnificația lor hristologică cu *firea umană* din formula calcedoniană. Urmând linia teologică trasată de Sf. Chiril, teologii alexandrini precalcedonieni şi apoi copții ortodocşi s-au eschivat de la a proclama, măcar numai teoretic, existența a două firi distincte în Hristos, pentru a nu cădea în erezia conținută de formulările lui Nestorie, care susținea că cele două firi sunt distincte şi despărțite în mod real, având prin urmare şi câte o Persoană corespunzătoare: Emanuel (firea umană) şi Logosul (firea divină).

Abuna Ishak este probabil obosit de atâta stat în picioare şi ne invită să luăm o poziție mai "orientală", pe covorul aşternut în biserică. Nu pot spune că discuția nu-i face plăcere, chiar dacă întrebările le pun numai eu. Nu mă priveşte ca pe un adversar ce trebuie convins, ci mai degrabă se simte confortabil în atmosfera destinsă a discuției şi abordează un stil expozitiv, neîntortocheat, vorbind fără patimă. Eu încerc să fac asemenea şi continui: «Ce s-a întâmplat după pogorârea la iad?». Părintele ne răspunde că după pogorârea la iad, firea divină şi sufletul omenesc s-au reunit plenar cu trupul Său, care a înviat şi a ieşit din mormânt. Înainte de a considera discuția încheiată formulez o ultimă întrebare, sub formă de concluzie, care are un mic "clenci" pentru interlocutorul meu: «Înălțându-Se după Înviere, Mântuitorul a dus la cer amândouă firile: cea umană şi cea divină!?» Simon îi traduce întrebarea în arabă, iar Abuna Ishak îmi răspunde deîndată afirmativ. Las câteva secunde de tăcere să plutească în aer împreună cu numeralul calcedonian pe care l-am strecurat în întrebare. Părintele îşi dă seama şi-mi zâmbeşte amuzat, reformulându-şi răspunsul în manieră ciriliană: «Hristos S-a înălțat la cer cu firea întrupată a Cuvântului lui Dumnezeu».

Conchidem că nu fondul dogmatic dezbătut la Calcedon ne ține despărțiți, ci sinodul în sine, prin concluziile sale juridice, care au avut ca rezultat paralelismul celor două jurisdicții bisericeşti în Egipt.

*

Cu toate că Biserica egipteană nu a participat decât la trei sinoade ecumenice din şapte, ea mărturiseşte în învățătura sa adevăruri de credință proclamate la toate celelalte patru, de la care a lipsit. De pildă, deşi nu a participat la Sinodul VII ecumenic de la Niceea (787), care a proclamat cinstirea icoanelor, copții ortodocşi au icoane în biserici şi case, cărora le aduc cinstire în felul lor tradițional. Abuna Elia, un părinte de la mănăstirea Sf. Pavel Tebeul, care a studiat în Europa occidentală, îmi explică ortodoxia Bisericii Copte

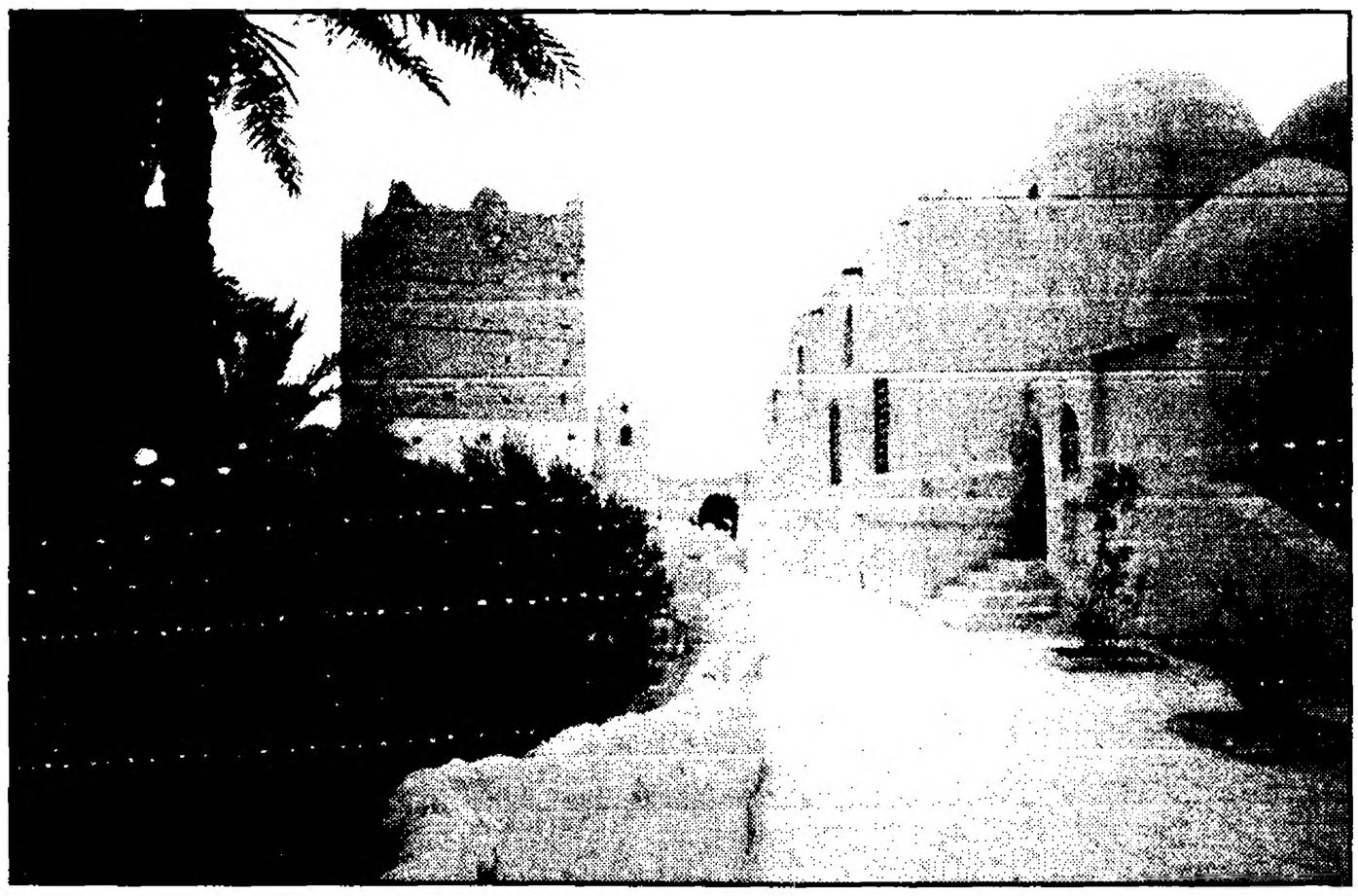
comparând-o cu tulpina unui arbore care-şi are rădăcinile în învățătura Mântuitorului şi a Apostolilor, şi care s-a înălțat drept, fără să se abată la stânga sau dreapta, spre vreo ramură, adică fără să cadă în vreo erezie. Ca să mă încredințez îl întreb dacă Biserica coptă recunoaşte primatul şi infailibilitatea papală. Referitor la citatul de la Matei 16, 18 Abuna Elia îmi spune că piatra pe care Mântuitorul a promis să zidească Biserica Sa nu e Petru ca persoană, ci mărturisirea pe care Apostolul a făcut-o: "Tu eşti Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu" (Matei 16, 16). Argumentul mă face parcă să înțeleg şi mai mult de ce se numesc copții, "ortodocşi".

Intrăm cu Abuna Elia într-un salon al mănăstirii şi aşteptăm apariția Părintelui Fenuz. Se mai adaugă câțiva călugări şi credincioşi. Abuna Fenuz a intrat în mănăstirea Sf. Pavel din 1948 şi trebuie să aibă peste şaptezeci de ani. Intră în salon sprijinit de câțiva credincioşi şi se aşează într-un fotoliu, în centrul atenției. E negricios şi ars de soarele şi vântul deşertului, îmbrăcat într-o sutană slinoasă şi veche, iar pe cap nu poartă baticul copt ca toți ceilalți, ci are un fes de lână lăsat pe ochi. Aspectul său general e mai degrabă cel al mecanicului de întreținere al mănăstirii şi nu al părintelui ei spiritual. Îi suntem prezentați şi îngenunchem pe rând în fața fotoliului în care e aşezat, ca să-şi pună mâna pe creştetul nostru şi să ne binecuvânteze. Binecuvântarea e în coptă şi nu înțeleg decât «Iisus Hristos» şi «Amin», la sfârşit. În semn de binecuvântare şi bun augur, ne miruieşte pe frunte în semnul crucii cu ulei aromat dintr-o sticluță în care-şi moaie degetul gros. Mai târziu aflu că uleiul pentru miruit se ține pe moaştele sfinților care odihnesc în mănăstire şi este cules cu ocazia diferitelor sărbători, fiind foarte prețuit şi purtând valențe miraculoase.

După noi vine un tânăr din sudul Egiptului, care îngenunchează în fața părintelui şi-i cere să-l binecuvânteze ca să-şi schimbe locul de muncă. Binecuvântarea lui Abuna Fenuz e de fapt o scurtă rugăciune de mijlocire, despre care se spune că s-a împlinit de multe ori, mulți credincioşi venind să-I mulțumească lui Dumnezeu la mănăstire. Abuna află că tânărul lucrează la montarea şinelor de tren şi constată cât este de slab, încuviințând că e o muncă grea pentru el. Abuna Fenuz vorbeşte rar şi privind în jos, cu pleoapele întredeschise, explicând — parcă tuturor — în ce constă munca de instalare a şinelor: aranjarea pietrişului de terasament, traverse, şine lungi şi grele, şuruburi şi măsurători, spre disperarea până şi a călugărilor prezenți, care-i aduc aminte că tânărul vrea să-şi schimbe munca, nu să se perfecționeze în ea. Dar poate că acesta era de fapt şi mesajul părintelui... În cele din urmă tânărul ia binecuvântarea şi pleacă transfigurat de fericire că-şi va schimba în curând munca.

Îmi dau seama din discuțiile celorlalți călugări că Michael aşteaptă să primească binecuvântare să găsească o fată bună cu care să se însoare. Simon nu solicită nici o binecuvântare specială, iar mie mi-e de ajuns binecuvântarea

de la început. Dar Abuna Fenuz îmi adresează totuşi câteva cuvinte. Mai întâi nu pare să găsească nici o deosebire între român-ortodox şi rum-ortodox, iar când zice România face imediat referire la Roma şi Constantinopol, ca şi cum acestea s-ar afla în ţara mea. Îmi spune cu un zâmbet în colţul buzelor că noi, rum-ortodocşii, avem în jurisdicţie Ierusalimul şi Cana Galileii, şi prin urmare putem bea vin şi să ne veselim. Audienţa se binedispune ca de o glumă bună, dar, întrucât acestea au fost singurele cuvinte pe care mi le-a adresat părintele de la statura sa duhovnicească, încerc să le găsesc şi înţelepciunea ascunsă.

Incinta mănăstirii "Sf. Pavel Tebeul"

Ne luăm rămas bun de la părinţii mănăstirii Sf. Pavel Tebeul şi ne îndreptăm spre Cairo. Şoseaua se desfăşoară din nou prin deşert şi mă·mir cât de repede pot să treacă trei zile în pustia primelor mănăstiri din lume. Privesc la Marea Roşie, spre Sinaiul care se vede în depărtare. În minte mi se naşte o întrebare, în locul tuturor celorlalte de la început: «Oare când vom bea vinul împreună, la Cana»?

Cairo, mai 1998

Însemnări

DIN VIAȚA POLITICĂ ȘI RELIGIOASĂ A ROMÂNIEI
Administrația centrală a cultelor - puncte de reper

Secretar de Stat al
Secretariatului de Stat pentru Culte
Dr. *Gheorghe F. Anghelescu*

Secretariatul de Stat pentru Culte este organul de specialitate al administrației publice centrale în subordinea Guvernului, care asigură relațiile statului cu cultele religioase din România. Dintre numeroasele sale atribuții ne mărginim să amintim că acest organ central sprijină toate cultele religioase în vederea participării lor la viața socială şi spirituală, urmăreşte ca în relațiile dintre culte să fie excluse orice forme sau mijloace de învrăjbire, în condițiile în care cultele religioase recunoscute sunt libere şi autonome față de autoritățile publice ale statului. Un loc deosebit în activitatea Secretariatului de Stat pentru Culte îl ocupă sprijinirea financiară a construirii şi restaurării lăcaşurilor de cult, precum şi grija pentru valorificarea patrimoniului istoric, artistic şi cultural al cultelor, prin organizarea de expoziții şi de muzee confesionale.

Întemeierea instituției actuale se leagă de însuşi momentul de fundamentare al statului român modern, prin Unirea Moldovei şi a Țării Româneşti. Imediat după alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al Moldovei şi al Țării Româneşti, în ianuarie 1859, au fost înființate la Iaşi şi la Bucureşti câte un Minister al Cultelor. Începând din anul 1862, odată cu unificarea administrativă a Principatelor Române, a luat ființă Ministerul Cultelor, a cărui continuitate durează până astăzi. Între anii 1867-1921 a funcționat sub denumirea de Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice, tocmai pentru a accentua caracterul principial al activității Bisericilor pentru educație şi instrucție, cunoscându-se faptul că în perioada respectivă şcolile confesionale aveau o mare pondere în sistemul educației naționale.

După realizarea Marii Uniri din 1918, Ministerul Cultelor şi Artelor a fost organul central al statului pentru problemele cultelor religioase (1921-1930), pentru a reveni la forma Ministerul Cultelor şi Instrucțiunii Publice (1930-1939), după care s-a reorganizat în Ministerul Educației Naționale, Cultelor şi Artelor (1940-1945), pentru ca în perioada 1946-1957 să redevină Ministerul Cultelor; apoi a funcționat sub denumirea de Departamentul Cultelor (1957-1990). Asocierea cultelor cu artele în perioada interbelică justifică în special activitatea de depistare, restaurare şi conservare a monumentelor istorice religioase, motivată şi prin constituirea şcolii româneşti de restaurare în cadrul Comisiunii Monumentelor Istorice. Propaganda României peste hotare era axată în aceeaşi perioadă pe popularizarea valorilor eclesiastice cu caracter de unicat în Europa.

În urma Revoluției din 1989, vechiul organ redevine pentru o scurtă perioadă Ministerul Cultelor (ianuarie - iulie 1990), după care funcționează până în prezent sub forma de Secretariat de Stat pentru Culte. În aceşti ultimi ani, legătura instituției cu Guvernul s-a realizat prin intermediul unui ministru secretar de stat,

iar între anii 1996 - 1998 se află în dependență directă de primul ministru. Dată fiind puternica implicare a cultelor religioase în toate domeniile vieții spirituale şi culturale din România, firesc este ca dependența de primul ministru să se perpetueze până va redeveni un Minister al Cultelor.

În decursul vremii, Ministerul Cultelor s-a implicat permanent în ridicarea prestigiului vieții şi activității cultelor religioase recunoscute din țară, fiind, spre exemplu, deosebit de activ în momentele fundamentale ce au dus la obținerea Autocefaliei şi la ridicarea Bisericii Ortodoxe Române la rang de Patriarhie.

Încă de la înființarea sa în anul 1859, Ministerul cultelor a avut ca demnitari pe cele mai reprezentative personalități ale vieții politice, ştiințifice şi artistice ale vremii, dintre care ne mărginim să semnalăm: Alexandru Odobescu, Dimitrie Bolintineanu, C. A. Rosetti, Titu Maiorescu, Take Ionescu, Spiru C. Haret, I. G. Duca, Simion Mehedinți, P. P. Negulescu, Vasile Goldiş, Nicolae Iorga, Dimitrie Gusti, episcopul academician Nicolae Colan, Ion Nistor, Mareşalul Ion Antonescu etc.

Prezentăm mai jos lista demnitarilor care au condus această prodigioasă instituție, care a fost permanent implicată în destinul spiritual al țării.

Bibliografie:

1. Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, p. 126-142, 413-415, 524-529;
2. Nicolae Dobrescu, *Studii de Istoria Bisericii Române contemporane*, Bucureşti, 1905, p. 162-190;
3. Constantin Pârvu, *Autocefalia Bisericii Ortodoxe Române*, în "Studii Teologice", an VI, nr. 9-10, 1954, p. 511-530;
4. Take Ionescu, *Legea clerului*, Bucureşti, 1893;
5. Tit Simedrea, *Patriarhia românească, acte şi documente*, Bucureşti, 1926, p. 226;
6. Niculae Şerbănescu, *Înființarea Patriarhiei Române*, în "Biserica Ortodoxă Română", an XCII, nr. 11-12, 1975, p. 1384-1400;
7. *Istoria României*, vol. IV, Bucureşti, 1964, p. 358-363.

CONDUCĂTORII INSTITUȚIEI CU ATRIBUȚII ÎN DOMENIUL CULTELOR

La Iaşi (1859 - 1862):

Perioada	Numele şi prenumele	Funcția
17.01 - 06.03.1859	Costache Rolla	Ministrul Cultelor
08.03 - 27.04.1859	Dimitrie A. Sturdza	Ministrul Cultelor
27.04 - 10.11.1859	Alexandru Teriachiu	Ministrul Cultelor

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
10.11.1859 - 03.04.1860	Alexandru Teriachiu	Ministrul Cultelor
30.04.1860 - 17.01.1861	Arhim. Melchisedec	Ministrul Cultelor
17.01 - 23.09.1861	Gheorghe Cuciureanu	Ministrul Cultelor
05.10.1861 - 22.01.1862	Alex. C. Cantacuzino	Ministrul Cultelor

La Bucureşti:

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
25.01 - 27.03.1859	Ioan C. Cantacuzino	Ministrul Cultelor
27.03 - 06.09.1859	Constantin Al. Crețulescu	Preşedinte al Consiliului de Miniştri şi Ministrul Cultelor
06.09 - 11.10.1859	Ioan C. Cantacuzino	Ministru ad-interim la Culte
11.10.1859 - 28.05.1860	Alexandru C. Golescu	Ministrul Cultelor
28.05 - 13.07.1860	Constantin A. Rosetti	Ministrul Cultelor
13.07.1860 - 14.04.1861	Vasile Boerescu	ad-interim la Culte
	Dimitrie Ghica	numit Ministrul Cultelor 17.10.1860
30.04 - 12.05.1861	Ioan C. Cantacuzino	Ministrul Cultelor
12.05 - 11.07.1861	Vasile Mălinescu	Ministrul Cultelor
19.07.1861 - 22.01.1862	Scarlat Fălcoiu	Ministrul Cultelor

1862 - 1880:

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
22.01 - 24.06.1862	Grigore Balş	Ministrul Cultelor
	Barbu Belu	de la 1.02.1862

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
24.06.1862 - 11.10.1863	Gheorghe Crețeanu	Ministrul Cultelor
	Nicolae Dimitrie Racoviță	de la 16.07.1862
	Gen. Christian Tell	de la 30.12.1862
	Alexandru Odobescu	de la 26.05.1863
11.10.1863 - 26.01.1865	Dimitrie Bolintineanu	Ministrul Cultelor
	Nicolae Crețulescu	din 19.07.1864
26.01 - 14.06.1865	George Vernescu	Ministrul justiției şi Cultelor
14.06.1865 - 11.02.1866	Dimitrie Cariagdi	Ministru ad-interim la justiție şi Culte din 27.06.1865 - Ministru plin
15.02 - 19.07.1866	Constantin A. Rosetti	Ministrul Cultelor
19.07.1866 - 21.02.1867	Ion Strat	Ministrul Cultelor
01.03 - 05.08.1867	Dimitrie Brătianu	Ministrul Cultelor
17.08.1867 - 15.11.1868	Dimitrie Gusti	Ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice
16.11.1868 - 12.12.1868	Papadopol Căliman	Ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice
12.12.1868 - 18.04.1870	George Mârzescu	Ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice
20.04 - 14.12.1870	Vasile Pogor	Ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice
18.12.1870 - 11.03.1871	Nicolae Gr. Racoviță	Ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice
11.03.1871 - 07.04.1873	Gen. Christian Tell	Ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice
07.04.1873 - 30.03.1876	Titu Maiorescu	Ministrul Cultelor şi Instrucțiunii Publice

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
04 - 26.04.1876	Alexandru Orăscu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
27.04.1876 - 24.11.1878	Gheorghe Chiţu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
28.11.1878 - 10.07.1879	George Cantilli	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
11.07.1879 - 20.07.1880	Nicolae Creţulescu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
20.07.1880 - 09.04.1881	Vasile Conta	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice

1881-1944:

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
10.04.1881 - 01.07.1882	Alexandru Urechia	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
01.08.1882 - 01.03.1888	Petre S. Aurelian	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
01.03.1888 - 20.03.1888	Constantin Nacu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
22.03.1888 - 22.03.1889	Titu Maiorescu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
29.03 - 03.11.1889	Constantin Boerescu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
05.11.1889 - 16.11.1889	Theodor Rosetti	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
16.11.1889 - 15.02.1891	Titu Maiorescu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
21.02 - 26.11.1891	George Dem Teodorescu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
27.11.1891 - 03.10.1895	Take Ionescu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
04.10.1895 - 21.11.1895	Petru Poni	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
21.11.1895 - 26.03.1897	George Mârzescu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
31.03.1897 - 30.03.1899	Spiru Haret	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
11.04.1899 - 06.07.1900	Take Ionescu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
07.07.1900 - 13.02.1901	Constantin C. Arion	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
14.02.1901 - 20.12.1904	Spiru Haret	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
22.12.1904 - 22.02.1906	Mihail Vlădescu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
22.02.1906 - 12.03.1907	Dr. Constantin Istrati	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
12.03.1907 - 28.12.1910	Spiru Haret	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
29.12.1910 - 14.10.1912	Constantin C. Arion	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
14.10.1912 - 31.12.1914	Constantin G. Dissescu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
04.01.1914 - 28.01.1918	Ion Gheorghe Duca	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
29.01 - 04.03.1918	Matei Cantacuzino	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
05.03 - 23.10.1918	Simion Mehedinţi	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
24.10 - 28.11.1918	Petru Poni	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
29.11.1918 - 12.12.1919	Dr. Constantin Angelescu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
01.12 1919 - 16.12.1919	Octavian Goga	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
16.12.1919 - 12.03.1920	Ion Borcea	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice
13.03.1920 - 16.12.1921	Petre P. Negulescu	Ministrul Cultelor şi Instrucţiunii Publice

De la 12 iunie 1920 se creează Ministerul Cultelor şi Artelor.

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
17.12.1921 - 19.01.1922	Vasile Dumitrescu-Brăila	Ministrul Cultelor şi Artelor
19.01.1922 - 26.04.1923	Constantin Banu	Ministrul Cultelor şi Artelor
26.04.1923 - 29.03.1926	Alexandru Lepădatu	Ministrul Cultelor şi Artelor
30.03.1926 - 03.06.1927	Vasile Goldiş	Ministrul Cultelor şi Artelor
21.06.1927 - 09.11.1928	Alexandru Lepădatu	Ministrul Cultelor şi Artelor
10.11.1928 - 06.06.1930	Aurel Vlad	Ministrul Cultelor şi Artelor

De la 14.11.1929 reapare Ministerul Instrucţiunii Publice şi Cultelor.

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
07.06 - 12.06.1930	Ion Logoşianu	Ministrul Instrucţiunii Publice şi Cultelor
13.06 - 17.06.1930	Nicolae Costăchescu	Ministrul Instrucţiunii Publice şi Cultelor

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
17.06 - 09.10.1930	Ghiţă Pop	Ministrul Instrucţiunii Publice şi Cultelor
10.10.1930 - 17.04.1931	Nicolae Costăchescu	Ministrul Instrucţiunii Publice şi Cultelor
18.04.1931 - 05.06.1932	Nicolae Iorga	Ministrul Instrucţiunii Publice şi Cultelor
06.06 - 10.08.1932	Ion Lugoşianu	Ad-interim
11.08.1932 - 13.11.1933	Dimitrie Gusti	Ministrul Instrucţiunii Publice şi Cultelor
14.11.1933 - 01.10.1934	Dr. Constantin Angelescu	Ministrul Instrucţiunii Publice şi Cultelor
02.10.1934 - 28.08.1936	Alexandru Lepădatu	Ministrul Cultelor şi Artelor
29.08.1936 - 28.12.1937	Victor Iamandi	Ministrul Cultelor şi Artelor
29.12.1937 - 10.02.1938	Ioan Lupaş	Ministrul Cultelor şi Artelor
11.02. - 29.03.1938	Victor Iamandi	Ministrul educaţiei Naţionale şi ad-interim la Culte şi artă
30.03.1938 - 31.01.1939	Episcop Nicolae Colan	Ministrul educaţiei Naţionale şi ad-interim la Culte şi Arte din 20.06.1938 Ministrul Cultelor şi Artelor
01.02.1939 - 23.11.1939	Nicolae Zigru	Ministrul Cultelor şi Artelor
24.11.1939 - 10.05.1940	Ion Nistor	Ministrul Cultelor şi Artelor
11.05 - 28.06.1940	Ştefan Ciobanu	Ministrul Cultelor şi Artelor

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
28.06 - 03.07.1940	Constantin Giurescu	Ministrul Cultelor şi Artelor
04.07 - 08.07.1940	Horia Sima	Ministrul Cultelor şi Artelor
08.07 - 04.09.1940	Radu Budişteanu	Ministrul Cultelor şi Artelor
14.09.1940 - 26.01.1941	Traian Brăileanu	Ministrul educaţiei nationale, Cultelor şi Artelor
27.01.1941 - 01.01.1942	General Radu Rosetti	Ministrul educaţiei Naţionale, Cultelor şi Artelor
12.01 - 04.12.1942	Mareşal Ion Antonescu	Ministru ad-interim la Ministerul Culturii Naţionale şi Culte
04.12.1942 - 23.08.1944	Ion Petrovici	Ministrul Culturii Naţionale şi Culte
23.08 - 03.11.1944	General Ion Boiteanu	Ministrul Culturii Naţionale şi Culte
04.11.1944 - 05.03.1945	Gheorghe Pop	Ministrul Cultelor şi Artelor

1945 - 1997:

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
06.03.1945 - 30.11.1946	Preot Constantin Burducea	Ministrul Cultelor
01.12.1946 - 29.12.1947	Radu Roşculeţ	Ministrul Cultelor
30.12.1947 - 23.04.1951	Stanciu Stoian	Ministrul Cultelor
23.04.1951 - 02.06.1952	Vasile Pogăceanu	Ministrul Cultelor
28.01.1953 - 19.03.1957	Petre Constantinescu Iaşi	Ministrul Cultelor

Perioada	Numele şi prenumele	Funcţia
1957 - 1975	Dumitru Dogaru	Secretar general al Departamentului Cultelor. Din 1970 - Preşedintele Departamentului Cultelor
1975 - 04.02.1977	Nenciu Gheorghe	Vicepreşedintele Departamentului Cultelor
04.02.1977 - 07.05.1984	Ion Roşianu	Preşedintele Departamentului Cultelor
07.05.1984 - 18.01.1990	Ion Cumpănaşu	Preşedintele Departamentului Cultelor
18.01.1990 - 05.07.1990	Nicolae Stoicescu	Ministrul Cultelor
06.07.1990 - 01.03.1995	Prof. Dr. Gheorghe Vlăduţescu	Secretar de Stat al Secretariatului de Stat pentru Culte
01.07.1995 - 22.11.1996	Ilie Fonta	Secretar de Stat al Secretariatului de Stat pentru Culte
23.11.1996 - 23.01.1997	George Cârstoiu	Secretar de Stat ad-interim
23.01.1997	Dr. Gheorghe F. Anghelescu	Secretar de Stat al Secretariatul de Stat pentru Culte

PRIMUL POST DE RADIO ORTODOX DIN ROMÂNIA A ÎNCEPUT SĂ EMITĂ LA IAȘI

Redactor Şef,
Mihai Doroşincă

RADIO TRINITAS

Emoție, bucurie, mirare...

Aceste sentimente şi multe altele însoțeau pe toți cei ce forfoteau în Vinerea Mare pe lângă vechea casă dc apc din incinta Mănăstirii Golia.

Era seară... 19 fără câteva minute... Deodată, începu să se audă slujba Prohodului de la Catedrala Mitropolitană din Iaşi.

Era Radio "Trinitas"...

Prima transmisiune... Primele emoții...

Radio "Trinitas" aparține Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei şi face parte din Institutul Cultural Misionar "Trinitas" care îşi are sediul la Mănăstirea Golia. A fost înființat din inițiativa şi cu sprijinul nemijlocit al Înalt Prea Sfințitului Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei. Desfăşoară activități misionare, culturale, social-educative menite să sprijine cât mai intens activitatea generală cultural-misionară, educativă şi spiritual-socială a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei.

Vrea şi reuşeşte, prin emisiunile şi oamenii săi, să ajungă la sufletele credincioşilor...

Radio "Trinitas": un radio pentru sufletul dumneavoastră...

Vrea şi reuşeşte să aducă pacea, liniştea, dragostea, prietenia, dialogul între oameni...

Vrea să-i apropie pe oameni de Dumnezeu...

Vrea să-i apropie pe oameni de credinţă...

Vrea să-i apropie pe oameni de oameni, de Biserică...

Radio "Trinitas" a fost o surpriză plăcută de Sfintele Paşti pentru toţi credincioşii. A început frumos, dar şi greu. Era o forfotă continuă. Redactorii, reporterii, tehnicienii, toţi încercau să-şi facă cât mai bine treaba, entuziasmul suplinind lipsa experienţei. Era (şi încă este) primul post de radio ortodox din România. Emisia este de 24 de ore, şapte zile pe săptămână. Era şi este foarte mult de muncă. Forfotă era ziua, dar şi noaptea. În sediile departamentelor de Ştiri, Muzică, Tehnic era permanent cineva. Doar slujba din noaptea de Paşti i-a rupt pe redactori de munca lor, pentru un timp, atât cât să meargă şi ei în biserică. Sfârşitul slujbei i-a adus însă din nou în radio. Atmosfera din noaptea de Paşti a fost extraordinară. La miezul nopţii sute de credincioşi intrau pe poarta Mănăstirii Golia mergând spre biserică. Treceau pe sub turnul Goliei şi, inevitabil, privirea le era atrasă de construcţia din stânga lor. Înscrisul de la intrare îi edifica şi minuna în acelaşi timp: Radio "Trinitas" al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei. Mulţi dintre ei se rugau...

Prima zi de Paşti a fost "mângâiată" de razele soarelui, tainic participant la bucuria Învierii Domnului, alături de redactori, reporteri, tehnicieni, ascultători...

Radio "Trinitas" a fost vizitat atunci de o echipă a TVR-Iaşi, care a făcut un reportaj. Ne povesteau, nu fără nostalgie, cum au început ei emisia în capitala Moldovei: cu bucurie, entuziasm, emoţie, dar şi greutăţi. Căldura şi prietenia lor ne-au încălzit.

Seara a fost deosebită. Am avut bucuria de a avea în studio, într-o emisiune transmisă în direct, chiar pe iniţiatorul postului de radio "Trinitas": Înalt Prea Sfinţitul Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei. Părintele Mitropolit s-a adresat astfel, pentru prima dată pe calea undelor, proaspeţilor noştri ascultători, urarea pascală "Hristos a înviat!" ajungând deodată în fiecare casă în care se asculta Radio "Trinitas".

Radio "Trinitas" şi-a propus o serie de obiective, dintre care amintim: promovarea credinţei şi vieţii creştine, promovarea educaţiei moral-religioase, promovarea culturii creştine şi româneşti în context naţional şi internaţional, promovarea activităţilor social-filantropice ale Bisericii, iniţierea şi sprijinirea unor activităţi educative pentru protejarea naturii şi a mediului înconjurător, promovarea dialogului cu alte Biserici şi instituţii care apără şi cultivă demnitatea persoanelor umane şi valorile spirituale izvorâte din iubirea omului faţă de Dumnezeu şi faţă de semeni.

Emisiunile postului de radio "Trinitas" sunt variate şi multiple: slujbe religioase zilnice (Rugăciunea de dimineaţă, Sfânta Liturghie, Vecernia, Miezonoptica), programe teologice (Cuvintele credinţei, Teologie şi spiritualitate, Pelerini la locurile sfinte, Convorbiri duhovniceşti), programe culturale (Patrimoniu cultural, Artă eclesială, Noutăţi editoriale), programe pentru copii şi tineret (Gimnazium, Gaudeamus, Lyceum, Îngeraşul meu), programe muzicale, ştiri, relatări, reportaje, interviuri. Programele muzicale sunt ample, conţinând mai ales muzică religioasă şi cultă.

Odată începută emisia, mesajele nu au întârziat să apară. Ne-au bucurat în mod deosebit cuvintele Prea Fericitului Patriarh Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, care în încheiere a spus: "*Binecuvântez din toată inima acest început şi rog pe Bunul Dumnezeu să dăruiască sănătate Înalt Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit Daniel pentru împlinirea acestei osteneli în Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, iar cuvântul lui Dumnezeu care va fi răspândit prin intermediul postului de radio "Trinitas" să fie ascultat de toţi cei care iubesc cultura şi frumuseţea Ortodoxiei şi să aducă roade însutite şi înmiite în sufletele lor*".

Numeroşi pelerini, români şi străini au vizitat sediul Radio "Trinitas"; de asemenea, numeroşi ierarhi, dintre care amintim pe P.S. Timotei Seviciu, Episcopul Aradului, Ienopolei şi Hălmagiului, P.S. Laurenţiu Streza, Episcopul Caransebeşului, P.S. Teofan Sinaitul, Episcop vicar patriarhal.

Printre vizitatori s-a numărat şi domnul Gheorghe Anghelescu, Ministru Secretar de Stat pentru Culte, care a spus, printre altele: «*Postul de radio va ajuta foarte mult la realizarea misiunii pe care o au preoţii în eparhia aceasta [...]. Prin acest post de radio se va ajunge mai uşor la sufletul omului. Am încredere în postul de radio "Trinitas"*».

A fost un început foarte frumos, plin de emoţii, care va rămâne permanent în amintirea noastră, şi nu numai a noastră, căci Radio "Trinitas" este un "radio pentru sufletul dumneavoastră".

DOUĂ PORTRETE VOIEVODALE PE UN EPITRAHIL BRODAT DATÂND DIN SEC. AL XV-LEA, EXISTENT LA MĂNĂSTIREA PUTNA

(Opinii, controverse, precizări)

Dr. *Claudiu Paradais*

Faima inegalabilă a Mănăstirii Putna, cu rezonanţele sale profunde în conştiinţa poporului nostru, se datorează în primul rând faptului că aici îşi doarme somnul de veci strălucitul Ştefan-voievod, unul dintre cei mai iscusiţi comandanţi de oşti ai tuturor timpurilor, aprig apărător de ţară, genial om politic, diplomat, organizator şi ctitor de cultură românească, simbol al luptei seculare a neamului pentru independenţa, unitatea, libertatea şi demnitatea sa. Îşi mai datorează apoi acest slăvit monument faima şi forţa polarizantă minunateior iegende care s-au plăsmuit în jurul său, marilor serbări, cu tâlcuri adânci, care au avut loc şi, nu în ultimul rând, inestimabilelor comori artistice făurite şi adunate între zidurile sale sau făurite şi plecate dintre aceste ziduri.

Prestigioşi istorici români şi străini apreciază, pe bună dreptate, că la Putna se păstrează una dintre cele mai însemnate colecţii de artă medievală din lumea întreagă. Broderiile, manuscrisele, miniaturile, argintăriile, icoanele, sculpturile în lemn şi în piatră, mormintele voievodale ca şi monumentul în sine, considerat în ansamblul său, sunt ocrotite şi păstrate de veacuri, cu pioasă grijă, iar uneori şi cu mari riscuri pe care vrednicii slujitori ai Bisericii şi le luau asupra lor, mergând uneori până la sacrificiul suprem; ele sunt, de asemenea, cercetate, interpretate,

prezentate şi popularizate, pe diferite căi, orale sau scrise, prin expoziţia permanentă a muzeului mănăstirii, în primul rând, dar şi prin frecventele expoziţii de artă religioasă organizate în ţară sau peste hotare, în mari centre cultural-artistice ale Europei: la Paris şi Geneva, la Bruxelles şi Göteborg, la Atena şi Londra, la Stockholm şi Belgrad etc.

Broderii ca **Sf. Aer** din 1481; ca **Procovețele pentru disc şi pentru potir** din acelaşi an; ca **Dverele** din 1483, 1485 şi 1500, reprezentând **Bunavestire**, **Adormirea Maicii Domnului** şi **Răstignirea**; ca **Epitaful** din 1490 şi ca marea **Dveră** din 1510, reprezentând, din nou, **Adormirea Maicii Domnului**; ca **Acoperământul de mormânt al Mariei de Mangop** din 1477, înfăţişând portretul defunctei, brodat în chip de **gisant**; ca **Epitrahilele**, **Bedernița**, **Rucavița** şi **Omoforul** din secolele al XV-lea şi al XVI-lea constituie nu numai un florilegiu de capodopere ale artei medievale româneşti, ci şi ale celei universale.

Broderie deosebit de bogată în reprezentări figurative şi motive ornamentale, epitrahilul sau patrafirul constituie una din componentele specifice şi obligatorii, totodată, ale veşmintelor purtate de preoţi şi arhierei în timpul oficierii serviciului religios. Are forma unei fâşii textile cu dimensiuni variabile, atingând uneori lungimea de aproape trei metri, iar lăţimea de circa 10-12 centimetri. Denumirea sa derivă din cuvântul grecesc **epitrachelion**, care desemnează modalitatea de îmbrăcare a acestei odăjdii **pe după gât**, fiind lăsată să cadă în faţă, de pe ambii umeri, în două părţi egale, cusute între ele sau încheiate cu nasturi decorativi.

Epitrahilul îşi are obârşia în orar, cu care a fost identic iniţial şi din care a descins, adaptându-se treptat la o altă manieră de îmbrăcare, pentru a marca deosebirea dintre preot şi diacon[1]. Distinct constituit, el apare pentru prima dată menţionat în scrierile Sfântului Gherman I, patriarhul Constantinopolului între anii 715-730.

Veşmânt liturgic specific cultului ortodox, epitrahilul aminteşte credincioşilor de ştreangul sau ştergarul cu care a fost tras de gât Mântuitorul spre locul crucificării, simbolizând, de aceea, în ansamblul veşmintelor sacerdotale, "jugul cel bun al preoţiei", care trebuie purtat cu smerenie pentru că acesta este "darul Duhului Sfânt care se pogoară peste săvârşitorul de cele sfinte"[2]. Considerat ca un **veşmânt esenţial**, îmbrăcarea sa de către preot sau arhiereu la oficierea oricărui serviciu religios se impune cu atâta stringenţă, "încât Simeon, arhiepiscopul Tesalonicului, recomandă ca, în împrejurări de forţă majoră, când nu s-ar găsi un epitrahil la îndemână, să se pună în chip de epitrahil brâul, o altă pânzătură sau chiar o bucată de funie, după ce au fost binecuvântate în scopul acestei întrebuinţări..."[3].

Petrecându-se în jurul grumazului, epitrahilul se îmbracă pe deasupra stiharului, împodobindu-l cu decoraţiile sale figurative care înfăţişează - în cadre

---

[1] Petre Vintilescu, **Liturghierul explicat**, Bucureşti, 1972, p. 104 şi nota 221 la subsol.

[2] I.V. Raiculescu, **Biserica, obiectele sfinte din ea şi veşmintele bisericeşti**, Bucureşti, 1903, pp. 72-73; Victor Aga, **Simbolica biblică şi creştină**, Timişoara, 1935, p. 106, art. **Epitrahil**; I.D. Ştefănescu, **Iconografia artei bizantine şi a picturii feudale româneşti**, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1973, p. 203.

[3] Apud Petre Vintilescu, op. cit., p. 105.

izolate - prooroci, apostoli, evanghelişti, mucenici, episcopi etc. sau **praznice împărăteşti**, adică scene din viaţa biblică a Mântuitorului, dispuse în arcade arhitectonice sau în chenare geometrice, fie circulare, fie rectangulare, ornamentate la rândul lor cu motive tradiţionale, simbolice, vegetale şi zoomorfe. Distribuite în registre paralele, două câte două, uneori aceste decoraţii se încheie, la poalele piesei, cu portretele donatorilor, îndeobşte voievozi sau mari dregători, şi cu scurte inscripţii votive ori de danie.

Veşmintele personajelor, brodate în fire de aur şi argint, se păstrează adeseori intacte în toate detaliile lor, decantate, de altfel, prin stilizare, până la esenţele cele mai sugestive. Chipurile acestora însă, atunci când au fost brodate numai în fire de mătase - material mai puţin rezistent - au devenit aproape irecognoscibile sub acţiunea distructivă a factorilor de microclimat, a celor biochimici şi mecanici, a eroziunii timpului, în general. Dar, aceiaşi factori, care produc asemenea efecte negative, conferă imaginilor respective şi o pecete nobilă, o patină cu inefabile preţiozităţi cromatice, cu ape şi cu scânteieri discrete de o inegalabilă distincţie.

În confecţionarea epitrahilelor, arta broderiei româneşti ajunge la o mare măiestrie atât în stilizarea figurilor, cât şi în armonizarea culorilor, folosind materiale dintre cele mai preţioase: suporturi de mătase, dublate cu ţesături de in, broderii cu fire de aur şi de argint, culori vegetale discrete şi de un mare rafinament cromatic.

Cel mai vechi epitrahil românesc, ajuns până la noi, se găseşte la Mănăstirea Tismana şi datează din vremea lui Dan I (1383-1386), ori din primii ani ai domniei lui Mircea cel Bătrân (1386-1418). Un epitrahil de o mare măiestrie artistică şi iconografică au donat Alexandru cel Bun şi doamna sa Marina, în jurul anului 1427, Mănăstirii Bistriţa, dar, din păcate, acesta s-a pierdut peste hotare în timpul primului război mondial. Valoroasa piesă prezenta şi un deosebit interes documentar, deoarece conţinea, la poale, portretele donatorilor, primele portrete voievodale cunoscute în arta broderiei româneşti[4].

Din epoca lui Ştefan cel Mare se păstrează, la Mănăstirea Putna, mai multe epitrahile de o rară frumuseţe, executate chiar aici, din porunca marelui domn pentru slăvita sa ctitorie.

Brodat în întregime cu fir de aur, de argint şi de mătase colorată, epitrahilul care face obiectul prezentei comunicări este unul dintre cele mai frumoase din colecţia Mănăstirii Putna şi, totodată, unul dintre cele mai bine conservate. Continuând tradiţia iconografică a epitrahilelor din vremea lui Alexandru cel Bun, decoraţiile sale ilustrează - în mici compoziţii măiestrit regizate - momente semnificative din **Noul Testament**, fiind singurul epitrahil cu astfel de reprezentări ajuns până la noi din secolul al XV-lea. La partea superioară, care se petrece pe după grumaz, este înfăţişată **Cina de la Mamvri**, iar de-a lungul celor două poale, în 16 medalioane, dispuse două câte două pe opt registre, încadrate de chenare înflorate, despărţite între ele prin broderii cu motive geometrice sau vegetale, sunt brodate 16 scene evanghelice: **Bunavestire** şi **Naşterea**, **Prezentarea la templu** şi **Botezul**, **Schimbarea la Faţă** şi **Învierea lui Lazăr**, **Intrarea în Ierusalim** şi **Cina cea de taină**, **Rugăciunea de pe muntele Măslinilor** şi **Calvarul**, **Flagelarea** şi

---

[4] Maria Ana Musicescu, **Broderia medievală românească**, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1969, p. 8, p. 29, cat. nr. 7 şi fig. 10-12.

Răstignirea, **Punerea în mormânt** şi **Adormirea Maicii Domnului**, **Coborârea în iad** şi **Coborârea Sfântului Duh**. Scenele menţionate sunt indicate cu inscripţii greceşti, iar în continuarea lor, spre capetele epitrahilului, în alte două medalioane, care au polarizat şi continuă să polarizeze în mod deosebit atenţia cercetătorilor, apar mult discutatele portrete votive ale lui Ştefan voievod şi fiului său Alexandru. Acestea din urmă sunt indicate cu inscipţii slavone. Decorul se încheie cu două borduri înalte, reprezentând motive geometrice, brodate cu fir de aur, de argint şi de mătase colorată, sub care sunt prinse câte cinci canafuri, cu pasmanterii de mătase roşie învârstate cu fir de aur.

În medalionul cu portretul atribuit lui Ştefan cel Mare este brodată cu fir de aur inscripţia votivă în limba slavonă: "Ştefan voievod".

În medalionul cu portretul lui Alexandru este brodată cu fir de aur inscripţia votivă în limba slavonă "Alexandru, fiul lui Ştefan voievod".

Majoritatea cercetătorilor consideră că acest epitrahil este "anterior anului 1480". Virgil Vătăşianu afirmă, cu drept cuvânt, că nu ştie pe ce se întemeiază această datare propusă de Tafrali. Având în vedere faptul că Alexandru, fiul lui Ştefan cel Mare, moare în anul 1496, piesa trebuie considerată **anterioară** faţă de acest an, sau, după expresia lui I.D. Ştefănescu, ea "nu poate fi posterioară acestui an, fiindcă fiul este arătat în viaţă alături de tată"[5]. Vasile Drăguţ, însă, eludând aproximaţiile, o consideră categoric **din 1490**[6]. Mai menţionăm, de asemenea, că unii cercetători, cum ar fi Corina Nicolescu, Theodor Manolache ş.a., îl numesc pe fiul lui Ştefan cel Mare, din acest epitrahil, **Alexăndrel**[7], or se ştie că fiul marelui voievod a rămas în istorie cu numele de Alexandru. Cel ce este cunoscut sub numele de Alexăndrel era fiul lui Iliaş, fratele lui Bogdan al II-lea şi, deci, vărul lui Ştefan cel Mare, care a domnit de mai multe ori în Moldova, înainte de anul 1455. În sfârşit, s-au emis şi unele opinii diferite cu privire la identitatea celor două portrete. Ştefan S. Gorovei, bunăoară, crede că chipul lui Alexandru de pe epitrahilul de la Putna, înfăţişat "alături de un Ştefan voievod slăbănog, bărbos şi cu privirea dusă - şi nu rotund la faţă, ras şi cu privirea expresivă, cum îl vedem pe Ştefan cel Mare în majoritatea portretelor bine păstrate - aparţine [...] altui Alexandru, fiul voievodului Ştefan al II-lea"[8]. În acest caz şi epitrahilul ar fi, desigur, din prima jumătate a secolului al XV-lea... Cu peste 10 ani mai înainte, însă, Teodora Voinescu atrăgea atenţia că nu trebuie să căutăm **asemănarea** în astfel de portrete

---

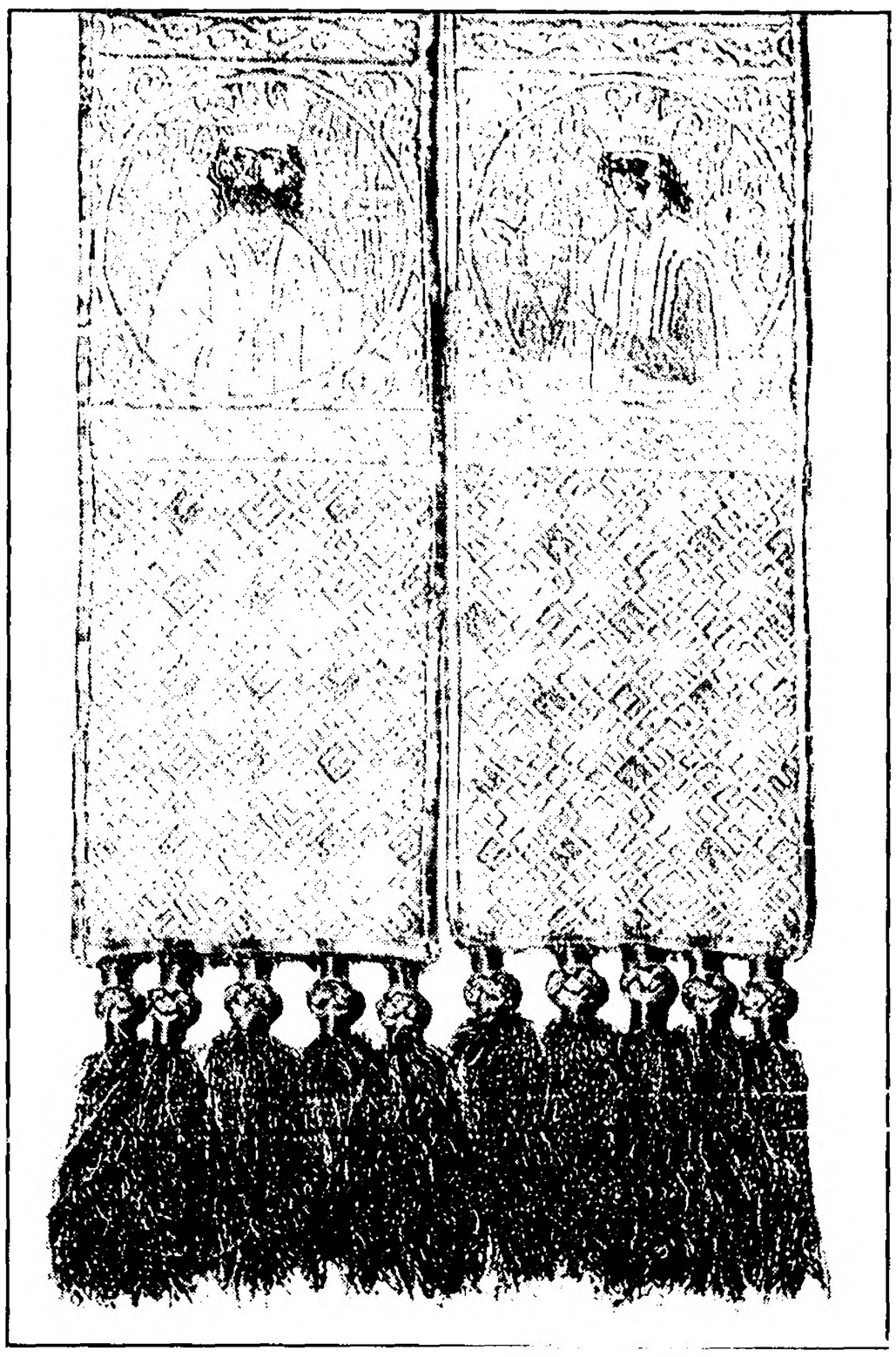
[5] Virgil Vătăşianu. **Istoria artei feudale**. vol. I. Editura Academiei Române. Bucureşti. 1959. p. 291-923; I.D. Ştefănescu. **Broderiile de stil bizantin şi moldovenesc în a doua jumătate a sec. XV**. în vol. **Cultura moldovenească în timpul lui Ştefan cel Mare**. Editura Academiei Române. Bucureşti. 1964. p. 484.

[6] Vasile Drăguţ. **Dicţionar enciclopedic de artă medievală românească**. Editura ştiinţifică şi enciclopedică. Bucureşti. 1976. p. 137.

[7] Corina Nicolescu. **Tezaurul de broderii şi ţesături al Mănăstirii Putna**. în revista "Mitropolia Moldovei şi Sucevei" nr. 7-8/1966. p. 449-450; Theodor N. Manolache. **Ştefan cel Mare şi viaţa religioasă din vremea sa**. în revista "Biserica Ortodoxă Română" nr. 5/1957. p. 416.

[8] Ştefan S. Gorovei. **Muşatinii**. Editura Albatros. Bucureşti. 1976. p. 72.

pentru că "Chipul lui Ştefan nu este aici un portret, ci rămâne un simbol, rupt parcă din galeria de sfinţi aşezaţi unii sub alţii în epitrahilele epocii"[1]. Celelalte portrete votive din epocă, reprezentându-l sigur pe Ştefan cel Mare, fie brodat, fie zugrăvit ori miniat, infirmă totuşi această opinie, validând-o, mai curând, pe a lui Ştefan S. Gorovei. Ne referim în primul rând la miniatura din faimosul Evangheliar de la Humor din 1473 şi la fresca votivă de la Voroneţ, la basorelieful în piatră de la Mănăstirea Vatoped - Athos, din 1496, la Dvera Răstignirii din 1500 de la Putna şi la epitrahilul de la Dobrovăţ - toate contemporane voievodului - dar şi la pictura votivă din această ultimă ctitorie, care, deşi zugrăvită cu aproximativ un sfert de secol mai târziu, ne-a transmis întocmai figura sa. În toate aceste reprezentări, Ştefan cel Mare are chipul ras, rotund şi energic, ochii albaştri şi ageri, sprâncenele groase şi arcuite, nasul drept, mustaţa plină, pletele blonde şi ondulate, fruntea înaltă şi boltită. Aşadar, nimic asemănător cu chipul voievodului de pe epitrahilul discutat de noi.

Ceea ce a condus la identificarea eronată a personajelor respective este omonimia lor: Ştefan voievod, supranumit al II-lea, care a domnit de mai multe ori în Moldova între anii 1433 şi 1447, a avut un fiu numit Alexandru; Ştefan voievod, supranumit "cel Mare", care a domnit în Moldova între anii 1457 şi 1504 a avut, de asemenea, un fiu numit Alexandru. Ceea ce pledează pentru apartenenţa epitrahilului

---

[1] Teodora Voinescu, **Portretele lui Ştefan cel Mare în arta epocii sale**, în vol. **Cultura moldovenească în timpul lui Ştefan cel Mare**, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1964, p. 469.

discutat la domnia lui Ştefan al II-lea şi nu a lui Ştefan cel Mare este nu numai deosebirea flagrantă dintre fizionomiile celor doi voievozi, ci şi deosebirea de factură tehnică dintre broderia în cauză şi broderiile din epoca marelui voievod.

NOTE:

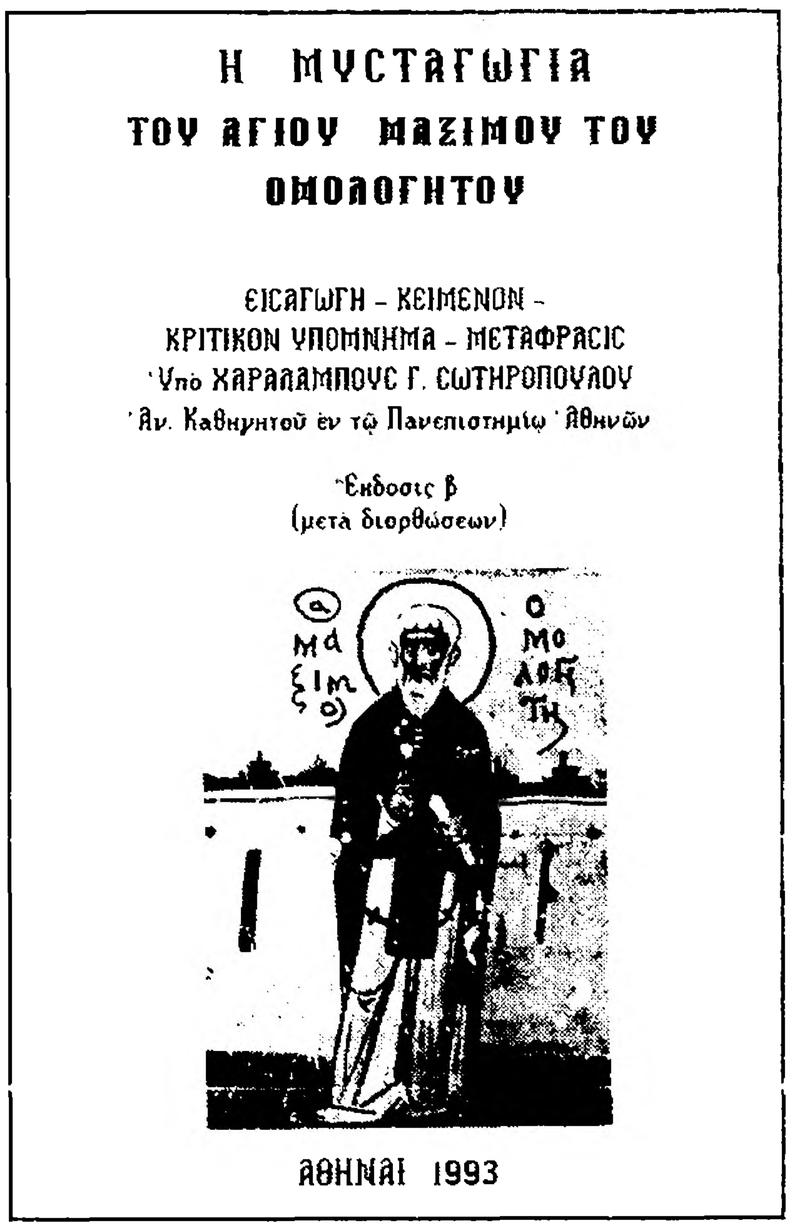
1. Petre Vintilescu, **Liturghierul explicat**, Bucureşti, 1972, p. 104 şi nota 221 la subsol.
2. I.V. Raiculescu, **Biserica, obiectele sfinte din ea şi veşmintele bisericeşti**, Bucureşti, 1903, pp. 72-73; Victor Aga, **Simbolica biblică şi creştină**, Timişoara, 1935, p. 106, art. **Epitrahil**; I.D. Ştefănescu, **Iconografia artei bizantine şi a picturii feudale româneşti**, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1973, p. 203.
3. Apud Petre Vintilescu, **op. cit.**, p. 105.
4. Maria Ana Musicescu, **Broderia medievală românească**, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1969, p. 8, p. 29, cat. nr. 7 şi fig. 10-12.
5. Virgil Vătăşianu, **Istoria artei feudale**, vol. I, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1959, p. 921-923; I.D. Ştefănescu, **Broderiile de stil bizantin şi moldovenesc în a doua jumătate a sec. XV**, în vol. **Cultura moldovenească în timpul lui Ştefan cel Mare**, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1964, p. 484.
6. Vasile Drăguţ, **Dicţionar enciclopedic de artă medievală românească**, Ed. ştiinţifică şi enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 137.
7. Corina Nicolescu, **Tezaurul de broderii şi ţesături al Mănăstirii Putna**, în revista "Mitropolia Moldovei şi Sucevei", nr. 7-8/1966, p. 449-450; Theodor N. Manolache, **Ştefan cel Mare şi viaţa religioasă din vremea sa**, în revista "Biserica Ortodoxă Română", nr. 5/1957, p. 416.
8. Ştefan S. Gorovei, **Muşatinii**, Editura Albatros, Bucureşti, 1976, p. 72.
9. Teodora Voinescu, **Portretele lui Ştefan cel mare în arta epocii sale**, în vol. **Cultura moldovenească în timpul lui Ştefan cel Mare**, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1964, p. 469.

RECENZII ŞI NOTE BIBLIOGRAFICE

Haralambos G. Sotiropoulos, **Mistagogia Sfântului Maxim Mărturisitorul. Introducere, text, comentariu, traducere**, *Atena, 1993, ediția a II-a, 264 p.*

Apariția lucrării **Mistagogia Sfântului Maxim Mărturisitorul. Introducere, text, comentariu, traducere** are o dublă motivație.

În primul rând este o consecință a faptului că în ultima vreme tot mai mulți teologi şi cercetători în probleme de patristică din Europa au arătat un interes mereu crescând față de opera Sfântului Maxim.

Η ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΑ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ
ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ - ΚΕΙΜΕΝΟΝ -
ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΥΠΟΜΝΗΜΑ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ
Ὑπὸ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ Γ. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ἀν. Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν

Ἔκδοσις β
(μετὰ διορθώσεων)

ΑΘΗΝΑΙ 1993

În al doilea rând, după 14 ani de la prima ediție, lucrarea de față, îmbunătățită, apare şi ca urmare a înființării cursurilor de Istorie a dogmelor şi Simbolică, în cadrul secției de Studii patristice la Facultatea de Teologie din Atena.

Autorul o propune ca teză de doctorat.

Domnul Haralambos G. Sotiropoulos, profesor la facultatea amintită, prezintă celebra lucrare a Sfântului Maxim într-un context pe cât de inedit, pe atât de interesant, aducând în atenția cititorilor elemente necunoscute, de o valoare intrinsecă. Autorul speră ca efortul depus "să constituie un început în seria de ediții critice ale operelor Sfântului Părinte".

Cartea este scrisă în limba greacă şi are două părți.

În prima parte, introducerea ne arată avantajul pe care îl prezintă actuala ediție. Dacă prima ediție a lui David Hoeschelius (1599) s-a bazat doar pe două manuscrise, J. Combefis în 1675 a folosit ediția anterioară plus încă două manuscrise, iar Migne (1865) s-a inspirat după Combefis, lucrarea profesorului Sotiropoulos se bazează pe 25 de noi manuscrise descoperite între timp (dintre care 23 needitate), la care se mai adaugă nouă manuscrise consultate. Pe lângă acest aspect, dacă se are în vedere şi cel al îmbunătățirilor aduse acum, se poate constata uşor oportunitatea inițiativei profesorului grec.

În continuare sunt prezentate edițiile anterioare ale **Mistagogiei** (1599, 1624, 1654, 1675 şi 1865) precum şi traducerile care s-au făcut în decursul timpului în limbile turcă, franceză, italiană, greacă.

Viața şi în special opera Sfântului Maxim Mărturisitorul sunt redate detaliat, pe parcursul a 23 de pagini, lucrările fiind expuse pe categorii.

Autorul prezintă **Mistagogia** — "una dintre cele mai importante lucrări

ale Sfântului Maxim" — într-o manieră academică, utilizând, când se impune, diferite scheme pentru înțelegerea fenomenului de succesiune sau influențare a codicilor existenți. Mai întâi însă autorul arată izvoarele care au stat la baza lucrării Sfântului Maxim Mărturisitorul. Cel mai important dintre ele este "Despre ierarhia bisericească a Sfântului Dionisie Pseudoareopagitul. De fapt, doar capitolul III din opera citată l-a inspirat pe Sf. Maxim în mod indirect. Oricât de puternică a fost influența Sfântului Dionisie, Sfântul Maxim nu a fost robit acesteia din punct de vedere ideologic, ci el "dezvolta teme dionisiene cu luări de poziție și idei proprii" (Sherwood).

"Mistagogia - spune Bouyer - îl arată pe Sfântul Maxim părintele spiritualității bizantine". Ca o confirmare a catalogării de mai sus, profesorul Sotiropoulos face o prezentare consistentă și la obiect a gândirii Sfântului Maxim precum și a contextului teologic în care a fost expusă, deseori apelând la Sfinți Părinți și la scrieri care au directă legătură cu tema tratată. Pentru Sfântul Maxim, de exemplu, mistagogia înseamnă inițiere în mister, în taină. Sfântul Grigorie de Nyssa și Sfântul Grigorie de Nazianz amintesc de "mistagogia" Cinei de Taină. Sfântul Ioan Gură de Aur o înțelege ca "răspândire a adevărurilor sfinte sau explicare a înțelesului Sfintei Scripturi".

Construcția **Mistagogiei** arată că Sfântul Maxim nu a intenționat să înfățișeze prin ea o nouă "Liturghie", ci să facă o interpretare simbolică a diferitelor momente ale ei.

Partea a II-a debutează cu prezentarea celor 25 de manuscrise inedite precum și a manuscrisului arhetip care a stat la baza tuturor celorlalte. Chiar dacă apar unele diferențe de la un codice la altul, nu se infirmă concluzia că toate au de fapt sorginte comună și, prin urmare, se înrudesc. Codicii sunt structurați în trei genuri: a, b și c, prezentate comparativ. Diferențele dintre aceste genuri sunt expuse sistematic, avându-se în vedere omisiunile întâlnite.

În mod aparte se face comparația cu textul ediției Migne și se evidențiază îmbunătățirile aduse.

În final urmează expunerea textului original al **Mistagogiei** cu indici și comentarii și, în paralel, o adaptare a acestuia la limbajul actual, pentru înlesnirea înțelegerii lui de către studenți, după cum afirmă autorul.

Lucrarea reprezintă un succes pentru teologia universală și o provocare pentru tălmăcitorii de pretutindeni.

Teme de viață ascetică în "Capete despre iubire" ale Sfântului Maxim Mărturisitorul.

Haralambos G. Sotiropoulos, Doctor în Teologie, profesor la Universitatea din Atena. Atena, 1997, 290 p.

Cartea "Teme de viață ascetică..." este o lucrare care se înscrie pe linia preocupărilor autorului față de subiecte patristice.

Pe parcursul a 290 de pagini sunt prezentate într-o largă dezbatere

Capetele despre iubire ale Sfântului Maxim Mărturisitorul.

Mergând pe firul lucrării, observăm că autorul acordă toată atenţia ascezei, ca modalitate de păşire spre Împărăţia lui Dumnezeu. El găseşte mărturii în Vechiul şi Noul Testament în favoarea acestei practici duhovniceşti. Analizând sursele din care s-a inspirat Sfântul Maxim, autorul observă idei comune cu ale Sfântului Evagrie Ponticul, Origen sau ale Dionisie Pseudoareopagitul, dar prezentate în manieră nouă şi personală.

De asemenea, sunt arătate influenţele din filosofia clasică.

Întreaga concepţie ascetică a Sf. Maxim are fundamentare hristocentrică. Efortul omului de îndumnezeire îşi găseşte sprijin în faptul că Însuşi Mântuitorul Hristos S-a făcut Om. De aceea, omul poate deveni Dumnezeu.

În capitolul I se expun concepţiile antropologice ale Sf. Maxim, făcându-se deseori referire la scrierile altor Sfinţi Părinţi. După ce se tratează problema trupului şi a sufletului, o atenţie deosebită se acordă minţii, care este caracterizată de Sf. Maxim: "loc sfânt şi biserică a lui Dumnezeu". Mintea trebuie ţinută permanent la adăpost de gândurile rele. Lucrurile îşi pun pecetea asupra sufletului şi pot constitui, în urma relei întrebuinţări, o "piedică în dezvoltarea şi curăţirea lui". În capitolul II, tratându-se tema păcatului, se arată că Sfântul Maxim nu explică noţiunea de rău, ci vorbeşte despre rolul lui negativ în viaţa duhovnicească a omului.

Lucrurile (ta pragmata), care fac obiectul aceluiaşi capitol, se împart, după Sfântul Maxim în două:

a) *privitoare la suflet*: cunoaştere şi necunoaştere, dragoste şi ură, frică şi îndrăzneală, tristeţe şi bucurie;

b) *privitoare la trup*: plăcere şi durere, sănătate şi boală, viaţă şi moarte, naştere de fii şi nenaştere de fii, bogăţie şi sărăcie.

Raţiunile lucrurilor sunt strâns legate de raţiunea supremă.

Omul trebuie să ajungă la nepătimire. Nepătimitor este cel care rămâne "nemişcat faţă de lucru şi de amintirea lui". Sfântul Maxim numeşte trei "lucruri" în care se concentrează toate ispitele: femeia, banii, slava. Urmează apoi o prezentare a patimilor, dintre care sunt reliefate în special mândria, iubirea de sine şi ura.

Capitolul III se ocupă de virtuţi. Se vorbeşte în mod deosebit despre dragoste, făcându-se iarăşi referire la gândirea patristică. Sf. Vasile cel Mare, Sf. Grigorie de Nyssa, Sf. Ioan Gură de Aur, Nicolae Kabasila sunt deseori menţionaţi.

Ispitele, aflăm în capitolul IV, vin asupra omului datorită părăsirii lui de către Dumnezeu. Motivele părăsirii sunt patru, după spusele Mărturisitorului:

a) din iconomie divină (este o părută părăsire, ca a Mântuitorului pe cruce);

b) pentru încercare;

c) pentru învăţătură, caracterizată drept "părintească";

d) pentru certare.

Toate acestea sunt pline de "bunătate şi înţelepciune".

După o viaţă de luptă, urmează răsplata (capitolul V) - nepătimirea, cunoaşterea adevărată a lui Dumnezeu, care poate îmbrăca două forme: naturală şi supranaturală.

Cunoaşterea este strâns legată de credinţă şi de dragoste.

În concluziile de la sfârşitul cărţii se arată valoarea *Capetelor despre iubire* ale Sfântului Maxim Mărturisitorul. Chiar dacă din acestea transpare spiritul monastic, ele sunt la fel de importante şi pentru cei care nu sunt călugări.

Capetele despre iubire nu intenţionează să sperie pe om cu pedepsele, ci să-i facă cunoscute binefacerile unei reale vieţi duhovniceşti.

Pr. *Petru Sidoreac*

Marko Ivan Rupnik, *L'ARTE memoria della comunione. Il significato teologico misionario dell'arte nella sagistica di Vjaceslav Ivanovič Ivanov*, Edizioni Lipa, Roma, 1994, 191 p.

ARTA memoria comuniunii. Semnificaţia teologico-misionară a artei în eseistica lui Vjaceslav Ivanovič Ivanov este una din operele principale ale părintelui iezuit Marko Ivan Rupnik, profesor la Institutul Pontifical Oriental şi la Universitatea Pontificală Gregoriană din Roma, totodată directorul Centrului de Studii şi Cercetări "Ezio Aletti" din acelaşi oraş, un centru pentru studiul raporturilor culturale şi religioase dintre creştinismul oriental şi cel occidental. Părintele Rupnik este şi pictor.

Printr-o cercetare atentă şi un limbaj frumos şi convingător, autorul lucrării de faţă caută şi reuşeşte să descopere legăturile strânse existente între credinţă şi cultură, între Teologie şi artă, studiind îndeaproape operele lui Ivanov († 1949), poet simbolist rus, filosof, istoric şi teolog, profesor universitar în fosta Uniune Sovietică şi apoi în Occident.

Cartea lui M. I. Rupnik, ***Arta memoria comuniunii...***, este împărţită în şase capitole. În **Introducere** autorul ne propune o panoramă în decursul timpului cu privire la relaţia dintre artă şi Religie. În antichitate arta era întru totul supusă Religiei, slujea în mod total acesteia; în epoca modernă post-renascentistă arta a declarat şi a sărbătorit autonomia sa faţă de Religie; după cele două epoci suntem în faţa unei evidente crize atât în privinţa artei cât şi a Religiei (p. 11). (Ultimele două afirmaţii credem că sunt valabile mai ales pentru Occident - n.n.).

Capitolul I: "**Pe urmele lui Soloviov**" (pp. 19 - 50). După cum arată şi titlul, capitolul întâi prezintă dependenţa lui Ivanov de marele gânditor religios rus Soloviov care, la

rândul său, preluase din patristica orientală (Origen, Sf. Vasile cel Mare şi Sf. Maxim Mărturisitorul) calea cunoaşterii integrale, care este triptică. În fapt, Soloviov este convins de unitatea substanţială dintre Bine, Adevăr şi Frumos. Facultatea umană legată de Bine este voinţa, cea legată de Adevăr este gândirea, iar cea legată de Frumos este sentimentul. Utilizându-le doar pe toate cele trei facultăţi (voinţă, gândire şi sentiment), omul poate ajunge la o cunoaştere sau ştiinţă integrală (pp. 33-35).

În secolul trecut, bazându-se doar pe sentimente şi concepte, cunoaşterea a pierdut unul din cele trei elemente componente, pe acela esenţial: relaţia, credinţa, afirmarea unei existenţe absolute. Nu doar din cauza propriilor falsităţi şi devieri, dar şi pentru greşelile făcute înaintea ei, arta modernă şi în general cultură modernă a creat izolarea, individualismul. Este o cultură care s-a desprins de Dumnezeu, de iubire şi de aceea a întemniţat omul în sine însuşi, în gândirea şi instinctul său (pp. 36-50).

Capitolul II: "**De la împrăştiere la unitate**" (pp. 51-70) ţine să ilustreze importanţa unui principiu personal care poate uni părţile dispersate, izolate: "Doar un principiu personal precum iubirea poate fi principiul ieşirii din această fărâmiţare mortală. Doar un principiu care leagă împreună principiul religios al afirmării iubirii poate face cunoscut oamenilor «adevărul care nu constrânge», adevărul-comuniunea - «Sobornost» care îi va face liberi" (pp. 68-69). Ca şi maestrul său Soloviov, Ivanov consideră creaţia artistică o cale de cunoaştere al cărei nucleu este credinţa în existenţa Celuilalt, iar o astfel de cunoaştere este numită «mistică». Adevărul, principiul care uneşte totul, «Unitotalitatea» tinde, pe cale evolutivă, de la inferior la superior, de la împrăştiere la comuniune sau «Sobornost».

"Culturii organice" îi aparţine "marea artă", manifestare a unităţii, a gândirii şi a stilului. Din «marea artă» se naşte «cultura critică» în care grupul şi individul se afirmă prin separarea de totalitate. Epoca critică manifestă trei tipuri de artă: "demotică" (opera sintetică a unui individ pentru un colectiv divizat), "intimă", "de cameră" sau "d'élite" (de elită, făcută de puţini pentru puţini) şi "claustrală" (artiştii creează unitate reală, organică, care deschide o nouă epocă). Epoca noastră corespunde "artei claustrale" care ajunge la realităţi superioare cu un limbaj de acum sintetic.

Capitolul III: "**Simbol - Mit - Teurgie**" (pp. 71-98). "Simbolul este arta în care artistul caută să culeagă şi să transmită conţinutul care corespunde în mod real lucrurilor" (pp. 72). Ajungând la realităţi superioare, adevăratul simbol este înviorător, însufleţitor şi, fiind o realitate relaţională, se revarsă în religiozitate. De fapt, o artă autentic simbolică se uneşte cu Religia. "Simbolismul idealistic" diminuează lucrul ("res") până aproape că-l uită, cu atât mai mult în cazul realităţii superioare ("realiora") şi accentuează în schimb "eul", principiul individualistic. "Simbolismul realistic" face să transpară în lucrurile reprezentate valoarea lor ontologică, legătura lor cu o realitate superioară, mai reală, "realiora". Artistul realist primeşte realităţile superioare în puritatea sufletului său (experienţa interioară) şi le transmite unui alt suflet (experienţa comună). Artistul trebuie să găsească

forma care să ajute persoanele să recunoască cu stupoare o realitate superioară care le era deja familiară, deşi într-o manieră obscură. O artă care apropie persoanele ce se recunosc într-un conţinut ("adeziune corală" - p. 88) şi înalţă comunitatea la un nivel superior constituie "mitul". Actul artistului de a traduce în spaţiu şi timp prezenţa Cuvântului întrupat, ca Pantocrator ce dă viaţă întregii existenţe, constituie "teurgia". Acum artistul devine sacerdot, profet, teurg. Teurgia, acţiune conjugată de om şi Dumnezeu, e ultima ţintă a artei claustrale.

Capitolul IV: "**Creaţia artistică**" (pp. 99-126). Adevărata cunoaştere, creaţia artistică eficace, presupune, după cum s-a zis, principiul mistic, religios, principiul deschiderii către realitatea nouă şi superioară. Viaţa coincide cu a primi în mod liber pe Dumnezeu, iubirea, credinţa în Celălalt. A spune lui Dumnezeu "Tu eşti" înseamnă a spune "da" faţă de tot ceea ce iubirea îmbrăţişează: omul, creaţia. "Tu eşti" recunoaşte nu numai că tu exişti în mod real, dar şi că eu trăiesc existenţa ta ca fiind a mea.

Artistul desfăşoară o dublă activitate: urcarea (primirea), de o manieră material-feminină, şi coborârea, într-o manieră ideal-masculină. Pe parcursul urcuşului artistul ascultă, ca şi Moise pe munte. Când coboară, vorbeşte precum a vorbit Moise, ca "ghid ghidat". Momentul creativ propriu-zis îl constituie coborârea, actul prin care se comunică în chip material, palpabil şi istoric, adevăratele valori ale umanităţii recapitulate în Hristos. Artistul nu comunică noi revelaţii, ci revelează noi forme, ajută lucrurile să reveleze frumuseţea: materia însăşi îl înţelege şi îi răspunde cu iubire.

În realitate, "adevărata artă este revelarea viziunii Tatălui asupra a tot ceea ce există în ceruri şi pe pământ. Arta are sens doar dacă face lucrurile să se vadă aşa cum sunt ele în stadiul lor ultim" (p. 122).

Capitolul V: "**Arta generează cultura**" (pp. 127-149). Înţelepciunea lui Dumnezeu, forma care formează ("forma formans") universul în Gândirea Divină şi poartă de grijă întregii existenţe, este analogă artei: creează comunicarea, creează comuniunea supratemporală şi supraspaţială. Creaţia artistică este şi creaţie a culturii, al cărei fapt esenţial este comunicarea de semnificaţii şi valori. O viziune despre om ca fiinţă autonomă, autosuficientă va naşte o cultură după imaginea sa, limitată în coordonatele în care se mişcă eul său. În schimb, "adevărata artă creează cultura, făcând vizibilă lumea realităţilor superioare, sau a sferelor superioare, unde se vede şi se experimentează adevăratul sens şi adevărata semnificaţie a tuturor lucrurilor..." (p. 145). La baza oricărei culturi adevărate (cultura "Thesaurus") se află principiul religios sau principiul adeziunii şi al comuniunii. Acest principiu religios este unicul garant al culturii, dat fiind faptul că el nu permite niciodată culturii să devină constrângătoare, înşelătoare, exclusivistă, violentă.

Capitolul VI: "**Arta - misiune a Unitotalităţii**" (pp. 151-176). Înţelepciunea divină. Memoria lui Dumnezeu ţine în viaţă tot ceea ce iubirea divină a creat şi i-a dat viaţă. Memoria lui Dumnezeu sau aducerea aminte divină îşi aminteşte de toţi cu iubire. Este Înţelepciunea - Memoria

care trezeşte în fiul risipitor, când el a cheltuit totul, nostalgia existenţială după Celălalt. Astfel, vine momentul când în fiecare cultură, în orice epocă se face simţită Înţelepciunea ca nostalgie după Celălalt, care determină să se rostească "Tu eşti" şi "eu sunt al Tău". Epicentrul "Unitotalităţii" care are o Memorie proprie şi o Înţelepciune proprie este Hristos, Care creează atât omul cât şi cultura. Revelaţia lui Hristos constituie deplinătatea culturilor.

În "Concluzie" (pp. 177-182) M. I. Rupnik afirmă că, în mod esenţial, misiunea artei este aceea de a deveni cu adevărat reală, de a participa în mod real la restaurarea universală a omului şi a creaţiei. Primind în mod liber divinul şi teurgia, arta e profetică pentru alte cunoaşteri şi dimensiuni ale culturii, revelând acestora că datoria lor este aceea de a-şi pune propriile cunoştinţe în slujba realităţilor superioare. Arta este concretizarea păcii universale, a lui "shalom" universal.

Pr. *Nicu Voinea*

RAPOARTELE ADUNĂRII EPARHIALE – 1997

"În zilele de 17 și 18 ianuarie a.c. au avut loc, la Centrul eparhial - Iași, lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Iașilor care a analizat activitățile multiple ale eparhiei ce cuprinde 13 protopopiate, 807 parohii, 90 mănăstiri și schituri, 11 școli de teologie și mai multe instituții misionare de cultură și caritate.

Deși se înregistrează un progres vizibil față de anul precedent în ceea ce privește numărul activităților în toate sectoarele, totuși este nevoie de o intensificare a lucrării misionare a eparhiei, astfel încât să se poată răspunde cerințelor crescânde din contextul social în care ne aflăm.

În acest sens, enumerăm principalele hotărâri și priorități stabilite de Adunarea eparhială pentru anul 1998:

1. S-a stabilit o cotă de lumânări pentru fiecare parohie și mănăstire, în vederea susținerii responsabile și eficiente a activității misionare a eparhiei;

2. S-a hotărât ca preoții navetiști care au casă parohială și nu locuiesc în aceasta să fie eliberați din funcția de paroh și să se vacanteze parohia, urmând ca în acest post să fie numiți preoți care să locuiască în parohie;

3. S-a aprobat reînființarea Consistoriului monahal eparhial, în vederea întăririi disciplinei monahale din mănăstiri și schituri;

4. S-a hotărât urgentarea măsurilor de construire de biserici în cele 99 de localități fără locaș de cult și de construire de case parohiale în cele 389 de parohii care nu au casă parohială;

5. Organizarea operei de caritate a eparhiei, în situația de criză economică prin care trece țara, pentru a veni în sprijinul credincioșilor din ce în ce mai săraci și a arăta solidaritatea creștină;

6. Intensificarea lucrărilor de restaurare și consolidare a monumentelor istorice, precum și continuarea lucrărilor la cele 95 de biserici aflate în construcție;

7. Intensificarea legăturilor dintre protopopiate și cele 11 școli de teologie din eparhie (Facultatea de Teologie Ortodoxă - Iași, 6 Seminarii Teologice liceale, 2 școli de cântăreți bisericești și 2 școli postliceale teologico-sanitare);

8. Intensificarea activităților cu tineretul din parohii, mai ales în mediul rural;

9. Sporirea efortului de prevenire și respingere a prozelitismului sectar printr-o pastorație și o misiune mai dinamică și adecvată;

10. Folosirea mai eficientă a centrelor de conferințe și seminarii din eparhie (Institutul Ecumenic "Sf. Nicolae" - Iași, Centrul Cultural Pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" - Durău, Academia Teologică Ortodoxă "Sf. Ioan Iacob" -

Neamț, Casa de Pelerinaj "Sf. Cosma şi Damian" - Bălțăteşti şi Institutul cultural-misionar "Trinitas" - Mănăstirea Golia, recent înființat) pentru promovarea mai intensă a coresponsabilității Bisericii cu instituțiile de cultură, ştiință şi administrație publică, în vederea înnoirii societății române contemporane pe baza valorilor permanente ale iubirii față de Dumnezeu şi față de oameni;

11. Implicarea mai dinamică a fiecărui membru din Adunarea eparhială, în circumscripția din care face parte, în rezolvarea problemelor cu care se confruntă Biserica pe teren.

Anul acesta, în luna iunie, vor avea loc noi alegeri pentru constituirea noii Adunări eparhiale.

Adunarea eparhială a fost precedată, în data de 13 ianuarie a.c., de întrunirea cu cei 13 preoți protopopi din eparhie care au prezentat dări de seamă amănunțite privind activitatea protopopiatelor pe anul 1997.

Lucrările Adunării eparhiale au început cu un ***Te-Deum*** *săvârşit în Catedrala Mitropolitană, sâmbătă, 17 ianuarie a.c., ora 9.00 şi s-au încheiat cu Sfânta Liturghie şi o rugăciune de mulțumire, tot în Catedrala Mitropolitană, duminică, 18 ianuarie a.c., ora 9.30, la care au slujit preoții consilieri şi protopopi şi au asistat membrii mireni ai Adunării eparhiale.*

La sfârşitul Sfintei Liturghii, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel a prezentat mulțimii de credincioşi din Catedrala mitropolitană o dare de seamă a lucrărilor Adunării eparhiale.

Prin bogăția lucrărilor ei, prin realismul şi responsabilitatea cu care au fost abordate problemele misionar-pastorale ale eparhiei şi prin atmosfera de rugăciune cu care au început şi s-au încheiat lucrările ei, Adunarea eparhială a fost un moment binecuvântat de Dumnezeu". (**Candela Moldovei**, nr. 2/1998)

DARE DE SEAMĂ PRIVIND ACTIVITATEA SECTORULUI ADMINISTRATIV- BISERICESC ÎN ANUL 1997

Cons. administrativ Pr. *Vasile Andreica*

Atât la nivelul sectoarelor şi subsectoarelor Centrului eparhial cât şi la nivelul protopopiatelor, parohiilor şi mănăstirilor din întreaga Arhiepiscopie, cu mici excepții, preoțimea şi ceilalți salariați sunt angajați plenar în lucrarea sfântă a Bisericii, sub toate aspectele ei, făcând din instituția bisericească un organism viu şi dinamic, deşi dificultățile de ordin material, ca şi cele legate de prozelitismul de toate nuanțele, nu sunt puține.

Prin întreaga activitate administrativă, culturală, economică, social-filantropică şi misionară Arhiepiscopia Iaşilor se distinge între celelalte eparhii din Patriarhia Română printr-un ritm susținut, care a condus la un progres continuu al activității administrative, cu efecte pozitive în toate sferele de activitate ale eparhiei.

În cele ce urmează vom prezenta structurile administrative ale Arhiepiscopiei Iaşilor, situaţia acestora la zi, în date şi cifre, pe fiecare nivel, în parte: Astfel:

A) LA NIVELUL EPARHIEI

În conformitate cu Art. 103 şi 109 din Statutul de organizare a Bisericii Ortodoxe Române, statul de funcţii al Centrului eparhial-Iaşi s-a completat prin înfiinţarea unui număr de 15 posturi noi: Consilier asistenţă socială (1), Operator calculator (3), maistru (1), director (1), referent (3), şef secţie (2), asistent social (2), preot misionar (1).

În ce priveşte mutaţiile de personal la Centrul eparhial în 1997, menţionăm că au avut loc următoarele transferuri: din postul de Redactor în cel de Redactor şef (1), din postul de Corector în cel de Redactor (1), din postul de Corector în cel de Tehnoredactor (1), din postul de Bibliotecar în cel de Supraveghetor Muzeu (1).

Au fost încadrate un număr de 9 persoane în următoarele posturi: Exarh (1), Bibliotecar (1), Funcţionar Administrativ (1), Redactor (1), Tehnoredactor (1), Corector (2), Director (2). Au încetat contractele de muncă a 4 persoane care au funcţionat în următoarele posturi: exarh, analist programator, tehnoredactor, tehnician dentar.

La nivelul Centrului eparhial statul de funcţii cuprinde un număr total de 321 posturi, din care 222 ocupate şi 99 de posturi vacante.

Situaţia salarizării personalului încadrat la Centrul eparhial se prezintă astfel: din totalul de 222 posturi ocupate, 15 sunt plătite din fonduri proprii, 59 beneficiază de contribuţie simplă de la bugetul de stat, iar 148 beneficiază de contribuţie dublă de la bugetul de stat.

La nivelul Arhiepiscopiei Iaşilor statul de funcţii al mănăstirilor cuprinde un număr total de 937 posturi, din care 693 ocupate şi 244 de posturi vacante.

Situaţia salarizării personalului încadrat pe statul de funcţii al mănăstirilor din Arhiepiscopia Iaşilor se prezintă astfel: din totalul de 693 posturi ocupate, 10 sunt plătite din fonduri proprii, 479 beneficiază de contribuţie simplă de la bugetul de stat, iar 204 beneficiază de contribuţie dublă de la bugetul de stat.

Situaţia unităţilor bisericeşti din cadrul Arhiepiscopiei Iaşilor la 01.12.1997 este următoarea:

Numărul de parohii	Numărul de filiale	Parohii fără locaşuri	Număr total mănăstiri	Număr total schituri	Număr paraclise	Număr total metoceuri
807	282	26	54	36	46	-

În cadrul Arhiepiscopiei Iaşilor activează 14 preoţi misionari de caritate, din care: 10 în judeţul Iaşi, 2 în judeţul Botoşani şi 2 în judeţul Neamţ.

B) LA NIVELUL PROTOPOPIATULUI

În Arhiepiscopia Iaşilor funcţionează 13 protopopiate cu un număr de 807 parohii. Situaţia sediilor acestor instituţii este următoarea:

Număr protopopiate	Sedii existente	Sedii în curs de construcţie	Protopopiate fără sediu
13	9	-	4

Situaţia statului de funcţii la cancelariile protopopiatelor este următoarea: dintr-un total de 70 de posturi, 59 sunt ocupate, iar 11 sunt vacante.

Situația salarizării personalului încadrat la cancelariile protopopiatelor se prezintă astfel: din totalul de 59 de posturi ocupate, 11 persoane sunt salarizate din fondurile protopopiatelor, 41 beneficiază de contribuție simplă de la bugetul de stat, iar 7 beneficiază de contribuție dublă de la bugetul de stat.

C) LA NIVELUL PAROHIILOR

În conformitate cu hotărârile Adunării eparhiale din 1993, am înființat în acest an încă 5 parohii.

Astfel, Arhiepiscopia Iașilor, cu 13 protopopiate, funcționează în prezent cu următoarea situație de posturi și personal, la nivelul parohiilor:

Situația posturilor	Posturi preoți	Posturi diaconi	Posturi cântăreți	Posturi clopotari	Posturi ghizi	Posturi paznici
OCUPATE	653	1	219	35	17	5
VACANTE	245	1	612	12	15	2
TOTAL	898	2	831	45	31	8

Din totalul de 926 de posturi ocupate 63 sunt salarizate integral din fondurile parohiilor, 581 beneficiază de contribuție simplă de la bugetul de stat, iar 282 beneficiază de contribuție dublă de la bugetul de stat.

În anul curent au fost programați la cursurile pastorale și de metodologie didactică 59 preoți și au urmat aceste cursuri.

Întrunesc condițiile de a urma cursurile pastorale și de metodologie didactică un număr de 354 preoți, după cum urmează: 189 pentru cursuri de definitivare, iar 165 pentru cursuri de promovare.

În ce privește disciplina clerului în anul 1997, au fost judecate 8 procese și au fost stabilite următoarele hotărâri de judecată: în cazul unuia dintre procese - "transfer disciplinar", pentru două procese - "oprirea de la cele sfinte", pentru un proces - "canonisire la mănăstire"; restul de patru procese sunt în evidența Consistoriului eparhial.

Situația preoților și diaconilor încadrați în schemele parohiilor pentru Arhiepiscopia Iașilor, după studii, este următoarea:

Categoria	Doctori în teologie	Absolvenți curs de doctorat	Licențiați în teologie	Absolvenți seminar	Studii incomplete
PREOȚI	6	14	445	191	1
DIACONI	0	0	1	0	0
TOTAL	6	14	446	191	1

În ce privește casele parohiale în Arhiepiscopia Iașilor, situația se prezintă astfel:

Numărul total al parohiilor care au case parohiale	Case parohiale în curs de construcție	Numărul total al parohiilor fără case
434	28	389

În anul 1997, situația numerică a clericilor hirotoniți, pensionați şi decedați este următoarea:

Numărul clericilor hirotoniți		Numărul clericilor pensionați		Numărul clericilor decedați		Ranguri acordate		
Preoți	Diaconi	Preoți	Diaconi	Preoți	Diaconi	Sachelar	Iconom	Iconom stavrofor
27	2	13	0	8	0	2	3	6

La parohie au fost numiți, în anul 1997, 29 de preoți.

Ca pe un mare neajuns la nivelul vieții spirituale şi administrative a parohiilor semnalăm faptul că o parte dintre P.C. preoți fac încă naveta la parohie.

Prin adresa Permanenței Consiliului eparhial numărul 431 din 16 noiembrie 1994 s-a stabilit ca P.C. preoți navetişti să înceteze naveta, să se preocupe de rezolvarea locuinței în propria parohie şi să înceapă construirea de case parohiale.

În cadrul sectorului administrativ-bisericesc s-au lucrat în acest an un număr de 2559 adrese, conform registraturii Centrului eparhial, care totalizează aproximativ 9200 pagini.

DARE DE SEAMĂ A SECTORULUI EXARHAT PE ANUL 1997

Exarh Arhim. *Clement Haralam*

Arhiepiscopia Iaşilor, care administrează parohiile şi mănăstirile din trei județe: Iaşi, Neamț şi Botoşani, are în jurisdicția sa 90 de mănăstiri şi schituri, dintre care 10 sunt fără vieţuitori, din motive bine cunoscute. Cele 54 de mănăstiri şi 36 de schituri viabile sunt răspândite pe tot cuprinsul eparhici, de la Mănăstirea Brădiceşti (S-E eparhiei) până la Schitul "Sf. Ioan Iacob" (N-V eparhiei), de la Schitul "Sfânta Treime" - Ştiubieni (N eparhiei) până la Mănăstirea Tazlău (S eparhiei), urcând uneori până pe crestele munților (Schitul "Schimbarea la Față" de pe Ceahlău). Mănăstirile şi schiturile împodobesc eparhia cu frumusețea lor arhitectonică şi întăresc duhovniceşte pe credincioşii din preajma lor.

Te cuprinde emoția şi bucuria când te gândeşti în câte locuri din eparhie credincioşii au posibilitatea să se roage alături de monahi.

Cea mai mare concentrare de schituri şi mănăstiri se află în județul Neamț (protopopiatele Piatra Neamț şi Târgu Neamț), unde 686 de monahi vieţuiesc în 17 mănăstiri, iar 927 de maici în 4 mănăstiri, 187 de monahi în 32 de schituri şi 62 de maici în 2 schituri.

În județul Iaşi, 169 de monahi vieţuiesc în 15 mănăstiri, 60 de monahii în 3 mănăstiri.

În județul Botoşani, 62 de monahi viețuiesc în 7 mănăstiri, 95 de maici în 3 mănăstiri şi 10 monahi în 3 schituri.

În total sunt 54 de mănăstiri şi 36 de schituri în care viețuiesc şi se roagă 2258 de monahi şi monahii.

Dintre aceştia, anul trecut au depus voturile monahale 33 rasofori şi 4 rasofore. 20 de monahi locuiesc în străinătate, dintre care:

- 7 maici în Cehia
- 3 maici la Ierusalim (toate din Mănăstirea Văratec)
- 4 maici în insula Miconos - Grecia (din Mănăstirea Miclăuşeni)
- 6 monahi în diferite schituri şi mănăstiri din Sf. Munte Athos.

Avem o mănăstire în Franța - Rosiers, care are o activitate caritativă şi la care se fac pelerinaje şi întruniri culturale, condusă de Arhim. dr. Ioachim Giosanu.

Dintre viețuitorii din mănăstiri, 89 de monahi sunt elevi la seminarul "Veniamin Costachi" - Mănăstirea Neamț, iar 6 maici urmează seminarul de fete la Mănăstirea Agapia.

Există şi monahi mai studioşi. Anul trecut au absolvit Facultatea de Teologie cinci monahi. Doi de la Catedrala Mitropolitană şi trei de la diferite mănăstiri. În prezent studiază la Facultatea de Teologie opt monahi şi două monahii. Menționăm că mai sunt şi alți monahi care studiază şi la alte facultăți: Politehnică, Academia de Arte, Academia de Muzică Religioasă. Anul trecut au fost sfințite de către I.P.S. Daniel 3 biserici noi aparținând schiturilor Sf. Cruce, Peştera şi Vama, toate dependente de Mănăstirea Bistrița. De asemenea, în toată eparhia, sunt în construcție 27 de biserici mănăstireşti, iar 11 biserici mănăstireşti - monumente istorice - au început lucrări de restaurare finanțate de Ministerul Culturii. Majoritatea mănăstirilor şi schiturilor au şi alte şantiere, zidiri din nou sau reparații la case, arhondarice, gospodării anexe, etc. încât am putea spune că nu există mănăstire sau schit fără şantier.

În anul care a trecut, I.P.S. Daniel a hirotonit 39 de monahi, unii devenind diaconi, iar alții preoți pentru slujirea altarelor mănăstirilor şi schiturilor. S-au acordat şi două ranguri (de stavroforă monahiei Onufria, stareța Mănăstirii Văratic, şi protosinghel ieromonahului Hrisostom Andrioaia de la Catedrala Mitropolitană, iar ieromonahul Melchisedec Sandu a fost hirotesit duhovnic).

Menționăm că la Conferința anuală a stareților din Arhiepiscopia Iaşilor (4-5 noiembrie 1997) s-au dezbătut următoarele probleme:

- Viața duhovnicească şi liturgică din mănăstirile eparhiei;
- Situația economică a mănăstirilor;
- Prozelitismul sectar în zona fiecărui aşezământ monahal în parte;
- Propuneri pentru întărirea vieții duhovniceşti.

S-au acordat diplome de vrednicie tuturor mănăstirilor care au ajutat Mănăstirea Durău şi Centrul Cultural Pastoral cu diferite materiale şi alimente. Acestea sunt mănăstirile: Neamț, Sihăstria, Secu, Agapia, Văratec, Petru Vodă, Sf. Trei Ierarhi, Nechit, Bistrița şi Golia.

În mod cu totul excepțional s-au acordat distincții de vrednicie Stavroforei Teodora, stareța Mănăstirii Durău, şi Ierodiaconului Cleopa Nistor, administratorul Centrului Cultural, pentru activitatea pe care au depus-o în decursul anului.

Ca o propunere pentru anul 1998 - în ceea ce priveşte rangurile - aş dori ca stareții Mănăstirilor Neamț, Secu şi Petru Vodă să fie ridicați la rangul de arhimandrit. Toți trei sunt licențiați în teologie şi toți sunt monahi duhovniceşti şi buni gospodari. Pentru Mănăstirea Neamț un motiv în plus îl reprezintă trecutul, care ne arată că starețul

acestei mănăstiri trebuie să fie cel puțin arhimandrit, datorită istoricului acestei şi importanței duhovniceşti din totdeauna.

În anul 1997 s-au produs şi acte de indisciplină între monahi. Astfel, 3 monahi au fost transferați în mănăstiri diferite, dar nici unul nu s-a prezentat la destinație; 2 sunt plecați din eparhie fără binecuvântare, iar unul a fost trimis în familie pentru tulburarea pe care o producea în obştea în care slujea.

Pentru actele de indisciplină în rândul monahilor, se impune reînființarea Consistoriului monahal eparhial după cum era altă dată şi după cum prevede Regulamentul vieții monahale, art. 104-106. Întrucât Arhiepiscopia laşilor are 9 arhimandriți, dintre aceştia propun 3 pentru formarea noului Consistoriu monahal spre a judeca actele de indisciplină ale monahilor şi monahiilor. Cei propuşi sunt călugări de multă vreme, în vârstă şi cu experiență atât administrativă cât şi duhovnicească, aşa încât cred că vor putea face față oricărei probleme de indisciplină monahală. Aceştia sunt:

1. Arhim. dr. Irineu Chiorbeja
2. Arhim. Ioanichie Bălan
3. Arhim. Victorin Oanele

"Ora et labora" - Dinamica vieții monahale

Deşi în mod constant mai mulți monahi au publicat în revistele "Teologie şi Viață" şi "Candela Moldovei", anul care tocmai s-a încheiat a însemnat ceva mai mult din acest punct de vedere, şi anume, faptul că s-a încercat şi în parte s-a realizat ca în fiecare număr al revistei "Candela Moldovei" să fie o rubrică permanentă "Ora et labora", având colaboratori monahi.

Astfel, în numărul 1-2 (ianuarie - februarie) 1997 a apărut un reportaj intitulat: "Iaşul-oraşul cu şapte mănăstiri" semnat de Protos. Timotei Aioanei. Numărul 3-4 (martie-aprilie) cuprindea meditația "Cununa Sfintelor Patimi", semnat de Arhim. Clement Haralam şi alte rânduri închinate Arhimandritului Cleopa Ilie (la vârsta de 85 de ani) şi Mănăstirii Sf. Ilie Bogdăneşti - "O pagină de istorie renaşte". De asemenea, într-o altă pagină a revistei se scria despre moartea neaşteptată a Starețului Mănăstirii Zosin, Protosinghelul Firmilian, precum şi a unei călugărițe venerabile de la Mănăstirea Văratec, Iuliana Ivan.

"Candela" din mai-iunie ne-a oferit întâlnirea cu alți monahi: Protos. Dosoftei Şcheul, "Paraclisul Facultății de Teologie din Iaşi", ori medalioanele: Arhim. Victorin Oanele - "La zi aniversară", Arhim. Clement - "Noul exarh" şi Ierom. Paisie, Starețul Mănăstirii Bârnova.

Numărul iulie-septembrie al "Candelei" cuprinde articole semnate de Ierod. Andrei Vinca - "Un sat în sărbătoare", Florin Florescu - "Vârstele monahismului", Protos. Timotei Aioanei - "Spre aducere aminte", Pr. Nicolae Dorneanu - "O biserică măreață la Mănăstirea Sihăstria", Protos. Teodosie Paraschiv şi Ierod. Andrei Vinca - "O casă pentru monahi şi pelerini pe muntele Ceahlău".

Ultimele două numere ale "Candelei" (aflate sub tipar) cuprind ample reportaje de la festivitățile din octombrie de la M. Neamț şi Iaşi, precum şi de la întâlnirea cu stareții şi starețele la M. Durău, de la instalarea noului stareț al M. Neamț şi de la împlinirea a 25 de ani de stăreție a Arhim. Victorin Oanele (semnate de Arhim. Clement Haralam şi Protos. Timotei Aioanei.

Ca o privire retrospectivă asupra anului 1997, în ceea ce ne priveşte, putem remarca constanta prezență a monahilor condeieri în paginile amintitei reviste.

Pentru viitor s-ar putea recomanda o mai strânsă legătură între mănăstiri, schituri şi Centrul Eparhial, pentru reflectarea evenimentelor importante în paginile publicațiilor noastre, mai ales pentru faptul că revista "Candela Moldovei" este buletinul oficial al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei şi cuprinde ştiri, informații proaspete, pe când "Teologie şi viață" trebuie să cuprindă subiecte cu anumită tematică. Pentru început am recomanda, în ceea ce ne priveşte, să se scrie despre virtuțile monahale, în primul rând despre ascultare, virtutea la care sunt chemați la intrarea în monahism toți monahii.

Nădăjduim într-o continuare şi îmbunătățire a paginii monahale şi în acelaşi timp a colaboratorilor ei, astfel ca această rubrică să devină un supliment al buletinului oficial "Candela Moldovei".

Mănăstiri mai sărace şi neajutorate

Nu putem vorbi de mănăstiri bogate atâta timp cât credincioşii Bisericii sunt săraci, dar între aceste mănăstiri sunt câteva care trebuie numaidecât ajutate ca să se piardă din cauza lipsei materiale.

Mănăstirile sărace: Şoldana, Dobrovăț, Brădiceşti, Hlincea, Hadâmbu, Galata, Stavnic, Miclăuşeni, Zosin, Guranda, Agafton, Oneaga, Coşula, Lacuri, Balş.

Mănăstiri care au nevoie de preoți: Sf. Trei Ierarhi, Cetățuia, Stavnic, Dobrovăț, Popăuți, Ştiubieni şi toate mănăstirile de maici din eparhie.

În afară de acestea, trebuie să amintim că majoritatea mănăstirilor se confruntă cu lipsa de duhovnici, dar această lipsă o datorăm şi trecutului, şi care va fi împlinită în timp.

Propuneri pentru înnoirea vieții monahale a Eparhiei

Este cunoscut faptul că monahii, în general, sunt oameni în căutare şi în mod special în căutarea liniştii sufleteşti. Dar până îşi găsesc linişte pot produce în jurul lor tulburare, dezordine şi să dea naştere la multe întrebări. Sufletul omenesc, când este strâmtorat din toate părțile, aşa cum spune Sf. Ioan Gură de Aur, se îndreaptă mai uşor spre Dumnezeu. De aceea, nădăjduiesc ca şi propunerile mele să vină în ajutorul viețuitorilor din sfintele mănăstiri şi schituri.

• Pentru o bună supraveghere a monahilor propun ca exarhul de centru să fie ajutat şi de un alt exarh pentru zona Botoşanilor care să facă dese vizite în mănăstirile din zonă, observând felul lor de viețuire şi comportament.

• Întrunirile cu stareții şi starețele, egumenii şi egumenele să fie de două ori pe an, cu care prilej să se prezinte şi diagrama monahală.

• Să se facă întruniri cu duhovnici bine cunoscuți pe zonele: Botoşani, Neamț, Iaşi.

ACTIVITATEA SECTORULUI DE ASISTENŢĂ SOCIALĂ "DIACONIA" ÎN ANUL 1997

Cons. asistenţă socială Pr. *Radu Antonovici*

În Arhiepiscopia Iaşilor, în urma concursului desfăşurat în luna septembrie 1997, prin care s-au ocupat 16 din cele 27 de posturi disponibile pentru asistenţi sociali teologi, **îşi desfăşoară activitatea** un număr de **18 asistenţi sociali teologi, în 8 din cele 13 protopopiate** ale eparhiei. În activităţile de asistenţă socială, alături de asistenţii sociali teologi **şi** cei **14 preoţi de caritate**, care îşi desfăşoară activitatea în unităţile bugetare de pe cuprinsul eparhiei noastre, s-au mai implicat preoţii din parohii şi numeroase persoane voluntare, inclusiv studenţi şi elevi ai Instituţiilor de Învăţământ Teologic din eparhia noastră.

Principalele activităţi de asistenţă socială desfăşurate în Arhiepiscopia Iaşilor, în anul 1997, au fost următoarele:

A). **Activităţi desfăşurate prin Unităţi de Asistenţă Socială**:

1). Aparţinând unităţilor bisericeşti din eparhie:

a) brutării:

- existente: 3 (Iaşi, Paşcani, Dorohoi)
- în construcţie: 1 (Humuleşti)
- capacitate de producţie max.: 1.400 pâini/zi
- distribuirea pâinii (cu aproximaţie):

-10% pentru caritate: unităţi de asistenţă socială, familii sărace cu mulţi copii, asociaţii umanitare;

-90% oferită la populaţie.

b) cantine pentru săraci:

- existente: 3 (Iaşi, Dorohoi, Hârlău)
- în funcţiune: 2 (Iaşi, Hârlău)
- în construcţie: 2 (Paşcani, Humuleşti)
- capacitate: 50-250 persoane
- număr de mese acordate: 1-3 mese/săptămână

c) cabinete medicale şi/sau stomatologice:

- 1 cabinet stomatologic la Centrul Eparhial Iaşi

Observaţie:

În Arhiepiscopia Iaşilor, a existat un cămin pentru maici la M-rea Văratec, cămin care a fost distrus de un incendiu în anul 1995 şi urmează să fie refăcut.

2) Aparținând unor O.N.G.-uri patronate de Arhiepiscopia Iaşilor:

- Căminul pentru copiii străzii "Sf. Andrei" Iaşi, cu o capacitate maximă de 16 locuri, aparținând asociației umanitare "Familia Nostra" Iaşi, la care I.P.S. Mitropolit Daniel este Preşedinte de Onoare, iar conducătorul Sectorului de asistență socială "Diaconia" este Preşedinte Executiv.

B) **Activități desfăşurate în protopopiate şi parohii**:

Din datele centralizate, până la data de 15.12.1997, rezultă că activități de asistență socială mai consistente s-au desfăşurat într-un număr de 468 din cele 807 parohii de pe cuprinsul eparhiei. Activitățile desfăşurate au avut ca principal scop, şi în acest an, oferirea de ajutoare financiare şi/sau materiale celor mai importante categorii sociale defavorizate. Astfel, din datele primite, rezultă că ajutoarele acordate au fost în valoare totală de:

- **Ajutoare financiare**: 552.641.990 lei
- **Ajutoare materiale** : 274.281.950 lei
- **Pâine pentru caritate**: 105.000.000 lei

  Total: 931.923.940 lei

Beneficiari ai activităților de asistență socială au fost persoane instituționalizate sau neinstituționalizate, aparținând celor mai importante categorii sociale defavorizate. În total, au fost acordate **12.608 ajutoare** următoarelor categorii sociale defavorizate:

- Bătrâni: 3529
- Familii sărace şi/sau calamitate: 3750
- Persoane cu handicap: 980
- Persoane afectate de boli grave: 285
- Familii de romi: 3253
- Familii aflate în alte situații
  - decese: 667
  - incendii: 108
  - accidente: 37

În cazul persoanelor instituționalizate, ajutoarele au constat, în general, din daruri acordate în cadrul unor acțiuni caritabile organizate cu ocazia marilor sărbători creştine, **numărul total de instituții beneficiare fiind de 67**, printre instituțiile cel mai frecvent sprijinite aflându-se: spitalele, căminele de bătrâni, azilele-spital, casele de copii, centrele pentru minori şi pentru copiii străzii, centrele pentru copiii bolnavi de SIDA, şcolile speciale şi penitenciarele.

Alte forme de sprijinire a categoriilor sociale defavorizate: vizite la domiciliu sau în unitățile în care persoanele au fost asistate, consiliere-socială, consultanță privind legislația în domeniul protecției sociale, sprijin pentru protecția şi integrarea socială a copiilor şi tinerilor străzii din Iaşi.

Dorim să menționăm în mod deosebit activitatea de asistență socială a P.C. Pr. Prot. Lucian Leonte, de la Botoşani, avându-se în vedere rezultatele bune obținute, sprijinul acordat asistenților sociali teologi în rezolvarea problemelor din domeniul

asistenței sociale, implicarea în rezolvarea unor cazuri sociale grave, precum şi modul în care a răspuns tuturor solicitărilor Sectorului "Diaconia".

C) **Activități desfăşurate prin preoții de caritate din spitale şi penitenciare**:

În Arhiepiscopia Iaşilor, în anul 1997, şi-au desfăşurat activitatea 14 preoți de caritate, dintre care: 12 în spitale şi 2 în penitenciare.

Situația spațiilor liturgice din unitățile bugetare este următoarea:

1) **Biserici**: 4 (finalizate: 1, în renovare: 2, în curs de finalizare 1).

2) **Capele existente**: 9 (finalizate: 1, în renovare: 2, în curs de finalizare: 1).

3) **Capele improvizate**: 3.

Principalele activități desfăşurate au fost: activități liturgice după un program prestabilit; dotarea spațiilor liturgice; acțiuni caritabile cu ocazia marilor sărbători creştine; programe de asistență socială; amenajarea de librării şi biblioteci creştine; consiliere creştină; participarea la seminarii şi simpozioane cu tematică de profil.

D) **Activități desfăşurate prin intermediul Centrului Eparhial Iaşi**:

1) Organizarea Rețelei de Asistență Socială a eparhiei

- în anul 1998, activitatea Sectorului "Diaconia" se va desfăşura prin intermediul a 3 compartimente (coordonare, asistență socială şi spirituală, cercetare-programe şi sponsorizare-autofinanțare), la care vor participa echipe complexe formate din asistenți sociali teologi, preoți de caritate şi studenți voluntari.

2) Acordarea de sprijin categoriilor sociale defavorizate (ajutoare financiare şi/sau materiale, alte forme de sprijin):

- acțiuni caritabile care au avut ca beneficiari persoane internate sau instituționalizate în unități de asistență medico-socială şi copii din familii sărace. Astfel, au fost organizate 3 acțiuni caritabile cu ocazia marilor sărbători creştine, precum şi a altor evenimente (1 iunie), în cadrul cărora au fost acordate daruri la un număr de peste 1200 persoane, asistate în 11 unități de ocrotire socială, valoarea totală a darurilor acordate fiind de apoximativ 9 milioane lei.

- ajutoare financiare individuale acordate pe bază de cerere scrisă, fiind sprijinite aproximativ 120 persoane, valoarea totală a ajutoarelor fiind de aproximativ 7 milioane lei.

- sprijin pentru angajare (o persoană), intrare în mănăstire (o persoană).

- recomandare pentru sprijin în țară şi străinătate (5 persoane).

- sprijin de consiliere creştină, consultanță privind legislația în domeniul protecției sociale, facilitarea unor servicii medicale gratuite (consultații, medicamente, intervenții chirurgicale etc.), în special prin AMFOR, dar nu numai, pentru persoane care s-au adresat Sectorului "Diaconia".

3) Organizarea de colecte şi sponsorizări pentru susținerea programelor de asistență socială ale eparhiei:

- prin Sectorul "Diaconia": bani şi produse în valoare de aproximativ 9 milioane lei;

- prin asociația "Familia Nostra", pentru copiii asistați în Centrul pentru Copiii străzii "Sf. Andrei" Iaşi: bani şi produse în valoare de peste 10 milioane lei.

4) Activități de colaborare concretă pentru realizarea de proiecte şi acțiuni comune, în vederea oferirii de servicii sociale, cu 6 O.N.G.-uri, 2 Servicii Publice Descentralizate ale Ministerelor, 2 unități de asistență socială şi o societate comercială, beneficiari fiind: copiii şi tinerii străzii, copiii din familiile sărace, bătrânii instituționalizați, copiii din orașul Iaşi, în general. Astfel, s-a colaborat cu următoarele instituții şi asociații:

- Asociațiile "Familia Nostra" şi "Forum Democratic" pentru protecția socială şi integrarea şcolară şi familială a copiilor asistați în Centrul pentru copiii străzii "Sf. Andrei" Iaşi;

- Asociația "Renaşterea Română", parohii şi mănăstiri din eparhia noastră (Parohiile "Sf. Cuv. Parascheva" Tg. Frumos, Mânzăteşti, Scânteia şi M-rea Bucium Iaşi) pentru integrarea socială a tinerilor străzii din Iaşi;

- Asociația "Omenia" - Filiala Iaşi pentru organizarea unui Spectacol pentru copii, cu ocazia Crăciunului, Centrul eparhial Iaşi oferind daruri copiilor săraci care au realizat spectacolul;

- DJPDC Iaşi (Direcția Pentru Protecția Drepturilor Copilului) pentru depistarea de familii în vederea ocrotirii temporare a copiilor abandonați;

- CJOM Iaşi (Comisia Județeană Pentru Ocrotirea Minorilor) şi Centrul Pentru Primirea Minorilor Iaşi pentru consilierea familiilor cu copii problemă;

- ISTH Iaşi (Inspectoratul Teritorial de Stat pentru Handicapați), Căminul de Bătrâni "Sf. Împărați Constantin şi Elena" Iaşi, FOR - Filiala Iaşi ("Frăția Ortodoxă") şi Asociația "Lions Club" - Filiala Iaşi pentru asistarea socială şi spirituală a bătrânilor aflați în fază terminală şi preterminală;

- Compania "Coca Cola" Iaşi - pentru organizarea unui "Centru de Vacanță", în perioada 19-28.12.1997, Biserica noastră asigurând programe de colinde.

5) Redactarea de proiecte în vederea supunerii spre finanțare:

a) un Proiect propus spre finanțare către AIDRom, prin Sectorul "Diaconia":

- Proiect de prevenire a disfuncțiilor sociale şi de mediatizare a misiunii sociale a Bisericii.

b) Proiecte propuse spre finanțare către D.J.T.S. Iaşi (Direcția Județeană pentru Tineret şi Sport), prin Asociația "Familia Nostra":

- Proiect de prevenire a fenomenelor sociale negative în licee (consumul de alcool şi droguri, violență, prostituție, abstenteism etc.);

- Finanțarea publicației copiilor străzii din Centrul "Sf. Andrei", intitulată "Gazeta Străzii".

6) Vizite la unitățile de asistență socială din eparhie, inclusiv cu reprezentanți ai unor organizații guvernamentale şi neguvernamentale naționale şi internaționale, atât pentru cunoaşterea reciprocă a activității cât şi pentru posibile colaborări.

7) Sprijinirea unor acţiuni caritabile şi vizite în unităţile bugetare în care îşi desfăşoară activitatea preoţii de caritate, precum şi în Instituţii de Învăţământ Teologic din eparhie.

8) Coordonarea activităţii Asociaţiei "Familia Nostra" şi a Centrului pentru Copiii Străzii "Sf. Andrei" (peste 20 de şedinţe ale Consiliului de Administraţie, două Adunări Generale, numeroase vizite la Centrul "Sf. Andrei", precum şi sprijin pentru integrarea şcolară, familială şi socială a copiilor asistaţi).

9) Activităţi de redactare a materialelor informative şi de prezentare pentru Sectorul "Diaconia" şi pentru Asociaţia "Familia Nostra": două pliante, revista "Gazeta Străzii" (a Centrului "Sf. Andrei"), articole publicate în revista "Candela Moldovei".

10) Participarea la cursuri de formare/perfecţionare:

- Conducătorul Sectorului "Diaconia" a participat la un curs de formare/perfecţionare managerială de 200 ore, organizat de PHARE şi Ministerul Învăţământului, pentru conducători de instituţii şi O.N.G.-uri din domeniul protecţiei copilului.

11) Colaborare cu Mass-Media, pentru prezentarea activităţilor de asistenţă socială ale eparhiei: 3 emisiuni TV; 3 comunicate de presă;

12) Participarea la seminarii, simpozioane şi întâlniri cu reprezentanţi ai Preşedinţiei, Guvernului, Administraţiei Publice Locale, ai organizaţiilor guvernamentale şi neguvernamentale interne şi internaţionale, în vederea cooperării pe probleme de asistenţă socială;

- 8 seminarii şi simpozioane pe teme de asistenţă socială;
- întâlniri cu conducători şi reprezentanţi a **aproximativ 20 de O.N.G.-uri naţionale şi aproximativ 10 O.N.G.-uri internaţionale**, în vederea colaborării pe probleme de asistenţă socială, prin intermediul Sectorului "Diaconia" sau prin Asociaţia "Familia Nostra" Iaşi;
- apoximativ **20 de întâlniri** cu reprezentanţi ai Preşedinţiei, Guvernului, Prefecturii, Administraţiei Publice Locale şi ai Serviciilor publice descentralizate ale Ministerelor.

13) Activităţi de lucru cu publicul:

- au fost primite aprox. 180 cereri scrise de ajutor, dintre care (cu aproximaţie):
- 120 soluţionate;
- 10 redistribuite;
- 30 în curs de soluţionare;
- 30 în evidenţă;
- un număr de aprox. 10-15 persoane au tranzitat, zilnic, biroul "Diaconia", acestea incluzând: persoane care solicită sprijin, asistenţi sociali teologi, preoţi de caritate, membri ai Asociaţiei "Familia Nostra" Iaşi, diverşi colaboratori (reprezentanţi ai mass-mediei, ai unităţilor de asistenţă socială etc.).

14) Activităţi de secretariat şi corespondenţă cu persoane, organizaţii şi instituţii din străinătate cu care Sectorul "Diaconia" şi Asociaţia "Familia Nostra" colaborează.

15) Activități de documentare și informare pe probleme specifice de asistență socială.

La cele prezentate, se adaugă numeroase activități de asistență socială desfăşurate prin O.N.G.-le patronate spiritual de Biserica noastră.

De asemenea, menționăm că, în a doua jumătate a lunii decembrie, au avut loc numeroase acțiuni caritabile în toate protopopiatele, dar timpul nu a mai permis centralizarea tuturor datelor. Din informațiile primite în ultimul moment, rezultă că numai în Protopopiatul I laşi, valoarea cadourilor oferite de Crăciun a fost de 16.400.000 lei.

DARE DE SEAMĂ ASUPRA ACTIVITĂȚII DESFĂȘURATE DE SECTORUL ÎNVĂȚĂMÂNT ÎN ANUL 1997

Cons. înv. Pr. lect. *Mihai Vizitiu*

Potrivit orientării date de Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Daniel, președintele comisiei sinodale pentru învățământul teologic şi religios, ca şcolile eparhiei să urmeze principiul consolidării şi îmbunătățirii calitative a procesului instructiv-calitativ, în anul şcolar 1996 - 1997 sectorul învățământ a urmărit realizarea următoarelor obiective generale:

- asigurarea bazei materiale a Seminariilor Teologice;
- o încadrare de calitate, stabilă, pentru catedrele de la Seminariile Teologice şi pentru catedrele de Religie cu cadre didactice competente;
- perfecționarea psiho-pedagogică a cadrelor didactice de la Seminariile Teologice şi din învățământul religios;
- organizarea examenelor de absolvire şi de admitere în aşa fel încât obiectivitatea să fie, pe cât posibil, maximă;
- impulsionarea activității de redactare a manualelor şcolare pentru clasele V - VIII;
- organizarea cursurilor pastorale şi de metodologie didactică pentru preoții din Mitropolia Moldovei şi Bucovinei.

ORGANIZAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI ÎN CADRUL ARHIEPISCOPIEI IAŞILOR

A. ÎNVĂȚĂMÂNTUL TEOLOGIC

În anul de învățământ 1996 - 1997, în cuprinsul Arhiepiscopiei laşilor au funcționat 11 instituții de învățământ teologic, având următoarea structură:

a) învățământ superior (universitar);
b) învățământ postliceal;

c) învăţământ seminarial liceal;
d) învăţământ profesional (şcoli de cântăreţi bisericeşti).

Învăţământul superior

Singura unitate de învăţământ superior teologic din cuprinsul Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei este Facultatea de Teologie Ortodoxă, care funcţionează în cadrul Universităţii "Al. I. Cuza" - Iaşi, având în componenţa sa 4 secţii:
- Teologie - Pastorală;
- Teologie - Litere (limbă română + limbă străină);
- Teologie - Asistenţă Socială;
- Teologie - Patrimoniu Cultural.

Din cei peste 900 de studenţi care au urmat cursurile celor 4 secţii ale Facultăţii de Teologie în anul 1996 - 1997, 564 au fost din Arhiepiscopia Iaşilor. Distribuţia acestora pe cele două forme de învăţământ a fost următoarea: 523 la cursuri de zi şi 41 la cursuri fără frecvenţă.

Numărul studenţilor pentru anul universitar 1997 - 1998 este de 973, din care 495 aparţin Arhiepiscopiei Iaşilor.

La cele 4 secţii au predat 23 de cadre didactice titulare în Facultatea de Teologie şi peste 80 cadre didactice de la alte facultăţi din Universitatea "Al. I. Cuza", pentru disciplinele neteologice.

Dintre cadrele didactice titulare în Facultatea de Teologie, 5 au trecut prin concurs pe posturi superioare.

Învăţământul postliceal

În anul şcolar 1996 - 1997 au fost şcolarizaţi 314 elevi, repartizaţi după cum urmează:
- la Şcoala postliceală teologico-sanitară "Cuvioasa Parascheva" din Iaşi - 230 elevi;
- la Şcoala postliceală teologico-sanitară "Sf. Teodora de la Sihla" din Piatra Neamţ - 84 elevi.

Elevii de la ambele şcoli au efectuat practica de specialitate în institutele sanitare din cele două localităţi, iar pe lângă orele de pregătire teoretică şi practică au desfăşurat şi activităţi cu caracter filantropic.

Învăţământul seminarial liceal

Cele 6 Seminarii Teologice Liceale au şcolarizat, în anul 1996-1997, un număr de 962 elevi. Dintre aceştia, 161 au urmat forma de învăţământ seral. Distribuţia pe Seminarii se prezintă astfel:
- Seminarul Teologic "Cuvioasa Parascheva" - Mănăstirea Agapia - 183 elevi;
- Seminarul Teologic "Sfântul Gheorghe" - Botoşani - 146 elevi;
- Seminarul Teologic "Sfântul Ioan Iacob" - Dorohoi - 141 elevi;
- Seminarul Teologic "Sfântul Vasile cel Mare" - Iaşi - 103 elevi;
- Seminarul Teologic "Veniamin Costachi" - Mănăstirea Neamţ - cursuri de zi - 198 elevi; - cursuri serale - 161 elevi;
- Seminarul Teologic Liceal - Piatra Neamţ - 30 de elevi;

În ceea ce privește procesul instructiv - educativ și implicarea Seminariilor în activități social-culturale și filantropice, acestea sunt prezentate de fiecare școală în diagramele trimise sectorului învățământ, diagrame care vor fi publicate în revistele bisericești ale Centrului eparhial - Iași. Menționez, totuși, că locurile de frunte, în această privință, sunt deținute de Seminariile Teologice de la Mănăstirea Neamț și Botoșani, între aceste două școli existând, aș zice, o rivalitate, în sensul bun al cuvântului, care stimulează activitatea școlară.

Învățământul profesional (școlile de cântăreți)

La cele două școli de cântăreți bisericești din Arhiepiscopia Iașilor au fost școlarizați 133 de elevi:
- la Școala de cântăreți bisericești - Botoșani - 65 elevi;
- la Școala de cântăreți bisericești - Mănăstirea Neamț - 68 elevi.

Ambele școli funcționează în cadrul Seminariilor Teologice locale.

În învățământul teologic preuniversitar din Arhiepiscopia Iașilor lucrează un număr de 71 cadre didactice - clerici sau mireni - licențiați în teologie, pentru disciplinele teologice, și 110 cadre didactice care nu au pregătire teologică pentru disciplinele de cultură generală.

De remarcat că prezența profesorilor, a studenților și a elevilor în viața spirituală a localităților în care își desfășoară activitatea este tot mai evidentă.

B. ÎNVĂȚĂMÂNTUL RELIGIOS

În județele eparhiei (Botoșani, Iași și Neamț) disciplina Religie este predată de un număr de 943 cadre didactice.

Situația acestui corp profesoral se prezintă astfel:
- cadre didactice preoți - 546, din care 414 licențiați și 132 absolvenți de Seminar;
- cadre didactice laici - teologi - 195, din care 145 licențiați, iar 50 absolvenți de Seminar;
- cadre didactice având alte studii - 206, din care 33 cu studii superioare, iar 173 cu studii medii.

Procentajul cadrelor didactice cu studii teologice s-a îmbunătățit substanțial față de anul școlar precedent, întrucât, potrivit hotărârilor Sf. Sinod, prioritate în ocuparea orelor de Religie au avut preoții și licențiații în teolgie.

BAZA MATERIALĂ A SEMINARIILOR TEOLOGICE

Dacă până în 1997 Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț dispunea de cea mai bună bază materială, bază îmbunătățită prin strădania P.C. Pr. Ioan Mihoc, directorul acestei școli, în prezent acest Seminar are un serios concurent și în această privință. Este vorba de Seminarul Teologic din Botoșani care, datorită spiritului gospodăresc al noului director P.C. Pr. Grigore Diaconu, doar în câteva luni s-a transformat într-o școală care dispune de cele mai bune condiții de funcționare. Acest

lucru este şi urmarea firească a bunelor relaţii pe care conducerea Seminarului le întreţine cu Inspectoratul Şcolar Judeţean, Consiliul Judeţean şi Primăria oraşului, instituţii care sprijină şcoala.

De o bază materială relativ bună dispun Seminariile de la Agapia şi Dorohoi, Seminarii în care directorii se străduiesc să acopere lipsurile, mai ales cele legate de cazarea elevilor, spaţiile existente fiind insuficiente.

În schimb, Seminariile din Iaşi şi Piatra Neamţ rămân, în continuare, deficitare la acest capitol, neavând repartizate spaţii de şcolarizare independente, ceea ce le împiedică să obţină personalitate juridică.

ÎNCADRĂRILE CU PERSONAL DIDACTIC

Atenţie deosebită s-a acordat încadrării la şcoli teologice şi în învăţământul religios cu personal didactic de calitate şi titularizării ori definitivării acestui personal. La concursul de titularizare şi la cel de definitivat, organizate în lunile iulie şi august 1997, cel mai bine s-a situat Seminarul Teologic Liceal - Botoşani cu 5 cadre didactice (3 titularizate, 1 a susţinut ambele examene - titularizare şi definitivat, 1 definitivat).

La aceste concursuri s-au prezentat şi cadre didactice pentru învăţământul religios. Din păcate, rezultatele au fost modeste. Exigenţa sporită în notare a dovedit că nivelul de pregătire, pentru a obţine titularizarea pe o catedră de Religie, trebuie să fie mult îmbunătăţit.

PERFECŢIONAREA PSIHO-PEDAGOGICĂ

Primele activităţi de perfecţionare s-au desfăşurat la nivelul Cercurilor pedagogice, în cadrul cărora s-au ţinut lecţii deschise urmate de dezbateri, referate de specialitate.

În anul 1997 nu s-au putut organiza cursurile pentru parcurgerea Seminarului Pedagogic, cu preoţii profesori de Seminar şi preoţii din învăţământul religios, din cauza numărului extrem de mic de solicitări, deşi instrucţiunile au fost trimise la protopopiate în timpul optim. Parcurgerea Seminarului Pedagogic este o condiţie obligatorie pentru titularizări sau definitivat. Vom căuta să organizăm aceste cursuri în 1998. În acest sens, s-au trimis, din nou, la protopopiate instrucţiunile necesare. Nu ştim în ce măsură acestea au fost aduse la cunoştinţa preoţilor.

EXAMENELE DE ABSOLVIRE ŞI DE ADMITERE

În scopul prevenirii eventualelor nereguli legate de aceste examene, din vreme s-a luat legătura cu toate Seminariile Teologice, aducându-se la cunoştinţa directorilor dorinţa I.P.S. Mitropolit Daniel ca instrucţiunile Sf. Sinod şi metodologia de examen elaborată de Ministerul Învăţământului să fie respectate cu strictеţe. În plus, I.P.S. Daniel, personal, a delegat cadre didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă care, prin prezenţa lor în mijlocul comisiilor de examene, să asigure obiectivitatea deplină a examenelor. Urmarea firească a acestui lucru a fost că la examenul de admitere în seminar, desfăşurat în luna iulie, la toate Seminariile din Arhiepiscopia Iaşilor s-au înregistrat cele mai puţine contestaţii referitoare la rezultatele examenului.

MANUALELE ŞCOLARE

În anul 1997 s-a lucrat la redactarea şi corectarea manualelor şcolare (clasele V - VIII) pentru disciplina Religie.

Manualul pentru clasa a V-a a fost finalizat şi trimis la Comisia pentru învățământ a Sf. Sinod, în vederea tipăririi. Sperăm ca până la sfârşitul lunii ianuarie 1998 să fie terminate şi manualele pentru clasele VI - VIII.

CURSURILE PASTORALE ŞI DE METODOLOGIE DIDACTICĂ

În perioada 15 - 27 septembrie 1997 au fost organizate cursurile pastorale şi de metodologie didactică, seria a 82-a. Aceste cursuri au fost conduse de P.C. Pr. Mihai Vizitiu şi P.C. Pr. Vasile Andreica şi au fost urmate de aproape 80 de preoți din Mitropolia Moldovei şi Bucovinei. Cursurile s-au finalizat cu un examen susținut de participanți. Comisia de examen a fost prezidată de P.S. Ioachim, episcopul Huşilor, delegat al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Daniel. Toți cursanții au promovat acest examen.

LEGĂTURA SECTORULUI CU ŞCOLILE TEOLOGICE

În anul 1997 au fost vizitate, cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Daniel, toate Seminariile Teologice din Arhiepiscopie, unele de două şi chiar de trei ori. Vizitele au avut în vedere rezolvarea unor probleme de ordin administrativ, ori participarea la diferite examene.

În luna februarie a avut loc la Seminarul Teologic de la Mănăstirea Neamț întâlnirea cu directorii de Seminare din eparhie, care au luat în discuție proiectul de Regulament al Seminariilor Teologice, proiect asupra căruia s-au propus mai multe modificări. Cu acest prilej s-a făcut şi un schimb de păreri între directori, pe probleme de educație, instrucție, programe şcolare, disciplină, etc. La această întâlnire a participat şi domnul consilier Petrică Tănăsescu de la Secretariatul de Stat pentru Culte.

NEÎMPLINIRI

Nerezolvarea spațiilor corespunzătoare, mai ales pentru cazarea elevilor, la Seminariile Teologice din Iaşi şi Piatra Neamț, deşi am primit promisiuni din partea Inspectoratelor Şcolare Județene şi a Prefecturilor.

Încă avem prea puține cadre didactice titulare, pe discipline, la Seminariile Teologice. Sunt Seminarii care nu au nici un titular (Iaşi, Dorohoi, Piatra Neamț), aceasta fiind o situație anormală. De asemeni, în învățământul religios, titularizarea pe disciplina Religie lasă de dorit. Aceasta şi ca urmare a superficialității cu care concurenții au tratat concursul, considerând, probabil, că numărul mare de posturi scoase la concurs va determina comisia să abandoneze exigența, mentalitate care a fost exprimată, de altfel, printre concurenți.

În ceea ce priveşte performanțele elevilor în concursurile naționale (olimpiade), acestea se lasă aşteptate. Sperăm într-o clasificare mai bună a elevilor din Arhiepiscopia Iaşilor în concursurile viitoare.

Suntem conştienţi că avem încă multe de făcut. De aceea, ne vom concentra atenţia asupra a ceea ce nu am realizat, sau nu am aprofundat îndeajuns, pentru ca problemele ce revin sectorului învăţământ să fie rezolvate cât mai bine posibil.

Adresez respectuoase mulţimiri Înalt Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit Daniel pentru atenţia şi sprijinul deosebit acordate învăţământului teologic şi religios din Arhiepiscopia Iaşilor.

DARE DE SEAMĂ
asupra activităţii sectorului cultural al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei pe anul 1997

Cons. cult. Pr. *Nicolae Dascălu*
Redactor şef *Răzvan Porumb*

I. Simpozioane şi aniversări culturale

Nu mulţi ani au fost atât de luminaţi de bucuria credinţei şi de plinătatea trăirii întru Hristos Mântuitorul precum a fost anul 1997, despre care se poate spune că a fost marcat într-un sens profund spiritual de două aniversări cu rezonanţe aparte în inimile credincioşilor Moldovei - aniversarea a 500 de ani de la sfinţirea bisericii Mănăstirii Neamţ şi aniversarea a 110 ani de la sfinţirea Catedralei Mitropolitane din Iaşi.

Aşa cum era de aşteptat, anul a fost încărcat de numeroase evenimente culturale şi misionare deosebite, naţionale şi internaţionale, care au evidenţiat aceste aniversări cu adevărat istorice, reafirmând totodată continuitatea şi intensitatea Ortodoxiei româneşti. Contextul acestui an aniversar însă nu a fost unul strict cultural sau istoric, chipul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt - ctitorul bisericii Mănăstirii de la Neamţ -, al Sfântului Paisie de la Neamţ - traducător şi trăitor al Filocaliei, care a readus veacurile Sfinţilor Părinţi în secolul al XVIII-lea, făcând din Mănăstirea Neamţ un centru al Ortodoxiei - şi chipurile vrednicilor Mitropoliţi ctitori ai măreţei Catedrale din Iaşi fiind prezente cu adevărat, în chip minunat şi duhovnicesc, în inimile credincioşilor, aducând bucurie şi pace şi aureolând, cu o lumină care izvora din sufletele dreptmăritorilor creştini, aceste evenimente binecuvântate.

Aniversarea a cinci veacuri de existenţă a bisericii "Înălţarea Domnului" (1497 - 1997) a devenit astfel un adevărat arc spiritual peste timp, Mănăstirea Neamţ - şi o dată cu ea întreaga ţară a Moldovei -, fiind sărbătorite de Ortodoxia de pretutindeni. Evenimentul a avut însemnătate deosebită prin participarea, alături de mulţi ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române - sosiţi la invitaţia I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei - şi alături de multe personalităţi politice şi culturale din ţara noastră, a unui mare număr de ierarhi ortodocşi din străinătate, în frunte cu Sanctitatea Sa, Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I al Constantinopolului. Acest moment festiv a fost, de altfel, înscris ca *aniversare mondială* UNESCO, în acest context fiind organizată şi manifestarea culturală sub egida amintitei organizaţii.

Semnificația universală deosebită a acestei aniversări a fost anticipată în cadrul Simpozionului "**Spiritualitatea nemțeană în context european**" (5-8 iunie 1997), organizat de Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, simpozion care a continuat timp de încă trei zile sărbătoarea hramului bisericii Mănăstirii Neamț, "Înălțarea Domnului". Lucrările simpozionului au fost prezidate de I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, şi s-au bucurat de participarea a numeroase şi distinse personalități ale vieții bisericeşti şi culturale ale țării. Lucrările simpozionului s-au desfăşurat pe baza celor două coordonate fundamentale: **I. Ştefan cel Mare şi Sfânt, ctitor al Mănăstirii Neamț şi promotor al valorilor religioase; II. Mănăstirea Neamț, timp revărsat în veşnicie.** Dintre invitați îi amintim doar pe Pr. prof. Mircea Păcurariu - *Legăturile Mănăstirii Neamț cu Transilvania*, Prof. dr. Ion Toderaşcu - *Ştefan cel Mare - atlet al creştinătății*, Pr. Anton Despinescu - *Corespondența lui Ştefan cel Mare cu papa Sixt al IV-lea*, Diac. Vasile Demciuc - *Motivația actului ctitoricesc la Dreptcredinciosul Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt*, Gheorghe Macarie - *Tezaure cultural-artistice provenind de la Ştefan cel Mare care se păstrează în biserici şi mănăstiri din Moldova*, Arhim. dr. Irineu Chiorbeja şi Dr. Aurelia Luchian - *Activități medicale la Mănăstirea Neamț în trecut şi astăzi* etc.

Solemnitățile prilejuite de aniversarea a 500 de ani de la sfințirea bisericii "Înălțarea Domnului" de la Mănăstirea Neamț (mănăstire trecută pe lista UNESCO, precum şi de sfințirea celor două noi biserici ctitorite pe plaiuri nemțene ("Sfântul Ioan de la Neamț" şi "Sfânta Teodora de la Sihla") au fost onorate, la invitația I.P.S. Mitropolit Daniel, de prezența Sanctității Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, a Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist al României şi a numeroşi ierarhi din țară şi străinătate. De asemenea, au participat autorități de stat centrale şi locale, în frunte cu D-l Prim-ministru Victor Ciorbea, D-l Ion Caramitru, Ministrul Culturii, D-l Valeriu Stoica, Ministrul Justiției, D-l Victor Babiuc, Ministrul Apărării, iar din partea autorităților locale D-l Dan Lospa, Prefectul județului Neamț. A fost prezent şi D-l Dan Hăulică, ambasadorul României la UNESCO. Programul festivităților desfăşurate în perioada 12-15 octombrie a.c. a fost organizat în cooperare de Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, Ministerul Culturii şi Comisia Națională Română pentru UNESCO.

În cursul anului, Mitropolia a organizat sau a participat prin reprezentanții ei şi la alte manifestări cultural-spirituale din județele eparhiei. Menționăm aici: prima ediție a simpozionului dedicat personalității Mitropolitului Visarion Puiu (Paşcani, februarie 1997) şi aniversarea a 150 de ani de la naşterea profesorului, compozitorului şi dirijorului Gavriil Musicescu (20 martie a.c.).

Manifestările festive au început în ziua de 12 octombrie la Mănăstirea Neamț şi au continuat apoi în perioada 13-15 octombrie la Iaşi. Împlinirea a 500 de ani de la ctitorirea bisericii "Înălțarea Domnului" de la Mănăstirea Neamț nu se putea sărbători într-un alt context decât cel în care a trăit şi activat această mănăstire de-a lungul timpului: cel al spiritualității ortodoxe conjugate cu cultura creştină. Iar cealaltă aniversare de la Iaşi - 110 ani de la sfințirea Catedralei Mitropolitane - nu putea fi mai bine plasată decât la acest mijloc de octombrie. De aceea, s-a şi avut în vedere ca manifestările legate de aceste evenimente să se împletească cu serbarea zilei de 14 octombrie, când credincioşii din Moldova şi întreg neamul românesc cinstesc pe Sfânta Cuvioasă Parascheva.

Ziua de 14 octombrie, după o noapte în care credincioşii nu au încetat rugăciunea şi pelerinajul la moaştele Sfintei Maicii noastre Parascheva, a debutat în Catedrala Mitropolitană cu săvârşirea Sfintei Liturghii de către un impresionant sobor de ierarhi

şi preoţi în frunte cu Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist al României şi I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei. Au fost de asemeni prezente şi Majestăţile Lor Regale, Regele Mihai I şi Regina Ana, invitaţi cu prilejul sărbătoririi a 110 ani de la sfinţirea Catedralei Mitropolitane, între ai cărei ctitori se numără şi familia regală. Seara, la Mănăstirea Golia, Sanctitatea Sa Bartolomeu I şi Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist au sfinţit noua clădire a Institutului cultural misionar TRINITAS, prilej cu care acesta a şi fost inaugurat.

În ziua următoare, 15 octombrie, în acelaşi context duhovnicesc şi cultural, Universitatea "Al. I. Cuza" din Iaşi, la propunerea Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Iaşi, a decernat Sanctităţii Sale Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, titlul de **doctor honoris causa**. Discursul de *laudatio* a fost rostit de către I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei. În prezidiu s-a aflat şi Prea Fericitul Teoctist, Patriarhul României. Cu ocazia acestui moment solemn a avut loc lansarea cărţii Sanctităţii Sale Bartolomeu I - "Biserica şi problemele lumii de azi. Vocaţia universală a Ortodoxiei", publicată de Editura şi tipografia TRINITAS a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, lucrarea fiind prezentată de către I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei.

Putem aşadar concluziona că anul 1997 a reprezentat pentru Sectorul cultural - misionar al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei o perioadă de timp bogată în împliniri, prin implicarea directă a acestui departament în desfăşurarea unor importante evenimente aniversare, prin lucrarea misionară editorială şi tipografică, prin activitatea Bibliotecii mitropolitane şi prin deschiderea către tehnicile comunicaţionale moderne în diaconia cuvântului mântuirii.

II. Activitatea editorială şi tipografică

Marcat de evenimente jubiliare strâns legate de viaţa Bisericii şi cu o adâncă semnificaţie pentru credincioşii Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, anul 1997 a reprezentat, şi din punct de vedere editorial, o perioadă deosebit de prolifică. Evenimente cum ar fi aniversările a 500 de ani de la sfinţirea bisericii Mănăstirii Neamţ şi a 110 ani de la sfinţirea Catedralei mitropolitane de la Iaşi s-au constituit în adevărate bilanţuri ale continuităţii şi profunzimii credinţei strămoşeşti pe tărâmul românesc, ele făcându-ne să ne amintim cu emoţie şi evlavie de înaintaşii noştri, dar deschizând şi o perspectivă nouă actualelor generaţii de credincioşi, amintindu-le şi conştientizându-le de puterea credinţei, a rugăciunii şi a purităţii.

În acest climat al speranţei şi iubirii creştine, chiar în condiţiile sociale deosebit de dificile care au caracterizat acest an, atmosfera sărbătorească a fost întregită în cazul editurii TRINITAS a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, care beneficiază acum de un nou sediu în incinta Mănăstirii Golia şi de un colectiv lărgit, fapt care a dus la eficientizarea activităţii editoriale. Editura TRINITAS formează acum, împreună cu tipografia şi cu postul de radio, Institutul Cultural-Misionar TRINITAS, înfiinţat prin purtarea de grijă a Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei şi sfinţit de Sanctitatea Sa Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului, Prea Fericitul Părinte Teoctist, Patriarhul României şi Înalt Prea Sfinţitul Părinte Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei.

Prin publicațiile sale, Editura TRINITAS a urmărit, ca şi în ceilalți ani, să contribuie la activitatea misionară desfăşurată de Biserica Ortodoxă, răspândind adevărurile de credință autentice ale Ortodoxiei într-un climat în care tradițiile şi învățăturile false îşi fac simțite tot mai mult prezența în cadrul societății. Urmărind mereu îndeplinirea acestui scop binecuvântat, editura şi tipografia TRINITAS au publicat în cursul anului 1997 următoarele:

PERIODICE

1. **Candela Moldovei - număr special** (36 pagini)

Apărând în condiții grafice deosebite şi conținând mai bine de 70 de ilustrații color, acest număr special al periodicului "Candela Moldovei" a oglindit evenimentul de o deosebită importanță duhovnicească dar şi istorică al aducerii moaştelor Sfântului Andrei la Iaşi. Printre colaboratorii de marcă ai acestui număr special amintim pe I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, Pr. Consilier cultural Nicolae Dascălu şi D-l lect. Vasile Merticaru.

2. **Candela Moldovei 11-12/1996** (20 pagini)

Număr consacrat în cea mai mare parte sărbătorii sfinte a Crăciunului, din al cărui cuprins spicuim: fragmente din Scrisorile de Crăciun ale I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, I.P.S. Pimen, Arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuților, P.S. Eftimie, Episcopul Romanului şi P.S. Ioachim, Episcopul Huşilor; *Mitropolitul Petru Movilă - 400 de ani de la naştere şi 350 de ani de la moarte* (Pr. prof. Radu Mazilu); *Mitropolitul Veniamin - 150 de ani de veşnicie* (Pr. Nicolae Dascălu) ş.a.

3. **Teologie şi viață 7-9/95** (120 pagini)

Împlinirea în 1995, luna iulie, a 5 ani de la întronizarea I.P.S. Mitropolit Daniel a prilejuit un moment de bilanț, reflectat pe larg în paginile revistei "Teologie şi viață", nr. 7-9 (iulie-septembrie)/1995, sub un titlu generos: "Devenire şi dăruire creştină". Între realizările acestei perioade, reflectate în numărul mai sus menționat, amintim: înființarea Facultății de Teologie Ortodoxă - Iaşi (1990), a tipografiei de la Mănăstirea Golia (1992), inaugurarea Academiei "Sf. Ioan de la Neamț" (1993), ctitorirea bisericii de pe Ceahlău (1993), a capelei "Sf. Apostoli Petru şi Pavel" din incinta Penitenciarului din Iaşi (1994), a capelei "Buna Vestire" din incinta Spitalului de copii "Sf. Maria", inaugurarea Bibliotecii ecumenice "Dumitru Stăniloae" (1995).

4. **Candela Moldovei 1-2/1997** (20 pagini)

Acest număr a inaugurat o prezentare grafică îmbunătățită a buletinului oficial al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei. Între articolele publicate în acest număr amintim: *Pregătirile pentru Adunarea de la Graz se finalizează* (I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei), *Oraşul cu şapte mănăstiri* (Protos. Timotei Aioanei), *Săptămâna de rugăciune pentru unitatea creştină* (Pr. Nicolae Dascălu) etc.

5. **Teologie şi Viață 10-12/1995** (256 pagini)

Numărul 10-12 (octombrie-decembrie)/1995, alături de tradiționalele Pastorale de Crăciun ale ierarhilor Mitropoliei noastre, de studiile teologice, de recenzii şi obişnuita

"Cronică bisericească", aduce în atenția cititorilor evenimente bisericeşti de importanță națională şi internațională, grupate sub titlul "Unitate în dreapta credință": *Întâlnirea întâistătătorilor Bisericilor Ortodoxe (Patmos 21-27 septembrie 1995), aniversarea a 110 ani de Autocefalie şi 70 de ani de patriarhat a Bisericii Ortodoxe Române, Vizita Patriarhului Ecumenic Bartolomeu I însoțit de întâistătători ai unor Biserici autocefale şi autonome în Mitropolia Moldovei şi Bucovinei* (octombrie 1995).

6. **Candela Moldovei 3-4/1997** (28 pagini)

Număr închinat în cea mai mare parte sărbătorii Învierii Domnului, din al cărui cuprins spicuim: *Viața creştină - pregătire pentru Înviere*, Pastorala de Sfintele Paşti a I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, P.S. Ioachim, Episcopul Huşilor - 70 de ani de viață (Pr. Vasile Tofan), "*Dumnezeu să binecuvânteze România*" (alocuțiune rostită de preşedintele Emil Constantinescu la Palatul Patriarhal în ziua de 14.02.1997), *Acțiune de depistare a bolnavilor de tuberculoză* (Dr. Aurelia Luchian), *Egipt - nouă eră a martirilor ortodocşi copți* (Gruia Jacotă) etc.

7. **Candela Moldovei 5-6/1997** (28 pagini)

Din cuprinsul acestui număr amintim următoarele materiale: *Prozelitism şi democrație* (I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei), *500 de ani de la sfințirea bisericii "Înălțarea Domnului" - Mănăstirea Neamț* (Diac. prof. Ioan Ivan), la Iaşi, ziua mondială a asistentului medical (Ecaterina Şuvăială), Biserica "*Sf. Ioan de la Neamț*" (Pr. Neculai Dorneanu) ş.a.

8. **Teologie şi viață 1-6/1996** (192 pagini)

Numărul 1-6 (ianuarie-iunie)/1996 al revistei "Teologie şi viață" cuprinde *Pastoralele de Sfintele Paşti, un Cuvânt de învățătură* al I.P.S. Mitropolit Daniel privitor la înțelesul şi folosul Sfântului şi Marelui Mir, *studii teologice*, între care amintim "Cunoaşterea de sine în filosofie şi creştinism" (Asist. Vasile Cristescu), "Sfânta smerita cugetare" (Pr. asist. Ioan C. Teşu), *Pagini patristice* - rubrică ce găzduieşte de această dată numele Sfântului Simeon Noul Teolog alături de cel al Sfântului Grigorie Palama, *Predici*, *Recenzii* şi obişnuita *Cronică bisericească.*

9. **Candela Moldovei 7-9/1997** (28 pagini)

Din cuprinsul acestui număr amintim următoarele materiale: *Reconcilierea - un dar sfânt şi o lucrare grea* (I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei), *Facultatea de teologie ortodoxă. Secția Teologie - Patrimoniu Cultural* (Prof. dr. Ion Sandu), *Institutul Ecumenic "Sfântul Nicolae"* (Reporter), *Problematica SIDA în atenția Bisericilor creştine* (Dr. Valeriu Gavrilovici), *Durău - gazdă pentru conferințele preoțeşti* (Pr. Dumitru Ailincăi) etc.

10. **Candela Moldovei 10-11/1997** (32 pagini)

Număr consacrat în cea mai mare parte festivităților legate de aniversările a 500 de ani de la sfințirea bisericii Mănăstirii Neamț şi a 110 ani de la sfințirea Catedralei Mitropolitane din Iaşi. Din cuprins amintim: *Mănăstirea Neamț - 500 de ani de la sfințire* (Mihai Doroşincă), *La Iaşi sărbătoare a Ortodoxiei românești şi universale* (Pr. Neculai Dorneanu), *Înalți ierarhi pelerini la Mănăstirea Neamț* (Protos. Timotei Aioanei), *Asistența socială în Arhiepiscopia Iaşilor* (Cristian Moraru) etc.

CĂRȚI

1. **Mănăstirea Tazlău - 500 de ani de existență**, de Pr. Gheorghe Vartolaş (96 pagini).

Apărută cu ocazia sărbătoririi a 500 de ani de existență a Mănăstirii Tazlău, lucrarea Pr. Gh. Vartolaş reprezintă o monografie complexă şi sistematizată a acestui sfânt locaş ctitorit de Binecredinciosul Voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt.

2. **Arheologia biblică în actualitate**, de Pr. prof. dr. Petre Semen (280 pagini).

Deosebit de utilă studenților în teologie dar şi tuturor celor care doresc să aprofundeze studiile biblice, această lucrare ajută la înțelegerea contextului social, economic şi cultural în care au apărut scrierile vechitestamentare. Cartea este structurată ca un manual care cuprinde 27 de prelegi, urmărindu-se programa analitică pentru anul I de studii şi constituie un material complementar pentru celelalte discipline teologice. Lucrarea este însoțită şi de un număr de 32 de planşe color.

3. **Carte de rugăciuni** (48 pagini)

Apărută într-un format de buzunar deosebit de folositor credincioşilor datorită dimensiunilor ei mici (8x12 cm) şi conținând cele mai întrebuințate şi cunoscute rugăciuni ale Ortodoxiei, această carte poate fi oricând şi în orice loc la îndemâna credincioşilor. Cartea este însoțită de o prefață a I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei care poartă titlul "Rugăciunea - izvor de bucurie".

4. **Viața şi acatistul Sf. Teodora** (32 pagini)

S-a retipărit, datorită numărului mare de solicitări, broşura cuprinzând Viața şi acatistul Sfintei Teodora de la Sihla. Cartea a apărut inițial în 1993 şi este însoțită de o prefață a I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei.

5. **Mănăstirea Horaița - repere în istoria şi în viața ei spirituală**, Prof. dr. Gheorghe Macarie, Protos. Partenie Petric (80 pagini).

Lucrarea reprezintă o monografie a Mănăstirii Horaița, al cărei trecut este urmărit - cu rigoare ştiințifică - de la începutul secolului XIX până în prezent, oferind cititorului informații detaliate, de la cadrul geografic în care este situată mănăstirea şi până la construcțiile aferente. Autorii prezintă şi câteva *Repere în viața spirituală a mănăstirii*, inserând în finalul lucrării un capitol astfel intitulat.

6. **Românii în reînnoirea isihastă**, ediție îngrijită de Acad. dr. Virgil Cândea (208 pagini).

Apărută sub îngrijirea D-lui acad. dr. Virgil Cândea, lucrarea reprezintă o culegere de studii prezentate în cadrul simpozionului organizat la Mănăstirea Neamț în 1994, cu prilejul împlinirii a 200 de ani de la moartea Sfântului Paisie de la Neamț. Volumul a apărut în 1997 pentru a lega evenimentul comemorării trecerii la cele veşnice a Cuviosului Paisie de la Neamț de aniversarea a 500 de ani de la sfințirea Mănăstirii Neamț.

7. **Biserica şi problemele lumii de azi**, Patriarhul ecumenic de Constantinopol Bartolomeu I (240 pagini).

Apariţia acestui volum este strâns legată de vizita din anul acesta în România a Sanctităţii Sale, Bartolomeu I, Patriarhul Ecumenic de Constantinopol, cu ocazia evenimentelor aniversare legate de Mănăstirea Neamţ şi de Catedrala Mitropolitană din Iaşi. Volumul reprezintă o culegere de cuvântări ţinute de Sanctitatea Sa, Bartolomeu I, cu ocazia a diferite momente solemne, în mai multe ţări ale lumii dar şi în România. Astfel, lucrarea este structurată pe trei părţi: prima, sub titlul "O viaţă închinată lui Dumnezeu", prezintă viaţa şi personalitatea Patriarhului Ecumenic Bartolomeu I şi este extrasă din lucrarea *La verité vous rendra libre* a cunoscutului autor ortodox francez Olivier Clément; partea a doua - "Vocaţia universală a Ortodoxiei" - cuprinde cuvântările ţinute de Sanctitatea Sa în mai multe ţări ale lumii, iar partea a treia - "Etosul Ortodoxiei româneşti" - cuprinde toate cuvântările ţinute în România pe parcursul celor două vizite precedente ale Sanctităţii Sale în ţara noastră. Traducerea textelor din limba franceză s-a făcut de către Pr. Nicolae Dascălu iar din limba engleză de către Pr. Dan Sandu şi de d-l Răzvan Porumb.

PASTORALE, PLIANTE, CALENDARE ŞI ALTE PUBLICAŢII

1. † Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei - **Pastorala de Sfintele Paşti - 1997.**
2. † Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei - **Pastorala de Crăciun - 1997.**
3. † Eftimie, Episcopul Romanului - **Pastorala de Sfintele Paşti - 1997.**
4. **Mănăstirea Golia** - pliant.

Apărut în condiţii grafice deosebite, acest pliant conţine o serie de fotografii color reprezentând imagini reprezentative pentru Mănăstirea Golia.

5. **Mănăstirea Neamţ - 500 de ani de la sfinţire, Aniversare mondială UNESCO** - Mapă cu materiale pentru conferinţă.

Cu ocazia conferinţei consacrate aniversării a 500 de ani de la sfinţirea Mănăstirii Neamţ, organizată la Mănăstirea Neamţ de către Mitropolia Moldovei şi Bucovinei împreună cu UNESCO şi Ministerul Culturii, Editura TRINITAS a editat o serie de materiale pentru conferinţă care au constat dintr-o mapă specială, un caiet program reprezentând toate etapele evenimentelor aniversare care au avut loc între 12-16 octombrie 1997 şi un poster al conferinţei.

6. **Calendar creştin ortodox** (format mare) 1998
7. **Calendar creştin ortodox** (de buzunar) 1998

Publicată în format tip agendă, această ediţie a calendarului cuprinde şi o serie de rugăciuni, rânduieli bisericeşti, un mic cuvânt al Părintelui Arhim. Cleopa Ilie despre rugăciune, precum şi unele informaţii privind structura canonică şi administrativă a Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei la 1 septembrie 1997.

Ca şi în anii precedenţi, de-a lungul anului 1997 au fost tipărite la Tipografia mitropolitană TRINITAS un număr de **icoane** reprezentând numeroşi sfinţi. Au fost de asemeni tipărite **vederi** şi **calendare** cu icoane sau cu imagini de biserici din ţara noastră, care au fost puse în vânzare pe tot cuprinsul eparhiei.

LUCRĂRI ÎN CURS DE APARIŢIE

1. **The Divine Liturgy of Saint John Chrysostom, Archbishop of Constantinople - Dumnezeiasca Liturghie a Sfântului Ioan Gură de Aur, Arhiepiscopul Constantinopolului.**

Această lucrare bilingvă cuprinde slujba Sfintei Liturghii a Sfântului Ioan Gură de Aur, Arhiepiscopul Constantinopolului, în limbile engleză şi română. Traducerea originală în limba engleză a fost realizată de P.C. Dennis Heiffner, preot ortodox în S.U.A.

2. **Liturghier**

Noua ediție a Liturghierului va cuprinde slujbele Vecerniei şi a Utreniei, Sfânta Liturghie a Sfântului Ioan Gură de Aur, Adunări de cereri la felurite trebuințe din viața omului.

3. **Psaltirea**

Această nouă ediție a Psaltirii va apărea într-o prezentare grafică îmbunătățită, cuprinzând mai multe ilustrații color şi frumoase frontispicii.

4. **Dor de pustie, dor de cer**, Sfântul Ioan de la Neamț

În paginile acestui volum de poezie regăsim cuvintele pline de înțelesuri duhovniceşti ale Sfântului român Ioan de la Neamț (Hozevitul). Volumul constituie o reeditare a versiunii din 1993, editată tot în cadrul Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, fiind acum însoțit de o nouă prefață a I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei.

5. **Viața Sfântului Nectarie de Eghina**

Lucrarea, apărută în format tip broşură, reprezintă o biografie a Sfântului Nectarie de Eghina, unul din sfinții secolului nostru. Cartea cuprinde mai multe ilustrații alb-negru şi color ce reflectă aspecte din viața Sfântului Nectarie.

6. **Documente internaționale referitoare la prozelitism**

Sub acest titlu sunt reunite trei documente emise de foruri internaționale ecumenice care analizează fenomenul prozelitismului şi urmările acestuia: *Provocarea prozelitismului şi chemarea la o mărturie comună*, *Alegerea între o mărturie comună şi prozelitism* şi *Către o mărturie în comuniune*.

7. **Urcuş spre Înviere**, Arhim. Cleopa Ilie

Reeditare a ediției din 1992, publicată tot de editura Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, lucrarea cuprinde o suită de predici duhovniceşti şi cuvinte de învățătură ale unuia dintre cei mai importanți duhovnici români, Arhim. Cleopa Ilie.

Se află de asemeni în lucru periodicele publicate la Editura TRINITAS: **Candela Moldovei, numărul 12/1997, Teologie şi Viață, numerele 7-12/1996 şi 1-6/1997**, precum şi un **supliment special al revistei "Candela Moldovei"** dedicat evenimentelor aniversare legate de împlinirea a 500 de ani de la sfințirea bisericii Mănăstirii Neamț şi a 110 ani de la sfințirea Catedralei Mitropolitane din Iaşi. Menționăm că, începând cu anul 1998, revista "Candela Moldovei" va apărea lunar.

III. Radio TRINITAS şi prezența în rețeaua INTERNET

Obținerea licenței de emisie în anul precedent pe frecvența 92,7 MHz pentru postul de radio TRINITAS a declanşat investiții pentru amenajarea corespunzătoare a spațiilor şi pentru achiziționarea aparaturii necesare. Eforturile financiare au fost susținute îndeosebi de către editură şi tipografie, iar pregătirile pentru inaugurarea primului post de radio ortodox din România se află în faza finală.

Începând cu data de 1 mai 1997 Mitropolia Moldovei şi Bucovinei este prezentă pe rețeaua INTERNET prin paginile realizate la Institutul cultural-misionar TRINITAS din Iaşi. Aceste pagini cuprind: - o prezentare a structurii administrative a Mitropoliei; - mănăstirile din municipiul Iaşi; - mănăstirile nemțene; - albume de imagini la

mănăstirile Neamț şi Sihăstria. Prezentarea este făcută în limbile română şi engleză. Adresa paginilor este http://home.cccis.ro/~golia*.

IV. Biblioteca mitropolitană

Activitatea desfăşurată de Biblioteca Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei în anul 1997 a urmărit câteva obiective principale: completarea fondurilor bibliotecii cu noi apariții, continuarea introducerii centralizate - pe calculator - a elementelor de descriere a fiecărui volum din fondul de carte al bibliotecii (activitate inițiată în 1996), înlesnirea accesului cititorilor la informația bibliografică, conservarea fondului de carte existent.

Biblioteca a beneficiat ritmic de sume în lei, repartizate din bugetul Mitropoliei, folosite integral pentru achiziționarea a 1802 volume în valoare de 31.226.470 lei.

Baza de date a Bibliotecii ecumenice "Dumitru Stăniloae" cuprindea, la 31 decembrie 1997, un număr de 12.206 titluri. În vederea îmbunătățirii accesului la informația bibliografică, devine necesară achiziționarea unui calculator performant în vederea constituirii unei rețele între secțiile bibliotecii, astfel încât, la un terminal aflat la secția "Studium", baza de date să poată fi consultată direct de cititori.

Pe parcursul anului 1997 s-au înscris la bibliotecă 19 cadre didactice şi 196 studenți, s-au împrumutat un număr de 52.000 volume (cărți şi periodice). În privința informațiilor bibliografice personalul bibliotecii a răspuns tuturor solicitorilor formulate de către cititori, întocmind în ultimii doi ani (1996-1997) un total de 166 bibliografii.

Printre proiectele anului 1998, pe lista priorităților se înscriu: realizarea integralei Dumitru Stăniloae (întreaga operă în cărți şi publicații periodice, referințe asupra operei şi activității), continuarea demersurilor pentru procurarea de carte prin sponsorizări şi donații, extinderea schimbului internațional de publicații, accelerarea ritmului de prelucrare pe calculator a fondului de carte şi periodice rămas neprelucrat.

V. Activitatea ecumenică

În ceea ce priveşte activitatea ecumenică, anul 1997 a fost marcat de cea de-a II-a Adunare Ecumenică Europeană, care a întâlnit la Graz (Austria) 700 delegați oficiali ai Bisericilor Ortodoxe, Catolică, Protestante şi Anglicane, precum şi peste 10.000 de participanți permanent acreditați.

Biserica Ortodoxă Română a fost reprezentată de o delegație oficială condusă de I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei, co-preşedinte al Comitetului de pregătire a adunării, membru în Comitetul de conducere în timpul desfăşurării lucrărilor.

Tema adunării: "Reconcilierea, dar al lui Dumnezeu şi început de viață nouă" a provocat un viu interes pentru creştinii de pe continentul nostru şi a făcut ca momentul Graz 1997 să fie considerat drept cea mai mare adunare ecumenică europeană de la sfârşitul secolului.

Adunarea de la Graz a arătat că idealul reconcilierii şi unității între Biserici este mare, însă lucrarea la care sunt chemați creştinii este deosebit de dificilă. Într-o scurtă lucrare a adunării de la Graz, I.P.S. Daniel concluzionează că "şansa unică a revigorării mişcării ecumenice nu este căutarea vreunei noi ideologii de unitate sau unioniste de tip antropocentric şi cosmocentric, confesionalist sau universalist, ci reafirmarea inteligentă şi intensivă a centralității lui Hristos, adevăratul izvor al reconcilierii şi al unității creştine. Numai El, Care ne-a împăcat cu Dumnezeu, ne poate face cu adevărat slujitori

ai împăcării, atunci când Duhul Lui locuieşte în noi" (**Reconcilierea - un dar sfânt şi o lucrare grea**, Candela Moldovei nr. 7-9/1997, p. 3).

Putem aşadar concluziona că anul 1997 a reprezentat pentru Sectorul cultural-misionar al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei o perioadă de timp bogată în împliniri, prin implicarea directă a acestui departament în desfăşurarea unor importante evenimente aniversare.

DARE DE SEAMĂ A SECTORULUI ECONOMIC 1997

Cons. economic *Nicolae Spiridon*

Integrată în programul general conceput de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, sub directa şi atenta binecuvântare, supraveghere şi îndrumare a Înalt Prea Sfinţitului Părinte Mitropolit Daniel, activitatea economică a Centrului Eparhial Iaşi este în continuă transformare, modernizare, căutând şi aplicând metode şi tehnici moderne de management cu toate dificultăţile de ordin financiar ale actualei perioade de post-tranziţie în care ne aflăm.

1. Analiza activităţii economico-financiare

Activitatea sectorului economic, ca de altfel întreaga activitate economică a ţării, a fost puternic zguduită din noiembrie 1996 până în prezent de devalorizarea continuă a monedei naţionale în raport cu monezile străine astfel:

	Nov. 1996	Dec. 1997	Creştere%
1 USD	3615 lei	8100 lei	224
1 DM	2319 lei	4700 lei	203

Rata inflaţiei în 1997 se cifrează la 145-150%
Preţurile au crescut în medie cu 300% la bunuri de consum şi cu 240,6% la cele industriale
Salariul mediu brut pe economie a crescut cu 236%
Salariul mediu net pe economie a crescut cu 238%.

De remarcat dublarea sau triplarea preţurilor la: gaz metan 380%, apă 180%, energie electrică 294%, energie termică 150%, taxă telefoane 340%, combustibil 260% ş.a.m.d.

Toate acestea au creat mari disfuncţionalităţi sectorului economic al Centrului eparhial dar şi la nivelul protopopiatelor, parohiilor, mănăstirilor şi subunităţilor cu autonomie economică financiară în ceea ce priveşte încasările şi plăţile.

Prin efortul fiecărui salariat şi slujitor al Sfintei Biserici s-a reuşit ca la 30.11.1997 rezultatul financiar obţinut de Centrul Eparhial să fie pozitiv, creşterea fiind faţă de

1996 de 255% (dar trebuie ținut cont de rata inflației, care diminuează valoric realizările) după cum urmează:

	1996	1997	Creştere(%)
Venituri	3.112.849.538	4.975.659.052	165
Cheltuieli	2.743.107.784	4.034.079.255	147
Rezultat	369.741.754	941.579.797	255

2. Activitatea de cult

Activitatea de cult este susținută de Catedrala Mitropolitană cu un aport de 31% din rezultatul bugetar al Centrului Eparhial Iaşi:

Venituri - 942.549.410 lei
Cheltuieli proprii - 189.881.874 lei
Rezultat - 752.667.536 lei

Acest excedent constituie sursă de finanțare pentru următoarele activități:

Sectorul pentru monumente
şi construcții bisericeşti - 270.870.000 lei - 50%
Asociația "Pelerinul" - 192.074.117 lei - 20%
Căminul monahal "Sf. Gheorghe" - 201.394.871 lei - 20%
Biroul "Diaconia" - 27.772.425 lei - 3%
Capela Facultății de Teologie - 21.908.843 lei - 2,4%
Centrul de restaurare carte veche - 14.805.000 lei - 1,6%
Măn. "Tuturor Sfinților" - Palat - 6.604.009 lei - 3%
Măn. "Schimbarea la Față"-Ceahlău - 3.565.557 lei - 3%
Măn. "Adormirea Maicii Domnului" - 1.647.016 lei - 3%
Schitul Zane - 5.875.016 lei - 3%
Schitul Cotnari - 5.270.901 lei - 3%
Casa "Visarion Puiu"- Tg. Neamț - 879.781 lei - 3%

Cu cheltuieli se înregistrează şi:
Biblioteca Centrului Eparhial - 3.645.352 lei
Biblioteca "Dumitru Stăniloae" - 6.111.298 lei
care au avut ca sursă de finanțare până la 31.12.1997 Editura "Trinitas", după această dată fiind preluate de sectorul economic al Centrului Eparhial Iaşi.

La activitatea de cult se înregistrează şi Mănăstirea "Sf. Gheorghe" - Catedrala Veche cu un excedent de 2.256.206 lei, cât şi Paraclisul "Vovidenia", cu un excedent de 660.000 lei.

Pentru 1998 propunem în continuare ca fondurile obținute din activitatea de cult să fie utilizate pentru:

- finanțarea construcțiilor şi reparațiilor la lăcaşurile de cult
- finanțarea acțiunilor social-caritative
- susținerea pregătirii cadrelor de specialitate în domeniul teologiei creştin ortodoxe
- finanțarea mănăstirilor şi schiturilor sărace în anul 1998.

3. Activitatea comercială

Sectorul economic participă la realizarea venitului general al Centrului Eparhial în proporție de 21% astfel:

Venituri - 1.041.731.022 lei
Cheltuieli - 638.167.649 lei
Excedent - 403.563.373 lei

După acoperirea propriilor cheltuieli de 61% din totalul veniturilor, excedentul bugetar obținut a fost utilizat pentru susținerea lucrărilor de investiții la subunitățile cu situație financiară grea, cum ar fi:

Mănăstirea Slavnic - 243.954.456 lei
Mănăstirea Vlădiceni - 144.057.694 lei
Mănăstirea Galata - 20.000.000 lei
Biblioteca Mitropolitană - 9.761.650 lei - pentru procurare de carte
Casa Episcopală - 32.091.358 lei
Casa "Nicodim" - 2.130.446 lei
Biroul juridic - 2.269.840 lei

Spațiile comerciale de la parterul Casei "Nicodim" au fost închiriate pe termen de minim un an unor agenți economici după cum urmează:

S.C. Romest S.R.L. Iaşi - cu a cărei chirie lunară se va susține financiar Institutul de restaurare pictură şi carte veche.

S.C. Trodat Stampile S.R.L. filiala Iaşi - cu a cărei chirie lunară se va susține financiar biblioteca "Dumitru Stăniloae" şi Studium.

S.C. Dico Serv S.R.L. şi Ray-Mon Rico S.R.L. - cu a cărei chirie lunară se va susține financiar activitatea biroului de asistență socială "Diaconia".

4. Activitatea de producție

Sectorul economic participă la realizarea venitului general al Centrului Eparhial în proporție de 46%, astfel:

Venituri - 2.293.715.142 lei
Cheltuieli - 579.031.881 lei
Excedent - 1.714.683.261 lei

Activitatea de producție este susținută de:

a) Atelierul de lumânări "Sf. Mina" care are realizări deosebite şi anume:

Venituri - 2.123.398.891 lei
Cheltuieli - 408.973.592 lei
Rezultat - 1.714.425.299 lei, utilizat ca sursă de finanțare, în 1997, pentru:

Centrul Cultural Pastoral Durău + vile	412.946.515 lei
Casa (muzeu) "Visarion Puiu"	2.237.281 lei
Casa Arhiepiscopală	359.355.764 lei
Administrația Centrului Eparhial	460.064.201 lei
Acoperire cheltuieli agricole	101.313.893 lei
Cheltuieli parc auto	151.330.054 lei
Lucrări de investiții la subunități	183.500.000 lei
Total cheltuieli	1.699.556.585 lei
Disponibil	14.868.714 lei

b) Atelierul de tămâie "Sf. Arhidiacon Ştefan", ce se prezintă în evidenţa contabilă astfel:

Venituri	- 25.725.900 lei
Cheltuieli	- 12.375.217 lei
Rezultat	- 13.350.683 lei

c) Parc auto, care are în dotare 3 autocamioane (SRD, IFA, TV) pentru transport marfă şi persoane, 1 autoturism Dacia 1310, 1 microbuz WV şi 5 autoturisme de protocol. Are până la 30.11.1997 cheltuieli de 151.330.054 lei, dar înregisrează în această perioadă o economie de 228.888.951 lei.

d) Atelierul de confecţii metalice Golia, care are realizate venituri de 159.570.441 lei, cheltuieli de 153.168.154 lei şi un excedent de 5.602.287 lei.

e) Atelierul de tâmplărie Bucium, care este înregistrat în evidenţa contabilă a Centrului Eparhial Iaşi pe 1997 cu cheltuieli de 9.031.978 lei. Până la 29.12.1997 nu s-a depus raportul de activitate şi din acest motiv nu au putut fi evaluate economiile aduse Centrului Eparhial. Compartimentul patrimoniu va evalua şi inventaria toate lucrările efectuate de atelierul de tâmplărie Bucium.

f) Atelierele de înrămat icoane şi cofecţionări plute, care sunt înregistrate în evidenţele contabile cu venituri de 1.857.710 lei, respectiv 41.110 lei. Aceste ateliere sunt coordonate de studenţi ai Facultăţii de Teologie Iaşi care trebuie îndrumaţi spre obţinerea unor venituri cât mai mari.

d) Brutăria "Sf. Onufrie", care funcţionează pentru producerea de pâine şi specialităţi de patiserie pe o peioadă de probă în administrarea căminului "Sf. Nicolae".

5. Activitatea agricolă

Anul 1997 nu a adus realizări deosebite în activitatea agricolă a Centrului Eparhial Iaşi, cu toate că s-au depus mari eforturi materiale şi umane. Evidenţa contabilă relevă starea de fapt a subunităţilor (Ferma Bucium, Depozitul de vin Bucium, Sera Bucium, Ferma Cotnari - via Liteanca, Ferma Lungani, Ferma Tomeşti, terenul Şorogari):

Venituri	209.026.340 ei
Cheltuieli	214.191.123 lei
Deficit	5.164.783 lei

Propunem, pentru 1998, ca aceste ferme să fie coordonate de persoane de specialitate, aplicând tehnologii moderne în vederea obţinerii unor producţii superioare.

6. Activitatea de caritate

Este susţinută de Biroul de asistenţă socială "Diaconia", Cabinetul Stomatologic, Fabrica de Cherestea "Sf. Troiţă" Tg. Neamţ.

7. Activitatea de protocol şi pelerinaje

Se desfăşoară prin B.P.P. care are în subordine Centrul Cultural Pastoral Durău şi Casa de Odihnă "Sf. Doctori Cosma şi Damian" din Bălţăteşti. Rezultatele acestor subunităţi (autonome din punct de vedere economico-financiar) sunt prezentate în rapoarte separate, de către fiecare coordonator al subunităţii respective.

8. Sponsorizări

În anul 1997 Centrul Eparhial, pentru buna desfăşurare a activităţii, a beneficiat de numeroase sponsorizări, dintre care amintim:

S.C. Autotransport S.A. Iaşi - director D-l Sergiu Popov, care a sponsorizat diverse transporturi în cadrul Arhiepiscopiei Iaşilor, în valoare de peste 10.000.000 lei.

S.C. Nectarul S.A. Paşcani - director D-l Radu Ştefănescu a sponsorizat cu produse alimentare şi furaje în valoare de peste 10.000.000 lei.

S.C. Moldoplast S.A. Iaşi - director D-l Sergiu Ambrono a sponsorizat cu produse din mase plastice în valoare de peste 8.000.000 lei.

S.C. Veritas Panciu S.A. - director D-l Adrian Toma a sponsorizat cu struguri în valoare de peste 2.000.000 lei.

S.C. Trodat Ştampile S.R.L. Bucureşti - filiala Iaşi a sponsorizat Centrul Eparhial şi Cabinetul Mitropolitan cu ştampile în valoare de peste 2.000.000 lei.

S.C. Unirea Iaşi - director D-l Zamisnicu Radu a sponsorizat cu produse alimentare în valoare de peste 1.500.000 lei.

Exprimăm pe această cale sincere mulţumiri societăţilor comerciale amintite cât şi persoanelor care au fost şi sunt apropiate de Biserică.

Salariaţii sectorului economic s-au străduit să lucreze cu dăruire şi devotament, să rezolve în timp util multitudinea de probleme ce au apărut.

Menţionăm că în 1997 peste 30% din adresele intrate/ieşite prin registratura Centrului eparhial au fost soluţionate de sectorul economic.

Cu toate dificultăţile întâmpinate în cursul anului 1997 şi prezentate rezumativ în raport, salariaţii sectorului economic al Centrului Eparhial sunt optimişti, au speranţa şi credinţa că Bunul Dumnezeu ne va ajuta să împlinim misiunea nobilă de a sluji Biserica Domnului nostru Iisus Hristos.

DARE DE SEAMĂ A SECTORULUI MONUMENTE ISTORICE ŞI CONSTRUCŢII BISERICEŞTI PE ANUL 1997

Cons. Pr. *Mihai Mărgineanu*

Conceput şi creat pentru a pune în lucrare preocupările majore ale Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei în ce priveşte monumentele istorice bisericeşti şi construirea noilor lăcaşuri de cult, a caselor parohiale şi a altor obiective, Sectorul pentru Monumente Istorice şi Construcţii Bisericeşti consemnează în primul său an de existenţă un bogat palmares.

I. **Biroul pentru Monumente** a avut în anul 1997 două obiective principale:
- cunoaşterea stării actuale a monumentelor cu stabilirea priorităţilor de lucru.
- intervenţia către autorităţi şi instituţiile responsabile în vederea includerii priorităţilor noastre în programul de finanţare al Guvernului.

S-a reuşit ca, pe lângă cele şase obiective la care se susţineau lucrări în anul 1996, în programul de finanţare al Ministerului Culturii să fie incluse încă 14 monumente, astfel încât prin centrul pentru Administrarea şi Protecţia Patrimoniului Cultural sunt finanţate în prezent 20 de obiective şi anume:

Jud. Iaşi	1	Catedrala Mitropolitană
	2	Biserica Mănăstirii "Sf. Trei Ierarhi"
	3	Mănăstirea Golia
	4	Biserica Barnovschi
	5	Biserica Frumoasa
	6	Biserica Nicoriţă
	7	Mănăstirea Bârnova
	8	Mănăstirea Dobrovăţ
	9	Biserica "Sf. Nicolae" Holboca
	10	Biserica Purcileşti

Jud. Neamț	11	Mănăstirea Neamț
	12	Mănăstirea Agapia
	13	Mănăstirea Pângărați
	14	Mănăstirea Tazlău
	15	Biserica "Sf. Gheorghe" Şerbeşti
	16	Biserica din Bălăneşti
	17	Mănăstirea Bistrița
Jud. Botoşani	18	Biserica "Sf. Nicolae" Dorohoi
	19	Mănăstirea Popăuți
	20	Mănăstirea Coşula

Pentru toate aceste obiective s-a obținut alocarea de la Guvern a 14,5 miliarde lei, dintre care, până în luna noiembrie, executanții primiseră deja 11.718.627.553 lei, dar desigur, ținând cont de restanțe şi întârzieri la plată, valoarea efectivă facturată a lucrărilor este cu mult mai mare.

Aceste sume sunt însă mult prea mici în raport cu situația deosebit de critică în care se află monumentele noastre, astfel încât obținerea de fonduri va constitui preocuparea prioritară a sectorului pentru anul următor.

II. Biroul tehnic

Activitatea acestui birou a avut două priorități:
a) coordonarea, urmărirea sau îndrumarea activităților de construcții în cadrul eparhiei.
b) intervenția către Secretariatul de Stat pentru Culte în vederea obținerii de subvenții pentru construirea lăcaşurilor de cult.

a) În anul 1997 au fost finalizate lucrările de construcție la 12 biserici, dintre care 7 biserici au fost deja sfințite.

Pe cuprinsul eparhiei sunt în construcție 95 de biserici, dar mai rămân încă 26 de parohii fără biserică. Totuşi, dacă ne gândim că la începutul anului 1994 erau circa 160 de localități fără biserică, putem aprecia pozitiv ritmul de lucru.

În ce priveşte locuințele parohiale, un număr de 437 parohii au casă parohială, sunt în construcție astfel de edificii în 28 de parohii, dar mai rămân 389 de parohii fără casă parohială, iar aceasta va trebui să constituie o preocupare pentru protopopiatele din eparhie în anul următor, cu atât mai mult cu cât avem şi patru protopopiate fără sediu.

b) Corespondența foarte voluminoasă avută cu Secretariatul de Stat pentru Culte a avut drept rezultat subvenționarea în şase etape a unui număr de 46 de parohii din cele 95 care au biserici în construcție.

Cele 568 milioane primite ca subvenţie pentru lucrările de construcţii la bisericile noi, circa jumătate faţă de nivelul anului anterior - dacă socotim şi coeficientul de inflaţie - ar însemna în medie doar 5,9 milioane lei pentru fiecare obiectiv.

Dacă pentru reparaţiile la monumente Ministerul Culturii a alocat peste 90% din sumele cheltuite, pentru construcţia de biserici noi participarea financiară a Secretariatului de Stat pentru Culte este doar de 24%.

Rezultatele pozitive obţinute în activitatea de construcţie a noilor lăcaşuri de cult se explică prin aportul credincioşilor şi al sponsorilor care au asigurat 54% din totalul fondurilor cheltuite.

III. Compartimentul de proiectare

Realizându-se încă de la începutul acestui an prima pseudo-reţea de calculatoare în cadrul compartimentului şi dotarea cu tehnică şi programe competitive, s-a creat posibilitatea elaborării unor proiecte în condiţii tehnice şi profesionale de mare acurateţe.

Între cele 15 lucrări efectuate, a căror valoare este de 79,5 milioane lei, se poate menţiona releveul construcţie Catedrală şi studiul pentru restaurare arhitectură, compartimentul asigurând în totalitate partea de arhitectură pentru lucrările de restaurare-consolidare la Catedrala Mitropolitană.

IV. Compartimentul de execuţie

Dotarea cu scule, dispozitive şi mijloace tehnice a creat premise favorabile pentru îmbunătăţirea simţitoare a ritmului de lucru.

Dacă prin temeiul nr. 168/1997 au fost programate 79 lucrări pe termen scurt şi mediu la un număr de 15 obiective, rapoartele trimestriale prezentate de sectorul monumente au consemnat până la trimestrul al IV-lea un număr de 185 de lucrări la 27 de obiective, reuşindu-se chiar executarea unor lucrări prin finanţare proprie, între care amintim: noua toaletă publică de la Centrul Eparhial, amenajările, reparaţiile şi instalaţiile din spaţiile clădirii Veniamin Costachi - destinate secţiei Patrimoniu a Facultăţii de Teologie - şi o parte din lucrările de la Durău.

Avându-se în vedere că prin dotarea cu tehnică de calcul şi programe a serviciului tehnic s-a creat posibilitatea evaluării după catalog, în scurt timp vom putea avea şi evidenţa valorică a acestor lucrări.

De asemenea, trebuie menţionată şi dotarea cu un mijloc de transport adecvat (dubă) cu care vor putea fi transportaţi muncitorii, asigurându-se deplasări şi intervenţii operative.

V. Activitatea de pictură

În acest an s-au desfăşurat lucrări de pictură la un număr de 38 biserici.

Anul 1997 înregistrează începerea unei lucrări reprezentative în domeniu: pictarea bisericii "Sfântul Gheorghe" (Catedrala veche) de către echipa de pictori condusă de domnul Buzuloiu Vasile. Această lucrare a fost susţinută financiar în totalitate până în prezent doar din fondurile eparhiale repartizate sectorului Monumente.

În ce priveşte activitatea de sculptură, aceasta s-a realizat în general prin colaborări. Astfel, în acest an s-au inaugurat bustul lui Mihai Eminescu, montat în preajma bisericii "Sf. Trei Ierarhi" - cu cheltuiala acestei mănăstiri - şi crucea monumentală înălțată în apropierea bisericii "Sf. Nicolae Domnesc", întru cinstirea Eroilor şi a Învierii.

Costul marmurei şi al lucrării de sculptură a fost plătit de Mitropolie, iar soclul şi sistematizarea pe verticală a zonei a fost executată şi sponsorizată de S.C. Construcții Unu S.A.-Iaşi, condusă de d-l director Alexandru Marian.

Atât bustul lui Eminescu, cât şi crucea Eroilor şi a Invierii au fost sculptate de d-l Ovidiu Ciobotaru din Iaşi.

O altă lucrare artistică importantă este recepția sculptată în lemn de stejar la intrarea în Centrul Cultural Pastoral Durău, lucrare finanțată în exclusivitate din fondurile eparhiale repartizate sectorului Monumente al Mitropoliei.

Deşi redată foarte succint, activitatea sectorului Monumente Istorice şi Construcții Bisericeşti constituie un pivot important pe care se sprijină programul de investiții al Centrului eparhial, iar prezenta dare de seamă poate oferi suficiente informații şi date care să argumenteze, pro sau contra, oportunitatea acestui sector. S-a elaborat un program de activități pe anul 1998, dar acesta se aliniază planului bugetar promovat de sectorul economic.

SITUAȚIA PAROHIILOR FĂRĂ LOCAŞ DE CULT LA 31 DECEMBRIE 1997:

JUDEȚUL	Nr. crt.	Parohia	Localitatea	Din ce motiv nu există lăcaş de cult	Dacă există intenția pentru construire
		PROTOPOPIATUL I IAŞI			
Jud. Iaşi	1.	Vladomirna	Com. Trifeşti	Parohie nou înființată în 1996	
	2.	Sf. Apostol Toma	Cartier Alexandru cel Bun Iaşi	Parohie nou înființată în 1997	Documentație în curs de elaborare
	3.	Cilibiu	Com. Cilibiu	Parohie înființată în 1996	

JUDEŢUL	Nr. crt.	Parohia	Localitatea	Din ce motiv nu există lăcaş de cult	Dacă există intenţia pentru construire
	4.	Izvorul Tămăduirii	CUG Iaşi	Parohie înfiinţată în 1997	Documentaţie în curs de elaborare
	5.	Sf. Arhid. Ştefan	Cartier Tătăraşi Iaşi	Parohie înfiinţată în 1997	
	PROTOPOPIATUL BOTOŞANI				
	6.	Tudora II	Com. Tudora	Parohie înfiinţată în 1996	
	7.	Hriţcani	Com. Vlădeni	Parohie nou înfiinţată	
	8.	Supiţca	Com. Copălău	"	
	9.	Bosânceni	Com. Flămânzi	"	
	10.	Buna Vestire	Botoşani	"	
	11.	Înălţarea Domnului	Botoşani	"	
	12.	Sf. Andrei	Botoşani	"	
Judeţul Botoşani	13.	Sf. Antonie cel Mare	Botoşani	"	
	14.	Sf. Apostoli Petru şi Pavel	Botoşani	"	
	15.	Sf. Haralambie	Botoşani	"	
	16.	Sf. Treime	Botoşani	"	
	17.	Sf. Vasile cel Mare	Botoşani	"	

JUDEȚUL	Nr. crt.	Parohia	Localitatea	Din ce motiv nu există lăcaș de cult	Dacă există intenția pentru construire
	PROTOPOPIATUL DOROHOI				
	18.	Dersca	Com. Dersca		
	19.	Pomârla II	Com. Pomârla		
	20.	Sf. Împărați C-tin şi Elena	Oraş Dorohoi	Parohie înființată în 1997	
	PROTOPOPIATUL DARABANI				
	21.	Havârna II	Com. Havârna		
	PROTOPOPIATUL PIATRA NEAMȚ				
	22.	Castel Pângărați	Pângărați	Parohie înființată în 1996	Documentați e în curs de elaborare
Jud. Neamț	23.	Gara Veche	Piatra Neamț	Parohie nou înființată	Documentați e elaborată
	PROTOPOPIATUL ROZNOV				
	24.	Borleştii de Sus			
	25.	Roznov II	Roznov	Parohie înființată în 1997	Documentați e în curs de elaborare
	26.	Zăneştii de Jos	Com. Zăneşti	"	

SITUAŢIA LOCUINŢELOR PAROHIALE LA 1 DECEMBRIE 1997:

Protopopiatul	Numărul total al parohiilor care au case parohiale	Case parohiale în curs de construcţie	Numărul total al parohiilor fără case
IAŞI 1	70	2	37
IAŞI 2	51	3	52
PAŞCANI	50	1	37
HÂRLĂU	37	5	19
BOTOŞANI	47	6	65
DOROHOI	24	-	28
DARABANI	13	3	15
TRUŞEŞTI	38	2	28
SĂVENI	21	-	13
ROZNOV	9	5	23
PIATRA NEAMŢ	44	1	20
TÂRGU NEAMŢ	18	-	46
CEAHLĂU	15	-	6
TOTAL	437	28	389

ANALIZA ACTIVITĂȚII PE ANUL 1997
CABINETUL STOMATOLOGIC "SF. PANTELIMON"

Dr. *Aurelia Luchian*
medic primar stomatolog

În anul 1997 au solicitat cabinetul nostru 1494 de pacienți, în 198 de zile lucrătoare (n-au fost prezenți în cabinet: - medicul 35 de zile - concediu și curs homeopatie, asistenta 40 de zile - Elveția, tehniciana 45 de zile - concediată).

Cei 1494 de pacienți au beneficiat de 3653 gesturi medicale.

Aspecte medicale:

- cazuri noi: 452; obturații fotopolimerizabile: 223; gangrene dentare: 280; tratamente paradontale: 179; coafaje dentare: 73; pulpite: 20; îndepărtare coroane vechi: 37; anestezii loco-regionale: 45; extracții dentare: 34; amprente: 109; înregistrări relație centrică: 39; proteze mobile: 6; coroane protetice: 210; cimentare provizorie și definitivă: 332; tratamente ortodontice: 149; tratamente plăgi tăiate, strivite: 23; injecții intramusculare: 116; înregistrarea tensiunii arteriale: 69; rețete medicamente onorate: 450; radiografii dentare: 70; tratamente homeopatice care reglează afecțiuni stomatologice: 382; tratamente prin metalopunctură care reglează afecțiuni stomatologice: 9.

Aspecte caritabile:

- tratamente stomatologice gratuite: 63 pacienți; tratamente homoeopatice gratuite: 382; tratamente prin metalopunctură gratuite: 9; înregistrarea tensiunii arteriale gratuit: 69; tratament gratuit plăgi tăiate: 23; injecții intramusculare și intravenoase gratuite: 116; cazuri sociale cu probleme medicale: 329; onorarea gratuită a rețetelor: 450.

Aspecte economice:

Venituri: - tratamente cu plată: 16.354.000 lei; sponsorizări: mijloace fixe, obiecte de inventar, materiale consumabile în valoare de 120.907.000 lei: - 45.907.500 lei - Dr. Mariana Coca Eicler; 40.355.000 lei Dr. Paul van Saane (Röntgen); 34.644.500 lei alte surse.

Total venituri: 137.261.000 lei

Cheltuieli: - salarii: 10.400.000 lei; C.A.S.: 2.200.000 lei; ajutor șomaj: 500.000 lei; deplasări în țară: 720.500 lei; energie termică: 1.100.000 lei; materiale consumate: 22.289.000 lei din care 13.429.000 lei materiale consumate între 1993-1996, eliberate din inventar pe bonurile de consum în 1997, după primul inventar.

Total cheltuieli de autoîntreținere: 37.209.500 lei

Cheltuieli caritabile:

Cu valoare precisă: - tratamente stomatologice: 4.432.000 lei;

Cu valoare aproximativă: - tratamente homeopatice: 19.100.000 lei; tratamente prin metalopunctură: 450.000 lei; înregistrarea tensiunii arteriale: 69.000 lei; tratament plăgi: 1.380.000 lei; injecţii i.m. şi i.v.: 580.000 lei.
Total: 25.921.000 lei

Gesturi medicale rezolvate prin AMFOR: - cazuri sociale: 16.450.000 lei; onorarea gratuită a reţetelor: 47.500.000 lei. **Total**: 63.950.000 lei
Total cheltuieli (fără cazurile rezolvate prin AMFOR): 63.130.500 lei
Profit: 74.130.500 lei

Aspecte educaţionale: posibilităţi şi limite - asistenţa medicală s-a realizat prin programare, cu excepţia urgenţelor; educaţia pentru sănătate s-a realizat individual, după nivelul cognitiv şi sensibilitatea fiecărui pacient; unii pacienţi au primit lecţii de igienizare a cavităţii orale; s-a conştientizat efortul Bisericii de a suporta cheltuielile tratamentului; s-a evidenţiat disponibilitatea caritabilă a Mitropoliei prin menţinerea unor preţuri mici; au fost dificultăţi în încasarea la timp a costului tratamentului, mai ales datorită ideii că Biserica este bogată; adresabilitatea tardivă a pacienţilor presupune eforturi de dezvoltare a domeniului profilactic; starea de oboseală şi grija zilei de mâine a unor pacienţi obligă la găsirea metodelor de educaţie care trezesc şi incită la meditaţie; nici un pacient nu s-a prezentat la control preventiv, ceea ce înseamnă că respectul pentru propria sănătate este foarte scăzut; schimbarea mentalităţii faţă de propria sănătate este în raport direct proporţional cu suma achitată pentru gesturile medicale, aspect ce reclamă creşterea preţurilor; gândul la Dumnezeu a fost indus discret, prin prezenţa icoanelor, candelei, cântărilor bisericeşti, Sfintei Liturghii.

RAPORT PRIVIND ACTIVITATEA INSTITUTULUIECUMENIC "SF. NICOLAE" ÎN PERIOADA APRILIE-IULIE 1997

Director *Crina Ecaterina Sandu*

Ca nou organism al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, Institutul Ecumenic "Sf. Nicolae" din Iaşi desfăşoară o activitate de stabilire şi promovare a relaţiilor dintre instituţiile bisericeşti şi seculare din ţară şi străinătate cu Mitropolia, ca şi o lucrare de misiune creştină în mijlocul comunităţilor, instituţiilor şi indivizilor cu care cooperează.

În perioada aprilie-iulie 1997, la Institutul Ecumenic s-au desfăşurat următoarele activităţi:

1.1 Activităţi de găzduire, grupuri şi seminarii

1. **Congresul Internaţional de Nefrologie**, organizat de Spitalul Parhon, Iaşi
2. Simpozionul "**Manualul de Istorie**", organizat de Institutul "A. D. Xenopol", Iaşi
3. **Simpozionul de Muzicologie şi Artă Bizantină**, organizat de Academia de Artă "George Enescu", Iaşi
4. Vizita Majestăţii Sale, Regele Mihai, la Iaşi
5. **Cursurile de Management şi Specializare** pentru Departamentele de Relaţii Externe ale Universităţilor din România, organizat de Universitatea "Al. I. Cuza", Iaşi
6. Seminarul "**Rolul şi vocaţia tinerilor creştini în schimbarea şi integrarea europeană**", organizat de ASCOR Iaşi, în colaborare cu Institutul Ecumenic "Sf. Nicolae", Iaşi
7. **Cursurile de Management** pentru micii întreprinzători, organizat de World Vision, Iaşi
8. Cursurile internaţionale de vară "**Limbă şi civilizaţie românească**" ale Universităţii "Al. I. Cuza", Iaşi
9. **Seminar pentru studenţii de asistenţă socială**, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă şi Universitatea "Petre Andrei", Iaşi
10. **Adunarea Generală a Uniunii Europene a Nefumătorilor**, organizată de MADNR ARE PUR, Bucureşti

1.2 Lucrări de renovare

- Renovarea integrală a camerei 209
- Confecţionare şi remediere, conform normelor igienico-sanitare, a bancurilor de lucru pentru prepararea hranei şi depozitarea recipienţilor, la bucătărie
- Renovarea gardului împrejmuitor
- Vopsirea tocăriei exterioare de la mezanin şi apartamentele 107 şi 104
- Efectuarea şi montarea de grilaje din fier pentru spălătorie şi magazia de lenjerie

1.3 Investiţii

- Sprijinirea constantă a dezvoltării şi mediatizării activităţii "Biroului Protocol şi Pelerinaje"
- Mobilier de consiliu pentru Sala Festivă
- Veselă decorativă pentru Sala Românească
- Autoturism "Opel" pentru asigurarea transportului delegaţiilor oficiale ale Institutului
- Soft pentru evidenţierea şi contabilizarea convorbirilor telefonice
- Contor apă rece
- Achiziţionarea şi conservarea de fructe pentru perioada de iarnă

1.4 Relaţii Ecumenice

1.4.1 *Institutul Ecumenic "Sf. Nicolae" are o cooperare permanentă cu următoarele instituţii din Iaşi:*

- Centrul Cultural German
- Forumul German
- Universitatea "Al. I. Cuza"
- Universitatea Tehnică "Gh. Asachi"
- Spitalele Universitare
- Asociaţia Studenţilor Medicinişti
- Asociaţia Studenţilor Ortodocşi Greci din România
- ASCOR
- AMFOR
- Biroul "DIACONIA"
- Facultatea de Teologie Ortodoxă
- Institutul Misionar "TRINITAS"
- Palatul Culturii
- World Vision
- AIDRom şi altele

1.4.2 *Vizite şi relaţii mai importante*

- Doamna **Barbara Maubach**, Secretar Executiv pentru Burse la CEB, Geneva şi Domnul **Clive Tylor**, Profesor la Colegiile Selly Oaks, Birmingham, cu vizita de documentare în vederea selecţionării unei instituţii pentru cursurile intensive de limba engleză **"English Language Course in Eastern Europe"**. Urmare acestei vizite a fost selecţionat Institutul Ecumenic "Sf. Nicolae" unde va avea loc cursul pilot de limba engleză, în perioada 15 aprilie-15 iulie 1998.
- Trei reprezentanţi, **Eleine Dando, Paul Blackburn şi Anthony Moore**, de la Colegiul Învierii din Mirfield, Marea Britanie, în vederea documentării şi eventualei acordări de burse pentru studenţi teologi.
- Domnul **Ioannis Togias**, reprezentantul UNESCO pentru Monumentele Istorice
- Domnul **Dobrin Paul Corneliu**, reprezentantul Muzeului Literaturii Române din Bucureşti, în vederea retrocedării "Casei Sadoveanu", Neamţ.
- **Decanul** Facultăţii de Teologie din Neuchatel

- **Profesori şi invitaţi** de către Facultatea de Teologie din Iaşi de la alte Facultăţi de Teologie Ortodoxă din ţară

1.5 Rezervări pentru următorul trimestru

August: Cazări ocazionale
Septembrie: Candidaţii la admitere, 26-29 august şi 1-5 septembrie
Cursurile de perfecţionare şi promovare cu preoţii, 15-27 septembrie
Octombrie: Congresul de Medicină Generală, 3-6 octombrie
Peierinaj la Hramul "Cuvioasa Parascheva", 11-17 octombrie
Pelerinaj din Germania, Domnul Weber şi Pr. Chifăr Nicolae 11-13 octombrie
WCC AIDRom, **Biserica Slujitoare**, 19-25 octombrie

APENDIX

I. *Situaţia studenţilor*

Având în vedere creşterea fără precedent a preţurilor, pentru activitatea de preparare a mesei pentru studenţi s-a păstrat aceeaşi taxă, fixată în martie 1997, respectiv 78.000 lei/lună cazare, mic dejun 1100, prânz 4550, cină 2900, deficitul fiind suportat de Institutul Ecumenic "Sf. Nicolae".

Din taxa de cauţiune (100.000 lei) percepută în octombrie 1996, au fost reţinute sume diferenţiate, în funcţie de deteriorările constatate la preluarea camerelor; aceste sume au fost folosite pentru: renovarea băilor, întreţinerea instalaţiilor sanitare, lucrări de lăcătuşerie şi altele.

II. *Dificultăţi şi probleme*

S-au întâmpinat mari dificultăţi în acoperirea cheltuielilor de energie electrică şi energie termică (luna martie 14.000.000 lei; aprilie 8.500.000 lei), al căror cost este foarte ridicat şi faţă de care nu există o alternativă.

S-a solicitat şi se solicită în continuare prezenţa unui preot care să dea binecuvântarea pentru începutul mesei, cel puţin pentru prânz; sugerăm ca, potrivit unui grafic, preoţii rezidenţi permanenţi în cămin să îndeplinească această solicitare, cu atât mai mult cu cât la cantină iau masa şi studenţi de la alte facultăţi.

Propunem aprobarea - prin Consiliul Profesoral - a **Regulamentului de Cămin** şi a unor dispoziţii coercitive exprese privind sustragerea de bunuri din patrimoniul căminului sau al unor colegi.

Căutăm să eficientizăm şi mai mult cooperarea cu instituţiile menţionate, ca şi stabilirea de relaţii cu alte instituţii interesate în dezvoltarea relaţiilor inter-creştine şi interumane.

ÎN PERIOADA SEPTEMBRIE-DECEMBRIE 1997

Cazări studenţi

În anul universitar 1997-1998 au fost cazaţi la Căminul "Sf. Nicolae" un număr de 66 de studenţi. La cantină servesc masa un număr variabil de 100-120 de studenţi.

Activităţi de dotări, renovare şi întreţinere

Deschiderea Brutăriei "Sf. Onufrie" din incinta Căminului monahal "Sf. Gheorghe". Suma totală investiţii pentru desfăşurarea constantă a activităţii în acest sector se ridică la 25.000.000 lei, pentru dotări, renovări şi aprovizionare cu materii prime.

Amenajarea grupurilor sanitare de uz comun de la parterul căminului, prin dotarea cu vase noi, uşi, gresie, oglinzi şi revizuirea instalaţiei de apă.

Pavazarea curţii interioare spre strada Agatha Bârsescu unde, în perspectivă, se poate amenaja un spaţiu pentru desfăşurarea de activităţi de deservire a studenţilor pe timp de vară.

Confecţionarea luminatoarelor pentru podul căminului, în spaţiile lăsate deschise de către constructor. În acest fel se elimină pierderea căldurii şi s-a rezolvat problema temperaturilor mai scăzute din camerele studenţeşti de la ultimul etaj.

Amenajarea şi dotarea arhivei căminului la parter, prin închiderea unui spaţiu nefolosit anterior şi dotarea acestuia cu un corp de rafturi confecţionat la atelierul de tâmplărie de la Bucium.

Instalare interfon, pentru siguranţa clădirii şi a locatarilor acesteia. Astfel, fiecare student are posibilitatea de a răspunde apelului din cameră, a accepta sau nu vizite care deranjează liniştea în spaţiile de locuit.

Au fost angajaţi doi paznici şi personal pentru întreţinere în vederea acoperirii deficienţei create de desfiinţarea postului de pază al Universităţii de la Cămin.

DARE DE SEAMĂ A SECTORULUI PRODUCȚIE ȘI CARITATE PE ANUL 1997

Protos. *Teodosie Paraschiv*

În cele ce urmează vom face o prezentare succintă a activității pe următoarele capitole:

- aspecte sociale legate de salariații unității;
- sectorul administrativ - personal;
- sectorul economic;
- "Sf. Troiță" și filantropia;
- sectorul producție;
- perspective pentru 1998.

Aspecte sociale legate de salariații unității

Majoritatea salariaților fabricii "Sf. Troiță"-Neamț sunt din mediul rural și aproximativ 80% fac naveta de la o distanță de peste 15-20 km. Pentru aceștia unitatea suportă cheltuielile de transport la și de la locul de muncă. Pentru reducerea cheltuielilor, transportul muncitorilor se face cu mijloace proprii, respectiv cu autocamionul Mercedes din dotare. Restul de 20% sunt din satul M-rea Neamț. În acest mod s-au economisit mai multe zeci de milioane.

În ceea ce privește studiile urmate:

- 83% sunt cu studii elementare (4-8 clase);
- 15% sunt cu studii medii sau școli profesionale;
- o persoană cu studii superioare;
- o persoană cu școala de maiștri.

Repartiția pe sexe este următoarea:

- bărbați 85 (68%)
- femei 40 (32%)

Repartiția pe vârste se prezintă astfel:

- între 18 - 25 ani 12 (9,6%)
- între 25 - 35 ani 63 (50,4%)
- între 36 - 45 ani 34 (27,2%)
- între 46 - 55 ani 14 (11,2%)
- între 56 - 65 ani 2 (1,6%)

Toate aceste date statistice ne ajută în evaluarea forței de muncă disponibile, precum și la evaluarea rezultatelor la sfârșitul perioadei de referință.

1. Sectorul administrativ: personal - salarizare

La preluare personalul fabricii număra 200 de muncitori; astăzi efectivul de muncitori a scăzut la 125. La începutul anului erau 168 de persoane. Astfel, anul acesta personalul fabricii s-a redus cu 26%, iar raportat la ianuarie 1996, s-a redus cu 37,5%.

A. Personal - salarizare

a) *Aspecte legate de fluctuaţiile de personal şi colaborarea dintre muncitori şi conducere.*

În decursul anului au fost operate 33 încadrări şi 55 ieşiri de personal, după cum urmează: disciplinare 21, acordul părţilor 18, pensionări 6, reduceri de activitate 3, armată 2, transferări 2, demisii 2. Pentru indisciplină, comportament necorespunzător, uneori agresiv, sustrageri de materiale, absenţe nemotivate şi neîndeplinirea atribuţiilor de servici au fost aplicate cca. 75 de sancţiuni, din care, după cum am mai amintit, 21 de cazuri soldate cu desfacerea disciplinară a contractului de muncă.

Ponderea cea mai mare o au contractele de muncă desfăcute disciplinar, apoi cele prin acordul părţilor şi pensionările.

În luna martie, în urma negocierilor purtate cu sindicatul, s-a semnat contractul colectiv de muncă pe anul 1997, cu noua grilă de salarizare şi regulamentul de ordine interioară. În acest an muncitorii au beneficiat de majorările de salarii conform indexărilor aprobate de guvern.

Ultima indexare de 14% a fost amânată din motive financiare nefavorabile, datorate neîncasării în termen a debitelor de la clienţi.

La începutul lunii decembrie existau următoarele posturi vacante:

- tehnolog 1, şef producţie 1, contabil şef 1, şef aprovizionare, şef secţie.

Postul de contabil şef este suplinit de d-na Tănase Maria - contabil, vechime de 13 ani în specialitate. Postul de şef producţie este suplinit de d-l Machedon Vasile - maistru şef la hala gatere. Posturile de şef depozit sunt suplinite de d-l Gavriloaia Dorel şi d-l Ilie Liviu.

b) *Organizarea muncii*

În luna iulie secţiile de lăzi şi semifabricate au fost reunite în vederea folosirii mai eficiente a forţei de muncă şi reducerea cheltuielilor cu energia electrică. O analiză comparată a producţiei din perioada august 96 - decembrie 96 cu cea din august 97 - decembrie 97 arată o creştere a producţiei de 304% şi o scădere a consumurilor de materii prime de la 2,86 la 1,71. Anul acesta activitatea la această secţie a fost coordonată de d-l Machedon Vasile - maistru.

c) *Salarizare*

La solicitările sindicatului muncitorilor din fabrica "Sf. Troiţă", în martie s-au purtat mai multe runde de negocieri în vederea semnării contractului colectiv de muncă şi a regulamentului de ordine interioară. Ambele proiecte au fost înaintate spre studiu şi Centrului eparhial. În urma acestor tratative, s-a căzut de comun acord ca începând cu 01.04.1997 grila de salarizare să fie indexată cu 25%. De atunci salariile au fost indexate la zi, conform Hotărârilor de Guvern. Cu acest prilej s-au încheiat şi contractele de muncă individuale.

B. Construcţii şi reparaţii

În anul care a trecut s-au executat reparaţii la următoarele obiective: atelierul de tâmplărie şi depozitul de alimente. De asemenea, s-au continuat lucrările la gardul de împrejmuire şi s-au început reparaţiile capitale la camerele de aburire, a căror capacitate

maximă este de cca. 100 m^3. La clădirile secțiilor productive s-au executat numai reparații de întreținere.

Dotări tehnice

Întrucât în anul precedent, 1996, nu s-au putut face investiții pentru dotarea formației civile de pompieri, în 1997 am achiziționat materiale specifice activității PSI în valoare de peste 10.000.000 lei, constând într-o motopompă portabilă, instinctoare, furtune, etc. Tot pentru buna organizare a activității de pază şi PSI s-a refăcut instalația de alarmare în caz de incendiu, care ne-a costat cca. 17.000.000 lei.

Alte investiții

S-au refăcut parțial instalația de iluminat exterior, pentru care s-au investit cca. 20.000.000 lei, şi s-a adus îmbunătățiri la centrala telefonică, numărul posibililor utilizatori crescând de la 8 la 16.

2. Sectorul economic: financiar - contabil

a) Conform datelor prezentate de serviciul contabilitate, cifra de afaceri pe anul 1997 se ridică la cca. 2.504.000.000 lei, adică cu 72,5% mai mare decât în anul 1996.

b) **Contul profit - pierdere** - la sfârşitul lunii noiembrie indica un profit de 598.989.147 lei.

c) **Situația debitorilor**

La sfârşitul lunii noiembrie, fabrica avea de încasat suma de 323.578.697 lei.

d) **Situația datoriilor**

La sfârşitul lunii noiembrie, fabrica avea de plătit următoarele sume:

- furnizori - 36.987.729 lei
- asigurări sociale - 24.937.525 lei
- ajutor şomaj - 41.762.846 lei
- impozit pe salarii - 91.403.531 lei
- fond sănătate - 14.297.489 lei

Total - 209.389.120 lei

g) **"Sf. Troiță" şi filantropia**

Ca şi în anul precedent, unitatea noastră a răspuns tuturor solicitărilor primite din partea Centrului eparhial sau a celorlalte unități din subordine.

Astfel, s-au executat comenzile solicitate de:

- Centrul eparhial, în valoare de peste 80.000.000 lei, constând în cea mai mare parte în cherestea de răşinoase;
- Centrul Cultural Pastoral "Sf. Daniil Sihastru" - Durău peste 30.000.000 lei, constând în parchet, panouri pentru cofrat şi mobilier;
- Seminarul Teologic "Veniamin Costachi" M-rea Neamț, cca. 20.000.000 lei, constând în prestații şi servicii;
- Mănăstirea Sihăstria - 10.000.000 lei: - lăzi pentru legume şi fructe;
- Mănăstirea Neamț - 5.000.000 lei: - cherestea răşinoase şi parchet;
- Mănăstirea Golia - 40.000.000 lei: - cherestea răşinoase şi parchet pentru sediul Editurii "Trinitas" şi a Institutului Misionar "Trinitas" şi 20.000.000 lei împrumut pe termen scurt acordat pentru încheierea lucrărilor de construcție la clădirea noului sediu al Editurii şi Tipografiei "Trinitas".

- La mănăstirile Bucium, Galata, Miclăuşeni, Agapia, Văratec s-au livrat lemne de foc în valoare de mai multe milioane de lei;

- Seminarul Teologic "Cuv. Parascheva": - 30 tone lemn foc în valoare de cca. 3.600.000 lei.

- Facultatea de Teologie - Iaşi: - 100 m^2 parchet şi 3 m^3 cherestea răşinoase;

Şi lista poate continua.

Ne simţim datori să amintim aici colaborarea deosebit de bună pe care o avem cu Tipografia "Trinitas" şi protopopiatul Ceahlău în acţiunile de sprijin financiar şi material reciproc.

3. Sectorul producţie

Secţiile de producţie ale fabricii sunt:
- **hala gatere** cu o capacitate de debitare lunară medie cca. 1000 m^3;
- **secţia de lăzi şi semifabricate** cu o capacitate lunară de 100 m^3;

În anul 1997 s-au produs:

- **hala gatere**: procesarea a 6.452 m^3 buşteni;
- **secţia lăzi şi secţia semifabricate** au executat:
  - lăzi diverse mărimi - 183 m^3;
  - frize intern - 31 m^3;
  - semifabricate export - 653 m^3;
  - paleţi pentru frize intern - 463 buc;
  - draniţă pentru acoperit gardul - 2 m^3
  - TOTAL PRODUSE - **869 m^3**

Raportat la anul 1996, producţia la hala gatere s-a redus cu 36% din lipsă de materii prime şi a crescut la secţia de lăzi şi semifabricate cu 11,2% ponderea reprezentând-o în acest an semifabricatele.

În ce priveşte structura pieţii, precizăm că în anul 1997 a fost cu totul alta decât cea din anul precedent. Dintre clienţii principali cu care am colaborat amintim: S.C. LAZĂR COM SRL -Iaşi; S.C. GRUP LEMN SRL - Bucureşti; S.C. TEX LUX SNC - Piatra Neamţ; S.C. TĂRCĂU FOREST SRL - Piatra Neamţ; S.C. EUROFOREST SRL - Tg. Neamţ.

Concluzii:

În concluzie, anul 1997 a fost un an cu realizări mai bune decât anul precedent.

Ne revine, în continuare, sarcina morală de a ne îngriji, pe cât ne va fi cu putinţă, de personalul muncitor, a arăta cât mai multă sensibilitate faţă de greutăţile familiale şi sociale cu care acesta se confruntă.

Rog pe Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel să primească cele mai respectuoase mulţumiri pentru îndrumarea şi sfaturile părinteşti date în rezolvarea tuturor problemelor sectorului Producţie pentru caritate.

Cu recunoştinţă, mulţumesc călduros părinţilor consilieri, P. Cuv. Părinte Director Vitalie Danciu şi celorlalţi salariaţi ai Centrului eparhial, care m-au încurajat şi ajutat în această muncă.

RAPOARTELE PROTOPOPIATELOR
1997

Încununare a activității de fiecare zi din Arhiepiscopia Iașilor, "Rapoartele protopopiatelor" reflectă, prin grija I.P.S. Mitropolit Daniel, de la an la an mai concis, concret și sistematic aplicarea în practică a unei misiuni esențiale pentru Biserică: activismul social.

Desființată structural, îngrădită la nivel personal, disprețuită și umilită, misiunea socială a Bisericii nu a încetat să se manifeste în vitregele vremuri nu de mult apuse, mai ales acolo unde nădejdea, credința și dragostea au biruit deznădejdea, necredința și ura. Astăzi, "cu timp și fără timp", Biserica noastră încearcă să refacă această latură a slujirii sale. În coordonatele aceleiași slujiri se înscrie însă și construcția de biserici. Publicăm deci aici, pentru fiecare protopopiat în parte, lista bisericilor aflate în construcție la care se adaugă lista parohiilor fără biserică.

Desigur, am fi putut publica o sinteză a activității protopopiatelor eparhiei. Am preferat totuși să păstrăm, cu minime corecturi, textul original al rapoartelor pentru a putea oferi privirii cititorului, dincolo de limbajul sec al cifrelor, o imagine cât mai fidelă atât a programului de activitate socială a fiecărui protopopiat în parte, cât și a modului în care acesta este pus în aplicare (n.r.).

PROTOPOPIATUL I Iași

Protopopiatul I Iaşi are în componența sa un număr de 106 parohii, din care următoarele trei sunt vacante: Glăvăneşti, Glodenii Gândului şi Vlădeni, iar 103 parohii sunt ocupate, având un număr de 144 de salariați: 111 preoți, 20 cântăreți, 3 muzeografi şi 10 lucrători ai Cancelariei Protopopiatului.

1. Cercurile pastorale

În cele 106 parohii sunt organizate un număr de 8 cercuri pastorale. În cadrul acestora, după prezentarea temei stabilite, s-au ținut dezbateri la care au luat cuvântul preoți, cântăreți, profesori, învățători şi alți participanți, împărtăşind celorlalți din experiența personală acumulată.

Subiectele dezbătute în cadrul acestor cercuri au avut în vedere şi activitatea prozelitist-sectară. În acest sens, se pot menționa: Cercul pastoral nr. 4 care a dezbătut tema "Proliferarea curentelor neoprotestante pe teritoriul țării noastre" (parohia

Andrieşeni, Pr. Mihai Cepeliuc); Cercul pastoral nr. 5 care a dezbătut tema "Opera samariteană. Rolul şi importanţa ei în viaţa Bisericii şi a credincioşilor" (parohia Bivolari, Pr. Emil Ojog); Cercul pastoral nr. 8 care a dezbătut tema "Rolul sfintelor icoane în viaţa creştinului. Obiecţiuni sectare" (parohia Ţibăneşti, Pr. Nicolae Dumitriu).

Lunar, în cadrul Protopopiatului, pe lângă cercurile pastorale, sunt organizate şedinţe de lucru în cadrul cărora se dezbat probleme de ordin misionar-pastoral şi în special administrative. Tot în cadrul acestor întruniri se analizează greutăţile cu care se confruntă preoţii în parohii.

2. **Activitatea misionară antiprozelitistă**

În perioada 18 iulie-14 august 1997, Prea Sfinţitul Episcop Calinic Botoşăneanul, împreună cu P.C. Părinte Protopop Constantin Andrei, au vizitat un număr de 78 de parohii şi filii de pe raza Protopopiatului I Iaşi.

Referitor la situaţia cultelor neoprotestante şi a acţiunilor lor prozelitiste s-a întocmit următoarea statistică:

Nr. crt.	Cult	Familii	Credincioşi	Pastori	Case
1.	adventişti	268	1090	3	7
2.	baptişti	94	420	2	1
3.	iehovişti	75	292	-	2
4.	evanghelişti	238	1169	4	6
5.	penticostali	158	693	6	4
6.	alte culte	137	383	2	1

S-a constatat de asemenea existenţa unui număr mare de fundaţii religioase care desfăşoară activitate prozelitistă, fără a putea fi însă identificate.

În combaterea acţiunilor sectare rezultate deosebite au putut fi constatate în acele parohii în care preoţii sunt activi, ţin meditaţii pe teme religioase, fac excursii la mănăstiri şi se ocupă îndeaproape de credincioşi. În asemenea parohii sectarii nu au putut câştiga teren, indiferent de mijloacele folosite.

Pline de importanţă se dovedesc slujbele arhiereşti misionare. Se observă că la oficierea unei slujbe arhiereşti sectarii asistă de la distanţă, urmărind Sf. Liturghie cu nostalgie pentru ceea ce au pierdut, iar pentru unii dintre ei aceste momente au avut un rol hotărâtor în revenirea la Ortodoxie (cazul de la Glodenii Gândului).

3. **Activitatea cultural-filantropică**

Protopopiatul I Iaşi a răspuns cu promptitudine ori de câte ori a fost solicitat să sprijine activităţile culturale (simpozioane, conferinţe, omagieri) organizate de diferite instituţii de artă şi cultură: Muzeul Literaturii Române, Societatea "Astra", Societatea

"Ginta Latină", Societatea "Cultura fără frontiere", Societatea "Pro Basarabia şi Bucovina", etc.; a participat la lansări de carte, expoziții de icoane, diferite alte manifestări culturale.

S-a distribuit familiilor nevoiaşe pâine în valoare de 15.520.000 lei, pentru cantina săracilor — în valoare de 5.738.000 lei, pentru fundații caritabile — în valoare de 9.925.000 lei. La cantina "Sf. Ana" din parohia "Sf. Haralambie", în cursul anului 1997, au servit masa un număr de 200 de persoane, suma necesară pentru aceasta fiind de 17.050.949 lei.

Menționăm că activității filantropice i s-a alocat în total suma de 49.518.672 lei.

Începând cu data de 1 octombrie 1997, la Protopopiatul I Iaşi au fost angajate trei asistente sociale: Sofronie Simona, Cârjă Angela şi Gordian Ana. La scurt timp după integrarea lor în noua activitate, au dat dovadă de seriozitate şi hotărâre în a duce la bun sfârşit proiectele pe care şi le-au asumat.

Atât cu ocazia sărbătorii "Sfântul Nicolae" cât şi la Crăciun, parohia "Învierea Domnului" (Dacia) a inițiat colecte (alimente şi îmbrăcăminte) în valoare de 164.000.000, care au fost distribuite persoanelor neajutorate din parohiile: "Învierea Domnului" - Dacia, "Sf. Ilie" - Alexandru, Țibana, Gârbeşti, Voroveşti, Sineşti, Storneşti, Tansa, Dagâța.

Principalii sponsori care au sprijinit Biroul de Asistență socială sunt: Centrul de Afaceri şi Promovare "Moldova" Iaşi (D-l Stavarache), World Vision (D-l Eugen Borlea), Pr. Gh. Popa (Prodecan al Facultății de Teologie), Pr. Chiruță Ştefan şi Pr. Sârghie Vasile.

Activitatea cultural-filantropică s-a desfăşurat şi la nivel de parohie. În acest sens, menționăm parohia "Adormirea Maicii Domnului" - Galata (preot paroh Pr. Mircea Stoleru) care a desfăşurat următoarele activități: conferințe lunare pe teme religioase de actualitate; întâlniri săptămânale cu tineretul; un simpozion organizat la începutul Postului Crăciunului (29-30 nov.) la care a participat şi I.P.S. Mitropolit Daniel; conferințe religioase însoțite de colinde (16-18 dec.). În ceea ce priveşte latura filantropică, aceeaşi parohie a oferit frecvent — de obicei sâmbăta, dar şi în alte ocazii, "masa săracilor", evaluată la suma de 8.000.000 lei, iar cu ocazia Sfintelor Sărbători ale Crăciunului au fost oferite ajutoare (alimente şi haine) în valoare de 3.000.000 lei.

Tot aici pot fi menționate şi următoarele parohii din mediul rural: Sineşti (Pr. Gheorghe Bogus) - unde se organizează întâlniri cu tineretul şi meditații pe diferite teme religioase; Trifeşti (Pr. Mihai Pâslaru) şi Bivolari (Pr. Emii Ojog) - care organizează şi distribuie colecte pentru bolnavii de la Spitalul Bivolari; Popeşti (Pr. Vasile Matcovici); Țibăneşti (Pr. Nicolae Dumitriu).

4. **Activitatea cu tineretul**

Localitatea Stavnic a fost considerată ca fiind locul cel mai potrivit pentru organizarea unei **tabere pentru tineret**, realizată în colaborare cu Mănăstirea Stavnic, parohia Voineşti, Frăția Ortodoxă şi ASCOR. Frăția Ortodoxă şi AMFOR, în perioada 1-14 decembrie 1997, au susținut programul "Vreau să trăiesc", având loc dezbateri pe această temă la Liceul Național, Liceul de informatică, Teatrul "Luceafărul" şi Sala U.M.F.

Tot în cadrul activităților pentru tineretul ortodox, la biserica Bărboi au fost organizate concursuri pe teme religioase şi expoziții de icoane, acordându-se premii.

5. **Biserici în construcţie**:

Nr. crt.	Parohia	Localitatea Judeţul	Stadiul lucrărilor
1.	"Adormirea Maicii Domnului"	Galata-Iaşi	zidărie parter
2.	"Învierea Domnului"	Dacia - Iaşi	centura de la bolţi
3.	"Sf. Vineri"	Alexandru cel Bun - Iaşi	terminat subsolul
4.	"Sf. Ap. Toma"	Alexandru cel Bun - Iaşi	organizare şantier
5.	"Naşterea Maicii Domnului" "Sf. Ilie"	Alexandru cel Bun - Iaşi	executare lucrări la fundaţie
6.	"Acoperământul Maicii Domnului"	Spitalul de recuperare - Iaşi	s-a terminat de acoperit
7.	Rediu-Tătar Filiala Breazu	Sat Breazu Com. Rediu	s-a terminat fundaţia
8.	Andrieşeni Filiala Drăgăneşti	Sat Drăgăneşti Com. Andrieşeni	zidărie pereţi
9.	Mănăstirea	Sat Mănăstirea Com. Dagâţa	tencuieli interioare
10.	Miroslava	Sat Balciu Com. Miroslava	zidărie pereţi
11.	Obrijeni	Sat Obrijeni Com. Popeşti	tencuieli interioare
12.	Sineşti Filiala Osoi	Sat Osoi Com. Sineşti	lucrări la acoperiş
13.	Ţigănaşi Filiala M. Kogălniceanu	Sat M. Kogălniceanu Com. Ţigănaşi	finisări interioare
14.	Icuşeni	Sat Cotu lui Ivan Com. Golăeşti	fundaţie

6. **Localități fără biserică:**

Nr. crt.	Parohia	Satul
1.	Bogonos	Căprița (100 enoriași)
2.	Ciurbești	Dancaș (120 enoriași)
3.	Doroșcani	Răduceni (170 enoriași)
4.	Iacobeni	Broșteni (100 enoriași)
5.	Luceni	Stânca (110 enoriași)
6.	Mădârjac	Fundătura (400 enoriași) Bojila (425 enoriași)
7.	Voroveşti	Valea Ursului (30 enoriași)
8.	Palancă	Livada Nouă (140 enoriași) Vadul Nejii (75 enoriași)
9.	Piscu Rusului	10 Prăjini (231 enoriași) Buzdug (60 enoriași)
10.	Rediu Mitropoliei	Măneşti (250 enoriași) Cotu Morii (370 enoriași)
11.	Solonet	Traian (280 enoriași)
12.	Tabăra	Buruieneşti (280 enoriași)
13.	Tarnița	Poenița (340 enoriași)
14.	Țibana	Poiana Mănăstirii (250 enoriași) Ciornei (37 enoriași)
15.	Trifeşti	Zapolodeni (470 enoriași)
16.	Tungujei	Ograda (80 enoriași)
17.	Vânători	Vânători (800 enoriași)

PROTOPOPIATUL II IAŞI

1. Cercurile pastorale

La nivelul Protopopiatului există 10 cercuri pastorale, fiecare cuprinzând între 8 şi 10 parohii învecinate, care se întrunesc la date fixate în prealabil. Întrunirile sunt precedate de slujbe religioase şi în mod deosebit de săvârşirea Sfintei Liturghii.

Majoritatea cercurilor pastorale au loc în timpul posturilor de peste an, atunci când credincioşii au o trăire duhovnicească deosebită, când se pregătesc pentru Taina Spovedaniei şi Taina Împărtăşaniei. Aceste întâlniri au avut loc în toate parohiile, îndeosebi în zilele de hram ale bisericilor.

Rezultatele obţinute în urma acestor întruniri sunt multiple: unirea credincioşilor din parohii în jurul păstorilor lor; realizarea de prietenii între tineri creştini din mai multe parohii; unitatea de credinţă împotriva grupărilor sectare; participarea celor necăjiţi la agapele frăţeşti organizate cu prilejul hramurilor; cunoaşterea problemelor pozitive şi negative din alte parohii, identificând măsurile de întrajutorare; se cultivă şi se întăreşte legătura dragostei creştine între credincioşi.

2. **Activitatea misionară antiprozelitistă**

Ca mijloace şi metode pentru combaterea prozelitismului, majoritatea preoţilor folosesc metoda catehizării, ca formă preventivă a acţiunilor prozelitiste.

Rezultatele obţinute sunt stagnarea alunecărilor spre grupuri sectare şi chiar revenirea unor credincioşi la Biserica mamă; exemple: parohia Frenciugi, în care 38 de persoane au fost întoarse de la cultul Creştini după Evanghelie; parohia Frumoasa, care a protejat 30 de şcolari cooptaţi de tinerii evanghelişti.

3. **Activitatea cultural-filantropică**

a) **Activitatea culturală** desfăşurată în cadrul parohiilor din Protopopiatul II Iaşi a cuprins:

- eficientizarea bibliotecilor parohiale (unele având un număr mare de cititori);
- abonarea la publicaţii teologice patriarhale, eparhiale şi la publicaţii locale şi naţionale;
- organizarea de conferinţe:
  - "Şcoala şi Biserica" (Parohia "Sf. Ioan Gură de Aur" - P.C. Pr. Irimia);
  - "Cultură şi Teologie", "Pruncii - darul Sfântului Duh", "Avortul" (Parohia Roşu - Răducăneni);
  - "Postul între tradiţie şi actualitate" (Parohia Gorban);
  - conferinţă cu ocazia zilei eroilor (Parohia Cozia);
- organizarea unor meditaţii pe teme duhovniceşti:
  - "Importanţa Sfintei Cruci", "Războiul nevăzut" (Parohia Prisăcani);
  - "Postul - mijloc de purificare spirituală", "Milostenia şi dragostea creştină" (Parohia Bohotin);
- participare la emisiunile radio şi TV locale:
  - emisiunea "Gânduri creştine" (P.C. Pr. Coruga);
  - T.V.R. Europa Nova (P.C. Pr. Nechifor);
- publicarea de articole în presa locală (P.C. Pr. Nechita);
- organizarea de expoziţii de icoane:
  - Palatul Culturii (P.C. Pr. Carp);
  - Şcoala "Alecu Russo" - cu ocazia zilelor şcolii (P.C. Pr. Irimia);
  - pictare şi restaurare icoane (parohia Păun).

b) **Activitatea filantropică** se desfăşoară la nivelul fiecărei parohii, prin intermediul *Cercurilor de Asistență Socială* înființate în 19 parohii, cu ajutorul Comitetelor parohiale care funcționează în fiecare parohie şi cu sprijinul nemijlocit al enoriaşilor.

În Parohia "Sfinții Voievozi" (Frumoasa) îşi desfăşoară activitatea Asociația de Asistență Socială şi îndrumare a Tineretului "Trias Filantropia".

Au fost organizate colecte, donații, s-au cooptat diferiți sponsori, s-au efectuat vizite şi anchete sociale, s-a acordat asistență şi consiliere spirituală, sprijin material şi financiar.

S-au inițiat dialoguri cu coordonatorii instituțiilor de Asistență Socială ("Casa de copii - Bucium", Casa de copii "Primăverii", "Familia Nostra").

S-a încheiat un protocol de colaborare cu Fundația Culturală "Renaşterea Română", care are drept obiectiv reinserția socială a tinerilor astăzi.

În două rânduri, la praznicul Sfântului Nicolae şi la Crăciun, s-au desfăşurat acțiuni speciale, oferindu-se cu aceste ocazii cadouri copiilor din parohii, copiilor orfani de la "Casa de copii - Bucium" şi "Familia Nostra", bătrânilor de la Azilul "Sfinții Împărați Constantin şi Elena" şi Spitalul "Gherlerter".

În urma colectelor, donațiilor şi sponsorizărilor s-au colectat ajutoare financiare în sumă de 37.581.571 lei şi ajutoare materiale în valoare de 31.550.000 lei.

De aceste ajutoare au beneficiat: 744 familii sărace cu mulți copii; 644 bătrâni singuri; 172 persoane cu handicap; 115 persoane afectate de boli grave, care necesită tratamente costisitoare; 323 familii de romi.

Au fost înhumate gratuit 350 de persoane, dintre care 240 de persoane neidentificate la parohia "Sfinții Apostoli Petru şi Pavel".

Dintre instituțiile de asistență socială care s-au bucurat de sprijinul parohiilor amintim: Casa de copii Bucium, leagănele de copii, azilele de bătrâni, spitale, "Casa Primăverii", "Casa Speranței", "Familia Nostra", Şcoala Specială nr. 2.

5. **Biserici în construcție sau reparație**

a). **Biserici în reparație**:

Nr. crt.	Hramul	Localitatea
1.	"Adormirea Maicii Domnului" Barnovschi	Iaşi
2.	"Sfântul Ioan cel Nou" Nicoriță	Iaşi
3.	"Pogorârea Sfântului Duh" Bucium	Iaşi
4.	"Sfinții Voievozi" Frumoasa	Iaşi
5.	"Sfinții Voievozi" Roşca	Iaşi
6.	"Înălțarea Sfintei Cruci"	Iaşi
7.	"Sfântul Nicolae"	Holboca
8.	"Sfântul Ilie"	Rediu Aldei

Nr. crt.	Hramul	Localitatea
9.	"Sfântul Ilie"	Ungheni
10.	"Sfinții Împărați Constantin şi Elena"	Comarna
11	"Sfântul Ioan Botezătorul"	Măcăreşti

b). **Biserici în construcție**:

Nr. crt.	Hramul	Localitatea	Stadiul actual
1.	"Sf. Arhid. Ştefan"	Iaşi	pregătire pentru sfințirea locului
2.	"Izvorul Tămăduirii" C.U.G. 2	Iaşi	pregătire pentru sfințirea locului
3.	"Sfântul Nícolae" Socola	Iaşi	pictură
4.	"Înălțarea Domnului" C.U.G. 1	Iaşi	deasupra geamurilor
5.	"Sfântul Ilie" Dancu	Iaşi	turnarea bolților
6.	"Ştefan cel Mare şi Sfânt" - Tomeşti 2	Tomeşti	acoperiş
7.	"Sfântul Pantelimon"	Dobrovăț Moldoveni	pictură
8.		Cărbunari (Parohia Grajduri)	tencuieli interioare
9.	"Sfântul Nicolae"	Ipatele	acoperiş
10.	"Sfântul Dumitru"	Răducăneni	la nivelul geamurilor
11.		Dumitreştii Gălății (Parohia Schitu Duca)	la cupole
12.	"Duminica Tuturor Sfinților"	Căueşti (Parohia Şcheia)	la nivelul geamurilor 10%

6. **Localități fără biserică**:

Nr. crt.	Parohia	Sat
1.	Bârnova	Pietrărie (80 familii); Todirel (90 familii); Cercul (65 familii)
2.	Rusenii Vechi	Orzeni (120 familii)
3.	Valea Lungă	Rusenii Noi (80 familii)
4.	Şerbeşti	Crasna (24 familii)
5.	Picioru Lupului	Curături (60 familii)
6.	Slobozia	Poiana (70 familii)
7.	Valea Satului	Lunca Corcodel (35 familii)
8.	Mironeasa	Brusturi (220 familii); Frunziş (110 familii); Ciocaboca (160 familii)
9.	Hadâmbu	Urşița (60 familii)
10.	Roşu	Trestian (22 familii)
11.	Schitu Duca	Blaga (40 familii)
12.	Poieni	Curagău (44 familii)
13.	"Sf. Dumitru" Şcheia	Satul Nou (80 familii)

PROTOPOPIATUL PAŞCANI

1. Cercurile pastorale

În cadrul celor șase cercuri pastorale s-au dezbătut următoarele teme: "Metode pastorale folosite pentru întărirea în dreapta credință a credincioşilor" (Heci), "Postul şi rugăciunea - posibilități de întâlnire cu Dumnezeu" (Mirosloveşti); "Exemplul personal al preotului în faptele de milostenie" (Târgu Frumos); "Hramul bisericii - semnificația şi adevărata lui bucurie" (Todireşti); "Prezența preotului în şcoală" (Muncelul de Sus).

2. Activitatea misionară antiprozelitistă

Activitatea prozelitistă sectară a cunoscut o oarecare scădere în intensitate, dar au avut loc şi câteva acțiuni care au creat tensiuni în cadrul comunităților (cazul din

comuna Ruginoasa, unde adepți ai cultului baptist au încercat o intrare cu forța într-o comunitate 100% ortodoxă).

Nu s-au constatat treceri numeric spectaculoase la cultele neoprotestante.

3. **Activitatea cultural - filantropică**

a). **Activitățile culturale**, organizate de parohii în colaborare cu diferite instituții (în special cu școala), au fost următoarele:

- simpozionul dedicat Mitropolitului Visarion Puiu - fiu al orașului Pașcani.
- conferințele: "Postul - urcuș către Înviere" (în Postul Paștelui), "Crăciunul și tradițiile legate de el" (în Postul Crăciunului) la care s-a adăugat un program de colinde susținut de grupuri de elevi de la școlile orașului, un grup de tineri de la parohia Todirești și grupul de tineri din A.S.C.O.R.
- conferințe pe teme religioase (în majoritatea parohiilor — în special cu ocazia sărbătorilor de Paști și Crăciun).
- "Zilele Sadoveanu" (biserica "Sf. Voievozi" - Pașcani).

b). **Activitatea filantropică** s-a desfășurat sistematic în fiecare parohie a Protopopiatului, astfel:

I. De la brutăria "Sf. Dumitru" s-a oferit în mod gratuit pâine: leagănului de copii (2.044.500 lei), cantinei de ajutor social (2.430.000 lei), Grădiniței nr. 1 (143.100 lei), Grădiniței nr. 2 (135.000 lei), săracilor din parohii și Sfintelor mănăstiri (815.350 lei), altor persoane (1.054.150 lei).

II. De la Protopopiat s-au cheltuit pentru ajutorarea unor persoane sau susținerea unor instituții următoarele sume: 2.239.624 lei (activități culturale); 4.165.000 lei (persoane fizice); 9.011.560 lei (unități bisericești: Mitropolie, mănăstiri, parohii).

Prin intermediul comitetelor parohiale s-au desfășurat activități filantropice însumând 72.000.000 lei.

Prin asociația "Mila Creștină" s-au împărțit ajutoare pentru săraci în valoare de 6.385.500 lei.

Protopopiatul a participat la programul de asistență socială al Fundației "Vatra Pașcanilor" cu ajutorul căreia se va ridica un complex social pentru bătrânii și săracii orașului.

4. **Activitatea cu tineretul**

S-au identificat locurile și spațiile posibile în vederea organizării taberelor de tineret (Valea Seacă, Muncelul de Sus, Mănăstirea "Sf. Teodora" - Pașcani).

Tineretul ortodox a participat la următoarele programe de activitate:

- programul din cadrul unui proiect al Fundației "Vatra Pașcanilor" legat de un centru de asistență socială cu care Protopopiatul este în colaborare.
- programul A.S.C.O.R. - Pașcani de identificare a persoanelor sărace și suferinde, împărțind diferite ajutoare (alimente și îmbrăcăminte); acțiunea a avut loc atât în primăvară cât și în toamnă.

- programul din cadrul societății de binefacere "Mila creştină" care activează la parohia "Sf. Gheorghe" Paşcani. Pâinea oferită gratuit de brutăria "Sf. Dumitru" a fost distribuită la domiciliul persoanelor bătrâne şi sărace de către tineri.
- programul de curățenie şi amenajare a cimitirelor în primăvara anului 1997.
- conferințe organizate de tinerii de la A.S.C.O.R. Paşcani.

5. **Biserici în construcție sau reparație**

a). **Biserici în construcție**:

Nr. crt.	Biserica	Stadiul actual
1.	"Sf. Vineri" Paşcani	finisări exterioare şi interioare
2.	"Sf. Gheorghe" Topile	dotări interioare şi pregătiri pentru pictură
3.	"Sf. Apostoli Petru şi Pavel" din Dumbrăvița - Ruginoasa	finisări interioare şi pregătiri pentru pictură
4.	"Înălțarea Domnului" Buznea	finisări interioare şi exterioare, ferestre
5.	"Sf. Voievozi" Verşeni	dotări interioare şi pregătiri pentru pictură
6.	"Sf. Apostoli Petru şi Pavel" Bocnița	acoperiş

b. **Biserici în reparație**:

Nr. crt.	Biserica	Stadiul actual
1.	"Adormirea Maicii Domnului"	efectuat reparații la bolta interioară şi la turnul principal
2.	"Sf. Voievozi" Stroieşti (monument istoric)	reparații la acoperiş, interior şi exterior, catapeteasmă nouă
3.	"Cuvioasa Parascheva" Târgu Frumos	pictură în decurs de executare
4.	"Sf. Arhangheli" Buda-Cristeşti-Târgu Frumos	executată pictura şi reparațiile la acoperiş (sfințită în noiembrie 1997)
5.	"Sf. Dumitru" Lungani	pictura în execuție

Nr. crt.	Biserica	Stadiul actual
6.	"Adormirea Maicii Domnului" Goeşti	pictura executată în tempera şi reparaţii exterioare
7.	"Adormirea Maicii Domnului" Ruginoasa	construită o nouă clopotniţă
8.	"Sf. Voievozi" Cristeşti	pictură în stadiu de execuţie
9.	"Sf. Voievozi" Paşcani	
10.	"Adormirea Maicii Domnului" Brăteşti	terminarea picturii, dotarea cu strane şi va fi sfinţită în 1998
11.	din localitatea Războieni	finisări exterioare
12.	"Sf. Arhangheli" Cucuteni (monument istoric)	s-a reparat acoperişul; sunt în desfăşurare lucrări de consolidare a zidului şi de finisare în exterior

Se află în construcţie două capele (Brăeşti şi Blăgeşti); s-au construit şi reparat mai multe case praznicale (Hărmăneştii Noi, Heleşteni, Criveşti, Lungani, Zmeu şi Giurgeşti).

PROTOPOPIATUL HÂRLĂU

1. Cercurile pastorale

În Protopopiatul Hârlău au avut loc 7 cercuri pastorale.

În cadrul Cercului pastoral nr. 1 (comuna Belceşti) s-a susţinut conferinţa cu tema "Viaţa — dar al lui Dumnezeu; datoria creştinului de a o apăra" (Pr. Florariu Vasile, parohia Satul Nou, comuna Belceşti).

În cadrul Cercului pastoral nr. 2 (comuna Cotnari) s-a susţinut conferinţa cu tema "Apărarea dreptei credinţe împotriva atacurilor stiliste; problema calendarului" (Pr. Misarsiu Ştefan, parohia Coarnele Caprei).

La cercul pastoral nr. 3 (comuna Coarnele Caprei) a avut loc o slujbă misionară urmată de prelegerea cu tema: "Apărarea dreptei credinţe" (Pr. Florariu Vasile, parohia Satul Nou, comuna Belceşti).

În cadrul cercului pastoral nr. 4 (oraş Hârlău), Pr. Crăciun Nicolae de la parohia Pârcovaci a susţinut prelegerea cu tema: "Darul sfânt al vieţii".

La cercul pastoral nr. 5 (comuna Plugari), Pr. Sandu Vasile de la parohia Boroşoaia a susținut o prelegere cu tema: "Cinstirea Maicii Domnului în evlavia poporului român".

În Satul Nou, comuna Belceşti, Pr. Zaharia Mihai a susținut o prelegere cu tema: "Sfânt şi sfințenie în lumina învățăturii Bisericii Ortodoxe a Răsăritului".

Aceste slujbe misionare au fost însoțite de acte de milostenie, iar parohiile gazdă au organizat agape frățeşti.

Toate acestea au avut drept rezultat o mai bună apropiere între preoți şi o creştere a solidarității între credincioşii parohiilor învecinate.

2. **Activitatea misionară antiprozelitistă**

Protopopiatul a fost ajutat de P.S. Episcop Vicar Calinic Botoşăneanul care, în cursul lunii septembrie, a mers în fiecare parohie pentru a întocmi o statistică în vederea identificării formelor de prozelitism existente pe teritoriul Protopopiatului, precum şi testarea unor mijloace şi metode care ar putea fi aplicate în vederea stăvilirii şi combaterii prozelitismului.

3. **Activitatea cultural-filantropică**

Cu ocazia Sărbătorilor de Crăciun şi Anul Nou au avut loc activități culturale cu tineretul la căminele culturale, unde au fost susținute prelegeri de către preoții: Zaharia Mihai (Belceşti), Crăciun Nicolae (Pârcovaci), Misarsiu Ştefan (Coarnele Caprei), Albu Paul (Chişcăreni) etc.

Alături de alte protopopiate ale eparhiei, Protopopiatul a ajutat cu mijloace băneşti şi materiale (în valoare de 33.137.160 lei) sinistrații de la Pârcovaci.

4. **Activitatea cu tineretul**

Această activitate a fost paralizată din cauză că singura tabără din zonă (Pârcovaci) a fost folosită pentru cazarea sinistraților.

5. **Localități fără biserică**:

Nr. crt.	**Localitate**	**Nr. de locuitori**	**Observații**
1.	Poiana Mărului	1256	filie a parohiei Buhalnița, comuna Ceplenița
2.	Feteşti	1310	filie a parohiei Zagavia, comuna Scobinți
3.	Luparia	241	filie a parohiei Horodiştea

Nr. crt.	Localitate	Nr. de locuitori	Observaţii
4.	Coasta Măgurii sau Filipaşi	313	filie a parohiei Cîrjoaia, comuna Cotnari
5.	Forăşti	451	sat component al parohiei Gropniţa

PROTOPOPIATUL BOTOŞANI

1. Cercurile pastorale

În cadrul cercurilor pastorale s-au susţinut următoarele teme:
1. "Tineretul în viaţa Bisericii. Modalităţi concrete practicate de preoţii din zonă pentru implicarea tinerilor în viaţa şi activitatea parohiei" (parohia "Sf. Ilie" - Cristeşti, Pr. Chiroşcă Aurel);
2. "Biserica şi rolul ei în cultura contemporană" (parohia Copălău, Pr. Clement Gherghiu);
3. "Educaţia şi instruirea copiilor potrivit învăţăturilor Bisericii noastre" (parohia "Sf. Nicolae" - Flămânzi, Pr. Ştefănucă Petru);
4. "Dimensiunea socială a preoţiei ca direcţie a dimensiunii sacramentale" (parohia "Înălţarea Domnului" - Tocileni, Pr. Poduţ Octavian);
5. "Flagelul suicidului şi rolul preoţilor în prevenirea lui" (parohia "Naşterea Maicii Domnului" - Pacea - Botoşani, Pr. Vornicu Eugen);
6. "Cum se realizează în viaţa parohiei starea şi lucrarea tineretului de a fi parte a Trupului tainic al lui Hristos care este Biserica" (parohia "Adormirea Maicii Domnului" - Roşiori, Pr. Radu Ovidiu Constantin);
7. "Sâmbăta şi Sfânta Liturghie pentru cei morţi" (parohia "Sf. Apostoli Petru şi Pavel" - Curteşti);
8. "Familia creştină şi problemele ei social-morale (şomaj, izolare socială, divorţ, avort, abandonarea copiilor etc.)" (parohia "Sf. Voievozi" - Cristeşti II, Pr. Macovei Petru);
9. "Participarea laicilor la slujirea Bisericii în parohie" (parohia "Sf. Împăraţi Constantin şi Elena" - Pădureni, Pr. Doroftei Dumitru);
10. "Tineretul şi învăţătura Bisericii despre nemurire, unirea cu Hristos prin moarte, înţelegerea firescului morţii" (parohia "Adormirea Maicii Domnului" - Prăjeni, Pr. Hârja Ioan);
11. "Primirea euharistică a Mântuitorului. Cât de des şi cum ne împărtăşim" (parohia "Sf. Spiridon" - Botoşani, Pr. Acatrinei Vasile);
12. "Timpul liber din sărbători ca investiţie sacră" (parohia "Întâmpinarea Domnului" - Botoşani, Pr. Grigoraş Gheorghe).

2. **Activitatea misionară antiprozelitistă**

În cadrul Protoieriei au loc diverse acțiuni prozelitiste, desfășurate de martorii lui Iehova, penticostali, adventiști, creștini după Evanghelie, baptiști, precum și unele încercări prozelitiste din partea romano-catolicilor și stiliștilor.

Avântul cultelor neoprotestante a scăzut în ultimul timp și s-a redus numărul credincioșilor ortodocși care trec la alte culte.

3. **Activitatea cultural-filantropică**

Cu prilejul celor două mari sărbători creștine - Nașterea și Învierea Domnului - s-au desfășurat meditații la biserică și în școală, participări la emisiuni radio și TV. Elevii și cadrele didactice de la liceele "Mihai Eminescu", "A.T. Laurian", liceul Economic - Botoșani s-au întâlnit în mai multe rânduri cu preoții: Lucian Leonte, D. Volentiru, Gheorghe Grigoraș, Visarion Vizitiu, Ovidiu Mărgineanu, angajând discuții pe diferite teme duhovnicești și de actualitate bisericească.

Pr. Lucian Leonte a participat ca invitat la mai multe simpozioane organizate de Casa de Cultură a Sindicatelor, unde s-au dezbătut temele: "Comportarea spirituală a tineretului în perioada sărbătoririi Paștelui", "Tineretul și societatea modernă".

În "Gazeta de Botoșani" P.C. Pr. Buterchi a publicat o serie de articole privitoare la textele Sfintelor Evanghelii din duminici.

Începând din luna noiembrie 1997, Protopopiatul Botoșani editează periodicul de informație bisericească, teologie și spiritualitate "Gazeta creștină".

Activitatea filantropică se estimează la suma de 213.988.000 lei, din care 10.892.000 lei numai din fondurile Protopopiatului pentru un număr de 53 persoane.

De la parohii s-au colectat 8.457.000 lei, bani care au fost înmânați familiei Avasiloaie Dumitru din Botoșani (tratarea maladiei de care suferă unul dintre copiii acestei familii necesitând o sumă mare de bani).

Situația acțiunilor de caritate desfășurate în parohii:

1. **Parohia "Sf. Ilie" - Botoșani.** *Pr. paroh Lucian Leonte*

Ajutor pentru Penitenciar - 100.000 lei
Ajutor Pârcovaci - 500.000 lei
Ajutor pentru spitale, de Paști - 1.000.000 lei
Ajutor pentru spitale, de Crăciun - 1.000.000 lei
Ajutor pentru un copil bolnav de leucemie (Liceul "M. Eminescu") - 500.000 lei
Ajutor pentru familia Avasiloaie - 500.000 lei
Alte ajutoare - 1.800.000 lei
- 1.200.000 lei (alimente, medicamente; 300.000 lei pentru sprijinirea unei familii ce a suferit un incendiu);
- 500.000 lei (ajutor îmbrăcăminte).

2. **Parohia "Sf. Nicolae" - Botoșani.** *Pr. paroh Dan Irimia*

Ajutor pentru persoane singure - 300.000 lei
Ajutor pentru familiile cu mulți copii - 1.000.000 lei

Alte forme de caritate - 1.000.000 lei (financiare)
- 700.000 lei (materiale)
- 1.000.000 lei (haine din Germania)

3. **Parohia Pacea - Botoşani**, *Pr. paroh Gheorghe Andrisescu*
Pr. Eugen Vornicu
Ajutoare pentru spitale - 600.000 lei
Ajutoare pentru leagăne de copii - 100.000 lei
Ajutoare pentru M-rea Agafton - 2.100.000 lei
Ajutoare pentru Basarabia - 110.000 lei
Ajutoare pentru copiii săraci, cu ocazia sărbătorilor - 1.635.326 lei
Daruri pentru bolnavii Spitalului de Recuperare - 200.000 lei
Alte ajutoare - 2.354.000 lei (financiare)
- 2.200.000 lei (materiale)
- 1.000.000 lei (haine, încălţăminte, făină, zahăr, ulei - pentru 10 familii nevoiaşe)
- 509.000 lei (familia Avasiloaie Dumitru).

4. **Parohia "Sf. Gheorghe" - Botoşani**, *Pr. paroh Teodor Candrea*
Ajutoare pentru Penitenciar - 800.000 lei
Ajutoare pentru bătrâni singuri - 1.600.000 lei
Alte ajutoare pentru Penitenciar - 300.000 lei
Alte ajutoare - 2.400.000 lei (materiale)
- 240.000 lei (pentru două eleve)

5. **Parohia Vovidenia - Botoşani**, *Pr. paroh Gheorghe Viziteu*
Ajutoare pentru persoane singure - 280.000 lei
Colectă pentru Pârcovaci - 400.000 lei
Ajutor pentru bisericile din afara ţării - 220.000 lei
Daruri pentru copii şi bolnavi (Spitalul Judeţean) - 1.350.000 lei
Alte ajutoare - 2.400.000 lei (financiare)
- 900.000 lei (materiale)
- 300.000 lei (familia Avasiloaie)

6. **Parohia "Sf. Dumitru" - Botoşani**, *Pr. paroh Dumitru Volintiru*
Ajutorarea a 3 familii nevoiaşe - 680.000 lei
Colectă pentru Pârcovaci - 240.000 lei
Daruri pentru Leagănul nr. 2, Maternitate. Spital - 300.000 lei
Alte ajutoare - 1.000.000 lei (financiare)
- 1.000.000 lei (materiale)
- 209.000 lei (familia Avasiloaie)

7. **Parohia "Duminica Mare" - Botoşani**, *Pr. paroh Ştefan Vasile*
Ajutor familia Avasiloaie - 400.000 lei
Alte ajutoare - 830.000 lei

8. **Parohia Eternitatea - Botoşani**, *Pr. paroh Nicolae Bobarnea*
Ajutoare materiale - 500.000 lei

Ajutoare financiare - 500.000 lei
Colectă pentru familia Avasiloaie - 180.000 lei

9. **Parohia "Sf. Voievozi" - Botoşani**, *Pr. paroh Viorel Berciuc*
Ajutor material - 200.000 lei
Ajutor financiar - 1.300.000 lei

10. **Parohia "Sf. Spiridon" - Botoşani**, *Pr. paroh Vasile Acatrinei*
Ajutor material - 300.000 lei
Ajutor financiar - 475.000 lei
Ajutorarea familiei Avasiloaie - 300.000 lei
Ajutoare cu ocazia sărbătorilor - 100.000.000 lei (ajutoare financiare şi materiale din Olanda)

11. **Parohia "Sf. Trei Ierarhi" - Botoşani**, *Pr. paroh Petru Ifrim*
Ajutor pentru familia Avasiloaie - 120.000 lei
Alte ajutoare financiare - 700.000 lei

12. **Parohia "Sf. Treime" - Botoşani**, *Pr. paroh Marian Timofte*
Ajutor pentru familia Avasiloaie - 120.000 lei
Alte ajutoare financiare - 700.000 lei

13. **Parohia "Buna Vestire" - Botoşani**, *Pr. paroh Emilian Hruban*
Ajutorarea unor persoane handicapate - 860.000 lei
Ajutorarea familiilor nevoiaşe (două familii) - 500.000 lei

14. **Parohia "Sf. Mina" - Botoşani**, *Pr. paroh Ovidiu Mărginean*
Ajutoare pentru spitale - 850.000 lei
Ajutorarea unor familii nevoiaşe - 303. 000 lei

15. **Parohia Leorda - Botoşani**, *Pr. paroh Stelian Stiuler*
Ajutor pentru copiii handicapaţi de la Căminul Dorohoi - 700.000 lei
Ajutor material - 1.000.000 lei
Ajutor financiar - 1.000.000 lei

16. **Parohia Vorona Mare - com. Vorona**, *Pr. paroh Partenie Apostoaie*
Ajutoare pentru Spitalul de Copii - 40.000 lei
Ajutoare pentru Azilul de Bătrâni Agafton - 200.000 lei
Ajutoare pentru M-rea Vorona - 150.000 lei
Colectă pentru Pârcovaci - 180.000 lei
Colectă pentru Basarabia - 77.000 lei
Alte ajutoare materiale - 432.000 lei
- 675.000 lei

17. **Parohia Vlădeni Deal**, *Pr. paroh Toma Vamanu*
Colectă Pârcovaci - 350.000 lei
Colectă Basarabia - 50.000 lei
Ajutor material - 3.500.000 lei

Ajutoare financiare - contribuţie din parohie - 1.500.000 lei
- contribuţie personală - 400.000 lei
Ajutor pentru familia Avasiloaie - 128.000 lei

18. **Parohia Prăjeni**, *Pr. paroh Ioan Harja*
Ajutor pentru Azilul din Dorohoi - 200.000 lei
Colectă Pârcovaci - 690.000 lei
Colectă Basarabia - 200.000 lei
Colectă Miletin - 700.000 lei
Alte ajutoare - financiare - 1.900.000 lei
- materiale - 2.400.000 lei
- familia Avasiloaie - 685.000 lei

19. **Parohia Roşiori**, *Pr. paroh Ovidiu Radu*
Ajutor pentru Căminul de Bătrâni din Agafton - 300.000 lei (pachete)
Ajutor pentru Şc. gen. Roşiori - 25.000 lei (manuale)
Colectă pentru Pârcovaci - 103.000 lei
Ajutoare financiare - 506.000 lei
Apelul Sfântului Sinod - 52.500 lei
Ajutor pentru M-rea Coşula - 1.500.000 - 2.000.000 lei

20. **Parohia Flămânzi**, *Pr. paroh Nicolae Ursărescu*
Ajutoare financiare - 500.000 lei
Ajutoare materiale - 3.000.000 lei
Icoane pentru saloanele Azilului Hârlău - 1.080.000
Ajutorarea familiei Avasiloaie - 95.000 lei

21. **Parohia Cucorani**, *Pr. paroh Gheorghe Oprea*
Colecta Pârcovaci - 384.000 lei
Apelul Sfântului Sinod - 38.000 lei
Ajutor material - 300.000 lei
Ajutor financiar - 712.000 lei
Ajutor familia Avasiloaie - 50.000 lei

22. **Parohia Brehueşti**, *Pr. paroh Stelian Stiuler*
Azilul Agafton - 1.500.000 lei
Ajutor financiar - 2.240.000 lei
Ajutor material - 2.200.000 lei

23. **Parohia Bălueşeni**, *Pr. paroh Ioan Gafencu*
Ajutor financiar - 200.000 lei
Ajutor material - 500.000 lei

24. **Parohia "Sf. Ioan" - Bucecea**, *Pr. paroh Vasile Cojocaru*
Ajutor financiar - 340.000 lei
Ajutor familia Avasiloaie - 200.000 lei
Colectă Pârcovaci - 250.000 lei
Colectă Basarabia - 90.000 lei

25. **Parohia "Sf. Nicolae" - Bucecea**, *Pr. paroh Dumitru Buterchi*
Ajutor financiar - 1.100.000 lei

26. **Parohia Oneaga**, *Pr. paroh Ioan Iftimie*
Ajutor pentru M-rea Agafton - 300.000 lei
Alte ajutoare financiare - 400.000 lei

27. **Parohia Buzeni**, *Pr. paroh Stelian Teodorescu*
Colectă Pârcovaci - 500.000 lei

28. **Parohia Cerbu**, *Pr. paroh Cristian Blidaru*
Colectă Pârcovaci - 235.000 lei
Ajutor pentru familia Avasiloaie - 168.000 lei

29. **Parohia Răchiți**, *Pr. paroh Ștefan Grădinaru*
Ajutor financiar - 550.000 lei
Ajutor material - 400.000 lei

30. **Parohia Poiana - Flămânzi**, *Pr. paroh Petru Ștefănucă*
Ajutoare materiale - 400.000 lei
Ajutoare financiare - 700.000 lei
Colectă Pârcovaci - 700.000 lei
Ajutor familia Avasiloaie - 87.000 lei

31. **Parohia Pădureni - Copălău**, *Pr. paroh Dumitru Doroftei*
Ajutoare financiare - 400.000 lei
Ajutoare materiale - 300.000 lei

32. **Parohia Orășeni**, *Pr. paroh Leonard Tomoiaga*
Colectă Pârcovaci - 200.000 lei
Ajutoare financiare - 400.000 lei
Ajutoare pentru familia Avasiloaie - 300.000 lei

33. **Parohia Roma**, *Pr. paroh Emilian Dueeag*
Ajutoare materiale - 1.100.000 lei

34. **Parohia Vorona**, *Pr. paroh Gheorghe Loghin*
Colectă Pârcovaci - 50.000 lei
Ajutoare financiare - 500.000 lei
Ajutoare materiale - 500.000 lei
Ajutoare pentru familia Avasiloaie - 138.000 lei

35. **Parohia Tocileni**, *Pr. paroh Marian Podut*
Ajutoare financiare - 800.000 lei
Ajutoare materiale - 950.000 lei

36. **Parohia Tutora I**, *Pr. paroh Vasile Arhip*
Ajutoare financiare - 400.000 lei

37. **Parohia Storeşti - Frumuşica**, *Pr. paroh Mihai Popovici*
Ajutoare financiare - 900.000 lei
Ajutoare pentru familia Avasiloaie - 505.000 lei

38. **Parohia Stânceşti**, *Pr. paroh Daniel Baciu*
Ajutoare financiare - 1.200.000 lei
Ajutoare materiale - 200.000 lei

39. **Parohia Nicşeni**, *Pr. paroh Dumitru Adăscăliței*
Ajutoare financiare - 500.000 lei
Ajutoare materiale - 400.000 lei

40. **Parohia Nicolae Bălcescu**, *Pr. paroh Ilie Alupei*
Ajutoare Pârcovaci - 1.000.000 lei
Ajutoare familia Avasiloaie - 370.000 lei

41. **Parohia M-rea Doamnei**, *Pr. paroh Fredolin Drobota*
Ajutoare financiare - 500.000 lei
Ajutoare materiale - 500.000 lei
Ajutoare familia Avasiloaie - 400.000 lei

42. **Parohia Joldeşti**, *Pr. paroh Ioan Sandu*
Ajutoare materiale - 1.150.000 lei
Servicii gratuite - 500.000 lei
Ajutor familia Avasiloaie - 130.000 lei

43. **Parohia Icuşeni Vorona**, *Pr. paroh Costel Axinte*
Colectă Pârcovaci - 925.000 lei
Colectă Basarabia - 50.000 lei
Ajutoare financiare - 50.000 lei
Ajutoare materiale - 925.000 lei

44. **Parohia Dorobanți**, *Pr. paroh Ilie Şerban*
Ajutoare materiale - 93.000 lei
Ajutoare pentru familia Avasiloaie - 100.000 lei

45. **Parohia Draxini**, *Pr. paroh Dumitru Chelaru*
Ajutoare financiare - 1.990.000 lei
Colectă Pârcovaci - 375.000 lei
Colectă Basarabia - 150.000 lei
Ajutor pentru familia Avasiloaie - 163.000 lei

46. **Parohia Chițoveni**, *Pr. paroh Mihai Chiriac*
Colectă Pârcovaci - 76.000 lei
Colectă Basarabia - 370.000 lei
Ajutor pentru familia Avasiloaie - 117.000 lei

47. **Parohia Cordun,** *Pr. paroh Pavel Cornaci*
Ajutoare financiare - 340.000 lei
Colectă Basarabia - 370.000 lei
Ajutor pentru familia Avasiloaie - 200.000 lei

48. **Parohia Corni,** *Pr. paroh Ilie Loghin*
Ajutor pentru Azilul Agafton - 1.000.000 lei
Ajutor Pârcovaci - 5.000.000 lei
Ajutoare materiale - 6.000.000 lei
Ajutor pentru familia Avasiloaie - 293.000 lei

49. **Parohia "Sf. Ilie" - Cristeşti,** *Pr. paroh Aurel Chiroşca*
Ajutoare materiale - 250.000 lei
Ajutoare financiare - 70.000 lei

50. **Parohia "Sf. Voievozi" - Cristeşti,** *Pr. paroh Petrică Macovei*
Ajutoare financiare - 250.000 lei

51. **Parohia Cerviceşti,** *Pr. paroh Claudiu Oniciuc*
Ajutor Pârcovaci - 50.000 lei
Ajutor Basarabia - 134.000 lei
Alte ajutoare financiare - 300.000 lei
Ajutoare materiale - 600.000 lei

52. **Parohia Miletin,** *Pr. paroh Iliuță Gabriel Bortaș*
Ajutor pentru familia Avasiloaie - 510.500 lei

53. **Parohia Luparia,** *Pr. paroh Iliuță Gabriel Bortaș*
Ajutor pentru familia Avasiloaie - 436.000 lei

5. **Biserici în construcție:**

Nr. crt.	Hramul Bisericii	Localitatea	Stadiul lucrărilor	Rezultate dificultăți
1.	"Sf. Ioachim şi Ana"	Balta Arsă	la fundație	nu sunt fonduri
2.	"Adormirea Maicii Domnului"	Ghilăneşti	la fundație	nu sunt fonduri
3.	"Cuv. Parascheva"	Băluşenii Noi	la fundație	nu sunt fonduri
4.	"Sf. Mc. Stelian"	Tudora II	la fundație	sunt şanse de a se construi

Nr. crt.	Hramul Bisericii	Localitatea	Stadiul lucrărilor	Rezultate dificultăți
5.	"Sf. Vasile cel Mare"	Botoşani (spital)	la fundație	-
6.	"Sf. Mc. Pantelimon"	Botoşani (Sp. nr. 4)	la acoperiş	-
7.	"Înălțarea Domnului"	Copălău	la cupolă	-
8.	"Sf. Nicolae"	Leorda	la final	-
9.	"Izvorul Tămăduirii"	Siliştea	la zid	lipsă preot şi fonduri
10.	"Dreptcredinciosul Voievod Ştefan cel Mare"	Cătămărăşti D.	la acoperiş	-
11.	"Sf. Gheorghe"	Poiana Flămânzi	se pictează	-
12.	"Adormirea Maicii Domnului"	Hudum	la fundație	lipsă fonduri
13.	"Sf. Ioan Botezătorul"	Bucecea	finisări	
14.	"Cuv. Parascheva"	Mândreşti	finisări	

6. Localități fără biserică:

Nr. crt.	Localitatea	Nr. locuitori	Situația misionară
1.	Balta Arsă	330	3 familii creştini după Evanghelie
2.	Băluşenii Noi	325	-
3.	Belcea	32	-
4.	Buda	277	-
5.	Baisa	81	-
6.	Coşuleni	268	-
7.	Dacia	123	4 familii penticostali
8.	Ghilăneşti	600	-

Nr. crt.	Localitatea	Nr. locuitori	Situația misionară
9.	Hudum	78	o familie adventistă
10.	Mesteacăn	371	-
11.	Pancu	60	-
12.	Manoleşti Deal	137	31 familii adventişti
13.	Supitca		
14.	Siliştea		4 familii penticostali

PROTOPOPIATUL DOROHOI

1. Cercurile pastorale

Începând din luna iunie 1997 pentru Protopopiatul Dorohoi a fost numit în postul de preot misionar P.C. Pr. Ciurciun Stelian de la parohia "Înălțarea Domnului" - Ibăneşti. În cele 7 luni de activitate s-au ținut 11 întâlniri ale cercurilor pastorale, din totalul de 13 programate.

În urma Cercurilor misionare s-au obținut următoarele rezultate:

- o mai bună cunoaştere din partea Protopopiatului, a problemelor misionare existente în teritoriu;
- cunoaşterea şi lămurirea unor puncte importante referitoare la învățătura Bisericii Ortodoxe;
- întărirea conştiinței credincioşilor cu privire la necesitatea apărării dreptei credințe;
- trezirea interesului în rândurile credincioşilor pentru dialoguri duhovniceşti, purtate cu slujitorii Bisericii;
- sensibilizarea preoților pentru o mai intensă activitate misionară şi antiprozelitistă.

2. Activitatea misionară antiprozelitistă

Activitatea misionară antiprozelitistă a fost foarte mult susținută de prezența în eparhie, în luna iunie, a P.S. Episcop Vicar Calinic Botoşăneanul. Au fost vizitate toate parohiile şi filiile, unele de mai multe ori, întocmindu-se Diagrame pastorale cu ajutorul cărora s-a realizat identificarea formelor de prozelitism şi cunoaşterea exactă a situației din Protopopiat.

3. **Activitatea cultural-filantropică**

Momente culturale deosebite nu au putut fi organizate deoarece nu există încă în oraşul Dorohoi o Casă de cultură sau un spaţiu unde acestea să se poată desfăşura. Singura manifestare culturală a fost prezentarea de către elevii Seminarului Teologic din localitate a unui frumos program de colinde la Primăria municipiului.

În ceea ce priveşte activitatea filantropică, Protopopiatul Dorohoi se află pe primul loc în Eparhie datorită brutăriei "Sf. Ioan Casian", care a oferit pâine pentru săraci şi familiile nevoiaşe (în valoare de 35.574.500 lei), a făcut sponsorizări (11.020.000 lei) şi a oferit o bursă (950.000 lei) unui elev seminarist, al cărui tată este paralizat.

Majoritatea preoţilor răspund chemării actuale de ajutorare a săracilor, remarcându-se parohia "Adormirea Maicii Domnului" - Dorohoi care a oferit ajutoare băneşti pentru înmormântări, spitalizare sau întreţinere, în valoare de 4.200.000 lei (bani proveniţi de la cutia milei şi de la spovedit). Cu ocazia Crăciunului şi a Botezului Domnului preotul paroh a împărţit familiilor sărace aproximativ 7.000.000 lei.

4. **Activitatea cu tineretul**

Nu s-a reuşit realizarea unui program coerent privind activitatea tineretului. Cu toate acestea, cu sprijinul Frăţiei Ortodoxe din Dorohoi, preotul misionar a organizat la Căminul de fete - Dorohoi o conferinţă cu tema "Valorile creştine - dreptare pentru o viaţă autentică". Întâlnirea s-a repetat, preotul Toma Mihai oferind cruciuliţe, iconiţe şi cărţi de rugăciune.

Asociaţia Frăţia Ortodoxă a organizat la biserica "Adormirea Maicii Domnului" - Dorohoi o întâlnire cu tineretul ortodox; s-au ţinut prelegeri creştine pe teme de actualitate, la care s-a adăugat un concert de colinde.

Pentru elevii premianţi ai Seminarului Teologic şi ai Liceului "Grigore Ghica" - Dorohoi s-ar putea organiza o tabără de tineret pentru 30 de participanţi la Mănăstirea Gorovei.

5. **Biserici în construcţie:**

Nr. crt.	Hramul	Localitatea
1.	"Sf. Treime"	satul Talpa, parohia Lunca
2.	"Izvorul Tămăduirii"	Trestiana, Dorohoi
3.	"Învierea Domnului"	Dorohoi
4.	"Sf. Voievozi"	Hilişeu - Crişan
5.	"Adormirea Maicii Domnului"	satul Sipoteni, parohia Dumeni
6.	"Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel"	parohia Podeni, comuna Vorniceni

6. **Localități fără biserică:**

Nr. crt.	Localitatea	Parohia	Nr. de locuitori
1.	Poiana	Busuioceni (comuna Brăeşti)	294
2.	Baranca	"Fundu-Herța" (comuna Cristeşti)	269
3.	Poiana	"Fundu-Herța" (comuna Cristeşti)	136

PROTOPOPIATUL DARABANI

Protopopiatul Darabani are în jurisdicția sa 27 de parohii, din care 4 parohii sunt de curând înființate.

1. Cercurile pastorale

În cadrul Protopopiatului există 4 cercuri pastoral-misionare, care au dezbătut următoarele teme: "Biserica şi sectele: istoric, metode proprii de propovăduire" (parohia "Sf. Nicolae" - Darabani); "Cinstirea Sfintei Cruci" (parohia "Sf. Vasile" - Păltiniş); "Cinstirea Sfinților" (parohia "Sf. Dumitru" - Havârna); "Biserica - locaş de rugăciune" (parohia "Naşterea Maicii Domnului" - Conceşti); "Sfinții români" (parohia "Sf. Dumitru" - Oroftiana); "Despre post şi rugăciune" (parohia "Sf. Împărați" - Viişoara); "Sfinții îngeri" (parohia "Naşterea Sf. Ioan Botezătorul" - Tătărăşeni); "Cinstirea Sf. moaşte" (parohia "Sf. Voievozi" - Hudeşti); "Cinstirea Sf. icoane" (parohia "Sf. Treime" - Crăiniceni); "Credința ortodoxă la români" (parohia "Sf. Dumitru" - Bajura); "Sfânta Scriptură - izvor al Revelației divine" (parohia "Adormirea Maicii Domnului" - Hudeşti); "Martorii lui Iehova - pericol social" (parohia "Sf. Nicolae" - Mileanca).

În cadrul cercurilor pastorale organizate s-a oficiat Sf. Taină a Maslului şi s-a citit un acatist.

2. Activitatea misionară antiprozelitistă

Grupările sectare mai active în zona de activitate a Protopopiatului Darabani sunt: cultul penticostal, adventist şi iehoviştii.

S-a constatat o scădere a acțiunilor prozelitiste; nu s-a început construcția unor noi case de adunare. Preoții parohi au reuşit în cele mai multe cazuri să oprească acțiunile prozelitiste ale sectelor, iar creştinii ortodocşi au început să nu le mai acorde atenție.

În anul 1997 au fost înregistrate reveniri la Biserica Ortodoxă, iar trecerile la cultele neoprotestante au fost sporadice.

3. **Activitatea cultural-filantropică**

În perioada Postului Mare şi cu prilejul sărbătorii Învierii Domnului fiecare parohie a organizat colecte, constând în bani, îmbrăcăminte şi alimente, care au fost distribuite familiilor nevoiaşe din parohie.

Parohia Havârna a ajutat două familii sinistrate - Maxim Ioan şi Ioan Rus - cu suma de 600.000 lei şi Mănăstirea Cozancea cu 10 tone de produse alimentare. Parohia "Sf. Nicolae" (Darabani) a ajutat cu lemne de foc familiile Dumitru Drecsler şi Aglaia Dima. Parohia "Sf. Treime" (Eşanca) a ajutat Mănăstirea Pângăraţi (Neamţ) cu 3 tone de alimente. Protopopiatul Darabani a vărsat pentru Fondul Basarabiei suma de 1.425.000 lei.

4. **Activitatea cu tineretul**

Parohia "Sf. Nicolae" Darabani a organizat o excursie cu 60 de tineri din parohie la mănăstirile din judeţul Neamţ. Au mai organizat excursii cu tinerii şi următoarele parohii: "Sf. Nicolae" (Mileanca); "Sf. Dumitru" (Bajura); Havârna.

În fiecare parohie, la slujba Vecerniei, s-au organizat cateheze, la care au participat elevi şi tineri.

La sărbătoarea Naşterii Domnului s-au organizat concerte de colinde la care au participat şi tinerii din parohii.

5. **Biserici în construcţie sau reparaţie**

a) **Biserici în construcţie**:
- Biserica "Sf. Împăraţi Constantin şi Elena" - Darabani;
- Biserica "Sf. Treime" - Eşanca - satul Lişmăniţa;
- Biserica "Pogorârea Sf. Duh" - Smârdan.

b) **Biserici în reparaţie**:
- Biserica "Sf. Voievozi" - Teioasa - Darabani;
- Biserica "Sf. Voievozi" - Hudeşti;
- Biserica "Sf. Dumitru" - Miorcani.

În Protopopiatul Darabani nu sunt localităţi fără biserică.

PROTOPOPIATUL SĂVENI

Protopopiatul Săveni are un număr de 33 de parohii, din care 11 sunt vacante.

1. **Cercurile pastorale**

Protopopiatul este împărţit în 5 cercuri pastoral-misionare.

În cadrul Cercului misionar nr. 1 s-au susţinut următoarele prelegeri: "Preoţia sacramentală şi universală" (parohia "Sf. Mare Mucenic Gheorghe" - Săveni, Pr.

Gheorghiță Bădărău); "Rolul laicilor în viața Bisericii" (parohia "Sf. Ierarh Nicolae" - Săveni, Pr. Dumitru Leonte); "Participarea tinerilor la viața liturgică a Bisericii" (parohia Sârbi, Pr. Dumitru Mateciuc); "Maica Domnului" (parohia Hăneşti, Pr. Gavril Damian).

În Cercul misionar nr. 2 s-au susținut următoarele teme: "Filantropia, scară spre nemurire" (parohia Ştiubieni, Pr. Ioan Grosu); "Raiul şi iadul - fericirea şi osânda veşnică" (parohia Petricani, Pr. Ovidiu Cojocaru); "Importanța postului în viața creştină" (parohia Vorniceni I, Pr. Ivanovici Ciprian); "Scrierile Sfinților Părinți în tradiția Bisericii" (parohia Vorniceni II, Pr. Ioan Constantin).

În cadrul Cercului misionar nr. 3 s-au ținut următoarele prelegeri: "Păcatul în viața preotului" (parohia "Sf. Voievozi" - Ungureni, Pr. Ilie Drochioiu); "Sfânta Liturghie - centrul cultului ortodox" (parohia "Adormirea Maicii Domnului" - Ungureni, Pr. Gavril Paşcovici); "Familia creştină în contemporaneitate" (parohia Plopenii Mici, Pr. Florentin Puşcaşu); "Învierea morților" (parohia Călugăreni, Pr. Constantin Macuc).

La Cercul misionar nr. 4 s-au susținut următoarele teme: "Metode şi mijloace de combatere a prozelitismului sectar" (parohia Avrămeni, Pr. Titus Munteanu); "Dragostea creştină" (parohia Aurel Vlaicu, Pr. Ilie Avârvărei); "Sf. Cruce - semn omenesc şi dumnezeiesc" (parohia Adăşeni, Pr. Gheorghe Meleştean); "Sf. Împărtăşanie - mijloc de întărire a credinței ortodoxe" (parohia Mitoc, Pr. Olivian Chistol); "Sensul Sfintei Spovedanii" (parohia Manoleasa, Pr. Valeriu Sigadim); "Sărbătorile creştine - popasuri duhovniceşti" (parohia Săveni, Pr. Valerică Iancu); "Credința - mod de cunoaştere a lui Dumnezeu" (parohia Borolea, Pr. Mihai Rotaru).

În cadrul cercului misionar nr. 5 s-au susținut următoarele prelegeri: "Rugăciunea în viața preotului" (parohia Drăguşeni, Pr. Ioan Manoloiu); "Despre îngeri şi lucrarea lor în viața credincioşilor" (parohia Coțuşca, Pr. Constantin Tudose).

2. **Activitatea misionară antiprozelitistă**

Au fost organizate conferințe misionare la care s-a pus problema prozelitismului sectar. În urma analizării situației, preoții au constat că cea mai mare parte a sectanților oferă bunuri materiale în scopuri prozelitiste, profitând de starea materială precară a unor credincioşi.

În urma discuțiilor purtate cu preoții Protopopiatului au reieşit următoarele măsuri care se impun în vederea combaterii prozelitismului cultelor neoprotestante: conştiinciozitatea preoților în desfăşurarea activității misionare, ajutorarea credincioşilor foarte săraci din fiecare parohie, către care se îndreaptă preferențial prozelitismul sectant.

Fiecare preot a inițiat acțiuni de ajutorare, fie prin fonduri special înființate, fie prin atragerea credincioşilor înstăriți spre împlinirea unor fapte de milostenie. S-a inițiat pentru fiecare cerc misionar un fond din care să fie ajutați credincioşii nevoiaşi din fiecare parohie.

În parohiile cu sectanți sunt necesare cărți şi broşuri (la un preț acceptabil) în care credincioşii să găsească învățătura Bisericii, în special acele învățături atacate de sectari: Cinstirea Maicii Domnului, cinstirea Sfintei Cruci, a Sfinților şi icoanelor.

Se impune tipărirea cărților ieftine pentru a putea fi de folos credincioşilor săraci.

3. **Activitatea cultural-filantropică**

Ca profesori de Religie, preoții au organizat spectacole cultural-creştine la marile sărbători ale anului liturgic (Paşti şi Crăciun) în localitățile: Avrămeni, Drăguşeni, Sârbi, Săveni, Hăneşti şi Coţuşca.

Activitatea filantropică s-a desfăşurat sub îndrumarea preoților; au beneficiat de ajutoare familiile cu mulți copii şi bătrânii.

S-au dat ajutoare Schitului Ştiubieni, Mănăstirilor Guranda, Râşca şi Horaița. S-au colectat ajutoare pentru parohiile: Hăneşti, Coţuşca, Drăguşeni, Avrămeni, Manoleasa, în care se desfăşoară lucrări de construcție.

Tot în activitatea filantropică şi misionară este inclusă şi asistența religioasă desfăşurată de preoți în cele trei spitale de la Ungureni, Coţuşca şi Săveni. La Săveni asistența socială a fost realizată de către credincioşi, îndrumați de preotul misionar Ioan Manoliu (misionar protopopesc).

4. **Activitatea cu tineretul**

În vederea organizării unei tabere pentru tineret s-a propus Schitul "Sfânta Treime" - Ştiubieni, cu un număr de 10 - 30 de tineri pentru început, care pot fi antrenați în ajutorarea continuării lucrărilor de construcții.

S-au organizat conferințe cu tinerii în parohiile: Săveni, Sârbi, Avrămeni, Vorniceni şi Drăguşeni. S-au discutat probleme spirituale care frământă tineretul contemporan.

PROTOPOPIATUL TRUŞEŞTI

1. **Cercurile pastorale**

1. 27 martie 1997, tema: "Frecvența credincioşilor la biserică înainte şi după 1990".

2. 12 iunie 1997, tema: "Biserica şi lupta ei contra fenomenului sectar".

3. 9 octombrie 1997, tema: "Caritate în şi prin Biserică - metode".

2. **Activitatea cultural-filantropică**

În Protopopiatul Truşeşti activitatea culturală şi filantropică s-a desfăşurat la nivelul fiecărei parohii. La orele de Religie ținute în şcoli preoții au dăruit copiilor iconițe, cruciulițe, dulciuri, iar unora chiar bani. În localitățile cu spitale preoții au spovedit şi împărtăşit bolnavii, cu acest prilej oferind unora dintre ei daruri.

În fiecare parohie s-au organizat colecte în bani, îmbrăcăminte, încălțăminte, distribuite familiilor cu situație materială precară.

O mare parte dintre parohii au donat bani şi cereale pentru localitatea Pârcovaci (unde au avut loc alunecări de teren), pentru ajutorarea credincioşilor din Basarabia şi Baia de Arieş.

În general, activitatea caritativă a avut rezultate.

PROTOPOPIATUL ROZNOV

1. Cercurile pastorale

În cuprinsul Protopopiatului Roznov îşi desfăşoară activitatea un număr de 3 Cercuri pastorale organizate astfel:

a). *Cercul pastoral Roznov* (10 parohii) a organizat întruniri cu următoarele teme: "Despre Sfânta Cruce" (parohia "Sf. Voievozi" - Săvineşti II); "Sfânta Înviere" (parohia Săvineşti I); "Sfintele ierurgii în viaţa credinciosului" (parohia Piatra Şoimului); "Despre familia creştină" (parohia Neguleşti); "Importanţa ctitoririi unui lăcaş de cult" (parohia Luminiş[1]); "Preacinstirea Maicii Domnului" (parohia Sovoaia); "Despre post şi rugăciune" (parohia Slobozia I); "Avortul - păcat capital" (parohia Slobozia II[2]); "Despre cinstirea Sfinţilor" (parohia Roznov).

b). *Cercul pastoral Ruseni* (10 parohii) a organizat următoarele întruniri: "Opera filantropică a Bisericii" (parohia Socia); "Sărbătorile creştineşti" (parohia Rediu); "Postul creştinesc" (parohia Bărcăneşti); "Credinţa ortodoxă" (parohia Mastacan); "Cultul Maicii Domnului" (parohia Tazlău); "Apostolul Andrei, apostolul românilor" (parohia Poloboc); "Taina spovedaniei" (parohia Cândeşti); "Taina Sfântului Maslu" (parohia Ruseni); "Sfânta Liturghie" (parohia Beteşti); "Biserica - lăcaş de închinare" (parohia Borleşti).

c). *Cercul pastoral Podoleni* a susţinut următoarele teme: "Criteriile judecăţii obşteşti" (parohia Costişa I); "Cultul Sfintelor icoane" (parohia Costişa II); "Despre post şi rugăciune" (parohia Mănoaia); "Cinstirea Sfinţilor" (parohia Costişa I); "Dogma Sfintei Treimi" (parohia Zăneşti II); "Preacinstirea Maicii Domnului" (parohia Mănoaia); "Taina Sfântului Maslu" (parohia Podoleni I); "Sfintele Taine şi semnificaţia lor" (parohia Negriteşti).

2. Activitatea misionară antiprozelitistă

S-au identificat toate organizaţiile religioase neoprotestante care desfăşoară acţiuni prozelitiste în zonă. Nu se poate însă vorbi de o semnificativă activitate prozelitistă datorită faptului că aceste grupări religioase sunt slab reprezentate numeric.

---

[1] A participat I.P.S. Petru de Bălţi.

[2] A participat ca invitat P.C. Pr. prof. dr. Vasile Mihoc de la Facultatea de Teologie din Sibiu.

S-au desfăşurat următoarele acţiuni de contracarare a eventualelor manifestări prozelitiste:

- în cinci parohii s-au purtat discuţii cu ereticii;
- în două parohii au fost mai intens implicaţi în activităţile parohiei credincioşii care simpatizează aceste culte;
- ajutorarea săracilor;
- conferinţe susţinute de invitaţi preoţi din alte parohii.

Ca o încununare a acestor activităţi, în două parohii s-a înregistrat revenirea unor sectari la Biserica Ortodoxă. Nu s-a constatat nici o renunţare la credinţa ortodoxă în nici o parohie.

3. **Activitatea cultural-filantropică**

În unele parohii (Roznov, Săvineşti II, Borleşti II, Slobozia II) s-au organizat spectacole cu caracter religios atât la Paşti cât şi la Crăciun; au luat parte elevi şi copii preşcolari.

Activitatea culturală a cuprins: meditaţii religioase cu tematică catehetică; conferinţe religioase care au avut ca invitaţi personalităţi teologice (Pr. asist. drd. Constantin Necula, Pr. prof. dr. Vasile Mihoc - Sibiu); expoziţii de icoane; simpozioane cu tematică religioasă; întâlniri cu tema "Protecţia mediului înconjurător"; participări la emisiunile postului local TV (Pr. drd. Constantin Naclad); publicarea unor articole teologice la ziarul Credinţa neamului (preot Constantin Lupu); activităţi catehetice săptămânale în cadrul fiecărei parohii.

Activitatea filantropică a avut un caracter organizat în perioada Sfintelor Sărbători şi sporadic în cealaltă perioadă a anului, atât la nivel de Protopopiat cât şi la nivel de parohie.

Pentru azilele de bătrâni, casele şi leagănele de copii precum şi pentru şcolile speciale din Piatra Neamţ s-au organizat colecte în bani (evidenţiem aici câteva dintre parohiile cele mai merituoase: parohia Poloboc - 1.888.000 lei, parohia Borleşti II - 1.000.000 lei, parohia Slobozia II - 700.000 lei, parohia Roznov - 2.500.000 lei).

Atât la nivelul Protopopiatului cât şi la nivel de parohie s-a organizat în ziua Înălţării Domnului o colectă în alimente (ouă roşii, cozonaci, pască, portocale, dulciuri etc.) distribuite bolnavilor de la Spitalul judeţean, copiilor de la leagănele şi casele de copii, precum şi la Azilul de bătrâni Piatra Neamţ. Credincioşii parohiei Borleşti II au contribuit la susţinerea cantinei de ajutor social "Sf. Ana" Piatra Neamţ.

Protopopiatul Roznov a răspuns cu ajutoare consistente la cererea locuitorilor de la Poiana Teiului care au avut de suferit în urma inundaţiilor. Parohia Slobozia II a donat alimente, cărţi şi iconiţe Penitenciarului din Bacău, în valoare de 4.000.000 lei. Au mai fost ajutate cu bani, alimente şi articole de uz casnic mănăstirile: Durău, Almaş, Tarcău, Brateş unguresc şi Sihăstria.

4. **Activitatea cu tineretul**

A fost organizată o tabără de tineret la Mănăstirea Nechit la care au participat 30 de elevi din parohiile Protopopiatului.

5. **Biserici în construcție și reparație**

a). **Biserici în construcție:**

Nr. crt.	Parohia	Stadiul lucrărilor
1.	Roznov II	S-a întocmit documentația
2.	Săvineşti II	Se lucrează la tencuielile exterioare
3.	Slobozia II	Montarea acoperişului
4.	Slobozia I	Pictură
5.	Neguleşti	Lucrări de construcție încheiate
6.	Borleşti II	Întocmirea documentației
7.	Tazlău	Inițierea lucrărilor de fundație
8.	Poloboc	Finalizată tencuirea exterioară
9.	Mănoaia	Pictură
10.	Podoleni II	Montarea acoperişului
11.	Zăneşti III	Parohie nou înființată; casa de prăznuire slujeşte ca lăcaş de închinare până la ridicarea noii biserici
12.	Zăneşti I	Se lucrează la tencuielile exterioare

b). **Biserici în reparație**:

Nr. crt.	Parohia	Stadiul lucrărilor
1.	Slobozia I	Lucrări finalizate (pictură şi mobilier)
2.	Piatra Şoimului	Decaparea pereților în vederea pictării interiorului
3.	Luminiş	Finalizarea picturii la paraclisul nou construit; inițierea lucrărilor de consolidare la biserica veche
4.	Beteşti	Colectare de fonduri în vederea renovării bisericii (monument istoric)

PROTOPOPIATUL PIATRA NEAMŢ

1. Cercurile pastorale

În Protopopiat funcţionează 10 cercuri pastorale. Temele analizate în cadrul lor au fost următoarele: "Biserica - lăcaş de închinare. Ctitorie şi ctitor" (parohia Precista, Pr. Dumitru Chiţimuş); "Inovaţiile în cult - piedică în calea unităţii de slujire" (parohia "Sf. Trei Ierarhi", Pr. Ghiţă Mocanu); "Rugăciunea obştească şi rugăciunea particulară" (parohia "Cuvioasa Parascheva", Pr. Gheorghe Puşcălău); "Cultul sfinţilor în Biserica Ortodoxă" (parohia "Sf. Ioan Domnesc", Pr. Valentin Tofan); "Sfânta Liturghie - centrul cultului divin" (parohia "Sf. Gheorghe", Pr. A. Grigorean); "Mariologia" (parohia Mărăţei II, Pr. Ioan Ilie); "Cultul morţilor în Ortodoxie şi obiceiurile sectare" (parohia Mărăţei I, Pr. Viorel Popa); "Taina preoţiei" (parohia Dărmăneşti, Pr. Mihai Rusu).

În fiecare parohie din mediul rural au avut loc slujbe misionare, fiind prezentate teme de interes misionar, doctrinar şi apologetic.

2. Activitatea misionară antiprozelitistă

În adunările protopopiale s-a cerut preoţilor mărirea responsabilităţii faţă de Taina Sfintei Spovedanii care trebuie făcută cu multă răbdare, pe parcursul întregului post, având un program corelat cu specificul activităţii enoriaşilor; vizitele din ajunul Crăciunului şi Bobotezei să înceapă cu 1-2 zile mai devreme, ca preotul să aibă timpul necesar pentru a discuta cu fiecare credincios.

3. Activitatea culturală-filantropică

Au fost organizate diverse aniversări şi comemorări:
- aniversarea zilei de naştere a scriitorului Calistrat Hogaş;
- aniversarea a 25 de ani de la înfiinţarea bibliotecii Kirileanu;
- expoziţii de pictură;
- 100 de ani de la naşterea Pr. prof dr. Vasile Gheorghiu.

Preotul Protopop Dumitru Ailincăi a participat la câteva dezbateri organizate de postul local de televiziune.

În luna octombrie au fost angajate asistentele sociale: Cristina Movileanu şi Roxana Romanescu. Acest fapt a determinat organizarea Cercurilor de asistenţă socială la nivelul fiecărei parohii, alegându-se câte un consilier sau doi pentru activitatea cu acest specific desfăşurată în parohii.

În Postul Crăciunului asistentele sociale s-au implicat în organizarea unor colecte în bani, haine şi alimente distribuite spitalelor, caselor de copii şi căminelor de bătrâni cu ajutorul preoţilor şi enoriaşilor.

În activitatea filantropică s-au remarcat preoţii: Gheorghe Ciocănel (parohia Mărgineni); Ioan Ilie şi Viorel Popa (parohia "Sf. Trei Ierarhi"); Toader Ropotoaia (parohia Huisurez); Sergiu Romanescu (parohia Pârâul Frunţii), Constantin Boloşan

(parohia Iovaneş), Gheorghe Lupaşcu (parohia Girov), Gheorghe Mocanu şi Gheorghe Ailoaiei (parohia "Sf. Gheorghe"), Constantin Bobric (parohia Vaduri).

4. **Activitatea cu tineretul**

Datorită prezenței preoților în şcoli şi a frecvenței tinerilor la Sfânta Liturghie legătura enoriaşilor tineri cu Biserica este tot mai intensă, constatându-se prezența lor numeroasă la Taina Mărturisirii.

Nu s-au organizat tabere de tineret. Cu toate acestea, tinerii au fost implicați într-o serie de activități în cadrul fiecărei parohii: cântare bisericească, acțiuni filantropice şi gospodăreşti.

În Postul Paştelui şi al Crăciunului, la propunerea unor elevi şi profesori de la Liceul de Informatică şi Liceul Economic s-au organizat dezbateri cu privire la Tradiția ortodoxă şi moralitatea creştină. La cererea tinerilor au avut loc la Biblioteca centrală conferințe purtând următoarele titluri: "Învierea Domnului - învierea noastră", "Implicațiile Învierii în planul vieții noastre spirituale, sociale şi morale".

Un grup de elevi liceeni conduşi de d-ra Smaranda Astanei - actriță la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț - a prezentat un spectacol religios.

5. **Biserici în construcție şi reparație**

a). **Biserici în construcție**:

Nr. crt.	Parohia	Stadiul lucrărilor
1.	"Cuv. Parascheva" - Dărmăneşti	
2.	"Naşterea Maicii Domnului" - Precista	La demisol
3.	"Naşterea Maicii Domnului" - Mărăței II	La demisol
4.	"Sf. Spiridon" - Spital	Cota zero
5.	"Sf. Ap. Petru şi Pavel" - Neagra	Inițierea lucrărilor de tencuire exterioară
6.	"Sfânta Treime" - Vaduri II	Integral din lemn
7.	"Sfântul Lazăr" - Cimitir (filie a parohiei "Sf. Mina")	Construcții din lemn
8.	"Sf. Ioan Botezătorul" (filie a parohiei Brăşăuți)	

S-au obținut autorizații de construcție pentru trei noi biserici: la Gara Veche, la parohia nou înființată Pângărați - Castel şi la parohia "Sf. Mina" Piatra Neamț.

b). **Biserici în reparație:**

Sunt în curs de restaurare bisericile din Ştefan cel Mare şi Bălăneşti (parohia Ghelăieşti).

În Protopopiatul Piatra Neamț nu sunt localități fără biserică.

PROTOPOPIATUL TÂRGU NEAMŢ

1. Cercurile pastorale

În Protopopiat activează 9 cercuri pastorale. Temele susținute în anul 1997 au fost următoarele: "Pastorația individuală - modalități de realizare" (Cercul nr. 1, preşedinte - Pr. Gheorghe Aparaschivei); "Slujbele Bisericii - izvoare şi posibilități de mântuire" (Cercul nr. 2, preşedinte Pr. Dan Pintrijel); "Acum toate s-au umplut de lumină: şi cerul şi pământul şi cele de desubt" (Cercul nr. 3, preşedinte Pr. Mihai Vrânceanu); "Necesitatea participării active a credincioşilor la slujbele Bisericii, în special la Sfânta Liturghie" (Cercul nr. 5, preşedinte Pr. Dumitru Irina); "Cinstirea Maicii Domnului în Biserica Ortodoxă" (Cercul nr. 6, preşedinte Pr. Gheorghe Chihaina); "Roadele Duhului Sfânt" (Cercul nr. 7, preşedinte Pr. Constantin Gheorghiu); "Atitudinea pe care trebuie s-o aibă credinciosul ortodox față de secte şi sectanți" (Cercul nr. 8, preşedinte Pr. Valerian Ciochină); "Sfinții - mijlocitori pentru sufletele noastre" (Cercul nr. 9, preşedinte Pr. Nicolae Anisia).

2. Activitatea misionară antiprozelitistă

O problemă cu care se confruntă Protopopiatul este prezența credincioşilor stilişti care îşi construiesc biserici proprii, încercând să atragă creştinii ortodocşi din parohiile noastre.

3. Activitatea cultural-filantropică

Activitatea culturală s-a concretizat în următoarele: conferințe cu tematică religioasă, organizate de Paşti şi Crăciun la Casa de cultură şi la sediul Protopopiatului; activități de răspândire a cărților religioase cu ajutorul tinerilor; întâlniri cu intelectualii oraşului în sala de conferințe a Protopopiatului.

Activitatea filantropică s-a desfăşurat după cum urmează:

- în cadrul cercurilor de asistență socială organizate în 55 din cele 64 de parohii ale protopopiatului;
- prin Asociația filantropică "Omenia" în cadrul careia îşi desfăşoară activitatea 85 de asistenți sociali;
- Asociația "Sf. Teodora de la Sihla" (parohia Nemțişor - Vânători);
- prin activitatea desfăşurată de preotul de caritate Emilian Crețu (capela Sf. Dimitrie - Spitalul Tg. Neamț).

Valoarea totală a ajutoarelor financiare a fost de 35.000.000 lei, iar cea a ajutoarelor materiale de 40.000.000 lei.

Din aceste ajutoare au fost sprijinite 200 familii sărace cu mulți copii, 400 persoane în vârstă singure şi lipsite de posibilități materiale, 3 persoane care au suferit accidente, 24 persoane afectate de incendii, 77 persoane care au avut decese în familie, 50 persoane cu handicap, 200 persoane aflate în şomaj, un mare număr de persoane care

au avut de suferit de pe urma calamității naturale ce a avut loc în zona localităților Poiana Teiului, Pârcovaci şi Comăneşti.

S-au remarcat preoții şi credincioşii din parohiile: Țibucani, Plăieşu, Timişeşti, Păstrăveni, "Sf. Nicolae" - Răuceşti, Cracău Negru, Rădeni, Oglinzi, Bălțăteşti, "Sf. Gheorghe" şi "Sf. Voievozi" - Tg. Neamț.

4. **Activitatea cu tineretul**

Frecvența credincioşilor, în special a tinerctului, la biserică s-a îmbunătățit. Tinerii au fost mai mult implicați în cântarea liturgică omofonă, iar unii dintre ei au intrat în componența formațiunilor corale parohiale.

Mulți preoți au organizat întâlniri periodice cu tinerii din parohiile lor. La Liceul "Ştefan cel Mare" Tg. Neamț, la solicitarea unor profesori, au fost ținute în cadrul orei de dirigenție prelegeri de îndrumare moral religioasă față de care tinerii au dovedit un deosebit interes. În colaborare cu Casa de cultură s-au organizat conferințe cu teme privind educația tineretului contemporan.

Filiala L.T.O.R. Tg. Neamț a fost foarte activă în acest an. Membrii ei au însă nevoie pentru buna desfăşurare a activității lor de sprijinul material şi moral al autorităților civile şi bisericeşti.

5. **Biserici în construcție**:

Nr. crt.	**Hramul bisericii**	**Parohia**	**Stadiul lucrărilor**
1.	"Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil" - Târpeşti	Târăeşti	Pictura
2.	"Sf. Vasile cel Mare" - Dumbrava	Dumbrava	Inițierea lucrărilor de tencuire interioară
3.	"Sf. Ioan Botezătorul" - Răbâia	Răbâia	Cota 5 m
4.	"Sf. Prooroc Ilie" - Ghindăoani	Ghindăoani	Tencuieli interioare
5.	"Sf. Ap. Toma" - Petricani	Petricani	La temelie
6.	"Sf. Ap. Petru şi Pavel" - Marginea	Valea Albă	Executarea picturii murale
7.	"Sf. Vasile cel Mare" - Zvoroneşti	Timişeşti	La bolți
8.	"Sf. Vasile cel Mare" - Boboieşti	Boboieşti	Tencuieli interioare

Nr. crt.	Hramul bisericii	Parohia	Stadiul lucrărilor
9.	"Adormirea Maicii Domnului" - Valea Arini	Bălțăteşti	La temelie
10.	"Sf. Gheorghe" - Stânca	Pipirig II	Tencuieli interioare

În Protopopiat nu există localități fără biserică.

PROTOPOPIATUL CEAHLĂU

1. Cercurile pastorale

În cadrul Protopopiatului Ceahlău au avut loc patru cercuri pastorale în cadrul cărora s-au prezentat următoarele teme: "Apărarea dreptei credințe" (parohia "Sf. Ap. Petru şi Pavel" Hangu, Pr. Gelu Popescu - parohia Mădei); "Căi, metode şi mijloace de combatere a propagandei sectare" (parohia Mădei, Pr. Vasile Arsenie, parohia Popeşti); "Formarea creştinilor de mâine prin educația religioasă în şcoli, cu sprijinul efectiv al părinților" (parohia Chiriteni, Pr. Cătălin Coşula - parohia Pârâul Cârjei); "Păcatul o piedică în calea mântuirii" (parohia Farcaşa, Pr. Florin Sfarghie - parohia Buhalnița).

Prezența credincioşilor a fost numeroasă, iar impresia lăsată atât de bună încât au solicitat întâlniri asemănătoare şi în viitor.

2. Activitatea misionară antiprozelitistă

Preoții au distribuit un număr mare de cărți pentru apărarea dreptei credințe (în special "Învățătura de credință ortodoxă").

Nu s-au înregistrat cazuri de trecere la sectari, deşi cei deja existenți au primit de peste hotare materiale propagandistice şi ajutoare materiale.

3. Activitatea cultural-filantropică

În toate parohiile au fost organizate întâlniri cu tineretul, îndeosebi la biserică, duminica, după Vecernie.

S-au evidențiat: Pr. Ioan Papuc (parohia "Sf. Apostoli" - Hangu) care, împreună cu enoriaşii, a ajutat familiile cu mulți copii şi bătrânii din sat cu bani şi alimente, iar pentru bisericile aflate în construcție a donat suma de peste 3.000.000 lei; Pr. Sfarghie Florin (parohia Buhalnița), care a organizat întâlniri cu tinerii parohiei analizând teme propuse chiar de ei, a ajutat bisericile aflate în construcție şi familiile nevoiaşe cu peste 3.500.000 lei şi a fost inițiatorul unei colecte (4.000.000 lei) pentru ajutorarea unei tinere bolnave din parohie a cărei însănătoşire depindea de o intervenție chirurgicală în

Germania (şi implicit de banii necesari pentru călătorie); Pr. Damian Mihai (parohia Ceahlău) care a organizat întruniri cu tineretul la biserică şi în şcoală.

Au fost ajutați cu bani şi îmbrăcăminte copii săraci şi familiile nevoiaşe. Cu prilejul Sfintelor sărbători de Paşti şi Crăciun au fost organizate colecte în alimente, distribuite apoi celor nevoiaşi.

4. **Biserici în reparație**:

Nr. crt.	Parohia	Stadiul lucrărilor
1.	"Sf. Gheorghe" - Petru Vodă	lucrări finalizate în proporție de 85%
2.	Biserica monument istoric "Palatul Cnejilor" (1639) Parohia Ceahlău	lucrări finalizate în proporție de 80%
3.	"Sfinții Arhangheli Mihail şi Gavriil" - Pârâul Mare Parohia Ceahlău	lucrări finalizate
4.	Parohia Farcaşa	tencuieli exterioare, pictură
5.	Parohia Dreptu	reparații capitale, restaurat pictura
6.	"Sfinții Arhangheli Mihail şi Gavriil" - Parohia Galu - Poiana Teiului	lucrări de reparație şi acoperire cu draniță a bisericii

În protopopiat există două localități fără biserică: Pârâul Fagului şi Săvineşti (în parohia "Sf. Gheorghe" - Dreptu, Poiana Teiului).

I N M E M O R I A M

"SCUMPĂ ESTE ÎNAINTEA DOMNULUI MOARTEA CUVIOŞILOR LUI"

- cuvânt la înmormântarea D-lui avocat dr. Eugeniu Safta Romano -

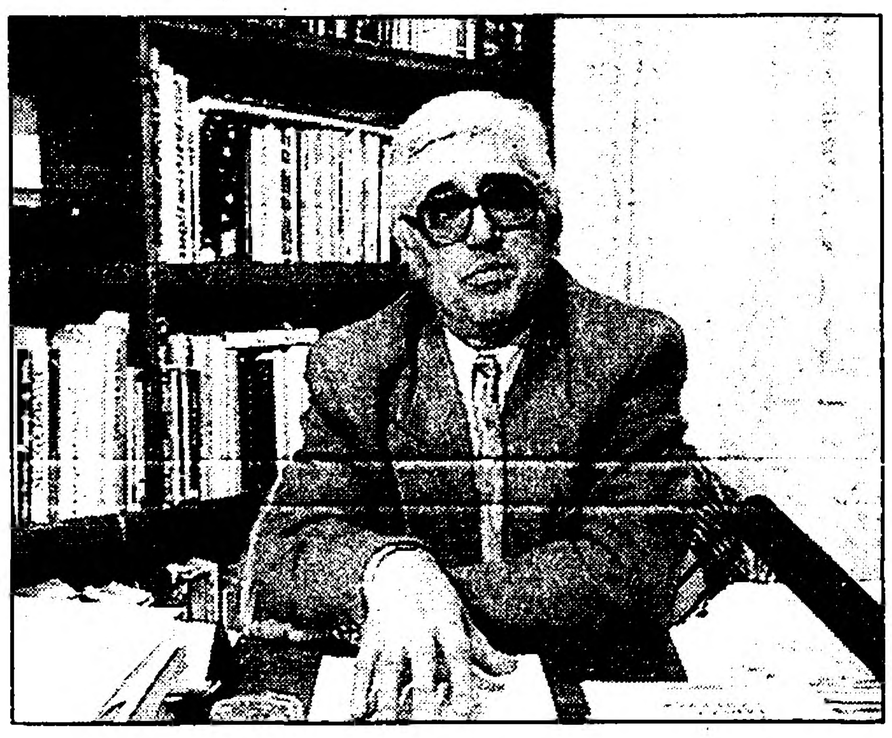
† ***DANIEL***
MITROPOLITUL MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

Îndurerată familie, îndoliată adunare, prea cucernici părinți, prea cuvioase maici,

Conducem astăzi în mod neaşteptat pe ultimul drum pe avocatul dr. Eugeniu Safta Romano, un om de deosebită valoare, înzestrat de Dumnezeu cu daruri multe, şi un fiu vrednic al Bisericii noastre.

S-a născut în 19 octombrie 1946, în Dobrovăț, județul Iaşi. A făcut Facultatea de Drept a Universității "Al. I. Cuza" din Iaşi, pe care a terminat-o în anul 1970. A fost numit judecător la Bârlad, apoi judecător la Vaslui, şi preşedinte al Tribunalului din Vaslui în 1980. După aceea s-a transferat la Judecătoria din Iaşi şi, mai târziu, a devenit avocat în Baroul din Iaşi, iar în ultimul timp a profesat ca avocat particular în cadrul Baroului de Avocați din Iaşi.

Paralel cu această activitate, a predat ca şi cadru universitar la Universitatea "Al. I. Cuza" din Iaşi şi apoi la Universitatea "Petre Andrei" din Iaşi, "Dreptul transporturilor" şi "Dreptul de proprietate intelectuală".

Este autor al mai multor cărți şi a zeci de studii şi articole de specialitate. Dr. Eugeniu Safta Romano a scris cărți temeinice şi de mare folos, mai ales pentru această perioadă a schimbărilor în care ne aflăm astăzi. Între cărțile scrise amintim: "Dreptul Civil - obligație", în două volume, reeditate, apoi "Dreptul de moştenire în România", în două volume; "Contracte civile", în două volume, "Dreptul de proprietate privată şi publică în România" şi, recent, anul acesta, a apărut cartea "Arhetipuri juridice în Biblie" care-l arată ca bun cunoscător al Sfintei Scripturi şi un fiu al Bisericii care a înțeles că dreptatea este un atribut al lui Dumnezeu, iar slujitorii dreptății în lume sunt slujitori ai lui Dumnezeu, pentru binele şi mântuirea oamenilor. Această dimensiune divină a dreptății a fost scoasă în evidență cu o competență ştiințifică deosebită şi cu o convingere în credință foarte puternică. Ceea ce ne întristează însă astăzi sufletele este marea pierdere pe care o suferim prin trecerea prematură dincolo, în viața veşnică, a doctorului Eugeniu Safta Romano.

Moartea sa, plecarea sa dintre noi, este o pierdere pentru mediul avocaților, pentru mediul judecătorilor, pentru jurişti în general. Într-o perioadă în care România are nevoie de jurişti buni, de avocați buni şi judecători buni, oricine trece mai înainte de

vreme din lumea aceasta lasă un gol. Pentru că avem mare nevoie de oameni competenți în toate domeniile. Moartea sa este şi o pierdere pentru mediul universitar ieşean, pentru că avem nevoie astăzi de profesori buni, competenți, care să ridice demnitatea poporului nostru prea de multe ori răstignit în istorie şi umilit totdeauna în dorința sa de a se înălța. De a se înălța în demnitatea pe care Dumnezeu o doreşte pentru fiecare persoană, pentru fiecare popor. Este, desigur, pentru Biserică o pierdere foarte mare, pentru că Dr. Eugeniu Safta Romano a fost un fiu credincios al Bisericii noastre, un creştin râvnitor, practicant şi mărturisitor. Faptul că slujba înmormântării sale se face aici în mănăstire se datorează credinței sale, se datorează apropierii sale de Biserică şi multului ajutor pe care i-a dat Bisericii şi mai ales mănastirilor noastre şi acestei mănăstiri, Agapia, una dintre cele mai misionare mănăstiri prin cultură şi evlavie a poporului nostru.

Şi-a cumpărat o casă, în apropierea mănăstirii, pentru că a simțit rolul Bisericii în cultura şi formarea poporului român, a simțit inspirația pe care credința în Înviere şi tăria pe care Hristos înviat din morți o dă poporului român. De aceea noi spunem că moartea sa prematură este o mare pierdere pentru Biserică.

Ieri am făcut slujba de pomenire a Mitropolitului Moldovei, Irineu Mihălcescu, care cu 50 de ani în urmă a adormit în această mănăstire; a adormit în Domnul, a trecut la viața veşnică. Şi iată, astăzi facem pomenirea unui credincios vrednic al Bisericii noastre, care va fi înmormântat în acelaşi cimitir în care se află rugători ai neamului, maici cuvioase care au înălțat prin rugăciune destinul nostru întru iubirea Mântuitorului Iisus Hristos, într-un cimitir în care se află vrednice personalități ale culturii, evlaviei şi zidirii sufleteşti a poporului nostru.

Aşa a voit Dumnezeu ca să cinstească cu acest loc deosebit memoria unui vrednic slujitor al dreptății lui Dumnezeu şi al poporului nostru. Dar, desigur, cea mai mare durere este pentru familia răposatului. Cine poate spune durerea pe care o trăiesc soția şi copiii, prietenii şi cei dragi, apropiați ai doctorului Eugeniu Safta Romano. Numai pentru că a fost un credincios puternic are acum o rază de mângâiere, prin credință. Toți cei care am pierdut ființe dragi ştim bine că în fața morții, în fața pierderii unui apropiat al tău, nu există altă mângâiere mai mare decât credința în Înviere şi rugăciunea pentru cel adormit în Domnul. Moartea este absurdă, ne-am prea obişnuit cu ea, şi ne pare naturală, dar creştinismul arată că moartea nu este naturală, ci este contra naturii şi vocației noastre, pentru că noi, oamenii, am fost făcuți după chipul lui Dumnezeu Cel veşnic viu; de aceea Cartea înțelepciunii lui Solomon ne spune că Dumnezeu a sădit în noi dorul veşniciei. Ori de câte ori dorim să ne continuăm prin urmaşi, prin opera, prin tot ceea ce am făcut bine în istorie, dorim veşnicia, dorim viața veşnică. De aceea, credința în Înviere este pentru noi lucrul cel mai natural, natural şi duhovnicesc, pentru că suntem făcuți pentru viață veşnică. De aceea, slujba de la înmormântare conține două lecturi din Sfânta Scriptură în care ni se arată că nu moartea ci viața veşnica este ultimul cuvânt din partea lui Dumnezeu. Rugăciunile pentru cel care trece în viața cealaltă sunt pentru noi izvor de mângâiere. Nimic nu poate să ne facă să acceptăm absurdul morții. Dar faptul că moartea este numai trecere şi adormire temporară ne mângâie, şi de aceea noi ne-am adunat să petrecem cu rugăciune, sub acoperământul credinței în Înviere, pe răposatul Eugeniu.

În aceste clipe de durere multă, dar în acelaşi timp şi de speranță pentru revederea în iubirea lui Hristos Cel înviat din morți, rugăm pe bunul Dumnezeu să aşeze sufletul său cu drepții şi să mângâie pe cei care suferă ei înşişi durerea trecerii sale din viața aceasta în viața veşnică. Dar tot ceea ce a făcut el bine în viața aceasta să fie o lumină în fața Părintelui luminilor şi în fața lui Hristos, Împăratul Cel fără de moarte, pentru

că aşa ne spun sfinţii: că faptele noastre bune merg înaintea noastră în împărăţia lui Dumnezeu. Multele familii care au fost ajutate, mulţi dintre studenţii care au fost ajutaţi de profesorul Eugeniu Safta Romano sunt martori ai bunătăţii sale şi ai lucrării lui Dumnezeu, prin el, vrednicul Său slujitor.

Veşnică să-i fie pomenirea din neam în neam.

TRIST GLAS DE CLOPOT

Prof. *Maria Ropotă*

Când spui Iaşi cu glas dulce şi molcom de moldovean, apar în imagine Palatul cu ornicul său, amintindu-ne de acel 24 ianuarie, moment de vibraţie la unison al tuturor românilor, Golia şi turnul său cu ochi de vultur peste veacuri, "Trei Ierarhi", loc de veşnică odihnă a bravilor bărbaţi Dimitrie Cantemir, Vasile Lupu, Alexandru Ioan Cuza.

Păşind agale pe strada Ştefan cel Mare şi Sfânt, sufletul se înfioară ascultând simfonia clopotelor Sfintei Catedrale, ce cheamă la popas duhovnicesc. Aici, glasurile părinţilor Sfântului Altar, armonizate cu cele ale corului, detaşează materia de spirit şi inima tresaltă de bucuria păcii. Păşeşti cu pioşenie, ca umbra, spre a fi "una" cu armonia ce te cuprinde şi te înalţă spre galaxiile perfecţiunii. Aici au depus muncă şi entuziasm, dar şi slujire evlavioasă, nume neşterse din istoria corului Catedralei: Gheorghe Burada, Gavriil Musicescu, Antoniu Ciolan. Cel care preia bagheta corului de la maestrul Antoniu Ciolan este profesorul Alexandru Verdeş, care a slujit corul în anii cei mai grei, când religia a fost scoasă dintre obiectele de învăţământ şi Biserica greu încercată. Câteva episoade din viaţa şi activitatea sa vor contura personalitatea celui care, cu mari riscuri, a încălzit inimile şi sufletele celor care alergau la ajutorul Divinităţii.

S-a născut la Iaşi la 26 ianuarie 1916, din părinţi evlavioşi, ce-şi doreau să aibă un preot în familie. De aceea, cei doi fii au fost înscrişi la Seminarul de la Iaşi. Rămâne fidel dorinţei părinţilor numai Alexandru, care continuă seminarul la Roman, având printre colegi pe distinsul teolog şi cărturar, Părintele Constantin Galeriu.

Talentul dirijoral se manifestă chiar din timpul studiilor la Seminar. Aşa se face că la 3 decembrie 1936, fiind elev în clasa a VII-a, la Bucureşti va cânta la Radio cu corul de cercetaşi "Cohorta".

După terminarea Seminarului, susţine simultan examene de admitere la Teologie şi Conservator, reuşind la ambele, dar urmează numai cursurile Conservatorului. Suferinţa părinţilor se manifestă dar pentru că n-a urmat Teologia şi-i retrag susţinerea financiară. Nu se descumpăneşte în faţa acestei decizii, ci formează un grup coral, cu care susţine concerte la Radio România, dobândindu-şi capacitatea de autosusţinere financiară. În anul 1940 termină Conservatorul, unde a avut mari dascăli ai şcolii muzicale din Iaşi: Antoniu Ciolan, Alexandru Zirra, Mansi Plăcinteanu, Ştefan Bârsănescu. Rolul hotărâtor în formarea sa ca dirijor l-a avut, fără îndoială, Antoniu Ciolan. Entuziasmul tinereţii este întrerupt de izbucnirea războiului, eveniment ce marchează începutul unui lung şir de grele încercări. Luat prizonier, are de înfruntat

duritatea vieții de lagăr (dincolo de Volga), asprimea măsurilor de siguranță şi a gerurilor cumplite. Talentul său nu este îngropat ci, în ciuda restricțiilor impuse de lagăr, i se încredințează organizarea unei corale compusă din prizonieri români. Vesel din fire, s-a făcut iubit de toți cei cu care suferea, chiar şi de comandantul sovietic.

Întors acasă din acel calvar, funcționează ca profesor de muzică la mai multe licee din Iaşi: C. Negruzzi, M. Eminescu, D. Cantemir.

• Prin plecarea maestrului Antoniu Ciolan din Iaşi, postul de dirijor al Coralei mitropolitane rămâne vacant. În acel an, 1947, se organizează un concurs cu cerințe severe: fiecare concurent va da răspunsurile la Sfânta Liturghie cu corul său în câte o duminică. Admis de comisie este domnul profesor Alexandru Verdeş care, din 1947 până în 1997, neobosit, conduce Corala în perioada cea mai aprigă a prigoanei comuniste.

O întrebare frământă gândurile acum când anii s-au scurs: cum s-a putut ca în inima Iaşului postbelic, şi sub presiunea unei ideologii a întunericului spiritual, să răsune în cafasul Sfintei Catedrale cântarea cea sfântă? Răspunsul este uşor de dat: La Dumnezeu totul este cu putință. Acestea erau vremurile când mulți preoți, călugări sau mireni de seamă, cu credința puternică în Dumnezeu, luau drumul închisorilor, lagărelor şi nu pentru puțini calea fiind fără întoarcere. În momente de răgaz, profesorul ne mărturisea fapte de curaj din partea unor colegi, cadre didactice cu munci de răspundere, ce l-au ajutat şi acoperit, cu mari riscuri, să-şi poată drămui timpul de la catedră cu cel de la Mitropolie. Amintim pe domnii profesori Prigoreanu - de la liceul "C. Negruzzi" şi Popovici - de la liceul "D. Cantemir".

Câtă pasiune punea în pregătirea concertelor de colinde, care erau aşteptate de tot Iaşul!

Zidurile Mitropoliei păstrează peste timp ca un mesaj şi misiune pentru cei ce vin ecoul colindelor care au răsunat sub bagheta acestui mare împătimit al cântecului religios şi al folclorului creştin român în acele vremuri de restrişte.

Anul 1997 îl găseşte înfruntându-se cu urmările unei vieți grele, sănătatea şubrezită lăsându-l să ofere locul altora care să-i continue munca şi dăruirea.

Lunga şi rodnica lui activitate a fost apreciată de Mitropolia Moldovei şi Bucovinei prin mâna binecuvântată a I.P.S. Daniel, care a ştiut să răsplătească dăruirea şi obositoarea muncă a omului şi profesorului Alexandru Verdeş, conferindu-i înalta distincție "Crucea Moldavă", în 9 februarie.

Dar, incredibil! În zorii zilei de 22 martie, pentru domnul profesor timpul s-a oprit în loc. Mimată, vestea a cuprins întreg corul, înfiorându-l.

A murit domnul profesor, a murit...

I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, cu părinții slujitori, impresionați de neaşteptata veste, au fost primii care şi-au făcut datoria de suflet, rugând pe Bunul Dumnezeu să-i ierte greşalele şi veşnică să-i fie pomenirea.

Durerea pentru sufletul celui plecat dintre cei vii a stors destule lacrimi la slujba de

înmormântare, unde P.S. Calinic, Episcop Vicar al Mitropoliei, prin sfinte rugăciuni şi jalnice cântări, precum şi răspunsurile date de cor. au condus pe ultimul drum pe domnul profesor pe umerii unui grup de studenţi teologi.

Cuvinte de mângâiere şi de îmbărbătare au transmis I.P.S. Daniel, prin persoana Părintelui Timotei Aioanei, atât pentru familie cât şi pentru întreaga asistenţă, fosta colegă de la liceul "D. Cantemir", doamna profesoară Dima, şi urmaşul domnului profesor, Nichita Constantin Mirel, dirijorul Coralei Sfintei Mitropolii.

Locul veşniciei a fost pecetluit de P.S. Calinic, fostul elev al domnului profesor. Veşnică să-i fie amintirea, veşnică şi pomenirea.

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

TEOLOGIE ŞI VIAŢĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ŞI SPIRITUALITATE

CONTENTS

CHRIST'S RESURRECTION - THE MYSTERY OF OUR FORGIVENESS

† *DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina*,
Pastoral Letter on the Holy Pascha - 1998 5
† *PIMEN, Archbishop of Suceava and Rădauţi*,
Pastoral Letter on Christ's Resurrection - 1998 10
† *EFTIMIE, Bishop of Roman*,
Pastoral Letter on Christ's Resurrection - 1998 13
† *IOACHIM, Bishop of Huşi*,
Pastoral Word on Christ's Resurrection - 1998 18

CHRISTIANITY AND PHILOSOPHY

George FLOROVSKY, **The idea of creation in the Christian thinking** (trans. by *Fr. Ciprian Bahrim*) 25
Assist. Vasile CRISTESCU, **The Person in Christianity and Philosophy** 50
Fr. Nicolae NICOLESCU, **Sophiology and the definition of the name of the God in Fr. Pavel Florensky's thinking** 96

TESTIMONIES OF HISTORY

† *DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina*, **The Metropolitan Irineu Mihălcescu - a struggling theologian and an erudite missionary** 133
Fr. lect. Ion VICOVAN, **A man of history - the Metropolitan Professor Irineu Mihalcescu (1874-1948)** 137
Fr. Paul MIHAIL, **The Metropolitan Irineu Mihalcescu - Memories of a lifetime** 154

LIVES OF SAINTS

The life of Saint Antipa of Calapodeşti – a fragment from the Valaam Paterikon (*trans. by Laura Ioana CUŢITARU*) 171

SERMONS, CATECHISATIONS, MEDITATIONS

Archim. Clement HARALAM, **A sower went out to sow his seed** (Luke 8, 5) 187
Fr. assist. Vasile GORDON, **"I was glad when they said to me: «Let us go into the House of the Lord»"** - a speech delivered on the consacration of the church 191
Archim. Cleopa Ilie, **The woman's role in family, Church and society** . . . 195

TRAVEL DIARY

Gruia JACOTĂ, **Three days in the first monasteries of the Christian world** - A Copt Diary (Egypt, the Eastern Desert) 199

N O T E S

From the political and religious life of Romania - the Central Administration of Cults, points of reference in history (Ph.D. *Gheorghe F. Anghelescu*); **The First Orthodox Radio Station in Romania started to broadcast in Iaşi** (Editor-in-Chief *Mihai Doroşincă*); **Two princely portraits on an embroidered on an epitrachelian stole that is at the Putna Monastery** - opinions, controversies, explanations (Ph.D. *Claudiu Paradais*) 211

REVIEWS AND BIBLIOGRAPHICAL NOTES

Haralambos G. Sotiropoulos, **The Mistagogy of Saint Maxim the Confessor**, Athens, 1993, Second Edition, 264 pp.; Haralambos G. Sotiropoulos, **Themes of ascetic life in "Notes on Love" by Saint Maxim the Confessor**, Athens, 1997, 290 pp. (Fr. *Petru Sidoreac*); Marko Ivan Rupnik, **L'ARTE memoria de la comunione. Il significato teologico misionario dell'arte nella sagistica di Vjaceslav Ivanovic Ivanov**, Edizioni Lipa, Roma, 1994, 191 pp. (Fr. *Nicu Voinea*) 229

NEWS FROM THE ARCHBISHOPRIC OF IAŞI

The Reports of the Diocesan Gathering - 1997 236
From the reports of the archpriesthoods 285
IN MEMORIAM 322
"**Precious in the sight of the Lord is the death of His saints**" - a word on the burial of the lawyer Eugeniu Safta Romano (*His Eminence DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina*); **The sad voice of a church bell** - the passing to the eternal world of professor Alexandru Verdeş, the director of the Metropolitanate Chorus in Iaşi (*Prof. Maria Ropota*).

JURNAL DE CĂLĂTORIE

Gruia JACOTĂ, **Trei zile în primele mănăstiri ale lumii creştine** - jurnal copt (Egipt, Deşertul de Est) 199

ÎNSEMNĂRI

Din viaţa politică şi religioasă a României - Administraţia centrală a Cultelor, puncte de reper în istorie (*Dr. Gheorghe F. Anghelescu*); **Primul post de Radio ortodox din România a început să emită la Iaşi** (*Redactor şef Mihai Doroşincă*); **Două portrete voievodale pe un epitrahil brodat, existent la Mănăstirea Putna** - opinii, controverse, precizări (*Dr. Claudiu Paradais*) 211

RECENZII ŞI NOTE BIBLIOGRAFICE

Haralambos G. Sotiropoulos, **Mistagogia Sfântului Maxim Mărturisitorul**, Atena, 1993, Ediţia a doua, 264 p.; Haralambos G. Sotiropoulos, **Teme de viaţă ascetică în "Capete despre iubire" ale Sf. Maxim Mărturisitorul**, Atena, 1997, 290 p. (*Pr. Petru Sidoreac*); Marko Ivan Rupnik, **L'ARTE memoria de la comunione. Il significato teologico misionario dell' arte nella sagistica di Vjaceslav Ivanovič Ivanov**, Edizioni Lipa, Roma, 1994, 191 p. (*Pr. Nicu Voinea*) 229

ŞTIRI DIN ARHIEPISCOPIA IAŞILOR

Rapoartele Adunării eparhiale - 1997 236
Din rapoartele protopopiatelor - 1997 (*Redacţia*) 285
IN MEMORIAM 322
"Scumpă este înaintea Domnului moartea cuvioşilor Lui" - cuvânt la înmormântarea D-lui avocat dr. Eugeniu Safta Romano (*I.P.S. DANIEL, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei*); **Trist glas de clopot** - mutarea la cele veşnice a profesorului Alexandru Verdeş, dirijorul Coralei mitropolitane din Iaşi (*Prof. Maria Ropotă*).

MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

TEOLOGIE ŞI VIAŢĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ŞI SPIRITUALITATE

C U P R I N S U L

HRISTOS DOMNUL - PELERINUL ŞI COLINDĂTORUL

† DANIEL, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei,
Pastorală de Crăciun - 1998 5
† PIMEN, Arhiepiscop al Sucevei şi Rădăuţilor,
Pastorală la Naşterea Domnului - 1998 11
† EFTIMIE, Episcopul Romanului,
Pastorală la Naşterea Domnului - 1998 14
† IOACHIM, Episcopul Huşilor,
Cuvânt pastoral la ziua Naşterii Domnului - 1998 20

SIMPOZION INTERCONFESIONAL PRIVIND "PURCEDEREA SFÂNTULUI DUH"

Viena, 15-17 mai 1998

Simpozion privind "Purcederea Sfântului Duh" 27
Raport al sesiunii de studii cu privire la Tradiţia greacă şi latină despre purcederea Duhului Sfânt, Viena, mai 1998 30
† DANIEL, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, ***Poate documentul roman despre purcederea Sfântului Duh deveni punctul de plecare al unei clarificări ecumenice principale?*** **Un răspuns ortodox** 34

SIMPOZION IUDEO-CREŞTIN "SPIRITUALITATEA PSALMILOR ŞI MORALA SOCIALĂ A PROFEŢILOR"

Durău, 20-22 iulie 1998

Simpozion internaţional iudeo-creştin la Durău (*Pr. Nicolae Dascălu)* 45
20 iulie 1998, CUVÂNTĂRI LA DESCHIDEREA SIMPOZIONULUI 49
21 iulie 1998, SPIRITUALITATEA PSALMILOR 60
Rabin Şear Iaşuv COHEN, **Ierusalimul în cartea Psalmilor** 60
Rabin René Samuel ŞIRAT, **Mesajul pe care Biblia îl transmite omului contemporan** 65
Rabin David ROSEN, **Mântuirea şi răscumpărarea în literatura profetică şi în Psalmi** 68
22 iulie 1998, ETICA SOCIALĂ A PROFEŢILOR 76
Pr. prof. dr. Emilian CORNIŢESCU, **Mesajul etic al profeţilor şi actualitatea lui** 76
Pr. prof. dr. Dumitru ABRUDAN, **Dreptatea socială în scrierile biblice** 81
Pr. prof. dr. Petre SEMEN, **Etica socială la profeţii Amos şi Isaia** 90
Pr. lect. Gheorghe POPA, **Profeţii biblici: apărători ai demnităţii umane** 100

MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

TEOLOGIE ȘI VIAȚĂ

REVISTĂ DE GÂNDIRE ȘI SPIRITUALITATE

SERIE NOUĂ - ANUL VIII (LXXIV), Nr. 5-12, MAI - DECEMBRIE 1998

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: Institutul cultural-misionar "TRINITAS"
Mănăstirea Golia, Str. Cuza Vodă, Nr. 51 - Iași 6600

COLEGIUL EDITORIAL

PREȘEDINTE

† I.P.S. Dr. DANIEL, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

VICEPREȘEDINȚI

† I.P.S. PIMEN, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților
† P.S. EFTIMIE, Episcopul Romanului
† P.S. IOACHIM, Episcopul Hușilor

MEMBRI

P.C. Pr. prof. dr. Petre SEMEN, decanul Facultății de Teologie - Iași
P.C. Pr. prof. Ioan MIHOC, directorul Seminarului Teologic - Neamț
P.C. Pr. prof. Adrian IFTIMIU, directorul Seminarului Teologic - Suceava
P.C. Pr. prof. Doru IONEL, directorul Seminarului Teologic - Roman
P.C. Pr. prof. Grigore DIACONU, directorul Seminarului Teologic - Botoșani
P.Cuv. Protos. prof. Corneliu ONILĂ, directorul Seminarului Teologic - Huși
P.C. Pr. prof. Constantin MUHA, directorul Seminarului Teologic - Dorohoi

REDACȚIA: Pr. Nicolae Dascălu - redactor responsabil, Ovidiu Ciobotaru - tehnoredactor, Luminița Râncu - corector, PrePress: Adrian Leon.

Plata abonamentelor se va face în contul
401.400.141.000
B.C. "Ion Țiriac", Filiala Iași
ISSN 1221 - 5988
Articolele nepublicate nu se înapoiază

Imaginile care însoțesc prezentul număr al revistei au fost preluate, în marea lor majoritate, din revista "Εκκλησια", editată de Mitropolia de Pireu, Grecia

Hristos-Domnul — pelerinul şi colindătorul

PASTORALĂ DE CRĂCIUN - 1998

† ***DANIEL***
MITROPOLITUL MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

"Dumnezeu Prea Sfântul
Colindând pământul
A vrut să nu mai fie
Potop şi urgie...

.....

Dumnezeu Prea Bunul
Ne-a trimis Crăciunul
Cu har şi bucurie
Şi la noi să fie"
(Din *"Colindul lui Dumnezeu"*)

Iubiţi fii duhovniceşti,

Dacă Hristos Se naşte în Betleem şi nu în Nazaret, unde locuiau de obicei mama Sa, Fecioara Maria, şi logodnicul ei, Iosif, acest lucru nu este întâmplător: el a fost profeţit cu sute de ani înainte de către proorocul Miheia care zice: "Şi tu, Betleeme Efrata, deşi eşti mic între miile (cetăţile) lui Iuda, din tine va ieşi Stăpânitor peste Israel, iar obârşia Lui este dintru început, **din zilele veşniciei**" (Miheia 5, 1).

Întâmplarea de-a călători la Betleem este provocată de înscrierea populaţiei sau recensământul poruncit de împăratul roman Cezar August (Luca 2, 1-5), dar înţelesul întâmplării ni-l descoperă deci profeţia de mai sus.

După naşterea Pruncului Iisus, Iosif şi Maria ar fi trebuit să se întoarcă acasă, la Nazaret, dar sunt împiedicaţi de îngerul Domnului să o facă, pentru a salva viaţa Pruncului Iisus: "Îngerul Domnului se arătă în vis lui Iosif, zicând: Scoală-te, ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt şi stai acolo până ce-ţi voi spune, fiindcă Irod are să caute Pruncul ca să-L ucidă" (Matei 2, 13).

"Şi au stat acolo (în Egipt) până la moartea lui Irod, ca să se împlinească cuvântul spus de Domnul, prin proorocul: «Din Egipt am chemat pe Fiul Meu»" (Matei 2, 15; cf. Osea 11, 1).

După moartea lui Irod, când Iosif şi Maria cu Pruncul doreau să se întoarcă în Iudeea, au fost din nou înştiinţaţi în vis să nu se întoarcă într-acolo, ci să meargă în Galileea. "Şi venind a locuit în oraşul numit Nazaret, ca să se împlinească ceea ce s-a spus prin prooroci, că Nazarinean Se va chema" (Matei 2, 23; cf. Jud. 13, 5).

Vedem din cele spuse de Sfânta Scriptură că în felul în care Se naşte Domnul nostru Iisus Hristos nimic nu este întâmplător, ci are un rost şi un înţeles duhovnicesc. Înţelegem, de asemenea, că naşterea Pruncului Iisus nu are loc în casa părintească, ci în călătorie; nu în Nazaret, ci în altă cetate; nu în casa de oaspeţi, ci într-un staul de oi, deoarece **Hristos-Domnul este dintru început în lumea aceasta călător**. El caută adăpost în Betleem, caută refugiu sau scăpare în Egipt, pleacă în altă ţară, pentru că nu este dorit de stăpânitorii din patria Sa.

Dar tot ce se întâmplă neobişnuit ne dă de gândit. Vedem încă de la naşterea lui Hristos că în lumea aceasta Dumnezeu este uneori primit, alteori respins. Lumea aceasta este schimbătoare, contradictorie. De aceea, Hristos nu vine din ceruri pe pământ ca să rămână în lumea aceasta, nu Se naşte într-o împărăţie din lumea aceasta ca să fie un stăpân lumesc. El este mai degrabă călător sau pelerin. **El vine la noi ca un copil care are nevoie de adăpost şi hrană, de iubire şi ocrotire, pentru ca să ne înveţe să-L primim pe Dumnezeu atunci când primim şi ajutăm pe oamenii care au nevoie de ajutorul nostru**. Dar de felul cum îi primim pe călători şi săraci aici, pe pământ, depinde primirea noastră în ceruri, în viaţa veşnică.

Mai târziu, când Pruncul Iisus devine adult, când începe activitatea Sa publică, El colindă sau călătoreşte din cetate în cetate, caută oamenii ca să-i pregătească pentru Împărăţia lui Dumnezeu, să-i înveţe sfinţenia, să-i vindece de păcat şi boală, de suferinţă şi moarte. El îi caută pe pământ, ca ei, apoi, să L caute în ceruri.

El caută să-i ajute pe oameni şi să-i apropie de Dumnezeu. Iar mulţimile caută ajutorul Lui, merg după El. Sfânta Scriptură ne spune despre aceasta, zicând: "Şi a străbătut Iisus toată Galileea, învăţând în sinagogile lor şi propovăduind Evanghelia împărăţiei şi tămăduind toată boala şi toată neputinţa în popor [...] Şi mulţimi multe mergeau după El, din Galileea, din Decapole, din Ierusalim, din Iudeea şi de dincolo de Iordan". (Matei 4, 23 şi 25).

Taina Naşterii lui Hristos în Betleem a fost mai întâi vestită de îngeri unor păstori, iar păstorii au vestit-o oamenilor (Luca 2, 8-20), pentru că

mai târziu Hristos Se va chema El Însuşi "Păstorul Cel bun Care-şi pune sufletul pentru oile Sale" (Ioan 10, 11).

Ca păstor şi mântuitor de suflete, mergea El din cetate în cetate ca să adune "oile cele risipite", să le dea hrană duhovnicească şi să le vindece de orice boală şi neputinţă. Hristos, Călătorul şi Pelerinul, Care colindă pretutindeni pentru a aduna şi a mântui pe oameni, spune: "Vulpile au vizuini şi păsările cerului cuiburi; Fiul Omului însă nu are unde să-Şi plece capul" (Matei 8, 20).

Însă cuvintele Sale nu se referă la neputinţa de a găsi o casă, ci la lucrarea Sa sfântă şi misionară. El colindă lumea, caută pe cei care trăiesc vremelnic, pentru a le dărui viaţa veşnică.

Călător sau colindător în lume, în timpul vieţii Sale pe pământ, Hristos-Domnul ni Se arată uneori ca un călător tainic chiar şi după moartea şi învierea Sa, când călătoreşte ca un pelerin necunoscut, cu Luca şi Cleopa, **cărora Se face cunoscut numai după ce aceştia L-au invitat să intre în casa lor** (Luca 24, 29-31), arătând astfel că Dumnezeu colindă lumea, în mod tainic, vine la noi sub chipul oricărui om care are nevoie de ajutorul nostru. Hristos ia faţă de om, ca noi să nu ne întoarcem faţa de la El. De aceea, judecata de apoi se va face potrivit ajutorului pe care l-am dat lui Hristos Cel tainic ascuns în fiecare om care avea nevoie de atenţia şi ajutorul nostru. Acest adevăr ni-l descoperă Însuşi Mântuitorul în Evanghelia Sa, zicând: "Când va veni Fiul Omului întru slava Sa, şi toţi sfinţii îngeri cu El, atunci va şedea pe tronul slavei Sale. Şi se vor aduna înaintea Lui toate neamurile şi-i va despărţi pe unii de alţii, precum desparte păstorul oile de capre. Şi va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stânga. Atunci va zice Împăratul celor de-a dreapta Lui: Veniţi, binecuvântaţii Tatălui Meu, moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii. Căci flămând am fost şi Mi-aţi dat să mănânc; însetat am fost şi Mi-aţi dat să beau; străin am fost şi M-aţi primit; gol am fost şi M-aţi îmbrăcat; bolnav am fost şi M-aţi cercetat; în temniţă am fost şi aţi venit la Mine. Atunci dreptii Îi vor răspunde, zicând: Doamne, când Te-am văzut flămând şi Te-am hrănit? Sau însetat şi Şi-am dat să bei? Sau când Te-am văzut străin şi Te-am primit, sau gol şi Te-am îmbrăcat? Sau când Te-am văzut bolnav sau în temniţă şi am venit la Tine? Iar Împăratul, răspunzând, va zice către ei: Adevărat zic vouă, întrucât aţi făcut unuia dintr-aceşti fraţi ai Mei, prea mici, Mie Mi-aţi făcut" (Matei 25, 31-40).

Veşnic călător prin lumea de păcate, Hristos-Domnul bate adesea, străin şi iubitor, la porţile încuiate ale sufletelor. Chemarea Sa este fie ecou în conştiinţa îndemnată la fapta bună, fie încercare grea neînţeleasă de minte, fie bucurie neaşteptată a inimii.

Colindător anonim sau călător străin care caută adăpost în casa şi viaţa noastră. Dumnezeu vine la noi foarte adesea, **dar nu forţează libertatea şi iubirea noastră, doar le cheamă şi le cercetează**. De aceea, Hristos ne spune: "Iată, Eu stau la uşă şi bat; de va auzi cineva glasul Meu şi va deschide uşa, voi intra la el şi voi cina cu el şi el cu Mine" (Apocalipsa 3, 20). Aşadar, Hristosul tainic prezent în aproapele nostru poate fi primit sau respins, luat în seamă sau trecut cu vederea. Dacă unii dintre noi respingem sau refuzăm pe Hristos Pelerinul sau Colindătorul, se va găsi, totuşi, totdeauna cineva care să-L primească. Dacă El n-a găsit loc în casa de oaspeţi în cetatea Betleemului, cineva L-a primit, totuşi, lângă cetate, în staulul oilor. Evanghelia nu spune cum se chemau persoanele care L-au primit atunci, pentru că nu contează numele binefăcătorului de pe pământ, ci fapta cea bună, care face ca numele lui să fie ştiut de Dumnezeu şi înscris în ceruri, în cartea vieţii veşnice.

Dacă nimeni din cei mari ai neamului Său nu I-au fost atunci apropiaţi Pruncului Iisus şi nu I-au oferit nimic, totuşi, trei magi au călătorit, de la distanţe mari, din Persia, şi au ajuns la Betleem, călăuziţi de steaua minunată, şi I-au adus Pruncului Iisus daruri: aur, smirnă şi tămâie (Matei 2, 1-11). Prin aceasta se arată că Dumnezeu face minuni şi surprize, găseşte pentru noi ajutor, acolo unde nu ne aşteptăm, sau poate folosi pe oricine, din orice parte a lumii, ca să ne devină aproape, atunci când cei de aproape s-au înstrăinat sufleteşte de noi şi de Dumnezeu. În astfel de situaţie, chipul lui Dumnezeu din fiecare om contează mai mult decât rudenia, neamul sau locul de origine.

Fericiţi sunt aceia pe care Dumnezeu îi cheamă să fie mâinile Sale, când El doreşte să dea o mână de ajutor celor neajutoraţi.

Fraţi creştini,

Din înţelesurile duhovniceşti adânci ale Naşterii Domnului nostru Iisus Hristos învăţăm multe adevăruri folositoare pentru viaţa şi mântuirea noastră. În primul rând, învăţăm că, adesea, întâmplarea, neobişnuitul, are un sens, un rost. **Orice întâmplare neobişnuită trebuie să ne dea de gândit, să o înţelegem ca pe o chemare pentru a ne apropia de Dumnezeu şi a ajuta pe semenii noştri, a ne întări în credinţă şi a spori în iubire, a trăi pe pământ cu gândul la cer, la mântuire.**

Apoi învăţăm că Dumnezeu este deodată smerit şi atotputernic. El, Ziditorul a toată lumea, este şi Domnul istoriei. Care are un plan de mântuire cu lumea şi cu fiecare om: "El voieşte ca toţi oamenii să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină" (I Timotei 2, 4). Dar

Dumnezeu lucrează în lume apelând la libertatea şi la iubirea noastră arătată în fapte bune.

El colindă tainic lumea, ne caută, ne cheamă în multe chipuri: uneori prin încercări, alteori prin bucurii, uneori prin lipsuri materiale, alteori prin daruri oferite pe neaşteptate, pentru ca noi să-L căutăm şi mai mult pe El, Dăruitorul vieţii şi fericirii veşnice. El nu vrea ca să trăim numai pentru lumea aceasta, ci mai întâi pentru Împărăţia cerurilor: "Căutaţi mai întâi Împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă" (Matei 6, 33).

Când ne legăm prea mult de lucrurile trecătoare, Hristos ne cheamă prin încercări şi necazuri să nu uităm viaţa veşnică. **Dar când folosim lucrurile trecătoare ca daruri ale iubirii noastre faţă de Dumnezeu şi faţă de semeni, atunci prin ele dobândim viaţa veşnică fericită. De aceea s-a spus că "dar din dar se face rai". Dărnicia sau milostenia înfrumuseţează chipul omului, iar lăcomia îl întunecă**.

În vremuri grele, când oamenii se ajută unii pe alţii, viaţa devine mai uşoară şi mai frumoasă, iar când oamenii sunt nepăsători şi răi viaţa devine întuneric în inimi şi tulburare în societate. Să ne străduim, aşadar, să fim mai buni în cuvânt şi în faptă.

Întrucât taina Naşterii Domnului Hristos ne descoperă pe iubitorul de oameni Dumnezeu ca fiind călător şi colindător în lume, creştinii ortodocşi români au văzut în **colindătorii de Crăciun vestitori ai iubirii lui Dumnezeu pentru lume**. Colindătorii închipuiesc tainic pe îngerii şi pe păstorii de la Betleem, dar şi pe Însuşi Hristos-Domnul Care ne aduce bucuria iubirii lui Dumnezeu pentru oameni şi aşteaptă ca şi noi să răspundem, cu bucurie şi iubire, la chemarea lui Dumnezeu.

Ca şi odinioară, **Hristos vine astăzi la noi în multe forme, ca un colindător sau ca un pelerin necunoscut, prin chipurile smerite ale oamenilor fără adăpost, ale copiilor şi bătrânilor abandonaţi, ale săracilor şi bolnavilor, ale oamenilor singuri şi întristaţi, flămânzi şi neajutoraţi**.

De aceea, mai ales acum, când în jurul nostru este multă suferinţă şi sărăcie, singurătate şi neajutorare, **să aducem, prin cuvânt şi faptă, după putinţă, ajutor şi bucurie, încurajare şi speranţă**, aşa cum ne învaţă Sfânta Evanghelie şi Sfânta Biserică, aşa cum a făcut-o, cu cuvântul şi fapta, şi părintele nostru, Cleopa Ilie de la Mănăstirea Sihăstria, mare duhovnic şi misionar statornic, care s-a mutat la viaţa veşnică în 2 decembrie anul acesta, dar care rămâne pentru noi toţi un îndemn luminos de credinţă şi bunătate, un rugător pentru Biserica şi poporul nostru.

Cu prilejul Sfintelor Sărbători ale Naşterii Domnului, Vă împărtăşim calde şi părinteşti urări de sănătate şi pace. bucurie şi ajutor de la Dumnezeu în viaţa şi activitatea dumneavoastră. întru mulţi şi binecuvântaţi ani!

PASTORALĂ LA NAŞTEREA DOMNULUI - 1998

† *PIMEN*
ARHIEPISCOP AL SUCEVEI ŞI RADAUŢILOR

"Şi Cuvântul S-a făcut trup şi S-a sălăşluit între noi şi am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr".

(Ioan 1, 14)

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

Taina cea din veac ascunsă a întrupării Fiului lui Dumnezeu astăzi, prin Sfânta Născătoare de Dumnezeu, în peştera din Betleem se arată: Fiul lui Dumnezeu cel fără de ani, Fiul Fecioarei Se face.

Uimiţi de dumnezeiasca naştere, Prea Curata Maică şi Dreptul Iosif, cu smerenie şi inima curată slăvesc pe Dumnezeu Care a luat chip de om pentru ca omul să redobândească frumuseţea cu care a fost zidit.

Îngerii dintru înălţimile cerului, înţelegând taina lui Dumnezeu faţă de om şi întreaga creaţie, glăsuiesc cântare de laudă: "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bună voire!" (Luca 2, 14).

Păstorii din împrejurimea Betleemului "grăbindu-se, au venit şi au aflat pe Maria şi pe Iosif şi pe Prunc, culcat în iesle." (Luca 2, 16). Apoi ei s-au întors "slăvind şi lăudând pe Dumnezeu, pentru toate câte auziseră şi văzuseră precum li se spusese" lor de înger (Luca 2, 20).

Mai târziu, cei trei magi din îndepărtatul Răsărit, călăuziţi de o stea necunoscută, "au văzut pe Prunc împreună cu Maria, mama Lui, şi căzând la pământ, s-au închinat Lui; şi deschizând vistieriile lor, I-au adus Lui daruri: aur, tămâie şi smirnă" (Matei 2, 11).

Iată, deci, cum fiecare din făpturile zidite de Dumnezeu au adus mulţumire Celui "prin Care toate s-au făcut": îngerii - lauda, cerurile - steaua, magii - darurile, păstorii - minunea, pământul - peştera, pustiul - ieslea, iar noi, oamenii, pe Maria Fecioara.

De atunci şi până astăzi, la slăvita zi a Naşterii Domnului, în sfintele noastre biserici şi casele creştinilor este preamărit Hristos, Dumnezeul şi Mântuitorul nostru. O frumoasă cântare bisericească, cu puţin timp înainte de slăvitul praznic, ne face îndemnul acesta:

"Hristos Se naşte, slăviţi-L,
Hristos din ceruri, întâmpinaţi-L,
Hristos pe pământ, înălţaţi-vă"

Iubiţi fii duhovniceşti,

Naşterea sub ani a Fiului lui Dumnezeu a fost hotărâtă din veac pentru a ridica pe om la cer. Această taină se face cunoscută oamenilor treptat, prin sfinţii prooroci, dar într-un chip acoperit. Prin Sfântul Proorooc Isaia ea se arată cel mai limpede în cuvintele: un "Prunc S-a născut nouă, un Fiu S-a dat nouă, a Cărui stăpânire e pe umărul Lui şi se cheamă numele Lui: Înger de mare sfat, Sfetnic minunat, Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, părinte al veacului ce va să fie. Şi mare va fi stăpânirea Lui şi pacea Lui nu va avea hotar" (Isaia 9, 5-6). Sau: "Iată, Fecioara va lua în pântece şi va naşte fiu şi vor chema numele Lui Emanuel" (Isaia 7, 14).

Descoperirea lui Dumnezeu prin Sfinţii Prooroci, în Vechiul Testament, era nedeplină şi pe măsura înţelegerii de atunci. Lămurită ne apare în Noul Testament de unde aflăm că "...înainte de întemeierea lumii, ca să fim sfinţi şi fără de prihană înaintea Lui, mai înainte rânduindu-ne, în a Sa iubire, spre înfierea întru El, prin Iisus Hristos, după buna socotinţă a voii Sale, spre lauda slavei harului Său, cu care ne-a dăruit pe noi, prin Fiul Său cel iubit!" (Efeseni 1, 4-6).

Hristos, chip al Tatălui fiind, S-a plecat către cel zidit "după chipul lui Dumnezeu" şi vremelnic luând chip de om, pentru ca şi acesta, după rânduiala din veac a ziditorului său, să dobândească vrednicia "chipului Fiului Său" (Romani 8, 29).

În acest scop "Dumnezeu a trimis pe Fiul Său, născut din femeie, născut sub Lege, ca pe cei de sub Lege să-i răscumpere, ca să dobândim înfierea" (Galateni 4, 4-5).

Astfel, prin Domnul nostru Iisus Hristos ne-am făcut "neam al lui Dumnezeu" (Faptele Apostolilor 17, 28), "părtaşi dumnezeieştii firi" (II Petru 1, 4) şi toţi "câţi L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu" (Ioan 1, 12), "şi din plinătatea Lui noi toţi am luat, şi har peste har" (Ioan 1, 16).

Iubiți fii sufletești.

De această stare duhovnicească împărtăşindu-ne prin nemărginita iubire a lui Dumnezeu față de noi, deşi înstrăinați şi îndepărtați de El (Coloseni 1, 21; 2, 13; Efeseni 2, 5), datori suntem ca să ne străduim neîncetat întru păstrarea mântuirii noastre, dată în dar, "desăvârşind sfințenia în frica lui Dumnezeu" (II Corinteni 7, 1) şi cunoscând fiecare că "voia lui Dumnezeu aceasta este: sfințirea noastră" (I Tesaloniceni 4, 3).

Să luăm deci aminte la cuvintele Mântuitorului: "Şi când duhul necurat a ieşit din om, umblă prin locuri fără apă, căutând odihnă şi nu găseşte. Atunci zice: Mă voi întoarce la casa mea de unde am ieşit; şi venind, o află golită, măturată şi împodobită. Atunci se duce şi ia cu sine alte şapte duhuri mai rele decât el şi, intrând, sălăşluiesc aici şi se fac cele de pe urmă ale omului aceluia mai rele decât cele dintâi" (Matei 12, 43-45).

Cunoscând aceasta, să ne silim ca în sufletele noastre să nu găsească sălaş cugetele rele, ştiind că păcatul începe de la cuget. Dimpotrivă, cugetele noastre să fie mereu îndreptate la toate "câte sunt adevărate, câte sunt de cinste, câte sunt drepte, câte sunt curate, câte sunt vrednice de iubit, câte sunt cu nume bun" (Filipeni 4, 8); iar trupurile noastre care sunt "templ ale Duhului Sfânt" (I Corinteni 6, 19) să le ferim de orice necurăție, fiindcă - aşa cum scria un mare teolog şi ierarh al Bisericii noastre - "prin întinarea cu păcat a unuia dintre noi, nu numai ființa sa se face nevrednică de a fi zidire în care locuieşte Dumnezeu, dar se vatămă şi curăția fraților noştri. După cum ne putem sfinți unii prin alții, tot astfel ne putem întina unul de la altul, deoarece "noi, cei mulți, un trup suntem în Hristos şi fiecare suntem mădulare unii altora" (Romani 12, 5).

Drept aceea, datori suntem să sălăşluim pe Dumnezeu în trupul nostru şi în duhul nostru, "care sunt ale lui Dumnezeu" (I Corinteni 6, 20).

O dată cu acest cuvânt de învățătură creştinească şi de părintesc îndemn, în slăvita zi a praznicului Naşterii Domnului, rog pe Milostivul Dumnezeu să ne păstreze în dragostea Sa, pentru a putea vieții întru dreptate, bună înțelegere, iubire nefățarnică şi sfințenie statornică.

PASTORALĂ LA NAŞTEREA DOMNULUI - 1998

† *EFTIMIE*
EPISCOPUL ROMANULUI

"Iată acum vreme potrivită, iată acum ziua mântuirii"
(II Corinteni 6, 2)

Iubiţii mei fii sufleteşti,

Vestea cea bună despre Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos a umplut inimile credincioşilor şi, prin ea, credincioşii s-au schimbat, devenind oameni noi, altoiţi în Trupul lui Hristos.

Până la venirea Mântuitorului, omenirea a trăit în aşteptarea momentului făgăduit de Dumnezeu prin Profeţii Vechiului Testament. Cu multe alte amănunte profeţii au arătat mai dinainte - din cine se va naşte Iisus Mântuitorul, unde Se va naşte, care-I va fi lucrarea binefăcătoare pe care o va revărsa asupra oamenilor.

Născându-Se la "plinirea vremii" (Efeseni 1, 10), din Sfânta Fecioară Maria, în Betleemul Iudeii, Îngerii din cer au făcut vestirea momentului, semne multe s-au arătat, iar păstorii s-au făcut primii vestitori ai bucuriei primite prin vedere şi auzire a lucrurilor minunate. La "Răsărituri" a apărut o stea neobişnuită, care a determinat pe magi să pornească la drum lung, încărcaţi cu daruri, spre a veni ca să se închine PRUNCULUI de curând născut şi aşa s-a continuat şi s-a întărit vestea în legătură cu Naşterea Mântuitorului lumii. Nimic nu a putut împiedica lucrarea lui Dumnezeu.

Mântuitorul S-a născut înveşmântat în "smerenie", a venit la ai Săi, dar ai Săi nu L-au primit. Totuşi, faptele cele mai presus de fire care au avut loc, pe mulţi i-au adus la cunoştinţa cea adevărată şi s-au înmulţit cei care au crezut în Mântuitorul. Puterea dumnezeiască a Mântuitorului a transformat pe oamenii care s-au apropiat de El şi aceştia L-au făcut cunoscut în lume. Ucenicii Mântuitorului şi mulţi alţii nenumăraţi câştigaţi la dreapta credinţă, după Înălţarea Domnului cu Trupul la cer, L-au propovăduit pretutindenea, până la marginile pământului.

Noi, cei de astăzi, suntem în bucurie mare şi suntem rod şi beneficiarii propovăduirii neîncetate care s-a făcut de către Biserica întemeiată de Mântuitorul nostru Iisus Hristos, prin Sfinții Apostoli, prin Sfinții Mucenici, prin Sfinții Părinți, ca şi prin toți cei bineplăcuți lui Dumnezeu urmaşi ai lor.

Iubiții mei fii duhovniceşti,

Învățătura Mântuitorului nostru Iisus Hristos s-a transmis, la început, nu prin scris, ci pe cale verbală, fiind memorizată cu mare atenție şi precizie, deoarece această învățătură a fost primită ca **purtătoare şi dătătoare de viață** (Marcu 10, 45).

Viața şi activitatea Mântuitorului a prins contur foarte sigur şi precis în mintea şi inimile credincioşilor, rămânând de-a pururi temelia credinței creştine.

A venit şi vremea când, după trecerea mai multor ani, ceea ce s-a păstrat şi s-a transmis pe cale orală să se consemneze în scris şi aşa au apărut ceea ce cunoaştem cu numele de Sfânta sau Sfintele Evanghelii care sunt: **patru după formă şi cei care le-au scris**: Matei, Marcu, Luca şi Ioan - iar **una după fond** conținând **vestea cea bună** despre venirea Domnului Iisus în lume pentru eliberarea din care s-au legat primii oameni prin ascultarea diavolului, călcând porunca lui Dumnezeu.

Sfintele Evanghelii cuprind cuvintele Mântuitorului lăsate oamenilor şi, nu în ultimul rând, **îndemnul** ca oamenii să trăiască din dragostea cu care El i-a iubit şi să se hrănească din Trupul şi Sângele Său, prezent în pâinea şi vinul euharistic.

Când ni se citeşte, în Sfânta biserică, din Sfintele Evanghelii, această citire se face nu pentru a ni se transmite o informare oarecare despre o personalitate care aparține unui trecut îndepărtat, ci această citire se face pentru a ne face conştienți că suntem contemporani şi veniți la întâlnirea cu Cel ce este **viu şi prezent** în veci. Aflând şi învățând ceea ce El a fost în timpul petrecerii pământeşti, descoperim, de fapt, ceea ce El este astăzi, pentru că permanent cuvintele Domnului sunt **Duh şi Viață** (Ioan 6, 63). Pentru veşnicie, cele despre Mântuitorul păstrează capacitatea de a transforma existența noastră pământească şi omenească, antrenând la a-I urma Lui.

Naşterea Mântuitorului, pe care o sărbătorim în aceste zile, numite şi zilele Crăciunului, este purtătoarea unei creații noi, o a doua naştere în inima noastră. Tot ce a făcut Domnul după Naştere până la Patima, Moartea, Învierea şi Înălțarea cu Trupul la cer ne îndeamnă să ne unim cu viața Lui. El a luat-o înaintea noastră pe drumul pe care noi îl avem de

străbătut şi numai prin harul Lui noi mergem înainte spre a parcurge distanţa de la pământ la cer prin permanenta înnoire a vieţii, spre a fi cât mai bineplăcuţi lui Dumnezeu.

Iubiţii mei,

Din primele propovăduiri şi vestiri că în lume S-a născut Mântuitorul strămoşii neamului nostru românesc au aflat de acest fapt, şi din predica Sfântului Apostol Andrei cel Întâi chemat, care a reuşit ca Evanghelia să le fie cunoscută şi să devină regula de viaţă, de transformare şi de înnoire a vieţii lor strămoşii noştri au aflat că Dumnezeu, în marea Sa bunătate, a descoperit oamenilor, prin prooroci, venirea Mântuitorului. La vremea potrivită, Arhanghelul Gavriil a vestit Sfintei Fecioare Maria, în Nazaretul Galileii, că va avea un Prunc, Care Fiul lui Dumnezeu Se va chema. Fiind plecată în Betleem, venindu-i acolo vremea ca să nască, Îngerii au vestit păstorilor despre naşterea minunată a Domnului Iisus. Păstorii s-au bucurat auzind acele frumoase, sfinte şi dumnezeieşti cuvinte: "Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire!". După cele văzute şi auzite, păstorii "aşa se sfătuiră: Haideţi fraţilor să mergem,/ Floricele să culegem/ Şi să facem o cunună/ S-o-mpletim cu voie bună/ Şi s-o ducem lui Hristos/ Să ne fie de folos". Ajungând păstorii la locul turmelor lor, au aflat pe Pruncul Iisus cu Sfânta Sa Mamă, Maria, şi I s-au închinat Lui.

Nu peste multă vreme magii din Răsăritul îndepărtat, văzând pe cer o stea deosebită, au plecat şi au ajuns la locul unde era Pruncul, la Betleem, unde: "Îndată-L găsiră,/ La dânsul intrară,/ Şi se închinară./ Cu daruri gătite,/ Lui Hristos menite,/ Având fiecare/ Bucurie mare!..."

Şi Magii au fost propovăduitorii Naşterii Domnului dar în ţinuturi foarte îndepărtate şi aşa s-a statornicit acest: "Praznic luminos,/ Strălucind frumos/ Astăzi ne-a sosit/ Şi ne-a veselit;/ Că Mântuitorul şi Izbăvitorul/ Cu trup a venit/ Şi ne-a mântuit!".

Tot ce au consemnat Sfinţii Evanghelişti constituie fondul bijuteriilor tezaurului evanghelic şi poporul nostru l-a folosit şi l-a valorificat în forma poetică a minunatelor noastre "Colinde", făcând din ele izvor de bucurie duhovnicească, căci: "Astăzi S-a născut Hristos/ Mesia chip luminos/ Lăudaţi şi cântaţi/ Şi vă bucuraţi...!".

Colindele create de poporul nostru sunt în acord cu Sfânta Scriptură şi cu imnografia Sfintei noastre Biserici şi la acest moment putem pune faţă în faţă colindele cu una din prea frumoasele imnuri create de Sfântul Roman Melodul (secolul V-VI): "Fecioara astăzi, pe Cel mai presus de fiinţă naşte şi pământul, peştera, Celui neapropiat aduce. Îngerii cu păstorii slavoslovesc

şi magii cu steaua călătoresc, că pentru noi S-a născut Prunc tânăr,/ Dumnezeu Cel mai înainte de veci!".

Iubiții mei fii,

Învățăm şi credem că în Persoana Domnului nostru Iisus Hristos sunt două firi: firea **dumnezeiască** şi firea **omenească**, şi, deci, vorbim de două naşteri a Mântuitorului: **naşterea din veci din Tatăl**, aşa cum înfățişează acest aspect Sfântul Evanghelist Ioan şi **naşterea în timp cu Trup din Sfânta Fecioară Maria**, aşa precum arată Sfinții Evangheliști Matei şi Luca. Simbolul de credință, prin Sfinții Părinți, a fixat aceste două aspecte, precum am mărturisit cu toții când am rostit Crezul.

Toată frumusețea poetică a colindelor nu este fără temei scripturistic chiar şi când face îndemnul: "E ger cumplit, e drumul greu/ Da-i obicei străbun..." cu îndemnul: "...dar nu uita, când eşti voios/ Române, să fii bun!".

Duhul Evangheliei este şi **istorie** dar şi **doctrină** despre vestea cea bună în legătură cu mântuirea care este comoară nestemată a împărăției lui Dumnezeu (Matei 4, 23), a harului lui Dumnezeu (F. Ap. 20, 24), a păcii (Romani 10, 15), a slavei Fericitului Dumnezeu (I Timotei 21, 11).

Vă reîmprospătez, iubiții mei frați, că Evanghelia este puterea lui Dumnezeu (Romani 1, 16), este a lui Hristos (II Corinteni 2, 12), este a mântuirii (Efeseni 1, 13), nu este după om, nu este, cu alte cuvinte, lucru omenesc, ci depăşeşte măsura omenească, pentru că Ea s-a luat şi s-a învățat "prin descoperirea lui Iisus Hristos" (Galateni 1, 11). Ca urmare, Evanghelia este mereu veşnică şi actuală, nu încetează a se binevesti şi rodeşte în sufletele celor ce o primesc cu toată încredințarea că Ea are plinătatea darurilor lui Dumnezeu. Ca şi în vremea Sfinților Apostoli, şi astăzi Evanghelia se binevesteşte prin scris, prin cuvânt, prin predică, prin faptele cele bineplăcute lui Dumnezeu şi folositoare oamenilor.

Prea iubiții mei fii sufleteşti,

În anul acesta în care ne aflăm, în lume s-au întâmplat multe lucruri care au adus mari mâhniri omenirii. Au fost dezlănțuiri ale forțelor naturii: furtuni, revărsări de ape, cutremure care au făcut victime omeneşti, au distrus gospodării, au transformat terenurile roditoare în adevărate pustiuri. Oamenii s-au arătat solidari în suferință şi s-au ajutat după putință, nelipsind de la această acțiune de întrajutorare nici Sfânta noastră Biserică.

Au fost şi momente de bucurii duhovniceşti, de speranţă pentru o lucrare cât mai bună pentru ca frăţietatea şi dragostea creştină să fie cât mai evidente. O scurtă retrospectivă, mai ales din ultima parte a anului acestuia, ne arată că:

- a fost o reuniune internaţională intitulată: "Oameni şi Religii" la Bucureşti;

- s-au întocmit proiecte de pelerinaje religioase pentru anii 2000-2001, între care în anul 2000, la 14 octombrie, la Iaşi va fi un astfel de popas, fapt pentru care Iaşul a fost declarat "oraş de pelerinaj internaţional";

Episcopia Ortodoxă de Alba-Iulia a fost ridicată la rangul de Arhiepiscopie, cu reşedinţa la Alba-Iulia;

Episcopia Huşilor, unde păstoreşte iubitul nostru frate Prea Sfinţitul Episcop Ioachim Mareş, atât de binecunoscut şi frăţiilor voastre, la 11 octombrie a sărbătorit împlinirea a 400 de ani de la înfiinţare (1598-1998), cu care prilej a avut loc şi resfinţirea bisericii ctitorită de Sfântul Voievod Ştefan cel Mare (în 1495) în urma unor lucrări de consolidare;

- la 27 septembrie o delegaţie a Sfintei noastre Biserici, în frunte cu Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist a fost la Constantinopol-Istanbul, participând la redeschiderea bisericii "Sfânta Parascheva", la origine ctitorită, în mare parte, de domnitorul martir Constantin Brâncoveanu (1714);

- aceeaşi delegaţie, în zilele de 30 septembrie - 1 octombrie a participat la Sofia-Bulgaria la sinodul panortodox pentru rezolvarea unei crize provocate de schisma din interiorul Bisericii Ortodoxe Bulgară;

- şi nu fără interes este şi faptul că la 28 octombrie a avut loc la Bucureşti prima întâlnire a Comisiei pentru Dialogul dintre Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Unită cu Roma (Greco-catolică). Delegaţia Bisericii noastre a avut ca preşedinte pe Înalt Prea Sfinţitul Daniel, Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Modovei şi Bucovinei.

Vă mai fac cunoscut şi interesul ce se manifestă pentru mileniul al treilea: dacă va fi religios sau nu; ce fel de umanism ar putea fi, precum şi cele în legătură cu monahismul dintre Răsărit şi Apus.

Precum vedeţi, sunt probleme mari. Ele nu numai că sunt puse în discuţie, dar se doresc a fi rezolvate cu competenţă, cu toată dragostea, spre a se ajunge ca **toţi să fim una în Iisus Hristos Domnul nostru**.

Prea iubiţii mei fii duhovniceşti,

Ca frate mai mare, ca Arhipăstor al frăţiilor voastre, aşa cum am făcut în toţi anii de când am fost învestit cu răspunderea de cârmuitor duhovnicesc al Eparhiei Romanului, şi de data aceasta, la Praznicul Naşterii

Domnului, ca şi pentru Anul Nou 1999 cu toată cununa sărbătorilor noastre sfinte, mă rog Bunului Dumnezeu ca să vă dea toată buna înţelegere, tăria credinţei unite în mărturisirea adevărului pe care Sfânta noastră Biserică îl păstrează şi-l propovăduieşte de la vremea creştinării neamului nostru, având arma de biruinţă virtuţile marilor nevoitori şi propovăduitori ai evlaviei, credinţei, nădejdii, cu toată dragostea, spre folosul fiecăruia dintre noi şi a tuturor la un loc ca "neam sfânt, popor agonisit de Dumnezeu spre a vesti în lume bunătăţile Celui ce ne-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată!" (I Petru 2, 9).

Să căutăm cu toţii "pacea şi sfinţenia" (Evrei 12, 14), dragostea şi mila să se înmulţească, şi prin tot ceea ce facem să demonstrăm că Iisus Hristos Cel ce S-a născut în ieslea din Betleem sălăşluieşte în casa inimilor noastre.

Vă îmbrăţişez, ca de fiecare dată, cu părintească dragoste şi mă rog ca Bunul şi Milostivul Dumnezeu să vă aibă în Sfânta Sa pază, să reverse darurile Sale cele bogate acum şi în anul pe care îl aşteptăm cu tradiţionalul:

"La mulţi ani cu fericire şi mântuire".

CUVÂNT PASTORAL LA ZIUA NAŞTERII DOMNULUI

† ***IOACHIM***
EPISCOP AL HUŞILOR

"Hristos Se naşte, măriţi-L.
Hristos din ceruri, întâmpinaţi-L.
Hristos pe pământ, înălţaţi-vă!".

Iubiţi credincioşi,

An de an, cu prilejul prăznuirii Naşterii Domnului, retrăim aievea noaptea cea de taină a întrupării Fiului lui Dumnezeu.

Ochii noştri duhovniceşti ne îndreaptă stăruitor privirea către Iisus - Prunc, înfăşat în scutece ca orice copil, dar unic în frumuseţe ca Dumnezeu. Lângă El stăteau de veghe fericita Lui Maică, Pururea Fecioara Maria şi dreptul Iosif.

Afară, în apropiere, câţiva păstori făceau de strajă pe lângă turmele lor. Deodată, în faţa lor a stătut un înger al Domnului care le-a zis: "Iată, vă binevestesc vouă bucurie mare, care va fi pentru tot poporul; că vi s-a născut azi Mântuitor, Care este Hristos Domnul" (Luca 2, 10-11).

Vestea aceasta transmisă lumii de îngerul lui Dumnezeu a străbătut înălţimile văzduhului şi întinsul pământului. Mulţime mare de îngeri, de acolo de sus, din înălţimile cerului au început să preamărească pe Dumnezeu zicând:

"Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu şi pe pământ pace, între oameni bunăvoire!" (Luca 2, 14).

Iar păstorii, după ce s-au închinat în faţa Fiului lui Dumnezeu Cel întrupat pentru noi şi pentru a noastră mântuire (Luca 2, 16), s-au întors la turmele lor, vestind tuturor această taină, "slăvind şi lăudând pe Dumnezeu" (Luca 2, 20).

La rândul lor, cei trei magi de la Răsărit, călăuziţi de mersul unei stele, au găsit locul unde se afla atunci Iisus şi intrând în peşteră "au văzut pe Prunc împreună cu Maria, mama Lui, şi căzând la pământ, s-au închinat

Lui; şi deschizând vistieriile lor, I-au adus Lui daruri: aur, tămâie şi smirnă [...] apoi s-au dus în ţara lor" (Matei 2, 11-12).

Întreaga imnologie bisericească închinată marelui praznic al Naşterii Domnului confirmă că nu numai îngerii, păstorii şi magii s-au plecat în faţa Pruncului Iisus, ci întreaga făptură.

"Ce-ţi vom aduce Ţie Hristoase? - se întreabă în una din aceste cântări. Pentru că Te-ai arătat pe pământ ca un om printre noi, fiecare din făpturile zidite de Tine mulţumire aduc Ţie: îngerii - cântarea, cerurile - steaua, magii - darurile, păstorii - minunea, pământul - peştera, pustiul - ieslea, iar noi pe Maica Fecioara".

Iubiţii mei fii duhovniceşti,

Fiul lui Dumnezeu, întrupându-Se din Sfânta Fecioară Maria, S-a numit pe Sine Fiul Omului, în tot timpul vieţuirii Sale pe pământ. Dar, în acelaşi timp, prin întreaga Sa lucrare, s-a dovedit că este Fiul lui Dumnezeu.

Îngerul Gavriil vestise pe Fecioara Maria că Pruncul pe care-L va naşte "va fi mare şi Fiul Celui Preaînalt se va chema" (Luca 1, 32); iar în timp ce primea botezul de la Ioan în râul Iordanului, deschizându-se cerul, "S-a coborât Duhul Sfânt peste El, în chip trupesc, ca un porumbel, şi s-a făcut glas din cer: Tu eşti Fiul Meu cel iubit, întru Tine am binevoit." (Luca 3, 21-22).

Acelaşi glas, pe muntele Taborului, a fost auzit şi de Sfinţii Apostoli: Petru, Iacob şi Ioan, dându-li-se mărturie că Iisus este Fiul lui Dumnezeu, trimis ca lumea să-L asculte. Sfântul Apostol Petru, în acest sens, avea să consemneze în epistola sa: "Căci El a primit de la Dumnezeu-Tatăl cinste şi slavă atunci când, din înălţimea slavei, un glas ca acesta a venit către El: «Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru Care am binevoit». Şi acest glas noi l-am auzit pogorându-se din cer, pe când eram cu Domnul în muntele cel sfânt" (II Petru 1, 17-18).

În convorbirea cu Nicodim, Mântuitorul Însuşi se numeşte Fiu al lui Dumnezeu zicând: "Căci Dumnezeu aşa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică" (Ioan 1, 16). "Cel ce crede în El nu este judecat, iar cel ce nu crede a şi fost judecat, fiindcă nu a crezut în numele Celui Unuia-Născut, Fiul lui Dumnezeu" (Ioan 3, 18).

În grădina Ghetsimani, Mântuitorul rugându-Se cu lacrimi de sânge a exclamat: "Părinte, a venit ceasul! Preamăreşte pe Fiul Tău [...] cu slava pe care am avut-o la Tine, mai înainte de a fi lumea" (Ioan 17, 1-5).

Prin sfinţenia vieţii Lui, prin înălţimea cuvântului, ca şi prin faptele şi minunile Sale, cele de mai sus s-au confirmat.

Deşi a venit pe pământ luând trup omenesc, asemenea trupului nostru, El a fost întru toate asemenea nouă, în afară de păcat. "N-a săvârşit nici un păcat, nici s-a aflat vicleşug în gura Lui" (I Petru 2, 22).

El S-a dovedit: "Sfânt, fără de răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoşi" (Evrei 7, 26), pentru aceasta a putut să Se aducă pe Sine "prinos şi jertfă lui Dumnezeu, întru miros cu bună mireasmă" (Efeseni 5, 2).

Mântuitorul nostru Iisus Hristos, ca un om, S-a înălţat mai presus de lume, pentru că nimeni niciodată nu a dovedit atâta dragoste faţă de om aşa cum a dovedit-o El rugându-Se pentru răstignitorii Săi, zicând: "Părinte, iartă-le lor, că nu ştiu ce fac." (Luca 23, 34). "Văzând cutremurul şi cele întâmplate", precum şi această nemaiîntâlnită iubire faţă de om, "sutaşul şi cei ce împreună cu el păzeau pe Iisus [...] au zis: Cu adevărat, Fiul lui Dumnezeu era Acesta!" (Matei 27, 54).

Sfântul Apostol Pavel le scrie Filipenilor că Dumnezeu-Tatăl "I-a dăruit Lui - Fiului Întrupat - nume, care este mai presus de orice nume; ca întru numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti şi al celor pământeşti şi al celor de dedesubt. Şi să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos, întru slava lui Dumnezeu-Tatăl" (Filipeni 2, 9-11).

Făcându-se om, Fiul Tatălui ceresc n-a încetat să fie Dumnezeu. El este Dumnezeu-Omul.

În El "locuieşte [...] toată plinătatea Dumnezeirii" (Coloseni 2, 9).

Pe de altă parte, în El "locuieşte toată plinătatea" zidirii, adică mulţimea făpturilor văzute şi nevăzute.

Sfântul Apostol Pavel precizează că prin El "au fost făcute toate, cele din ceruri şi cele de pe pământ, cele văzute, şi cele nevăzute [...]. Toate s-au făcut prin El şi pentru El [...] şi toate prin El sunt aşezate [...]. Căci în El a binevoit Dumnezeu să sălăşluiască toată plinirea. Şi printr-Însul toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, făcând pace prin El, prin sângele crucii Sale" (Coloseni 1, 16-20).

Binecuvântaţi creştini,

Scriitorii Vechiului Testament nu ştiau că: "înainte de întemeierea lumii, ne-a ales pe noi Dumnezeu ca să fim sfinţi şi neprihăniţi înaintea Lui [...] prin Iisus Hristos" (Efeseni 1, 4-5). Ei cunoşteau însă că Mântuitorul va fi împodobit cu darurile Sfântului Duh şi că va fi trimis "să binevestească săracilor; să vindece pe cei zdrobiţi cu inima; să propovăduiască robilor dezrobirea şi celor orbi vederea; să slobozească pe cei apăsaţi, şi să vestească anul plăcut Domnului" (Luca 4, 18-19; Isaia 61, 1-2).

Această bunăvestire ne-o adresează Mântuitorul şi nouă astăzi, zicând: "Milă voiesc, iar nu jertfă" (Matei 9, 13) şi această cerere este cu atât mai

actuală astăzi, în aceste vremuri de înnoiri sociale care cer de la noi multe sacrificii şi în special lovesc pe cei mai necăjiți. Acesta este mesajul Mântuitorului nostru Iisus Hristos, adresat nouă de Crăciun, de a ajuta pe cei în suferință din spitale, din azile, din orfelinate, din căminele de bătrâni, pe copiii străzii, pe orfani, pe văduve, pe săraci şi pe toți bătrânii, care sunt părinții noştri şi care apelează la dragostea şi mila noastră creştină. În acest scop Mântuitorul Hristos ne aminteşte că: "flămând am fost şi nu Mi-ați dat să mănânc; însetat am fost şi nu Mi-ați dat să beau; străin am fost şi nu M-ați primit; gol, şi nu M-ați îmbrăcat; bolnav şi în temniță, şi nu M-ați cercetat" (Matei 25, 42-43).

În acest context, fapta noastră bună se identifică cu iubirea Mântuitorului Iisus Hristos oferită lumii, Care ne precizează zicând: "Adevărat zic vouă, întrucât ați făcut - acestea - unuia dintr-acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut" (Matei 25, 40).

Sfântul Efrem Sirul, încă din primele veacuri creştine, întăreşte, împreună cu alți Sfinți Părinți, practicarea virtuții milei creştine, ca formă de prelungire până la sfârşitul veacurilor a întrupării Fiului lui Dumnezeu, Iisus Hristos, sfătuindu-ne: "Veniți dar fraților [...] să câştigăm dintre săraci mulți martori. De la dânşii să cumpărăm untdelemn pentru că ei: văduvele, orfanii, sărmanii, neputincioşii, ciungii, şchiopii, orbii, leproşii şi toți săracii sunt cei ce vând untdelemn pentru candelele noastre. Pe aceştia să-i căutăm şi să-i îngrijim că ei sunt cei ce ne împacă pe noi cu Dreptul Judecător. Pe cei ce vin la noi să nu-i întoarcem înapoi, ci cu fața veselă să-i întâmpinăm, iar celor ce nu pot să vină, noi să le trimitem milostenie. Să primim pe cel sărac în casa noastră, ştiut fiind că împreună cu el intră Hristos în casa noastră. Cela ce pentru noi sărac S-a făcut în ieslea Betleemului...".

Astăzi, mai mult ca oricând, se cere ca atât noi cât şi copiii noştri să fim educați în dragostea concretizată prin întrajutorarea aproapelui nostru, cunoscut fiind că: "cel ce pe sărac ajută pe Dumnezeu împrumută" şi în haina fiecărui orfan şi sărac stă înveşmântat Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

O familie de buni creştini, aşa şi-au educat pe cei doi copii ai lor, o fetiță şi un băiat.

Într-una din zile, plecând părinții lor de acasă, i-au sfătuit să nu se teamă de nimic pentru că, permanent împreună cu ei este prezent Mântuitorul Hristos.

După ce au venit de la şcoală, copiii au îngenunchiat în fața icoanei cu candela aprinsă, pentru rugăciunea mesei. Fetița i-a spus fratelui ei: să ne rugăm cu lacrimi ca la masa noastră să vină şi Mântuitorul Iisus Hristos să ospăteze cu noi.

În timp ce se rugau, un ciocănit în uşă i-a făcut pe copii să meargă şi să deschidă ca să invite pe Mântuitorul Iisus Hristos la masa lor.

În faţa uşii, însă, era un copil de vârsta lor, slab, bolnav, zdrenţuit şi aproape gol. Copiii l-au primit, cunoscând din învăţătura părinţilor lor că în faţa lor era prezent izvorul milei, Mântuitorul Iisus Hristos.

După ce l-au îmbăiat, l-au îmbrăcat în hăinuţele lor curate şi l-au ospătat, au început să se joace împreună cu el.

Noul venit le-a istorisit că este orfan, părinţii lui murind într-un accident de maşină. De atunci a rămas singur, cerşind din poartă în poartă, dar nimeni nu-i dădea un codru de pâine, o haină sau un adăpost. De toţi este alungat şi certat, doarme sub cerul deschis, în stoguri de fân, sau în ieslea vitelor, asemenea Mântuitorului.

Ar dori să înveţe carte, dar cine să-l îndrumeze şi cine voieşte să-l ajute? Nimeni.

Intrând părinţii în casă, copiii cu lacrimi în ochi le-au povestit istoria vieţii noului venit.

Părinţii s-au înţeles din priviri şi tatăl lor le-a zis: Dragii noştri copilaşi, voi L-aţi chemat pe Domnul Iisus să stea cu voi la masă şi El v-a trimis în locul Său pe acest copil orfan.

Să ştiţi că prin el aţi primit pe Însuşi Mântuitorul Hristos, Care a alinat suferinţele tuturor oamenilor. De astăzi înainte, acest copil, sub îmbrăcămintea căruia se află Însuşi Iisus Hristos, nu mai este orfan, ci este fiul nostru şi fratele vostru.

Să luăm aminte că aproape zilnic prin faţa caselor noastre trece Domnul Milei şi foarte puţini dintre noi Îi deschid. Deschideţi-vă sufletele, deschideţi-vă uşile şi nu uitaţi că în fiecare sărac, bolnav, flămând, desculţ, zdrenţuit şi fără adăpost este Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, în faţa Căruia, pentru mulţimea păcatelor noastre, asemenea împăratului David, trebuie cu lacrimi să-L implorăm zicând: "Miluieşte-mă, Dumnezeule, după mare mila Ta şi după mulţimea îndurărilor Tale, şterge fărădelegea mea..." (Psalmul 50).

Drept Măritorilor Creştini,

Se cuvine ca unii faţă de alţii să ne purtăm "cu toată smerenia şi blândeţea, cu îndelungă-răbdare, îngăduindu-ne unii pe alţii în iubire, silindu-ne să păzim unitatea Duhului, întru legătura păcii" (Efeseni 4, 2-3).

Darul Sfântului Duh, al păcii, cântat de îngeri la ieslea Betleemului, să se sălăşluiască în cugetele şi în inimile noastre.

În acest an, la bucuria Naşterii Domnului se adaugă şi binecuvântarea aniversării a patru sute de ani de la înfiinţarea Episcopiei Huşilor (1598-1998), păstorită de 49 de ierarhi, dintre care cei mai mulţi se înscriu

în Cronica Bisericii Ortodoxe Române ca adevărate personalităţi ale spiritualităţii ortodoxe, ale culturii naţionale şi ale conştiinţei de neam.

Deci se cuvine ca astăzi împreună să ne bucurăm, pentru că Dumnezeu pe pământ a venit şi pe om la ceruri l-a suit.

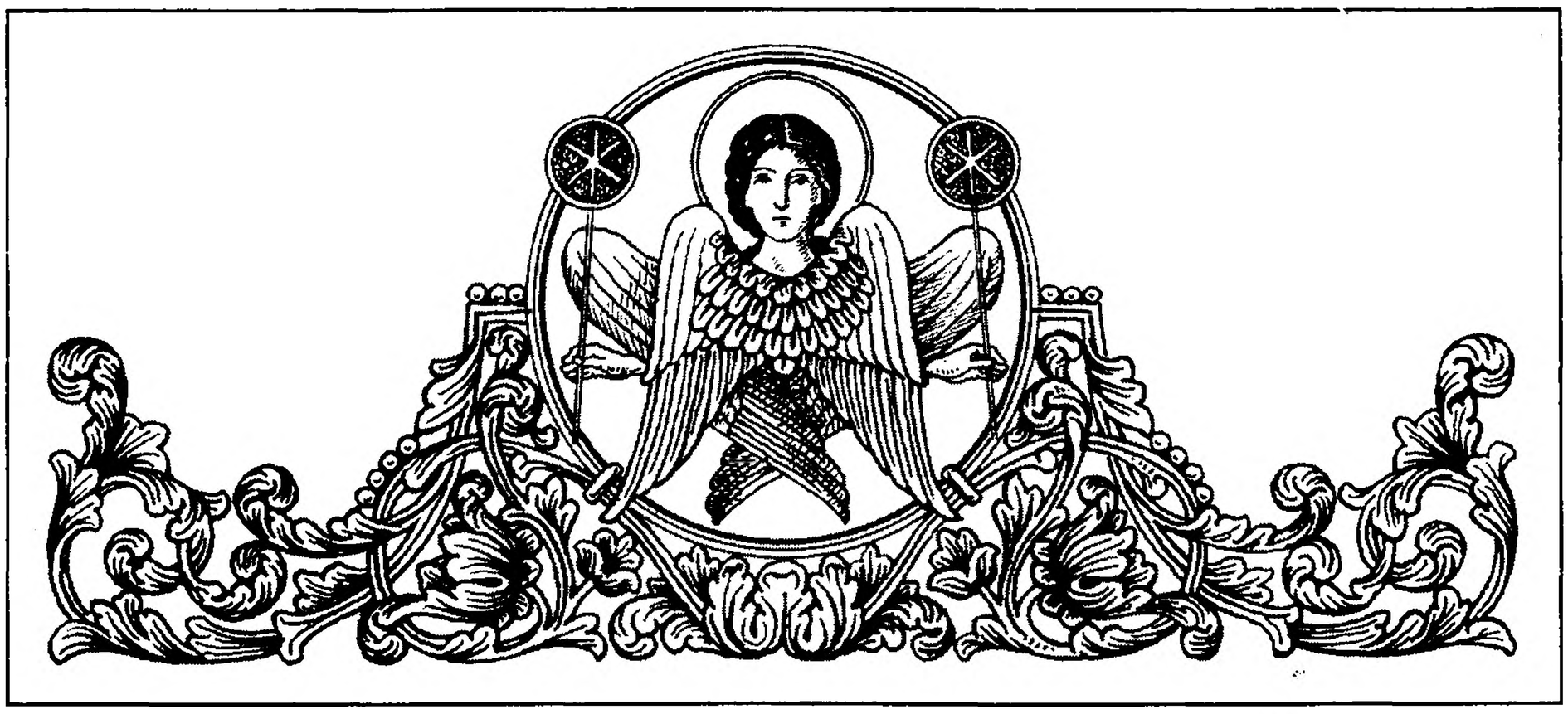
Astăzi Fecioara naşte pe Făcătorul a toate. Astăzi s-a dezlegat legătura cea de multă vreme a osândirii lui Adam; raiul ni s-a deschis şi şarpele s-a surpat.

Astăzi îngerii slăvesc cu dumnezeiască cuviinţă pe Pruncul Hristos Care în smerenia ieslei Betleemului S-a născut. Pentru aceasta, dreptilor veseliţi-vă, ceruri bucuraţi-vă, munţilor săltaţi cu veselie, că astăzi S-a născut Hristos Mântuitorul lumii, pe Care păstorii Îl slăvesc, magii Îi aduc daruri şi îngerii Îi cântă imnul slavei dumnezeieşti.

Să nu uităm că fiecare casă de creştin, astăzi, este o iesle a Betleemului, în care prin colindele şi cântecele de stea ale nevinovaţilor noştri copii, care sunt îngeri pământeşti, se oficiază Liturghia Cosmică, Liturghia îngerească, Liturghia mântuirii sufletelor noastre.

Pentru aceasta, se cuvine ca fiecare creştin să vină în fiecare Duminică şi sărbătoare în Casa Măririi lui Dumnezeu, care este Biserica noastră ortodoxă, peşteră a Betleemului şi mormânt al Învierii Mântuitorului Iisus Hristos, Căruia neîncetat cu credinţă să ne rugăm: "Mântuieşte-ne pe noi, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce Te-ai născut din Fecioară, pe noi cei ce-Ţi cântăm: Aliluia".

Cu părintească dragoste în Iisus Hristos Domnul nostru, cu ocazia Sfintelor Sărbători şi a Anului Nou 1999, transmitem tuturor cuvenitele urări de sănătate, fericire, întru toate bună sporire şi mântuire, încununate cu arhiereştile noastre binecuvântări.

SIMPOZION INTERCONFESIONAL PRIVIND "PURCEDEREA SFÂNTULUI DUH"

Viena, 15-17 mai 1998

Simpozionul a fost organizat de fundația catolică *"Pro Oriente"* din Viena, cu binecuvântarea Cardinalului Cristoph Schönborn de Viena. Tema centrală a fost studiul documentului roman al Consiliului pontifical pentru promovarea unității creştine, intitulat: "Tradițiile greacă şi latină privind purcederea Sfântului Duh", Vatican, 1996 (tipărit în franceză, greacă, engleză şi rusă).

La întrebarea: "Ar putea documentul roman privind purcederea Duhului Sfânt să constituie un punct de plecare pentru o clarificare generală ecumenică?" - au răspuns teologi romano-catolici, luterani, vechi-catolici, vechi-orientali (armeni) şi ortodocşi.

Teologii ortodocşi care au susținut referate asupra temei au fost: I.P.S. Mitropolit Ioan Zizioulas de Pergam (Patriarhia Ecumenică), I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei (Patriarhia Română) şi D-l profesor dr. Totju Koev (Patriarhia Bulgară).

În general, a fost apreciată dorința Papei Ioan Paul al II-lea de a rezolva vechea dispută teologică legată de adaosul latin "Filioque" la Crezul ecumenic Niceo-Constantinopolitan, şi anume că "Duhul Sfânt purcede de la Tatăl **şi de la Fiul**" (*Filioque*).

Totuşi, documentul roman nu propune renunțarea la adaosul *Filioque* şi deci eliminarea lui din Crez, ci interpretarea lui într-o formă în care să nu fie contrazis textul origimal fără *Filioque*. Mai precis, se spune în documentul roman că "Biserica Catolică recunoaşte valoarea sinodală ecumenică, normativă şi irevocabilă, ca expresie unică a credinței comune a Bisericii şi a tuturor creştinilor a simbolului (de credință) mărturisit în greceşte la Constantinopol în 381 de către Sinodul II ecumenic.

Nici o altă mărturisire de credință proprie unei tradiții liturgice particulare nu poate contrazice această expresie a credinței învățată şi mărturisită de către Biserica nedespărțită" (pag. 5-6, versiune franceză).

În altă parte, se afirmă că Dumnezeu-Tatăl rămâne singura sursă şi cauză a purcederii Duhului Sfânt: "Doctrina despre *Filioque* trebuie înțeleasă şi prezentată de Biserica Catolică astfel încât să nu poată da

impresia că ar contrazice monarhia Tatălui, nici faptul că El este singura origine (arché, aitia) a ekpóreusis (purcederii) Duhului" (pag. 9).

Cu toate acestea, când explică adaosul "*Filioque*", documentul roman rămâne ambiguu, deoarece Duhul Sfânt purcede de la Tatăl şi de la Fiul, iar Tatăl formează **împreună cu Fiul** unicul principiu din care purcede Duhul Sfânt (pag. 10).

Oratorii ortodocşi au arătat atât părţile pozitive ale documentului roman, cât şi lipsurile sau ambiguităţile lui.

Singura posibilă interpretare ortodoxă a lui *Filioque* ar fi cea pe care a făcut-o Sf. Maxim Mărturisitorul în scrierea sa către Marinos de Cipru (P.G. 91, 136 A-B).

Aceasta ar însemna că Duhul Sfânt izvorăşte din Tatăl ca sursă, iar de la Tatăl şi de la Fiul pleacă întrucât este interior Tatălui şi Fiului în planul perihorezei (conţinerii şi dăruirii reciproce). El purcede şi de la Fiul nu ca din izvorul originii Sale, ci întrucât Se odihneşte în Fiul, fiind primit de către Fiul. De aceea se numeşte şi Duhul Fiului.

Oricum, chiar dacă *Filioque*, în anumite condiţii, ar putea fi interpretat ca acceptabil, de teologi foarte rafinaţi, totuşi menţinerea lui în Crezul ecumenic creează pentru ortodocşi confuzie şi dificultate. De aceea, soluţia ecumenică ar fi revenirea la textul original. De altfel, Biserica Romano-Catolică a permis ca în comunităţile catolice de limbă greacă Crezul să fie mărturisit fără adaosul *Filioque*.

Desigur, partizanii menţinerii adaosului *Filioque* în Crez invocă faptul că el este deja o veche tradiţie liturgică occidentală oficializată în 1014 de către papalitate şi declarat dogmă la Conciliul papal de la Lateran în 1215, şi apoi reafirmat la Conciliul unionist de la Lyon în 1274.

Delegaţia Bisericii Ortodoxe Române, reprezentată prin I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei şi P.C. Diacon prof. Dorel Oancea de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu, a arătat că este necesară o aprofundare teologică a comuniunii Sfintei Treimi în general, ţinând seama de toată Sfânta Scriptură, nu doar de câteva texte preferenţiale.

Raportul final al întrunirii enumeră: 1) aspecte pozitive ale documentului roman; 2) dificultăţi fundamentale; 3) probleme de detaliu; 4) recomandări. Astfel, se propun noi lămuriri de ordin canonic, liturgic, teologic şi lingvistic, paralel cu recunoaşterea Crezului ecumenic de la 381 ca fiind singurul text normativ. Dialogul teologic dintre tradiţiile răsăriteană şi occidentală trebuie să ducă la o aprofundare a teologiei trinitare cu semnificaţie multiplă pentru viaţa Bisericii.

În data de 14 mai a.c., I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei a fost invitatul de onoare al fundaţiei "*Pro Oriente*" pentru a ţine o conferinţă despre **Evaluarea ecumenismului din punct de vedere ortodox**. Au fost prezenţi la conferinţă şi ambasadorul României la Viena,

D-l Ion Neamțu şi P.C. Pr. dr. Nicolae Dura, parohul parohiei ortodoxe române din Viena.

Oratorul a prezentat atât aspecte pozitive, cât şi lipsuri ale Mişcării ecumenice de azi. De asemenea, a fost prezentată şi situația ecumenismului în România, mai ales după Seminarul ecumenic de la Iaşi, 27-30 aprilie a.c., care a făcut propuneri concrete de cooperare la nivel național. Din partea gazdelor, au mulțumit pentru conferință Cardinalul Cristoph Schönborn, care a anunțat că a primit invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist de a vizita, în 1999, Biserica Ortodoxă Română şi D-l Alfred Stirnemann, preşedintele Fundației "*Pro Oriente*".

Duminică, 17 mai a.c., I.P.S. Mitropolit Daniel şi P.C. Diacon prof. Dorel Oancea au participat la Sfânta Liturghie săvârşită în biserica parohiei ortodoxe române din Viena, plină de credincioşi români.

I.P.S. Mitropolit Daniel a trimis celor prezenți binecuvântarea Prea Fericitului Patriarh Teoctist şi a ținut cuvânt de învățătură pe marginea Evangheliei Duminicii Samarinencei.

Participarea delegației Bisericii Ortodoxe Române la întrunirea ecumenică de la Viena a evidențiat şi mai mult tradiția Ortodoxiei româneşti de dialog teologic şi spiritual.

(*Participant*)

RAPORT AL SESIUNII DE STUDII CU PRIVIRE LA TRADIȚIA GREACĂ ȘI LATINĂ DESPRE PURCEDEREA DUHULUI SFÂNT

La inițiativa Arhiepiscopului de Viena, Cardinalul Christoph Schönborn și la invitația Fundației PRO ORIENTE, a avut loc în perioada 15-17 mai 1998 o sesiune de studii "Kardinal - König - Haus" (Viena) cu privire la tradiția greacă și latină despre purcederea Duhului Sfânt. Peste 40 de doamne cu studii teologice și teologi ortodocși, ortodocși-orientali, vechi-catolici, luterani, reformați și romano-catolici au luat parte la aceasta. Printre aceștia au luat parte Cardinalul Christoph Schönborn, Mitropoliții Ioannis Zizioulas de Pergam și Daniel Ciobotea al Moldovei și Bucovinei, Arhiepiscopul Mesrob K. Krikorian și Episcopul Gyula Nagy, precum și un observator al Consiliului papal pentru promovarea unității creștinilor.

Punctul de plecare al sesiunii a fost documentul apărut în 1995 "*Tradiția greacă și latină despre Purcederea Duhului Sfânt. O clarificare a Consiliului papal pentru promovarea unității creștinilor*".

Pe baza acestui Document roman s-a discutat într-un spirit ecumenic deschis. După referatele punctelor de vedere romano-catolic, evanghelico-luteran și reformat, vechi-catolic, oriental-ortodox și ortodox, tematica a fost prelucrată în grupe de lucru și ședințe plenare. Pe baza rezultatelor grupurilor de lucru a fost întocmit în ultima zi prezentul referat.

A. Aspecte pozitive

1. Caracterul conciliar, normativ și ecumenic al Simbolului de la Niceea - Constantinopol, din anul 381, după cum a fost păstrat în Documentul roman, găsește la toți participanții, indiferent de confesiunea lor, consimțământul hotărât.

2. Documentul roman este văzut ca impuls important pentru dialogurile ecumenice ulterioare. Este salutată luarea de poziție față de Declarația Comisiei Internaționale Comune pentru Dialogul Teologic dintre Bisericile Romano-Catolică și Ortodoxă din 6 iulie 1982 de la München: "*Taina Bisericii și a Euharistiei în lumina tainei Sf. Treimi*".

3. Documentul roman susține cu dreptate faptul că amândouă tradițiile pleacă de la "*monarhia Tatălui*", ca bază a învățăturii despre Dumnezeu şi a Pnevmatologiei.

4. Documentul roman afirmă că *Filioque* poate să cuprindă numai în parte mulțimea relațiilor dintre Fiul şi Duhul Sfânt.

5. Documentul roman exprimă convingerea că tradiția răsăriteană şi apuseană cu privire la purcederea Duhului Sfânt sunt două moduri de vedere îndreptățite, ce se completează reciproc. Dacă şi în ce măsură acest fapt este real, are nevoie de o împreună clarificare ulterioară. Acum poate fi spus deja că atât formula răsăriteană, ἔκ μόνου τοῦ Πατρός, cât şi cea vestică, *Filioque*, doreşte să clarifice sensul mai adânc al mărturisirii ecumenice comune, dar în nici un caz nu vrea şi nu poate să o schimbe.

6. Documentul roman permite constatarea principială că există posibilitatea modurilor de vedere ce se completează reciproc şi au nevoie de completare prin alte moduri de înțelegere, deoarece mărturisirea obligatorie şi unificatoare a Bisericii are nevoie de interpretare, nu de o interpretare unilaterală, ci de una care poate să cuprindă şi să afirme complet şi definitiv întreaga bogăție a mărturisirii. Precum afirmațiile biblice, tot aşa dogma Bisericii şi afirmațiile Părinților permit o diversitate legitimă, chiar necesară, a modurilor de expresie, care nu pericliteză identitatea credinței, ci arată bogăția Duhului, Cel unul şi unificator.

B. Dificultăți principale

7. A fost considerat problematic faptul că Documentul roman în modul său de exprimare ar putea lăsa impresia că este un text ecumenic întocmit în comun.

8. Documentul roman lasă impresia că tradiția privitoare la purcederea Duhului Sfânt ar fi unitară, ca şi cum ea ar fi în realitate. Dacă unitatea ființială a Tradiției Bisericii primare este o realitate hotărâtoare, ar fi totuşi importantă o indicație referitoare la deosebirile existente cu privire la o înțelegere ecumenică.

9. Ca problemă principală a documentului a fost recunoscut faptul că nu este calculată suficient problematica nivelurilor distincte:

a) canonic
b) liturgic
c) teologico-sistematic

Pentru a) Simbolul hotărât de Sinodul Ecumenic de la Constantinopol din 381 a fost schimbat unilateral în Evul mediu prin intercalarea *Filioque*. De-a lungul istoriei această intercalare a fost instrumentată politic-bisericesc şi folosită abuziv pentru un simbol al despărțirii.

Pentru b) Documentul roman nu face afirmații din a căror clarificare întreprinsă să rezulte consecințe liturgice.

Pentru c) Documentul roman nu distinge suficient între modul de existență al celor trei persoane dumnezeieşti (Treimea imanentă, Θεολογία) şi cel al iconomiei mântuitoare (Treimea iconomică, οἰκονομία). Aceasta conduce la neclarități, ca de exemplu la antrenarea citatelor lui Grigorie de Nazianz, Chiril de Alexandria şi Maxim Mărturisitorul. De asemenea alte citate din Părinții Bisericii sunt folosite fără rânduire corespunzătoare şi în afara contextului lor istorico-teologic. Un *Filioque* în domeniul iconomiei mântuirii nu a fost niciodată contestat. Cu toate acestea întrebarea teologică cu privire la problemă îşi păstrează semnificația ei la folosirea Simbolului Niceo-Constantinopolitan în varianta sa din 381. Dezbaterea intensivă a sesiunii noastre de studii a arătat că raportul dintre Teologie şi Iconomie are nevoie de o clarificare ulterioară.

10) Documentul nu vorbeşte despre raportul monarhiei cu perihoreza în Treime. Ar fi de dorit o determinare mai apropiată a raportului.

C. Întrebări de detaliu la Documentul roman

11) Nu este clar în ce măsură interpretarea lui *Filioque* oferită în acest document este autentică şi de cine a fost ea autorizată.

12) Ecumenic, antrenarea sinoadelor din Vest (a sinoadelor generale din 1215 şi 1274) spre fundamentarea, respectiv spre interpretarea lui *Filioque*, apare ca problematică.

13) Formularea "*par ou à travers le Fils*" ca traducere a grecescului διά τοῦ Υἱοῦ este neclară.

14) Conceptul προιέναι antrenat spre interpretarea conceptului *processio* se referă în Patristica greacă parțial la situațiile reale ale Treimii imanente, parțial la situațiile reale ale Treimii iconomice. Această întindere a semnificației cuvântului nu este totuşi suficient luată în considerare în Documentul roman.

15) Rămâne deschisă întrebarea dacă *principaliter* în sensul de "prima origine" este sinonim cu înțelegerea ca "singura cauză şi origine". Aici trebuie verificat dacă de la Augustin încoace există posibilitatea unei noi interpretări prolifice a lui *Filioque*.

16) Αἰτία şi *principium* sunt aşezate pe aceeaşi treaptă. Din punct de vedere al limbii aceasta nu este clar căci grecescul αἰτία corespunde latinescului *causa* şi grecescul ἀρχή latinescului *principium*.

D. Recomandări

1) Deja rezultatele de față ale eforturilor ecumenice la întrebare (spre exemplu consultările de la Klingental 1978 şi 1979, secțiunile corespunzătoare din consultarea *"Să mărturisim împreună o singură credință"*) ar trebui să fie antrenate ca o bază pentru reflecția ulterioară a Bisericii.

2) Datorită importanței sale ecumenice deosebite Simbolul Niceo-Constantinopolitan, consolidat, trebuie să fie valorificat ca expresie obligatorie şi unificatoare a credinței. Recomandările corespunzătoare sunt deja consimțite în întâlnirile ecumenice ale ultimilor ani.

3) Simbolul Niceo-Constantinopolitan în varianta sa din 381 ar trebui să fie întrebuințat în timpul practicii liturgice, deoarece acesta serveşte deplin comuniunii Bisericilor şi nu exclude o legătură interioară între Fiul şi Sfântul Duh. Textul grecesc ar trebui de asemenea să formeze baza pentru traducerile în limbile moderne.

4) Celelalte Biserici ar trebui să facă de asemenea o elucidare precum cea pe care o prezintă Documentul roman. Drept urmare ar trebui să fie făcută o clarificare, realizată printr-o lucrare ecumenică comună a întrebării şi stabilirea unui document comun cu privire la purcederea Duhului Sfânt.

5) Trebuie să fie dedicată o strădanie mai mare întrebărilor şi problemelor ermineutice în special cu privire la citirea Sfintei Scripturi. Pe lângă aceasta, interpretările istorico-critice şi spirituale ale Scripturii nu pot fi folosite unele împotriva celorlalte.

6) Trebuie elucidat în ce măsură tradiția răsăriteană şi cea apuseană despre purcederea Sfântului Duh sunt în realitate interpretări ale mărturisirii comune care se completează reciproc şi nu se contrazic. De aceea nu trebuie numai să fie comparate conceptele şi formele transmise, ci de asemenea chestiunile de credință care stau în spatele lor, în special cele ale soteriologiei, trebuie cuprinse şi aduse în discuție. Deosebirea între conceptualismul folosit şi luat din Tradiție şi chestiunile teologice respective aparține premiselor metodice ale unei ermineutici ecumenice care este astăzi o misiune comună a tuturor Bisericilor.

POATE DOCUMENTUL ROMAN DESPRE PURCEDEREA SFÂNTULUI DUH DEVENI PUNCTUL DE PLECARE AL UNEI CLARIFICĂRI ECUMENICE PRINCIPALE?

UN RĂSPUNS ORTODOX[*]

† ***DANIEL***
MITROPOLITUL MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

Introducere

Este necesar să precizăm că acest document a fost alcătuit la cererea Sanctității Sale Papa Ioan Paul al II-lea, care şi-a exprimat în 1995 dorința de a fi clarificată "Doctrina tradițională despre *Filioque*, prezentă în versiunea liturgică a Credo-ului Latin, pentru a sublinia armonia lui deplină cu ceea ce Sinodul Ecumenic de la Constantinopol din 381 mărturiseşte în Crezul lui: Tatăl ca izvor al întregii Sfinte Treimi, unica origine atât a Fiului cât şi a Duhului Sfânt" (*Omilia din Biserica Sf. Petru*, în 29 iunie 1995, în prezența Patriarhului Ecumenic Bartolomeu I).

Clarificarea pe care a solicitat-o Papa a fost preluată de Conciliul Pontifical pentru Promovarea Unității Creştine. Documentul a apărut pentru întâia oară în "**L'Osservatore Romano**" (13 septembrie 1995) şi a fost publicat ulterior în franceză, greacă, engleză şi rusă, sub forma unei broşuri, în 1996 (*Typis Vaticanis*) - aici folosim versiunea engleză.

Ca ortodocşi, apreciem dorința Sanctității Sale Papa de a clarifica o problemă mai veche, eforturile Secretariatului pentru Promovarea Unității Creştine de a armoniza *Filioque* cu Crezul Ecumenic al Bisericii nedespărțite, ca şi această întrunire ecumenică din Viena, organizată de Eminența Sa Cardinalul Christoph Schönborn, dedicată aceleiaşi chestiuni.

---

[*] Expunere făcută la **Simpozionul internațional privind problema "Purcederii Sfântului Duh"**, Viena, 15-17 mai 1998.

Răspunsul nostru față de Documentul roman despre problema *Filioque* se împarte în trei:

I. Principalele clarificări pe care le-a făcut Documentul.

II. Dificultăți majore în armonizarea învățăturii tradiționale despre *Filioque* cu Crezul ecumenic din 381.

III. Semne de speranță şi perspective.

I. Clarificări însemnate

Clarificarea de bază a Documentului o reprezintă distincția între un Crez Ecumenic şi o tradiție particulară: Biserica Catolică recunoaşte valoarea conciliară, ecumenică, normativă şi irevocabilă Simbolului mărturisit în greceşte la Constantinopol în 381 ca expresie a credinței comune a Bisericii tuturor creştinilor. Nici o mărturisire de credință specifică unei anumite tradiții liturgice particulare nu poate să contravină acestei exprimări a credinței propovăduite şi mărturisite de Biserica nedespărțită[1].

Potrivit distincției menționate mai sus, este foarte clar că, deşi doctrina latină şi formula *Filioque* au început să fie dezvoltate pe la începutul primului mileniu în spațiul creştinătății occidentale de către Tertulian, Sf. Ilarie de Poitiers, Sf. Ambrozie, Sf. Augustin şi a fost introdusă în Crezul Ecumenic Niceo-Constantinopolitan în mod oficial de papalitate în 1014, iar mai târziu "a fost mărturisit ca dogmă în 1215 de către al Patrulea Conciliu Lateran"[2], totuşi **învățătura şi formula *Filioque* nu au aceeaşi autoritate şi importanță ca şi Crezul Ecumenic**.

Vedem astăzi că doctrina latină despre *Filioque* este implicit considerată de către teologii Bisericii catolice şi de către autoritățile oficiale ca fiind o tradiție a credinței specific occidentale, **dar nu o necesitate pe care să o exprime credința cea una, ecumenică şi catolică**. Această atitudine flexibilă explică de ce *"Biserica Catolică a refuzat să adauge καὶ τοῦ Υἱοῦ (kai tou Hiou) la formula* καὶ τοῦ Πατρός ἐκπορευόμενον *(kai tou Patros ekporeuomenon) din Simbolul Niceo-Constantinopolitan al Bisericilor, chiar de rit latin care îl folosesc în greacă. Folosirea liturgică*

---

[1] *The Greek and the Latin Tradition regarding the procession of the Holy Spirit* (*Tradiția greacă şi latină cu privire la purcederea Sfântului Duh*), Typis Vaticanis, MCMXCVI, p. 3-4.

[2] *Ibidem*, p. 12.

a acestui text original rămâne legitimă întotdeauna în Biserica Catolică" - spune Documentul roman[3].

Ca ortodocşi observăm că, de fapt, magisteriul romano-catolic a început să facă distincție între o formulă dogmatică a unui Conciliu papal latin general (cel de la Lateran, din 1215) şi formula dogmatică a Sinodului din Constantinopol, din 381, care are fundamentul tradiției comune ecumenice a Bisericii nedespărțite. De fapt, recunoaştem aici principiul că ceea ce nu a fost hotărât în comun sau primit în comun nu poate fi mărturisit în comun. Învățătura despre purcederea Duhului Sfânt aşa cum a fost formulată în 381 a devenit ecumenică nu în virtutea unei formulări comune, căci Biserica Latină nu a fost prezentă la sinod, ci în virtutea receptării ei de către Biserica Latină la Sinodul de la Calcedon (451). În sens invers, doctrina latină despre *Filioque* nu poate fi considerată astăzi ecumenică pentru că nu a fost adoptată sau primită de către Orientul creştin (inclusiv greco-catolicii şi catolicii latini care folosesc limba greacă).

1. *Din punct de vedere ortodox este dificil de acceptat învățătura despre* ***Filioque*** *nu pentru că este latină, ci pentru că nu este catolică în sensul etimologic şi teologic al cuvântului, adică nu exprimă credința Bisericii integrale. Din punct de vedere ortodox, doctrina* ***Filioque*** *contrazice chiar şi credința catolică a Bisericii nedespărțite, exprimată în Crezul Ecumenic din 381.*

Însă din punctul de vedere al Documentului roman, doctrina ***"Filioque"*** *este catolică sau ortodoxă în intenția ei originală, dar este dificil de acceptat din punct de vedere ecumenic în formularea sa, datorită diferențelor lingvistice dintre grecescul* ***"ἐκπόρευσις"*** *şi latinescul* ***"processio"****.*

2. *În acest sens, Documentul roman oferă o explicație importantă asupra distincției între sensul grecesc şi cel latin pentru a exprima relația de origine a Duhului Sfânt față de Tatăl.*

Documentul roman spune: "În vreme ce Biblia latină (*Vulgata* şi traducerile latine mai timpurii) a tradus Ioan 15, 26 (παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται - para tou Patros ekporeuetai) prin "qui a Patre procedit", latinii au tradus ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον (ek tou Patros ekporeuomenon) din simbolul Niceo-Constantinopolitan prin **ex Patre procedentem**" (Mansi VII, 112B). În acest fel a fost creată în mod

---

[3] *Ibidem*, p. 14.

involuntar o falsă echivalență cu privire la originea eternă a Duhului, între teologia Răsăriteană a lui ἐκπόρευσις şi teologia latină a lui **processio**.

Grecescul ἐκπόρευσις "ekporeusis" semnifică numai relația de origine față de Tatăl singur, ca principiul fără de principiu în Treime. Latinescul **processio**, dimpotrivă, este un termen mai comun care simbolizează comunicarea dumnezeirii consubstanțiale de la Tatăl spre Fiul şi de la Tatăl prin şi cu Fiul către Duhul Sfânt[4].

Recunoscând "falsa echivalență creată involuntar cu privire la originea veşnică a Duhului între teologia Răsăriteană a lui ἐκπόρευσις (ekporeusis) şi teologia latină a lui processio", Documentul roman afirmă că înțelegerea teologică latină a originii eterne a Duhului Sfânt a început să difere față de teologia Răsăriteană anterioară Sinodului de la Constantinopol (381).

Considerăm folositoare prezentarea făcută de Documentul roman la paginile 8 şi 9, nota nr. 2, cu privire la începutul şi evoluția doctrinei *Filioque* de la Tertulian până la Sf. Augustin:

"Tertulian este cel care pune bazele teologiei trinitare în tradiția latină, pe baza comunicării de ființă a Tatălui către Fiu şi prin Fiu către Duhul Sfânt: Hristos spune despre Duhul: «Din ce este al Meu va lua» (Ioan 16, 14) aşa cum ia El din Tatăl". În acest fel, legătura Tatălui cu Fiul şi a Fiului cu Paracletul face pe cei trei să se lege unul din altul. Ei care sunt o singură realitate (**unum**) nu unul singur (**unus**) prin unitatea de ființă şi nu a singularității numerice (*Adv. Praexean*, XXV, 1-2). Această comunicare a consubstanțialității divine în ordinea treimică el o exprimă prin verbul

---

[4] *Ibidem*, pagina 9. La nota nr. 3 (pag. 9 şi 10) sunt date următoarele exemple din tradiția latină: Tertulian foloseşte verbul "**procedere**" într-un sens comun "Cuvântului şi Duhului" ca şi cum Ei primesc dumnezeirea de la Tatăl: "Cuvântul nu a fost generat de ceva gol şi zadarnic şi nu-i lipseşte ființa, El care a purces o astfel de ființă (divină) şi a făcut atât de multe ființe (create) (*Adversus Praxean*, VII, 6). Sf. Augustin, urmând Sf. Ambrozie, continuă această concepție mult mai comună despre purcedere: "Tot ceea ce purcede nu este născut deşi ceea ce este născut purcede" (*Contra Maximinum*, II, 14, 1; PL 42, 770). Mult mai târziu, Sf. Toma d'Aquino remarcă faptul că "ființa divină este comunicată în fiecare purcedere care nu este *ad extra*" (*Summa Theologiae* I, a, q. 27, a. 3; 2, nm). Pentru el ca şi pentru întreaga teologie latină care a folosit termenul purcedere, atât pentru Fiul cât şi pentru Duhul, "generarea este o purcedere care pune persoana divină în posesia ființei divine" (*Ibidem*, I, a, q. 43, a. 2, c), căci "din veşnicie Fiul purcede pentru a fi Dumnezeu" (*Ibidem*). În acelaşi fel, el afirmă că "prin purcederea Sa, Sf. Duh primeşte ființa Tatălui ca şi Fiul" (*Ibidem*, I, a, q. 35, a. 2, c). "Dintre cuvintele care se referă la orice fel de origine cel mai general este purcederea. Noi obişnuim să indicăm orice origine ori de ce fel ar fi. Spunem, de exemplu, că linia purcede din punct, că raza purcede din soare, că râul purcede din izvor şi la fel în oricare alte cazuri. De vreme ce admitem unul sau altul dintre aceste cuvinte care evocă originea, putem conclude, de aceea, că Sf. Duh purcede din Fiul" (*Ibidem*, I, a, q. 36, a. 2, c).

"**procedere**" (*Ibidem*, VII, 6). Găsim aceeaşi teologie la Sf. Ilarie de Poitiers care-i spune Tatălui: "Pot să primesc Duhul Sfânt care-şi ia fiinţa de la Tine prin singurul Tău Fiu" (*De Trinitate*, XII: P.L. 10, 471). El remarcă: "Dacă cineva crede că există o diferenţă între a primi de la Fiul (Ioan 16, 15) şi purcederea (**procedere**) de la Tatăl (Ioan 15, 26), este sigur că este unul şi acelaşi lucru a primi de la Fiul şi a primi de la Tatăl" (*De Trinitate*, VIII, 20: P.L. 10, 251A). Tocmai în acest sens al comunicării dumnezeirii prin purcedere, Sf. Ambrozie al Milanului a fost primul care a formulat *Filioque*. "Sf. Duh, când purcede (**procedit**) de la Tatăl şi de la Fiul, nu se desparte de Tatăl şi nu se desparte de Fiul" (*De Spiritu Sancto*, I, 11, 120: P.L. 16, 762D-763A). Sf. Augustin, totuşi, are grijă să salveze monarhia Tatălui în comuniunea consubstanţială a Treimii: "Duhul Sfânt purcede de la Tatăl ca principiu (**principaliter**) şi, prin darul fără timp al Acestuia din urmă către Fiul, de la Tatăl şi Fiul în comuniune (**communiter**)" (*De Trinitate*, XV, 26, 47: P.L. 42, 1095); Sf. Leon, *Cuvântul LXXV*, 3: P.L. 54, 902, *Cuvântul LXXVI*, 2: *ibidem*, 904).

Totuşi, privind cu atenţie la textele patristice latine despre originea veşnică a Duhului Sfânt prezentate de Documentul roman, observăm că punctul critic de plecare al doctrinei despre ***Filioque*** *nu este în mod deosebit cuvântul "procedere" pentru comunicarea consubstanţialităţii dumnezeieşti din Treime, ci mai degrabă identificarea confuză a harului şi adevărului lui Hristos, comunicat de către Sf. Duh lumii (*"**Din ce este al Meu va lua**" *- Ioan 16, 14), cu fiinţa dumnezeiască sau esenţa. Identificarea confuză operată de Tertulian a fost chiar accentuată de o altă identificare confuză despre purcederea de la Tatăl cu "primirea" de la Tatăl şi de la Fiul, operată de Sf. Ilarie de Poitiers, care a condus mai târziu la formularea* ***Filioque*** *de către Sf. Ambrozie de Milan.*

Grija Sf. Augustin de a salva monarhia Tatălui în comuniunea consubstanţială a Treimii poate, pe care o sărbătorim în aceste zile, numite şi zilele Crăciunului, este purtătoarea unei creaţii noi, o a doua naştere în inima noastră. Tot ce a făcut Domnul după Naştere până la Patima, Moartea, Învierea şi Înălţarea cu Trupul la cer ne îndeamnă să ne unim cu viaţa Lui. El a luat-o înaintea noastră pe drumul pe care noi îl avem de străbătut şi numai prin harul Lui noi mergem înainte Fiul. Explicând că Sf. Duh purcede şi de la Fiul pentru că Fiul îl primeşte ca Dar veşnic de la Tatăl, Sf. Augustin recunoaşte în mod implicit că Sf. Duh este deopotrivă diferit (prin purcedere şi receptionare) şi totuşi în comuniune, Duhul Tatălui şi al Fiului.

Comparat cu ceea ce învăţau Tertulian, Sf. Ilarie şi Sf. Ambrozie despre originea eternă a Sf. Duh, doctrina *Filioque* din explicaţia lui Augustin operează o distincţie minimă care permite să fie interpretată, prin iconomie, ca acceptabilă din punct de vedere ortodox. O astfel de

interpretare a fost făcută de Sf. Maxim Mărturisitorul în **Scrisoarea către Marin al Ciprului**, (P.G. 91, 136 A-B): "Pentru purcedere ei (romanii) au adus mărturia Părinților latini, ca şi pe aceea, bineînțeles, a Sf. Chiril al Alexandriei în comentariul său la *Evanghelia după Ioan*. Pe această bază, ei au arătat că ei înşişi nu-L fac pe Fiul cauză (Αἰτία - Aitia) a Duhului. Ei ştiu, într-adevăr, că Tatăl este singura cauză a Fiului şi a Duhului, a primului prin naştere, a celui de-al doilea prin ἐκπόρευσις (ekporeusis) - dar au explicat că al doilea vine (προιέναι - proienai) prin Fiul şi au arătat în acest fel unitatea şi imutabilitatea ființei[5].

În ciuda anumitor asemănări, latinescul **processio** şi alexandrinul προιέναι (proienai) nu sunt identici. Deşi Sf. Chiril scrisese: "Duhul purcede, προιέναι, de la Tatăl şi de la Fiul; evident, El este de esență dumnezeiască, purcezând (προιόν - proion) în mod ființal (οὐσιωδῶς - ousiodos) în El şi din El" (Sf. Chiril al Alexandriei, *Thesaurus*, P.G. 75, 585A)[6]. Alexandrinul προιέναι - proienai al Duhului şi din Fiul nu se identifică niciodată cu ἐκπόρευσις - ekporeusis al Duhului din Tatăl[7]. Grecescul προιέναι (proienai) se referă la faptul că Sfântul Duh este deodată şi în aceeaşi măsură interior Tatălui şi Fiului, care-şi manifestă sălăşluirea comună, atât timp cât "Duhul Sfânt se revarsă din Tatăl în Fiul (ἐν τῷ Υἱῷ - en to Hio) (Sf. Chiril al Alexandriei, *Thesaurus*, XXXIV: P.G. 75, 577A). Explicația sintetică şi reconciliatoare a învățăturilor alexandrină şi latină despre originea Sf. Duh, dată de Sf. Maxim Mărturisitorul indică, de fapt, într-o manieră clară şi foarte nuanțată, care sunt criteriile unei doctrine ortodoxe/catolice despre purcederea Sf. Duh: Tatăl este singura cauză a Fiului prin naştere şi a Sf. Duh prin ἐκπόρευσις (ekporeusis), dar că προιέναι (proienai) sau **processio** al Duhului Sfânt prin Fiul nu este o ἐκπόρευσις (ekporeusis) (o relație de origine), ci o manifestare a Duhului care vine de la Tatăl **în** Fiul şi **pentru** Fiul, fiind Darul personal intern şi legătura dintre Tatăl şi Fiul.

În lumina sintezei ortodoxe privind învățătura latină şi greacă despre originea veşnică a Sf. Duh formulată de Sf. Maxim Mărturisitorul, putem afirma în Sfânta Treime o relație unică, adâncă şi eternă între Fiul şi Duhul Sfânt, ce mărturiseşte în acelaşi timp pe Tatăl ca fiind singura Cauză a Sfântului Duh. În acest sens, formula ***διά τοῦ Υιοῦ ἐκπορενόμενον*** (**dia tou**

---

[5] *Ibidem*, p. 11-12.

[6] *Ibidem*, p. 11.

[7] "Chiar pentru Sf. Chiril, termenul ἐκπόρευσις (ekporeusis) ca distinct de termenul «purcede» προιέναι (proienai) poate să caracterizeze numai o relație de origine față de principiul fără de principiu al Treimii: Tatăl" (*Ibidem*, p. 5).

Hiou ekporeuomenon) (**care îşi ia fiinţa de la Tatăl prin Fiul**) folosită de Sf. Vasile (*Despre Sfântul Duh*, XVIII, 45, Sources Chrétiennes 17 bis, p. 408), de către Sf. Maxim (*Întrebări către Talasie*, LXIII, P.G. 90, 672C) şi de Sf. Ioan Damaschinul (*Dialogul contra maniheenilor*, 5, P.G. 94, 1512B; cf. ed. B. Kotter, Berlin, 1981, p. 354; cf. *De fide Orthodoxa*, P.G. 94, 848-849A)[8], nu se referă la nici o relaţie de origine a Sf. Duh faţă de Fiul, ci indică faptul că Sf. Duh îşi ia originea de la Tatăl *în şi pentru Fiul*, fiind interior Fiului. In acest sens, Sf. Ioan Damaschinul pune în ecuaţie formula "care îşi ia începutul de la Tatăl prin Fiul" cu "care îşi ia începutul de la Tatăl şi se sălăşluieşte peste Cuvântul". El spune: "Sf. Duh este putere spirituală contemplată în propriul său ipostas distinct, care purcede de la Tatăl şi se aşează peste Cuvântul" (*De fide Orthodoxa* 1, 7, P.G. 94, 805B; cf. ed. B. Kotter, Berlin, 1973, p. 16; *Dialogul contra maniheenilor* 5, P.G. 94, 1512B; cf. ed. B. Kotter, Berlin, p. 354)[9]. Într-un mod similar, Sf. Grigorie Palama a exprimat relaţia veşnică dintre Fiul şi Sf. Duh: "Duhul Cuvântului Celui mai înalt este ca o iubire inexprimabilă a Tatălui pentru Cuvântul Lui născut în chip negrăit, iubire pe care Acelaşi Cuvânt şi Fiu iubit al Tatălui îndreaptă (χρῆται - cheretai) către Tatăl: însă atât timp cât El are pe Duhul venind cu El (συνπορελθόντα - synporelthonta) de la Tatăl şi sălăşluieşte fiinţial în Acesta" (*Capita physica*, XXXVI: P.G. 150, 1144D-1145A)[10].

3. Deosebirea dintre o intenţie pozitivă şi o formulare inadecvată a acesteia

Documentul roman despre purcederea Sfântului Duh clarifică ceea ce am numi motivul pentru care *Filioque* este mărturisit în Occident. "În Occident, *Filioque* a fost mărturisit începând cu secolul al V-lea prin Symbolul Quicumque (sau Atanasian, DS 75) apoi prin Conciliul de la Toledo, în Spania vizigotă, între 589 şi 693 (DS 470, 485, 490, 527, 568) pentru a afirma consubstanţialitatea treimică"[11], adică dumnezeirea lui Hristos, în contextul confruntărilor cu arianismul.

---

[8] *Greek and Latin Traditions...*, p. 6.

[9] *Ibidem*, p. 16.

[10] *Ibidem*, p. 16-17, nota nr. 11.

[11] *Ibidem*, p. 10.

În secolul al IX-lea, Papa Leon III, pentru a păstra unitatea cu Răsăritul, a refuzat să introducă *Filioque* în Crezul Ecumenic. Abia în 1014 *Filioque* a fost introdus în versiunea liturgică a Crezului. Al Patrulea Conciliu de la Lateran, din 1215, a mărturisit purcederea Sf. Duh de la Tatăl şi de la Fiul ca dogmă. În 1274, al Doilea Conciliu de la Lyon mărturisea că "Sf. Duh purcede în mod veşnic de la Tatăl şi de la Fiul, nu ca din două principii, ci ca dintr-un singur principiu (**tanquam ex uno principio**)" (DS 850).

Învățătura şi formula "ca dintr-un singur principiu" este, din punct de vedere ortodox, chiar mai neclară decât explicația augustiniană a *Filioque*. Totuşi, Documentul roman afirmă: "Este clar că nu ființa divină este cea care poate fi «unicul principiu» pentru purcederea Duhului Sfânt". Catehismul Bisericii Catolice interpretează această formulă în nr. 248 astfel: "Ordinea veşnică a Persoanelor divine în comuniunea lor consubstanțială implică faptul că Tatăl, ca "principiu fără principiu", este originea primară a Duhului, dar că, în calitatea de Tată al Fiului Unul Născut, El este, împreună cu Acesta, principiul unic din care purcede Duhul" (Conciliul de la Lyon II: DS 850).

*În ciuda acestei explicații a Catehismului Bisericii Catolice, învățătura despre **Filioque** rămâne mai departe foarte ambiguă şi inadecvată pentru a putea fi armonizată cu Sinodul Ecumenic din 381. Este foarte dificil să înțelegem cum Tatăl este în acelaşi timp "prima origine a Duhului" şi "El este, cu Fiul, singurul principiu din care purcede Duhul".*

Mărturia ecumenică a faptului că Tatăl este "unica origine" a Sf. Duh a devenit în explicația Bisericii Romano-Catolice "prima origine", ceea ce înseamnă că implicit Fiul este, cumva, "a doua origine" a Duhului.

II. Dificultăți majore de armonizare a doctrinei tradiționale despre *Filioque* cu Crezul Ecumenic

Cele mai importante şi cele mai semnificative clarificări făcute în Documentul Vatican asupra purcederii Sf. Duh ne ajută să înțelegem în acelaşi timp diferențele dintre tradițiile latină şi greacă despre originea Sf. Duh şi ethosul comun de a exprima credința în Sf. Treime.

Cu toate acestea, există dificultăți majore în a armoniza cele două tradiții teologice. Vom încerca să le rezumăm:

1. **Includerea unilaterală** de către Biserica Latină a unei tradiții dogmatice particulare în Crezul Ecumenic mărturisit şi confirmat de Sinoadele Ecumenice;

2. **Nu există susţinere directă sau explicită a doctrinei despre *Filioque* în Sf. Scriptură** deşi, potrivit Bibliei, Sf. Duh este atât al Tatălui (Ioan 15, 26), cât şi al Fiului (Galateni 4, 6);

3. **Identificarea confuză a fiinţei veşnice a Sf. Duh cu harul şi adevărul descoperite în Hristos şi transmise de către Sf. Duh lumii (Ioan 16, 15)**;

4. **Dificultatea în a pune semn de egalitate între grecescul ἐκπόρευσις * (ekporeusis) şi latinescul *processio*** sau de a sesiza complementaritatea lor;

5. **Dificultatea de a pune în ecuaţie şi a asimila formula răsăriteană διά τοῦ Υιοῦ (dia tou Hiou)/per Filium cu cea occidentală de *Filioque***;

6. **Dificultatea de a pune în ecuaţie formula "sole Cause" cu formula "prima Origine", care se referă la Tatăl, cu formula "ca dintr-un singur principiu", care se referă atât la Tatăl cât şi la Fiul; sau cu formula "(Tatăl) este, cu Fiul, singurul principiu din care purcede Sf. Duh"**[12];

7. **Ambiguitatea formulei recente "comuniune consubstanţială" care este considerată ca singurul principiu ce se referă la purcederea Sf. Duh de la Tatăl şi de la Fiul**. În Documentul Vatican citim: "Faptul că în teologia latină şi alexandrină Sf. Duh purcede (προέισι - proeisi) de la Tatăl şi de la Fiul **în comuniunea lor consubstanţială**, nu înseamnă că substanţa sau esenţa divină este cea care purcede în El, ci că este comunicată de la Tatăl şi de la Fiul care o posedă în comun"[13].

Următoarea explicaţie defensivă a *Filioque* apare ca un nou efort spre armonizarea tradiţiei greceşti şi latineşti despre originea veşnică a Sf. Duh: "Dacă este situată corect, doctrina *Filioque* din tradiţia latină nu trebuie să conducă la o subordonare a Sf. Duh în Treime. Chiar dacă doctrina catolică afirmă că Sf. Duh purcede de la Tatăl şi de la Fiul în **comunicarea comuniunii lor consubstanţiale**, ea nu recunoaşte nicidecum realitatea relaţiei originale a Duhului Sfânt ca Persoană cu Tatăl, o relaţie pe care Părinţii greci o exprimă prin termenul ἐκπόρευσις (ekporeusis)"[14].

Considerăm că "**comuniunea consubstanţială**" nu poate fi acceptată ca "un singur principiu" al purcederii de la Sf. Duh, deoarece comuniunea înseamnă dăruire reciprocă în existenţa Persoanelor distincte, dar nu origini

---

[12] Vezi p. 13.

[13] *Ibidem*, p. 12.

[14] *Ibidem*, p. 14. A se vedea articolul nostru în franceză: "*Le Saint Ésprit procède du Père et repose dans le Fils*", în revista italiană "30 Jours", nr. 4/1996; versiunea românească în "Candela Moldovei", Iaşi, România, nr. 7-8, 1996.

(cauze) reciproce pentru comunicarea ființei lor ca mişcare a identității lor constitutive. De exemplu, comunicarea ființei divine a Tatălui către Fiul prin naştere nu poate fi identificată cu dăruirea Fiului către Tatăl ca expresie a comuniunii lor, deoarece Fiul nu este Izvorul sau Cauza Tatălui. Ambiguitatea formulei "**comuniune consubstanțială**" ca fiind originea sau principiul purcederii Duhului Sfânt constă în faptul că Sf. Duh nu poate fi, la rândul Său, origine pentru Fiul sau pentru Tatăl.

III. Semne de speranță şi perspective ecumenice

Cu toate acestea, în ciuda dificultăților existente în efortul de a armoniza doctrina despre *Filioque* cu Crezul Ecumenic, găsim în Documentul roman şi în practica mai nouă a Bisericii Romano-Catolice multe semne de speranță şi perspective ecumenice posibile pentru a depăși o controversă dogmatică şi teologică veche.

1. Documentul roman afirmă într-o formă clară că Crezul Ecumenic de la Niceea/Constantinopol este "normativ şi irevocabil", "o expresie a credinței comune a Bisericii şi tuturor creştinilor"[15].

2. Atâta vreme cât doctrina despre *Filioque* nu este relevantă pentru comunitățile catolice care folosesc limba greacă, Crezul Ecumenic este mărturisit în forma lui originală. O astfel de practică a fost permisă, de asemenea, romano-catolicilor care iau parte la întrunirile ecumenice.

3. În dialogul dintre Biserica Romano-Catolică şi cea Ortodoxă a început să se dezvolte o nouă convergență prin mărturisirea relației veşnice a Fiului cu Duhul Sfânt.

În acest fel, în primul raport despre "Taina Bisericii şi Euharistia în lumina Tainei Sfintei Treimi", acceptat unanim în 6 iunie 1982 la München, Comisia Internațională Reunită pentru Dialog Teologic dintre Biserica Romano-Catolică şi Biserica Ortodoxă afirmă: "Fără a vrea să rezolve încă dificultățile care s-au ridicat între Răsărit şi Occident cu privire la relația dintre Fiul şi Duhul, putem spune deja împreună că acest Duh, care purcede de la Tatăl (Ioan 15, 26) ca singur izvor în Treime şi care a devenit Duhul filiației noastre (Romani 8, 15), atât timp cât El este Duhul Fiului (Galateni 4, 6), este comunicat nouă în mod deosebit în Euharistie, de către acest Fiu asupra căruia El s-a aşezat în timp şi în veşnicie (Ioan 1, 32)"[16].

În lumina acestui text comun, se pare că o convergență sau chiar consensul poate fi realizat în jurul formulei "Sfântului Duh purcede de la

---

[15] *Ibidem*, p. 3-4.

[16] *Ibidem*, p. 3.

Tatăl şi se aşează peste Fiul". În acest context, este important să observăm că Documentul roman despre purcederea Sfântului Duh menționează faptul că explicația catolică medievală despre purcederea Sfântului Duh, făcută de Toma d'Aquino, nu exclude posibilitatea de a mărturisi că Sfântul Duh purcede de la Tatăl şi se aşează peste Fiul: "A spune că Sf. Duh se aşează sau sălăşluieşte în Fiul nu exclude purcederea Lui din Fiul; căci noi spunem şi că Fiul sălăşluieşte în Tatăl, deşi El purcede de la Tatăl" (*Summa Theologiae*, I a, q. 36, a. 2, 4, nm)[17].

4. Un semn de speranță deosebit şi o perspectivă ecumenică pozitivă constă în a înțelege şi mărturisi în mod ecumenic relația dintre Fiul şi Sfântul Duh nu pe baza unui text biblic, ci pe baza întregii Sfinte Scripturi, în mod deosebit Noul Testament, ne revelează viața Sfintei Treimi şi viața Bisericii ca popor al lui Dumnezeu, Trup al lui Hristos şi templu al Duhului Sfânt.

Din acest punct de vedere, este semnificativ că Documentul roman se sfârşeşte tocmai cu o listă de referințe din Noul Testament la relația dintre Persoanele divine ale Treimii în iubirea lor mântuitoare şi sacrificială față de omenire.

Concluzie finală

Documentul final asupra căruia ni s-a cerut să ne exprimăm este un punct de plecare bun pentru o reflecție mai sistematică şi ecumenică asupra credinței în Sfânta Treime în general şi asupra posibilității de a mărturisi împreună Unul şi acelaşi Crez Ecumenic, în special.

[17] *Ibidem*, p. 16, nota nr. 10.

SPIRITUALITATEA PSALMILOR ŞI MORALA SOCIALĂ A PROFEŢILOR

Durău, 20-22 iulie 1998

Bazele unui dialog spiritual iudeo-creştin se află în moştenirea comună a Sfintei Scripturi. Chiar dacă cele două tradiţii interpretează uneori diferit textele, întotdeauna vor exista teme comune de reflexie şi apropiere în respect şi adevăr. Beneficiind de sprijinul mai multor instituţii civile sau religioase, simozionul "Spiritualitatea Psalmilor şi morala socială a Profeţilor", desfăşurat în zilele de 20-22 iulie 1998 la Centrul "Sfântul Daniil Sihastrul" - Durău a arătat încă o dată că atunci când oamenii caută să se înţeleagă reciproc şi să intre într-un dialog de credinţă, ei aduc slavă unicului şi adevăratului Dumnezeu. Găzduit de Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, simpozionul a fost organizat de Secretariatul de Stat pentru Culte, Ambasada Statului Israel la Bucureşti, Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România şi Banca Internaţională a Religiilor. Participanţii au sosit la Durău în seara zilei de Sf. Ilie, iar lucrările simpoziomului au început în dimineaţa zilei următoare.

După salutul adresat tuturor celor prezenţi de D-l dr. Gheorghe F. Anghelescu, Ministru Secretar de Stat la Secretariatul de Stat pentru Culte, a urmat la cuvânt D-l Abraham Millo, Ambasadorul Statului Israel la Bucureşti, care a subliniat că într-un secol abundent în lumină şi întuneric este nevoie de o redescoperire şi o cultivare mai intensă a valorilor umane. D-l Iulian Sorin, Secretar general al Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România, a mulţumit pentru ospitalitatea generoasă de la Durău şi şi-a exprimat speranţa îmbunătăţirii pe mai departe a bunelor raporturi dintre evrei şi neevrei în România. Excelenţa Sa Petru Gherghel, Episcop romano-catolic de Iaşi, a salutat iniţiativa organizării unui astfel de simpozion într-un cadru natural atât de minunat, care îndeamnă la preamărirea lui

Dumnezeu: "La Durău avem imaginea unui Carmel care ne îndreptează spre frumusețile întregului pământ".

A urmat apoi cuvântul Eminenței Sale Menachem Hacohen, Rabinul șef al României, care a evidențiat nevoia unei lupte comune împotriva zeităților create de cultura decadentă a veacului nostru, împotriva idolilor născuți din egoismul materialist și din fundamentalismul fanatic. Dialogul între slujitorii cultelor trebuie să deschidă în fața contemporanilor porțile credinței să afirme mereu adevărul că moralitatea își are ultima ei sursă în voința Atotputernicului.

D-l Ministru Andrei Dimitriu, reprezentantul Primului Ministru al României, a arătat că în contextul tradiției bunei conviețuiri între români și evrei, relațiile culturale și religioase pot fi însoțite și de cooperarea economică dintre țara noastră și Statul Israel.

În calitate de gazdă a întrunirii, I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei și Bucovinei a arătat că există cel puțin două rațiuni pentru organizarea întrunirilor de acest gen: bogăția spirituală comună (Lege, Psalmi, Profeți) și responsabilitatea comună iudeo-creștină față de civilizația modernă, care este produsul gândirii iudeo-creștine. Trebuie să fim într-un dialog permanent și să legăm împreună spiritualitatea Psalmilor și morala socială a Profeților. Preoții, monahii și credincioșii ortodocși din Moldova ar dori să vadă Țara Sfântă, întrucât în inimile lor ea le este foarte apropiată.

Au mai fost prezenți la Durău: P.S. Episcop Ioachim al Hușilor, P.S. Virgil Bercea, Episcop greco-catolic de Oradea, personalități ale spirtualității iudaice din diferite țări: Shear Yashuv Cohen, Rabin șef de Haifa și șeful Prezidiului rabinilor din Israel, Mordechai Piron, Rabin șef emerit al Forțelor de apărare din Israel și Șef rabin emerit de Zürich, René Samuel Sirat, Rabin șef emerit al Franței și Președintele Conferinței Europene a Rabinilor, David Rosen, Șef rabin emerit al Irlandei, Director al Ligii anticalomnie din Israel și legătură cu Vaticanul, Președintele Consiliului de coordonare interreligioasă din Israel, Președintele Conferinței internaționale despre religie și pace, Naumi G. Cohen, Cercetător asociat distins Wolfson și Președintele "Moștenirii evreiești" de la Universitatea din Haifa, Prof. Michael Zvi Nehorai, de la Departamentul de Filosofie al Universității "Bar Ilan" și "Ramat Gan", Rabbi Naftali Rothenberg, Rabin principal al "Har Adar", Copreședinte al Structurii gândirii și identității evreiești contemporane, Eliezer Yossef Glantz, Rabin din București, Noam Yaffe, Directorul programului român "Vocea Israelului", David Saranga, Consilier la Ambasada Israelului din București, George Cârstoiu, Director la Banca Internațională a Religiilor - București, profesori de teologie de la facultățile ortodoxe din București, Sibiu și Iași, specialiști de la Secretariatul de Stat pentru Culte.

Ziua de marți, 21 iulie a.c., a fost consacrată Psalmilor: Rabinul Shear Yashuv Cohen a prezentat un referat despre "Ierusalimul în Psalmi", iar despre frumusețile netrecătoare ale poemelor davidice au vorbit apoi Rabinul Naftali Rothenberg, Profesorul Zvi Nahorai și Rabinul René Samuel Sirat. D-l David Rosen s-a oprit după aceea asupra legăturii interioare profunde dintre lirica Psalmilor și cuvântul inspirat al Profeților: ambele sunt dimensiuni ale credinței și trăirii în Dumnezeu, evlavia personală a omului care se roagă nu poate fi despărțită de respectul și iubirea pentru semeni. Pr. prof. dr. Emilian Cornițescu, de la

Facultatea de Teologie Ortodoxă din București, a prezentat referatul cu tema "Mesajul etic al Profeților și actualitatea lui".

Morala socială a Profeților a fost abordată sub diferite aspecte în expunerile și luările de cuvânt din ziua de miercuri, 22 iulie a.c. Astfel, după discursul Rabinului Mordechai Piron, au urmat expunerile Pr. prof. dr. Dumitru Abrudan, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Sibiu ("Dreptatea socială în scrierile biblice"); Pr. prof. dr. Petre Semen de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iași ("Etica socială la Profeții Amos și Isaia"); Pr. prof. Gheorghe Popa, de la aceeași Facultate ("Profeții biblici - apărători ai demnității umane").

Concluziile simpozionului au fost sintetizate în comunicatul redactat la încheierea lucrărilor, pe care îl prezentăm mai jos.

Această primă întrunire iudeo-creștină, desfășurată într-o atmosferă de smerenie și rugăciune, este dătătoare de speranță pentru viitor. După o parabolă pe care o putem întâlni în tradiția rabinică dar și în spiritualitatea patristică răsăriteană, noi, oamenii, suntem așezați pe circumferința unui cerc având în centru pe Bunul Dumnezeu. Cu cât ne apropiem mai mult de El, cu atât adunăm mai multă lumină în suflete și ne simțim mai aproape unii față de alții.

Pr. Nicolae Dascălu
Consilier Cultural

COMUNICAT COMUN
AL PARTICIPANȚILOR LA SIMPOZIONUL INTERNAȚIONAL "SPIRITUALITATEA PSALMILOR ȘI MORALA SOCIALĂ A PROFEȚILOR"

În perioada 20-22 iulie 1998, la Centrul "Daniil Sihastrul" de la Mănăstirea Durău, județul Neamț, România, s-a desfăşurat Simpozionul internațional iudeo-creştin cu tema "Spiritualitatea Psalmilor şi morala socială a Profeților".

Simpozionul a fost găzduit de Mitropolia Moldovei şi Bucovinei şi organizat de Secretariatul de Stat pentru Culte, Ambasada Statului Israel la Bucureşti, Federația Comunităților Evreieşti din România şi Banca Internațională a Religiilor.

Această întâlnire dintre reprezentanți ai religiei mozaice şi teologi creştini ortodocşi a reunit importante personalități ale spiritualității iudaice din diferite țări, reprezentanți ai Guvernului României şi Ambasadei Israelului, reprezentanți ai Bisericii Catolice din România, profesori de Teologie biblică de la Facultățile ortodoxe din Bucureşti, Sibiu şi Iaşi.

Din referatele prezentate şi din dialogurile care au urmat s-a constatat dorința de aprofundare a legăturilor care există între cele două mari tradiții

spirituale (iudaică şi creştină), căutarea posibilităţilor de dezvoltare a relaţiilor interumane şi interreligioase.

Au fost subliniate, în special, următoarele aspecte:

1. Întrunirea internaţională iudeo-creştină de la Durău din 20-22 iulie 1998 a fost un eveniment binecuvântat şi plin de semnificaţii, fiind prima de acest gen din România.

2. Tema acestei întruniri, "Spiritualitatea Psalmilor şi morala Profeţilor", a fost studiată într-o atmosferă de rugăciune, de gândire teologică, dialog şi prietenie.

3. Întrunirea iudeo-creştină din România a evidenţiat convingerea comună că spiritualitatea Psalmilor şi morala Profeţilor conţin Cuvântul lui Dumnezeu dătător de viaţă şi constituie o valoare şi o actualitate permanentă pentru viaţa religioasă, morală şi socială.

4. Reprezentanţii celor două religii (mozaică şi creştină), participanţi la această întrunire, au exprimat convingerea comună că Psalmii şi Profeţii ne cheamă să mărturisim şi să lăudăm totdeauna pe Dumnezeu Cel veşnic viu, Făcătorul cerului şi al pământului, Domnul istoriei, să-L iubim pe Dumnezeu şi să respingem toţi idolii pe care-i naşte păcatul şi egoismul, dorinţa de stăpânire şi bogăţie. Cu cât ne apropiem mai mult de Dumnezeu, cu atât ne apropiem mai mult unii faţă de alţii.

5. Psalmii şi Profeţii ne cheamă să apărăm şi să promovăm demnitatea fiecărui om creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, să respingem extremismele, xenofobia, fundamentalismul fanatic şi violenţa, să căutăm pacea, să promovăm toleranţa, să ajutăm pe sărac şi pe văduvă, să căutăm dreptatea şi să arătăm iubire, în toate împrejurările, să chemăm pe Dumnezeu şi viaţa binecuvântată de El.

6. Psalmii şi Profeţii cheamă pe toţi oamenii şi pe toate popoarele la pocăinţă pentru păcate, la fapte bune, la mântuire şi viaţă veşnică. Psalmii şi Profeţii ne arată sfinţenia şi iubirea milostivă a lui Dumnezeu pentru oameni şi cer ca oamenii să caute sfinţenia, dreptatea şi pacea.

7. Întrunirea iudeo-creştină din România a constituit un moment important de afirmare a tradiţiei biblice comune, de cunoaştere reciprocă şi de apropiere între reprezentanţi ai religiei iudaice şi ai religiei creştine, de apropiere între România şi Israel. Această întrunire a mărit dorinţa multor creştini din România de a cunoaşte mai bine tradiţia iudaică şi Locurile Sfinte din Israel.

CUVÂNTĂRI LA DESCHIDEREA SIMPOZIONULUI
- 20 iulie 1998 -

Cuvântul de deschidere al Domnului Secretar de Stat pentru Culte, Gheorghe F. Anghelescu

Am onoarea de a deschide acest simpozion iudeo-creştin, care, după ştiinţa noastră, este prima manifestare de genul acesta din Europa de Sud-Est. În ţările ortodoxe nu a mai existat un asemenea simpozion. Am intitulat simpozionul acesta **Etica socială a profeţilor şi spiritualitatea psalmilor** încercând să apropiem învăţăturile noastre, popoarele noastre cât mai mult. Între spiritualitatea noastră şi cea iudaică există foarte multe punţi şi sunt convins că tot aşa pot exista punţi între popoarele noastre astăzi. Vreau să anunţ şi pe această cale că cei care au patronat această manifestare sunt Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, Federaţia Comunităţilor Evreieşti din România, Ambasada Statului Israel la Bucureşti, Banca Internaţională a Religiilor şi instituţia noastră, Secretariatul de Stat pentru Culte. Consider că în aceste zile vom putea găsi multe modalităţi de înţelegere în învăţăturile noastre, credinţele noastre şi sunt convins ca va fi una dintre cele mai frumoase manifestări din ţara noastră din acest an în domeniul religios. Să ne ajute Dumnezeu!

Cuvântul Excelenţei Sale, Domnul Millo, Ambasadorul Israelului la Bucureşti

Eminenţa Voastră, Şef Rabinul Evreilor din România, stimaţi Rabini oaspeţi, Înalt Prea Sfinţiţi şi Prea Sfinţiţi Ierarhi, Domnule Ministru Anghelescu, Domnule Ministru Dimitriu, doamnelor şi domnilor.

Bine aţi venit la această primă unică întâlnire din istoria relaţiilor bilaterale dintre Israel şi România. Avem privilegiul de a avea în mijlocul nostru somităţi spirituale din Franţa, România şi Israel. Participanţii evrei reprezintă o mică naţiune, care s-a folosit de visuri, speranţe şi puterea cuvântului pentru a îndeplini promisiunea divină şi pentru a crea idei morale înălţătoare. Anul acesta noi marcăm 50 de ani de relaţii diplomatice continue, neîntrerupte între România şi Israel. Noi, evreii şi românii, am investit eforturi considerabile şi am ajuns la o bună înţelegere a intereselor noastre comune, a priorităţilor noastre comune, chiar şi a sensibilităţilor noastre comune. Mulţumim Atotputernicului pentru aceasta. A fost nevoie de multă răbdare şi de foarte

multă grijă pentru a clădi şi consolida aceste legături de prietenie. Şi în prezent din iniţiativa Domnului Doctor Anghelescu noi vom adăuga o nouă dimensiune a acestor relaţii şi vom încerca împreună să găsim sensul cel mai important al valorilor care ne călăuzesc în viaţă.

Acest secol, secolul al XX-lea, a cunoscut o abundenţă de întuneric şi lumină. Civilizaţia, în termeni de tehnologie, a avansat rapid, dar, cultura, în termeni de valori umane, a rămas, din păcate, în urmă. Ne apropiem de un nou mileniu şi cred că a sosit timpul de a se întreprinde noi eforturi, mai ales din partea învăţaţilor, cu scopul de a încerca să creeze o apropiere, de a încerca să facă lumină, de a încerca să respingă ignoranţa, de a încerca să sporească pacea.

Sper că am vorbit în asentimentul dumneavoastră tuturor, şi doresc tuturor o întâlnire revelatoare care va spori înţelegerea şi mai ales înţelegerea între un popor şi celălalt popor. Vă mulţumesc.

Cuvântul Domnului Iulian Sorin, Secretar General al Federaţiei Comunităţilor evreieşti din România

Înalt Prea Sfinţite Părinte Mitropolit, Prea Sfinţiţi Episcopi, Eminenţa Voastră, Domnule Şef Rabin, Eminenţele Voastre, Şefi rabini şi Mari Rabini, Excelenţa Voastră, Domnule Ambasador al Statului Israel, Excelenţele Voastre Domnilor Miniştri, Prea Cucernici Părinţi Profesori, doamnelor şi domnilor,

Îngăduiţi-mi să îndeplinesc o îndatorire de onoare aducându-vă, din partea conducerii Federaţiei Comunităţilor evreieşti din România, un salut cordial şi urări de succes lucrărilor dumneavoastră.

Academicianul Cajal, Preşedintele Comunităţii noastre, care ar fi dorit să fie prezent la aceste lucrări este prezent în Statele Unite în delegaţia prezidenţială, care efectuează o vizită oficială în Statele Unite şi ca atare nu putem să ne bucurăm de prezenţa sa aici.

Într-o lume tensionată în care nu arareori conflicte interconfesionale şi interetnice duc la pierderi de vieţi omeneşti, iată că noi, aici, în România, la poalele Ceahlăului, beneficiem de ospitalitatea generoasă a Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Daniel, parcurgem o experienţă unică a unui dialog iudeo-creştin. Am convingerea că reverberaţiile acestei lucrări vor contribui la îmbunătăţirea pe mai departe a bunelor raporturi între evrei şi ne-evrei.

Datorăm această reuniune iniţiativei Marelui Rabin Menahem Hacohen, care, în consfătuirea avută cu Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel, cu Excelenţa Sa Ambasadorul Israelului, Cu Excelenţa Sa Domnul Ministru al Cultelor, la care s-a alăturat cu entuziasm Monseniorul Petru Gherghel, Episcopul Romano-Catolic de Iaşi, s-a putut organiza acest dialog reprezentând o experienţă unică atât în România, cât şi în multe alte ţări Europene.

Trebuie subliniată participarea unor personalități proeminente din țară și străinătate, din viața iudaică ca și din viața creștină. Noi considerăm că toți cei care își aduc contribuția la reușita acestor acțiuni merită mulțumirile și afecțiunea noastră.

Aș dori ca, în chip deosebit, să amintesc despre contribuția deosebită a domnului Consilier Saranga și a expertului de la Secretariatul de Stat pentru Culte, d-ra Iulia Drăgan care au organizat partea pragmatică a acestei întâlniri. Aș dori ca să aduc mulțumiri Băncii Internaționale a Religiilor, care a înțeles să sponsorizeze o parte din acțiunile ce s-au întreprins pentru organizarea acestei manifestări.

Încrezători în biruința gândurilor bune, vă doresc succes în desfășurarea lucrărilor dumneavoastră.

Cuvântul Prea Sfințitului Petru Gherghel
Episcopul Romano-Catolic de Iași

"Lăudați pe Domnul toate neamurile, lăudați-L toate popoarele" (Ps. 116, 1).

Este invitația pe care ne-o face psalmistul și la care noi aderăm azi într-un chip deosebit.

Înalt Prea Sfinția Voastră, Domnule Șef Rabin, Stimați Șefi Rabini și Rabini, Domnilor Miniștri, stimați oaspeți și dragi părinți. Iată se împlinesc astăzi dorințele noastre, ale Înalt Prea Sfințitului și ale celor care reprezintă Testamentul cel dintâi ca să ne unim în acest loc minunat pentru a-L preamări pe Dumnezeu.

Sunt fericit să pot lua parte la un asemenea simpozion iudeo-creștin, și îl consider ca pe un semn providențial în fața mileniului pe care îl așteptăm. Este de fapt dorința Dumnezeului nostru, care este același Părinte, ca toate popoarele să se unească în această preamărire a Lui. Sunt fericit să iau parte la acest simpozion mai ales știind că Sfântul Părinte, Papa Ioan Paul al II-lea, a promovat și promovează asemenea inițiative, care, consider eu, corespund sentimentului unui adevărat creștin când se îndreaptă spre un frate mai mare.

În acest sens, mulțumesc Înalt Prea Sfințitului și organizatorilor că am fost invitați aici din partea Bisericii Catolice, Bisericii Latine și Bisericii Greco-Catolice, să ne unim sentimentele noastre și eforturile noastre în această preamărire comună cu frații noștri și invitații noștri.

Înalt Prea Sfințitul amintea ieri de Proorocul Ilie și de Muntele Carmel. Consider că aici la Durău putem vedea imaginea unui Carmel care ne îndreaptă cu privirea spre frumusețile întregului nostru pământ. În acest sens, vă rog să-mi permiteți ca să asigur acest simpozion de rugăciunea pe care noi o facem ca acest început să crească.

Dumnezeu să ne binecuvânteze pe toți!

Cuvântul rostit de Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei la deschiderea simpozionului

Eminenţa Voastră, Domnule Rabin Şef, Eminenţele Voastre Şefi Rabini, Prea Sfinţiile Voastre şi Excelenţele Voastre, dragi participanţi la acest simpozion internaţional,

Înainte de toate doresc să transmit din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist binecuvântarea şi salutul său pentru acest simpozion. Ieri am fost la Toplița la un mare eveniment: aniversarea a 130 de ani de la naşterea Patriarhului Miron Cristea, primul patriarh al României. Cu acest prilej, patriarhul actual al României, Prea Fericitul Părinte Teoctist, a exprimat regretul că nu poate participa la acest simpozion, fiindcă trebuia să se întoarcă îndată la Bucureşti pentru unele responsabilităţi urgente pe care le are. Prea Fericirea Sa s-a născut în Moldova, la Botoşani, şi îşi aduce aminte de atmosfera plăcută, deosebit de prietenească, între comunitatea evreiască şi comunitatea creştină ortodoxă. Şi se bucură că în toamnă, în august, când vom avea o altă întrunire internaţională organizată împreună cu comunitatea San Egidio şi Preşedinţia de stat a României, va avea prilejul să vă salute pe mulţi dintre dumneavoastră care veţi fi prezenţi la acea întrunire de la Bucureşti.

Din partea noastră vă adresăm un cald şi prietenesc salut de bine aţi venit! Aici în Moldova, aşa cum a spus şi Domnul Ministru, avem o bogată tradiţie de convieţuire astfel că în unele oraşe, cum ar fi Darabani şi Dorohoi, 70% din populaţia lor au fost evrei până la al doilea război mondial. Iar în oraşul Iaşi în 1940 - citeam într-o carte în Elveţia - 40% din populaţie era formată din evrei şi se pare că sinagoga din Iaşi este a doua în Europa răsăriteană, ca vechime, după cea din Praga.

Suntem deosebit de onoraţi de acest eveniment pentru că are loc aici, la Durău, în Mitropolia Moldovei şi Bucovinei. Noi avem în această eparhie a Iaşilor peste 2500 de monahi şi monahii; toţi ar dori să vadă Ţara Sfântă. Avem 804 parohii, deci aproape 1500 de preoţi şi diaconi în toată Mitropolia, care, iarăşi, împreună cu credincioşi din parohiile lor, ar vrea să viziteze Ţara Sfântă. De aceea, ne străduim să facem un aeroport internaţional la Iaşi, să avem legătură directă Iaşi-Ierusalim, să dezvoltăm şi mai mult relaţiile spirituale.

Am vizitat ţara dumneavoastră de trei ori şi sunt deosebit de bucuros fiindcă după ce am văzut Locurile Sfinte altfel înţeleg Sfânta Scriptură. În 1994 am participat la simpozionul internaţional iudeo-creştin organizat de statul Israel împreună cu Vaticanul. Eminenţa Sa, Domnul David Rosen, a

fost organizatorul principal, şi de atunci mi-a venit gândul să organizăm şi la noi un seminar iudeo-creştin. Eminența Sa, Marele Rabin al Franței a fost acolo, şi ceea ce ne-a impresionat la acea întrunire de la Ierusalim, care a adunat 500 de persoane din 100 de țări, a fost ataşamentul pe care rabinii îl au față de Revelația divină. Acest fapt ne-a încurajat foarte mult, fiindcă Sfânta Scriptură ne arată care este voința lui Dumnezeu în istorie.

Întrunirea noastră de la Durău şi întrunirile care sperăm că vor continua între creştini şi iudei au două rațiuni principale.

Mai întâi, avem o bogăție spirituală comună, o Revelație divină comună exprimată în Lege, Psalmi şi Profeți, în special. Psalmii şi profeții sunt inima cultului ortodox creştin şi a celui catolic. Nu avem o slujbă ortodoxă fără Psalmi, iar în ajunul marilor sărbători ortodoxe citim câte două sau trei profeții (paremii) iar în toată orientarea pastorală şi socială, Sfinții Părinți ai Bisericii s-au inspirat din profeții Sfintei Scripturi. Profeții apără demnitatea umană, atunci când ea este umilită sau uitată, iar atunci când oamenii se îndepărtează de Dumnezeu, profetul reaminteşte care este voința lui Dumnezeu în istorie.

În al doilea rând, menționăm faptul că iudeii şi creştinii au o responsabilitate comună față de civilizația modernă, contribuind, într-o anumită măsură, la formarea ei, mai ales în domeniul ştiințific, social şi etic. În mare parte ea se secularizează, s-a îndepărtat de rădăcinile sfinte de origine, dar ceea ce este lumină şi ceea ce este pozitiv în civilizația modernă vine, în primul rând, din credința iudeo-creştină. Iată de ce toate comunitățile religioase trebuie să păstreze dimensiunea profetică, adică aceea de a arăta care este voia lui Dumnezeu pentru viața lumii.

Aceste două rațiuni principale motivează un dialog al nostru permanent. Apreciem deja începutul foarte frumos pe care l-a făcut Eminența Sa, Rabinul Şef al României, pentru că are deodată o gândire socială şi spirituală. Ceea ce este foarte important în aceste zile, este tocmai să legăm împreună Psalmii şi Profeții, spiritualitatea Psalmilor şi morala Profeților.

Noi vă spunem încă o dată bine ați venit, vă mulțumim pentru faptul că ați venit de la distanțe atât de mari aici între munți şi sperăm ca muntele să ne inspire o elevație spirituală. Mulțumim tuturor vorbitorilor care au luat cuvântul şi au transmis mesajul instituțiilor pe care le reprezintă.

Cuvântarea Rabinului Menahem Hacohen - Mare Rabin al evreilor din România - la deschiderea dialogului evreo-creştin pe tema: "Cartea Psalmilor" şi "Morala viziunii profeţilor"

Înalt Prea Sfinţite Mitropolit Daniel - gazda acestei Onorate Adunări, membri ai Prezidiului, stimaţi rabini, clerici şi academicieni, Excelenţele voastre - Dommule ministru al cultelor, Dr. Anghelescu, şi Dommule ambasador al Statului Israel, Avi Millo, Dommule secretar general al Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România, Avi Iulian Sorin, Dommule Episcop al Bisericii Catolice de Iaşi, Dr. Petre Gherghel, stimaţi participanţi la acest important Dialog evreo-creştin,

La începutul cuvântului meu aş dori să rezerv o binecuvântare de viaţă lungă cu ani buni Înalt Prea Sfinţiei Sale, Mitropolitul Daniel, care sărbătoreşte azi ziua de naştere şi să adaug o cunună de calde urări la cununa de flori care i-a fost oferită. Totodată am şi onoarea să-i ofer Înalt Prea Sfinţiei Sale cartea "Geneza", în limba profeţilor într-o ediţie deosebită şi ilustrată, având şi un comentar al meu propriu.

Stimaţi participanţi, remarcabile şi onorate personalităţi,

Profetul Maleahi spune (3, 16): "Atunci s-au convorbit cei cu frică de Dumnezeu, iar Dumnezeu a ascultat şi a auzit şi s-a scris Cartea Amintirii în faţa Lui pentru cei ce se tem de Dumnezeu şi pentru cei care respectă numele Lui".

Această întâlnire dintre culte, a personalităţilor de cult, credincioşi religiei mozaice şi Halahei, cu personalităţi de cult, credincioşi religiei creştine şi Bisericii, se întemeiază pe cuvintele profetului Avacum (2, 4): "Şi Ţadikul (omul drept) să trăiască cu a sa credinţă". Tema dialogului este de studiu filozofic. Scopul său este de înţelegere între religii şi de sporire a păcii şi a bunăvoinţei în viaţa omenirii. Trebuie cunoscute sensurile temelor ce vor fi discutate, spre a face din ele un mesaj de credinţă pentru omul modern - în general - şi pentru tineret în special.

Două subiecte prezentăm spre discutare în dialogul dintre religii: **unul - de mulţi cunoscut şi discutat - "Cartea Psalmilor în tradiţia religiilor"; al doilea -"Morala în viziunea profeţilor"**.

Înainte de toate, voi spune - cu încuviinţarea Dumneavoastră - câteva cuvinte despre importanţa acestei întâlniri.

De fapt, ne găsim într-o perioadă care ar trebui să înlăture grija din sufletele noastre. Cele două imperii care au reprezentat în lumea de azi

domnia nelegiuirii şi ideologia necredinței - fascismul şi bolşevismul comunist - s-au prăbuşit şi s-au descompus în văzul nostru şi nu mai amenință să smulgă din sufletele noastre credința în Dumnezeu, după cum nu mai pot să încarcereze spiritul omului, să-i deformeze gândirea, să-i înrobească sufletul, să-i fure libertatea şi să-i lezeze corpul până la a-i lua viața.

După cum am spus, domniile răului şi ale nelegiuirii s-au prăbuşit şi dansul lor satanic s-a stins odată cu ele. Cu toate acestea, nu avem voie să ne ascundem capul în cărți şi să spunem: "Fii pe pace, lume, şi pace ție, suflet al meu!". E destul să privim cu atenție ceea ce se petrece în lume, ca să înțelegem că încă n-au trecut pericolele. Asupra lumii şi a omenirii planează două pericole mari şi permanente:

Unul este **egoismul material, care afirmă: "fiecare pentru sine"** - un pericol de o gravitate fără margini. Aceasta aduce după sine violența şi huliganismul, droguri şi sinucideri şi toate acestea sub masca libertății omului.

Celălalt pericol, care plutește ca un nor negru peste capul nostru, nu e mai mic decât primul şi este reprezentat prin negrul *fundamentalism*, care este, în totalitate, extremism şi fanatism, ură şi rasism, antisemitism şi prigonirea celui diferit şi a străinului. E un pericol care se întinde ca o molimă şi câştigă teren în colectivități religioase din Răsărit, dar şi din Apus.

Într-un asemenea timp şi în fața unor asemenea pericole, există necesitatea urgentă ca oamenii de diferite religii şi credințe să se întrunească ca să discute între ei şi, împreună, să caute drumurile cu care pot ajunge la inima acestei generații. Este de datoria conducătorilor religioşi să acționeze, fiecare după specificul credinței sale şi al țării sale, printre cei de religia lor şi, prin convorbiri sincere, de la inimă la inimă, să deschidă în fața celor din această generație porțile credinței în dezvăluirea Divinității, care este ceea ce e permanent în om.

Sarcina noastră ca oameni de cult şi de spiritualitate este de a nu ne limita la activitatea noastră între cei patru pereți ai casei de rugăciune şi ai lăcaşurilor de cult. Avem datoria de a ieşi din locul nostru şi de a ne îndrepta paşii spre orice loc în care se găsesc oameni, să deschidem drumuri noi spre mințile şi inimile oamenilor moderni şi ale celor tineri, să le vorbim pe înțelesul lor şi să trezim în sufletul lor credința în Dumnezeu după cuvântul unuia dintre cei mai mari înțelepți ai poporului nostru: "Dumnezeu se ascunde de om, pentru ca omul să-l caute". Când acest înțelept a fost întrebat de discipolul său: "Unde se află Dumnezeu?", el i-a răspuns: "Oriunde e lăsat să intre!".

*

* *

La capătul secolului al XX-lea, în lumea aceasta a noastră, divizată şi complicată, omul - cunună a Creaţiei - a ajuns la realizări ştiinţifice şi tehnologice impresionante, până la a fi asociat la procesul de creaţie. Cu toate acestea, nu trebuie să facem abstracţie de faptul că, în pragul celui de-al XXI-lea secol, omenirea stă la o răspântie de drumuri şi în faţa ei este un mare indicator, care ne întreabă: "ÎNCOTRO?"

Un drum - şi acesta este drumul vieţii - duce omenirea la cunoaşterea că omul a fost creat după chipul lui Dumnezeu. Este suficient să amintesc faptul că primul astronaut american a ajuns la această cunoaştere când a ajuns pe Lună şi, de mult entuziasm, a exclamat cu imensă emoţie şi în mod spontan: "La început a creat Dumnezeu cerul şi pământul!" (Geneza 1, 1). Acest drum al vieţii îi porunceşte omului să menţină faptele sale şi realizările sale în limitele binelui, a ceea ce e îngăduit şi e folositor, a ceea ce e constructiv şi util în lumea asta.

Un alt drum este al ateilor, al celor fără credinţa în Dumnezeu, al oamenilor care permit forţelor distructive să folosească în scopuri rele realizările ştiinţei şi ale unor importante cercetări, să utilizeze aceste realizări pentru dezvoltarea şi perfecţionarea mijloacelor de luptă ucigătoare, a armamentului chimic, biologic şi atomic, ca şi multiplicarea genetică insuficient cercetată sau, în unele cazuri, chiar total necercetată. Este un drum care poate duce la distrugerea Globului Pământesc şi a tot ce este în el, la sfârşitul Pământului şi al tuturor locuitorilor lui.

Stimaţi şi învăţaţi conducători spirituali,
Distinse şi onorate înalte personalităţi,

Avem în această istorică adunare, toţi factorii care doresc supravieţuirea, întrucât - după a mea cunoştinţă - este pentru prima dată când are loc o discuţie interconfesională atât de largă între reprezentanţi de frunte ai Bisericii şi reprezentaţi de frunte ai Iudaismului Halahic Ortodox.

Este adevărat că de mai mult timp are loc un dialog interconfesional iudeo-creştin, care a adus după sine o atmosferă de înţelegere şi de comunicare între cele două religii şi publicarea unei Declaraţii Oficiale din partea Vaticanului, care exprimă părere de rău şi regret faţă de atitudinea aproape indiferentă a lumii creştine şi a Bisericii în faţa suferinţelor poporului evreu în perioada întunecată a Holocaustului din Europa, ca şi cu

privire la dezinteresul manifestat de Biserică față de atâtările antisemite care au dominat Europa în perioada premergătoare Războiului al Doilea Mondial.

Avem aici datoria de a menționa **Declarația curajoasă şi morală a Papei Ioan Paul al II-lea, care a calificat antisemitismul, în mod categoric şi fără echivoc, drept "UN PĂCAT FAȚĂ DE DUMNEZEU ŞI O CRIMĂ FAȚĂ DE OMENIRE"**.

De asemenea, datorită poziției deosebite a Bisericii Catolice, există azi şi o expresie diplomatică a relațiilor de înțelegere care s-au creat în dialogul iudeo-creştin, aceasta fiind reprezentată prin relațiile diplomatice depline stabilite între Vatican şi Statul Israel.

Stimate şi onorate personalități,

Nu voi ascunde în fața dumneavoastră că noi aşteptăm ca un act asemănător de înțelegere şi de sensibilitate față de suferințele evreilor să vină şi din partea Bisericii Ortodoxe din această țară. Lucrul e important şi necesar, căci suntem martorii unor manifestări de antisemitism ale unor extremişti din gâtlejul cărora țâşneşte o periculoasă frazeologie de fals patriotism, în mâna cărora este sabia extremismului satanic, venin şi ură este în vorba lor, otravă ucigătoare e pe limba lor.

*

* *

După ce am spus ce gândesc şi am prezentat în fața Dumneavoastră câte ceva din ideile care privesc reuniunea noastră, îmi voi permite să fac primul pas în domeniul dezbaterii noastre privind "**Morala în viziunea profeților noştri**" şi, în acest domeniu, am onoarea să prezint două întrebări fundamentale, bazate pe observațiile a doi gânditori evrei din Ierusalim: cercetătorul în domeniul religiilor -Prof. David Ploser şi cercetătorul Bibliei - Amos Haham.

Prima întrebare: Ce este morala? Este, oare, morala o chestiune care aparține firii omului sau este o problemă a ordinii sociale?

În această problemă s-au pronunțat filosofi greci din lumea antică. Unii dintre ei au spus că spiritul moralității îi vine omului din însăşi ordinea lucrurilor şi dintr-un fel de consens social care e menit să-i apere pe oameni de fiarele răpitoare. Oamenii s-au organizat şi au creat societatea şi

moralitatea socială. Unii dintre aceşti filosofi au spus că morala nu e doar o chestiune de ordine socială, ci e legată de firea omului, care are în sine forţe ale binelui. Şi, după cum morala aparţine firii omului, aşa şi sentimentul religios aparţine şi el firii omului; şi chiar dacă nu în mod direct, dar în mod indirect izvorăsc - şi moralitatea şi sentimentul religios - din aceeaşi sursă. Şi una şi alta au, în mod firesc, izvorul în Dumnezeirea bună şi făcătoare de bine, care se dezvăluie omului pe aceste două căi, el fiind creat după chipul lui Dumnezeu.

Odată cu aceasta trebuie spus adevărul că şi dacă nu era Biblia, moralitatea ar fi existat totuşi în lume. Popoarele vechi, care n-au studiat Biblia şi n-au auzit de "morala profeţilor", n-au fost nici ele străine de morală. Realităţile istorice atestă că popoare şi mari personalităţi care n-au auzit de Biblie şi n-au cunoscut-o (chinezul Confucius, Budha, creatorii Stoa ş.a.) au creat modele înalte şi perfecţionate de morală care nu cad şi nu sunt mai prejos de morala biblică. Şi atunci, ce vine Biblia să ne învețe?

Biblia ne învaţă ceea ce este esenţial în Tora şi Profeţi şi anume dezvăluirea Dumnezeirii şi Revelaţia Divină în orice lucru şi situaţie, după cum spune înţeleptul evreu Rabbi Shlomo ibn Gabirol: "Noi suntem în Dumnezeu şi Dumnezeu este în noi".

Odată cu expunerea acestor idei, simt nevoia de a spune şi a sublinia că până şi cea mai simplă credinţă cere morală şi, cu cât credinţa e mai complexă, morala ei este mai înaltă şi este mai complexă. Şi, odată ajunşi aici, trebuie să ne punem şi

Întrebarea a doua: Oare interdicţiile şi poruncile morale din Biblie sunt astfel doar pentru că aşa este voia lui Dumnezeu? Şi, dacă Dumnezeu ar fi vrut cumva altfel, atunci ar fi fost - de exemplu - spunerea minciunii o poruncă morală înaltă şi iubirea aproapelui, a fratelui, o însuşire detestabilă?

Sau, putem noi spune că principiile moralei au o valabilitate absolută şi că ele nu depind de voinţa Creatorului ci, prin firea interioară a lucrurilor, totul trebuie să fie astfel şi nu altfel?

Aprofundarea textelor Bibliei arată că e preferabilă ipoteza a doua. Binele, morala, dreptatea şi corectitudinea au o existenţă de sine stătătoare şi, din acest punct de vedere principiile morale de mai sus fac parte din natura lui Dumnezeu şi însuşi Dumnezeu există prin ele. Acesta şi este înţelesul cuvintelor din Tora în care, ca răspuns la rugămintea lui Moise: "Arată-mi, Te rog, splendoarea Ta!" (Exod 33-34), i s-au expus principiile milei cu care Dumnezeu conduce lumea Sa. Şi, de aceea, pentru că dreptatea are o putere care îl obligă şi pe Dumnezeu, a putut Avraam să întrebe, cu temei: "Cel ce judecă toată lumea nu va face dreptate?" (Geneza 18, 25). Şi, tot de aceea, a putut Iov să spună cuvinte aspre faţă de Cel de

Sus şi să-şi exprime dorința de a-L chema pe Dumnezeu la judecată pentru nedreptatea pe care i-a făcut-o.

Nu este, ferească Dumnezeu, în acest raționament, nici o aluzie că Dumnezeu ar fi supus cumva legilor moralei din cauza unei vătămări a puterii Lui nemărginite. Morala şi Dreptatea sunt împletite, în toate scrierile sfinte, cu Înțelepciunea. Morala şi Dreptatea provin din izvorul Înțelepciunii Divine cu care Dumnezeu a creat lumea. Şi, după cum este absurd să vedem o vătămare a puterii Lui în faptul că 5+5=10, aceasta fiind în natura numerelor, tot aşa nu este firesc să vedem o vătămare în faptul că afirmăm că porunca "Iubeşte pe aproapele tău ca pe tine însuți" este o poruncă morală în firea lucrurilor.

Şi totuşi, lucrurile cer o anumită rezervă şi aceasta pentru a risipi nedumerirea unora. Există în Biblie unele porunci şi relatări care, după principiile general acceptate de noi, par a contrazice aspectul de bază al moralei. În general, când oameni care apreciază Biblia ajung la acestea, ei preferă să treacă tacit peste ele, sau se rezumă la comentarii şi apologetică. Este, însă, adevărat că morala nu este o chestiune care se realizează într-un spațiu vid. Ea depinde de condițiile şi împrejurările în care există şi asupra cărora acționează.

Tocmai legătura dintre morală şi înțelepciune poate să ne explice acest lucru. Legile matematicii şi ale logicii au o valabilitate absolută, dar numai în cadrul unor anumite condiții în care sunt aplicate şi, când se schimbă condițiile, se schimbă şi legile.

Am prezentat aceste aspecte ca introducere la dezbaterile noastre, din dorința de a stimula gândirea, de a pătrunde în profunzimea categoriilor filozofice de morală şi credință, cu speranța şi certitudinea că Bunul Dumnezeu va aşterne ocrotirea Sa asupra noastră, astfel că această dezbatere să ne îmbogățească sufleteşte şi să aducă după sine o adevărată binecuvântare pentru întărirea credinței şi fundamentarea vieții şi a lumii noastre pe morala divină a profeților.

21 iulie 1998, Spiritualitatea Psalmilor

IERUSALIMUL ÎN CARTEA PSALMILOR

Shear Iashuv COHEN
Rabinul Oraşului Haifa

După obiceiul predecesorilor noştri cărturari, voi începe prin cuvinte închinate stimatelor noastre gazde: Guvernul României - reprezentat prin ministrul Cultelor, ambasadorul Statului Israel, şefii Cultului Ortodox Român, fruntaşii Federaţiei Comunităţilor Evreieşti din România şi, în mod deosebit, Marelui Rabin al Evreilor din România - din iniţiativa căruia ne-a invitat ministrul Cultelor al României să discutăm despre morala profeţilor şi actualitatea ei, pentru a spori înţelegerea reciprocă, respectul şi pacea între conducătorii spirituali ai diferitelor colectivităţi din această ţară.

Apreciez în mod deosebit alegerea acestei teme a Cărţii Psalmilor, operă atribuită prin tradiţie Regelui David, care a scris-o pe baza a zece personalităţi mergând de la Adam, Melchi Ţedek, Avraham şi Moşe şi până la Asaf şi cei trei fii ai lui Korah. Cel puţin două dintre aceste personalităţi: Adam şi Avraham Avinu, simbolizează mult din ceea ce ne este comun. Adam - părintele speţei umane, iar Avraham Avinu - primul monoteist.

Importanţa deosebită a acestei Cărţi sfinte derivă pentru noi, evreii, din faptul că leviţii cântau capitole ale ei în Templu, iar aceste capitole au fost consacrate, de secole, ca parte integrantă a rugilor noastre.

Cartea Psalmilor are două aspecte. Ea serveşte în acelaşi timp drept **mijloc de exprimare a sentimentelor fiecărui evreu şi ca spirit unificator al întregului popor evreu**, acesta constituind **aspectul său naţional**, dar este şi un mijloc de exprimare a rugilor către Dumnezeu de către toţi cei creaţi după chipul Lui, ceea ce constituie **aspectul general uman al Cărţii Psalmilor**.

Este, deci, în Cartea Psalmilor o dublă referire: **pe de o parte la Ierusalim, mai exact, la Sion, ca oraş al domniei lui David şi, pe de altă parte, la Muntele Sion, ales ca Muntele Sfânt**.

Caracterul Ierusalimului de centru al regalităţii lui David precum şi caracterul de Munte Sfânt sunt reunite aici prin originea lor divină. Dumnezeu, Care a ales Ierusalimul, este şi Cel care a dat alesului său David domnia, iar David cheamă popoarele să se reunească: **"Şi acum voi, regi, slujiţi pe Dumnezeu cu respect şi bucuraţi-vă cu aleasă cutremurare"**.

Această dublă referire la Ierusalim: 1) **ca Oraş Sfânt şi Oraş al Domniei lui David, deci Capitală Națională** dar, în special, 2) **Centru spiritual pentru toți oamenii** - trece ca un fir roşu prin toată Cartea Psalmilor.

În cadrul dezbaterilor noastre ne vom limita (din lipsă de timp) doar la menționarea Ierusalimului în primele două mari diviziuni ale Cărții Psalmilor, care se termină la cap. 72 prin cuvintele: "S-au încheiat rugile lui David, fiul lui Işai". Aceasta este, fără îndoială, prima şi cea mai importantă parte a Cărții Psalmilor, a rugilor lui David, fiul lui Işai, regele Statului evreu, având întâi reşedința în Hebron şi apoi în Ierusalim.

Se spune în cap. 9, verset 12: "**Cântați lui Dumnezeu, Care domneşte în Sion! Vestiți printre popoare măreţele Lui fapte!**". Iar în versetul 15: "**Ca să arăt toate laudele ce Ți se cuvin, în porțile Sionului să mă bucur cu mântuirea Ta**". Într-adevăr, tot cap. 9 al Cărții Psalmilor reprezintă un prinos de recunoştință pentru mântuirea şi victoria asupra duşmanului, dar spune şi că mântuirea şi victoria sunt ale Regelui întregului Univers, David fiind trimisul Lui pe Pământ; că totul vine de la El, de la Dumnezeu, că El este **"Cel ce judecă lumea cu adevăr şi popoarele cu dreptate" (cap. 9, vers. 9)**. Poetul laudă şi accentuează prioritatea Creatorului asupra faptelor omului, ca şi faptul că El este devotat celor care Îl roagă, aşa încât te poți încrede în El: **"Să se încreadă în Tine cei ce Te ştiu, căci Tu, Doamne, nu ai abandonat nicicând pe cei ce Te imploră" (cap. 9, verset 11)**. Această idee revine în cap. 14. Ca ripostă la cuvinte ale unor necredincioşi care neagă pe Dumnezeu, vine recunoşterea grijii ce o poartă Creatorul **"Şi Dumnezeu a privit asupra oamenilor ca să vadă dacă este un înțelept care să-L caute pe Dumnezeu". Şi după aceasta vine şi ruga care şi este făgăduiala profetică: "O, de-ar veni din Sion mântuirea poporului evreu, când Dumnezeu va reîntoarce <u>pe captivii poporului Său</u>, să se bucure poporul evreu"**.

Să continuăm, în ordinea capitolelor. Să ne referim în special la **capitolul clasic de rugă din Cartea Psalmilor pe care îl spunem zilnic în ruga de dimineață a zilelor lucrătoare, precum şi în diferite zile de post sau când avem necaz, psalm spus în rugile cu minian, după tradiția poporului evreu. Este capitolul 20 al Psalmilor: "Să-ți răspundă Domnul la necaz, să te salveze Dumnezeul lui Iaacov!"**.

Ierusalimul sau, mai exact, Sionul e pomenit imediat, în versetul al doilea: **"Să-ți trimită ajutorul din locul cel Sfânt şi din Sion să te sprijine!". Aici e pus accentul pe Ierusalim - oraşul sfânt, ca poartă a Cerului**, căci acolo urcă toate rugile, la cer, şi de acolo vine ajutorul şi salvarea tuturor. După tradiția iudaică, cuvintele strămoşului nostru Iaacov când s-a trezit din visul său şi a spus: **"Desigur că aceasta e Casa Domnului şi aceasta e poarta Cerului"** se referă la **Muntele Templului** şi la **Ierusalim**.

Vom consacra o dezbatere specială capitolului clasic din Psalmi despre Ierusalim, capitolul 48, pe care îl spunem în rugile noastre aşa cum leviţii îl spuneau Luni.

Mulţi au cântat sau au scris despre Ierusalim dar, după umila mea părere, cap. 48 al Psalmilor este Imnul Imnurilor care au fost vreodată închinate Ierusalimului şi merită o atenţie aparte şi o dezbatere deosebită.

"Cântare a fiilor lui Korah: Mare e Dumnezeu şi foarte lăudat în Oraşul Dumnezeului nostru, pe Muntele Lui Sfânt". Cântarea debutează prin reamintirea a două nume ale Ierusalimului: **Oraşul Dumnezeului nostru** şi **Muntele Sfânt**. Dar cântarea este, în totalitatea ei, închinată frumuseţii şi forţei Ierusalimului. Avem deci, încă odată, **o îmbinare a aspectului sacru al slujirii lui Dumnezeu cu farmecul şi frumuseţea fizică a acestui oraş deosebit: "Privelişte frumoasă, veselie a întregii ţări, cetate regală imensă"** şi imediat poetul continuă: **"Dumnezeu se dezvăluie ca apărător în palatele Lui"**. Apare deci, aici, conţinutul **intim-religios** al cunoaşterii lui Dumnezeu. Din nou, în continuarea acestui adevărat poem, Regele David cântă îmbinarea acestor două elemente: **Centru spiritual** şi **Centrul mondial al şefilor de state din lume**, ambele în Ierusalim.

Regele David, cântăreţul divin, pomeneşte încă un nume al Oraşului Sfânt - **"Oraşul Dumnezeului Oştirilor"**: "După cum am auzit şi am văzut, în Oraşul Dumnezeului Oştirilor, în oraşul Dumnezeului nostru", pentru care el se şi roagă: **"Dumnezeu să-l întărească pe vecie"**. Nu încape îndoială că, de aici, din acest capitol, derivă izvorul aprecierii cărturarilor noştri: **"Veşnicia, acesta e Ierusalimul"** şi tot de aici derivă şi denumirea atât de răspândită pentru Ierusalim: **"IERUSALIM - ORAŞUL ETERN"**.

Poemul continuă:. **"Am aşteptat, Doamne, binefacerea Ta în Templul Tău"** (Templul din Ierusalim) şi trece imediat la a spune: **"Aşa cum e numele Tău, Doamne, aşa e şi renumele Tău pe tot Pământul: de dreptate este plină dreapta Ta"**.

Cele spuse despre Cetatea Sfântă: **"Cea plină de judecată dreaptă, în care şi dreptatea înnoptează"** precum şi referirea la **Ierusalim ca oraş al judecăţii drepte şi al corectitudinii** - merită şi ele o dezbatere separată.

În continuarea acestui psalm, găsim o referire explicită la Ierusalim: **"Să se bucure Muntele Sionului, să se înveselească fiicele din Iehuda pentru legile Tale, Doamne!"**. Deci **Muntele Sionului este scaunul de judecată divin, cel care aduce bucurie şi veselie fiicelor din Iehuda**. Imediat după aceea vine din nou referirea la farmecul şi frumuseţea fizică a Oraşului: **"Înconjuraţi cu dragoste Sionul, înconjuraţi-l! Număraţi-i turnurile! Iubiţi-i zidurile!"**.

Ce combinație minunată ni se prezintă! O combinație de zugrăvire a frumuseții şi a forței turnurilor oraşului, laolaltă cu primirea ocrotirii divine. Că acest oraş este oraşul lui Dumnezeu, acesta este **centralitatea splendorii Lui**, dar Sionul este, în acelaşi timp, şi **Muntele Lui Sfânt**.

Într-adevăr, nicicând nu s-a scris şi, pe cât se pare, nici nu se va scrie vreodată un imn atât de fermecător pentru Oraşul Sfânt Ierusalim. Este imnul fiilor lui Korah, rodul talentului Regelui David, a cărui amintire va fi în veci binecuvântată!

Referirea, pe de o parte, la frumusețea oraşului şi, pe de altă parte, la sălăşluirea Harului Divin în el, revine şi în poemul 50 **"Cântare a lui Asaf, Dumnezeu a vorbit şi a chemat Pământul de la Răsăritul Soarelui până la Apusul lui"**. Unii afirmă că expresia "Răsăritul Soarelui" se referă chiar la "Oraşul Ierusalim", care e situat la Răsărit. Într-adevăr, imediat după asta apare clar numele lui în acelaşi verset: "Dumnezeu a apărut" "din Sion al frumuseții" (din Oraşul Ierusalim - integritatea frumuseții - s-a dezvăluit judecata Lui).

Îmbinarea acestor două denumiri, **Sion şi Ierusalim**, laolaltă deci îmbinarea aspectului fizic cu aspectul spiritual al Ierusalimului, în paralel cu îmbinarea aspectului **personal-uman** cu aspectul **general-național** apare clar în Psalmi, imediat, în capitolul 51. Aceasta este cântarea de căință a lui David: **"Când a venit la el Profetul Nathan după ce a luat-o pe Bat-Sheva"**. În versetul 19 apare expresia rugii de căință pentru păcatul comis şi rugăciunea de inimă chinuită: **"Jertfele către Divinitate, un suflet distrus, o inimă sfărâmată şi apăsată, să nu disprețuieşti, Doamne!"**, dar în versetul 20 este expresia rugii generale: **"Îmbunătățeşte prin voința ta, soarta Sionului, reclădeşte zidurile Ierusalimului!"**.

Este meritul Rabinului Kook z.l. al Ierusalimului şi al Israelului, care a propus **separarea noțiunilor între: "Sion - aspectul național şi fizic al Israelului"** şi **"Ierusalim - aspectul spiritual al lui"**, Îmi pare neîndoielnic faptul că în Cartea Psalmilor, cele două cuvinte servesc ca unul singur. Astfel găsim, pentru salvarea poporului evreu, numele "Sion", aşa cum lucrurile apar în versetul 7: **"O, de-ar apărea izbăvirea lui Israel! Când Dumnezeu va reîntoarce risipirea poporului Său, se va bucura Iacov, se va veseli Israel"**. Dar de îndată, în Psalmul 65 se spune: **"Cântare a lui David. Tie îți spun laudă, Doamne, în Sion şi tot Tie ți se cuvine făgăduiala"**. Sionul apare şi ca loc de rugă şi ca loc în care Dumnezeu ascultă ruga. În capitolul 68, verset 30, Sionul apare ca Centru național şi mondial. **"Din Templul Tău, în Ierusalim, regii îți vor aduce omagii"**. Tot capitolul este consacrat victoriei asupra dușmanilor şi judecății pe care o face Dumnezeu ca părinte al orfanilor şi Cel ce face dreptate văduvelor, aducător al izbăvirii poporului său. Acesta e capitolul în care Sionul apare într-un cântec de laudă către Dumnezeul lui Israel, care aduce pe robul său

David la izbăvire şi salvare de duşmani şi exprimă încrederea regelui David, cântăreţul divin, în viitorul luminos care aşteaptă Oraşul Sfânt şi ţara lui, aşa cum se spune în versetul 36: "**Căci Dumnezeu va izbăvi Sionul şi va reconstrui oraşele din Israel, în care evreii vor locui ei înşişi şi le vor stăpâni pe veci**".

Am învăţat, deci, că: Ierusalimul şi Sionul, după cum apare în Cartea Psalmilor, este prezentat ca oraş care este totodată oraş al Domniei, dar şi Oraş Sfânt: şi Centru Naţional, dar şi Centru Internaţional: oraş al frumuseţii şi al splendorii, dar şi Oraşul lui Dumnezeu şi Muntele Sfânt spre care vor urca toate popoarele şi în care va fi în veci sursa inspiraţiei, Casa de rugăciune a celor care îl doresc pe Dumnezeu şi slăvesc numele Lui.

TOATE POPOARELE ÎŞI VOR DA MÂNA, IAR IERUSALIMUL, ORAŞUL DREPTĂŢII ŞI AL JUSTIŢIEI, VA FI ORAŞUL PĂCII PENTRU POPORUL EVREU ŞI PENTRU TOATE POPOARELE.

Să ne rugăm pentru binele Ierusalimului, căci de binele lui depinde şi binele poporului evreu, ca şi al tuturor popoarelor lumii, acum şi în veci. Amin!

MESAJUL PE CARE BIBLIA IL TRANSMITE OMULUI CONTEMPORAN

Rabin *René Samuel Şirat*
Vicepreşedintele Consiliului Rabinic European

"Secolul al XXI-lea va fi religios sau nu va fi deloc" - profeția aceasta celebră atribuită cunoscutului scriitor francez André Malraux, fie că are bază reală sau e doar o ipoteză, vorbeşte despre aspectul religios al secolului nostru şi se adevereşte.

Este destul să reflectăm la cele spuse de mari scriitori şi gânditori ai secolului trecut, care au mers pe urmele lui Nietzsche şi care neagă existența lui Dumnezeu, iar în locul Lui pun ştiința şi progresul. Iată, suntem martori că secolul al XX-lea a şi văzut efectele acestei negări. Am simțit pe pielea noastră efectele dorinței de a atribui omului chipul Creatorului, de a ne baza pe forța "nelimitată" a omului.

Desigur că nu vreau să neg progresul ştiinței, în special al medicinei şi biologiei. În ultimii 50 de ani am progresat mai mult decât 2.000 de ani precedenți dar, spre regretul nostru, secolul al XX-lea a văzut şi reîntoarcerea la o barbarie îngrozitoare. Este secolul Holocaustului, al Hiroşimei, al Gulagului, al sclaviei, cu toate că în 1998 sărbătorim 150 de ani de la scoaterea sclaviei în afara legilor internaționale. Suntem şi martorii fricii de abis. Promisiunile pseudo-mesianice ale comunismului s-au dovedit o imensă minciună. Ne întoarcem la jaf, la crimă, la măcel, la foamete şi lipsuri de care suferă majoritatea omenirii. Şi, ca şi soția profetului Hoşea, omenirea strigă: **"Mă întorc la primul meu bărbat, că mi-era mai bine atunci ca acum"** (Hoşea 2, 9). Este drept că libera cugetare e o dezvoltare în general acceptată, dar există şi o nevoie puternică de religie şi sentimente religioase, care se exprimă prin ceea ce spune Biblia: **"Nu doar cu pâine trăieşte omul"** (Deuteronom 8, 3). Majoritatea oamenilor consideră azi că răspunsul la problemele noastre e reîntoarcerea la principiile credinței [...].

Miliarde de oameni se tem de ceea ce ar putea duce sfârşitul acestui mileniu. Unii contemporani au impresia că ar putea "trage la copie" oameni chiar fără har divin, că ar fi permise căsătorii între bărbați sau că ar fi

admise fapte ca în generația potopului şi alte acțiuni iresponsabile. Se încearcă golirea religiei de conținutul ei, înlocuirea ei prin superstiții sau prin "copii" ale unor credințe orientale.

În loc să ne referim la începutul secolului al XXI-lea, noi evreii preferăm să ne referim la momentul de acum patru mii de ani, când Regele David a ales Ierusalimul drept Capitală a țării. Folosind o splendidă metaforă de care s-a servit David în Psalmul 85, să invocăm fascinanta perspectivă pe care Regele Psalmist o prezintă: **"Adevărul - din pământ va creşte, iar dreptatea - din ceruri se va zări"**.

Tot poetic el spune: Chesed-veemet nifqaşu tedeq veşeom naşaqu. **"Mila şi adevărul se întâlnesc, dreptatea şi pacea se sărută"**.

Este, poate, necesar să luăm pe rând marile virtuți pe care psalmistul le accentuează.

a) Libertatea omului - Totul începe cu sublinierea faptului că libertatea este esențială. Înțelepții Talmudului au propus ca în versetul: Harut al haluhot vev-hamiktav miktav eloqim hu, în care se spune că scrisul din Tablele Legii era scris divin, să nu citim חָרוּת (harut = săpat), ci חֵרוּת (herut = libertate) (*prin schimbarea vocalei **a de sub prima literă** în **e** se schimbă şi înțelesul cuvântului în "libertate", deci Legea ne-a adus şi libertatea*). Dar libertatea poate fi pierdută dacă o folosim în scop distructiv (Auschwitz, războiul fratricid din Algeria, îngrozitorul măcel din Ruanda sunt exemple în acest sens), după cum tot libertatea ne ajută să lichidăm sărăcia şi durerea şi să ne întărim credința în Dumnezeu şi convingerea că omul e făcut după chipul Lui şi trebuie deci să fie corect.

b) Binefacerile lui Dumnezeu. Omul e recunoscător Celui Atotputernic pentru că i-a dat urmaşi: copii, nepoți şi, uneori, chiar şi strănepoți, pe care îi creşte şi îi educă, după cum şi el simte dragostea şi ajutorul lor, ceea ce Psalmistul exprimă în versetul: **"Că veşnică e binefacerea Lui, mila Lui Dumnezeu a umplut lumea"**.

c) Adevărul. Adevărul nu ne este dat o dată pentru totdeauna ci trebuie să-l căutăm şi autorul psalmilor a şi spus că: "Adevărul din pământ va creşte", iar noi trebuie să-l căutăm şi să-l cultivăm, aşa cum făcea şi Aaron - Cohen Gadol, despre care s-a spus că avea calitatea de a fi **iubitor al păcii şi căutător al ei**. Să iubim deci pacea şi adevărul şi să le cultivăm, iar ceea ce doar seamănă cu adevărul, dar nu este adevăr să respingem categoric. Cea mai mare îndatorire a arhitecților politicii lumii este să se comporte astfel încât adevărul să-l rostească fără nici un echivoc. Oamenii care trăiesc în țări diferite ştiu în final să distingă între jumătatea de adevăr şi adevăr şi ei nu pot ierta celui care, promovând minciuna, face ca actele pe care e clădită societatea să rămână literă moartă. Generația noastră nu uită pe cei 80 de parlamentari francezi care au slavat onoarea Franței în 1940, onoare care a fost terfelită de acei membri ai parlamentului care i-au

dat Mareşalului Petain puterea cu care s-a comportat aşa cum a vrut în cei 40 de ani îngrozitori din viața Franței.

d) Ţedek este un cuvânt ebraic greu traductibil în altă limbă, căci are două nuanțe: dreptate şi îndurare. Judecătorul trebuie să facă dreptate. El nu poate achita pe cineva doar pentru că e sărac şi nu poate plăti celuilalt, după cum nu poate obliga la plată pe altul doar pentru că el, judecătorul, **"se îndură"** de celălalt, care e sărac şi, deci, "ar trebui ajutat". Asta nu e dreptate, nu e "Ţedek"! Tora insistă chiar: **"Ţédek, ţédek tirdOf"** - **"Să alergi după dreptate!"**, s-o cauți şi să nu te abați de la ea.

e) Pacea. În toate rugile noastre noi spunem: *Cel ce face **pacea** în ceruri să coboare **pacea** şi asupra noastră şi spuneți Amen!*. Comentând acest verset, Midraşul arată că de aici se vede cât de importantă e pacea: Dacă până şi cei ce sunt în înălțimi şi nu ştiu nici de ură, nici de invidie au nevoie de pacea pe care Dumnezeu să le-o dăruiască, cu atât mai mult noi, pământenii, avem nevoie de ea.

Cărturarii noştri înțelepți, a căror amintire să fie în veci binecuvântată, au comentat situția pe plan general a poporului evreu, care a suferit mereu de pe urma dușmăniei altora şi au explicat rezistența evreilor la orice prigoană prin faptul că poporul nostru este înzestrat cu o mare putere de a supraviețui, tocmai pentru că are o dublă calitate: are puterea pe care ți-o dă Cel de Sus şi are şi o imensă dragoste față de pace, pe care ți-o dă înțelegerea profundă a poruncilor divine şi, pe această bază, cultura în general, ceea ce se şi exprimă prin versetul atât de cunoscut şi îndrăgit de noi: "Dumnezeu va da putere poporului Său, tot El va binecuvânta poporul Său cu pace".

*Noi trebuie să ne pregătim să auzim pe Profetul Eliahu, care va anunța venirea lui **Mesia al Dreptății, al Binecuvântării, al Milei, al Adevărului şi al Păcii**.*

MÂNTUIREA ŞI RĂSCUMPĂRAREA ÎN LITERATURA PROFETICĂ ŞI ÎN PSALMI

Rabin *David Rosen*

Cuvintele ebraice care sunt traduse alternativ prin termenii populari "mântuire" şi "răscumpărare" se referă covârşitor în Biblie şi, în special, în literatura profetică la o condiţie naţională. Totuşi, ele se referă desigur şi condiţiilor care ţin de individ.

Mântuirea individuală în Biblie

Răscumpărarea indică necesitatea eliberării dintr-o anume situaţie, condiţie sau îndatorare. Cuvântul ebraic, "ga'al", implică existenţa anterioară a obligaţiei. El este folosit în Levitic pentru a descrie "răscumpărarea" financiară a pământului ancestral de la cei cărora le fusese vândut (Levitic 25, 25-26); pentru a descrie "răscumpărarea" financiară a unui membru al unei familii din robia faţă de alţii, ca urmare a neplăţii datoriilor (Levitic 25, 48-49); şi pentru a descrie "răscumpărarea" unei locuinţe, a unui teren, a unui animal impur din punct de vedere ritual sau a zeciuielii agricole, care fuseseră consacrate Templului, prin oferirea în schimb a valorii financiare la care se adăuga o cincime (Levitic 27). În legătură cu o rudă decedată, care a murit fără să aibă copii, exista obligaţia pentru fraţii acestuia de a "răscumpăra" numele decedatului, de a-l salva de la dispariţie, prin asigurarea continuităţii descendenţei, a pământurilor şi a tributului său filial (Rut 4, 1-10; Deuteronom 25, 5-10). În cazul omuciderii, "go'el"-ul era cel care răzbuna sângele, cel care căuta să repare răul cerând sânge pentru sânge, fiind "răscumpărată" bineînţeles onoarea care fusese pângărită (Numeri 35, 12-29; cf. Deuteronom 4, 42).

Când este transpusă pe tărâmul activităţii divine, răscumpărarea nu se raportează, bineînţeles, la noţiunea de datorie sau obligaţie; ca Domn al universului, lui Dumnezeu îi aparţine totul. Dumnezeu este mai degrabă văzut ca Răscumpărător, care eliberează oamenii din necazurile lor (II Regi 4. 9; III Regi 1, 29; Psalm 11, 6; Psalm 119, 134) şi ca Salvator şi Păzitor

al orfanilor şi văduvelor (Proverbe 23, 10-11; Iov 19, 25; Psalm 68, 6), prin implicarea divină în eliberarea şi izbăvirea celor oprimați şi vulnerabili.

Totuşi, într-un sens teologic mai adânc, fiecare persoană este considerată condamnată prin propriile păcate; nu într-un sens moştenit sau indirect, ci pur şi simplu datorită consecințelor păcatului şi a faptului că "nu este om care să nu păcătuiască" (III Regi 8, 46; Ecclesiastul 7, 20).

Tot aşa cum termenul păcat este folosit în Biblie referitor la neglijarea datoriei față de ceilalți (cf. Judecători 1, 27; I Regi 2, 25; I Regi 18, 14), păcatul, în contextul religios moral, este văzut ca o neglijare a datoriei individului față de Dumnezeu conform obligațiilor specifice în Porunci (Psalm 25, 5-7; cf. II Regi 12, 13; Ieremia 14, 20-21). Păcatul nu este totuşi văzut ca o necesitate tragică, ci este rodul voinței şi, prin urmare, vinovăția pentru el este întotdeauna meritată. Pentru că omul poate alege să facă binele, el este răspunzător pentru greşelile sale.

Păcatul fiind, prin urmare, văzut ca o revoltă împotriva lui Dumnezeu, consecințele sunt extrem de severe. Astfel, ideea că pedeapsa pentru păcat este moartea (de pildă, I Regi 2, 25; cf. Deuteronom 29, 19) este conținută în formula "fiecare să fie pedepsit cu moartea pentru păcatul său" (Deuteronom 24, 16; IV Regi 14, 6; cf. Numeri 27, 3). Legea restituirii cerea ca ofensatorul să fie pedepsit potrivit păcatului său, deşi exista posibilitatea substituirii (II Regi 12, 13-14) precum şi a transferării şi anulării vinovăției (Levitic 16, 22).

Ofranda pentru păcat nu era prin urmare văzută ca o purificare pentru individ, ci mai presus de toate ca o modalitate de a obține iertarea lui Dumnezeu prin oferirea unei "răscumpărări", "kofer", pentru păcătos, căruia astfel îi era acordată "ispăşirea", "kaparah" ("Kofer" era termenul legal pentru răscumpărarea şi darul care aveau o menire atât compensatorie cât şi pacificatoare ca în cazul uciderii unui om de către un animal) (Exod 21, 30), dar această "kofer nefesh", "răscumpărarea pentru viață" nu era permisă în cazul omuciderii (Numeri 35, 31-32).

Orice ofrandă pentru păcat poate astfel fi considerată ca o răscumpărare, "kofer", cu sensul originar de a face un dar pacificator cu scopul ispăşirii ("lechaper") (Levitic 17, 11). Această idee a ispăşirii izvorăşte din percepția păcatului ca sursă a unei rupturi şi distanțări de Dumnezeu apărând astfel necesitatea reconcilierii sufletului păcătosului cu Dumnezeu.

Pentru a depăşi acest simțământ de înstrăinare de Dumnezeu, păcătosul oferă aceste jertfe compensatoare nu doar pentru a-L împăca pe Dumnezeu ci şi pentru a-şi pune sufletul într-o relație cu El.

De aceea, ofranda era însoțită de o confesare a păcatelor cu scopul ispăşirii (Levitic 5, 5; 16, 21; Numeri 5, 7). În acelaşi sens, vedem în conceptul biblic al ispăşirii şi în scrierile Profeților ideea potrivit căreia

jertfa este percepută, dacă nu ca un accesoriu, cel puţin ca fiind simbolică şi/sau ca o adăugire la procesul interior esenţial.

Astfel, pocăinţa însăşi este văzută ca având puterea de a realiza reconcilierea între fostul păcătos şi Dumnezeul milostiv. Care anticipează şi acceptă cu bucurie căinţa penitentului (ex.: Iona 3, 10; Isaia 55, 7; Miheia 7, 18; Ieremia 4, 1; Ezechiel 18, 30-33).

Tocmai în raport cu această idee - aşa cum apare ea exprimată în Pentateuh, când Moise mijloceşte pentru israeliţii rătăciţi - atributele divine esenţiale de milostivire, iertare, iubire şi toleranţă sunt dezvăluite ca atare (Exod 34, 1-9; Numeri 14, 17-20).

În această lumină, valoarea jertfei de pocăinţă este înţeleasă atât ca fiind o cerere adresată milostivirii iertătoare a lui Dumnezeu, cât şi ca inspiraţie pentru păcătos pentru a se pocăi cum se cuvine. Dar reconcilierea se realizează prin pocăinţa sinceră şi prin marea dragoste şi milostivire a lui Dumnezeu, prin ispăşirea deplină.

Dacă există o mare varietate de idiomuri utilizate pentru a defini pocăinţa, ele sunt toate conţinute într-un verb, "shuv", care înseamnă "a întoarce", care apare preponderent în Biblie şi din care derivă conceptul rabinic de "teshuvah". Cuvântul combină în sine ambele condiţii ale pocăinţei, şi anume întoarcerea de la rău şi întoarcerea la bun (Amos 5, 14-15; Isaia 1, 17; 33, 15; 58, 5; Ieremia 7, 3; Psalmi 15; 24, 4; 34, 15-16; 37, 27). Noţiunea de întoarcere implică faptul că, printr-un astfel de efort - o abilitate pe care Dumnezeu a dăruit-o întregii omeniri -, păcătosul îşi poate redirecţiona destinul.

Mai mult, ea sugerează ceea ce iudaismul rabinic a subliniat apoi, şi anume că individul este creat bun prin natura sa - într-o relaţie naturală bună şi de apropiere cu Dumnezeu. Numai greşelile noastre, opţiunile noastre incorecte, adică păcatele noastre, ne îndepărtează de Dumnezeu. Printr-o sinceră părere de rău şi pocăinţă pentru astfel de greşeli avem posibilitatea să ne întorcem la bunătatea şi apropierea naturală de Dumnezeu, pe care o păstrăm prin ascultarea faţă de porunca şi calea Sa.

Acest lucru este exprimat cel mai succint şi mai frumos în Psalmul 51, arătându-se bunătatea naturală a sufletului uman, capacitatea noastră de a cunoaşte căile lui Dumnezeu şi puterea noastră de a ne desprinde din păcat.

Că acest concept nu a fost o inovaţie profetică în totalitate, ci datează din vechea tradiţie a lui Israel, reiese clar din modul în care este perceput în Amos, ca de la sine înţeles, şi care nu necesită explicaţii (4, 6+11). Acest text exprimă de asemeni ideea pedepsei divine ca un îndemn către pocăinţă şi către câştigarea mântuirii, o idee care apare cel mai mult în Iov (34, 14-33; 36, 2-21).

Prin urmare, în afara independenței sale de jertfă, dobândirea mântuirii de păcat este percepută ca aflându-se în cea mai mare măsură în mâinile persoanei umane.

În mod firesc această idee a dobândit un puternic impuls în timpul Exilului şi după Exil, când modalitatea de ispăşire prin ofrandă nu era posibilă. În consecință, rugăciunea a căpătat o importanță crescândă ca o modalitate de reconciliere cu Dumnezeu, după cum reiese din Cartea Psalmilor (cf. Osea 14, 3), la fel întâmplându-se şi cu postitul şi cu "tzedakan" ("caritate" sau, mai bine, "răspuns drept", de ex.: Isaia 58, 1-3; Ioil 2, 15-18; Zaharia 7, 5; Daniel 4, 24).

Mântuirea Națională în Biblie

La începutul istoriei poporului Israel, conceputul de "mântuire" se identifică cu bunăstarea națională şi cu securitatea triburilor care s-au stabilit şi se bucură de darurile pământului în siguranță; el se referă la caracterul de învingător al poporului ai cărui dușmani sunt învinşi, aşa cum este descris în binecuvântările lui Moise: "Ferice de tine, Israele! Cine este asemenea ție, popor izbăvit ("nosha") de Domnul" (Deuteronom 33, 29).

Ideea este apoi raportată la eliberarea din degenerarea religioasă şi etică şi din consecințele neascultării poruncii divine.

Copiii lui Israel sunt văzuți ca aflându-se într-o înțelegere cu Dumnezeu, într-o relație specială care implică şi o exigență specială față de comportamentul moral şi spiritual, aşa cum le-a fost el revelat. Astfel, încă de la literatura profetică timpurie, formula tripartită a avertizării împotriva păcatului, a pedepsei pentru neascultare, urmate de eliberare devine o temă frecventă. (Chiar atunci când copiii lui Israel în totalitate sunt amenințați cu desființarea de către Divinitate pentru păcatul vițelului de aur, aceasta are sensul garantării continuității şi destinului prin Moise însuşi (Deuteronom 9, 14; cf. Exod 32, 10; la fel şi în Numeri 14, 12).

Cea mai severă pedeapsă pentru eşecul de a trăi în conformitate cu poruncile divine este expulzarea şi exilul (Levitic cap. 26; Deuteronom cap. 4, 28 şi 31). O astfel de pedeapsă era percepută ca având menirea de a inspira pocăința care duce la mântuirea Divină. Garantarea acesteia din urmă reiese atât din natura lui Dumnezeu cât şi din relația rezultată în urma legământului dintre El şi Israel. Deoarece Dumnezeu este milostiv El "nu te va lăsa, nu te va pierde şi nici nu va uita legământul încheiat cu părinții tăi, pe care l-a întărit cu jurământ înaintea lor" (Deuteronom 4, 31-32). Apare astfel o transformare a eshatologiei israelite în cadrul căreia perspectiva pre-monarhică a "mântuirii" se transferă în viitor ca speranță

eshatologică pentru mântuirea națională a poporului Israel (cf. III Regi 19, 10 şi 14).

Termenul "yeshua" (de asemeni "yesha", "teshuah") care însemna inițial libertate şi uşurare de restricții şi strâmtorări, era înțeleasă în sensul izbăvirii victorioase de duşmani (Judecători 25, 12; I Regi 2, 1; 14, 45; II Regi 22, 51; Isaia 49, 8). Prin urmare cel care duce la victorie este "Moshia", adică "Mântuitorul" (de ex. Judecători 3, 9; 3, 15; 6, 36-37; cf. I Regi 25, 26; Psalm 44, 4), iar rugăciunea "hoshiah-na" ("osana", Psalm 118, 25) înseamnă "dăruieşte victorie". Probabil că Regele era astfel întâmpinat. Prin urmare, "Mântuitorul" care va aduce victoria definitivă este în mod firesc văzut ca Dumnezeu Însuşi (Psalm 118) şi astfel este descris ca "Elohei Yishenu", "Dumnezeul nostru victorios" (Psalm 70, 9; Cartea I a Cronicilor 16, 35).

În cazul exilului, acest concept al "mântuirii victorioase" a ajuns să fie înțeles în sensul supraviețuirii celor rămaşi şi al întoarcerii celor "mântuiți". Dumnezeu era astfel văzut ca Mântuitorul care îi ține, îi apără pe cei rămaşi, îi adună pe exilați şi redă poporului pământul şi gloria sa (Isaia 12, 2; 3, 11; 45, 15 şi 21; 49, 26; 60; 62, 11; Ieremia 31, 10; Zaharia 8, 7) iar în cele din urmă deschide calea unei ere a perfecțiunii umane şi a armoniei universale într-o lume pătrunsă de Duhul lui Dumnezeu (Isaia 11, 10; 52, 1-10; Zaharia 14, 9 şi 16).

Termenii "yesha" - Mântuire şi "geulah" - Răscumpărare, aşa cum se aplică ei venirii Mesianice, sunt identici. După cum Dumnezeu este "moshia", El este şi "go'el" - Răscumpărătorul (Isaia 41, 14; 44, 6 şi 24; 47, 4; 48, 17 şi 20; 52, 9; 60, 16; 62, 11 şi 12; 63, 9; Psalm 74, 2).

Cu atât mai mult era astfel firesc ca oamenii să-L perceapă pe Dumnezeul lui Israel, Părintele orfanilor, Apărătorul văduvelor (Psalm 68, 6) şi Izbăvitorul celor în nevoi (Iov 19, 25) (a se vedea mai sus despre Mântuirea individuală) ca având o responsabilitate specială față de ei (cf. Isaia 35, 10-11).

Atât "yasha" cât şi "ga'al" (ca şi "padah" care înseamnă a elibera) se referă la o eliberare care are ca rezultat bunăstarea celor implicați. Ideea s-a extins pentru a se aplica nu doar în cazul eliberării fizice a poporului Israel, ci şi în cazul răscumpărării spirituale dm păcat (Psalm 130, 8) şi a înnoirii (Ieremia 31, 30-34; 32, 39-40; Ezechiel 2, 17-20; 36, 26; 37, 23-28). Prin urmare rolul lui Mesia nu este acela de Răscumpărător. Numai Dumnezeu este Mântuitorul. Dacă Mesia este descris ca Păstorul turmei lui Dumnezeu (Ezechiel 34, 23), speranța națională de răscumpărare era centrată pe Dumnezeu Însuşi. De notat că în această privință este absența frecventă a unei personalități mesianice în viziunile profetice asupra Răscumpărării, şi de asemeni în scrieri apocrife cum ar fi Tobit şi Ben Sira.

Inițiativa în Răscumpărarea Națională

În literatura biblică găsim o tensiune - dacă nu o discordanță - referitor la locul responsabilității pentru inițiativa Răscumpărării.

Într-adevăr aceste diferențe de percepere pot fi văzute ca nişte curente de gândire diferite şi distincte care se referă la acest subiect, în cadrul gândirii rabinice şi chiar în cadrul filozofiei şi misticismului evreiesc medieval.

Dacă în cazul mântuirii personale - chiar în condițiile în care aceasta este posibilă numai prin harul şi îndurarea Divină, totuşi, după cum am văzut, - inițiativa concretă trebuie luată de individul uman, "nu există pocăință fără «teshuvah»" spune decretul rabinic care concentrează învățătura profetică.

Cerința lui "teshuvah" se face şi cu referire la Mântuirea Națională. Există totuşi o deosebire de opinii privind măsura în care aceasta din urmă depinde de el. În mod clar astfel era văzut în Scripturile timpurii. Pentru Amos, Mântuirea din exil şi distrugere depindea de pocăință. "Căutați binele şi nu răul, ca să fiți vii şi aşa Domnul Dumnezeu Savaot va fi cu voi precum ziceți că este. Urâți răul şi iubiți binele şi hotărâți judecata cea dreaptă la porți, poate că Domnul Dumnezeu Savaot Se va milostivi de cei rămaşi ai lui Iosif" (5, 14-15; cf. 4, 9-11). Din această perspectivă consolarea Răscumpărării este numai pentru cei drepți.

Promisiunea din al treisprezecelea capitol al Deuteronomului plasează de asemeni răspunderea asupra oamenilor: "Când vor veni asupra ta toate cuvintele acestea, binecuvântarea şi blestemul, pe care ți le-am spus eu şi le vei primi în inima ta în toate popoarele printre care te va împrăştia Domnul Dumnezeul tău. Şi te vei întoarce la Domnul Dumnezeul tău [...] Atunci Domnul Dumnezeul tău va întoarce pe robii tăi" (Deuteronom 30, 1-3). În acelaşi fel, în ultima parte din Osea, chiar dacă întâlnim promisiunea izvorâtă din harul divin de a nu-l distruge pe Efraim şi de a-i aduna pe exilați (11, 8-11), inițiativa care aduce Răscumpărarea este mai întâi şi mai presus de toate pocăința lui Israel: "Întoarce-te, Israele, la Domnul Dumnezeul tău, că tu te-ai poticnit din pricina fărădelegii tale!" (14, 2; cf. 2, 9). Isaia vede de asemeni Răscumpărarea ca rezultând din pocăință şi dreptate "Sionul va fi răscumpărat prin judecată şi locuitorii săi care se vor întoarce la credință, prin dreptate" (1, 27).

Totuşi, în contradicție, în ultima parte a cărții mai ales, Venirea Răscumpărării este percepută ca întâmplându-se numai prin inițiativa divină. Atât de covârşitoare este natura pedepsei încât numai Dumnezeu poate răscumpăra. Chiar atunci când poporul Israel îşi recunoaşte păcatele, nu este el cel care inițiază procesul Mântuirii ci mai degrabă este iubirea lui

Dumnezeu pentru dreptate care Îl va conduce la Răscumpărarea miraculoasă a poporului Israel (59, 12-20; cf. 54, 8; 60, 10). Ideea iniţiativei divine în Răscumpărare este, însă, articulată cu o forţă inovatoare de către profetul Miheia. În timp ce el afirmă importanţa primordială pe ansamblu a moralităţii, totuşi supravieţuirea naţională a poporului Israel este văzută ca un act al harului lui Dumnezeu şi, prin Răscumpărarea Sa, Israel obţine o iertare eshatologică a păcatelor sale: "Cine este Dumnezeu ca Tine, care ierţi fărădelegea şi treci cu vederea păcatele restului moştenirii Tale. Mânia Lui nu ţine totdeauna, căci El iubeşte îndurarea. Şi **milostiveşte-Te iarăşi spre noi** şi fărădelegile noastre calcă-le în picioare! Aruncă în adâncul mării toate păcatele noastre" (7, 18-19). Un accent similar pe harul divin ca o componentă activă esenţială a pocăinţei mântuitoare este exprimată în Psalmi (130, 87).

Problema iniţiativei este rezolvată de Ieremia prin perceperea pocăinţei oamenilor ca fiind începutul mântuirii (24, 7; 29, 10), din care rezultă Răscumpărarea Divină deplină care aduce, în conformitate cu Miheia, iertare şi purificare de păcate (33, 8; 50, 20) şi, în cele din urmă, un Legământ nou şi veşnic (32, 40; cf. 31, 32; 32, 40; 50, 5).

Pe de altă parte, în Cartea Plângerilor, procesul acestei tensiuni mântuitoare este văzut ca începând cu Dumnezeu: "Întoarce-Te către noi, şi ne vom întoarce; înnoieşte zilele noastre ca în vremea cea de demult!" (5, 21).

Tensiunea este mai puţin echilibrată în profeţia lui Ezechiel asupra Răscumpărării. La un moment dat el pune această iniţiativă înaintea oamenilor, chemându-i să-şi schimbe inima şi spiritul pentru a-şi garanta astfel mântuirea (18, 30-31). Totuşi, în Capitolul 11, versetele 17-20 descriu iniţiativa ca fiind divină şi, mai mult, menţionează că numai după adunarea poporului şi numai de către Dumnezeu însuşi se va realiza această schimbare a sa. Aceasta este în mod clar viziunea dominantă a Profetului, exprimată cu şi mai multă tărie în Capitolele 36 şi 37.

Mai presus de toate, Răscumpărarea poporului Israel este descrisă ca rezultând nu doar dintr-un impuls divin, ci dintr-o "necesitate" divină ca Numele lui Dumnezeu să fie sfinţit între naţiuni (36, 22-23). Acest raţionament privind Răscumpărarea reflectă tradiţia care apare în Exod (32, 12) şi în Numeri (14, 13-16; cf. Deuteronom 9, 28) ca fiind argumentul care L-a făcut pe Dumnezeu să-şi schimbe hotărârea de a distruge poporul Israel. În consecinţă, Răscumpărarea pentru numele lui Dumnezeu umbreşte ideea pocăinţei la Ezechiel.

La viziunea profetică a Răscumpărării ca un proces care poate urma două căi, aşa cum apare în Ieremia, se fac referiri în literatura rabinică de către Rabbi Akiva (Mishnah Yoma 8, 9) în următoarea omilie: "Fericit eşti tu Israele. Înaintea cui vă curăţaţi voi şi cine vă curăţeşte pe voi! Tatăl

Vostru din ceruri, căci este scris "vă voi stropi cu apă curată şi vă veți curăți de toate întinăciunile voastre... Vă voi da inimă nouă şi duh nou vă voi da..." (Ezechiel 36, 26); după cum s-a spus, Domnul este "mikhev" al poporului Israel (Ieremia 14, 8), (literal, "speranța lui Israel", dar termenul este folosit aici într-un joc de cuvinte care înseamnă "spălarea rituală a lui Israel"); întocmai aşa cum spălarea rituală (mikhev) curăță pe cei impuri, tot astfel Dumnezeu purifică poporul Israel".

În aceeaşi direcție, şi poate cele mai ilustrative privind această tensiune a inițiativei pentru Răscumpărare sunt cuvintele lui Rabbi Yessa (Cântecele Rabbah 5, 2): "Cel Sfânt, binecuvântat fie El, a zis către Israel: «Copiii mei, deschideți pentru Mine o poartă a pocăinței, măruntă ca urechile acului iar Eu voi deschide pentru voi o intrare prin care vor putea trece căruțele şi trăsurile»". Mântuirea este astfel descrisă ca un efort comun, şi, dacă inițiativa vine din deschiderea poporului Israel de a urma calea lui "teshuvah", Dumnezeu este Cel care se îngrijeşte de facilitarea Răscumpărării depline.

MESAJUL ETIC AL PROFEȚILOR ȘI ACTUALITATEA LUI

Pr. Prof. Dr. *Emilian Cornițescu*

Profetismul este o instituție făgăduită poporului Israel din vremea lui Moise (sec. XIV-XIII î. Hr.) şi care s-a dezvoltat din vremea judecătorului-profet Samuel şi a durat până în vremea lui Neemia (sec. V î. Hr.).

Această instituție religioasă este specifică poporului Israel, iar prin reprezentanții săi - profeții - a avut un rol important. Potrivit misiunii lor, profeții au avut rolul de mijlocitori între Dumnezeu şi fiii lui Israel, chemarea lor fiind făcută direct de Dumnezeu, ceea ce înseamnă că ei au avut o misiune specială din partea lui Dumnezeu. Chemarea lor specială exclude părerea raționalistă despre o autodeterminare, aşa cum se întâlneşte la profeții Mari, care au activăt în perioada Vechiului Testament. Altfel spus, profeții biblici au avut o vocație supranaturală la care se referă şi unii dintre ei în scrierile lor (Isaia 6; Ieremia 1; Iezechiel).

Profeții au avut atât o chemare extraordinară, dacă avem în vedere felul în care ei îşi îndeplineau misiunea, cât şi alta ordinară, dacă o privim ca o autoritate supremă de învățământ în sânul poporului Israel. Ei au fost mai întâi mesageri ai soliei divine pe care o făceau cunoscută contemporanilor lor, cuvântările lor fiind însoțite de multe ori cu acte simbolice pentru a fi mai bine înțelese de cei ce-i ascultau. Unii dintre ei au rămas vorbitori, iar alții au redat în scris ceea ce ei au învățat, potrivit revelației divine. De aceea, scrierile lor sunt un rezumat al celor propovăduite, iar operele lor au fost scrise treptat, având un stil foarte variat.

În scrierile profeților sunt prezente aspectele etice a căror valabilitate nu se pierde niciodată, utilitatea lor pentru vremea noastră fiind evidentă. Trăirea şi exemplul de religiozitate al profeților se încadrează în viața bisericească, acești soli ai mesajului divin fiind cinstiți şi de Biserică. De exemplu, Sf. Ilie este cinstit la 20 iulie şi în tradiția religioasă românească sunt felurite obiceiuri prin care este venerat acest profet din Vechiul Testament.

Atât pentru evrei, cât şi pentru creştini, profeții reprezintă personalitățile spirituale, scrierile lor fiindu-le de mare folos religios-moral,

deoarece comportă evidente mesaje etice de mare şi eficientă actualitate. Operele lor reprezintă un adevărat tezaur de valoare religioasă şi socială din care se împărtăşeşte umanitatea. În aceste scrieri profetice care au pecetea inspirației divine, orice credincios cunoaşte adevărata învățătură despre Dumnezeu (Iahve) cel Sfânt şi etic, izvorul dreptății şi mai ales al iubirii sfinte, aşa cum au subliniat în cărțile lor Osea şi Ieremia.

Profeții Vechiului Testament, în toată misiunea lor, au dovedit că ei sunt oamenii lui Dumnezeu şi evenimentele din vremea lor le-au privit ținând seama de aspectul religios. Ca bărbați aleşi ai lui Dumnezeu erau pătrunşi de ideea legământului încheiat pe muntele Sinai prin mijlocirea lui Moise. Acest legământ sfânt a fost conceput de profeți ca o căsătorie spirituală a lui Dumnezeu cu poporul Său (Osea 1-3). Legământul sinaitic are şi un fundament moral şi pe care profeții s-au străduit să-l aşeze la temelia vieții sociale ca normă de comportare religios-morală.

Înainte de a sublinia concepția profeților în privința problemelor sociale, se cuvine să arătăm că ei n-au părut în viața publică doar ca nişte teoreticieni sau simplu reformatori sociali, ținând seama de realitatea economică şi socială din vremea lor.

Cu toate că activitatea lor nu s-a redus la nişte reforme sociale, totuşi, profeții au exercitat o mare influență asupra realităților sociale. Astfel, ei au fost primii în societatea israelită care au condamnat vehement pe oamenii care făceau nedreptate semenilor lor. La porțile cetăților sau în curtea locaşului sfânt pledau pentru cauza celor slabi şi le luau apărarea împotriva abuzurilor celor mari şi puternici. Dacă cei în minoritate trăiau în lux, prosperitatea lor provenind din nedreptățile față de cei săraci, profeții luau totdeauna apărarea celor din urmă şi vedeau în acest decalaj social urmările provocate de idolatrie care pătrundea în țară de la popoarele vecine. Pentru profeți, rădăcina răului social era idolatria, dominată de imoralitate, corupere şi nedreptate socială.

În cuvântările lor, profeții au cultivat statornicia în credința față de Dumnezeu, de aceea îndepărtarea de El au considerat-o drept tulburare, dezbinare şi încordare care generează neîncrederea între membrii societății. În acest sens, profetul Miheia (sec. VIII î. Hr.) spune că omul cucernic nu mai este în țară şi toți caută vărsare de sânge, iar alții întinzând cursă altora, cel mare grăind după pofta sufletului său (Miheia 7, 2-3).

Mesajul etic al profeților este centrat pe ideea de încredere reciprocă, concepând astfel viața socială ca pe un organism viu bazat pe bunele relații între semeni. În caz de dezbinare socială, sfatul lor este acela ca oamenii să se întoarcă la Domnul pe Care L-au părăsit. Profetul Osea este categoric în acest sens când zice: "Veniți să ne întoarcem la Dumnezeu, căci numai El [...] ne tămăduieşte [...] ne leagă rănile [...]. Să-L cunoaştem, să ne sârguim să cunoaştem cine este Domnul!" (Osea 6, 1, 3).

După opinia profeților, organismul social slăbit de patimile oamenilor nedrepți se poate vindeca înlăturând din comunitatea oamenilor poftele păcătoase care afectează pe cei slabi. Prin predicile lor, ei căutau şi stăruiau în schimbarea racilelor sociale, fiind convinşi că se va ajunge la crearea unui om bun şi nobil, deoarece ființa umană înzestrată cu gândire şi voie liberă va fi în stare ca să se redreseze după căderea în păcat.

Îndepărtarea de la dreapta credință a generat, după părerea profeților, pierderea echilibrului social, fapt pentru care ei au sprijinit moral restabilirea ordinii sociale, susținând, astfel, realizarea dreptății care aduce liniște în sânul comunității. Nedreptatea pleacă de la rătăcirile religioase şi a generat desconsiderarea raporturilor de drept între oameni. Într-o astfel de stare socială bolnăvicioasă, profeții mustră pe cei fără de lege, arătând că există un mare contrast între drept şi nedrept, aşa cum este între bine şi rău. Dacă nedreptatea este pedepsită de Dumnezeu (Ieremia 16, 18), împlinirea dreptății este răsplătită. După profetul Osea, dreptatea trebuie împletită cu iubirea, deoarece aceasta îndulceşte relațiile interumane. Îndemnul profetului este să facem fapte bune pentru a secera milostivire (Osea 10, 12).

La vremea lor, profeții se străduiau să curățească moravurile, pentru ca societatea în care trăiau să urmeze calea dreptății, frățietății şi păcii. Eforturile lor urmăreau să pună la temelia vieții sociale şi individuale ideile religios etice ca norme de conduită. Activitatea lor se îndreaptă împotriva răului sub toate înfățişările lui şi, totodată, recomandă calea de ieşire din criza morală în care alunecase individul şi societatea. Ei au observat că începutul răului venea de la întâietatea acordată intereselor pământeşti asupra celor spirituale. Această prioritate duce la îndepărtarea de Dumnezeu şi la pierderea echilibrului social. Neîncrederea față de Dumnezeu atrage necredincioşia dintre oameni, ceea ce duce la o încordare antisocială între oameni, la vărsare de sânge şi la răzbunare, aşa cum sublinia proorocul Miheia, la vremea sa, prin cuvintele "toți pândesc să verse sânge, unii întind cursă aitora" (Miheia 7, 2). Acolo unde lipseşte cunoaşterea de Dumnezeu există strâmbătate, minciună, desfrânare şi vărsare de sânge (Osea 4, 2-3).

Predica profeților vizează viața socială pe care au conceput-o ca pe un organism social unitar şi armonios pe baza raporturilor de încredere reciprocă. Ei nu abordează această situație socială în mod superficial, ci tot mai mult înlăuntrul ei. În caz că societatea este îmbolnăvită, ei recomandă vindecarea acesteia nu prin îndepărtarea răutății pe cale formală şi externă, ci pe o cale interioară, mai profundă care să înlăture din rădăcină dezordinile sociale cu rădăcini mai adânci. Această cale de însănătoşire socială o văd profeții numai prin părăsirea idolatriei, care generează imoralitatea, şi printr-o revenire la credința cea adevărată, deoarece garantează restabilirea şi ordinea socială. Îndemnul lor este clar: "Întoarceți-vă la Dumnezeu din toată inima voastră" (Ioil 2, 12).

Ca vestitori ai voii divine, profeții stăruiau neîncetat asupra schimbării caracterului omului, înzestrat cu voie liberă şi capabil să se ridice, chiar dacă în unele situații cade în ispită. Ei erau convinşi că păcatul nu-l biruie pe om, ci omul are posibilitatea să-l înfrunte şi să urmeze calea desăvârşirii. Pentru schimbarea în bine a omului şi implicit a societății din care face parte nu reforma legilor îl ajută, ci transformarea sa interioară. Nici un sistem economic şi orice alte forme actuale ale tehnicii şi ştiinței nu vor avea aşa de mare izbândă în dezlegarea problemelor sociale şi eradicarea instabilității sociale, dacă păcatul cu consecințele sale va stăpâni sufletul omului. Garanția schimbării în bine a ordinii sociale este reforma interiorului uman, pentru ca omul să aibă un caracter statornic, capabil de redresare morală, care este pilonul forte al societății democrate şi roditoare din punct de vedere social. Robotizarea omului îl îndepărtează mult de preocupările spirituale, comportarea sa exterioară mecanică neglijând interiorul său, care are un rol important în susținerea echilibrului social.

În cuvântările profeților se accentuează mai întâi contrastul dintre omul drept şi cel nedrept, dintre bine şi rău şi după aceea este amintită deosebirea dintre bogat şi sărac. Din cauza rătăcirii religioase şi ignorării poruncilor divine, omul s-a împotmolit în imoralitate, voința sa alunecând spre rău. Ca să scape omul din această situație periculoasă, aducătoare de moarte, profeții văd o singură soluție prin care se câştigă viața şi anume întoarcerea la Dumnezeu, adică la credința adevărată: "Căutați-Mă şi veți fi vii!" (Amos 5, 4), "căutați pe Dumnezeu şi veți fi vii" (Amos 5, 6). "căutați binele şi nu răul, ca să trăiți" (Amos 5, 14).

Profeții şi-au desfăşurat misiunea în timpul când conştiința păcatului îi domina pe oameni, care credeau că numai o religiozitate externă însoțită de o evlavie falsă, manifestată prin aducerea jertfelor, aşa cum se manifesta lumea păgână, este suficientă pentru a sluji lui Dumnezeu. Ei condamnau formalismul în cultul divin, de aceea se ridică cu vehemență împotriva acestor judecăți greşite. Aducerea jertfelor fără o pregătire interioară nu este suficientă pentru cinstirea lui Dumnezeu. La fel de importantă pentru cinstirea lui Dumnezeu este cunoaşterea Lui şi ascultarea de poruncile Sale. În acest sens sunt edificatoare cuvintele profetului Osea care spune: căci milă voiesc şi nu jertfă, şi cunoaşterea lui Dumnezeu mai mult decât arderile de tot (Osea 6, 6).

În viața socială, trăirea religioasă este deplină atunci când este însoțită de bunele raporturi cu semenii. La vremea sa, proorocul Zaharia sfătuia pe contemporanii săi ca să nu asuprească pe orfani, văduve, străini sau săraci şi nimeni să nu gândească rău în inima lui împotriva fratelui său (Zaharia 10, 9-10).

Ținând seama de cele spuse oamenilor, putem afirma că mesajul etic al profeților este de mare actualitate şi pentru a sublinia acest adevăr este suficient să vorbim numai de viziunile lor mărețe, despre ordinea nouă

socială care va fi întemeiată pe pace şi dreptate. Cele mai convingătoare mărturii le aflăm în scrierile profeţilor Isaia şi Miheia.

Potrivit prevestirilor profetice, noua societate se va organiza după principiile păcii şi ale dreptăţii, neamurile vor preface armele în unelte pentru lucrarea pământului şi nici un popor nu se va ridica împotriva altuia, renunţând la meşteşugul războiului (Isaia 2, 4; Miheia 4, 3).

Dacă aceste cuvinte sfinte ale profeţilor erau luate în seamă de creştini în secolul nostru, nu mai aveau loc cele două mari conflagraţii mondiale, care au adus oamenilor suferinţă şi sărăcie. În timpul nostru, aşa cum au prevestit profeţii, oamenii resping conflictele dintre ţări, deoarece sunt pustiitoare şi afectează viaţa pe planeta noastră. Pe plan internaţional au loc întruniri, ca şi cea de la Bagdad, desfăşurată în zilele de 8-10 iunie a.c., la care oamenii se pronunţă în favoarea păcii şi a omeniei.

Potrivit viziunilor grandioase ale profeţilor, lumea caută liniştea, stabilitatea, frăţietatea şi alte forme de convieţuire comună. Această nouă ordine a fost prevestită de proorocul Isaia ca o ploaie mântuitoare care va face pământul să rodească (Isaia 45, 8).

Aşadar, mesajul etic al profeţilor este de actualitate, iar scrierile lor sunt un bun comun al evreilor şi creştinilor. Cuvintele lor au o mare semnificaţie socială, ele călăuzesc ca un far spiritual pe oameni spre realizarea unei societăţi stabile, aşezată pe o structură superioară de organizare şi voită de Dumnezeu. În decursul secolelor, principiile profeţilor sub aspectul etic sunt mereu valabile şi binefăcătoare oamenilor credincioşi.

Acele stări de instabilitate care au planat şi încă sunt prezente şi în zilele noastre se pot rezolva în mare parte sau în totalitate, având în vedere mesajul etic al profeţilor desprins din scrierile lor.

BIBLIOGRAFIE:

1. P.C. Pr. Prof. Vl. Prelipcean, P.C. Pr. Prof. N. Neaga, P.C. Pr. Prof. Gh. Barna şi P.C. Pr. Prof. Mircea Chialda, **Studiul Vechiului Testament**, Bucureşti, 1985;

2. Pr. Dr. Vl. Prelipcean, **Aspecte sociale în scrierile profeţilor Vechiului Testament**, Candela, 1946;

3. Idem, **Probleme sociale în Vechiul Testament**, în "Studii Teologice", 1949, nr. 1-2;

4. Pr. Ion Popescu Mălăeşti, **Valoarea Vechiului Testament pentru creştini**, Bucureşti, 1932;

5. Pr. Prof. N. Neaga, **Valoarea socială a Vechiului Testament**, Sibiu, 1933;

6. Idem, **Pacea şi dezarmarea în lumina Sf. Scripturi**, "Mitropolia Ardealului", 1983, nr. 1-2;

7. Idem, **Dreptate şi pace**, "Mitropolia Moldovei şi Sucevei", 1988, nr. 5.

DREPTATEA SOCIALĂ ÎN SCRIERILE BIBLICE

Pr. Prof. Dr. *Dumitru Abrudan*

Tema pe care urmează să o abordez se încadrează în tema mai generală "*Morala la profeți*", atâta doar că prin cele ce voi spune mă voi raporta deopotrivă şi la celelalte scrieri biblice care alcătuiesc "Tanachul", adică acea unitate de scrieri biblice redată prin numele generic de: "Legea, Profeții şi Scrierile". Profeții de altfel îl presupun pe Moise, iar scrierile lor sunt precedate de Lege, în care profeții înşişi au găsit fundamentele Revelației.

De aici, din primele versete ale Torei, se desprinde adevărul că omul a fost destinat încă de la creație pentru viața de comuniune, Dumnezeu Însuşi a rânduit ca el să-şi împlinească rosturile în mijlocul societății. Afirmația biblică potrivit căreia "A zis Dumnezeu că nu este bine să fie omul singur ci să-i facem ajutor potrivit pentru el" (Geneză 2, 18) exclude orice altă alternativă de existență pentru om[1]. "Sau în societate, sau la moarte", afirmă un învățat al Talmudului, indicând fără echivoc destinul social al omului[2].

Dumnezeu Însuşi a instituit familia ca prima formă de viață comunitară pentru om. Verdictul redat prin cuvintele: "De aceea va lăsa omul pe tatăl său şi pe mama sa şi se va lipi de femeia sa şi vor fi amândoi un trup" (Geneză 2, 24) aparține Creatorului şi a rămas înscris ca o îndatorire de prim ordin pentru toți oamenii.

De asemenea, o altă poruncă divină formulată în termenii: "Creşteți şi vă înmulțiți şi umpleți pământul" (Geneză 2, 28) vizează acea formă de organizare şi coexistență umană care este societatea.

Rânduită de Dumnezeu şi fiind alcătuită din ființe superioare, înzestrate cu rațiune şi voință liberă, societatea trebuie să se conducă după anumite legi obligatorii pentru toți membrii ei[3]. Aceştia nu pot trăi făcând abstracție

---

[1] Jacques Djian, **Precis de morale juive et ses rapports doctrinaux avec les morales chrétienne et marxiste**, Genève, 1962, p. 89.

[2] Talmudul babilonian, **Tratatul Taanit** 23 a, Vilna, 1897.

[3] Diac. Prof. O. Buceschi, **Datoriile individului față de colectivitate**, după concepția creştină, în "Studii Teologice", nr. 7-8/1952, p. 364.

unii de alţii. Spre a fi posibilă convieţuirea lor în societate, între ei trebuie să existe o unitate morală, adică să fie legaţi întreolaltă prin drepturi şi obligaţii reciproce, raportate conştient la acelaşi scop: dezvoltarea lor din punct de vedere fizic, intelectual şi moral. Fără această unitate morală, existenţa societăţii ar fi precară.

Drepturile egale şi libertăţile de care trebuie să se bucure membrii societăţii decurg din egalitatea lor sub aspectul fiinţei şi al demnităţii morale[4]. Toţi oamenii au aceeaşi fire şi ca atare toţi au şi o valoare morală egală. Fiecare dintre ei este "o persoană morală", un scop în sine şi nu un instrument sau un animal oarecare[5]. Toţi se nasc egali de la natură, creaţi fiind de către Dumnezeu, Care este astfel Tatăl tuturor (Geneză 1, 26; Înţelepciunea lui Solomon 10, 1; Matei 4, 16; 5, 46; F. Ap. 17, 26). Trebuie să recunoaştem astfel că indiferent de rasă, de naţionalitate, de sex, de culoare, de stare socială toţi oamenii formează marea familie a lui Dumnezeu. În această ambianţă fiecare îşi are rezervate drepturile sale fundamentale[6] şi valoarea sa personală.

În paginile Torei, monoteismul este fundamentul moralităţii, al unităţii genului şi al dreptăţii sociale, pentru că de monoteism se leagă în chip logic monogenismul biblic. Iar monogenismul presupune în mod obligatoriu ideea unităţii de fiinţă a oamenilor şi egalităţii lor. Existând o singură **Putere creatoare** în cer, era necesar, aşa cum s-a şi întâmplat, să apară o singură făptură umană. În persoana strămoşului Adam rezidă semnul unităţii de fiinţă şi al unicităţii Creatorului, după cum, în unicitatea Creatorului stă semnul unităţii şi egalităţii genului uman. Adam, primul om creat de singurul Dumnezeu adevărat şi viu, ocupă o poziţie excepţională în raport cu toţi oamenii, în el găsindu-se înglobată întreaga pliromă a umanităţii[7]. Pe bună dreptate, el este numit "părintele lumii" (Înţelepciunea lui Solomon 10, 1), iar Eva "maica tuturor celor vii" (Geneză 3, 20). Din această pereche unică "a răsărit apoi întregul neam al oamenilor" (Tobit 8, 6).

Iată cum monoteismul nu numai că înlătură nedreptăţile şi rivalitatea între indivizi, rase şi etnii, dar lasă deschisă calea spre unirea şi

---

[4] Idem, **Nedreptatea socială, piedică în calea mântuirii**, în "Studii Teologice" nr. 5-6/1954, p. 235.

[5] **Ibidem**.

[6] Pr. Prof. Sofron Vlad, **Atitudinea Bisericii Ortodoxe faţă de problemele sociale**, în "Studii Teologice", nr. 3-4/1954, p. 163.

[7] Sf. Grigorie de Nyssa, **Despre Crearea omului**, 16, p. 6, 44, col. 185 C.D.

solidarizarea lor. Afirmarea existenței Dumnezeului unic nu putea avea altă semnificație decât aceea a unității şi solidarității universale[8].

Având origine unică şi un destin comun, oamenii sunt egali. Nu există rase umane superioare şi rase umane inferioare. Deosebirile care se remarcă totuşi între oameni nu sunt de natură ființială, ci se datoresc condițiilor diferite în care trăiesc unii şi alții, înțelegând condițiile de mediu, cele determinate de gradul de cultură, de accesul la realizările civilizației etc.

În totală opoziție cu monoteismul, care este credința unificatoare şi temei al egalității umane şi dreptății sociale, politeismul şi idolatria au constituit cauzele disoluției şi destrămării unității şi surse ale inegalității şi nedreptății sociale, pentru că mai mulți zei înseamnă deopotrivă mai multe centre de atracție şi tot atâtea pricini de împărțire, confruntare şi antagonism.

Indiscutabil că există o legătură strânsă între părăsirea monoteismului şi decăderea morală şi regresul pe plan social. Toate scăderile şi suferințele sociale şi-au avut izvorul în concepția greşită despre Divinitate, care a adus otrava dezagregării în toate aspectele vieții[9].

Este mai presus de orice îndoială că atunci când un popor coboară de la o concepție înaltă despre Dumnezeu spre o treaptă inferioară, pentru acel popor urmează un regres şi pe planul vieții sociale.

Înțelegem astfel de ce în Decalog se stipulează pe primul loc porunca cinstirii unui singur Dumnezeu şi se interzice închinarea la idoli (vezi Exod 20, 2-6).

De asemenea, putem să apreciem cu mai mult temei semnificația acelui apelativ din Deuteronom 6, 4-9, cunoscut îndeobşte sub denumirea de "Sema Israel" - "Ascultă Israele!", în care se spune textual: "Ascultă Israele! Domnul Dumnezeul nostru este singurul Domn! Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul Tău din toată inima ta, din tot sufletul tău şi din toată puterea ta. Cuvintele acestea să le ai în inima ta şi în sufletul tău; să le sădeşti în fiii tăi şi să vorbeşti de ele când şezi în casa ta, când mergi pe cale, când te culci şi când te scoli. Să le legi ca semn la mână şi să le ai ca pe o tăbliță pe fruntea ta. Să le scrii pe uşorii casei tale şi pe porțile tale".

Prin caracterul imperativ şi forța lor mobilizatoare, aceste cuvinte reprezintă nu numai legitimitatea credinței monoteiste, dar şi garanția unei drepte orânduiri sociale, întrucât iubirea față de Dumnezeu generează în

---

[8] Dr. Alfred Hârlăoanu, **Istoria universală a poporului evreu**, Editura Zarkoni, Bucureşti, 1992, p. 149.

[9] Vezi Pr. Prof. Vladimir Prelipcean, **Probleme sociale în Vechiul Testament**, în "Studii Teologice", nr. 1-2, 1949, p. 62.

suflete în chip necesar şi iubirea faţă de oameni, concretizată în atitudini de bunăvoinţă, sprijin şi respect al demnităţii şi intereselor vitale ale acestora.

Alături de monoteism, o altă cale de promovare şi consolidare a ordinii şi dreptăţii sociale este **teocraţia**, de care se leagă o seamă de principii morale superioare, în măsură să guverneze şi să influenţeze pozitiv toate aspectele vieţii, inclusiv cele sociale.

În virtutea recunoaşterii lui Dumnezeu ca unic şi suprem conducător al poporului, este de la sine înţeles că şi Legea după care poporul se guvernează este înţeleasă şi acceptată ca provenind de la El şi purtând amprenta autorităţii Sale.

Caracterul de excepţie al acestei legi este pus în lumină de către Moise însuşi, atunci când, voind să conştientizeze poporul asupra obligativităţii respectării şi îndeplinirii ei, îl atenţionează spunând: "Iată, v-am învăţat porunci şi legi, cum îmi poruncise Domnul Dumnezeul meu [...]. Să le păziţi aşadar şi să le împliniţi, căci în aceasta stă înţelepciunea voastră înaintea ochilor popoarelor care, auzind toate legiurile acestea, vor zice: Numai acest popor mare este popor înţelept şi priceput. Căci este oare vreun popor mare, de care dumnezeii lui să fie aşa de aproape, cât de aproape este de noi Domnul Dumnezeul nostru, oricând Îl chemăm? Sau este vreun popor mare, care să aibă astfel de aşezăminte şi **legi drepte, cum este toată această lege** pe care v-o înfăţişez eu astăzi?" (Deuteronom 4, 5-8).

Între prescripţiile cuprinse în această Lege, multe vizează organizarea vieţii sociale şi aşezarea la baza relaţiilor interumane a principiilor dreptăţii şi adevărului.

În baza lor, Iosua, succesorul lui Moise, procedează la o dreaptă împărţire a Canaanului, pământul făgăduit lui Avraam, Isaac şi Iacob, între cele douăsprezece seminţii ale lui Israel, iar în cadrul acestora el rezervă fiecărei familii partea ei de moştenire. Repartiţia moştenirii fiecărei seminţii prin tragere la sorţi presupune respectarea dreptăţii şi egalităţii voită de Dumnezeu. S-a pornit de la ideea că Dumnezeu este stăpânul pământului. Astfel, citim în Levitic 25, 23: "Al Meu este pământul; iar voi sunteţi nişte străini". Dacă pământul este al Domnului, dreptul de stăpânire vine de la El, iar El îl garantează pentru toţi. Ţara a fost predată ca dar de la Dumnezeu, întregului Israel, iar indivizii, respectiv familiile primesc ceea ce li se cuvine tot în baza hotărârii de sus.

Pentru a menţine pacea socială şi a evita acumularea de către unii a unor mari bogăţii în detrimentul altora, Dumnezeu a rânduit, prin Moise, instituirea anului jubiliar, care avea menirea unui regulator social[10].

---

[10] Pr. Prof. Vl. Prelipcean, **Probleme sociale în Vechiul Testament**, în "Studii Teologice", nr. 1-2/1949, p. 58.

Aşa se face că din 50 în 50 de ani, după reîntoarcerea evreilor în Canaan, diferențele de proprietate şi cele create prin înrobire erau nivelate. Pământul înstrăinat temporar revenea la vechiul proprietar, iar sclavii împreună cu familiile lor îşi primeau libertatea. Anul jubileu a avut menirea de a înrădăcina în sufletul poporului ideea despre aceeaşi origine şi chemare, despre egalitatea tuturor înaintea lui Dumnezeu, despre iubirea către aproapele[11].

Proprietatea înstrăinată şi libertatea personală puteau fi răscumpărate chiar şi înainte de anul jubiliar, pentru că rudele apropiate, care dispuneau de posibilități, puteau răscumpăra oricând pământul rudelor sărăcite.

Şi celelalte instituții ale Torei, respectiv şabatul, sărbătorile anuale şi anul sabatic aveau pe lângă caracterul religios şi un pronunțat caracter social. Astfel, în fiecare al şaptelea an, numit anul sabatic, pământul rămânea nelucrat. Tot ceea ce creştea de la sine era dreptul tuturor, dar mai ales al săracilor. Anul sabatic se mai numea şi anul iertării, pentru că acum se iertau şi datoriile.

Şi în ziua de şabat şi la sărbătorile de peste an (Paştile «Pesach», Cincizecimea «Hag ha Şavuot», Sărbătoarea corturilor «Hag ha Sukot») se aveau în vedere unele înlesniri cu caracter social. Astfel, după aducerea sacrificiilor se organizau acele mese comune, la care erau invitați să participe mai ales săracii.

Cu privire la ocrotirea săracilor, Tora cuprinde un întreg evantai de prescripții cu caracter social, umanitar. Astfel, călătorul flămând avea voie să-şi astâmpere foamea rupând spice din ogorul aproapelui. Şi cel însetat putea culege struguri cât să-şi astâmpere setea din via întâlnită pe cale. Spicele rămase în urma secerătorilor şi strugurii rămaşi după cules erau dreptul săracilor. Legea apoi îndemna proprietarii ca la seceriş şi la culesul viilor să lase colțuri din holdă neculese pentru văduve, orfani, săraci şi străinii care locuiau în țară. În folosul săracilor se percepea tot la al treilea an şi zeciuiala a doua. Prima zeciuială revenea leviților, care n-au primit parte de moştenire ca şi celelalte seminții, iar cea de-a doua era a săracilor.

O legislație specială era în privința proprietății care era apărată în virtutea dreptului divin de moştenire a acesteia[12]. În această privință Legea sinaitică reprima nu numai abuzul, respectiv uzurparea proprietății, ci chiar şi intenția cea rea, stipulând: "Să nu doreşti casa aproapelui tău; să nu doreşti femeia aproapelui tău, nici ogorul lui, nici sluga lui, nici slujnica lui, nici boul lui, nici asinul lui şi nici unul din dobitoacele lui şi nimic din câte are aproapele tău" (Ieşire 20, 17).

---

[11] **Ibidem**.

[12] Vezi N. Neaga, **Valoarea socială a Vechiului Testament**, Sibiu, 1933, p. 17.

În general, Decalogul, care reprezintă chintesența Torei, garantează drepturile fundamentale ale omului: dreptul la viață și chiar la o viață demnă și liberă, la muncă și la dreapta răsplată pentru aceasta, la a-i fi respectată demnitatea și libertatea.

Văduvele, orfanii, străinii și sclavii beneficiau de asemenea de prescripții legislative aparte privind ocrotirea și sprijinirea lor atunci când se aflau în dificultate (vezi Deuteronom 15, 7-10). În această privință, în Deuteronom găsim această poruncă formulată în termenii cei mai categorici: "Să nu judeci strâmb pe străin, pe orfan și pe văduvă, și văduvei să nu-i iei haina zălog" (Deuteronom 24, 10-13; 24, 17; 24, 22).

Din nefericire, cu toată autoritatea divină care se răsfrângea asupra ei, Legea n-a fost întru totul și întotdeauna respectată. Fără a tăgădui influența ei pozitivă asupra societății iudaice în ansamblu, au existat totuși frecvente situații în care s-a plătit tribut transgresiunii și ignorării poruncilor.

Începând mai ales cu perioada regalității, când principiul teocrației a fost înlocuit cu principiul monarhiei, s-a produs o transformare adâncă în structura vieții sociale în Israel. S-a format treptat o aristocrație administrativă, militară și comercială, în paralel cu o clasă socială dezavantajată și exploatată.

În epoca profeților scriitori deosebirile sociale s-au adâncit și mai mult.

Introducerea apoi în țară a credințelor idolatre și politeismului a produs, de asemenea, și o decădere a moravurilor și o acutizare a asperităților sociale.

Toate aceste scăderi au determinat o reacție firească de dezaprobare și corecție pe planul vieții religioase, morale și sociale.

În lupta pentru înlăturarea nedreptății și a curmării abuzurilor s-au implicat cu toată forța mai ales profeții. Ei au constituit o adevărată instanță de judecată morală și socială, ridicându-se cu o energie fără de egal împotriva relelor societății. Nu au dat înapoi nici în fața celor mai amenințătoare primejdii. Îi vedem înfruntându-i în public pe regi și pe mai-marii zilei. Astfel, Natan îl mustră pe David pentru fărădelegile lui, prin care s-a încărcat cu o mare vină înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor, aceea de a fi pus la cale moartea generalului său Urie, pentru a-i putea lua soția (II Samuel 12, 1-13). Și Ilie îl osândește necruțător pe idolatrul rege Ahab din regatul de nord pentru uciderea unui supus al său, pentru a-i putea răpi acestuia țarina pe care o jinduia (I Regi 21, 1-16). În general, toți profeții s-au ridicat împotriva celor care și-au acumulat bogățiile pe căi necinstite și în detrimentul semenilor lor. "Vai, vouă - se adresează acestora profetul Isaia - care clădiți casă lângă casă și grămădiți țarini lângă țarini până nu va rămâne nici un loc, ca să fiți numai voi stăpâni în țară!" (Isaia 5, 8). "Voi, voi ați pustiit via Mea - continuă el - și prada luată de la cei

sărmani se află în casele voastre. Pentru ce ați zdrobit pe poporul Meu şi ați sfărâmat fața celor sărmani?" (Isaia 3, 14-15).

Pe un ton la fel de aspru grăieşte şi profetul Ieremia: "Cum sunt cotețele pline de păsări, aşa sunt casele lor pline de înşelătorie. Prin aceasta s-au ridicat şi s-au îmbogățit ei, s-au făcut groşi şi graşi şi în rele au întrecut orice măsură. Nu fac dreptate nimănui, nici chiar orfanului: nu dau dreptate săracului şi huzuresc" (Ieremia 5, 27-29).

Cu autoritatea pe care i-o conferă convingerea vocației sale divine, profetul Iezechiel îi somează direct pe asupritorii poporului: "Destul, regi ai lui Israel! Lăsați nedreptățile şi împilările şi faceți judecată dreaptă. Încetați de a mai mărgini pe poporul Meu din moşia lui" (Iezechiel 45, 9).

Grăind în numele Domnului, profeții s-au ridicat cu vehemență şi împotriva corupției justiției, prin luarea de mită. În această privință profetul Isaia scrie: "Vai de cei ce rostesc hotărâri nelegiuite şi de cei ce scriu porunci nedrepte, de cei ce nu fac dreptate săracilor şi de cei ce răpesc dreptul celor lipsiți din poporul Meu" (Isaia 10, 1). Şi profetul Amos, care are în vedere situații cunoscute de el în chip direct, s-a arătat tot atât de necruțător cu cei ce s-au făcut vinovați de astfel de abateri: "Căci Eu ştiu - scrie el - că mari sunt fărădelegile voastre şi grele păcatele voastre, ca unii ce asupriți pe drept şi luați mită şi stoarceți pe cei săraci la porțile cetății" (Amos 5, 12). Apoi acelaşi profet continuă: "Voi prefaceți judecata în otravă şi rodul dreptății în pelin" (Amos 6, 12).

Pe cât de vehemenți au fost profeții împotriva nedreptății, tot pe atât de stăruitori s-au arătat ei în îndemnul la înfăptuirea dreptății. "Învățați să faceți binele, căutați dreptatea, ajutați pe cel apăsat, faceți dreptate orfanului, apărați pe văduvă" -se adresează Isaia judecătorilor lui Israel.

Cu aceeaşi râvnă îndeamnă şi profetul Ieremia la înfăptuirea dreptății: "Faceți judecată dis-de-dimineață - scria el - şi scăpați pe cel asuprit din mâna asupritorului, pentru ca să nu izbucnească asuprirea Mea ca focul şi pentru ca să nu se aprindă din pricina faptelor voastre cele rele, aşa încât nimeni să nu o poată stinge" (Ieremia 21, 12).

La rândul său, profetul Zaharia formulează aceleaşi cerințe: "Judecați şi dați hotărâri drepte la porțile voastre; să nu cugetați fărădelege unul împotriva altuia şi jurământul strâmb să nu-l iubiți, căci toate acestea le urăsc, zice Domnul" (Zaharia 8, 16-17).

În concepția lui Osea nu este suficientă doar simpla îndeplinire a dreptății, ci se impune în mod imperios ca aceasta să fie împletită şi cu iubirea, care îndulceşte şi înmoaie duritatea pe care o impune dreptatea: "Semănați potrivit dreptății - scrie el - şi culegeți potrivit iubirii" (Osea 10, 12).

Şi Mihea concepe obligativitatea aceluiaşi raport între dragoste şi iubire, când scrie: "Ți s-a arătat, omule, ceea ce este bun şi ceea ce

Dumnezeu cere de la tine: dreptate, iubire şi milostivire şi cu smerenie să mergi înaintea Domnului Dumnezeului tău!" (Miheia 6, 8).

Socotind familia ca o celulă de bază a societăţii şi ca o instituţie rânduită de Dumnezeu, profeţii aveau o concepţie înaltă despre ţinuta morală a soţilor şi ca urmare combăteau cu multă rigoare tarele şi pericolele care ameninţau legătura lor matrimonială. În special, ei afişează un spirit foarte critic la adresa bărbaţilor care cu multă uşurinţă dădeau carte de despărţire femeilor cu care s-au căsătorit. În acest sens, profetul Maleahi scrie: "De ce vă miraţi de certarea Domnului? Aceasta se datorează faptului că Domnul a fost martor între tine şi femeia tinereţilor tale, faţă de care tu ai fost viclean, deşi ea era tovarăşa ta şi femeia legământului tău. Oare nu a făcut El bărbatul şi femeia ca să fie o singură făptură cu trup şi suflet? Şi această făptură întrunită ce năzuieşte ea? Urmaşi de la Dumnezeu! Păstraţi-vă deci viaţa voastră (de familie, n.n.); iar tu nu fi viclean cu femeia tinereţilor tale" (Maleahi 2, 14-15).

Profeţii au combătut cu asprime şi alte scăderi de ordin moral-social, cum ar fi luxul (Isaia 3, 16-24), îmbuibarea, desfrâul (Osea 3, 18), traiul parazitar (Isaia 5, 11).

De rechizitoriul lor necruţător n-au fost scutiţi nici conducătorii politici şi nici cei spirituali, care uitaseră de înaltele lor responsabilităţi. "Vai de păstorii care risipesc şi nimicesc turma păşunii Mele - scria Ieremia - [...] pentru că Mi-aţi risipit oile, le-aţi izgonit şi nu v-aţi îngrijit de ele vă voi pedepsi din pricina răutăţii faptelor voastre" (Ieremia 23, 2).

Dat fiind faptul că în viziunea lor Dumnezeu Se înfăţişa ca un Dumnezeu al dreptăţii, profeţii aduceau mereu în atenţie ideea sancţiunii divine pentru nedreptăţile sociale şi abaterile religios-morale care se săvârşeau. Deşi îşi iubeau nespus de mult poporul, ei totuşi nu ezitau să vorbească şi despre pedepsele pe care Dumnezeu le va trimite asupra celor nelegiuiţi. Ei anunţă cu multă durere calamităţile, războaiele şi chiar robia din cauza păcatelor (vezi Ieremia 22, 25-26).

Pedepsele anunţate aveau desigur caracter pedagogic, nu distructiv, şi de aceea profeţii accentuau ideea că "Dumnezeu nu doreşte moartea păcătosului, ci să se întoarcă de la calea lui şi să trăiască" (Ieremia 33, 11).

Asigurarea pe care o dădeau ei era aceea că: "dacă cel rău [...] se întoarce de la păcatul lui şi face ceea ce este bine şi plăcut, dacă dă înapoi zălogul, întoarce ceea ce a răpit, urmează învăţăturile care dau viaţă şi nu săvârşeşte nici o nelegiuire, va trăi negreşit şi nu va muri. Toate păcatele pe care le-a făcut se vor uita" (Iezechiel 18, 21-23).

Profeţii nu au vorbit la întâmplare. Ei au pornit mereu de la realităţile concrete. Au ţintit suprimarea răului din rădăcină. Erau convinşi că pentru dobândirea mântuirii nu există decât o singură cale: săvârşirea binelui. Ei au înţeles să lupte efectiv pentru instaurarea ideâlului de dreptate socială

pentru făurirea unei stări generale de prosperitate, moralitate şi pace. Acest ideal îl vedeau concretizat într-o existență demnă şi liniştită, în virtutea căreia "fiecare să stea în pace sub vița şi sub smochinul său", cum scrie Miheia (Miheia 4, 4).

Cu toate că îndemnurile şi sfaturile profeților adresate contemporanilor n-au fost întotdeauna ascultate, ei n-au încetat totuşi a arăta că într-un viitor îndepărtat tot ceea ce ei au propovăduit se va împlini întocmai, iar această împlinire ei au pus-o întotdeauna în strânsă legătură cu venirea lui Mesia. Împărăția mesianică, aşa cum o concepeau ei, se caracterizează sub aspect social prin pacea şi dreptatea aşezate la temelia ei: "Şi mare va fi stăpânirea Lui şi pacea Lui nu va avea hotar. Va împărăți pe tronul şi peste împărăția lui David, ca s-o întemeieze şi s-o întărească prin judecată şi prin dreptate" (Isaia 9, 6).

Activitatea socială şi morală a profeților se prezintă ca o luptă neîntreruptă pentru o ordine superioară voită de Dumnezeu în lume în care dreptatea şi armonia să prevaleze.

ETICA SOCIALĂ LA PROFEȚII AMOS ȘI ISAIA

Pr. Prof. Dr. *Petre Semen*

Secolul VIII î. Hr., în care au activat profeții Amos şi Isaia, poate fi considerat ca un veac de răscruce pentru poporul Israel, căci se conturează mari diferențieri sociale, favorizate pe de o parte de dezvoltarea civilizației urbane, iar pe de alta de impactul întâlnirii civilizației israelite cu civilizația internațională, impact interpretat de unii teologi ca o expresie a voinței divine de extindere a revelației în istorie, explicată printre altele şi de fixarea în scris a cuvântărilor profetice, pentru ca ideile să circule mai repede şi pe un areal cât mai extins[1]. Descoperirile arheologice efectuate în câteva oraşe reprezentative pentru cultura şi civilizația israelită a timpului probează că marile diferențieri sociale coincid într-o oarecare măsură cu înstrăinarea de credința strămoşească. Astfel, dacă la Tirța, actualul Tell-el-Farah, casele ce aparțineau secolului al X-lea î. Hr. se prezentau aproape la aceleaşi dimensiuni şi erau amenajate asemănător, după ce se trece în secolul VIII contrastul este frapant. În aceleaşi situri, cartierele claselor bogate, mult mai mari şi mai trainice, sunt bine delimitate de cartiere în care sunt îngrămădite casele celor săraci[2].

Secolul VIII î. Hr., în care au trăit şi activat marii profeți ai lui Israel care pot fi denumiți pe drept cuvânt şi sociologii timpului, Amos - intolerabilul păstor din Tecoa şi Isaia - cel ce dialoga cu regii de la egal la egal, vestitorul marilor speranțe de revigorare națională, corespunde unui moment de redresare politică şi militară a lui Israel, odată cu accederea la domnie a energicului şi impetuosului Ieroboam al II-lea (787-747). Într-adevăr, acesta a dovedit reale veleități politice, depăşindu-i pe mulți dintre predecesorii săi. Într-un timp record a reuşit să restabilească frontierele țării aproape ca în perioada de maximă glorie a regatului, adică de la intrarea Hamatului şi până la Marea Arabă (cf. II Regi 14, 25). Bunul strateg şi administrator al unui regat mic, comparativ cu altele din zonă, a ştiut să profite de conjunctura politică externă favorabilă, care nu-l mai angaja în

---

[1] W. Eichrodt, **Theologie des Alten Testament**, Band I, Gott und Volk, Stuttgart, ed. V, 1957, p. 248.

[2] R. de Vaux, **Les Institutions de l'Ancien Testament**, les éditions du Cerf, Paris, 1989, p. 114.

conflicte militare costisitoare, încât şi-a concentrat toată energia spre mult dorita redresare economică a țării, slăbită de pe urma numeroaselor conflicte militare, încurajând reintrarea Israelului în circuitul comercial internațional[3] inițiat de Solomon. Pe plan social au avut loc mari mutații. Acestea erau rezultatul celor aproape două secole de conducere monarhică (I Samuel 8, 11-17), când s-a impus o administrație foarte numeroasă de privilegiați, o adevărată castă a funcționarilor de curte (I Samuel 22, 7). Pentru a-şi rotunji veniturile, unii regi au dus mai departe politica inițiată de Solomon, de dezvoltare a comerțului (I Regi 10, 15; II Cronici 9, 14), în special cei extern, iar pe plan intern au luat ființă atelierele regale (I Cronici 4, 23)[4]. Ca să-şi sporească veniturile, demnitarii de stat căutau şi ei să profite din plin de avantajele oferite de poziția lor, acumulând proprietăți cât mai numeroase. La aceştia se adăugau negustorii şi alți întreprinzători, cum ar fi marii proprietari de pământ ce realizau venituri fabuloase, încât, conform remarcii lui Isaia, "țara era plină de aur şi de argint, de comori fără număr, pământul ei era plin de cai şi de căruțe fără de sfârşit" (Isaia 2, 7). Starea prosperă este bine surprinsă şi de profetul Amos, care face aluzie la casele ultraconfortabile ale demnitarilor, case de vară şi de iarnă, ornamentate cu fildeş (Amos 3, 15). Din contextul cuvântărilor acestuia rezultă că în societatea vremii, în pofida dăinuirii parțiale a vechilor condiții sociale, aveau loc evidente transformări materiale şi sociale, dar şi culturale şi de mentalitate. Ca întotdeauna însă, şi pretutindeni de altfel, bunăstarea materială aduce cu sine luxul, extravaganța şi crearea de multe necesități superflue. Într-o societate ahtiată după acumularea de bogății prin orice mijloace, bunurile nu mai erau distribuite cu onestitate, spre exasperarea celor ce-şi puneau speranțe sincere în corectitudinea celor cu misiunea de a fi teoreticieni şi distribuitori ai dreptății. Decadența morală era marcată printre altele şi de neglijența revoltătoare a clasei mijlocii, reprezentată pentru multă vreme de țărănime[5], ponderea cea mare a populației. Ori, slăbirea acestui important segment social însemna de fapt slăbirea țării. În acest context apar profeții, oameni harismatici care întrevăd marile primejdii externe pentru existența statului şi a națiunii secondate de situația de profundă criză internă, întrezărind totuşi lucrarea proniatoare a lui

---

[3] Pr. M. Basarab, **Cartea profetului Amos**, introd. trad. şi comentar, în "Studii Teologice", nr. 5-10/1979, p. 399.

[4] E. Lipinsky, **Pauvrété**, în "Dictionnaire Encyclopédique de la Bible, éd. Brepols, 1987, p. 993.

[5] **Cartea lui Amos**, în "Dicționar Biblic", ed. Cartea creştină, Oradea, 1995, p. 34.

Dumnezeu cu valenţe universale (Amos 9, 7)[6]. Într-un moment în care viaţa socială şi cea religios-morală nu mai erau într-o perfectă interdependenţă ca în vremurile teocratice, au fost trimişi profeţii cu misiunea de a-şi catehiza propriul popor[7] şi de a stopa totodată pătrunderea idolatriei, mai ales printr-o parte din nobilimea ţării interesată de avantajele materiale imediate pe care i le ofereau bunele relaţii cu popoarele vecine, în primul rând cu fenicienii - cu care se realizaseră deja legături matrimoniale la cel mai înalt nivel. Prin încuscrirea cu popoarele păgâne pătrundeau în popor aproape nestingherit unele obiceiuri păgâne, aşa cum prevăzuse inegalabilul Moise.

Tributari tradiţiei strămoşeşti, solid fundamentată pe Legea pe care o tălmăcesc şi actualizează pentru generaţiile lor, fixându-şi învăţăturile în scris şi pentru generaţiile viitoare, profeţii apar ca nişte veritabili avocaţi ai conştiinţelor morale, vis-à-vis de forţele întunericului care încercau să o depersonalizeze[8]. Bucurându-se de avantajul unui raport special cu Dumnezeu, ca unii care participau în mod privilegiat la revelaţie, profeţii veacului al VIII-lea - dintre care s-au remarcat Amos, Osea şi Isaia - se încadrează în grupa profeţilor scriitori ce au înţeles şi interpretat relaţia Dumnezeu-om sau, mai exact, Dumnezeu-popor dintr-o perspectivă morală[9]. Prin discursul lor urmăreau, într-un timp în care era în mare primejdie relaţia între viaţa religioasă şi cea socială, recuperarea marilor valori ale Legii mozaice. Cum Legea era de sorginte divină, nu putea fi altfel decât "dreaptă şi bună", după cum sublinia Sf. Pavel. Conştienţi de dreptatea Legii, profeţii vorbeau doar în numele lui Dumnezeu şi se constituiau în nişte veritabili restauratori ai atitudinii credinciosului faţă de legământul sinaitic. Etica lor socială se fundamenta pe credinţa într-un singur Dumnezeu, Sfânt şi bun, Părintele tuturor celor care-L caută, ocrotindu-i cu străşnicie pe credincioşii Săi. Conştienţi de valoarea inestimabilă a Legii lui Moise, superioară tuturor vechilor legislaţii - atât cu privire la origine cât şi ca scop - sfinţirea omului şi ocrotirea categoriilor defavorizate ale societăţii: văduvele, orfanii şi străinii - cărora le erau asimilaţi sclavii şi chiar leviţii care nu aveau proprietăţi (Ieşirea 22, 21; Deuteronom 14, 29; 16, 11; 14, 24), profeţii făceau mereu trimitere la ea.

---

[6] G. Pidoux, **Le Dieu qui vient, Espérenced'Israel**, în "Cahiers Thélogique", XVII (1947), p. 12.

[7] H. Cazelles, **Introduction à la Biblie**, Paris, 1973, p. 357.

[8] K. Jaspers, **The Axial Age of Human History**; **Identity and Anxiety, Survival in Mass-History Society**, Glencoe, 1960, p. 597.

[9] B. Duhm, **Israels propheten**, Berlin, 1916, p. 146.

Dintre profeții anteexilici care s-au implicat cel mai pregnant în a înfiera nedreptățile sociale au fost Amos şi Isaia. Modestul păstor din Tecoa (Amos 7, 14) ia apărarea celor umili şi drepți, intentând un adevărat proces locuitorilor cetății Samariei, cărora le face sumbre profeții ce se vor şi împlini peste numai câțiva zeci de ani. Începându-şi misiunea într-un context politic şi economic favorabil doar unui segment social redus, în care proliferau nestingherit inegalitățile dintre oameni - pe care le anticipase cu mult timp în urmă Moise - Amos denunța stările conflictuale din ce în ce mai critice, în speranța de a trezi marile spirite ale vremii cu putere de decizie şi de influențare în bine a oamenilor. Pe fondul unor deprecieri concertate a moravurilor, când noțiunile de drept şi dreptate şi-au pierdut aproape orice semnificație, când arbitrariul celui mai puternic căpăta putere de lege (Amos 2, 6; 5, 7; 5, 10-12), misiunea profetului a fost extrem de dificilă, expunându-se oprobiului cetății. Potentații timpului se simțeau vizați direct de profet şi erau, desigur, stânjeniți în liniştea caselor lor de piatră şlefuită (Amos 5, 11), cu camere numeroase şi somptuos ornamentate cu plăci de fildeş şi abanos, cu scaune prea comode - ce îmbiau la relaxări nepermis de lungi. Ba chiar şi regele îi dorea moartea, căci îşi simțea amenințat confortul domniei prin trezirea conştiinței celor mulți şi prea defavorizați de abuzurile excesive. Contrar prevederilor Legii, clasele sociale acreditate cu puteri decizionale nu făcuseră mai nimic în vederea stopării pauperizării excesive a celor marginalizați şi nedreptățiți. Acestora voia să le reamintească faptul că omul, indiferent de poziția sa socială, are vocația rămânerii în grația divină - care este condiționată direct de credincioşia față de preceptele Legii şi de corectitudinea morală[10]. Aceasta este ideea forte propagată de profet. Om cu vederi largi, Amos intuia o inevitabilă destabilizare politică şi națională, ca o consecință directă şi firească a dezordinii sociale izvorâte din neglijarea comandamentelor divine. Cu toate neajunsurile impuse de misiunea specifică unui mesager divin, predica lui Amos - care urmărea determinarea cel puțin a unora să-şi reconsidere comportamentul şi să revină la starea de normalitate a împlinirii Legii - trebuie să fi avut un impact covârşitor asupra auditoriului, de vreme ce i s-a impus plecarea grabnică în pământul lui Iuda (Amos 7, 12). Un foarte fin sociolog şi analist desăvârşit al evenimentelor istorice de epocă, el nu se va mulțumi doar să diagnosticheze etica socială a timpului, ci va critica fără ezitare abuzurile de putere ale conducătorilor politici, deciziile de cele mai multe ori nedrepte ale instanțelor de judecată, formalismul nepermis al cultului şi profețiile fără perspectiva împlinirii proferate de cei netrimişi de nimeni. Marea pondere a cuvântărilor sale o deține critica la adresa magistraților care, în lăcomia nesăbuită de acumulare de proprietăți

---

[10] I. Banu, **Profeții biblici vorbind filosofiei**, ed. Ştiințifică, Bucureşti, 1994, p. 21.

funciare, reşedinţe somptuoase de vară şi de iarnă (Amos 3, 15), alergarea după mese copioase, la care în mod sigur rafinamentul culinar rivaliza cu cele mai renumite bucătării ale timpului (Amos 6, 4-6), îşi dădeau tot concursul la crearea unei simple imagini a dreptăţii. De cele mai multe ori pactizau cu cei ce acumulau bogăţii excesive în detrimentul marii majorităţi şi împărţeau dreptatea după avantaje materiale, contravenind flagrant Legii divine. Abuzul magistraţilor în împărţirea dreptăţii, în opinia profetului, era sinonim cu jaful sau chiar cu tâlhăria organizată (Amos 3, 10). In faţa celui ce făcea judecata, dreptatea celui sărac n-avea nici o valoare (Amos 2, 6), căci acesta pronunţa sentinţe nedrepte pentru daruri adesea derizorii. Când profetul constată că săracul este adesea vândut pe o pereche de încălţăminte vrea să sublinieze rapacitatea crasă a celui avut, care nu punea nici un preţ pe viaţa săracului. Fără a se intimida de cei puternici, sau a se sfii de demnităţile sacerdotale, profetul îi critică pe toţi în termeni destul de duri. Nedreptatea justiţiei era cu atât mai gravă cu cât cei ce o reprezentau se erijau doar în ceea ce ar fi trebuit să fie, împărţitori ai dreptăţii în numele divinităţii pe care o invocau la deliberarea unui caz sau altul. Într-adevăr, Legea stipula clar ca judecata să se facă în numele lui Dumnezeu, definit ca "Dumnezeu al dreptăţii" (Deuteronom 1, 17; 32, 4; Isaia 30, 18; 41, 1; Ieremia 12, 1) şi impunea o deliberare imparţială şi detaşată a binelui de rău, imitând prin aceasta dreptatea divină, identificată adesea de aghiografi cu lucrarea milei sau chiar a mâniei divine în istorie şi în experienţa şi viaţa umană[11]. Profetul se face exponentul multiplelor nemulţumiri faţă de nedreapta împărţire a dreptăţii, contrar principiilor de drept enunţate în Deuteronom: "Să nu strici legea, să nu cauţi la faţă şi să nu iei mită că mita orbeşte ochii înţelepţilor şi strâmbă pricinile drepte" (Deuteronom 16, 19). Se pare că în vremea aceea judecătorii se transformaseră într-o veritabilă castă de privilegiaţi, care doar mimau împărţirea dreptăţii, prin respectarea minuţioasă a formelor legale, dar care nu aveau nimic a face cu dreptatea în sine. Din păcate, această stare de lucruri a persistat până în vremea lui Isaia, care constata şi el cu aceeaşi amărăciune că "judecătorii dădeau dreptate celui nelegiuit pentru mită şi lipseau de dreptate pe cel drept" (Isaia 5, 23). Este posibil ca Amos să se refere la respectarea inutilă a celor ce ţineau de formă când afirma că "au vândut pe cel drept pentru argint şi pe cel sărac pentru o pereche de încălţăminte" (Amos 2, 6). Astfel, validarea înstrăinării unei proprietăţi se făcea în prezenţa unui reprezentant al legii şi a câtorva martori, iar cel ce transfera proprietatea îşi scotea sandala şi o înmâna celui ce o achiziţiona, ca semn că renunţă definitiv la dreptul său

---

[11] B.A. Milne, **Judecata**, în "Dicţionar Biblic", Oradea, 1995, p. 719.

(Rut 4, 7). Acest gest cu valoare simbolică se utiliza din timpuri străvechi, cu prilejul transferărilor legale de proprietăți[12].

De remarcat că Amos nu se limitează doar la a-i mustra pe judecătorii ce pronunțau sentințe nedrepte împotriva celor pentru care nu avea cine să pledeze, ci avertizează, bazându-se pe indestructibila dreptate divină, că va veni vremea să se dea seama pentru deciziile nejuste. În concepția profeților, apartenența cuiva la Dumnezeu amplifică responsabilitățile, căci "celui ce i s-a oferit din belşug în cadrul legământului i se cere şi la judecată să răspundă după legea şi poruncile ce i s-au încredințat"[13].

Cauzele suferințelor celor patru categorii sociale enumerate de profet şi în favoarea cărora pledează sunt: "cel drept" (*tadiq*), "cel lipsit" (*ebion*), **dal** = "cel mic", adică "cel lipsit de ajutor" şi **ani** = "cel umil". Influențate de prea strânsa colaborare politică şi economică cu păgânii, în paralel cu erodarea ideii de responsabilitate morală - conjugată cu împlinirea formală a ritualurilor - la care se mai adăuga şi pragmatismul exagerat, clasele conducătoare au uitat că aveau menirea slujirii celor mulți şi în special a celor mai neajutorați. Pledând în favoarea celor umili şi săraci, şi mustrându-i aspru pe cei puternici şi vinovați de mulțimea nedreptăților sociale, profeții aveau două obiective bine definite: în primul rând, să se conformeze îndemnului divin categoric: "Du-te şi prooroceşte"! (Amos 7, 12; Isaia 6, 9), iar în al doilea rând, de a-i determina pe cei puternici să facă ceva ca să limiteze fenomenul nefast al sărăciei, aşa cum recomanda de fapt şi Legea.

Exploatarea omului într-o comunitate care pretindea că-L mărturisește pe Acelaşi Dumnezeu ca Părinte bun şi milostiv apărea ca o crimă în ochii profeților. Desigur, sărăcia individuală sau colectivă nu pare să fi avut la poporul biblic aceleaşi proporții ca la alte popoare. Luându-i pe cei săraci sub protecția sa, Legea (Ieşirea 22, 24-26; 23, 6) stipulase obligativitatea milosteniei (Deuteronom 15, 7-11), impunând a se restitui săracului debitor tot ceea ce i s-ar lua drept gaj pentru un împrumut în aceeaşi zi (Deuteronom 24, 12-13), protejând în egală măsură şi pe lucrătorul cu ziua, asimilat celui sărac (Deuteronom 24, 14-15). Chiar dacă, aşa cum spusese Mântuitorul Hristos, fenomenul sărăciei nu va putea fi niciodată eradicat, indiferent de avântul economic al lumii, foarte meritorie rămâne Legea însuşită de profeți care, prin reglementări adecvate, încerca să amelioreze starea celor săraci sau foarte săraci (Deuteronom 15, 11). Prin reglementări precise, legea avea ca obiectiv prioritar lupta împotriva pauperizării şi

---

[12] **Amos** de Philip I. King, în "Il Grande Commentario Biblico" a cura di Raymond E. Brawn, Joseph A. Fitzmyer, Roland E. Murphy, Queriniana, Brescia, 1974, p. 319.

[13] M. Basarab, **op. cit**. p. 452.

menţinerea unei relative egalităţi între oameni[14], iar ca obiectiv secundar cultivarea sentimentului de milă faţă de aproapele.

Un alt mare apărător al celor marginalizaţi de societate a fost Işaiahu, fiul lui Amoţ, al cărui glas s-a auzit în palatele regale şi înaintea judecătorilor, ca şi în vecinătatea sanctuarelor, mustrând pe toţi cei ce fraudau dreptatea şi-i zdrobeau pe cei săraci (Isaia 3, 15). Vorbind cu autoritatea de necontestat a preceptelor Legii, ca şi Amos de altfel, Isaia se dovedeşte a fi un teolog de înaltă ţinută când expune, cu autoritatea pe care n-o puteau avea decât mesagerii divini, contrastul sfidător din viaţa celor ce se considerau fii ai aceluiaşi legământ şi bunătatea constantă a lui Dumnezeu. Deşi au activat în epoci diferite, au multe idei comune, justificate de persistenţa aceloraşi problematici sociale pentru rezolvarea cărora şi-au adus tot aportul. Spre deosebire însă de Amos, care vedea o intervenţie promptă a divinului în viaţa omului, Isaia pune un mai mare accent pe distanţarea discretă a divinului de uman, pentru a nu-i stingheri acestuia din urmă în vreun fel libertatea. Neintervenţia temporară a lui Dumnezeu în viaţa poporului a fost interpretată, se pare, de unii ca o slăbiciune, încât a necesitat intervenţia profetului, care avertiza că "mâna Domnului nu este prea scurtă ca să nu poată să izbăvească, şi urechea Lui prea tare ca să nu audă. Ci nelegiuirile voastre au pus despărţire între voi şi Dumnezeul vostru şi păcatele voastre L-au făcut să-Şi ascundă faţa ca să nu vă audă" (Isaia 59, 1-2). Tăcerea divină la care face aluzie Işaiahu se înscrie într-un context al unui început de judecată ce denunţă păcatul poporului care a iniţiat ruptura cu Dumnezeul său[15]. Se poate constata similitudinea, în concepţia profetului, dintre procedura de judecată a unei instanţe pământeşti şi cea divină. Astfel, Dumnezeu Şi-a ascuns sau Îşi ascunde faţa pentru că Cel ce face judecată este în momentul deliberării sentinţei cu privire la viitorul cetăţii. De observat, totuşi, marea bunătate divină vestită de profet, căci după o foarte aspră pledoarie împotriva gravelor nedreptăţi sociale conchide, din îndemnul Duhului: "Pentru Sion El va veni ca un Mântuitor, pentru cei din Iacov care se vor căi de păcatele lor" (Isaia 59, 20-21), ceea ce denotă că El nu-Şi ascunde faţa binefăcătoare dinspre om pentru totdeauna, căci nu-I este propriu Lui să-Şi neglijeze făptura. Oricât de severă, judecata divină este temporară, şi nu mânia este cuvântul ultim al lui Dumnezeu, o subliniază acelaşi profet: "Într-o izbucnire de mânie, pentru o clipă Mi-am întors faţa de la tine (Israele), dar în îndurarea Mea cea veşnică Mă voi milostivi de tine, zice Răscumpărătorul tău, Domnul" (Isaia 54, 8).

---

[14] R. de Vaux, **op. cit**. p. 115.

[15] J. Briend, **Dieu dans l'Ecriture**, les éditions du Cerf, Paris, 1992 p. 104.

Din lecturarea scrierilor biblice se degajă ideea că Dumnezeu pe cei credincioşi şi buni îi binecuvântează cu o viață prosperă, lucru de altfel de dorit pentru orice călător prin această lume (Psalmul 111, 1-3). Din păcate şi Isaia este martorul unei deprecieri continue a vieții, din cauza lipsurilor materiale cauzate de abuzurile celor puternici. El îi deplânge în primul rând pe orfani, văduve şi străini, la care se adaugă cei ce fuseseră obligați să renunțe la propriile moşteniri, pentru că ajunseseră insolvabili ca urmare a contractării unor împrumuturi. Existența acestei categorii sociale în comunitate era îngăduită de Dumnezeu pentru a stârni mila fiilor legământului, ca să pună în practică preceptele iubirii aproapelui (Deuteronom 24, 18-22), dar nu era şi dorită.

Chiar dacă misiunea profeților era dezagreată, iar persoanele contestate, ei nu se lăsau intimidați, ci interveneau prompt ca să apere interesele celor slabi şi săraci (Isaia 3, 14-15; 10, 2; Amos 4, 1; 5, 12). Este adevărat că de cele mai multe ori n-aveau nici o şansă de redresare a situației, însă se simțeau obligați să-şi avertizeze auditoriul că în grija lui Dumnezeu intră toți oamenii. Totodată, se impunea să-i conştientizeze pe proprietarii bogați care practicau fără scrupule specula (Amos 8, 5), pe judecătorii care nu refuzau mita (Isaia 1, 23) şi pe creditorii nemiloşi (Amos 2, 6) că se fac vinovați şi de păcatele celor pe care i-au sărăcit peste măsură, întrucât pentru mulți sărăcia devine prilej de păcat (Pilde 30, 8; Tobit 5, 18).

Un foarte aspru şi binemeritat rechizitoriu este făcut femeilor din Samaria, prea râvnitoare după o viață de lux, impunând bărbaților lor procurarea de podoabe extrem de costisitoare. Bogăția şi rafinamentul podoabelor feminine este prezentat detaliat de Isaia, care avertizează că bijuteriile fiicelor Ierusalimului, precum: inele, sori, lunițe, cercei, brățări, văluri, cununi, lănțişoare, cingătoare, miresme, talismane, verigi de nas, veşminte de sărbătoare, mantii, şaluri, pungi, oglinzi, pânzeturi subțiri, turbane şi tunici vor fi înlocuite în ziua cercetării de către Domnul cu însemnele robiei, adică frânghii şi haine de jale (Isaia 3, 18-24). Nici profetul Amos nu le face un compliment când le numeşte "parot habbaşan" = vaci de Vasan (Amos 4, 1), ci le impută direct responsabilitatea ce le revine pentru agravarea situației celor marginalizați. În dorința nesăbuită de a-şi satisface orice dorință, au devenit insensibile la durerile celor săraci ai țării. Împreună cu soții lor, se bucură de veşmintele luate zălog de la cei lipsiți, şi pe lângă jertfelnice beau vinul celor năpăstuiți (Amos 2, 8) şi împreună cu familiile lor "mănâncă miei din turmă şi viței crescuți în staul, îşi desfată auzul cu cântece din liră şi beau din cupe vin, iar din pârga untdelemnului îşi fac miresme pentru uns şi nu le pasă de prăbuşirea casei lui Iosif!" (Amos 6, 4-6). Femeile Samariei îşi meritau osânda profetului, întrucât puneau prea mare preț pe traiul bun şi nu erau nici ele străine de planurile soților lor care ziceau: "când va trece luna nouă ca să vindem

grâul şi ziua de odihnă ca să deschidem jitnița, să micşorăm efa, să mărim siclul şi să le înlocuim cu cântare strâmbe? Să cumpărăm pe preț de argint pe cei nevoiaşi şi pe cei în strâmtorare pentru o pereche de încălțăminte, să vindem grâul cel de lepădat?" (Amos 8, 5-6).

Un aport, deci, deloc neglijabil la amplificarea nedorită a decalajului dintre clasele sociale şi-l aduceau şi doamnele întregii protipendade a societății, dar mai cu seamă cele ce erau soții de negustori, îndemnându-i pe aceştia la fraude şi speculații în vederea sporirii câştigurilor pentru familiile lor. Mulți ani mai târziu, situația nu se schimbase, de vreme ce Isaia constata cu aceeaşi amărăciune: "mai-marii cetății sunt răzvrătiți şi părtaşi cu hoții; toți iubesc darurile şi umblă după răsplată" (Isaia 1, 23) şi-s foarte râvnitori în a-şi clădi casă lângă casă şi a îngrămădi țarini lângă țarini şi "dis-de-dimineață aleargă după băuturi îmbătătoare şi până seara târziu se înfierbântă cu vin" (Isaia 5, 8-11), căci sunt "viteji la băut vin şi meşteri la făcut băuturi îmbătătoare" (Isaia 5, 22). Cum dovedirea bunătății poruncite de Lege, care este de fapt prima calitate a credinței agreate de Dumnezeu şi pe care o recomanda Isaia (1, 17; 58, 6-7), a părut o povară prea grea, nu se ezită prevestirea mâniei divine: "Voi lovi casa de vară, locuințele de fildeş vor fi distruse şi case multe vor dispărea" (Amos 3, 15). El dezminte aşteptările cvasigenerale ale unei zile speciale numită "Yom Yahve", zi de eliberare şi de triumf absolut împotriva tuturor duşmanilor, vestind o zi de întuneric pentru cei care au optat pentru o viață în tenebrele necunoştinței voite a Legii divine (Isaia 5, 18-20). Atât la Amos cât şi la Isaia, reproşurile şi avertismentele la adresa incorectitudinilor anumitor categorii sociale, asociate cu anunțarea unei iminente sancțiuni divine, nu-şi găseşte suportul în satisfacția personală a profeților de a-i vedea suferind pe confrații lor, ci aveau un scop pur pedagogic. Se voia cu orice preț o conştientizare a omului că desconsiderarea poruncilor divine, expuse în legământ, în virtutea căruia cei declarați parteneri ai Aceluia cu care l-au încheiat datorează un anumit comportament stipulat deja[16]. De fapt ideea forte ce se degajă din cuvântările celor doi mari profeți este că raportul bun al cuiva cu Dumnezeu nu trebuie interpretat exclusiv ca un privilegiu, ci mai degrabă ca o permanentă angajare în respectarea poruncilor de bază ale legământului, cinstirea lui Dumnezeu şi iubirea aproapelui. Mai mult decât alți profeți anteexilici, gândirea teologică a celor doi are o deosebită relevanță pentru justiția socială[17]. Pentru înlăturarea prea numeroaselor complicații sociale, care pe de o parte tulburau raporturile dintre Dumnezeu şi popor, iar pe de

---

[16] I. Banu, **op. cit**. p. 29.

[17] James Darmesteter, **Les prophètes d'Israel**, Paris, Calman-Levi, 1895, p. 39.

alta dezumanizau relațiile dintre oameni[18], sus-numiții profeți trimiteau mereu la Legea lui Moise. Într-adevăr, aceasta era singura soluție viabilă de trezire a conştiințelor adesea adormite din cauza înstrăinării de preceptele legii ca şi de excesiva implicare în acumularea de proprietăți funciare, case luxoase şi alte bunuri.

Ca şi ceilalți profeți, Amos şi Isaia n-au fost nicidecum agreați de societatea vremii lor, căci nu se erijau în simpli statisticieni ai neajunsurilor sociale, ci propuneau soluții imediate de redresare etică şi religioasă. Ei propuneau renunțarea la nedreptate, eliberarea celor asupriți, împărțirea pâinii cu cel flămând, adăpostirea celui fără adăpost, îmbrăcarea celui gol (Isaia 58, 6-7), căutarea binelui şi evitarea răului (Amos 5, 14), într-un cuvânt, renunțarea la lăcomie şi iubirea aproapelui, conform poruncii deuteronomice. Pauperizarea pe scară largă a populației se putea evita numai prin revenirea la modul de viață simplu al vremurilor de demult, când solidaritatea şi dreptatea față de aproapele dădeau garanția întăririi națiunii şi păstrarea bunelor raporturi cu Dumnezeu. Prin misiunea lor ei şi-au slujit țara şi poporul, iar marile idei religioase şi umanitare enunțate de ei au încă destulă relevanță pentru omul credincios sau chiar mai puțin credincios al zilelor noastre, căci pot rămâne încă excelenți diriguitori de conştiințe. Contemporanii lor s-ar fi cuvenit să fie mândri de a fi avut în mijlocul lor mesageri divini şi slujitori autentici ai cuvântului inspirat, ca şi pionieri veritabili ai redresării conştiințelor timpului, încât, aşa cum sublinia un teolog: "Dacă cetatea Atena s-a pus în slujba rațiunii prin filosofii ei, cetatea Romei în slujba dreptății, Ierusalimul, prin profeți, s-a pus în slujba conştiinței morale"[19]. Mesajul lor rămâne mereu actual nu numai pentru că îşi are izvorul în voia divină, dar mai ales pentru că "vizează desfăşurarea vieții sociale în ansamblul său, persoană şi comunitate, prin prisma credinței religioase"[20].

---

[18] M. Basarab, **op. cit**. p. 452.

[19] Henri Cazelles, **Introduction critique à l'Ancien Testament**, în "Introduction à la Bible", Tome II, Paris, 1973, p. 355.

[20] Pr. Prof. Vladimir Prelipcean, **Probleme sociale în Vechiul Testament**, în "Studii Teologice", nr. 1-2/1949, p. 55.

PROFEȚII BIBLICI: APĂRĂTORI AI DEMNITĂȚII UMANE

Pr. Lect. *Gheorghe Popa*

Tema aceasta, pe care o propunem spre dezbatere în cadrul lucrărilor de astăzi ale simpozionului, este foarte actuală, dar, în același timp, dificilă. Actualitatea ei ține, pe de o parte, de aspirația profundă a fiecărei persoane și comunități umane după un sens al trecerii lor prin istorie și, pe de altă parte, de vocația textului biblic de a revela un asemenea sens. Dificultatea temei, însă, ține de distanța istorică și culturală care separă mentalitatea modernă de autorii textelor biblice și de modul în care ei defineau omul și vocația sa în lume.

Întrucât timpul afectat unei comunicări, în cadrul unui simpozion, este destul de limitat, noi vom încerca să depășim dificultatea temei, făcând apel nu la metoda istorico-critică de interpretare a textelor sacre, ci la disponibilitatea de a ne lăsa noi înșine cuceriți și interpretați de aceste texte și de autorii lor. Evident că această disponibilitate presupune nu doar un exercițiu intelectual, ci și o profundă capacitate de empatie, adică de transpunere în contextul spiritual și existențial în care profeții și-au îndeplinit vocația. Pentru a facilita o asemenea stare de spirit, propunem să ne oprim la următoarele aspecte ale temei:

I. Cine sunt profeții biblici?
II. Cum apără profeții demnitatea umană?
III. Vocea profeților: o instanță critică pentru conștiința modernă.

I. **Cine sunt profeții biblici?**

În cărțile Primului Testament (expresia aparține lui Origen) există mai multe expresii pentru a defini personalitatea profeților. Trei dintre ele ni se par semnificative, și anume: profeții sunt oameni ai lui Dumnezeu (Deuteronom 33, 1), sunt slujitori ai lui Dumnezeu (Iosua 1, 1-2) și, în sfârșit, sunt purtători și vestitori ai Cuvântului (*dabar*) lui Dumnezeu. Adevărații profeți își asumă, smeriți și responsabili, această vocație: "Fost-a cuvântul Domnului către mine, scrie profetul Ieremia, și mi-a zis: «Înainte

de a te fi zămislit în pântece, te-am cunoscut, şi înainte de a ieşi din pântece, te-am sfințit şi te-am rânduit profet pentru popoare»" (Ieremia 1, 4-5). Textul acesta este foarte sugestiv. Pentru profet, Cuvântul (*dabar* în ebraică, *Logos* în greacă) lui Dumnezeu este Cel care-l cunoaşte, îl sfințeşte şi-l rânduieşte profet nu doar pentru o comunitate sau popor, ci pentru toate popoarele. Cu alte cuvinte, deşi trăieşte într-un context istoric şi cultural limitat, profetul are conştiința unei vocații universale. Dacă am folosi limbajul unei logici inclusive, am putea spune că profetul este partea care poartă în ea întregul. Aşa cum într-un strop de rouă se oglindeşte întreg cerul, în sufletul profetului se oglindeşte întreaga frumusețe şi demnitate umană.

Primul profet amintit în Sfânta Scriptură este Avraam (Facerea 20, 7). Chemarea lui de către Dumnezeu este paradigmatică şi coincide cu prima închegare a nucleului etnic ebraic. Exegeții consideră că momentul chemării lui Avraam reprezintă un eveniment crucial în istoria antică, întrucât a produs o mutație radicală în conştiința de sine a omului şi în modul în care acesta percepea timpul şi devenirea sa istorică. Pe calea credinței inspirate, Avraam devine purtătorul cuvântului lui Dumnezeu şi părintele unei comunități căreia Dumnezeu îi promite binecuvântarea Sa. Privirile lui Avraam şi cele ale poporului ce se va naşte din el nu vor mai fi orientate nostalgic spre trecut, spre un timp al "eternei întoarceri", ci vor fi orientate profetic şi eshatologic spre Țara Făgăduinței şi spre un viitor mesianic. Experiențele dificile ale istoriei, ca şi experiența suferinței umane, vor fi interpretate în aceeaşi perspectivă mesianică de către toți profeții, dar în mod deosebit de Moise, primitorul Legii, al Torei pe muntele Sinai. Timpul promulgării Torei a fost, după expresia unui mare teolog ebraic - Alexandru Şafran, un timp al lui Ghelui Şefina, adică un timp al manifestării Prezenței lui Dumnezeu. În orizontul acestei prezențe cuceritoare, Moise a schițat cel mai uman cod al lumii antice, care va structura într-un mod unic conştiința religioasă a lui Israel şi va oferi profeților paradigma unei justiții formale, pe baza căreia ei vor apăra demnitatea umană. Considerăm că este necesar să punctăm succint această paradigmă care poate fi enunțată astfel: **Omul este icoană sau chip al lui Dumnezeu pe pământ.**

Aceasta este paradigma fundamentală pe care se întemeiază demnitatea omului şi ea constituie nucleul antropologiei prezentate în Geneză, prima carte a Torei. Geneza nu precizează în ce constă chipul lui Dumnezeu din om, dar sugerează o cale de interpretare a acestui concept plecând de la afirmația: "Şi a făcut Dumnezeu pe om (*Adam* - în limba ebraică, *Antropos* - în limba greacă), după chipul Său, bărbat şi femeie" (*iş* şi *işa*). Cuvântul *Adam* este un nume simbolic, ce defineşte natura umană universală ipostaziată apoi în mod concret în alteritatea personală a masculinului şi femininului. De aceea, cuvântul Adam este greu de tradus în alte limbi. El

sugerează totuşi că există o unitate ontologică a întregii umanităţi, dar această unitate nu este uniformitate. Ea nu exclude pluralitatea creatoare a persoanelor, după cum pluritatea persoanelor nu trebuie să distrugă unitatea lor ontologică. Din această perspectivă, fiecare persoană umană este unică, adică nu poate fi transformată într-un simplu element de statistică ce poate fi eliminat, manipulat sau marginalizat. Cu alte cuvinte, fiecare persoană este o icoană care trebuie să poarte slava lui Dumnezeu în istorie şi aceasta îi conferă o demnitate şi o valoare veşnică înaintea lui Dumnezeu şi a altor persoane.

Limbajul simbolic al Torei subliniază apoi faptul că omul nu-şi poate cunoaşte şi nu-şi poate păstra demnitatea decât prin relaţia sa liberă, conştientă şi responsabilă cu Dumnezeu şi, în Dumnezeu, cu întreaga creaţie. Ieşirea din comuniunea cu Dumnezeu rimează cu pierderea demnităţii şi intrarea omului într-un orizont al sclaviei, al exilului existenţial şi, în final, al morţii. Geneza relatează faptul că omul a rupt în mod liber comuniunea cu Dumnezeu şi atunci când Acesta îl caută "în răcoarea serii" (Facerea 3, 9) omul "se ascunde". Aceasta înseamnă că începutul pervertirii demnităţii umane se află în pervertirea responsabilităţii sale morale înaintea lui Dumnezeu. Omul "se ascunde", dar atunci când este descoperit el nu-şi recunoaşte vina, ci se justifică, acuzând pe Dumnezeu şi pe semeni: "Femeia pe care mi-ai dat-o să fie cu mine, aceea mi-a dat din pom şi am mâncat" (Facerea 3, 12). Observăm de aici că omul în stare de păcat nu mai simte pe Dumnezeu şi pe semenul său ca prieteni, ci ca străini, care prin prezenţa lor ameninţă individualitatea sa egocentrică. Pierzându-şi, prin păcat, propria sa demnitate, omul nu mai recunoaşte nici demnitatea celorlalţi. De aici se naşte o criză în existenţa umană cu manifestări istorice multiple:

- criză spirituală (pervertirea relaţiei cu Dumnezeu);
- criză morală (confundarea binelui cu răul);
- criză socială (Cain îl ucide pe Abel);
- criză ecologică (pământul este blestemat);
- criză economică (pământul nu-şi mai dă roadele sale unei fiinţe egoiste şi egocentriste).

În această situaţie umanitatea poate fi cuprinsă de disperare. Dumnezeu însă intervine din nou şi-i promite o cale de recuperare a demnităţii sale pierdute: "Duşmănie voi pune între tine şi femeie, între sămânţa ta şi sămânţa ei; aceasta îţi va zdrobi capul, iar tu îi vei înţepa călcâiul" (Facerea 3, 15). Majoritatea exegeţilor au interpretat acest text în perspectivă mesianică, perspectiva restaurării omului în demnitatea sa originară. Aceeaşi perspectivă o putem descoperi şi în cărţile profetice propriu-zise.

II. **Cum apără profeții demnitatea umană?**

Dacă analizăm perioada propriu-zisă a profeților descoperim în scrierile lor aceeaşi paradigmă, prezentă în Geneză, însă extinsă acum la întreaga comunitate a lui Israel. Comunitatea însăşi este considerată de profeți ca un tot unitar, cu o personalitate şi o vocație distinctă în mijlocul celorlalte popoare. În viziunea profeților, comunitatea lui Israel reprezintă "preotul" umanității, chemată să împărtăşească lumii experiența relației sale cu Dumnezeu. Evident că profeții recunosc demnitatea fiecărui israelit în parte, dar în acelaşi timp recunosc şi apără demnitatea comunității în ansamblul ei, pentru că Dumnezeu a încheiat un legământ cu întreaga comunitate, nu doar cu o persoană. Chiar şi legământul încheiat cu Avraam avea o semnificație comunitară pentru că angaja posteritatea lui Avraam. Relația aceasta profundă dintre persoană şi comunitate este posibilă, întrucât, în viziunea profeților, comunitatea nu se confundă cu o masă amorfă şi nici cu suma celor ce o compun. Comunitatea, ca şi persoana, este o parte care poartă în ea întregul; este un *qahal* (în greacă *ecclesia*) care-şi înalță vocea (*qol*) pentru a slăvi pe Dumnezeu. Ca şi persoana, comunitatea nu este scutită de tentația unei conştiințe triumfaliste, autonome şi autosuficiente, în relația sa cu Dumnezeu: "Ascultă, cerule, şi ia aminte, pământule, că Domnul grăieşte: Hrănit-am feciori şi i-am crescut, dar ei s-au răzvrătit împotriva Mea [...]. Israel nu Mă cunoaşte; poporul Meu nu Mă înțelege" (Isaia 1, 2-3). Această conştiință autosuficientă este chemată de profeți la "convertire" (teşuba) pentru a pregăti, în prezentul lor istoric, viitorul mesianic al restaurării şi împăcării cu Dumnezeu. Convertirea conştiinței, sau, în limbajul profeților, convertirea inimii este necesară pentru depăşirea oricărui formalism în planul vieții religioase şi pentru respectarea demnității fiecărei persoane, mai ales a celor marginalizați: străinul, văduva şi orfanul. Convertirea conştiinței este o exigență pe care o găsim la toți profeții, dar în mod deosebit o găsim la Ieremia şi Iezechiel. Accentul pus pe această exigență, ca şi condiție absolut necesară pentru păstrarea şi afirmarea demnității umane, mai întâi în propria lor persoană, face ca atitudinea profeților să nu se confunde cu un activism social sau religios; este o atitudine neagresivă care arată că profeții biblici nu erau doar "convinşi" de importanța mesajului lor, ci erau pătrunşi de "prezența" lui Dumnezeu. Există o diferență calitativă între "a fi convins" şi "a fi pătruns" de o realitate spirituală. A fi pătruns de prezența lui Dumnezeu înseamnă a-ți asuma vocația ca slujire adusă lui Dumnezeu, slujind şi apărând demnitatea umană. Evident că apărarea demnității umane poate să rănească pe cei care nu o respectă, de aceea şi vocea profeților rănește, dar rana provocată de ea vindecă şi eliberează. Cu alte cuvinte, profeții biblici sunt o prezență care deranjează şi trezeşte reacții negative în orice persoană sau comunitate care

se afirmă orgolios pe sine, disprețuind sau lezând demnitatea altor persoane şi comunități umane. De aceea, am putea spune că profeții biblici reprezintă modelul unei conştiințe critice în istorie, care veghează la apărarea demnității umane înaintea lui Dumnezeu.

III. **Vocea profeților - o instanță critică pentru conştiința modernă**

Având în vedere faptul că şi astăzi libertatea şi demnitatea umană este pusă sub semnul întrebării, că persoane şi comunități întregi sunt considerate uneori doar elemente de statistică sau instrumente de manipulare, vocea profeților biblici ar putea deveni o instanță critică, iar conştiința profeților s-ar putea institui ca şi conştiința noastră mai bună, sau poate mustrarea de conştiință, atunci când lăsăm ca demnitatea umană, conferită de Însuşi Dumnezeu, să se pervertească în propria noastră ființă sau în ființa altora. Ca să argumentăm că vocea profeților biblici este necesară astăzi ca o instanță critică, vom da câteva exemple, plecând de la reflecția unui teolog german intitulată sugestiv: **Paternitatea lui Dumnezeu într-o lume emancipată**.

Profeții au accentuat paternitatea lui Dumnezeu pentru a institui o fraternitate umană. Mentalitatea modernă a negat însă această paternitate, instituind în schimb, de multe ori, un paternalism ideologic asupritor şi constrângător. Spre exemplu, ideologia marxistă pe care s-a întemeiat comunismul totalitar şi ateu, şi-a axat preocuparea sa pe emanciparea totală a ființei umane. Plecând de la această idee, dictaturile comuniste au înlocuit unitatea fraternă în Dumnezeu cu o fraternitate abstractă a mai multor "frați" şi "tovarăşi", fii ai partidului unic. A rămas celebră, pentru posteritate, fraza rostită de Stalin: "*Statul este o familie şi eu sunt tatăl vostru*". Cu alte cuvinte, ideologia comunistă a uzurpat paternitatea lui Dumnezeu şi a înlocuit-o cu paternitatea, sau mai corect spus, paternalismul paranoic al liderului politic. Acum se poate constata destul de clar că, în epoca modernă, lupta pentru emancipare a fost câştigată, însă ea nu a fost urmată în mod necesar şi de afirmarea plenară a demnității umane. Discreditarea paternității lui Dumnezeu şi a valorilor morale sfârşeşte, adesea, prin supunerea necondiționată față de alți "pseudo-părinți": guru, lideri ai sectelor sau reprezentanți ai unor ideologii discutabile, în ceea priveşte respectarea demnității umane. Acest lucru este subliniat cu competență de teologul amintit mai sus, care la o conferință internațională spunea: "Generația conştientă de sine şi egocentrică a ultimilor ani, care se opunea oricărui angajament precis, oricărei decizii politice şi sociale, a făcut loc unei generații care sacrifică cu bucurie propria sa judecată pentru a se identifica cu şefii puternici. Tineretul de astăzi este aşadar obosit de libertate. El vrea

un şef puternic, un obiect căruia să i se dăruie, ocazii de a se jertfi. El nu ține cont că multe din aceste cauze îl vor duce la catastrofă".

Este bine să precizăm că aceste cuvinte au fost rostite de autorul german înainte de al doilea război mondial. După experiența războiului, după tot ce s-a întâmplat cu dictaturile ce au urmat, este firesc să ne întrebăm dacă nu cumva acel Şema Israel, rostit de profeții biblici, ar putea deveni paradigma existențială a tuturor îndrumătorilor spirituali, care luptă pentru libertatea şi demnitatea dăruite de Dumnezeu fiecărei persoane şi comunități umane.

REPERE BIBLIOGRAFICE:

1. **Dicționar biblic**, Ed. "Cartea creştină", Oradea, 1995, p. 1068-1079.

2. **Nouveau dictionnaire biblique**, revisé et augmenté, Edition Emmaüs, Saint-Légier (Suisse), René Pache (l'éditeur responsable), p. 1066-1070.

3. Pierre de Benoit, **Trésors des prophètes**, Edition Emmaüs, Saint-Légier (Suisse), 1990.

4. Şef rabin dr. Moses Rosen, **În lumina Torei**, Bucureşti, 1984.

5. Alexandru Şafran, **Cabala**, Ed. Univers enciclopedic, Bucureşti, 1996.

6. Idem, **Înțelepciunea Cabalei**, trad. Țicu Goldstein, Editura Hasefer, Bucureşti, 1997.

BISERICA ŞI MASS-MEDIA
SAU DESPRE METAMORFOZELE COMUNICĂRII*

Pr. *Nicolae Dascălu*

Analiza unui raport precum cel care se stabileşte între Biserică şi mass-media trebuie să clarifice mai întâi noţiunile implicate şi să se continue apoi cu studierea punctelor de atingere a domeniilor, în vederea sesizării continuităţilor, interferenţelor sau disfuncţiilor. Dificultăţile care însoţesc complexitatea fenomenului sunt în corelaţie cu faptul că delimitarea strictă a celor două realităţi, într-o privire reciprocă, se loveşte de o anume irelevanţă: din punctul propriu de vedere Biserica nu se poate identifica niciodată doar cu o instituţie care funcţionează în societatea umană, afirmându-şi originea şi fiinţa divino-umană. Noţiunea de mass-media cuprinde o diversitate de mijloace de comunicare socială, fiecare cu particularităţi specifice. Însă ceea ce apropie cele două sfere este conceptul de comunicare. Pe de o parte, Biserica îşi împlineşte misiunea pe pământ printr-o întâlnire a oamenilor între ei, în lumina credinţei, prin spiritualizarea comunicării lor şi comuniunea tuturor cu Dumnezeu. De cealaltă parte, mass-media, ca totalitate a mijloacelor de comunicare socială, manifestă sub diferite modalităţi de expresie aspiraţia general-umană spre comunicare. Persoana umană este intenţionalitate spre comuniune, iar comunicarea este calea devenirii ei întru fiinţă.

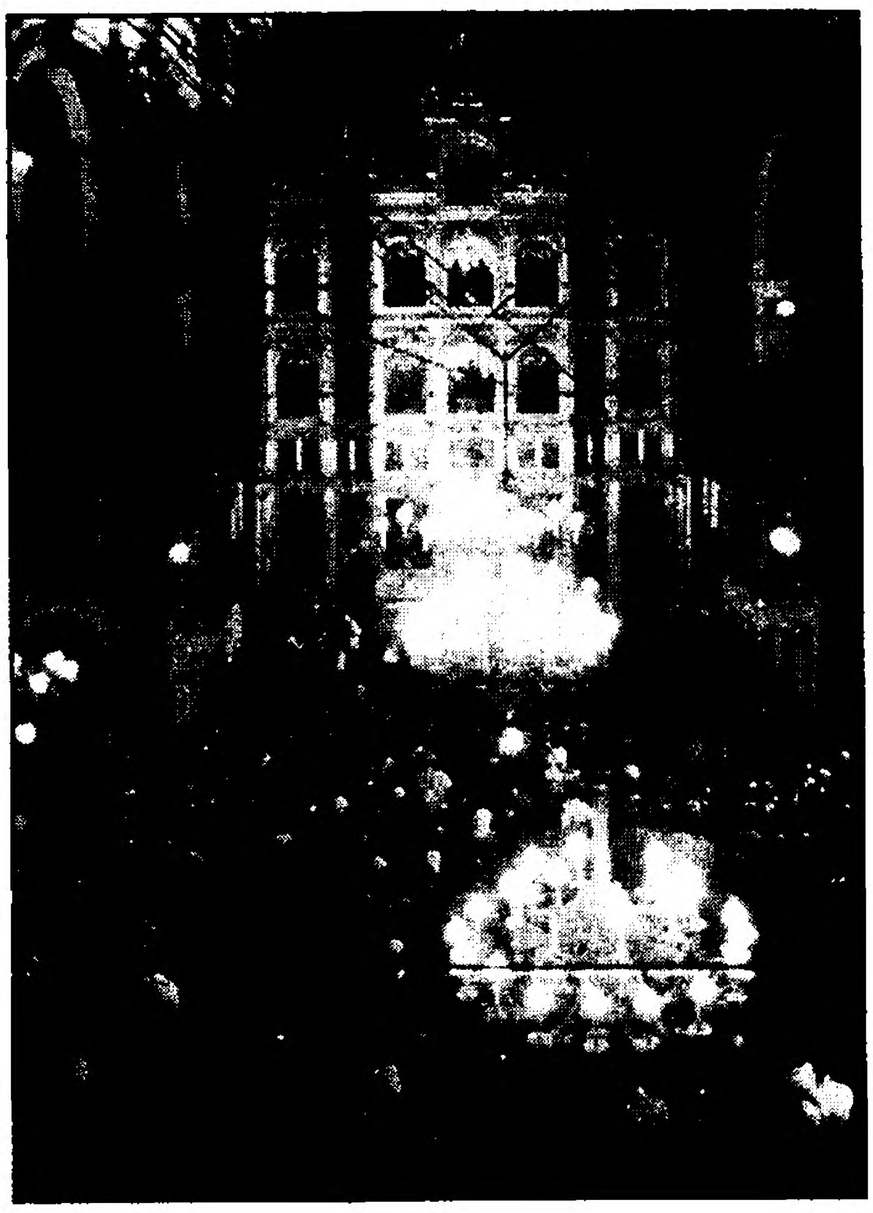
Vom prezenta mai întâi vocaţia Bisericii de a fi mediu de comunicare, iar apoi vom face o descriere succintă a impactului asupra receptorilor a tehnicilor comunicaţionale moderne, întrucât se consideră că evoluţia rapidă a acestora influenţează însuşi mesajul transmis. În continuare, vom analiza noua raportare a Bisericii faţă de mass-media şi reflectarea mediatică a vieţii bisericeşti. Vom încheia cu evidenţierea unor exigenţe morale şi pastorale în contextul culturii construite prin intermediul mijloacelor de comunicare socială.

---

* Referat prezentat la *Conferinţele preoţeşti semestriale* din anul 1998.

BISERICA, MEDIU DE COMUNICARE

Ca păstrătoare şi transmiţătoare a Revelaţiei divine, Biserica face apel la mijloacele de comunicare socială dintr-o anumită perioadă istorică şi dintr-o anumită cultură. Mesajul pe care creştinismul îl transmite lumii este Evanghelia, *Vestea cea bună*. Aşadar, dintr-o multitudine aproape infinită de informaţii Biserica vorbeşte oamenilor despre un eveniment esenţial din istorie, care este şansa deştinului lor fericit, mântuirea în Hristos. Ea selectează, pune ordine între tot ce se poate comunica, stabilindu-şi criteriile axiologice în funcţie de *Vestea cea bună*. În preambulul primei sale epistole, Evanghelistul Ioan scrie: "Ce era de la început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noştri, ce am privit şi mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieţii, - şi Viaţa s-a arătat şi am văzut-o şi mărturisim şi vă vestim Viaţa de veci, care era la Tatăl şi s-a arătat nouă - Ce am văzut şi am auzit, vă vestim şi vouă, ca şi voi să aveţi împărtăşire cu noi" (I Ioan 1, 1-3). Actul comunicaţional fondator este, aşadar, integral, vizual şi auditiv.

Prin natura ei, Biserica este mediu de comunicare: între Dumnezeu şi umanitate, între cer şi pământ, între persoanele umane create după chipul Creatorului a toate, între om şi creaţia divină în totalitatea ei. Paradigma cerească a Bisericii este Sfânta Treime, structura supremei iubiri în care comunicarea este deodată şi comuniune. "Căci în comunitatea perfectă şi veşnică a celor trei Persoane, în care subzistă supraesenţa unică a dumnezeirii, e dată infinitatea şi desăvârşirea vieţii iubitoare a Treimii şi a fiecărei Persoane. Şi ca atare numai prin Ea ne este asigurată comuniunea noastră eternă cu viaţa infinită a lui Dumnezeu şi comuniunea neconfundată între noi, părtaşi ai acestei infinităţi"[1]. Sfinţii Părinţi interpretează căderea omului ca refuz de a raporta fiinţa creată la comuniunea cu Dumnezeu. Din punct de vedere

---

[1] Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, **Teologia dogmatică ortodoxă**, vol. I, Bucureşti, 1978, p. 284.

ontologic căderea reprezintă ruptura dintre adevăr şi comuniune, refuzul de a face ca fiinţa să depindă de comuniune[2].

În limbajul religios, două elemente esenţiale care caracterizează legătura dintre Dumnezeu şi omenire ne deschid calea spre universul comunicării: cea de înger (*anghelos* - vestitor) şi cea de apostol (*apostolos* -trimis). Nevoia de comunicare este strâns legată pentru Biserică de existenţa ei în lume: a propovădui, a trăi şi a mărturisi Evanghelia lui Hristos. *Vestea cea bună.* Fiindcă Mântuitorul porunceşte ucenicilor Săi: "Ceea ce vă grăiesc la întuneric spuneţi la lumină şi ceea ce auziţi la ureche, propovăduiţi de pe case" (Matei 10, 27).

Învăţătura creştină nu este destinată unui cerc restrâns de iniţiaţi şi de aceea trebuie împărtăşită tuturor oamenilor, tuturor popoarelor: "Mergând, învăţaţi toate neamurile..." (Matei 28, 18). Prin universalismul comunicării, misiunea Bisericii se află dintru începuturi în strânsă legătură cu ceea ce s-a numit mult mai târziu mass-media. Mântuitorul Iisus Hristos rosteşte adesea parabolele şi învăţăturile Sale în faţa unor mari mulţimi de oameni, multe vindecări miraculoase sau fapte minunate din activitatea publică a Domnului se petrec în locuri unde sunt adunaţi numeroşi participanţi. Urmând pilda Învăţătorului divin, apostolii vorbesc de obicei în faţa unor grupuri umane şi în locuri publice (a se vedea în cartea Faptele Apostolilor: cuvântarea Sf. Apostol Petru din ziua Cincizecimii, la Ierusalim, sau cuvântul adresat de Sf. Apostol Pavel atenienilor în Areopag).

Un capitol deosebit de interesant în istoria comunicării creştine este reprezentat de epistolografie. În lumea greco-romană modalitatea curentă de transmitere a textelor scrise era epistola, scrisoarea. Creştinismul timpuriu a întrebuinţat genul epistolar, mărturii fiind scrierile neotestamentare, baze duhovniceşti ale unei arte cultivate apoi de Părinţii apostolici, de Sfinţii Părinţi şi dascăli ai Bisericii. Genul epistolar va cunoaşte secole de-a rândul o dezvoltare înfloritoare în Europa creştină. Biserica a păstrat până astăzi această formă de comunicare în scrisorile pastorale adresate de ierarhi credincioşilor din eparhie cu prilejul marilor sărbători sau în alte ocazii. Curând după inventarea tiparului, Biserica a adoptat noua tehnică în activitatea sa liturgică, pastorală şi misionară.

---

[2] Jean Zizioulas, **L'être ecclésial**, Labor et Fides, Geneva, 1981, p. 90; trad. rom. **Fiinţa eclesială**, Editura Bizantină, Bucureşti, 1996, p. 106. În studiul său *«Adevăr şi comuniune»*, dedicat sintezei patristice greceşti asupra raportului dintre cele două valori spirituale, I.P.S. Mitropolit Ioan de Pergam insistă asupra legăturii dintre Adevăr şi Persoană. Locul imediat al depăşirii condiţiei căzute este realitatea Persoanei, în misterul căreia alteritatea şi comuniunea nu sunt contradictorii, ci coincid una cu cealaltă. Cugetarea patristică răsăriteană depăşeşte concepţia anticilor despre fiinţă, tocmai prin afirmarea dimensiunilor ei relaţionale.

În viaţa bisericească, modelul comunicaţional specific rămâne Sf. Liturghie. Aici regăsim mereu reînnoit sensul comunicării care devine comuniune, asemenea mişcărilor pulsatorii ale inimii, centrul vital al omului. Comunicarea prin cuvânt, imagine, cântare are drept finalitate comuniunea, împărtăşirea cu trupul şi sângele Domnului[3]. Roadele comuniunii se manifestă apoi în înduhovnicirea relaţiilor interumane. În dimensiunea liturgică a existenţei intrăm nu numai prin curăţenie trupească dar şi prin purificarea cuvântului, prin renunţarea ascetică la ceea ce umbreşte şi întunecă viaţa, prin cultivarea valorilor umane care ne apropie de Dumnezeu.

MASS-MEDIA CA PROVOCARE A MODERNITĂŢII

Secolul al XX-lea, în special cea de-a doua jumătate, a cunoscut o dezvoltare ştiinţifică şi tehnologică fără precedent în istoria umanităţii. Se afirmă că peste 75% din volumul cunoştinţelor acumulate de omenire de la origini şi până în zilele noastre se datorează acestei ultime perioade. Remarcabilele progrese ştiinţifice au avut efecte imediate şi în domeniul comunicării, în privinţa accesului la informaţie (cantitate, viteză de obţinere, varietate). Omul modern este creator şi receptor de informaţie, stabilind şi menţinând astfel legătura cu lumea exterioară, coordonându-şi acţiunile în mod optim cu evenimentele exterioare lui. Cartea, presa scrisă şi, mai târziu, apariţia presei electronice au făcut ca nevoia de informaţie a omului să crească continuu. Viteza de transmitere şi accesul la informaţie îşi adaugă mereu în complexitate, prin perfecţionarea mijloacelor existente, dar şi prin apariţia altora noi. Computerizarea şi folosirea acesteia într-un sistem dezvoltat de transmitere a informaţiei au eliminat "barierele de spaţiu şi timp". Noţiuni ca telematică, multimedia, televiziune numerică sau sisteme de comunicaţii de tip INTERNET sunt astăzi familiare unor importante categorii de oameni din diferite regiuni ale planetei.

S-a vorbit despre o eră industrială şi o alta post-industrială, care i-a succedat cu rapiditate primeia. În aceeaşi măsură, se conturează astăzi elementele unei treceri de la era informaţională la una care, în criză de

---

[3] Boris Bobrinskoy, *La liturgie, communication de l'Evangile*, în **«Communion et communication. Structures d'unité et modèles de communication de l'Evangile»**, Labor et Fides, Geneva, 1978, p. 75.

termeni, este numită post-informațională[4]. Alvin Toffler anunța în cartea sa "Al treilea val" sfârşitul industrialității şi trecerea de la masificare la demasificare. Societatea informațională se opune societății de tip rural sau industrial precum în scolastică forma se opune materiei, nefiind vorba de exclusivism. În societatea informațională procesul de "punere în formă" este mai important decât procesul de producere a bunurilor materiale. "Când, la ieşirea din marile magazine, angajații vă împachetează atent cumpărăturile şi vă însoțesc până la maşină, pentru cumpărător este o punere în formă a produselor cumpărate. Însă este totodată o punere în formă a cumpărătorului, care devine astfel mai liber şi mai puțin obosit. Informatica invadează lumea: dar, ce este informatica dacă nu cel mai puternic sistem ştiințific de punere în formă. Punerea în formă a textelor scrise, a stocurilor, a facturilor, dar şi a secretarilor şi a contabililor, ca şi a întreprinderilor şi a statelor"[5]. Acelaşi autor subliniază că prezentarea scenică, punerea în spectacol, este mai valoroasă decât piesa în sine. Definind ca "atomi" obiectele materiale iar ca "biți" elementele informaționale corespunzătoare, un informatician american afirmă: "Era industrială, esențialmente o eră de atomi, ne-a adus conceptul producției de serie, cu un sistem întemeiat pe fabricație cu ajutorul metodelor uniforme şi repetitive, într-un loc şi un timp dat. Era informației, era ordinatoarelor, a permis aceleaşi economii de scară, dar fiind mai puțin dependentă de dimensiunile spațio-temporale. Era post-informațională va elimina limitele geografice, prin promovarea noțiunii de adresă virtuală. De asemenea, comunicația tinde să devină asincronă, iar consumatorul de mass-media are tot mai mult posibilitatea să selecteze din noianul de informații"[6].

---

[4] Noțiunea de societate de informație, folosită cu mai bine de 30 de ani în urmă de sociologii prospectivişti, a fost mai târziu aspru criticată. În temeiul progresului tehnic, susține Daniel Bell, promotor al noțiunii, activitățile de tratare a informației sunt împinse să se substituie activităților industriale de manipulare a materiei care, la rândul lor, în ultimul secol, au înlocuit activitățile agricole. Consecințele mutației ar fi substituirea valorii-muncă prin valoarea-ştiință. Astfel post-industrialul este identificat cu informaționalul (japonezul Yoneji Masuda le consideră echivalente, în lucrarea sa *The information society as post-industrial society*). Confluența industrialității clasice cu industriile definite ca "imateriale" (cele ale imaginarului sau informatica) amplifică tot mai mult complexitatea problemelor. (Vezi Bernard Miège, **Gândirea comunicațională**. Cartea Românească, Bucureşti, 1998, p. 104-105).

[5] Pierre Babin, **L'ère de la communication. Réflexion chrétienne**, Paris, Le Centurion, 1986, p. 12-13.

[6] Nicholas Negroponte, **L'homme numérique. Comment le multimédia et les autoroutes de l'information vont changer votre vie**, Robert Laffont, 1995, p. 203.

Dezvoltarea continuă a mediilor de informare a determinat apariţia aşa-numitului "bombardament informaţional". De aceea, au apărut opinii conform cărora cartea, radioul şi televiziunea, cinematograful riscă să acapareze în întregime timpul omului, prin informaţie abundentă şi să nu-i mai lase timp de reflecţie. Totodată, "elemente odinioară rare, devin abundente, şi elemente odinioară abundente devin rare. Astfel, informaţia, ieri, prea sporadică, mâine, prea abundentă, face ca timpul necesar meditaţiei asupra informaţiei - ieri, abundent - să devină sporadic şi insuficient" (Jean Fourastie, 1972)[7].

Tot mai frecvent se manifestă îngrijorare faţă de un alt pericol legat de mass-media, cel al manipulării conştiinţelor prin folosirea mesajelor subliminale, suprapunerea unor informaţii imperceptibile în transmisiuni de televiziune sau radio, în difuzarea de muzică sau filme[8].

BISERICA ŞI CĂILE MEDIATICE ÎN ACTIVITATEA EI

Începutul deceniului a adus şi pentru Biserică noi coordonate în raportul faţă de mass-media, mai aproape de o stare normală în societate. Anterior, accesul Bisericii la mijloacele de comunicare în masă era aspru supravegheat şi controlat, fiind îngăduită doar imprimarea cărţilor de cult, a manualelor pentru învăţământul teologic, a câtorva reviste eparhiale şi a unui număr restrâns de lucrări de strictă specialitate. Despre prezenţa în domeniul audiovizualului nici nu se putea pune problema, chiar apariţia întâmplătoare a turlelor unei biserici într-o emisiune de televiziune făcând obiectul cenzurii.

Dintr-un domeniu tabu subiectele religioase au devenit brusc o temă preferată în mass-media liberă de după 1989. O dată cu multiplicarea canalelor de informaţii s-a dezvoltat şi ceea ce putem numi într-un cuvânt presă bisericească[9]. În acest sens, putem accepta împărţirea ei cea mai simplă, în:

a) *presa bisericească oficială*, editată de unităţi bisericeşti (Patriarhie, mitropolii, episcopii etc.);

---

[7] Vasile Traciuc, *Modalităţi de transmitere a ştirilor radio*, în **«Manual de jurnalism»**, Polirom, Iaşi, 1997, p. 149.

[8] *Percepţia subliminală*, în **"Porunca iubirii"** nr. 1 /1998, p. 21.

[9] *Presa bisericească. Concluziile primului seminar dedicat presei bisericeşti*, **«Vestitorul Ortodoxiei»**, anul VI, nr. 117, 1-15 iunie 1994, p. 1.

b) *presa bisericească laică*, editată de membri ai Bisericii, din inițiativă şi cu responsabilitate personală (pagina "Calea, Adevărul şi Viața" care a apărut o vreme în "România liberă", "Alfa şi Omega" în "Cotidianul", "Monitorul religios" în ziarul "Monitorul" ş.a.m.d.)

Presa bisericească a fost şi rămâne un factor catehetic şi misionar absolut necesar, mai ales într-o societate post-totalitară, aflată într-o tranziție prelungită. În privința presei bisericeşti oficiale, există un evident progres față de trecut, cel puțin din punct de vedere cantitativ. Există însă posibilități încă insuficient exploatate. Astăzi, aproape fiecare eparhie îşi are propriul buletin informativ lunar sau cu o periodicitate variabilă de apariție. Revistele eparhiale se preocupă îndeosebi de oglindirea activităților bisericeşti, partea informativă, şi de latura catehetică. Se manifestă o oarecare prudență față de abordarea subiectelor controversate din societate, de interpretarea unor fapte care provoacă adesea grave tulburări în conştiința societății. Acest ton rezervat şi pronunțat liturgic face ca publicațiilor bisericeşti să li se reproşeze un ritm jurnalistic mai puțin dinamic. Credem că atitudinea vine mai degrabă din detaşarea cu care Ortodoxia priveşte istoria, şi din dorința de a vindeca rănile, de a încuraja binele mai mult decât din observarea păcatelor oamenilor sau societății.

La nivelul Arhiepiscopiei Iaşilor mass-media bisericească este cel mai bine reprezentată de Institutul cultural-misionar «Trinitas» din Iaşi (Editură-Tipografie-Radio), ctitorit şi însuflețit de I.P.S. Mitropolit Daniel. Apariția celor două publicații periodice (*Candela Moldovei*, *Teologie şi Viață*) şi activitatea editorială tot mai diversificată (cărți, pliante, postere, afişe, ilustrate, calendare etc.) se amplifică prin emisiunile postului de radio «Trinitas», primul şi deocamdată unicul post de radio ortodox din România, prin imprimarea de casete audio şi video, prin pagina WEB actualizată săptămânal. Se adaugă publicațiile editate de asociațiile creştine sau unități bisericeşti (*Cuvânt şi suflet*, la Iaşi; *Gazeta creştină*, la Botoşani), emisiunile de radio-televiziune de la posturile publice din Iaşi, Piatra Neamț sau Botoşani, la care participă slujitori bisericeşti, profesori de teologie, monahi sau mireni.

Se pune adesea întrebarea: *cum sunt folosite canalele mediatice în activitatea Bisericii, are Ortodoxia o atitudine aparte față de mijloacele de comunicare socială?*

Edificator în acest sens este cuvântul de folos adresat ascultătorilor postului de radio «Trinitas» de către I.P.S. Mitropolit Daniel în seara zilei de Sf. Paşti 1998. Redăm aici un fragment: "Cuvântul, în limba română, vine de la latinescul *conventus*, care înseamnă «adunare». Aceasta înseamnă că funcția cea dintâi a cuvântului este de a aduna laolaltă oamenii. Or, când cuvântul dezbină, desparte, îndepărtează, nu-şi împlineşte funcția lui sacră, sfântă. Credem că astăzi cuvântul Bisericii trebuie să fie în primul rând

cuvântul lui Hristos. Sfânta Scriptură ne arată că în multe cuvinte ale cărților sfinte scrise în epoci diferite, în genuri literare diferite, de către persoane diferite, există totuşi o unitate, o comunicare, o împărtăşire, o comuniune interioară care este taina prezenței lui Hristos-Cuvântul în cuvintele Scripturii. Deci Dumnezeu-Cuvântul este prezent în cuvintele Scripturii şi acest lucru este foarte important. Dacă noi transmitem sub forme diferite, tălmăcite, interpretate, *acelaşi conținut* al prezenței iubitoare a lui Hristos în lume, atunci radioul este Liturghia prelungită în lume. Este o mare răspundere pentru felul în care folosim cuvântul. Mântuitorul Însuşi, Dumnezeu-Cuvântul, a spus că fiecare om va da seama de cuvintele pe care le rosteşte. Atunci când rostim cuvântul pentru a-i apropia pe oameni, pentru a-i apropia de Dumnezeu şi întreolaltă, atunci săvârşim prin cuvântul nostru o faptă bună".

Consecvenți tradiției ortodoxe, ciclul sacramental din biserică se continuă în societate prin cultură. Biserica noastră nu este introvertită, ea merge către lume ca să o sfințească prin cuvântul lui Dumnezeu şi cheamă lumea la comuniune şi bucurie netrecătoare. De aceea, utilizarea căilor mediatice reprezintă o prelungire a activităților bisericeşti în societate, o diaconie a comunicării care cheamă la comuniune. În comunicatul dat publicității la inaugurarea postului de radio al Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei se arată că lucrarea acestuia este menită să sprijine mai intens activitatea generală cultural-misionară, educativă şi spiritual-socială a Bisericii, între obiectivele sale fiind: "promovarea credinței şi vieții creştine, promovarea educației moral-religioase, promovarea culturii creştine româneşti în context național şi internațional, promovarea activităților social-filantropice ale Bisericii, inițierea şi sprijinirea unor activități educative pentru protejarea naturii şi a mediului înconjurător, promovarea dialogului cu alte Biserici şi instituții care apără şi cultivă demnitatea persoanelor umane şi valorile spirituale izvorâte din iubirea omului față de Dumnezeu şi față de semeni"[10].

Presa bisericească laică s-a dovedit benefică pentru Biserică în primii ani după 1989, dar în unele cazuri s-a lăsat ispitită de tendințe centrifuge. Este de apreciat zelul misionar al laicatului ortodox, însă ambiția corijării presei bisericeşti oficiale provoacă suspiciuni şi neînțelegeri. Respectarea viziunii organice asupra slujirilor în Biserică generează continuitate între cele două tipuri de presă bisericească şi aduce reale servicii dialogului eclesiei cu societatea. În această direcție, am putea întrezări evoluția către un cotidian de atitudine creştină, nu neapărat editat de autoritatea bisericească, sau către alte genuri mediatice care să înfățişeze realitatea prin

---

[10] **«Candela Moldovei»**, an VII, nr. 5/ mai 1998, p. 14.

prisma umanismului creştin şi să inspire comunităţii umane valorile creştine fundamentale.

BISERICA ÎN OBIECTIVUL MASS-MEDIEI ROMÂNEŞTI CONTEMPORANE

În cele de mai sus, am încercat să schiţăm o imagine de ansamblu a presei bisericeşti, adică a ceea ce spune Biserica despre sine, prin reprezentanţi mai mult sau mai puţin autorizaţi. Nu este mai puţin lipsită de interes nici cealaltă latură: cum se vede imaginea instituţiei bisericeşti în presa scrisă ori audio-vizuală seculară, aşadar non-bisericească.

Deşi diversificată ca atitudine, pregătire şi metode de lucru, mass-media românească de azi este la unison atunci când afirmă, nu fără un triumfalism uşor de sesizat, că reprezintă a patra putere în stat, lucru comun de altfel în orice societate democratică. Cu toate acestea, caracterul instrumentalist al presei din regimul totalitar îşi face resimţită uneori prezenţa şi în zilele noastre.

În încercarea de a descrie imaginea Bisericii în peisajul mass-mediei de la noi, ar fi nedrept să operăm o caracterizare unilaterală, nediferenţiată. Trebuie să remarcăm aici că, spre deosebire de ţările occidentale, mass-media din România manifestă o deschidere mult mai mare către problemele religioase. Sunt situaţii când oferirea generoasă a unor pagini în reviste sau ziare, emisiuni la posturile de radio sau televiziune realizate integral de oameni avizaţi ai Bisericii se dezvoltă în dialoguri care generează condiţiile unei comunicări sincere şi necesare între Biserică şi societate. La polul opus, putem situa emisiunile difuzate la radio sau televiziune şi articolele de jurnal în care instituţia bisericească este împinsă pe banca acuzării, fără să i se acorde posibilitatea de a-şi exprima punctele de vedere; i se acordă câteodată, cu cinism, un tardiv drept la replică, a cărui publicare nu mai repară mare lucru.

Inconsecvenţa aceasta de atitudine se datorează desigur intereselor care stau în spatele diferitelor publicaţii, însă şi faptului că în mass-media românească cu greu putem vorbi de o etică jurnalistică unitară[11]. Pluralul

---

[11] După o privire comparativă asupra codurilor deontologice din diferite ţări ale lumii, o specialistă în domeniul jurnalisticii din România scrie: "Refuzând mirajul «idealismelor», suntem totuşi siliţi să ne punem adesea întrebarea câţi dintre noi, cei care scriem sau emitem pentru ca semenii noştri să fie informaţi prompt şi corect, suntem măcar în măsură să admitem că axa morală şi chiar funcţională a profesiunii noastre poate fi conţinută într-un cod de conduită." (Miruna Runcan, **Introducere în etica şi legislaţia presei**, Editura *All Educational*, Bucureşti, 1998, p. 215).

este mai potrivit decât singularul atunci când ne referim la statutul jurnalistului de la noi. Într-o analiză a stării mass-media în România[12], sunt evidenţiate câteva note distinctive privind condiţia jurnalistului în societatea actuală:

1. Jurnaliştii sunt percepuţi de societate, se percep şi se comportă ca o elită. Autodefinindu-se ca o elită a perioadei post-totalitare, ei îşi atribuie responsabilităţile, meritele şi drepturile oricărei elite: stăpânirea exclusivă a competenţelor, autonomie de acţiune, dreptul de control al înrolărilor şi al normelor de activitate profesională, alergie la critici şi îndrumări.

2. Breasla jurnaliştilor are la noi limite neclare: spre deosebire de sistemele occidentale în care deţinerea unei «cărţi de presă» conferă statutul de jurnalist, în România simpla angajare la o instituţie cu specific mediatic îţi asigură apartenenţa la breaslă.

3. Creşterea vertiginoasă a numărului jurnaliştilor în ultimii anii: în prezent circa 12.000 persoane activează în domeniu.

4. Din punctul de vedere al pregătirii profesionale situaţia este variabilă: de la profesionalismul autentic până la amatorismul incipient.

5. Corpul jurnalistic este dominat de tineri, datorită dezvoltării acestui domeniu şi migrării forţei de muncă din alte sectoare de activitate.

6. Breasla jurnaliştilor se defineşte printr-o neîntreruptă mişcare internă, cauzată îndeosebi de tranziţia socială.

7. Jurnaliştii se confruntă cu o accentuată scădere de credibilitate. Este interesant de reţinut că ei înşişi se dovedesc a fi cei mai critici în autoevaluare.

Ţinând cont de toate acestea, avem o explicaţie parţială a nemulţumirilor provocate de unele atitudini exprimate în mass-media referitor la Biserică. Atacurile sunt îndreptate întotdeauna asupra ierarhiei şi clerului, conform principiului "Bate-voi păstorul şi se vor risipi oile". Este ciudat că nici chiar în criticile cele mai vehemente împotriva unor membri mireni ai Bisericii, nu se face caz de această calitate a lor decât dacă pe firul evenimentelor apare vreun slujitor bisericesc. Imaginea promovată despre Biserică în mass-media este una clericalistă, procedură care nu corespunde realităţii. Într-o scrisoare de protest adresată preşedintelui ţării de Patriarhia Română în toamna anului 1997 se spune: "e nedrept şi inadmisibil ca un grup de gazetari fără frică de Dumnezeu şi ruşine de oameni să se erijeze în exponenţi ai opiniei publice, în vreme ce adevărata opinie publică sunt milioane de credincioşi care ne umplu

---

[12] Mihai Coman, *1996 - starea mass-media în România*, în **«Manual de jurnalism»**, Polirom, Iaşi, 1997, p. 211-226.

bisericile şi îşi exprimă, în mod repetat şi respectuos, încrederea în Biserica lor, singurii care ar avea dreptul să ne ceară socoteală pentru ceea ce am făcut bine sau rău". În aceeaşi scrisoare, în care Biserica este situată, alături de Armată, Şcoală şi Justiție, între instituțiile fundamentale ale statului, se solicită preşedintelui, ca garant al democrației, să intervină, pentru ca libertatea presei să nu fie exercitată ca o dictatură asupra conştiințelor şi demnității instituțiilor şi persoanelor"[13].

Dacă Biserica şi mass-media au conştiința unor instituții fundamentale în societate, oricare ar fi sistemul politic ce deține puterea în stat, este firesc ca şi în raporturile directe să primeze conştiința responsabilității comune față de comunitatea socială şi, implicit, respectul reciproc. Este regretabil că în anumite atitudini mediatice față de Biserică persistă mentalitatea presei totalitare, cu disprețul şi intoleranța celui care trăieşte sub spectrul complexului că aflat sub umbrela puterii poate să nu mai țină cont nici de elementarele reguli de civilizație şi comportament. De partea noastră, ne-am putea reproşa iritările uneori prea grăbite atunci când presa înfierează aspecte din viața unor membri ai Bisericii care nu corespund moralei creştine. Simțul pocăinței este recomandabil şi de o parte şi de cealaltă întrucât asumarea responsabilă a greşelilor este temelia iertării şi împăcării.

Mass-media de azi ar trebui să ia în considerare cu mai multă atenție faptul că Biserica are o tradiție civică impresionantă, superioară celor 8 ani de tranziție post-totalitară.

EXIGENȚE MORALE ŞI PASTORALE ÎN CONTEXTUL CULTURII MEDIATICE

a) Principii creştine ale comunicării prin intermediul mass-media

Comunicarea este un dar al lui Dumnezeu pentru oameni, fiind la fel de importantă pentru viață ca şi hrana, locuința sau sănătatea. Ea poate aduce armonie în comunitățile umane, însă poate provoca şi dezbinări. De ea depinde cultivarea valorilor de dreptate, iubire şi adevăr sau pervertirea relațiilor interumane prin minciună şi dezinformare. Pentru a înfrunta problemele prezentului şi viitorului, oamenii au nevoie să se informeze şi să discute în locuri publice; mijloacele de comunicare socială sunt un adevărat forum în această lume vastă şi complexă. În lipsa unui spațiu public de comunicare, ființa umană nu ar putea să-şi asume

---

[13] Publicată în **Monitorul religios**, noiembrie 1997.

responsabilitățile ce-i revin în societate. De aceea, Biserica se raportează față de mass-media printr-o atitudine pastorală, spirituală şi profetică[14].

Biserica manifestă înțelegere pentru problemele oamenilor care lucrează în mass-media şi îi sprijină în activitatea lor într-o manieră care izvorăşte din respectul pentru valorile umane.

În aceeaşi măsură, Biserica se consideră o voce din societate care nu intenționează şi nici nu încurajează estomparea sau anularea celorlalte voci sau manipularea mijloacelor de informare în masă, ci propovăduieşte cu smerenie şi convingere adevărurile sale tradiționale, mereu actuale, care-i dau forța şi unitatea.

Prin rolul ei profetic, Biserica îşi exprimă fără complexe punctele de vedere în privința realizărilor, conținuturilor şi tehnicilor mediatice, ca şi asupra ideologiilor care le susțin. Ea vine astfel şi ajută comunitatea umană să-şi analizeze critic virtuțile şi scăderile.

De fiecare dată când comunicarea este amenințată de pericolul transformării într-un loc al incomunicabilității maxime, Biserica are datoria morală de a contribui la redarea credibilității actului comunicațional. Fiind o preocupare care animă pe toți creştinii, redăm aici câteva aspecte esențiale formulate într-o viziune ecumenică asupra comunicării:

a) *intenția*: Care este motivația actului comunicării? Respectă sau exploatează publicul? Sunt respectate diferențele culturale?

b) *conținutul*: comunicarea contribuie la edificarea păcii, la promovarea dreptății şi unității? Prezintă ea un tablou complet, sau se sprijină pe prejudecăți sectare sau naționaliste?

c) *stilul*: comunicarea are claritate, concizie, precizie, varietate şi un sens optimist?

d) *dialogul*: receptorul are posibilitatea să răspundă sau comunicarea are un unic sens? Comunicatorul ascultă, atât cât vorbeşte? Respectă realitatea pluralismului şi asigură exprimarea mai multor puncte de vedere?

e) *pertinența*: forma de comunicare aleasă este potrivită iar alegerea mijloacelor corespunde lucrării care se întreprinde?

f) *misterul*: comunicarea respectă "alteritatea", refuzând explicația autosuficientă în dialog?

g) *ordinea spirituală a valorilor*: comunicatorul creştin ține cont de inversarea valorilor pământeşti în Evanghelie: cei din urmă înaintea celor

---

[14] **Les médias. Textes des Eglises**, *réunis et présentés par le groupe Médiathec*, Le Centurion. Paris. 1990. p. 353-356.

dintâi, nebunia înaintea înțelepciunii, slăbiciunea înaintea forței, sărăcia înaintea bogăției[15].

Adaptate contextului nostru autohton, cele de mai sus pot constitui recomandări valabile pe care Biserica le propune mass-mediei în ansamblu. Cu atât mai mult atunci când jurnaliştii sau ceilalți lucrători din domeniu au calitatea de fii duhovniceşti ai Bisericii sau se consideră motivați creştin în munca lor. Biserica nu poate fi de acord cu mass-media aservită ideologic sau subjugată intereselor consumariste, care manevrează informația ca pe o marfă ce trebuie comercializată la un preț cât mai bun, profitând de slăbiciunile sau naivitățile publicului. Credibilitatea mass-mediei nu se poate întemeia decât pe profesionalism, obiectivitate şi onestitate, respect față de destinatarii comunicării, mai ales când aceştia sunt copii sau tineri.

b) Beneficiarul culturii mediatice, ca fiu al Bisericii

Creştinul de astăzi trăieşte într-o lume intens mediatică. Statisticile efectuate arată că mai ales în localitățile urbane cetățeanul român acordă, în medie, cel puțin 4-5 ore în fiecare zi îndeletnicirii de telespectator, radioascultător ori cititor de jurnale. Este o realitate socială de care pastorația Bisericii trebuie să țină seama. Avem nevoie de o educație pentru comunicare în contextul culturii mediatice atât în rândurile preoțimii, profesorilor de religie, formatorilor şi educatorilor creştini în general, cât şi la nivelul credincioşilor, principalii receptori de mass-media. Şi aceasta pare a fi cu atât mai necesară acum, când societatea de la noi trăieşte paradoxul multiplicării canalelor informaționale şi al diminuării progresive a forței de comunicare a mesajului. Se verifică remarca lui Paul Ricoeur, care arăta că deşi s-au făcut progrese mari în tehnică şi în sociologie, comunicarea între un eu şi celălalt nu înregistrează salturi spectaculoase, uneori chiar tinde spre non-comunicare.

Consumatorul de mass-media este de foarte multe ori descumpănit în fața labirintului de opinii care par mai degrabă a oculta adevărul decât a-l revela şi a-l promova cu sinceritate şi simplitate. "Omniprezența mass-mediei secularizate presupune, în subtext, un atentat la libertatea gnoseologică: omului, văzut doar ca şi consumator, îi este refuzată cunoaşterea imediată, indicându-i-se complexul complexității, al faptului că lumea e «complicată», că oricâte am şti noi chiar şi despre oraşul nostru, tot

[15] John Bluck, **Beyond technology. Context for Christian communication**, World Council of Churches, Geneva, 1984, p. 89.

nu ştim nimic"[16]. Această robie a receptorului prin execelență, transformă consumatorul de mesaje mediatizate într-un «om care îşi trăieşte viața prin delegație». Dreapta judecată, deosebirea duhurilor este o virtute mereu actuală în universul mediatic.

Implicarea mai intensă în comunicarea mediatică înseamnă mai buna cunoaştere a specificității fiecărui mijloc de comunicare în masă, a principiilor minime care trebuie avute în vedere pentru transmiterea corectă a mesajului. Osteneala scrierii unui articol sau participarea la o emisiune de radio sau televiziune sunt mijloace pastorale de realizare a activității misionar-educative. Desigur, prezența Bisericii în mass-media nu poate substitui participarea la viața comunității euharistice, chiar atunci când sunt abordate cele mai înalte chestiuni teologice sau de trăire duhovnicească. Vizionarea Sf. Liturghii care se transmite în direct de la o mare catedrală nu poate înlocui prezența fizică la slujba din biserică, decât temporar, atunci când motive independente de voința creştinului îl împiedică să se deplaseze. Liturghia cheamă pe toți credincioşii să fie participanți activi şi nu doar spectatori.

Nu trebuie însă să neglijăm faptul că prin prezența sa în mass-media Biserica se adresează unor oameni pe care cu greu i-ar putea întâlni altminteri. Mass-media reprezintă în aceste cazuri o şansă, un început de dialog, pe care lucrarea tainică a Duhului Sfânt şi luminile din căile comunicaționale le-ar amplifica tot mai profund.

Educatorul creştin care are capacitatea să utilizeze în misiunea sa posibilitățile deosebite ale tehnicii mediatice moderne (casete audio şi video cu teme duhovniceşti, filme documentare, diapozitive, emisiuni de radio şi televiziune bine alese, publicații religioase etc.) va avea din plin bucuria reuşitei în activitatea pe care o desfăşoară[17]. Constatăm însă o oarecare

---

[16] Radu Preda, *Omul de nicăieri. Despre presa secularizată şi presa bisericească*, în **Renaşterea**, anul V, nr. 11 / noiembrie 1994, p. 9.

[17] Într-o carte publicată în perioada interbelică despre misiunea preoției, alături de mijloace pastorale precum organizarea şi intensificarea activității misiunilor parohiale şi a pelerinajelor religioase, de organizarea şi intensificarea milei creştine, se insistă asupra *intensificării activității caselor culturale şi a colportajului*, care "nu sunt altceva decât continuarea funcției religioase, morale şi culturale istorice, pe care preoția a îndeplinit-o în toată vremea" (Dr. Ilarion Felea, **Teologie şi Preoție**, Arad, 1939, p. 35). Autorul subliniază avantajul cuvântului scris în misiunea preotului considerând misiunea prin cultură o chestiune de viață şi de moarte pentru Biserică. Pentru a fi şi mai convingător el recurge la o comparație simplă: "A nu face colportaj şi a nu publica şi răspândi foi de propagandă şi documentare religioasă, populare, înseamnă a merge astăzi ca în 48, pe jos sau cu carul, în vreme ce sectanții se folosesc de mijloace de mişcare rapidă, de cele mai moderne arme ale spiritualității" (p. 43).

teamă şi reticenţă atunci când este vorba de a povăţui credincioşii cum să se comporte ca beneficiari ai culturii mediatice. Aceleaşi canale informaţionale pot constitui spaţii de rugăciune, frumuseţe duhovnicească şi artistică sublimă, dar în câteva clipe pot deveni prilej de sminteală, de propagare a minciunii, desfrâului sau violenţei. Citãm cuvintele pline de amărăciune ale unui păstor duhovnicesc dezamăgit de liberalismul exagerat al programelor de divertisment de la televiziune: "Nu există mijloc mai eficient de transmitere a răului decât televizorul. Nu există mijloc de a inocula răul într-o mulţime mai mare de oameni, ... instrument mai docil al diavolului"[18]. Iată de ce educaţia pentru mass-media are neapărată nevoie de maturitate duhovnicească şi de un acut simţ de discernământ. Biserica nu critică mijloacele de comunicare în masă ca atare, ci reaua lor întrebuinţare.

În cuvântul de binecuvântare adresat în primăvara acestui an, cu prilejul inaugurării postului de radio «Trinitas», P.F. Patriarh Teoctist spune: "Ţin să adresez un cuvânt frăţesc ascultătorilor acestui post de radio, să-l primească aşa cum primesc ei cuvântul lui Dumnezeu, învăţătura creştină, rugăciunea, Sfânta Evanghelie, învăţătura de credinţă ortodoxă. Mai ales acum, când atâtea secte agresează viaţa noastră religioasă, trebuie să cunoaştem mai bine învăţătura de credinţă ortodoxă, iar acest post de radio o va răspândi. Cuvântul lui Dumnezeu are putere sfinţitoare, are putere transformatoare şi, de aceea, orice cuvânt care ne sfinţeşte auzul, cuvântul

---

[18] Pr. Toma Stoica, *Televizorul - o cetate a Sodomei*, în **«Vestitorul Ortodoxiei»**, anul IX, nr. 174/ 15-28 februarie 1997, p. 3. Această critică radicală a mass-mediei doreşte să fie un semnal de alarmă pentru public. Totuşi, trebuie să acceptăm că transmiterea Sf. Liturghii la radio sau la televiziune sau emisiuni de spiritualitate "Credo" urmărite de milioane de telespectatori sunt folositoare pentru întărirea şi promovarea credinţei. De altfel, dezbaterea privind influenţa mass-mediei asupra psihicului uman este o preocupare şi pentru lumea occidentală. Departe de a fi obiectul unui consens, atitudinea faţă de efectele comunicării de masă este evaluată uneori foarte diferit. Sunt celebre divergenţele de opinii din anii 60-70, puncte de vedere extreme opunând atitudinii lui H. Marcuse pe cea a lui Marshall Mc Luhan. Spre exemplu, parcurgând literatura de specialitate, se constată cum efectele televiziunii asupra copiilor sunt apreciate diferit. Unii arată consecinţele nocive: televiziunea îi face pe copii pasivi în gândire, le dă o imagine falsă despre lume şi un gust al facilităţii, le slăbeşte sensiblitatea, îi face agresivi sau timoraţi prin confruntarea neîncetată cu scene pline de violenţă, le provoacă insomnii, le strică vederea, le diminuează gustul pentru lectură şi sport, are o influenţă nefastă asupra activităţii şcolare. De cealaltă parte, se pun în evidenţă efectele benefice: televiziunea este o cale de instruire, informează, deschide spiritul, îi face pe copii mai veseli şi mai sociabili, adună pe cei din familie, îi purifică de agresivitate privind scene de violenţă pe micul ecran (la Jean-Marc Chappuis, **Quand je parlerais les langues des hommes ou le service de la communication**, Universitatea din Geneva, 1975, p. 11).

Sfintei Evanghelii, cuvântul de învățătură, cuvântul despre vrednicia sfinților noștri este de natură să transforme viața duhovnicească"[19].

Bisericii îi revine, aşadar, misiunea şi responsabilitatea de a contribui la educația mediatică a fiilor ei duhovnicești. Credinciosul trebuie să fie ajutat să-şi construiască propria lui cultură mediatică, pentru a selecta el însuşi din multitudinea universului informațional, pentru a-şi exercita cu luciditate şi înțelepciune libertatea. Aceasta îl va sprijini să nu transforme încrederea în credulitate şi puterea de discernământ în acceptare pasivă a tot ceea ce vehiculează mass-media seculară, într-un cuvânt: îl va ajuta să fie creştin «în timp», iar nu «în contra-timp» .

CONCLUZII:

1. Biserica este mediul comunicării iubirii lui Dumnezeu pentru lume. Comuniunea în Hristos prin Duhul Sfânt dă sensul şi finalitatea comunicării bisericeşti. În propovăduirea, trăirea şi mărturisirea Evangheliei, Biserica a întrebuințat întotdeauna căile comunicaționale existente într-o anumită cultură.

2. Trecerea de la era informațională la o eră post-informațională provoacă schimbări importante în domeniul comunicațional. Suportul tehnic pus la dispoziție de noile rețele informatice atrage spectaculoase noutăți în privința vitezei de acces, a volumului şi complexității conținuturilor informaționale. Adaptarea la modernitate ține cont atât de avantajele cât şi de riscurile multiplicării canalelor de comunicare.

3. În activitatea ei pastorală şi cultural-misionară Biserica utilizează mijloacele de comunicare socială nu doar ca pe nişte simple instrumente, ci mai degrabă ca pe nişte forme vii şi dinamice de împărtăşire a credinței şi speranței. Prezența Bisericii în mass-media înduhovnicește comunicarea interumană.

4. Presa bisericească oficială are nevoie de o mai largă circulație şi de o mai profundă angajare în activitatea misionar-culturală şi în susținerea operei filantropice. Cooperarea armonioasă cu presa bisericească laică întreține un echilibru între diferitele slujiri şi responsabilități bisericeşti.

5. Imaginea prin care mass-media seculară oglindeşte viața Bisericii este simptomatică pentru evoluția procesului democratic şi disfuncțiile comunicării sociale din țara noastră. Credibilitatea comunicării este legată

---

[19] **Candela Moldovei**, an VII, nr. 5 / mai 1998, p. 14.

de prezentarea onestă, obiectivă şi fără resentimente a evenimentelor şi problemelor, de deschiderea spre dialog. Căutăm cu ardoare cuvântul care ne apropie, ne vindecă rănile, ne zideşte spiritual, manifestăm reţinere faţă de ceea ce ne îndepărtează pe unii de alţii, ne răneşte sau mutilează sufleteşte. Biserica şi mass-media au în acest sens un imens spaţiu de dialog şi cooperare.

6. În contextul culturii mediatice moderne, se acordă o grijă deosebită educaţiei pentru comunicare. Comunicatorul creştin trebuie să se familiarizeze cu noile tehnici, să-şi însuşească vocabularul comunicaţional adecvat şi să aplice metode corespunzătoare.

7. Biserica respectă demnitatea spirituală şi libertatea de manifestare şi exprimare a tuturor oamenilor. De aceea nu poate emite pretenţia instituirii unei etici jurnalistice rigide, însă totodată se consideră împreună-responsabilă cu mass-media în comunicarea interumană care să promoveze pacea, dreptatea, unitatea, apropierea şi respectul reciproc. Raportarea Bisericii la mass-media este una pastorală, spirituală şi profetică. Urmându-şi vocaţia profetică, Biserica se angajează în aprecierea diferitelor aspecte din cultura mediatică, susţinând profesionalismul şi calitatea, condamnând cu fermitate şi curaj răul moral, impostura şi minciuna, promovând valorile creştine şi umane netrecătoare.

BISERICA
FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU LEGILE ŞI FĂRĂDELEGILE PRESEI

Radu Căjvăneanu

Motto:

"Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deşert, că nu va lăsa Domnul Dumnezeul tău nepedepsit pe cel ce ia numele Lui în deşert."

(Deuteronom 5, 11)

1. Biserica, o țintă a fărădelegilor "presei"

Noi, credincioşii, care poate n-am înțeles încă pe deplin seņsul Fericirilor, asistăm, cu durere în suflet, la o adevărată avalanşă de atacuri la care este supusă Biserica Ortodoxă Română, din partea a ceea ce s-ar putea numi "presa".

Înțelegem prin "presă" acele medii de informare supuse puterii, banului şi implicit "tiraniei subconştientului colectiv" de care vorbeşte **Miruna Runcan** în **"Introducerea"** sa în etica presei.

"Presa", între ghilimele — precum am notat — se opune presei care caută şi urmează Calea, Adevărul şi Viața, care-L urmează pe Iisus Hristos.

Atacurile "presei" vin parcă din timpurile imemoriale. De pe vremea barbarilor, a năvălitorilor, care pângăreau altarele bisericilor noastre, scrijeleau cu sabia chipurile sfinților, îi îmbrăcau pe creştini în piei de animale, pentru ca apoi să-i vâneze, le necinsteau domnițele, ucideau copiii, îi mancurtizau, îi luau ostateci şi îi "dresau" pentru a-i arunca împotriva propriilor părinți.

"Hainele" năvălitorilor s-au mai schimbat cu timpul. Pieile de animale şi caii sălbatici au fost înlocuiți mai întâi cu tunica militară şi "GAZ"-ul; iataganele şi arcurile - cu tancuri şi automate Kalaşnikov.

"Invadatorii" contemporani domiciliază în prezent în apartamente luxoase şi acționează din birouri elegante, cu aer condiționat. Iar tinerii noştri le slujesc drept "secretari" şi "reporteri". Armele de acțiune în masă poartă numele de "medii de informare" (radio-televiziune-ziare) - iar dacă

sunt folosite împotriva Adevărului, Binelui şi Vieţii le vom numi "presă", adică pseudo-presă.

Păianjeni nevăzuţi ţes pânze complicate de minciuni în jurul Bisericii Ortodoxe Române.

2. Minciuna "perfectă"

Se minte cu perfidie, se minte cu înverşunare, se minte cu metodă şi tehnică modernă, verificată în stânga şi în dreapta, realitatea e trucată de "presă" în mod ordinar.

"Presa" lansează atacuri directe şi indirecte la adresa limbajului şi practicilor cultului creştin-ortodox. Cuvinte şi formule sacre sunt luate în derâdere, veşminte şi obiecte bisericeşti sunt folosite în scenete cu conţinut vulgar sau obscen, difuzate la ore de maximă audienţă, pe posturi nu **"Pro"**, ci **"Anti"-TV**.

Religia însăşi este considerată **"un fel de zvon"** (v. **Jean Noel Kapferer - "Zvonurile"**).

O ciudată amnezie - care anulează însăşi logica faptelor - "loveşte" subit "mediile de informare" când e vorba de importante evenimente ale vieţii bisericeşti. Vizite ale unor înalţi prelaţi, sărbători creştine care adună zeci şi sute de mii de credincioşi, manifestări internaţionale cu mare răsunet ale întregii creştinătăţi, al căror centru este România, Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, sunt "trecute cu vederea" sau minimalizate.

Metoda **"trecerii cu vederea"** poartă un nume. Se numeşte **"metoda perfectă"** şi a fost descrisă ca atare de **Piotr Wierzbicki** în lucrarea sa "**Structura minciunii**".

Când "**metoda perfectă**" nu funcţionează se recurge la o altă metodă din vastul arsenal al minciunii, descris în lucrarea mai sus pomenită: metoda "**lăsării şi ridicării cortinei**". "Cortina" tăcerii se lasă brusc asupra esenţei evenimentului şi a importanţei reale a acestuia, pentru a se ridica la fel de "brusc", atunci când e vorba de aspecte neesenţiale sau compromiţătoare.

3. Monopolul asupra adevărului

În numele "**monopolului asupra adevărului**" deţinut ilegal (vezi **Jean François Revel**, "**Cunoaşterea inutilă**", p. 254-263), "presa" confecţionează pseudorealităţi, aducându-se atingere înaltelor feţe bisericeşti. Însemnele lor sfinte sunt înlocuite batjocoritor cu embleme comuniste ş.a.m.d.

Autorii ticăloşiilor respective se fac a nu şti Adevărul adevărat - rezistența Bisericii. În raportul secret întocmit în 1962 de ministrul de interne de atunci, Alexandru Drăghici, către C.C. al P.C.R. se scrie negru pe alb că: "**singurul duşman al statului de democrație populară care a rămas în interior este Biserica Ortodoxă Română, în frunte cu Patriarhul ei, Justinian Marina († 1977) şi cu cei doi episcopi vicari patriarhali, Antim Nica († 1992) şi Teoctist Arăpaşu (actualul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române)**" (**Viața Cultelor**, nr. 273-274).

"Presa" minimalizează de altfel fenomenul religios românesc, în ansamblul său, îl reduce la rubrici de pură circumstanță. Se atentează, astfel, în mod arbitrar la realitatea însăşi - fiindcă fenomenul religios românesc se află într-o evidentă expansiune. O dovedesc bisericile ortodoxe tot mai pline de credincioşi, lăcaşurile de cult tot mai numeroase şi tot mai frumos împodobite, sondajele de opinie care situează Biserica Ortodoxă Română pe primele locuri în ceea ce priveşte credibilitatea în rândul poporului.

Şi totuşi, "presa" triază şi "aranjează temeinic" informațiile privind viața religioasă, exilând aspectele favorabile în colțuri ascunse de pagină şi exhibând la maximum stările conflictuale interortodoxe sau interreligioase. Un asemenea "conflict", o dată descoperit, este întreținut cu o abilitate şi o perseverență demne de alte cauze, cum ar fi: corupția, birocratizarea sau incapacitatea aparatului administrativ de a rezolva problemele specifice. Atunci când conflictele religioase nu există, se provoacă artificial conflicte sau pur şi simplu se inventează.

4. De la "retuşări" la calomnii

Sub masca "obiectivității", "presa" alege din materialul informațional privind viața cultelor partea defavorabilă Bisericii. Iar când un eveniment important s-a produs sau este pe cale de a se produce - şi există mereu asemenea evenimente - mesajul "presei" devine în mod suspect ambiguu, încifrat sau ştirea adevărată este sufocată de informații "senzaționale".

Nu mai vorbim de falşi observatori, pseudocomentatori, "retuşări" şi "etichete".

Când toate mijloacele eşuează, mai rămâne loc pentru minciuna sfruntată şi obraznică, pentru calomnia grosolană, arareori sau niciodată urmată de corecții, rectificări şi cu atât mai puțin scuze.

Biserica Ortodoxă Română - în calitate de instituție - este supusă defăimării, sugerându-se cu obraznică infamie ba că nu ar prezenta încredere, ba că ar fi inferioară altor culte, anacronică, demodată, inutilă sau chiar nocivă (Pentru o definiție a defăimării vezi şi "**Jurnalismul radio**", p. 97).

În situații conflictuale interconfesionale "presa" adoptă un limbaj atâțător, instigator.

"Ziarişti" fără pregătire profesională morală (sau poate cu altfel de "pregătire") calcă în picioare poruncile Domnului: "**Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deşert, că nu va lăsa Domnul Dumnezeul tău nepedepsit pe cel ce ia numele Lui în deşert**" (Deuteronom 5, 11). "**Să nu dai mărturii mincinoase asupra aproapelui tău**" (Deuteronom 5, 20). Aceiaşi "ziarişti" atentează la măreția Cuvântului, prin fabricarea unui adevărat "antilimbaj" (vezi **Françoise Thom**, "**Limba de lemn**").

5. "Creații jurnalistice" ratate

Dar şi propriile reguli şi coduri profesionale sunt călcate în picioare de către "presă" şi "ziariştii" săi.

Când este vorba de "materiale" dedicate Bisericii, dar nu numai, sunt escamotate citarea sau măcar parafrazarea corectă, verificarea informațiilor, echidistanța.

Într-un atac grosolan asupra **P.F. Părinte Patriarh Teoctist**, proferat într-un ziar local aparținând unei rețele de publicații, realitatea este sfidată cu neruşinare. În spiritul aceloraşi mentalități necominterniste din raportul ministrului de interne Drăghici, din 1962, un "ziarist" mic la suflet loveşte cu nerozie, cruzime şi cinism inimaginabil în imaginea Patriarhului nostru şi a Bisericii Ortodoxe Române. Atacatorul nu mai are nevoie să se ascundă astăzi în spatele unor rapoarte secrete, fiindcă are la dispoziție "libertatea presei", în numele căreia poate să profereze tot felul de neadevăruri şi injurii. (Dar şi Dumnezeu lucrează! Nu mult după apariția acelui "articol" calomnios, autorul a fost condamnat la o amendă de multe milioane de lei printr-o sentință judecătorească, în legătură cu altă "creație" jurnalistică ratată).

Dincolo de neadevărurile proferate de "ziarişti", asemenea atacuri sunt de natură să tulbure echilibrul interior al unor oameni chemați să mediteze, să se roage pentru noi, să ne binecuvânteze, să ne asculte păcatele şi să le ierte.

6. Nocivitatea calomniei

"Atunci când sunt răspândite despre o persoană afirmații privitoare la faptele sale, la comportarea sa, la aspectele vieții personale sau familiale, de natură să o discrediteze, să-i zdruncine nivelul de prestigiu social, impresia produsă de asemenea afirmații este de natură să modifice echilibrul de respectabilitate socială existent în cadrul unor colectivități şi

prin aceasta se aduce o tulburare raporturilor de convieţuire paşnică, armonioasă în cadrul societăţii. Aceasta caracterizează nocivitatea socială a calomniei" (Corneliu Turianu, "**Calomnia prin presă**", p. 22).

Atacurile calomnioase sau defăimarea prin presă aduc atingere valorilor care privesc persoana umană. Aceste valori se referă la *"existenţa fizică a omului, sănătatea şi integritatea corporală, sensibilitatea fizică şi psihică, sentimentele de afecţiune şi dragoste, la cinstea, demnitatea şi onoarea, prestigiul profesional, la nume şi domiciliu, la drepturile nepatrimoniale rezultate din creaţia intelectuală şi la alte valori similare. Se consideră că prejudiciile nepatrimoniale potenţial nelimitate şi extrem de variate pot rezulta nu numai din răniri, desfigurări, mutilări corporale sau alte atingeri aduse calităţilor biologice ci şi din ameninţări, calomnii, defăimări, insulte, aprecieri şi caracterizări defavorabile, imixtiuni în viaţa personală sau publică a oamenilor"* (ibidem, p. 177 şi I. Albu, "**Răspunderea civilă contractuală pentru prejudicii nepatrimoniale**", Revista de Drept nr. 8/1992).

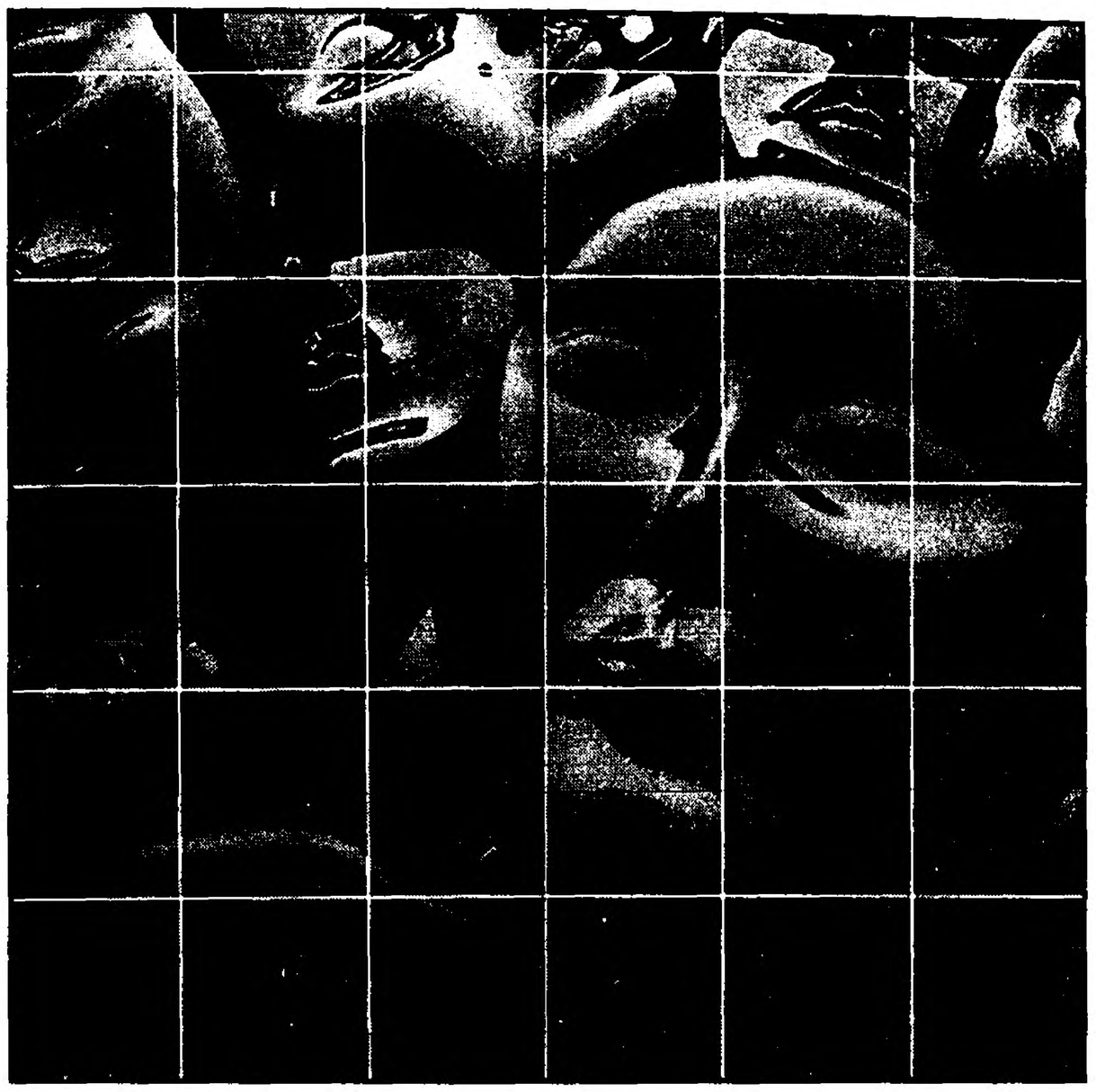
"Difuzarea într-un mediu social a unor date false, denigratoare, privind caracteristicile morale ale unei persoane, desfigurează imaginea socială a acesteia şi atrage, de multe ori, o modificare peiorativă a consideraţiei de care se bucură persoana respectivă. Totodată îi creează acesteia o suferinţă psihică derivată din înjosirea socială, batjocura publică, minciuna dezonorantă, care i-au pătat - uneori într-un mod destul de grav - imaginea socială, atrăgându-i desconsiderarea nemeritată a celor ce, mai înainte, o preţuiau" (ibidem, p. 208).

Un studiu făcut de **Robert Daly**, profesor de psihiatrie, arată că nu toate torturile sunt fizice. Există variante subtile de tortură psihică şi s-a constatat că toţi oamenii au un punct limită când stresul devine prea puternic. Agresiunea psihică poate deseori să lase sechele mintale pentru mult timp. Lucrul este ştiut prea bine de torţionarii care manevrează instrumentele de tortură psihică, inclusiv "presa". (Vezi **ABC-ul Drepturilor Omului**, lucrare editată sub patronajul Centrului de Informare al O.N.U. pentru România - 1993).

7. "Ingenuitatea" înşelătoare

Aşa-numita "cultură jurnalistică" despre care vorbeşte David Randall în lucrarea sa "Jurnalistul universal" permite editorilor de ziare să creeze imaginea unei false realităţi. Se dă ca exemplu o zi plicticoasă a anului 1980, o zi în care nu se întâmpla nimic spectaculos.

Reporterii ziarului "New York Daily Post" au fost trimişi să culeagă informaţii despre toate delictele - grave sau nu - comise în oraş, grupate sub titlul şocant de "**Violenţă pe străzile oraşului nostru**".

O asemenea "**ingenuitate înşelătoare**" presupune asamblarea unor "**piese corecte, fiecare în parte**" care "**produc împreună un întreg totalmente incorect**". David Randall admite că asemenea procedee se practică peste tot. El recunoaşte, de asemenea, "presei" "**dexteritatea în manipularea faptelor**" prin "**selectarea judicioasă, în esență, a informației care este apoi prezentată în afara contextului real, "jurnalistul" omițând cu bună ştiință contextul şi amplificând excesiv efectul de dragul propriilor convenții**".

8. Presa ca marfă

Este un trist adevăr: violența şi indecența plac.

O demonstrează experimentul făcut de publicația britanică "**News of the World**" în 1945 când a hotărât ca în conținutul său să apară doar subiecte respectabile. După doar două săptămâni, tirajul publicației a scăzut semnificativ. Revenindu-se la formula "tradițională", tirajul a crescut din nou, de peste 15 ori.

În momentul în care "presa" devine o simplă marfă cititorii îşi pierd calitatea de persoane şi devin, la rândul lor, simple cifre, simple "obiecte" ale sondajelor de opinie şi ale calculelor economice.

"În momentul în care începi să priveşti gazetăria ca pe o marfă care trebuie vândută în mod calculat, încetezi să mai fii jurnalist" - spune David Randall, care adaugă: *"La un moment dat prostituarea față de ceea ce crezi că reprezintă cerințele publicului [...] duce la filtrarea şi eliminarea unor subiecte care nu sunt în concordanță cu prejudecățile cunoscute sau la omiterea unor fragmente care "nu convin", cum ar fi contextul, explicațiile şi calificarea, iar jurnalistul îşi trădează misiunea".*

Umoristul englez **Michael Frayn** a scris chiar un foileton pe această temă, despre un computer programat să producă ziare în funcție de cerințele, rezultatele sondajelor de opinie şi despre detaliile şocante pe care le-ar dori cititorii. Titlul foiletonului este extrem de sugestiv: "**Oameni de tinichea**".

Nu este exclus ca între timp un asemenea computer să fi fost inventat. Poate că nu este (încă) în stare să producă direct catastrofele, crimele şi violurile dorite de subconştientul animalic al "cititorilor", dar - în mod sigur - le influenţează. Un eventual ciclu de sondaje de opinie pe tema respectivă ar putea, fără îndoială, demonstra acest lucru.

Când scriu despre Biserică sau despre slujitorii ei, "ziariştilor" li se atrofiază simţul realităţii şi uită regula - nu numai de presă - potrivit căreia orice învinuire trebuie dovedită. (Vezi "**Manualul pentru ziariştii din Europa Centrală şi de Est**" - World Press Freedom Committee, capitolul Delicte şi tribunale - nu sunt permise erori).

În România, ca şi în alte ţări din Europa de Est s-a încetăţenit în "presă" practica publicităţii mascate. Publicitatea mascată poate fi făcută unor secte religioase sau grupări de interese oculte. Este vorba, în publicitatea mascată - potrivit lui David Randall, op. cit. - de "**reclamă, promoţiune, laude, ori cum doriţi să le numiţi, cu un machiaj astfel aplicat încât să pară gazetărie. Este o înşelătorie născută din corupţie**" - conchide autorul.

9. Limba "jurnaleză"

"Presa" de scandal cultivă o limbă "de om furios şi cu vocabular limitat" (ibidem). Iată câteva mostre din limba "jurnaleză" - cum a fost denumită de specialişti: o simplă înfruntare verbală între două grupuri de credincioşi de religii diferite poate fi prezentată drept "război religios"; o înţelegere devine "târg"; ghinionul este "blestem"; posibilitatea devine "ameninţare"; înlocuirea - "expulzare"; înghesuiala este "haos". "Sunt expresii care au darul de a induce pur şi simplu în eroare. Este ca şi cum şirul întâmplărilor ar fi tradus într-o altă limbă, de către un om furios şi cu vocabular limitat". Articolele în "jurnaleză" nu sunt oneste, "sunt cu cel puţin câţiva paşi în afara realităţii şi pentru că acest limbaj este atât de uzat, încât în cele din urmă nu are nici un impact asupra cititorilor. Acest tip de jurnalism este o formă de artă fosilizată practicată într-o serie de ritualuri [...]. Nu are viaţă". (Ibidem)

10. Efectul Hilton

Gerard de Seyls (Mediamensonges - "Minciuni mass-media") vorbeşte despre aşa-numitul "**Efect Hilton**" sau al "clopotului de sticlă". *"Ziariştii cuibăriţi în colţişorul liniştit al saloanelor unui hotel internaţional aşteaptă ca informaţiile să vină la ei"* - spre deosebire de ziariştii de teren,

care "se duc la fața locului, hoinăresc, scotocesc, vorbesc, ascultă mult, privesc atent, iau notițe pe genunchi - ziariştii independenți - din ce în ce mai rari".

Ca urmare a "Efectului Hilton", anumite conflicte interconfesionale ajung să prindă proporții nemaiîntâlnite, supradimensionate în comparație cu starea reală a faptelor. Autorul acestor rânduri s-a deplasat la fața locului într-un lăcaş de cult ce constituie obiectul unor dispute dintre ortodocşi şi greco-catolici şi a constatat că situația era mult mai puțin tensionată decât relatările "presei".

11. Necrofilia "presei"

O altă boală a mediilor de informare este televiziunea "necrofilă" care - obsedată de cotele de audiență - se ambiționează să transmită moartea în direct. Nu numai catastrofe, cutremure, accidente, inundații, incendii, ci şi sinucideri transmise în direct! Boala face ravagii în America Latină, laolaltă cu serialele de duzină.

Efectul de masă este - fără exagerare - catastrofal.

O dovedesc - între altele - urmările unui "reportaj" difuzat în preajma Naşterii Domnului, în 1998, de către un post de televiziune local. În cadrul emisiunii - realizată în străinătate - se făcea publică informația potrivit căreia, în preajma Crăciunului, numărul de sinucideri ar creşte de două ori. Textul rostit de vocea crainicului era ilustrat de imagini oribile de sinucideri reale, filmate pe viu.

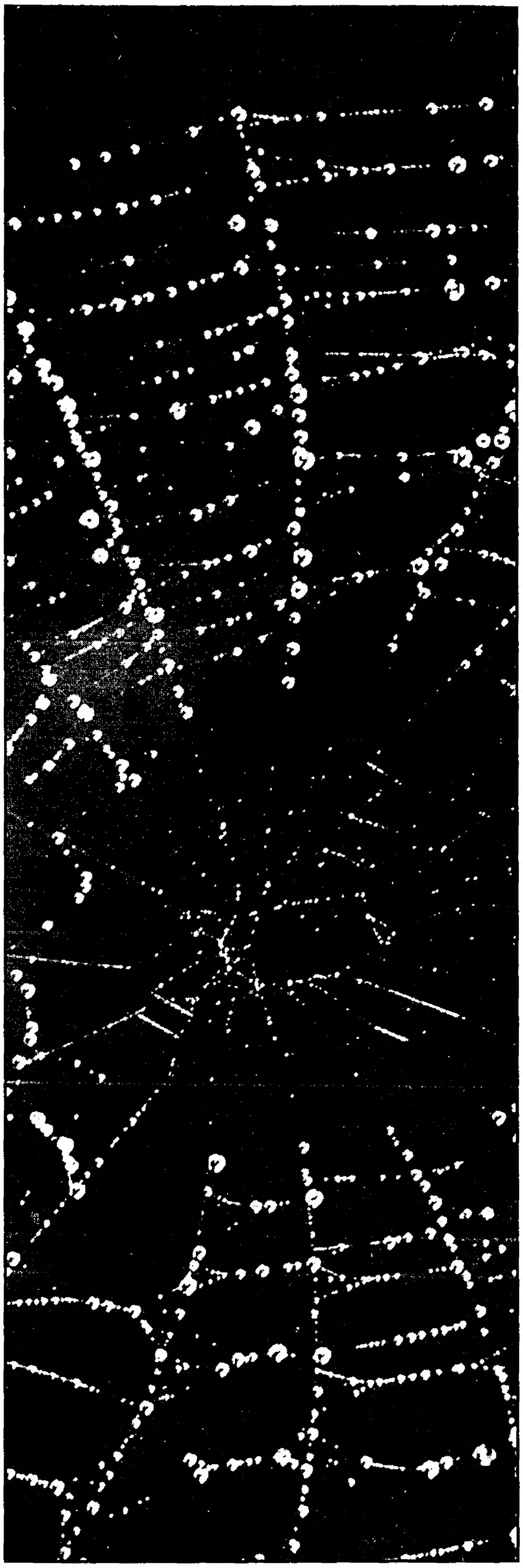
Urmarea?

La câteva zile după transmiterea reportajului cu pricina apare şi la Botoşani un caz de încercare de sinucidere transmis în direct, după metodele atât de "fidel" descrise şi reproduse cu câteva zile înainte pe micul ecran. Pompieri, poliție, "consilieri", "salvatori", public, publicitate... Televiziunea locală acordă, firește, spații ample "evenimentului" filmat "pe viu", crescându-şi considerabil cota de audiență.

Despre adevăratul profil moral al "eroului" preotul paroh - dacă ar fi fost şi sfinția sa invitat la emisiunea-dezbatere în direct - ar fi putut să-şi exprime opinia.

De remarcat că până la emisiunea cu pricina n-au existat asemenea "cazuri" în localitate.

12. Sterilizarea gândirii colective

Publicul românesc cu creierele bine "spălate" după 50 de ani de totalitarism (la care şi subsemnatul are partea sa de vină în calitate de redactor al unui ziar local) este "perfect" pregătit pentru asemenea "experimente" de isterie colectivă provocată.

Un specialist în materie - **Felicia Antip** - fost redactor la Agerpres, se pronunţă asupra acelei *"conspiraţii urmărind îndobitocirea generală, înlocuirea adevăratei informaţii cu pseudoinformaţia, transformarea opiniei publice într-un receptor pasiv de declaraţii nerelevante, pisălogeală, în cel mai bun caz lipsită de interes, pentru ca să se ajungă la răsturnarea sistemului de valori, la sterilizarea gândirii"*... ("**Lumea din ziare**" - Ed. Porto Franco şi Cartea Românească - 1991). O perioadă în care limbajul gazetăresc este "**asaltat de factori poluanţi**" de toate categoriile (ibidem, p. 25).

Conform unui scenariu TV de pe vremuri, *"toate personajele se mişcau asemenea unor marionete mânuite de băieţi în uniformă sau în civil. Capetele sforii sunt ţinute în mâna sigură a unui colonel, creierul acţiunii"* (Nicolae Culcea, **Din culisele televiziunii**, Ed. Porto-Franco, 1991).

Pare incredibil, dar pe terenul opiniei publice româneşti defrişat de valorile ei tradiţionale, unele dintre "obiectivele" la care face referire Felicia Antip se menţin.

Îndobitocirea generală se realizează astăzi prin presa de scandal, etalarea violenței și a prostului gust, invazia de seriale și tipărituri submediocre. Pseudo-informații, dez-informații sau "infodivertismente" parazitează la tot pasul nevoia de informare corectă a omului. Ele sunt difuzate de așa-zise "agenții de presă" "specializate" în a truca adevărul. Sistemul național de valori se menține în continuare răsturnat, iar gândirea națională - sterilizată prin non-informare și obturarea liberei circulații a opiniilor, este incapabilă de a schița fie și un minim act de autoapărare în momente cruciale din existența neamului.

Firesc - îndobitocirea opiniei publice după dispariția forțelor de represiune directe - nu mai este un fenomen inevitabil. Spiritul critic specific românesc se descurcă și acuză.

Un anumit conducător al unui post de televiziune de după 1990 este taxat prompt drept "**maestru în arta insinuării și a propagandei, provocator vândut, bolnav de ierarhie**", "**un intelectual pervertit**", "**manipulator tenebros, profesor malefic**", "cinic", iar televiziunea drept o "**instituție a minciunii**" (vezi colecțiile ziarelor **Cuvântul**, **Dreptatea**, **România Liberă**, **Cotidianul**, **România Literară**, **Luceafărul**, **22** ș.a.).

13. Va deveni vrăjitoarea TV o farmacistă inteligentă?

În luna iunie 1985 postul TV Antenne 2 și hebdomadarul de televiziune "**Telerama**" au organizat și filmat o experiență semnificativă: au privat de televizor 22 de familii care s-au oferit ca subiecte o anumită perioadă de timp. Ideea a generat o emisiune de televiziune care s-a difuzat în aprilie 1986.

Reproşurile aduse de voluntari au fost rezumate de **Nathalie Coste Cerdan** şi **Alain Le Diberder** (La Télévision, Ed. La Decouverte, Paris, 1986). Televiziunea destramă legăturile în cadrul cuplului, depărtează părinții de copii, perturbă studiile acestora din urmă, diminuează curiozitatea și practicarea altor activități (lectură, muzică, plimbări, întâlniri sportive etc. - nu sunt amintite slujbele religioase - n. aut.).

Distanța între informația televizată și realitatea concretă creşte considerabil când se recurge în mod intenționat la trucaje. *"Micul ecran poate deveni în acest caz un instrument al minciunii"* - se scrie într-un studiu (pentru uz intern) editat de fosta Academie "**Ștefan Gheorghiu**". **M. Bromberger** povesteşte cum, cu ajutorul unui film, s-a făcut să se creadă că generalul Eisenhower, care se afla la cartierul general atlantic de la Paris, era intervievat în direct, la New York.

În cartea sa "**Congresul viitorologic**", publicată în 1971, **Stanislaw Lem** vede televiziunea înlocuită de "**fiziviziune**": *"Oameni ciudaţi - ca să nu mai vorbim de câini, lei, peisaje şi planete îşi fac apariţia într-un colţ al sufrageriei, întru totul materializaţi şi imposibil de distins de oamenii în carne şi oase".*

*"Lumea care ne vine pe calea undelor - cum spune **Anders** - nu este decât o fantomă a realităţii"*. Faptul că telespectatorul se află în stare de relaxare în timpul orelor sale libere sporeşte şi mai mult iluzia. Transportat într-o lume de fantasme, fără a distinge întotdeauna de realitate, telespectatorul se complace câteva ore pe zi (6-7 în cazul americanului mediu, potrivit unor studii de specialitate), într-o lume de iluzii înşelătoare.

"Manipulăm o maşină care a încetat de mult să mai fie un miracol ştiinţific pentru a deveni o realitate" - avertizează **Wladimir Perché**, care se întreabă: cum putem trata presupusa "**vrăjitoare care otrăveşte**" pentru a o ajuta să devină farmacista inteligentă care să ajute lumea să depăşească această veritabilă criză de creştere.

14. "Glonţul magic" şi violarea mulţimilor

O opinie asemănătoare emit şi **Melvin de Fleur** şi **Sandra Ball Rokeach** ("**Teoria comunicării în masă**", Ed. Longman New York, 1982). Ei propun "**teoria glonţului magic**". Mijloacele mediatice apar ca "**veritabile instrumente vrăjite**" şi "**magice**" în modelarea receptorilor, a opiniei publice.

Acţionând ca "**un declanşator infailibil de comportament social**", mass-media poate determina "**orientarea în direcţia dorită a atitudinii şi comportamentului publicului**".

Studiul lui **B. Ciakotin** ("**Violarea mulţimilor prin propagandă politică**") evidenţiază faptul că "**dresajul**" prin propagandă se sprijină pe administrarea unor factori condiţionali - şoc pe fundalul unor instincte şi afecte deja constituite, astfel încât "**constituirea**" mulţimilor şi "**dizolvarea**" indivizilor în masă asigură reuşita "**violului**" psihic. Prin utilizarea concomitentă sau alternativă a stimulilor - şoc (de tipul ameninţare/seducţie) prin afişarea unor simboluri capabile să menţină reflexele adeziunii, se creează "**sclavi psihici**" inconştienţi, sugestionaţi, care pot genera mişcări de masă, pe baze iraţionale.

Mediile de informare devin instrumente infailibile de propagandă, fiind practic eliminate mijloacele clasice de apărare şi conservare: factorul raţional, atitudinea critică, dialogul social, influenţele reciproce dintre membrii grupurilor, tradiţiile (între care şi sfintele tradiţii ale Bisericii Ortodoxe Române), cultura. Remediul împotriva acestui tip de propagandă - în viziunea lui Ciakotin - apare de-a dreptul utopic.

15. Media-dependența

Alte "*modele*" sunt la fel de pesimiste în ceea ce privește posibilitățile de apărare ale speciei umane în fața "*invaziei*" mass-media.

Modelul hegemoniei, promovat de **Școala de la Frankfurt** și dezvoltat în cadrul **Universității din Birmingham**, are la bază ideea potrivit căreia *"clasele dominante își exercită puterea [...] prin mijloace persuasive de tip cultural-simbolic. În acest fel mass-media devine instrumentul unor tendințe hegemonice"*.

Modelul "dependenței", pus în circulație în anul 1976 de **Sandra Ball** și **Melvin de Fleur**, are în vedere faptul că "*indivizii sunt dependenți de datele oferite de mass-media pentru bunul mers al vieții lor*", iar în perioadele de dezordine, criză, schimbare socială rapidă - (cum este cazul "tranziției" în România - n. aut.) - dependența lor se amplifică și mai mult.

În condiții de derută, nesiguranță, teamă, audiența mass-media sporește considerabil. (Un exemplu în acest sens ar fi ultimele "mineriade", când - potrivit datelor aduse la cunoștința opiniei publice de către corespondenții de presă - vânzările de ziare au sporit de 4-5 ori. Ca să nu mai vorbim de audiența posturilor radio - TV care a ținut oamenii treji până la ore târzii de noapte).

Din analiza modelului "dependenței", în condițiile realităților concrete din România, rezultă o concluzie logică: pentru a-și crește cota de audiență mediile de informare vor acționa, mai mult sau mai puțin deliberat, în vederea întreținerii stării de nesiguranță.

Scopul este diametral opus scopului nobil al Bisericii - de a crea și menține pacea socială.

16. Alungați pe "spirala tăcerii"

Modelul "spiralei tăcerii", propus în deceniul al şaptelea de cercetătoarea germană **Elisabeth Noelle Neumann**, de la **Institutul de Demoscopie**, susține ideea că mediile de informare au o influență deosebită asupra indivizilor, controlându-le, de fapt, comportamentul.

"*Cei care nu-și regăsesc punctele de vedere în conținuturile transmise de mass-media vor avea tendința să se retragă din dezbaterea publică, de teamă că, fiind*

"contra curentului", vor fi marginalizaţi. Ei vor tăcea - şi cu cât opiniile transmise de mass-media vor fi mai diferite de părerile proprii, cu atât vor fi mai tăcuţi, mai absenţi, alunecând astfel "pe o spirală a tăcerii".

Este şi cazul României de astăzi.

17. Morala cu două feţe

"*Specialiştii*" în războiul mediatic cunosc foarte bine efectul demobilizator al "*spiralei tăcerii*", faptul că arma morală poate deveni foarte lesne o veritabilă *"armă mortală"*.

În timpul războiului din Golf un aviator american a fost capturat de forţele irakiene şi obligat, prin forţă, să facă declaraţii autoacuzatoare şi antiamericane, la televiziunea inamică.

Imediat, mediile de informare americane s-au grăbit să justifice căderea morală a compatriotului lor şi să-l ierte pe bietul prizonier.

Asemănător şi **"bandajul moral"** aplicat de autorităţi forţelor de intervenţie române după ratarea unei anume misiuni de represiune. O morală a iertării şi înţelegerii faţă de aproapele nostru.

O cu totul altă morală - o morală a cruzimii de această dată - se aplică elitelor intelectuale româneşti, între care, la loc de cinste se află şi preoţii. Ignorându-se în mod deliberat mărturii zguduitoare ale epocii, puternicele medii de informare TV (*"arme redutabile pe orice meridian"* - cum le califică orgolios **Răzvan Teodorescu**, unul dintre mânuitorii unor astfel de mijloace), pun elitele într-o stare de culpabilizare continuă. Populaţia în general, intelectualitatea în special, este acuzată de *"colaboraţionism"* cu fostele autorităţi, de *"complicitate"* cu regimul totalitar etc.

Absurdul (in)conştient al situaţiei ajunge până la a decreta că orice vieţuitor al ultimilor 50 de ani din România este *"pierdut"* iremediabil şi irevocabil pentru *"civilizaţia"* lumii moderne.

Se ignoră, astfel, cu bună ştiinţă, rezistenţa iniţială a poporului român faţă de totalitarismele de import, miile şi miile de victime ale noului tip de holoçaust cominternist, numeroasele cazuri de rezistenţă izolată sau publică, rezistenţele parţiale, mutilate, ciuntite, necunoscute şi, poate, pentru acest lucru, mai nobile.

Adevăraţii lideri de opinie sunt împinşi încet şi - oare (?) - inexorabil pe *"spirala tăcerii"* pentru a face loc *"teroriştilor informaţionali, nechemaţilor, dictatorilor, descurcăreţilor, carieriştilor şi tuturor isteţilor care îmbracă adevărul în diferite straie până când [...] acesta dispare de-a binelea"* (**Eugenia Grosu Popescu** - "Jurnalism TV").

18. Ipocrizia "presei"

Pericolul presei - spunea **Jean François Revel** ("*Cunoaşterea inutilă*") - vine de la posibilitatea la care recurg nu odată marile ziare, aceea de a prezenta, pe un ton neutru, informaţii false, trunchiate sau alterate. Libertatea presei - adaugă autorul - nu e de ajuns, aşa cum libertatea creaţiei nu e decât premisa expresiei.

Autorul se întrebă, câteva pagini mai încolo: *"Este oare, mediul jurnalistic unicul grup social din omenire care să pretindă privilegiul absolut al independenţei, în absenţa oricărei reguli tehnice, profesionale sau deontologice, singurul grup căruia îi poate fi deajuns numai conştiinţa proprie [...]? Ziaristul nu există decât ca produs al unei civilizaţii care garantează dreptul la critică. A striga «profanare», când acest drept al criticii se exercită la adresa ta, asta se numeşte «ipocrizie»".*

Libertatea presei li se pare unor "jurnalişti" că include de la sine regizarea informaţiilor, în funcţie de ceea ce vor ei să inducă în opinia publică (Ibid. pg. 252). *"A propune publicului informaţii, opinii, fotografii, este un drept inclus în drepturile generale ale cetăţeanului".*

"Legea nu merge mai departe - subliniază **Jean François Revel**. *Ea nu conferă nici unei categorii sociale dreptul particular la informarea celorlalţi, aşa cum se face în toate celelalte domenii. Libertatea de expresie este a tuturora"* (Op. cit., pg. 263).

Numai că *"pocăinţa nu este pasiunea principală a presei"* - remarcă acelaşi autor câteva pagini mai încolo.

Cât priveşte răspunsul la pretenţiile de independenţă absolută ale "presei", de unic deţinător al *"adevărului suprem"* - să-l citãm pe **Stephen R. Corey** din *"The 7 Habits of The Highly Effective People"* - **"Interdependenţa este o valoare superioară independenţei"**.

II. MASS-MEDIA - UN HAOS CONTROLAT?

19. Civilizaţia drepturilor omului - "un model discutabil"

În a sa *"Introducere în etica şi legislaţia presei"*, **Miruna Runcan**, lector la Facultatea de ziaristică a Universităţii "Hyperion" din Bucureşti, titular al cursului de legislaţie şi deontologie a presei şi profesor asociat al Facultăţii de jurnalism şi ştiinţele comunicării al Universităţii din Bucureşti, constată *"starea alergie faţă de etică a presei româneşti contemporane, o alergie foarte la modă*

în occident, în deceniile şase şi şapte". Autoarea descoperă reţeta unui adevărat coctail Molotov de "presă", în care stânga politică face casă bună cu religiile extrem orientale, disprețul față de familie cu refuzul muncii salariale, iubirea pătimaşă, indiferent de sex, cu muzica rock, într-o mixtură superindustrializată (op. cit., pg. 13).

Totul pe fondul *"dezavantajelor care decurg din civilizaţia drepturilor omului"* menţionate de autoare. O *"civilizaţie"* dispusă să se ignore ori, invers, să-şi exhibe infatuarea superficială: atât jeluirea ipocrită după modele de coerenţă definitiv pierdute cât şi tratarea exclusivistă drept *"barbarie"* ori *"primitivism"* a celorlalte tipuri contemporane şi concurenţe de culturi".

Ceea ce - consideră autoarea - reprezintă însăşi negarea intimă a modelului propus, acela al dreptului individual la valoarea fundamentală a omului.

"Civilizaţia drepturilor omului" proclamă - ca să nu spunem că idolatrizează - *libertatea de expresie, libertatea de opinie şi libertatea de a căuta, de a primi şi de a răspândi informaţii şi idei, prin orice mijloace, independent de frontierele de stat"* (Art. 19 din **Declaraţia Universală a Drepturilor Omului**).

În comentariile de specialitate - mai cu jumătate de gură - se recunosc şi neajunsurile libertăţii ridicate la rang de principiu absolut: *"canalele video şi TV, pot - dacă este permis - să aducă elemente distructive şi nedorite în casele oamenilor, care ar putea afecta atât mintea lor cât şi moralitatea. Aceasta ar fi o rea întrebuinţare a principiului liberei comunicări"* (**"A.B.C.-ul drepturilor omului"**, pg. 26).

20. Libertatea proclamată - responsabilitate alungată

Convenţia pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor Fundamentale, ratificată la Parlamentul României prin Legea nr. 50/18 mai 1994, prevede, la art. 10 aceleaşi largi libertăţi de exprimare.

Constituţia României, la art. 30, garantează, la rândul ei, inviolabilitatea dreptului la libera exprimare şi dreptul la informaţie.

Există, firește, şi responsabilităţi, există şi restricţii - numeroase, poate prea stufoase - despre care vom vorbi în paginile următoare.

Dar "presa" defilează orgolios, fluturând "panaşul" drepturilor inviolabile iar sora bună a libertăţii - **responsabilitatea** - este alungată de la "ospăţul mediatic". În cel mai bun caz i se aruncă *"resturile"* informaţionale sau e pusă să repare daunele morale pricinuite de *"presă"*. De aici şi aspectul de *"haos"* al presei, pe care sunt nevoiţi să-l recunoască chiar marii jurnalişti.

21. O presă bolnavă de ea însăşi

În lucrarea *"Scrierea şi redactarea eficientă"*, editată de **Institutul American de Presă**, se evidenţiază *"paradoxul etern cu care se confruntă unele redacţii: toată lumea este atât de ocupată, încât nu mai este timp pentru organizare, planificare. Planificarea redacţională este definită, la rândul ei, drept o încercare de "a pune ordine peste haos".*

Jean Noel Kapferer defineşte zvonurile - atât de "gustate" de presă şi publicul ei, drept *"nişte animale neobişnuite, iuţi şi nesătule, ce nu se integrează în nici una din familiile cunoscute".*

Efectul lor asupra oamenilor este comparat cu cel al hipnozei: *"fascinează, subjugă, seduc, înflăcărează".* (*"Zvonurile"*).

David Randall - un împătimit al presei ilustrează printr-un citat extrem de plastic "nebunia" jurnalistului, fie ea furioasă, fie cinică, rece, calculată sau crudă: *"Ori de câte ori găsiţi sute şi mii de oameni sănătoşi la minte care încearcă să iasă de undeva, în timp ce câţiva nebuni încearcă să intre, este sigur că aceştia din urmă sunt reporteri"* (**H.R. Knickerbocker**).

Doru Pavel şi Corneliu Turianu - depistează în cadrul *"presei"* afirmaţii prezentate uneori într-o exprimare "violentă, vulgară şi arogantă" de natură a influenţa negativ prestigiul publicaţiei respective.

Şi iată, în final, punctul de vedere al lui **Philippe Boegner**, fost director sau redactor-şef al mai multor publicaţii de mare anvergură, între care *"France Soir"* şi *"Paris Match": "Această presă este bolnavă de ea însăşi".*

22. Autoreglarea presei - o utopie contrazisă de înşişi ziariştii

Pusă în faţa *"alergiei faţă de etică a presei"* şi *"aparenţei ei de discurs dezordonat"*, **Miruna Runcan** întrevede în a sa *"Introducere în etica şi legislaţia presei"* soluţia problemei în *"mecanismele naturale de autoreglare raţională".*

Cu alte cuvinte un fel de piaţă liberă a informaţiilor şi opiniilor, unde "marfa" cea mai bună câştigă.

Să dăm cuvântul însă ziariştilor şi specialiştilor în mass-media, pentru a vedea în ce măsură organismele sociale - aşa cum funcţionează în prezent - au capacitatea de autoreglare şi dacă nu intervin cumva şi alţi factori de presiune de natură a perturba mult dorita autoreglare.

Însăşi autoarea recunoaşte faptul că ziaristul este prins într-o *"veritabilă ţesătură a serviciilor şi contraserviciilor"*. "Ochiurile" şi "nodurile" reţelei ar fi: bursele de studii oferite de afacerişti şi politicieni, concediile plătite în urma unui

interviu "oportun" sau unei anchete "bine plasate", dejunurile într-un cerc restrâns. "Prietenește" se "oferă" jurnaliştilor diverse posibilităţi şi avantaje: o "pilă" la poliţie sau la serviciul de vize al cutărei ambasade, o audienţă peste rând, posibilitatea de a procura marfă ieftină de la un depozit en-gros mai greu accesibil oamenilor "de rând", obţinerea unui credit în condiţii avantajoase. Micile "atenţii" oferite jurnalistului nu pot fi, la rigoare, taxate drept mită. Rămâne doar ochiul mai mult sau mai puţin adormit al propriei conştiinţe şi propria bună-credinţă a ziaristului. Altfel, "credibilitatea" rămâne un simplu basm lesne de crezut de un public needucat.

Ar mai exista aşa-numita "**clauză de conştiinţă**", constând în dreptul ziaristului de a spune adevărul şi de a refuza să rostească sau să scrie lucrurile în care nu crede.

Dar invocarea clauzei de conştiinţă, în cazul unui eventual proces - precizează Miruna Runcan - presupune multă cheltuială de bani, energie şi nervi. Iar subterfugiile avocăţeşti îl dezarmează pe ziaristul care se încăpăţânează să se lupte pentru adevărul în care crede *"chiar şi în ţări cu o bogată tradiţie democratică"*.

"Deşi se afirmă adesea caracterul independent al presei, nu se poate contesta că există ziare ale anumitor partide politice, ziare finanţate de anumite forţe economice, ziare care se află în slujba unor anumite idei sau anumitor doctrine", admit **Doru Pavel** şi **Corneliu Turianu** în lucrarea lor "Calomnia prin presă".

Cât îl priveşte pe **David Randall** (*"Jurnalistul universal"*) - dezvăluie adevărata *"valoare"* a unora din cei care au *"controlul asupra ziarelor"*: "*Deşi pretind că respectă concepte ca adevărul, onestitatea şi virtutea, aceştia urmăresc, de fapt, să facă bani, propagandă sau ambele. Acestea sunt obiectivele lor, fie că este vorba de stat, administraţie locală, partide politice, companii multinaţionale, firme mixte, întreprinderi independente, bănci, bogătaşi sau sponsori*". Şi iată modul în care cei ce deţin puterea asupra ziarelor acţionează: *"promovarea propriilor puncte de vedere, excluderea celor ale opozanţilor, relatarea voit distorsionată pentru a servi o anumită opinie sau interes comercial, vendetele personale"*. (Este de înţeles că autorul se referă la presa autointitulată *"independentă"* şi care nu este de fapt independentă. Ziarele aparţinând în mod declarat unei anumite mişcări nu pot fi suspectate de pseudoindependenţă dar - pe de altă parte - au şi o audienţă direct proporţională cu audienţa şi forţa mişcării respective).

23. Ziarele sunt nişte dictaturi

Consecinţele controlului asupra oamenilor de presă? *"În momentul în care începi să priveşti gazetăria ca pe o marfă care trebuie vândută în mod*

calculat, încetezi a mai fi jurnalist" (Ibid.). Forţat de cei ce deţin controlul *"să se prostitueze"*, jurnalistul abdică de la misiunea lui sacră de a spune adevărul, de a-l prevesti, de a-l *"moşi"*, de a-l naşte.

"La multe ziare din lume - dezvăluie ***David Randall*** *- o altă faţetă a problemei, decizia (sau indecizia) editorului, e literă de lege. Ziaristul poate să asculte sfaturi, să discute cu toată redacţia deciziile majore, dar în final,* ***ziarele sunt nişte dictaturi*** *(subl. red.). Iar în cadrul fiecărui departament, şefii de secţie, către care se transferă autoritatea sunt, în cele mai multe cazuri, nişte dictatori. Dacă şeful (omul patronului n. aut.) vrea ca un articol să fie făcut într-un anumit fel (sau, uneori, în sensul invers adevărului) atunci aşa se face. Ceartă-te cu el sau cu ea, ţipă, urlă, bate din picioare şi ameninţă cu plecarea dacă tu crezi că va folosi la ceva, dar în final trebuie să îndeplineşti voinţa şefului" (op. cit.).*

Firește - se scrie în aceeaşi lucrare - *"există şi presă sub controlul guvernului care calcă normele de calitate sau deontologia profesională"*. Esenţialul e să nu fie percepută ca atare, altfel se pierde mult dorita credibilitate.

24. Credibilitate fără credinţă?

Vestitul ziar *"The Times"* s-a înconjurat cu un întreg sistem de garanţii pentru a-şi conserva credibilitatea. El declară independenţă faţă de patron şi de interesele lui predominant comerciale, independenţă faţă de guvern şi de interesele lui primordial politice. Ziarul se consideră "ca ziar al oamenilor inteligenţi de toate vârstele şi de toate clasele".

Dar şi credibilitatea lui ajunge să fie pusă sub semnul întrebării (Felicia Antip - *"Lumea din ziare"*, pg. 124).

"Ce sunt evenimentele?" - se întreabă Aga Rifaat Bereket - eroul din **Musa Dagh** de Franz Werfel: *"Nimic altceva decât ceea ce se face din ele, chipul în care sunt tălmăcite"*.

25. Presă la comandă

Definind manipularea prin presă drept *"o informare aparentă"*, sociologul **Pavel Câmpeanu** evidenţia încă din 1972 rolul decisiv al elementului "Comandă" în ansamblul sistemic şi extrasistemic în care funcţionează presa. "Comandă", ca la armată, nu "conducere", "colaborare", "direcţionare" etc. "comandă" - de la culegerea informaţiilor brute până la investigarea publicului.

Investigare la care regimul totalitarist a renunţat în cele din urmă din motive lesne de explicat - imposibilitatea de a controla.

Acelaşi reputat sociolog avea curajul să lanseze opinii critice de genul: *"Rigiditatea excesivă a comenzii tinde, de fapt, spre anularea spaţiului de manevră a subsistemelor de prelucrare şi difuzare"*, enumerând şi o *"listă de condiţii perturbatoare"* care *"pun sistemul informaţional în stare de disfuncţionalitate"*.

Oricum - cu sau fără contribuţia autohtonă - cercetările sociologice au evoluat mult pe căi directe, indirecte, sau de-a dreptul oculte.

26. Regulile draconice ale "presei"

Haosul aparent al presei pare a se supune unor reguli şi reglementări de-a dreptul draconice, atât în interiorul subsistemului cât şi ca poziţie a sistemului în ansamblu (cadrul vieţii sociale).

Reguli de-o strictеţe stranie guvernează, spre exemplu, apariţia unui candidat electoral pe reţelele de televiziune americane.

Echipe complexe întocmesc planuri amănunţite. Sunt avute în vedere zeci sau poate sute de amănunte: numărul emisiunilor, selecţia publicului pe categorii (rasiale, profesionale, de vârstă), suspansul, aparenţa de spontaneitate, răspunsurile şablon ale candidatului. Sunt de asemenea avute în vedere, spre exemplu: culoarea draperiilor, înălţimea şi diametrul platformei pe care se prezintă candidatul, procentul de imagini care-l arată pe candidat, plasarea familiei candidatului, tonul crainicului etc. Câte dintre aceste reguli şi reglementări slujesc adevărului şi câte nu rămâne de judecat.

Scopul final al emisiunilor este oricum *"stimularea din partea telespectatorilor a unei reacţii de identificare cu personalitatea candidatului propus"*.

Procesul de selectare a evenimentelor este şi el extrem de bine focalizat în cercuri concentrice din ce în ce mai mici.

27. Selecţii diabolice

Astfel, potrivit lui **Henri Dona** (*"Presă şi societate"*) există: 1. o undă a evenimentelor produse în unitatea de timp; 2. o undă a evenimentelor aflate în dispozitivul de colectare; 3. o undă a evenimentelor transmise spre mecanismul comunicaţional; 4. unda evenimentelor care intră în prelucrarea diferitelor subsisteme.

Lesne de înțeles că, între cele patru unde concentrice se pot instala diferite tipuri de *"filtre"*, potrivit *"necesităților"*.

Se fac studii atente asupra efectelor comunicării în masă.

Potrivit lui **Paul E. Lazarsfeld** (*"Sociologia comunicațiilor în Statele Unite"*) ar exista efecte: simple şi complexe, cu durată limitată, scurtă şi de lungă durată, determinând anumite acțiuni şi având o evoluție în timp.

Roger Clausse - în *"Revista internațională de Științe sociale"* clasifică reacțiile opiniei publice în: violente, iraționale, unidirecționale, efemere, acaparatoare, temperate, stabile, deschise. Potrivit aceluiaşi autor, impactul unei ştiri de presă, în comparație cu o lucrare artistică, este brutal, datorită surprizei şi imposibilității subiectului de a alege şi determină o retroacțiune vie, parțială, afectivă, lipsită de nuanțe. Sunt studiate şi posibile nivele ale efectului: nivelul brutal (evenimențial, cum spune autorul), nivelul conjunctural şi nivelul structural.

28. "Presa" ca armă în războiul psihologic

De la studiul efectelor până la folosirea presei ca armă într-un război psihologic nu mai este decât un pas.

Conform **dr. Thedore Vallence**, director al operațiunilor speciale ale armatei **S.U.A.**, în termeni cost/eficacitate, războiul psihologic ar trebui să dea rezultate mai bune pentru apărarea lumii libere decât războiul convențional.

Potrivit studiului *"Minciuni Mass-Media"* (*"Mediamensonges"* - **Ed. EPO**, Bruxelles, 1990), CIA a pus la punct un program de acțiune cu ajutorul departamentelor de psihologie ale unor universități americane. Autorii programului au stabilit că *"folosirea presei este indispensabilă întrucât este apriori credibilă în ochii cititorului, care o consideră indepdendentă de Putere şi insensibilă la presiuni ("Utilizarea informației de către **CIA** în **Chile**"* - **Yves Hardy** în "***Le monde diplomatique***").

29. Controlul de stat "liberal"

Presa *"underground"* (subterană) din **S.U.A.** a denunțat aservirea "ziarelor comerciale" față de Putere prin faptul că 300 dintre acestea au trecut sub tăcere sau au minimalizat afacerea ***"Watergate"***.

Conform unui studiu întocmit în 1972 de **Institutul Canadian de Educație a Adulților** pe medii de informare canadiene, susține **Colette Beauchamps** în "*Tăcerea Mass-Mediei*", 67-80 la sută din reflecțiile,

opiniile transmise pe principalele reţele TV canadiene *"emanau"* de la deţinătorii Puterii.

Mişcarea de concentrare a presei occidentale (v. şi **Jean Paul Bigosse** - "*Dosarele negre ale presei franceze*") provoacă creşterea controlului exercitat de anumite grupuri de presiune asupra opiniei publice.

Efectul de masă - mai ales în cadrul ţărilor mai puţin dezvoltate - este catastrofal. "*Camerele de luat vederi, îngrădite de multiple interdicţii în Vest, se "îmbată" literalmente de "libertate" şi se abandonează înclinaţiilor celor mai morbide, fascinaţiei bolnăvicioase pentru scabros, sordid şi greţos*" ("*Mediamensonges*" - pg. 53).

Până şi şefii de stat africani au înţeles perfect şi de multă vreme modul de a funcţiona al presei occidentale. Au asimilat foarte bine "*jocul subtil cu vizele, cu invitaţiile, cu informaţiile distilate pentru "cei buni", care nu se arată prea critici*", scrie **Colette Braekman**, ziaristă la **"Le Soir"** - Bruxelles. Autoarea remarcă o anume "*complicitate tacită care a existat multă vreme între "sindicatul" şefilor de stat africani şi un mare număr de ziarişti, consideraţi nici mai mult nici mai puţin decât «oameni de curte»*".

30. Controlul de stat totalitar

De cealaltă parte a "*baricadei*", *în zona regimurilor totalitare din Nord-Est, "maşinăria minciunii"* s-a dezvoltat ca o monstruoasă construcţie a răului. Aici nici nu se pune măcar problema "*autoreglării*" presei-marfă prin concurenţă - cel mult problema reglării de conturi cu partea adversă.

"*Palatul*" minciunii totalitare - scrie **Piotr Wierzbicki** este o "*clădire pe care au înălţat-o armele funcţionarilor disciplinaţi ai propagandei şi detaşamentele fanaticilor devotaţi ai revoluţiei, hoardele adepţilor îmbuibaţi ai carierei facile [...], diviziile vandalilor cuprinşi de patima distrugerii şi unităţile de constructori ai vieţii în acord cu doctrina. Au înălţat-o pentru a acoperi prăpastia dintre realitate şi cuvânt. Ea s-a extins, aproape ca orice rău, în numele binelui*".

În cartea sa, "*Reforma gândirii şi psihologia totalitarismului*", **R.J. Lifton** identifică opt căi de acţiune pentru "*remodelarea gândirii în scopul obţinerii controlului asupra minţii maselor de oameni*". Controlul comunicaţiilor umane, manipularea "*mistică*", cerinţa de puritate, cultul "*confesiunii*", "*ştiinţa sacră*", remodelarea limbajului, doctrina mai presus de oameni şi remodelarea socială. După cum se vede, propaganda totalitară "*împrumută*", prin uzurpare, anumite concepte aparţinând de fapt şi de drept religiei.

"Cultul confesiunii - opinează ***Bogdan Ficeac*** *într-un comentariu asupra lucrării - are un efect cu totul opus față de cazul sistemelor religioase. Individul încearcă toate metodele pentru a-și înmormânta în adâncul eului secretele, în loc de a se elibera de ele [...].*

Pornind de la «cultul confesiunii» [...] poliția politică a sistemelor totalitare a experimentat și dezvoltat o uriașă instituție a șantajului". Conflictul interior al individului - întreținut permanent cu noi motive de "*vinovăție*" era dublat de un conflict exterior, întreținut de presiuni extrem de puternice şi eficiente. Astfel s-a dezvoltat practica "*șantajului prin dosare*". Secretul individului devenea cunoscut de către cei desemnați să-l şantajeze, dar nu ajungea public. Se crea o anumită complicitate dominată de spaimă, în care individul era controlat total.

"*Cine controlează prezentul, controlează trecutul şi cine controlează trecutul controlează viitorul*". Iată teza de bază a regimului perfect totalitar, imaginat de **George Orwell** în cartea sa "*1984*".

Alte viziuni aparținând autorilor de Science Fiction descriu omenirea redusă la starea amorfă de legumă din cauza televiziunii; o umanitate asexuată, pasivă şi apatică. Televiziunea ar urma să contamineze mediul înconjurător (celelalte mijloace de informare în masă), interiorul celulelor sociale şi familiale şi în cele din urmă, creierul victimelor sale. Televiziunea produce - în latura pesimistă a viziunii **Cerdan - Dibberder** "*o enormă gaură neagră socială cu efecte de conservare apatică (în atitudinile politice), de omogenizare lentă a limbajului şi o conspirație laşă. Nimic care să fie proporțional cu ceea ce i se sacrifică din timpul social*".

31. Direcția publicului "țintă"

Agonia publicului receptor controlat este atent studiată prin mijloace ştiințifice extrem de bine puse la punct şi nu întotdeauna cunoscute şi recunoscute.

În Belgia şi Franța - de pildă - modul de viață al populației este disecat în zeci şi zeci de categorii, în "*familii*", "*sociostiluri*", prin metoda "*socioscopică*" (v. **Bernard Chatelat** - "*Stilul de viață al francezilor*" şi **Gabriel Thonnerau** - "*Comunicarea politică*").

În România, instituțiile de sondare a opiniei publice nu se lasă mai prejos. Se analizează în procente cu zecimale activitățile populației cu toate preocupările de zi cu zi: cumpărăturile, vizitele, plimbările, lectura (pe categorii) şi bineînțeles "consumarea" produselor de informare. Audiența posturilor TV este, de pildă, urmărită din sfert în sfert de oră şi comparată cu structura programelor.

Sistemul culturii este disecat, la rândul său, în multiple categorii etajate pe diferite nivele structurale de **Robert Complan & comp.** în lucrarea "*Individ şi societate*".

32. Industrii culturale devastatoare

De remarcat locul central pe care-l ocupă în viziunea autorilor sistemele de credinţe şi simboluri şi influenţa lor asupra comportamentelor individuale. Aceiaşi autori constată apariţia **industriilor culturale** care tind să distrugă cultura populară naţională, etnică, religioasă, politică etc. Individul este "furajat" intelectual cu "*produse uniforme care suportă aceleaşi etape de transformare după acelaşi scenariu de bază (cinematograf, benzi desenate, seriale, telenovele etc.)*". Industria culturală posedă enorme resurse financiare, utilizează tehnici moderne şi caută rentabilitatea maximă.

În menghina dintre industriile culturale - care caută profitul prin divertisment şi stat - care urmăreşte propriile sale interese politice, **omul apare crucificat, sub forma unei ţinte** căreia îi este vânată fărâma sa de suflet. În vânătoarea de conştinţe, mijloacele devin din ce în ce mai rafinate: analiza comunicatorului, a mesajului, a canalelor, publicului şi a efectelor lor asupra acestuia (Paradigma lui **H.G. Laswell**).

33. În menghina propagandei

Comunicarea publică este supusă "**legilor propagandei**". Parte din legile propagandei au fost enumerate de *Jan Marie Domenach*: **legea orchestraţiei, simplificarea vulgarizatoare, unanimitatea sub presiune, transfuzia de "mesaje" prin eludarea mecanismelor de rezistenţă ale publicului ţintă**, mecanisme de rezistenţă la propagandă, între care un loc deosebit revine credinţelor.

O cunoscută ziaristă din Franţa - **Françoise Giroud** - fondatoare, între alţii, a publicaţiei "**L'Express**" face dezvăluiri şocante în cartea ei "*Dacă mint...*". Remarcabil este citatul sub care îşi aşează întreaga lucrare: "*Croix de bois, croix de fer / Si je mens, je vais en enfer*" (Cruce de lemn, cruce de fier / Dacă mint, ajung în infern").

"*Ce este, prin urmare, presa?* - o anexă a Quai d'Orsay sau a Palatului Mantignon?" se întreabă jurnalista. "*Timp de 200 de ani s-au succedat în Franţa zeci de regimuri a căror primă grijă a fost să se debaraseze de ziare şi să-i trimită pe ziarişti la galere*". "*Există o crimă a tăcerii. Mauriac a*

scris asta". "Ziaristul trebuie să aleagă între bani şi o viaţă comodă sau renunţare". "Poţi să îngrijeşti, să otrăveşti, să fortifici mai bine cu hârtie imprimată decât cu plante". "Jurnaliştii pot fi utilizaţi, la un moment dat cu o masă de manevră, în prealabil intoxicată".

Autoarea se simte ea însăşi, investită cu misiunea de a salva presa indepedentă dar înconjurată de adversari numeroşi şi puternici. *"Când vrei să înfiinţezi un ziar care să fie înaintea altora cu un pas uriaş trebuie să dai cuvântul unor oameni care au o anumită forţă a loviturii".*

III. PRESA ÎNTRE LEGE ŞI FĂRĂDELEGE
(Norme internaţionale, naţionale şi deontologice)

34. Dreptul la respect

Legiuiri, norme, convenţii, declaraţii, reguli, coduri deontologice şi alte încercări de a pune stavilă exceselor "presei" s-au inventat în număr suficient de mare. Mai puţin canoane, fiindcă "presa nu pare dispusă a le suporta" - aşa cum l-am citat pe unul dintre autori.

Ar fi spre folosul cititorului să amintim câteva norme.

Vom socoti aici, atât normele specifice cât şi cele care se pot aplica în cazul presei.

Articolele 1 şi 2 din Declaraţia Universală a Drepturilor Omului (D.U.D.O.) proclamă libertatea şi egalitatea în drepturi a tuturor oamenilor fără deosebire de rasă, culoare, sex, limbă, **religie** (subl. aut.), opinie politică, sau orice altă opinie - de origine naţională etc.

Prin urmare, **religia naţională, slujitorii ei şi cei ce o practică au dreptul la un respect cel puţin egal cu respectul acordat altor religii de către mijloacele de informare**.

Faptul că anumite posturi TV şi ziare fac din religia ortodoxă românească şi slujitorii ei ţinta preferată a batjocurilor **contravine, prin urmare, însăşi spiritului declaraţiei din care presa îşi revendică libertăţile**.

35. Tortura prin "presă"

În art. 5 al aceleiaşi declaraţii se spune că *"nimeni nu va fi supus la torturi nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante".*

Un recent instrument legal internaţional care combate tortura este **Convenţia Împotriva Torturii şi altor Tratamente sau Pedepse Crude, Inumane sau Degradante**. Pentru a respecta şi supraveghea normele **Convenţiei** a fost înfiinţat şi un **Comitet Împotriva Torturii** - al **Naţiunilor Unite** care, între altele, are puterea de a examina orice informaţie privind practicarea sistematică a torturii într-o ţară. **Comisia Naţiunilor Unite pentru Drepturile Omului şi Comitetul Drepturilor Omului** pot, de asemenea, audia plângeri şi face publice orice violări asupra cărora au decis că au avut loc.

Consiliul Mondial al Bisericilor încurajează membrii săi să-şi asume un rol activ în problematica drepturilor omului, în special privind tortura.

Ar fi interesant de aflat ce s-ar întâmpla dacă Naţiunile Unite, prin comisiile şi comitetele lor ar primi un document amănunţit cuprinzând reproduceri din *"ziare"* şi *"emisiuni"* în care o întreagă Biserică naţională, slujitorii şi credincioşii ei sunt transformaţi în obiect de batjocură de către "presă", fiind supuşi astfel tratamentelor degradante şi unei adevărate campanii de tortură psihică.

Susţinem teza torturii psihologice asupra Bisericii întrucât considerăm, împreună cu alţi autori că proferarea de injurii, insulte, afirmaţii calomnioase şi defăimătoare asupra reprezentanţilor clerului poate cauza suferinţe psihice îndelungi şi repetate. Considerăm, de asemenea, că *"dosarul torturii Bisericii Ortodoxe Române de către "presă" este destul de voluminos şi fenomenul nu este combătut în mod eficient*".

36. Dreptul la viaţă personală

Din art. 12 al aceleiaşi Declaraţii: "*Nimeni nu va fi supus la imixtiuni arbitrare în viaţa personală, în familia sa, în domeniul său sau în corespondenţa sa, nici la atingeri aduse onoarei şi reputaţiei sale. Orice persoană are dreptul la protecţia legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri*".

În concepţia creştină "*Casa mea, casă de rugăciune este*" (Matei 21, 13 şi loc. par.). În decursul timpului Biserica a purtat diferite denumiri: *casa lui Dumnezeu, casă dommească* a cărei temelie este pusă de Iisus Hristos. **A lovi în Biserică şi în slujitorii ei este, prin urmare, acelaşi lucru cu a lovi în Însuşi Mântuitorul Nostru.**

O multitudine de exemple de atingeri aduse domeniului sacru al credinţelor şi practicilor religioase s-ar putea culege din "*presa*"

"*independentă*". Ca să nu mai vorbim de actele de prozelitism sectar care contravin, în opinia noastră, în mod flagrant articolului 12.

Prin art. 18 al Declarației orice om are dreptul la libertatea gândirii, conștiinței și religiei. Fără "*violurile psihice*", "*gloanțele magice*" și celelalte unelte din arsenalul "*presei*".

37. Dreptul la libertatea credinței

Asemenea practici încalcă și **Declarația O.N.U. pentru Eliminarea Tuturor Formelor de Intoleranță și Discriminare bazate pe Religie și Credință** adoptată în 1981, unde se spune între altele: *nimeni nu va fi subiectul unei constrângeri care să-și atingă libertatea de a avea o religie sau o credință, la alegere, nimeni nu va fi subiectul discriminării din partea statului, unei instituții, unui grup de persoane sau persoane, pe motiv de religie sau credință.*

Batjocorirea Bisericii, la fel și actele de prozelitism se pot încadra în categoria relelor tratamente la care este supusă Biserica prin intermediul mediilor de informare, discriminări venind din partea unor grupuri de oameni sau persoane anume, tolerate de către lege în prezent.

Dreptul la libertatea de opinie - prevăzut în art. 19 al Declarației, este îngrădit de înșiși comentatorii oficiali: "*Tehnica avansată poate determina necesitatea unor forme speciale de control pentru viitor. De exemplu, canalele video și TV pot, dacă este permis să aducă elemente nedorite și distructive în casele oamenilor, care ar putea afecta atât mintea cât și moralitatea. Aceasta ar fi o rea întrebuințare a principiului liberei comunicări. De aici interesul Națiunilor Unite de a evita extremele și de a găsi o cale de mijloc printr-o înțelegere comună asupra Declarației pentru Libertatea de Informare*".

38. Responsabilități și învățăminte pentru presă

Iată și o listă a responsabilităților, publicată sub egida Centrului de Informare al O.N.U. pentru România din care se desprind suficiente învățăminte și pentru "*presă*" (parantezele ne aparțin): **responsabilitatea de a trata oamenii ca persoane, nu ca lucruri, făcând parte dintr-un tot (nu drept "*ținte*" sau "*obiecte*" ale sondajelor de opinie având drept scop exclusiv câștigul material sau politic), responsabilitatea de a fi prietenos și de ajutor altor oameni (a nu-i jigni, a-i considera o masă**

de manevră sau a-i asmuți unii împotriva altora); - responsabilitatea de a-i proteja pe alți oameni împotriva unui tratament nedrept [...] în comunitate (a nu-i defăima, a nu-i batjocori); responsabilitatea de a-i asculta pe cei din jur căutând adevărul, astfel încât să luăm decizii bune (nu să dăm frâu liber părtinirii detractoare împotriva Bisericii, fără a se cere măcar opinia celor incriminați în mod abuziv, fără a se acorda dreptul la replică, fără a se da publicității corecții şi scuze, atunci când este cazul).

39. Limitarea libertăților excesive

În **Pactul internațional cu privire la drepturile civice şi politice** adoptat de Adunarea Generală a O.N.U., prin Rezoluția 2200 A şi ratificat de România, libertatea de exprimare prevăzută la articolul 19 *"poate fi supusă anumitor limitări care, trebuie [...] stabilite în mod expres prin lege şi care sunt necesare: respectării drepturilor sau reputației altora, apărării securității naționale, ordinii publice sau sănătății şi moralității publice".*

"Orice îndemn la ură națională, rasială sau **religioasă** care constituie o incitare la discriminare, la **ostilitate** sau la **violență** este interzisă prin lege" (subl. aut.).

Falsurile şi instigările prin care opinia publică este atâțată împotriva Bisericii constituie, fără îndoială, încălcări ale Rezoluției 2200 A.

Şi în **Convenția privind protecția drepturilor omului şi a libertăților fundamentale** (Roma, 4 noiembrie 1950), Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei, convin, la art. 10, *că exercițiul libertăților de expresie, opinie şi comunicare, ce comportă datorii şi responsabilități, **poate fi supus unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni** prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare într-o societate democratică pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii sau prevenirea crimei, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau drepturilor altora etc.* **Convenția europeană a drepturiior omului** prevede la art. 3 că "nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor ori tratamentelor inumane sau degradante".

Comisia şi Curtea Europeană, cu prilejul judecării a două cauze interstatale au definit tratamentul sau pedeapsa degradantă drept *"tratament care umileşte în mod grav individul în fața altora sau care îl determină să acționeze împotriva voinței ori a conştiinței sale".*

În altă cauză interstatală, tratamentul degradant este definit drept *"rău tratament, de natură să producă victimelor sentimente de teamă, de*

îngrijorare, în stare să le umilească, să le înjosească şi să le înfrângă, eventual, rezistenţa fizică ori morală". **N.B. În România ultimilor 50-60 de ani, membrii unui întreg popor au fost umiliţi sau determinaţi să acţioneze împotriva voinţei sau a conştiinţei lor, încercându-se a se înfrânge rezistenţa fizică ori morală a românilor, fie prin mijlocirea forţelor de represiune (înainte de revoluţie), fie prin intermediul "presei" (perioada postrevoluţionară).**

Dar nu s-a deschis nici un proces interstatal împotriva acelora care au format aparatul de represiune, de tipul Cauza Greacă (1969), sau Cauza Irlanda/Regatul Unit. **Dimpotrivă, oamenii aceleiaşi naţii şi întâistătătorii religiilor sunt umiliţi şi acum, în mod grav, iar "presa" încearcă a le strivi voinţele şi conştiinţele, a le induce sentimente de teamă, de îngrijorare, de natură să-i înjosească şi să-i umilească**.

"Presa" acţionează astfel ca un veritabil instrument de tortură. State cu îndelungi tradiţii democratice (Olanda, Belgia, Anglia, Elveţia) permit restricţii ale libertăţii de exprimare fie pentru *"a curma intenţii ale unor grupuri totalitare de a exploata în favoarea lor principiile cuprinse în Convenţie"* (cer. 8348/78 şi 8406/78), fie pentru "ocrotirea moralei împotriva publicării de materiale obscene" (Müller şi alţii c/Elveţia), fie pentru interzicerea publicităţii electronice a bisericii de scientologie sub acoperirea de "manifestare religioasă", în Suedia (cer. 7805/77), fie pentru a contracara efectele nedorite asupra moralităţii tinerilor (cauza Handyside c/Regatul Unit). Tot în Suedia (cauza Darby c/Suedia), ţară cu incontestabile tradiţii democratice, o lege obligă până şi pe muncitorii nonrezidenţi să achite o taxă bisericească - dovadă a prestigiului şi forţei de care se bucură instituţia religioasă în acest stat.

Există de asemenea prevăzute anumite derogări de la normele convenţiei în caz de război sau pericol public, asupra cărora vom reveni.

40. "Presa" pericol public?

Fără a defini starea de fapt din România aflată în tranziţie drept război psihologic, se cuvine să arătăm totuşi cum defineşte Comisia Europeană expresia de "**pericol public**" (*Cauza Greacă 1969*).

1. Pericolul să fie actual sau iminent.

2. Acesta să producă urmări asupra întregii naţiuni.

3. Acesta trebuie să constituie o ameninţare pentru viaţa organizată a comunităţii.

4. Criza sau pericolul trebuie să aibă un caracter excepțional, adică măsurile sau restricțiile autorizate de convenție pentru asigurarea securității, sănătății sau ordinii publice sunt vădit insuficiente.

Există temeiuri clare pentru a putea considera că, la ora actuală, "presa" constituie pentru România un veritabil pericol public; drept urmare ar putea fi cerute derogări de la exercitarea "libertăților" pe care şi le arogă.

41. "Presa" intolerantă

Adunarea Generală a O.N.U. a proclamat în noiembrie 1991 declarația privind eliminarea tuturor formelor de intoleranță şi discriminare bazată pe religie sau credință. Documentul a fost realizat după aproximativ 20 de ani de eforturi. Declarația prevede printre altele:

- orice ființă umană trebuie să aibă dreptul de a avea o religie sau o credință la libera sa alegere (prin urmare, neinfluențată de prozelitismul religios) precum şi libertatea de a-şi manifesta religia sau credința prin învățământ, practică sau ritualuri (fără ca acestea să constituie obiectul batjocurii publice);

- nimeni nu poate fi supus unor măsuri coercitive (inclusiv denigrarea, defăimarea, "tortura" psihică etc. care să-i afecteze libertatea de a avea o religie sau credință;

- nimeni nu poate fi supus discriminării (inclusiv discriminărilor mediatice) de către un stat (indiferent, incapabil, interesat, sau comandat din exterior), o instituție (de presă), o persoană (patron de trust multimedia), sau un grup de persoane (membri ai unor secte sau religii, persoane atee cu influență în sfera comunicării) pe motive religioase sau de credință. (Parantezele ne aparțin).

În 1984, o subcomisie a O.N.U. a dispus anumitor raportori speciali întocmirea unui studiu asupra dimensiunilor reale ale intoleranței şi discriminării pe motive religioase sau de credință şi continuă să studieze îndeaproape problema...

42. Plângeri la O.N.U.

Orice persoană sau grup de persoane care consideră că este împiedicat în exercitarea drepturilor sale se poate plânge Națiunilor Unite. O.N.U. primeşte anual mii de scrisori care conțin plângeri referitoare la drepturile omului, de care se ocupă comisia drepturilor omului (proc. 1503). Conform acestei proceduri, o copie a plângerii este înaintată guvernului implicat. La

cererea persoanei, numele petiționarului poate rămâne nedivulgat. Când situațiile sunt destul de grave, comisia O.N.U. poate iniția o anchetă condusă de experți imparțiali sau încearcă să stabilească un dialog cu guvernul în cauză în scopul determinării unor schimbări în politica acestuia.

În **Convenția cu privire la drepturile copilului** adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. la 20 noiembrie 1989, ratificată prin lege de Parlamentul României şi publicată în M.O. nr. 109/28 septembrie 1990, la art. 17 se prevede că "statele părți vor recunoaște importanța funcției îndeplinite de mijloacele de informare în masă în promovarea sănătății fizice şi mentale a copiilor".

În acest scop, statele părți (prin urmare şi România) "vor încuraja mijloacele de informare în masă spre a difuza informații şi materiale care prezintă utilitate socială pentru copil".

De asemenea, "statele părți vor lua **toate** măsurile legislativ-administrative, sociale şi educative corespunzătoare, pentru protejarea copilului împotriva **oricăror** forme de violență, vătămare, abuz fizic sau mental [...]".

Într-o ediție a Convenției pentru apărarea drepturilor omului, editată şi comentată de L.A.D.O. (Liga Apărării Drepturilor Omului) şi apărută cu suportul financiar al C.E.B.E.M.O. (Organizație Catolică din Olanda), *"tratamentul inuman este definit ca tratamentul care provoacă o intensă suferință fizică ori psihică persoanei asupra căreia se exercită, iar tratament înjositor este cel de natură să înfrângă rezistența psihică sau morală a victimei"*.

Studiind cazurile trimise spre rezolvare, Curtea Europeană a Drepturilor Omului consideră, între altele, drept violări ale articolului 3 din convenție "discriminările de natură religioasă". Demn de remarcat este faptul că se consideră a fi grav încălcate prevederile articolului 3 de către acele secte religioase care practică asemenea tratamente religioase ori inumane sau degradante.

42. Prevederi constitutionale în România

Constituția României (art. 22, alin. 2) prevede că *"nimeni nu poate fi supus torturii şi nici unui fel de pedeapsă sau tratament inuman ori degradant"*, iar Codul penal sancționează (parțial) aceste practici prin art. 266, 267, 267[1], precum şi 180 şi următoarele. De remarcat că România a ratificat Convenția împotriva torturii adoptată de O.N.U. la 10 decembrie 1984, iar articolul 287[1], cu referire explicită - dar parțială - la tortură, abia după Revoluția din 1989, la 11 septembrie 1990.

Se poate considera şi din punctul de vedere al Convenţiei Europene, al Constituţiei şi Codului penal român că atacurile la adresa Bisericii, întâistătătorilor şi slujitorilor ei constituie grave încălcări.

Dreptul la replică, interzis în mod arogant de "conducătorii" unor "publicaţii" reprezentanţilor Bisericii atacaţi în mod calomnios şi injurios este permis până şi infractorilor, potrivit art. 340 din codul de procedură penală! Prin art. 8 al Convenţiei Europene, orice persoană are dreptul la respectarea vieţii sale private şi de familie, a domiciliului său şi a corespondenţei sale. Constituţia consacră, de asemenea, inviolabilitatea domiciliului şi a secretului corespondenţei.

BISERICA ŞI MASS-MEDIA

Pr. *Camelian Gurbet*
Parohia Mănoaia, protopopiatul Rozniov

De aproape două mii de ani, în noaptea cea sfântă a Învierii Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos din morţi, preoţii citesc una dintre cele mai frumoase pericope evanghelice, a Sfântului Evanghelist Ioan, care începe cu cuvintele: "La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul [...] Şi Cuvântul S-a făcut trup şi S-a sălăşluit între noi şi am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia-Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr" (Ioan 1, 1; 1, 14).

De la început Biserica, prin slujitorii ei - Sfinţii Apostoli şi urmaşii acestora - investiţi cu har dumnezeiesc, au predicat Cuvântul lui Dumnezeu, potrivit poruncii Mântuitorului: "Mergeţi în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia la toată făptura" (Marcu 16, 15).

Răspândirea creştinismului şi a Bisericii s-a făcut exclusiv prin cuvânt, prin mărturia grăitoare a ceea ce s-a întâmplat pe lemnul Crucii. Să ne amintim numai de modul în care Apostolul neamurilor vorbea atenienilor despre adevăratul Dumnezeu, care nu mai era un Dumnezeu necunoscut, ci un Dumnezeu al jertfei din iubire.

În secolele următoare inimile oamenilor au fost luminate şi încălzite de Cuvântul lui Dumnezeu, Sfinţii Părinţi au adâncit până la esenţă învăţătura Bisericii. Este perioada în care filosofia păgână devine filosofie creştină, perioada sinoadelor ecumenice care pun baza dogmatică a propovăduirii.

Această căutare de a se atinge esenţa cuvântului Evangheliei nu a fost deloc uşoară, şi nu s-a reuşit fără rupturi dureroase pentru Sfânta Biserică. Aşa s-a întâmplat că la anul 1054 turma lui Hristos a fost scindată, pentru ca astăzi să se facă nenumărate eforturi de a întinde punţi de legătură pentru apropiere, astfel încât în noaptea cea sfântă a Naşterii Domnului

Iisus Hristos a anului 2000 să se poată sluji împreună în Betleemul lui David. Rascolnicilor de atunci le-au trebuit doar 553 de ani ca să facă o nouă ruptură în sânul Sfintei Biserici prin Tezele reformatorului Luther, afişate, nu în altă parte, ci chiar pe uşa bisericii. De aici s-a lăsat o uşă deschisă protestanţilor şi neoprotestanţilor de toate felurile.

Astăzi Biserica Ortodoxă de pretutindeni se confruntă cu una din cele mai profunde probleme, pe care Sfântul Apostol Pavel a proorocit-o, spunând: "vor intra, între voi, lupi îngrozitori, care nu vor cruţa turma" (F. Ap. 20, 29). Constatăm, acum mai mult ca oricând - preoţi şi credincioşi - că prezicerile Sfântului Apostol Pavel le trăim aievea.

Dacă în epoca trecută Biserica noastră Ortodoxă şi-a ţinut "lumina sub obroc", a venit clipa să împărtăşim ierarhi, preoţi şi credincioşi, bucuria înaltă a ajutorului dumnezeiesc de a fi ieşit din catacombele comunismului, având astăzi posibilitatea de a ne exterioriza sentimentul religios, de a arăta lumii valorile înalte ale Ortodoxiei.

Am greşi dacă nu am aminti că după evenimentele post-decembriste puţine pietre de temelie au rămas nesfinţite, societatea folosindu-se în felul acesta de Biserică şi ierarhii săi, ca în momentele acestea să ne aflăm sub sceptrul diabolic al celui ce vrea să răzvrătească şi să dezbine lumea, potrivit dictonului latin: "Divide et impera" (dezbină şi stăpâneşte).

O dată cu recâştigarea libertăţii religioase s-a recâştigat şi dreptul la libertatea informaţiei, libertatea mass-mediei - presă, radio, televiziune, mijloace video.

A avea acces la informaţia mediatizată prin mass-media nu reprezintă un lucru negativ. Negativ este ceea ce mass-media poate oferi. Mai mult ca oricând astăzi viaţa socială este oglindită în mass-media. De aceea, a pune faţă în faţă Biserica şi mass-media, aşa cum o face tema conferinţei noastre, înseamnă a răspunde la două întrebări esenţiale: în primul rând cum se poate folosi Biserica de mass-media, şi în al doilea rând ce impact are mass-media asupra Bisericii.

Biserica noastră Ortodoxă are datoria de a transmite credincioşilor credinţa păstrată până astăzi, aşa cum a înţeles-o şi a formulat-o Biserica veche, Biserica Sfinţilor Părinţi. Opt secole, nu opt ani, nici optzeci, ci opt sute de ani de cugetare creştină au stăruit asupra învăţăturii revelate de Iisus Hristos, au tălmăcit adâncurile Scripturii, au înfruntat şi ruşinat îndrăzneala celor mai mari erezii, au întemeiat şi lămurit dogma creştină în laturile ei cele mai importante, ne-au predat-o în textul de neschimbat al Simbolului Credinţei, ne-au încredinţat-o prin scrierile Sfinţilor Părinţi care sunt eroii geniali ai dreptei credinţe, ai Ortodoxiei.

Această credință a Bisericii duce la transpunerea lumii în împărăția de har a sfințeniei, în bucuria şi nădejdea învierii. Aceasta mai mult decât amestecul ei în vălmăşagul lumii, pe care, pe această cale, ar urma să o facă mai fericită, mai bună şi mai pură, utilizând rețete şi procedee ale lumii. Menirea Bisericii este să sfințească această lume prin mijloacele harului. Cu fața spre Dumnezeu mai mult decât spre lume, Biserica are menirea de a aduce lumii, insului, societății, darul fără de egal al sfințeniei.

Această menire Biserica o poate împlini folosindu-se şi de mass-media. Publicarea unor reviste şi ziare sub egida Bisericii poate aduce lumină, căldură sufletească şi spor duhovnicesc nu numai credincioşilor care ascultă predica Evangheliei în fața sfintelor altare, ci mai ales a credincioşilor care sunt angrenați în iureşul amețitor al actualității şi a căror credință este în pericol de a fi înăbuşită de spinii ispitei modernității. Această modernitate face ca omul contemporan să trăiască într-o permanentă efervescență, cu ochii permanent pe ceas, cu mintea înrădăcinată tot mai adânc în cele lumeşti şi din ce în ce mai puțin cu ochii ațintiți către lumina dumnezeiască. De cele mai multe ori şi pentru foarte mulți oameni nevoia de cultivare se reduce doar la citirea ziarelor şi a revistelor sau la urmărirea programelor televiziunilor. În acest sens mass-media are o puternică influență asupra Bisericii.

Excesul libertății este la fel de dăunător ca şi îngrădirea ei. În numele libertății mass-mediei sunt lovite valori ale Bisericii Ortodoxe care sunt înseşi valori ale neamului nostru. Nu este tarabă la care să se vândă ziare şi reviste care să nu rănească ochiul trecătorului cu imagini pornografice. În numele libertății şi a dreptului de a cunoaşte se produc adevărate traume sufleteşti caracterelor în formare ale tinerilor. Violența limbajului şi a imaginilor, tematica articolelor, studiilor sau emisiunilor, anunțuri matrimoniale care ascund prostituția, toate acestea atentează la valoarea umană în raport cu Dumnezeu şi la valoarea instituției divino-umane care este familia, "biserica de acasă".

Dacă toate acestea produc un mare rău Bisericii în general şi fiecărui credincios în parte în mod special, fără a fi conştientizat acest lucru, lor li se adaugă în mod conştient atacurile aduse prin mass-media de către sectari, lupii răpitori ai turmei lui Hristos.

Au apărut edituri sau societăți de presă care fără a recunoaşte deschis că aparțin unor culte religioase neoprotestante sau unor secte atacă Sfânta Biserică făcând un prozelitism sectar deosebit de virulent. În gări, în trenuri, în locuri publice sunt difuzate diferite reviste al căror conținut îmbrăcat într-o hârtie, grafică şi ilustrație deosebită aruncă otrava înşelătoare a diavolului asupra credinciosului ortodox. Este inutil să cauți pe coperta unei astfel de reviste sau frontispiciul ziarului locul unde a fost

tipărit sau cultul căruia îi aparţine. Foarte grea este şi încercarea de a combate fenomenul.

Se spune că în război, dacă nu ai arme mai puternice decât duşmanul, trebuie să ai cel puţin arme asemănătoare cu cele ale lui. Au început să apară la unele parohii din cadrul Bisericii noastre ziare, reviste sau buletine de informare ale parohiilor respective. Începutul este timid dar de bun augur. Dacă fiecare parohie ar reuşi să tipărească măcar un buletin informativ cu realităţile din parohie, cu explicarea cuvântului scripturistic, care să apară cel puţin lunar, atunci această bătălie va fi câştigată pe deplin.

Un câştig deosebit pentru Sfânta noastră Biserică îl constituie introducerea orei de Religie în şcoli, de la ciclul primar şi până la terminarea liceului. În felul acesta copiii se pot apropia şi mai mult de dragostea lui Dumnezeu şi de lumina înţelepciunii Sfintei Scripturi. Pentru tinerii din liceu, care sunt la vârsta căutării lui Dumnezeu şi a propriei identităţi, ora de Religie poate şi trebuie să aducă lumina călăuzitoare în acea beznă în care mass-media poate învălui sufletul tânăr, încă în formare.

Astăzi mai mult ca oricând trebuie predicată Sfânta Evanghelie şi demascată ispita înşelătorului acestei lumi. Realităţii transpuse şi interpretate de mass-media potrivit voinţei şi minţii omeneşti, limitate, trebuie să-i răspundă lucrarea dumnezeiască a Bisericii pe plan cultural, social şi caritativ, relevându-se permanent dragostea lui Dumnezeu şi necesitatea mântuirii fiecărui credincios.

Se fac eforturi pe plan mondial atât la Consiliul Ecumenic al Bisericilor de la Geneva, cât şi prin celelalte întruniri interconfesionale de a se depăşi frământările religioase ale acestui sfârşit de mileniu. Vizita înalţilor prelaţi ai Bisericilor Ortodoxe surori de pretutindeni, precum şi vizita Preafericitului Patriarh Ecumenic Bartolomeu I în Biserica Ortodoxă Română, au darul şi menirea ca Biserica noastră, prin ierarhii şi preoţii devotaţi lui Hristos, să lupte pe cele două fronturi - al iubirii lui Dumnezeu şi al slujirii oamenilor - rugându-se permanent lui Dumnezeu ca pe toţi să-i păstreze în bunătatea Sa, iar pe cei răi să-i facă buni.

Noi, cei care suntem rânduiţi de la Dumnezeu prin vocaţie sfântă şi pregătire teologică să apărăm interesele Sfintei noastre Biserici bimilenare şi să ascultăm de mai marii noştri care au fost rânduiţi de pronia cerească, avem datoria de a respecta jurământul depus la Sfânta Taină a hirotoniei întru preot, de a asculta de glasul ierarhilor şi de canoanele Sfintei Biserici Ortodoxe, propovăduind Cuvântul în toată măreţia sa dumnezeiască.

Aşa să ne ajute Dumnezeu!

BISERICA ŞI MASS-MEDIA

Concluziile conferinţelor preoţeşti de la Durău

Pr. *Nicolae Dascălu*

Conferinţele preoţeşti din anul 1998 au avut ca temă dezbaterea raportului dintre Biserică şi mass-media, analiza implicaţiilor pastorale şi misionare ale noilor tehnici şi metode de comunicare socială, aspectele pozitive şi influenţele negative legate de acest spaţiu al comunicării interumane.

În Arhiepiscopia Iaşilor, conferinţele au fost prezidate de I.P.S. Mitropolit Daniel. Lucrările s-au desfăşurat la Centrul cultural-pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" şi au fost organizate în 4 serii care au reunit preoţii din toate cele 13 protopopiate ale eparhiei, după cum urmează: protopopiatele Iaşi I, Iaşi II (20-21 august); Botoşani, Paşcani, Hârlău (9-10 septembrie); Dorohoi, Darabani, Săveni, Truşeşti (16-17 septembrie); Piatra Neamţ, Tg. Neamţ, Roznov, Ceahlău (24-25 septembrie).

La conferinţe au fost invitaţi să participe şi reprezentanţi ai mass-mediei laice, jurnalişti din presa scrisă sau audiovizuală, pentru stabilirea unui dialog şi pentru o cunoaştere reciprocă a punctelor de vedere. Au dat curs invitaţiei făcute: Toni Hriţac - redactor-şef la "Monitorul de Iaşi", Horia Gumeni - redactor la TVR Iaşi, Cătălin Moraru - redactor-şef la "Monitorul de Botoşani", Mihai Păucă - redactor-şef la "Actualitatea botoşăneană", Radu Ciobănaşu - redactor-şef la postul de radio "Meridian", Radu Căjvăneanu - redactor la "Gazeta creştină", publicaţie editată de protopopiatul Botoşani.

Sub aspectul metodologic, întrunirile au urmat următorul program:

a) în prima zi: cuvântul de deschidere al I.P.S. Mitropolit Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, prezentarea referatului principal (Pr. Nicolae Dascălu, consilier cultural: "Biserica şi mass-media sau despre metamorfozele comunicării"), luări de cuvânt din partea invitaţilor, masa de prânz, lucru pe grupe de 10-15 persoane, dezbateri în plen; rugăciunea de seară, cina.

b) a doua zi: participare comună la Sf. Liturghie, micul dejun, prezentarea sistematică în plen a opiniilor exprimate în grupele de lucru, concluzii finale, masa de prânz.

Această formă de desfăşurare a conferinţelor a permis unui mare număr de participanţi să-şi exprime punctul de vedere şi să înţeleagă mai bine anumite mecanisme ale modului în care presa tratează evenimente şi aspecte din viaţa Bisericii. Principiul care stă la baza deontologiei jurnalistice şi care este totodată criteriu moral pentru Biserică este dialogul, cunoaşterea reciprocă. S-a discutat mult despre delimitarea clară între informaţie şi comentariu, despre raportul între rolul informativ al mass-mediei şi rolul accentuat formativ al Bisericii în viaţa societăţii.

Concluziile au fost sistematizate în trei capitole, potrivit obiectivelor formulate la începutul dezbaterilor pe grupe de lucru.

În cele de mai jos vă prezentăm sinteza celor mai interesante puncte de vedere exprimate în timpul celor 4 serii de conferinţe desfăşurate la Durău.

I. Aspecte pozitive ale folosirii mijloacelor de comunicare în masă (presă scrisă, radio, televiziune etc.) în transmiterea credinţei creştine

- Mass-media poate face cunoscută viaţa şi activitatea Bisericii precum şi activitatea personalităţilor de prim rang ale Bisericii (P.F. Patriarh Teoctist, Înalt Prea Sfinţiţii şi Prea Sfinţiţii Ierarhi);

- Cunoaşterea frumuseţii cultului ortodox şi a bogăţiei lui, a vieţii bisericeşti ortodoxe şi a Sfintei Tradiţii de către cititorii, ascultătorii telespectatorii şi utilizatorii INTERNET atât din ţară cât şi din străinătate, informaţia religioasă fiind transmisă prompt şi în timp util;

- Prin mass-media, cu ajutorul unor persoane competente, Biserica poate să apere dreapta credinţă de atacurile prozelitiste sectante;

- Posibilitatea participării indirecte la viaţa liturgică a celor imobilizaţi (bolnavii cronici spitalizaţi, cei din azile de bătrâni, orfelinate);

- Credincioşi din variate segmente ale societăţii (copii, tineri, vârstnici etc.) pot primi învăţături adecvate vârstei în scopul zidirii duhovniceşti;

- Exemplul pozitiv al unor parohii cu deosebite realizări în privinţa vieţii liturgice şi activităţii caritabile poate ajunge cu uşurinţă la preoţii şi credincioşii cu realizări mai modeste, stimulând şi polarizând activitatea parohiilor, oferind idei şi soluţii.

II. Principalele probleme pe care le creează astăzi Bisericii mijloacele laice de comunicare în masă

- Prezentarea tendenţioasă a unor aspecte din viaţa şi activitatea Bisericii;

- Subminarea credibilităţii Bisericii prin prezentarea de materiale defăimătoare şi exemple negative din activitatea unor slujitori ai Bisericii;

- Multe emisiuni TV poartă amprentă antiierarhică şi anticlericală;

- Cel mai adesea mass-media confundă misiunea Bisericii Ortodoxe cu una eminamente caritativă;

- Prezentarea în culori mult mai vii şi atrăgătoare a vieţii comunităţilor sectare;

- Transmiterea slujbelor la radio şi TV favorizează absentarea de la biserică;

- Transmiterea unor emisiuni cu conţinut religios la ore nepotrivite (în timpul slujbelor duminicale sau după miezul nopţii);

- Emisiunile imorale, filmele comerciale, unele genuri de muzică denaturează viaţa spirituală a tinerilor, influenţând negativ caracterele lor aflate în formare;

- Dacă nu sunt bine pregătite, dacă nu ating mintea şi inima ascultătorilor, multe emisiuni cu tematică religioasă pot dăuna Bisericii;

- Ele pot fi folosite mai eficient de duşmanii Bisericii noastre dacă sunt mai bine pregătiţi, mai organizaţi decât noi, dotaţi cu mijloace mai moderne sau mai pricepuţi în a le folosi. Prin aceste mijloace ei pot dezinforma, denigra, manipula sau trunchia informaţii sau adevăruri religioase.

- Crearea de false tensiuni, instrumentarea rău voitoare şi tendenţioasă.

- Prezentarea intenţionat negativă a unor situaţii şi adevăruri din viaţa Bisericii şi a slujitorilor ei.

- Forfota de informaţii vehiculate prin mass-media îndepărtează gândirea omenească de la preocupare pentru viaţa veşnică.

III. Forme de cooperare între Biserică şi mass-media în rezolvarea problemelor sociale majore de azi

- Cunoaşterea cât mai adecvată a colaboratorilor de la ziarele locale, radioul local şi televiziunea locală, mai ales a persoanelor care sunt de credinţă ortodoxă, fii ai Bisericii;

- Informarea lor cât mai adecvată privind activitatea Bisericii;

- Să-i ajutăm cu material documentar privind activităţile culturale misionare, filantropice;

- Cooptarea ca şi colaboratori ai organelor bisericeşti a jurnaliştilor laici de bună credinţă, implicaţi în problematica religioasă;

- Formarea de jurnalişti teologi - la Facultatea de Jurnalistică, sau introducerea unui curs facultativ de jurnalistică în cadrul Facultăţii de Teologie;

- Implicarea preoţilor sau a unor teologi în programele TV şi radio, în susţinerea unor rubrici sau serii de articole tematice în presa locală;

- Formarea în cadrul Mitropoliei a unui birou de presă care să stabilească o colaborare strânsă cu mass-media;

- Formarea unor asociaţii de presă religioasă;

- Emisiunile religioase trebuie să aibă teme de actualitate pentru viaţa bisericească şi să aibă drept scop principal mântuirea credincioşilor;

- Organizarea de întruniri la protopopiate cu jurnalişti din zonă;

- Invitarea la hramuri şi la evenimente bisericeşti a reprezentanţilor mass-mediei;

- Cooperarea cu alte instituţii (şcoli, centre culturale) în vederea unor programe comune care apoi să fie mediatizate;
- Cooperarea cu instituţii filantropice şi instituţii de asistenţă socială;
- Folosirea evenimentelor (comemorări şi aniversări) ca momente misionare.

VIZITA I.P.S. MITROPOLIT DAMASKINOS AL ELVEȚIEI ÎN MITROPOLIA MOLDOVEI ȘI BUCOVINEI

Pr. *Nicolae Dascălu*

În perioada 10-16 octombrie 1998, Înalt Prea Sfințitul Dr. Damaskinos Papandreou, Mitropolitul Elveției și exarh al Patriarhiei Ecumenice pentru Europa, șeful Secretariatul pentru pregătirea Sfântului și Marelui Sinod al Ortodoxiei, a făcut o vizită pastorală și academică în Mitropolia Moldovei și Bucovinei, la invitația I.P.S. Mitropolit Daniel.

La sosirea pe aeroportul Otopeni, sâmbătă 10 octombrie, oaspetele a fost întâmpinat de delegatul Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Pr. Nicolae Dascălu, consilier cultural. În seara aceleiași zile, I.P.S. Damaskinos a fost primit la Catedrala episcopală din Huși de către I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, și de P.S. Episcop Ioachim al Hușilor, de clerici și credincioși.

A doua zi, duminică 11 octombrie, a avut loc slujba de resfințire a Catedralei din Huși, apoi s-a săvârșit Sf. Liturghie. I.P.S. Damaskinos a slujit împreună cu soborul ierarhilor din Sinodul mitropolitan, iar la sfârșitul slujbei a rostit omilia zilei, despre importanța actului de târnosire a bisericii. Chiriarhul ortodox al Elveției a primit daruri și medalia jubiliară realizată cu ocazia aniversării a 400 de ani de la înființarea Episcopiei Hușilor. După agapa festivă, desfășurată la hotelul "Dimitrie Cantemir" din Huși, I.P.S. Damaskinos, însoțit de I.P.S. Daniel, a plecat spre zona Neamț. În seara aceleiași zile a vizitat Mănăstirea Neamț și biserica "Sf. Ioan de la Neamț - Hozevitul", construită în incinta Seminarului teologic "Veniamin Costachi".

Luni, 12 octombrie, a fost o zi de pelerinaj în ținutul Neamțului: oaspetele a vizitat, însoțit de I.P.S. Mitropolit Daniel: Mănăstirea Durău. Centrul cultural-pastoral "Sf. Daniil Sihastrul" – Durău, Mănăstirea Secu (unde a săvârșit o slujbă de pomenire pentru eroii greci și români de la 1821), Mănăstirile Agapia și Văratec. În cursul serii cei doi ierarhi au sosit la Iași,

iar de la ora 21.00 au participat la emisiunea «Credo» cu tema: "Ortodoxia, unitate şi diversitate", transmisă în direct de Televiziunea naţională română.

Marţi, 13 octombrie, I.P.S. Mitropolit Damaskinos a săvârşit slujba de resfinţire a bisericii "Sf. Gheorghe", vechea catedrală mitropolitană din Iaşi, ctitorită în secolul al XVIII-lea de mitropolitul Gavriil Calimachi. La ora 11, în sala de festivităţi "Dr. Justin Moisescu" a avut loc ceremonia de binecuvântare a noului an universitar la Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii "Al. I. Cuza". I.P.S. Mitropolit Daniel a prezentat personalitatea I.P.S. Damaskinos precum şi cele două cărţi publicate în limba română de către editura *Trinitas*, cu prilejul vizitei înaltului ierarh în Moldova: "*Biserică, societate, lume*", o culegere de studii şi conferinţe teologice, "*Sfântul şi Marele Sinod al Ortodoxiei. Tematică şi lucrări pregătitoare*", rapoarte şi documente ale întrunirilor pregătitoare pentru marele eveniment din viaţa Ortodoxiei, proiectat să aibă loc în anul 2000 sau 2001.

I.P.S. Mitropolit Daniel a spus: "*Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Damaskinos al Elveţiei este un ierarh proeminent al Patriarhiei Ecumenice, cunoscut nu numai în lumea ortodoxă, ci şi în multe Biserici occidentale, atât ca director al Centrului ortodox de la Chambésy-Geneva, cât şi ca secretar al viitorului Sfânt şi Mare Sinod panortodox. Teolog ortodox cu studii de specializare în Occident, mai ales în Germania, Înalt Prea Sfinţitul Damaskinos are simţul măsurii şi al nuanţelor, deschis pentru dialog ecumenic şi interreligios, fapt recunoscut şi apreciat de mai multe Biserici şi Universităţi care i-au acordat titlul de Doctor honoris causa, printre primele fiind Patriarhia Română (Facultatea de Telogie Ortodoxă din Bucureşti).*

Faţă de Biserica Ortodoxă Română, Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Damaskinos a arătat adeseori simpatie şi prietenie, ajutând în multe feluri pe studenţii şi teologii care au studiat sau au trecut prin Elveţia. În mod excepţional şi generos, a oferit capela Centrului ortodox de la Chambésy parohiei române "Învierea Domnului" ca locaş permanent de cult ortodox în limba română. Mai recent, Înalt Prea Sfinţitul Damaskinos a oferit burse de studii doctorale mai multor studenţi români pentru a-şi perfecţiona studiile la noul Institut de studii teologice postuniversitare înfiinţat la Centrul ortodox de la Chambésy în cooperare cu Universităţile din Fribourg şi Geneva".

I.P.S. Damaskinos a rostit apoi discursul intitulat "*Misiunea Bisericii Ortodoxe la începutul celui de-al treilea mileniu*". Ca semn de înaltă preţuire şi recunoştinţă pentru sprijinul acordat Bisericii noastre şi bursierilor români care studiază în Elveţia, I.P.S. Damaskinos a primit "Crucea moldavă", cea mai înaltă distincţie bisericească din Mitropolia Moldovei şi Bucovinei.

A urmat vizitarea Facultăţii, a Centrului mitropolitan "Resurrectio" pentru restaurarea şi conservarea obiectelor bisericeşti şi a Bibliotecii mitropolitane "Dumitru Stăniloae". În cursul după-amiezii a avut loc sfinţirea

Cabinetului medical "Sf. Apostoli Petru şi Pavel", înființat la Centrul eparhial Iaşi cu sprijinul generos al unor donatori din Elveția.

Miercuri, 14 octombrie, sărbătoarea Sfintei Parascheva, s-a slujit Sf. Liturghie în Catedrala mitropolitană, iar I.P.S. Damaskinos a fost protosul unui numeros sobor de arhierei, preoți şi diaconi. În fața pelerinilor veniți la hramul Catedralei, I.P.S. Damaskinos a rostit un panegiric închinat Sfintei Parascheva cea Tânără (din Epivat), ocrotitoarea Iaşilor şi a toată Moldova. După agapa festivă, înaltul ierarh a vizitat o expoziție de icoane la Palatul Culturii, Centrul de studii "Panellinion" şi a participat la recepția oferită de Primăria municipiului cu ocazia Zilelor Iaşului.

În dimineața zilei de 15 octombrie, I.P.S. Mitropolit Damaskinos a avut posibilitatea să cunoască evlavia poporului dreptcredincios din localitatea Boureni (jud. Iaşi) unde a fost sfințită noua biserică. După-amiază înaltul oaspete a plecat spre Bucureşti, iar în cursul serii a fost primit de Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist la Reşedința patriarhală din Bucureşti.

Vizita s-a încheiat vineri 16 octombrie, când I.P.S. Damaskinos s-a întors la Geneva.

Moment important în relațiile interortodoxe, vizita I.P.S. Damaskinos a deschis noi căi de cooperare între Mitropolia din Iaşi şi Mitropolia Elveției, în plan cultural-spiritual şi academic.

OMILIE LA SFINȚIREA CATEDRALEI EPISCOPALE DIN HUȘI

- 11 octombrie 1998 -

I.P.S. Dr. Damaskinos Papandreou,
Mitropolitul Elveției

Resfințirea acestei catedrale episcopale din Huși, așa cum o trăim astăzi, cu participarea reprezentanților sfintelor Biserici ale lui Dumnezeu, a autorităților locale și a numeroși credincioși, într-o expresie interortodoxă, nu face decât să continue o veche tradiție universală a Bisericii. În vechime, resfințirea unei biserici avea o strălucire aparte, constituind adesea prilejul întrunirii de sinoade și de întâlniri între Bisericile locale, de împărtășire a prieteniei între oameni, expresie văzută a unității creștinilor.

Iată de ce, realitatea pe care o trăim astăzi ne reamintește o descriere a istoricului Eusebiu de Cezareea, care spune: "Mai mult, ni s-a oferit prilejul dorit și așteptat de noi toți: sărbători de închinare în fiecare oraș, sfințiri de biserici nou-construite, adunări de episcopi reuniți în acest scop, participarea credincioșilor veniți de departe și de pretutindeni, sentimente de prietenie între popoare, unirea membrelor trupului Mântuitorului Hristos și o unică armonie a tuturor oamenilor care s-au adunat".

Această "unire în armonie a membrelor trupului lui Hristos", trăită în primele veacuri prin taina Euharistiei – punct culminant al sărbătorii de

sfințire a bisericii – exprimă și face cunoscută esența Ortodoxiei, armonia dintre trecut, prezent și viitor, dintre Vechi și Nou. Fiindcă Euharistia este prin excelență taina Bisericii, prin care Cuvântul Se face trup și omul se îndumnezeiește, prin care și în care noi ne unim cu Dumnezeu Care S-a făcut om și cu frații noștri într-un singur Trup.

Slujba târnosirii este o rânduială veche și o tradiție bună; sau mai degrabă înseamnă a sfinți ceea ce este nou printr-o consacrare, cum spune Sf. Grigorie Teologul.

Iată, așadar, că ceea ce este nou, ceea ce sărbătorim astăzi aici, printr-o resfințire, este legătura care există între Altar, Botez și Mirungere în numele Sfintei Treimi, precum și legătura lor cu sfintele moaște ale celor uciși pentru cuvântul lui Dumnezeu și pentru mărturia dată.

Resfințirea catedralei dumneavoastră coincide astăzi cu un eveniment istoric, aniversarea a 400 de ani de la întemeierea acestei istorice eparhii, care prin multiplele sale activități duhovnicești și culturale a marcat istoria Bisericii și a culturii românești în chip deosebit. Este pentru mine o onoare și o mare bucurie să iau parte împreună cu dumneavoastră la această sărbătoare. Pentru că, într-adevăr, experiența spirituală a sfințirii unei biserici reînnoite este ceva care ne mișcă din adâncul inimii, întrucât ea întrupează prezența Mântuitorului Hristos și descoperă Biserica Sa. Precum Domnul sugera atunci când vorbea despre templul lui Solomon dar înțelegea "templul trupului Său" (Ioan 2, 19-22), tot așa noi trăim astăzi experiența Cuvântului întrupat al lui Dumnezeu, contemplând frumusețea casei Sale. Creatorul a toate primește darul nostru, ca să poată, El Însuși, să dăruiască mereu Sfântul Său Trup și prețiosul Său Sânge pentru viața lumii.

Biserica sfințită azi nu este numai un conglomerat de lucruri puse împreună și de elemente fără legătură, nici o sinteză, oricât ar fi de reușită,

de spaţii plăcute pentru vizitare sau folosire. Biserica sfinţită este icoana văzută a întregii creaţii divine dăruindu-se Creatorului, primită de El pentru a fi reînnoită, devenind Trupul Său, precum toţi credincioşii sunt integraţi în trupul lui Hristos, devenind astfel "mădulare ale acestui trup" şi "biserici ale lui Dumnezeu".

În timpul acestei mistagogii duhovniceşti a sfinţirii unei biserici, tot ceea ce se cântă aduce în faţa noastră funcţia hristocentrică a obiectului consacrat – parte din lumea creată - tâlcuind-o în sensul unei reprezentări spirituale a Bisericii, care este, ea însăşi, "trupul lui Hristos". Biserica resfinţită astăzi este aşadar trupul lui Hristos şi totodată trup uman. Ea nu mai este o clădire obişnuită. Ea este coborârea pe pământ a Ierusalimului duhovnicesc, al cărui ctitor adevărat devine Dumnezeu în Sfânta Treime, Care face din darul evlaviei omeneşti un cort sfânt în care El Însuşi este prezent. Iată cum se roagă episcopul în rugăciunea de inaugurare şi iată ce se întâmplă în momentul sfinţirii:

"Trimite, Doamne, pe Preasfântul Tău Duh, cel atotputernic şi preaslăvit, şi sfinţeşte casa aceasta. Umple-o pe ea de lumina cea veşnică şi alege-o să fie sălaş al Tău. Fă-o pe ea locaş al slavei, împodobeşte-o cu darurile Tale dumnezeieşti şi cereşti. Fă-o pe ea liman pentru cei aflaţi în necazuri, vindecare patimilor, adăpost pentru cei bolnavi, armă împotriva duhurilor necurate". Sfinţenia spaţiului bisericii nu este deci un simplu simbolism duhovnicesc, ci devine locul unde sălăşluieşte slava lui Dumnezeu, scăldat în veşnica lumină a prezenţei Sale, acolo unde dumnezeiasca Liturghie este imaginea Liturghiei veşnice care se săvârşeşte în jurul tronului lui Dumnezeu. Astfel, ofranda evlaviei omeneşti devine locul sacru al prezenţei lui Dumnezeu şi răspândeşte lumina taborică în viaţa

duhovnicească a credincioşilor. Ea este arvuna bucuriei eshatologice, a coborârii Ierusalimului duhovnicesc la sfârşitul veacurilor şi al istoriei.

Este o fericită coincidență că această catedrală episcopală este închinată Sf. Apostoli Petru şi Pavel, după cum şi biserica noastră - stavropighie patriarhală - de la Centrul ortodox al Patriarhiei Ecumenice de la Chambésy-Geneva este închinată Sf. Pavel, Apostolul neamurilor, care şi-a dăruit toate forțele sale venirii Împărăției lui Dumnezeu, posibilă datorită Mântuitorului Iisus Hristos.

Înalt Prea Sfinția Voastră şi preaiubit frate în Hristos, Daniel, Arhiepiscop al Iaşilor şi Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei, Prea Sfințite Episcop Ioachim al Huşilor, sunteți purtătorii moştenirii Sf. Apostoli Petru şi Pavel, ai moştenirii pauline supranaționale şi unificatoare. Vă adresați astăzi credincioşilor, şi eu însumi împreună cu Înalt Prea Sfinția şi Prea Sfinția Voastră, în acest ceas binecuvântat, cu îndemnul atât de adânc al Epistolei către Efeseni:

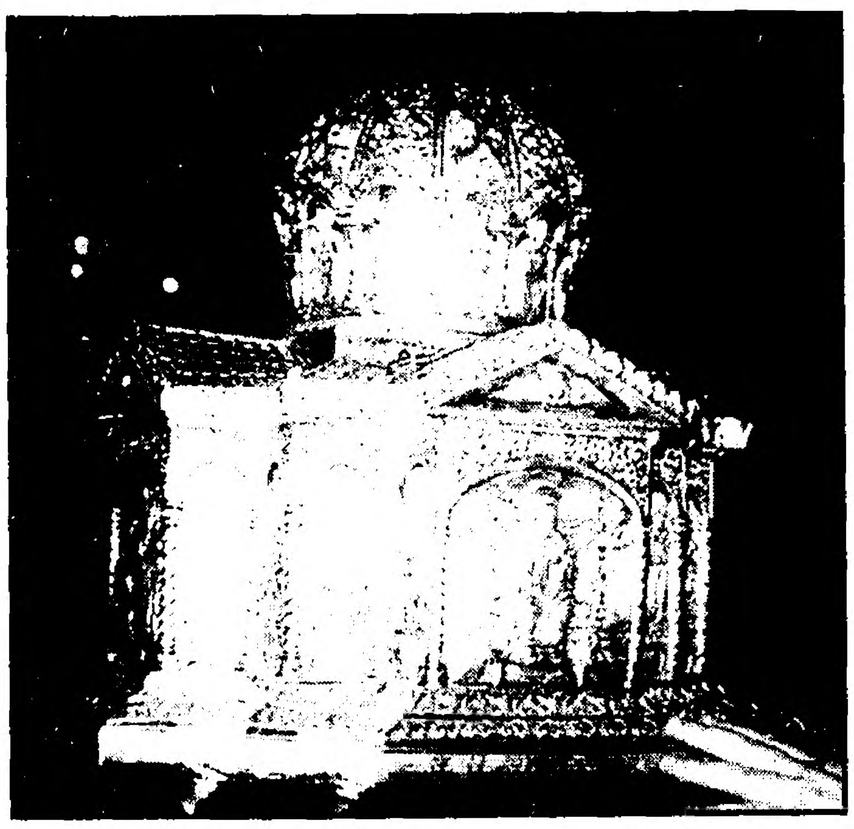
"Vă îndemn, aşadar, eu cel întemnițat pentru Domnul, să duceți o viață demnă de chemarea pe care ați primit-o, cu toată smerenia, blândețea şi răbdarea, îngăduindu-vă unii pe alții în iubire; străduiți-vă să păstrați unitatea Duhului întru legătura păcii. Este un trup şi un Duh, precum şi chemați ați fost la o singură nădejde a chemării voastre; un Domn, o credință, un botez; Un Dumnezeu şi Tatăl tuturor, Care este peste toate şi prin toate şi întru toți" (Efeseni 4, 1-6).

(trad. Pr. *Nicolae Dascălu*)

OMILIE LA SĂRBĂTOAREA ADUCERII MOAŞTELOR SFÂNTULUI APOSTOL ANDREI LA IAŞI

- 13 octombrie 1998 -

I.P.S. Dr. Damaskinos Papandreou
Mitropolitul Elveţiei

Sărbătorim astăzi, în acest loc sfânt, adunaţi împreună - cler şi popor - imprejurul Mesei Domnului, un mare eveniment pentru evlavioşii credincioşi ai acestei Biserici locale şi pentru sfânta Biserică a României, în ansamblul ei. Într-adevăr, cu doi ani în urmă, la 13 octombrie 1996, comoara nepreţuită a moaştelor Sfântului Apostol Andrei cel dintâi chemat a fost adusă aici din oraşul grec Patras – locul martiriului său – pentru a fi oferită spre venerare fiilor săi duhovniceşti din România şi pentru a răspândi din belşug binecuvântarea harului divin peste toţi pelerinii români. Pe bună dreptate, Biserica României numără acest eveniment între sărbătorile oficiale din anul liturgic.

Acest eveniment este mare, fiindcă prin aducerea moaştelor celui dintâi chemat dintre apostoli, Sfântul Andrei a revenit, după mai bine de optsprezece secole, în acest loc pe care l-au călcat picioarele sale, conform tradiţiei, ca să propovăduiască Evanghelia mântuirii întregului neam omenesc în Hristos.

Acest eveniment este mare, pentru că binecuvântarea aducerii moaştelor pentru un pelerinaj popular în acest sfânt loc nu a cuprins numai pe cei care au avut şansa de a îngenunchia pentru a le cinsti, *ci va rămâne în acest loc ca ocrotire şi mângâiere a tuturor pelerinilor evlavioşi*. Într-adevăr, potrivit credinţei şi tradiţiei ortodoxe, binecuvântarea sfintelor moaşte izvorăşte – cum spune Sfântul Ioan Gură de Aur – nu numai de la moaştele însele, ci totodată şi de la locul martiriului, cenotaful martirului, de la relicvariul unde au fost depuse pentru un timp aceste moaşte şi de la orice obiect care pentru un timp mai lung sau mai scurt a fost în legătură cu acela. Este deci sfinţit acest loc care a primit moaştele Sfântului Apostol Andrei şi rămâne o sursă veşnică de binecuvântare şi de har pentru tot poporul român şi pentru toţi pelerinii ortodocşi.

Acest eveniment este mare, fiindcă, potrivit tradiției bisericești din primele veacuri, Sfântul Apostol Andrei cel dintâi chemat a propovăduit Evanghelia nu numai în Pont și în Asia Mică, ci totodată - după cum mărturisește Origen († 254) – din Sciția până în Tracia și Peloponez. Atunci el a întemeiat Biserica de la Bizanț unde a instalat ca prim episcop pe Stahie, unul dintre cei 70 de ucenici ai Domnului. De aceea tradiția privind misiunea și martiriul Sfântului Apostolul Andrei asociază predica sa apostolică nu numai cu Biserica din Constantinopol, ci și cu aproape toate Bisericile ortodoxe din Balcani și din regiunea situată în vecinătatea Mării Negre.

Acest eveniment este mare, fiindcă Sfântul Apostol Andrei a fost primul dintre ucenicii Sf. Ioan Botezătorul care au înțeles imediat cuvintele profetice ale aceluia referitoare la Hristos: *"Iată Mielul lui Dumnezeu"*, după descrierea Evanghelistului Ioan, martor ocular al evenimentului. El a fost primul dintre apostoli care s-a dus, împreună cu Evanghelistul Ioan, în preajma lui Hristos ca să verifice spusele Înaintemergătorului: primul dintre apostoli care a urmat pe Mântuitorul; primul dintre apostoli care a avut inițiativa să cheme la Iisus pe fratele său Petru și pe compatriotul său Filip; primul dintre apostoli care și-a luat povara să prezinte pe Iisus grecilor.

Această omilie în timpul celebrării solemne a unui eveniment atât de important pentru viața spirituală a preasfintei Biserici a României nu dispune de timpul necesar pentru descrierea vechii tradiții bisericești despre *misiunea apostolică, predica și martiriul* Sfântului Apostolul Andrei pe care îl cinstim astăzi. Nu este de altfel nici scopul acestei cuvântări. Acest discurs s-a inspirat mai ales din experiența tulburătoare pe care o constituie această întâlnire, după mai multe secole, între copiii primului chemat dintre Apostoli și părintele lor duhovnicesc.

Acest loc sfânt va rămâne în memoria preasfintei Biserici a României ca un simbol veșnic al acestei relații spirituale și ca un izvor de binecuvântare și de sfințire pentru toți credincioșii. În același timp, acest loc sfânt va lumina pentru totdeauna legăturile duhovnicești de nedespărțit între *preasfânta Biserică a României și preasfânta Biserică de la Constantinopol* care își raportează succesiunea apostolică la Sfântul Apostol Andrei; de altfel, aceleași legături există cu toate *Bisericile ortodoxe locale* care asociază tradiția lor apostolică de predica apostolică a Primului chemat dintre Apostoli.

Noi toți, fii duhovnicești ai Primului chemat dintre Apostoli, prăznuim așadar împreună, prin imne și cântări, acest mare eveniment, adunați în acest loc sfânt, sfințiți prin atingerea de sfintele sale moaște pline de har. Să-i urmăm cu toții exemplul, *pentru a fi primii care să-I urmăm Domnului*: ca să devenim apostolii mesajului mântuitor al credinței noastre, adresat celor de aproape și celor de departe; ca să creștem cercul ucenicilor lui

Hristos, astfel încât Biserica să strălucească. "*Iată Mielul lui Dumnezeu*" pe Masa euharistică "*împărțit, dar nu despărțit*". El este izvorul tuturor binecuvântărilor şi a tot harul Apostolilor, mucenicilor şi cuvioşilor, precum şi al sfintelor lor moaşte, la care participăm şi noi toţi care ne împărtăşim din acest ospăţ euharistic pe care Biserica îl dăruieşte la fiecare adunare euharistică. "*Gustați și vedeți că bun este Domnul!*".

(trad. Pr. *Nicolae Dascălu*)

PANEGIRIC LA SFÂNTA PARASCHEVA DIN EPIVAT

- 14 octombrie 1998 -

I.P.S. Dr. Damaskinos Papandreou, Mitropolitul Elveției

1. După tradiția comună, încă din timpurile apostolice, Biserica cinstește *sfintele moaște* ale martirilor și ale sfinților credinței care au trăit viața cea nouă în Hristos în plenitudinea ei și au dovedit râvna lor față de puterea mântuitoare a credinței, urmând până la moarte *«viața lui Hristos»*.

După tradiția comună a Bisericii, încă din timpurile apostolice, venerarea sfintelor moaște ale martirilor și ale sfinților credinței a reprezentat nu numai o modalitate *de a reliefa exemplele lor strălucitoare*, demne de urmat de către credincioși în vremurile persecuțiilor, astfel încât slăbiciunea trupului sau atracția exercitată de bunurile pământești să nu fie mai puternice decât bunătățile duhovnicești ale vieții veșnice, ci totodată o împărtășire de harul divin răspândit asupra credincioșilor de sfintele moaște ale martirilor și ale sfinților credinței.

După tradiția comună a Bisericii, încă din timpurile apostolice, nu doar *sfintele moaște ale martirilor și ale sfinților credinței, dar și fiecare loc sau obiect, precum locul martirajului, mormântul, relicvariul, veșmintele și orice alt obiect*, asociate la un moment dat, într-un fel sau altul, cu sfintele moaște, răspândesc mereu harul divin asupra pelerinilor care le cinstesc.

După tradiția comună a Bisericii, încă din timpurile apostolice, cinstirea acordată sfintelor moaște ale martirilor și sfinților credinței este asociată nu numai cu venerarea personală a credincioșilor, ci totodată cu adunările liturgice ale Bisericii locale din trupul căreia a ieșit martirul sau sfântul credinței. Iată de ce moaștele Sf. Mucenic Ignatie Teoforul († 107 d. Hr.) *"au fost aduse în Antiohia și așezate într-un giulgiu, ca o comoară de mare preț a harului în martiriul dăruit sfintei Biserici"*, după cum spune *Viața* sfântului.

După tradiția comună a Bisericii, încă din timpurile apostolice, sfintele moaște ale martirilor și ale sfinților credinței, fie *trupurile în întregime sau chiar părți ale acelora*, răspândesc din plin harul dumnezeiesc pelerinilor evlavioși. De aceea, Biserica primelor veacuri n-a interzis *fragmentarea și împărțirea sfintelor moaște*, astfel încât un număr cât mai mare de Biserici și de credincioși să se bucure de comoara de mare preț a harului divin din sfintele moaște.

După tradiţia comună a Bisericii, încă din timpurile apostolice, sfintele moaşte ale martirilor şi sfinţilor credinţei reprezintă *o comoară de mare preţ pentru Biserica din care provin*, însă totodată această comoară *îmbogăţeşte toate Bisericile lui Dumnezeu din întreaga lume*. De aceea, cinstea acordată martirilor şi sfinţilor locali s-a răspândit în întreaga Biserică încă din primele secole, fiind indisolubil legată de sfinţirea tuturor locaşurilor de cult.

După tradiţia comună a Bisericii, încă din timpurile apostolice, *trupurile martirilor şi ale sfinţilor credinţei*, după despărţirea de suflete, *păstrează, prin energia harului divin*, unele elemente din lunga unire cu sufletul curat al mucenicului sau sfântului, aşa după cum spune Sf. Chiril al Ierusalimului. Iată de ce Sf. Vasile cel Mare zice despre trupul Sf. Iulita că *"odihnindu-se la intrarea în biserica oraşului, sfinţeşte locul şi pe cei care se află acolo"*.

2. Acestea sunt gândurile care îmi vin acum în minte, când vorbesc în acest loc sfânt unde s-a păstrat, ca o comoară de mare preţ a Bisericii locale a Iaşilor şi a întregii Ortodoxii, sfinţitul trup al *Sfintei Parascheva din Epivat sau Sfânta Parascheva cea Tânără*. Pe drept cuvânt, *Mitropolia din Iaşi şi Biserica României* se bucură de binecuvântarea de a avea moaştele sfintei. Pe drept cuvânt, se bucură totodată *Biserica din Constantinopol*, din sânul căreia a ieşit sfânta, precum şi *Bisericile Serbiei şi Bulgariei*, care au păstrat ca pe o comoară nepreţuită trupul ei, înainte ca acesta să fie adus în acest sfânt loc. Aşadar, pe drept cuvânt credincioşii de pretutindeni vin aici în pelerinaj pentru a proslăvi pe sfânta şi pentru a primi binecuvântarea harului divin răspândit de trupul ei cel plin de haruri.

Omilia din cursul acestei slujbe solemne nu ne îngăduie totuşi să vorbim pe larg despre Viaţa sfintei şi despre *confuziile hagiografice* nefondate privind originea ei, timpul nevoinţei şi deosebirea faţă de Sf. Parascheva Romana, cuvioasă şi mucenită sărbătorită la 26 iulie. Să amintim numai pe scurt câteva date semnificative:

Sfânta provenea dintr-o familie bogată din satul Epivat, situat în apropiere de Constantinopol;

Era sora episcopului Eftimie Myroblitul al Maditelor, adormit în Domnul la sfârşitul secolului al X-lea;

Ea şi fratele ei au hotărât să-şi împartă averea la săraci şi să urmeze viaţa ascetică;

Nevoinţa călugărească a sfintei se situează în ultimele decenii din secolul al X-lea şi în primele decenii din secolul al XI-lea;

A trăit în nevoinţă în diferite centre monahale şi a revenit apoi, în urma unei vedenii, în satul natal unde a şi murit;

Aproape două secole sfintele ei moaşte au rămas în biserica "Sf. Apostoli" din Epivat;

Trupul său era cinstit de credincioşi încă din secolul al XI-lea, iar scrierile despre viața sfintei sunt alcătuite în limbaj popular, după cum mărturiseşte patriarhul Antiohiei, Teodor Balsamon;

Patriarhul ecumenic, Nicolae al IV-lea Muzelon (1147-1151), aruncă în foc *Viața* sfintei, întrucât era scrisă *"de un țăran, într-o limbă simplă, care nu corespundea vieții ei îngereşti"*; el încredințează diaconului Vasilisc să scrie *Viața divină* a sfintei;

În 1231, regele Bulgarilor, Asan al II-lea, cere francilor care cuceriseră Constantinopolul să-i dea moaştele sfintei şi le duce la Târnovo, capitala statului său. Acolo, moaştele au fost păstrate până la cucerirea oraşului de către turci, care au transformat biserica în moscheie (1393);

Moaştele sunt mutate la Vidin, unde vor rămâne aproape 5 ani (1393-1398);

După înfrângerea suferită de creştini la Nicopole (1398) sfintele moaşte sunt mutate de sârbi la Belgrad şi vor rămâne acolo până la căderea oraşului sub turci (1521);

În 1521 moaştele sunt readuse la Constantinopol şi aşezate în biserica Pammakaristos, catedrala de atunci a Patriarhiei Ecumenice;

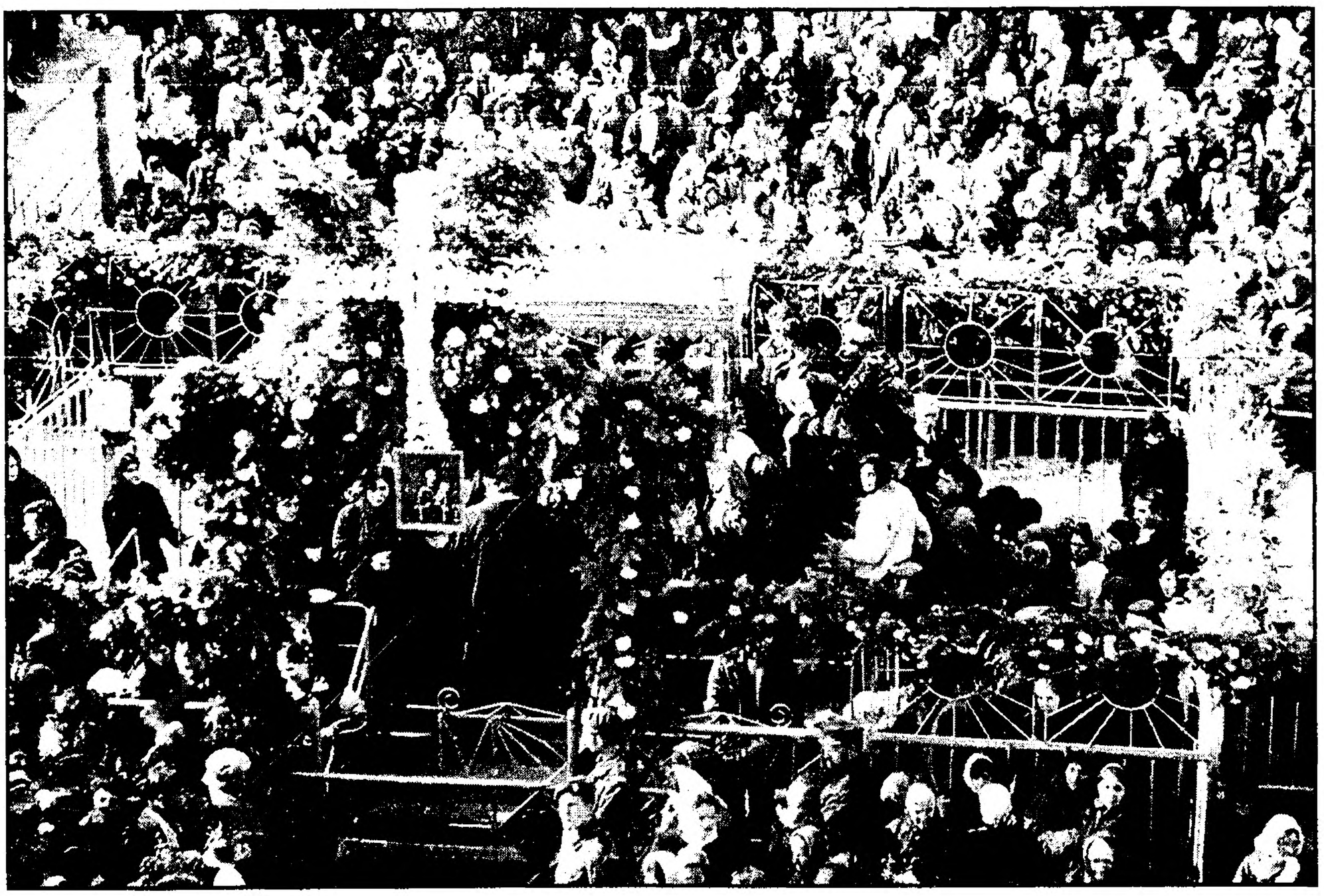
Domnitorul moldovean Vasile Lupu, mare protector al Ortodoxiei (1634-1653), cere şi primeşte de la patriarhul ecumenic Partenie moaştele sfintei ca pe o binecuvântare pentru faptul că plătise grelele datorii ale Patriarhiei Ecumenice; astfel, moaştele sunt mutate la biserica "Sf. Trei Ierarhi" din Iaşi;

Domnul Moldovei, Alexandru Calimachi, prin două hrisoave, din 1815 şi 1818, recunoaşte ca întemeiată cererea adresată de către credincioşii din Epivat care solicitau ca sfintele moaşte să revină în țara lor; mai mult, el se angajează să plătească anual 500 de lei la biserică şi 225 lei la şcoala din Epivat pentru a păstra în continuare moaştele sfintei la Iaşi.

Moaştele Sfintei Parascheva constituie obiectul unui mare pelerinaj al românilor şi grecilor din România, după cum aduce mărturie un manuscris *al «Canonului rugăciunilor de cerere»* către sfânta, alcătuit aproape sigur la începutul secolului al XVIII-lea în Iaşi, păstrat la schitul "Sf. Dimitrie" al Mănăstirii Vatoped, şi intitulat *«Canonul rugăciunilor de cerere către Sf. Cuvioasă Parascheva cea Tânără, originară din Tracia, din oraşul numit Epivatai, ale cărei moaşte se află la Iaşi, în Moldova, la Mănăstirea "Sf. Trei Ierarhi"»*.

3. Pe drept cuvânt, preasfânta Biserică a României sărbătoreşte astăzi solemn pomenirea Sfintei Parascheva cea Tânără; pe drept cuvânt, ea a propus în mod sinodal ca în anul 1955 sfânta să fie sărbătorită la nivel

panortodox; pe drept cuvânt, pelerinii vin din toate părţile în acest loc sfânt al Moldovei pentru a cinsti moaştele sfintei. De patru secole generaţii întregi de români evlavioşi şi alţi pelerini dreptmăritori vin aici nu numai ca să ceară sfintei, după cuvintele Canonului, *"să ocrotească în veci oraşul ei de rătăciri şi de năvălirea altor neamuri"*, dar totodată pentru a repeta împreună cu ortodocşii de pretutindeni cuvintele de laudă ale Canonului:

"Veniţi toate cetele Moldovei să încununăm
cu cântări de laudă pe Sfânta Parascheva,
care la Iaşi săvârşeşte minuni
şi păzeşte pe domnitor în scaunul său.
Să stăm cu evlavie la Mănăstirea Sfintei Parascheva cea Tămăriă
şi să o proslăvim în locaşul ei din Iaşi
pentru că este izvor de vindecări şi vrednică de laudă".

(trad. Pr. *Nicolae Dascălu*)

MISIUNEA BISERICII ORTODOXE LA ÎNCEPUTUL MILENIULUI TREI*

I.P.S. Dr. Damaskinos Papandreou,
Mitropolitul Elveției

Biserica Ortodoxă este o comunitate de Biserici autocefale sau autonome conştiente de profunda lor unitate în dreaptă credință şi disciplină canonică. Pentru o mai bună împlinire a misiunii acestora în lumea de azi, atât pe plan interortodox cât şi interbisericesc, ele sunt coordonate de Patriarhia Ecumenică. Ortodoxia, catolicismul roman şi protestantismul sunt principalele manifestări istorice ale creştinismului. Criteriul absolut al diferențierii lor istorice constă, în principal, în atitudinea diferită față de tradiția patristică şi eclesială comună a primului mileniu creştin. Biserica Ortodoxă are conştiința că reprezintă continuitatea autentică a Bisericii una, sfântă, sobornicească şi apostolească şi că păstrează cu fidelitate duhul tradiției patristice.

La începutul celui de-al treilea mileniu creştin, datoria Ortodoxiei cuprinde marea ei responsabilitate de a reînnoi legăturile cu tradiția patristică precum şi de a pune în valoare capacitatea unică de integrare a spiritului european într-un dialog rodnic şi senin cu gândirea şi ideologiile Europei moderne. Se vorbeşte adesea de "ora Ortodoxiei". Aceasta nu-i dă voie să adopte o atitudine de retragere trufaşă şi egoistă în sine, chemând-o să dăruiască mesajul tradiției patristice prin intermediul educației şi prin orice alt mijloc potrivit, înveşmântat în schemele de gândire şi exprimare familiare contemporanilor noştri, astfel încât dialogul să fie constructiv pentru om şi folositor trupului Bisericii. Actualele evoluții politice, ideologice, sociale şi spirituale ridică multe probleme noi la care trebuie să se dea răspunsuri adecvate. Vechile răspunsuri nu mai corespund. Noile întrebări izvorăsc din mişcări spirituale sau sociale diferite de cele din trecut, au alte centre de interes şi sunt consecințe ale cerinței de autonomie radicală a omului față de Dumnezeu, de aproapele şi de mediul natural.

În acest sens, omul modern trăieşte absolut singur tragedia izolării sale spirituale şi se simte străin în propria lui casă deşi pretinde a fi, pe nedrept,

---

* Discurs rostit în sala *"Dr. Iustin Moisescu"* la inaugurarea anului universitar 1998/1999 la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Iaşi.

singurul stăpân al creaţiei. Vechile valori experimentate de patrimoniul său spiritual tradiţional s-au diminuat, s-au deformat datorită opţiunilor parţiale ori univoce operate în domeniul învăţământului în timpurile moderne. Prea multă vreme căzute în desuetudine, ele cer o reînnoire, altfel vor suna goale în urechile omului secularizat, care a pierdut sensibilitatea faţă de ele şi puterea de a le înţelege mesajul. Pentru actualizarea conţinutului mesajului spiritual al Ortodoxiei, îndeosebi în domeniul învăţământului, nu trebuie să neglijăm noile întrebări despre Dumnezeu, despre om şi lume, aşa cum au fost puse în timpurile moderne de gândirea secularizată şi ideologia atee. Aceasta nu implică alterarea conţinutului mesajului, ci adaptarea lui la noile nevoi ale omului din zilele noastre. Această adaptare presupune un elan sfânt, aşa cum a fost trăit şi exprimat de tradiţia ortodoxă autentică în celebra formulă a Sfântului Grigore Teologul: *"Recurge la filosofie ca să te apleci asupra lumii, asupra materiei şi învierii sufletelor; fiindcă în aceste domenii reuşita nu va fi nefolositoare şi nici eşecul periculos"*.

Cu alte cuvinte, acest apel la filosofie presupune o apreciere corectă a raportului armonios şi a îmbinării dintre fond şi formă, aşa încât nici substanţa - adevărul ipostatic - să nu fie relativizată sub pretextul adaptării la noile condiţii mereu în schimbare, nici forma - expresia legitimă a substanţei adaptate la identitatea şi la moştenirea noastră culturală - să nu fie absolutizată în mod arbitrar şi exclusiv. Avem nevoie să redescoperim forţa înnoitoare a tradiţiei ortodoxe care a asumat întotdeauna, în cursul mileniilor de strălucire spirituală, trupul fiecărei epoci, naţiuni sau regiuni, fără să schimbe autenticitatea sau să ştirbească integritatea mesajului creştin.

Învăţământul este domeniul sacru prin excelenţă pentru adaptarea şi actualizarea mesajului Ortodoxiei. Într-adevăr, aici se face o abordare critică şi comparativă a problemelor despre Dumnezeu, om şi lume, cu intensitatea dialectică ce este cultivată în timpurile moderne în toate sectoarele vieţii spirituale a popoarelor. Biserica este conştientă de faptul că nu mai deţine monopolul asupra învăţământului în societate. Există multe alte instituţii care revendică acest rol în societatea noastră secularizată. Drept urmare, limbajul reactualizat al Ortodoxiei trebuie să fie un dialog continuu cu lumea, un dialog care trebuie să inspire manualele educative şi să conducă tinerii spre esenţa preocupărilor actuale despre Dumnezeu, om şi lume. Sfânta Scriptură, Tradiţia patristică şi experienţa spirituală neîntreruptă a Bisericii oferă un context sigur pentru o revizuire radicală a programelor şcolare la toate nivelele de învăţământ. Astfel, mărturia Ortodoxiei nu va fi o raportare încremenită la experienţa trecutului, ci va întrupa solicitările timpului nostru şi va primeni raportarea socială faţă de noua realitate a lumii. Adevărul nu este trădat atunci când se înveşmântează mereu pentru mântuirea lumii, ci numai când este păzit ca un obiect de muzeu de teamă să nu fie vătămat de istorie. Mersul Ortodoxiei prin istorie conţine criterii

care garantează raportul autentic între tradiție și reînnoirea mesajului ei pentru fiecare loc și fiecare epocă. Școala mesajului Sfinților Părinți și Tradiției sfinte rămâne neschimbată, însă referința sa este mereu adaptată pentru ca de dimensiunul social al credinței.

Acest dăn minotor este oglindit de calendul documentat al celei de-a III-a Conferințe Panortodoxe Preconciliare (1986), pe care obținuse să-i dăce numai când sunt invitați să prezinte actualizarea mesajului Ortodoxiei. În cuvântul său spune textual:

"Pentru că un cuvânt sună mântuitor, noi creștini ortodocși, avem datoria de a lupta pentru a ușura bolile, mizeriul, războiul; pentru că un cuvânt copleșitor poate, în pulin timpe mâlfprovăț până de chemări ei din societatea de azi pentru ca noi să înțelegeți cuvântul adânc în lume și pentru dezlănțuirea dăcătorii operează: pentru că noi trăim în fiecare zi experiențe înțelegătoare divine. Iubim imperiu oricărei ființăsm și o viețuri înțelegătoare între oameni și popoare; pentru că noi propovăduim acest învățătură Dumnezeiască și înțelegătoare omului, ajutăm dușmănie omului pentru înțelegătoare. dăunătă oprește răscumpărătoare a lui Hristos, pentru să vestim tuturor popoarelor; pentru că, fără răzătă ca Tatăl și Sângele Domnului în Sfânta Euharistie, trăim nevoia de a împărtăși dorințe lui Dumnezeu ca frații noștri; înțelegem mai bine foamea și țânțarie și lumină pentru mângâierea lor; pentru că așteptăm un pământ nou și ceruri noi, unde va domni dreptatea omului și a societății."

Să-mi fie permis să fac umătoarele reflecții în privința perspectivelor misiunii actuale a Bisericii Ortodoxe:

Mai întâi, chiar apoșată de controversele spirituale și ideologice ale ceri moderne, Ortodoxia există astăzi azolo unde era implantată în începutul epocii de care vorbim. Ortodoxia a supraviețuit, așadar, mai ales în lărțile vorbește despre evaluarea mărturiilor din lărțile de Est. Desigur, Ortodoxia există azolo unde a existat mărturisirea, însă poporul ei nu este încă adunat în jurul Mesei Domnului iar trupul său eclesial poartă încă stigmatele vremurilor grele. Iertările și cărul parțială în număr insuficient - limitat în decursul deceniilor la cercul strâmt al simpli lăcașăți de cult - au o dificultăte ușor de înțeles în reorganizarea din interiu a lucrării pastorale și în reînnoirea relațiilor spirituale cu societatea. Conflictele naționaliste și

bisericești amsterdamene au creat situații de schisme sau scizimi (Ucraina, Slovacia, regiunea Skoplje), care datează până cocoșimii corpului eclesial local cât și perspectivelor matriarhiei ortodoxe de azi.

Redeschiderea tuturor Bisericilor ortodoxe locale cere timp, deoarece aceasta presupune o reorganizare completă a studiilor teologice în vederea formării corespunzătoare a clerului parohial. Însă ipoteza timpului: reînvățul sub diferite privințe metode care existență deja în Evul Mediu sau în timpurile mai noi, propagandele religioase străine executată un proces/fism nepermis pentru a profita de conjuncția generală a Statului și a poporului. Prin urmare, prima datorie a Bisericilor Ortodoxe locale este de a fi solidare între ele și, prin coordonarea și punerea de grijă a Bisericii de Constantinopol, să accelereze relațiile, apărarea și vindecarea fiecărui corp eclesial local, să împiedice astfel ca Ortodoxia să înțeleagă iarăși împrejurări istorice potrivnice. Urgențe problemelor cere soluții imediate acolo și atunci când acestea sunt posibile.

În al doilea rând. Ortodoxia rămâne fidelă tradiției primului mileniu creștin în ceea ce privește independența și pleniturdinea experienței spirituale a fiecărei Biserici locale constitutive canonic, după afirmă ecleziologia ortodoxă: Biserica locală este manifestarea autentică a Bisericii celei una, sfântă, sobornicească și apostolească.

Totuși, acest specific al ecleziologiei ortodoxe, deși păstrează adevăratul duh al teologiei patristice și al tradiției canonice a Bisericii nedespărțite, a fost greșit interpretat în viziunile moderne, sub presiunea mulor idei înșelătoare despre Statul național și autonomia statală. Desigur, Biserica - ascultând de porunca întemeietorului ei, Care a trimis pe apostoli să facă ucenici «din toate neamurile» (Matei 28, 19) - s-a considerat îndeobște implicată în slujirea dăhovnicească a națiunii. Însă ideea că «Dumnezeu va îndrepta păgânii prin credință» (Galateni 3, 8), introduce perspectiva eshatologică a dogmei națiunii. întrucât, după cuvintele Sfântului Apostol Pavel, în noua realitate a Bisericii *"nu mai este nici iudeu, nici elin; nu mai este nici rob, nici liber; nu mai este nici parte bărbătească și parte femeiască, pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus"* (Galateni 3, 28). Așadar, atât afirmarea națiunii cât și dogmarea ei în Hristos acționează ca etape distincte în misiunea Bisericii. Cu toate aceasta, manifestarea locală a unei Biserici și limitarea teritorială a națiunilor au întemeiat raportul funcțional Biserică locală/națiune, concretizat în constituția eclesială și în organizarea canonică a Bisericii (can. 34 apostolic).

Autocefalia - decurgând din ecleziologia ortodoxă referitoare la funcția canonică a comunității Bisericilor locale - a fost lipsită de conținutul ei canonic pentru a servi opțiunea etatistă a unei întreveniri naționale exclusive sau pentru neutralizarea unei influențe bisericești teritoriale caracteare aspra funcționării Statului.

Această întrepătrundere aduce a instituții canonice a autocefaliei a anterior Bisericile locale, alimentându-le cu fundamentul religios al națiunilor și filiilor de diferite feluri. Naționalismul și elitismul au fost condamnate de Marele Sinod de la Constantinopol din 1872. În cursul veacului al XIX-lea, toate Bisericile locale din nouă State, care erau supuse jurisdicției canonice a Patriarhiei Ecumenice, au revendicat unilateral sau arbitrar - sub presiuni autorități statale secularizate - autocefalia administrativă, sub pretext că aceasta ar sluji mai bine scopurile lor naționale. Explozia acestor tendințe autonomiste ale Bisericilor naționale a fărâmițat Ortodoxia timp de un secol (1833-1923), deși numai cocoșimii sale interne și provocând fiecare ireabilitor de fărâmițate dintre Bisericile autocefale. Schisma bulgară (1872-1961) reprezintă unul dintre exemplele cele mai caracteristice ale problematicii «sindromului autocefaliei» care este calificat drept erezie ecleziologică de tip nou, chiar dacă aceasta calificare este poate exagerată.

Eforturile Bisericii de Constantinopol pentru stăpânirea legăturilor dintre Bisericile locale, prin enciclicele patriarhale (1900 și 1904) n-au reușit din cauza declanșării primului război mondial, a păstrării Bisericii mielnbiică. Prin urmare, persistă confuzia sau chiar arbitrarul în ceea ce privește interpretarea criteriilor autocefaliei și în relațiile Bisericilor autocefale între ele și cu Patriarhia Ecumenică. Rezolvarea acestei probleme rămâne o urgență. Patriarhia Ecumenică, având inițiativa convocării a patru conferințe panortodoxe în anii '60 (1961, 1962, 1963, 1968) a dovedit pluremica unitate mistră a Ortodoxiei. Hotărârea de a pregăti în comun convocarea Sfântului și Marelui Sinod al Bisericii Ortodoxe prin întrunirea comisiilor interortodoxe pregătitoare (1971, 1986, 1990, 1993) și a conferințelor panortodoxe preconsiliare (1976, 1982, 1986) a confirmat perspectivele deosebite pentru o mărturie comună a Ortodoxiei în lumea de azi.

Toți sunt conștienți de faptul că pentru a face credibilă mărturia ortodoxă trebuie să rezolvăm mai întâi toate problemele care provin dintr-o interpretare secularizată a instituției canonice a autocefaliei. În acest duh și prin hotărârea luarnită a Bisericilor, agenda Sfântului și marelui Sinod conține patru teme referitoare la relațiile interortodoxe: a) Diaspora; b) Autocefalia și modul de proclamare a ei; c) Autonomia și modul de proclamare a ei; d) Dipticele ortodoxe.

Este semnificativ faptul că în cursul procedurii pregătitoare chiar în privința acestor chestiuni se constată cele mai mari dificultăți în realizarea consensului, în timp ce a III-a Conferință panortodoxă presimodală (1986) care avea de discutat problemele păcii, drepților și drepturilor omului, s-a pronunțat cu entuziasm aspra vorbei umanime de a aduce o mărturie comună în fața problemelor lumii contemporane. Rezolvarea mediată și

echitabilă a acestor probleme interne care privesc relaţiile interortodoxe este aşadar o condiţie primordială a misiunii Ortodoxiei în zilele noastre, fiind totodată conţinutul ei esenţial.

Unitatea Ortodoxiei este în situaţia actuală unicul izvor de speranţă, pentru Patriarhia Ecumenică şi în aceeaşi măsură pentru păstrarea identităţii autentice a popoarelor ortodoxe în pluralismul casei europene comune. Mersul Bisericii Ortodoxe către sfântul şi marele Sinod promite o constantă şi credibilă reînnoire a unităţii mărturiei Ortodoxiei în lumea modernă. In acelaşi timp, ea este legată de preocuparea Ortodoxiei de a promova ideea unui dialog constructiv în privinţa raporturilor cu Catolicismul roman, cu Protestantismul şi cu Bisericile Ortodoxe orientale în vederea restabilirii unităţii creştine. Ortodoxia nu mai are motive istorice să menţină o retragere confesională în sine, care o izolează de ceilalţi, atunci când necesitatea mărturiei sale ecumenice este afirmată neîncetat în cadrul dialogurilor teologice bilaterale şi multilaterale pe care le poartă cu alte confesiuni. Însemnatul progres teologic al dialogurilor oficiale între Ortodoxie şi Romano-catolici, Anglicani, Luterani şi Reformaţi, ca şi acordul teologic constatat în dialogul încheiat cu Vechii catolici, dovedesc dinamismul tradiţiei patristice reînnoite în slujba apropierii dintre Răsărit şi Apus. În acelaşi sens, recentul acord teologic la care s-a ajuns în dialogul oficial cu Bisericile ortodoxe orientale (coptă, etiopiană, siro-iacobită, armeană) este considerat a fi un pas decisiv care va deschide Ortodoxiei noi orizonturi în Africa şi în Asia, lărgind astfel perspectivele strălucirii sale ecumenice.

Această unitate pe care ne-o cere credinţa noastră comună după 15 secole de separare reprezintă o etapă istorică importantă care, aşa după cum nădăjduim, va marca în mod promiţător intrarea în mileniul trei. Cu acest scop, se subliniază necesitatea de a pregăti conştiinţa Bisericii prin elaborarea de lucrări adecvate, capabile să informeze la timp poporul şi să restabilească unitatea bisericească dorită fără riscul erorilor, al falselor interpretări sau chiar al curentelor separatiste. Lucrarea aceasta a avansat în chip decisiv în cursul întâlnirii celor două Comisii mixte de dialog întrunite la Damasc, în luna februarie 1998, sub copreşedinţia mea.

La Alep (Siria), am trăit o altă perspectivă importantă pentru misiunea Ortodoxiei în vederea celui de-al treilea mileniu, cu prilejul simpozionului organizat la iniţiativa Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi a Consiliului Bisericilor din Orientul mijlociu pentru examinarea problemei sărbătoririi comune a Sfintelor Paşti.

Este vorba de o problemă foarte delicată şi urgentă, cu mari implicaţii pastorale pentru toţi credincioşii creştini. Este importantă găsirea unei date comune pentru sărbătorirea Sf. Paşti, praznicul Învierii Domnului. Prăznuind "sărbătoarea sărbătorilor" la date diferite, Bisericile oferă o mărturie fragmentată asupra acestei probleme fundamentale a credinţei apostolice.

riscând să piardă din credibilitatea şi eficacitatea propovăduirii Evangheliei în lume. Aceasta este o problemă care priveşte toate Bisericile. Într-adevăr, în unele părți ale lumii, de exemplu în Orientul mijlociu, unde mai multe comunități creştine dezbinate constituie minorități în contextul unei societăți mai largi, problema capătă un caracter urgent.

Din propunerea simpozionului, la care am avut onoarea să reprezint Patriarhia Ecumenică, se desprinde că singura perspectivă promițătoare pentru sărbătorirea comună a Sf. Paşti de către toți creştinii începând cu anul 2001 ar fi aplicarea hotărârii celei de-a II-a Conferințe panortodoxe presinodale, adică determinarea echinocțiului de primăvară şi a lunii pline plecând de la cunoştințele astronomice moderne, şi - mai exact - luând ca bază de calcul meridianul Ierusalimului.

A II-a Conferință panortodoxă presinodală "consideră strict necesară informarea cea mai sistematică posibilă a credincioşilor din sânul fiecărei Biserici Ortodoxe locale pentru ca Ortodoxia să poată înainta, într-o lărgime de inimă şi duh, pe calea realizării comune - în **acrivie** şi totodată în fidelitate față de spiritul şi litera hotărârii primului Sinod ecumenic - către o sărbătorire comună a celei mai mari sărbători creştine, ceea ce constituia şi scopul acestui sfânt prim Sinod ecumenic". Aşadar, problema rămâne deschisă pentru o mai amplă elaborare, cu condiția fundamentală de a ne pregăti mai întâi la nivel interortodox. Efortul continuă!

Desigur, ceilalți creştini nu mai par a fi în favoarea ideii de a determina o duminică fixă pentru Paşti, ci, dimpotrivă, adoptă şi încurajează inițiativa panortodoxă care constă în aplicarea cât mai fidelă şi mai exactă a tradiției Sinodul de la Niceea.

În sfârşit, dialogurile interreligioase ale Ortodoxiei, pe de o parte cu Islamul, pe de altă parte cu Iudaismul, reprezintă de acum înainte un model semnificativ al cooperării interreligioase în perspectiva mileniului trei. Dialogul reuşeşte să îndepărteze neîncrederea generată de prejudecăți istorice sau de experiențe dureroase, continuându-se cu entuziasm şi speranță, în ciuda împrejurărilor tragice sau a contradicțiilor noii ordini de pe scena internațională. Speranța acestui dialog interreligios rămâne neştirbită şi caută stăruitor colaborarea în vederea restabilirii valorilor morale în relațiile dintre popoare şi dintre credincioşii diferitelor religii, mai ales într-o epocă ce nu este atrasă sau, mai degrabă, se teme de dinamica unui dialog sincer.

În acest timp noi am realizat 8 întruniri între creştini şi musulmani: prima despre *«Autoritate şi Religie»*, Chambésy, 16-20 noiembrie 1986; a II-a despre *«Modele de coexistență istorică între musulmani şi creştini şi perspective de viitor»*, Amman, 20-25 noiembrie 1987; a III-a cu tema *«Pace şi Dreptate»*, Chambésy, 12-15 decembrie 1988; a IV-a despre *«Pluralismul religios»*, Istanbul, 10-14 septembrie 1989; a V-a având ca

subiect *«Tinerii şi valorile cumpătării»*, Amman, 26-28 iulie 1993; a VI-a cu tema *«Educaţia în slujba înţelegerii şi cooperării»*, Atena, 8-10 septembrie 1994; a VII-a despre *«Sistemul educativ în Islam şi creştinism»*, Amman, 3-5 iunie 1996 şi a VIII-a cu tema *«Perspective ale colaborării şi participării între musulmani şi creştini în pragul celui de-al treilea mileniu»*, Istanbul, 3-5 iunie 1997. A IX-a consultaţie, având tema *«Musulmani şi creştini în societatea modernă: imaginea pe care o au despre Celălalt şi sensul convieţuirii lor»*, va avea loc la Amman, între 10 şi 12 noiembrie 1998.

În privinţa dialogului cu Evreii, am organizat deja trei întruniri: prima despre *«Sensul legii în Iudaism şi în Biserica Ortodoxă»*, Lucerna, 1977; a II-a despre *«Tradiţie şi comunitate în Iudaism şi în Biserica ortodoxă»*, Bucureşti, 1979; a III-a despre *«Continuitate şi reînnoire»*, Atena, 1993; a IV-a despre *«Întâlnirea Iudaismului şi Ortodoxiei cu modernitatea»* se va desfăşura în apropiere de Ierusalim, între 13 şi 16 decembrie 1998.

Misiunea actuală a Ortodoxiei se raportează deci mai direct la problemele urgente ale omului şi lumii în cursul acestei perioade critice şi tranzitorii a trecerii către mileniul trei, către o eră nouă. Primul mileniu de viaţă creştină a oferit o bază echilibrată pentru relaţia dintre Dumnezeu, om şi lume, prin contribuţia Părinţilor Bisericii, greci şi latini. Al doilea mileniu a creat distanţe în cadrul acestor relaţii raportându-se la o bază la care s-a referit unilateral, fie la Dumnezeu în primele cinci secole ale sale, prin teologia scolastică, fie la omul autonom în ultimele sale cinci veacuri, mai ales prin Iluminism. Al treilea mileniu are misiunea de a elibera omul de cultul servil pe care îl acordă autonomiei sale şi de a-i deschide noi orizonturi asupra relaţiei cu Dumnezeu, cu lumea şi cu el însuşi. Omul se află în centrul misiunii actuale a Ortodoxiei care are datoria de a reînnoi raportul său cu tradiţia patristică, pentru a reînnoda legătura omului cu Dumnezeu şi cu lumea. Ortodoxia nu este numai clerul sau numai poporul, ci înseamnă manifestarea unei experienţe liturgice, a întregului corp eclesial, în care toţi membrii au funcţia ce le-a fost atribuită. Pentru Ortodoxie slujirea omului de azi nu înseamnă a o face doar pentru reînnodarea, în plan teoretic, a legăturii cu conţinutul spiritual al tradiţiei patristice, ci punerea în lucrare a acestei tradiţii, pentru a face faţă problemelor presante ale epocii noastre, pentru a aplica mai echitabil principiile dreptăţii sociale şi pentru a umple prăpastia socială dintre Est şi Vest, Nord şi Sud. Dacă Ortodoxia nu s-ar interesa de participarea inegală a popoarelor la bunurile creaţiei divine, de cei înfometaţi, de şomeri şi de cei suferinzi, aceasta ar fi *"ca şi cum ar trăda pe Hristos prin lipsa credinţei lucrătoare, active. Deoarece, dacă grija pentru hrana noastră este adesea o chestiune materială, grija pentru hrana aproapelui este mai ales o chestiune spirituală"*. În acest duh, cea de-a III-a Conferinţă panortodoxă presinodală

(1986) leagă misiunea actuală a Ortodoxiei de experiența duhovnicească a membrilor ei.

Intrarea omenirii în mileniul trei al erei creştine este un moment de amintire şi de responsabilitate, îndeosebi pentru lumea creştină şi manifestările ei instituționale. Amintirea celor două milenii de istorie a creştinismului defineşte, într-o măsură mai mică sau mai mare, responsabilitatea în fața mileniului trei. În primul mileniu, Biserica creştină asocia pacea lumii (pax romana) şi pacea cerească, întemeiată pe taina întrupării lui Hristos, ca "împăcare" a neamului omenesc cu aproapele, în contextul umanismului teocentric al Bisericii.

În cursul celui de-al doilea mileniu, creştinul din Răsărit şi din Apus a căutat să amplifice contribuția la umanismul teocentric al Bisericii, fie prin reflexie teologică (teologia scolastică occidentală), fie prin emanciparea vieții sale duhovniceşti paralel cu experiența spirituală a Bisericii - care este "trupul lui Hristos" continuat în timp şi în istorie - punând înainte un umanism antropocentric pentru viața omului şi a lumii.

Astfel, evocând schematic istoria spirituală bimilenară, se pune problema tipului de umanism pentru cel de-al treilea mileniu; popoarele creştine apelează la izvoarele care au întreținut timp de două milenii identitatea lor spirituală şi au adus răspunsuri credibile neliniştii lor existențiale. Această amintire îi vorbeşte dintr-odată despre elanul lui Dumnezeu către om şi acela al omului către Dumnezeu, cu toate componentele urmărilor pe care aceste două mişcări în sens invers le-au avut asupra identității omului prin condițiile schimbătoare din fiecare epocă. Biserica lui Hristos lucrează peste timp ca o memorie ce garantează continuitatea şi echilibrul între întrebările conjuncturale şi căutările creştinului. Pentru a o face, ea se ține, sau cel puțin, trebuie să se țină în stare de veghe, pentru a recepționa mesajele timpului.

La marginile mileniilor doi şi trei, suntem conştienți cu toții de faptul că revendicarea omului din timpurile moderne de a vrea să interpreteze singur propria sa identitate şi misiunea pe care o are în lume a acumulat atâtea probleme în omenire încât omul modern nu mai este în stare să le asimileze sau să le pună în interesul umanității. Pretenția sa de a edifica pacea socială a popoarelor pe necesitatea morții lui Dumnezeu se descoperă în practică a fi nu doar o himeră, ci mai mult, un coşmar provocator pentru neliniştea, spaima spirituală a omului. Urmările dureroase ale recentei prăbuşiri, fulgerătoare şi neaşteptată, a himerelor ideologiei comuniste au dovedit că omul nu-şi poate potoli setea visând că bea. Foamea şi setea spirituală a omului, datorate crizelor spirituale din epoca noastră, se confirmă prin întoarcerea lui, instinctivă sau conştientă, la izvoarele spiritualității sale diacronice, în pofida faptului că Biserica nu este încă pregătită să găsească ieşiri din aceste crize cu care se confruntă omul

modern. Biserica are totuşi datoria de a se îngriji de omul modern, cu toate problemele lui, de a-l încredința Mesei Domnului, acolo unde se întrupează şi se dăruieşte realismul social al Bisericii, ca «pâine a vieții» şi «antidot împotriva morții». Numai la Altarul Domnului moartea este pentru om izvorul vieții şi hrana duhovnicească pentru viața lumii. Acest umanism hristocentric este datoria Bisericii şi speranța lumii pentru cel de-al treilea mileniu.

Însă nimic nu este aplicabil în privința perspectivelor în ajunul mileniului trei fără eforturile noastre comune, fără rugăciunea noastră comună - şi nimic nu este mai puternic decât rugăciunea - care ne permite să descoperim apartenența la aceeaşi familie care este Biserica, trupul lui Hristos cel viu, răstignit şi înviat, prezent mereu printre noi prin harul Duhului Sfânt, unitatea noastră în diversitatea darurilor duhovniceşti care corespund adesea obârşiilor noastre socio-culturale diferite şi care îmbogățesc astfel comuniunea de credință şi iubire.

De multe ori însă noi absolutizăm cu autosuficiență propriul nostru dar, fără să luăm în considerație că "fiecăruia i se dă arătarea Duhului pentru binele comun" (I Corinteni 12, 7). Identificăm adesea credința apostolică şi expresia acesteia, într-o manieră exclusivă, cu darurile noastre particulare, confesionale şi naționale. Este o atitudine care nu ne permite să ieşim din propriile noastre limite şi să putem descoperi frați şi surori dincolo de propria noastră Biserică.

"Acolo unde este Biserica (Ekklesia), acolo este Duhul lui Dumnezeu; şi acolo unde este Duhul lui Dumnezeu este Biserica şi tot harul. Iar Duhul este Adevărul" (Sf. Irineu de Lyon). Dacă Biserica este acolo unde este Duhul, şi reciproc, dacă Duhul este acolo unde este Biserica, trebuie să fim gata să căutăm şi să recunoaştem prezența Duhului, adică a Bisericii, dincolo de granițele noastre canonice prin care identificăm adesea Biserica una, sfântă, sobornicească şi apostolească. Putem ajunge la aceasta, fără a trăda credinta în *Ecclesia Una Sancta*, dacă luminăm şi aprofundăm darul propriu, ceea ce ne va permite să recunoaştem darurile celorlalți.

Dacă comuniunea în continuitatea credinței apostolice este roada Duhului, avem obligația, în şi printr-un dialog aprofundat, să analizăm dacă nu cumva diferențele care privesc expresii ale vocabularului teologic sunt abordări diferite şi legitime ale aceleiaşi Taine a lui Hristos, care va rămâne mereu inexprimabilă. Prin acestea nu vrem să spunem că ignorăm deosebirile doctrinare care n-au fost încă soluționate, ci că aducem o schimbare de atitudine, altfel spus: nu căutăm dificultăți în posibilitățile care ni se prezintă, ci, pătrunşi fiind de Duhul, aflăm noi posibilități chiar în dificultăți. Trebuie să analizăm împreună dacă, şi în ce măsură, deosebirile dintre Răsărit şi Apus îndreptățesc un refuz reciproc al comuniunii. Trebuie să ne întrebăm dacă separările noastre trebuie înțelese în sensul unor forme diferențiate ale Tradiției,

și nu ca separări în Tradiția unică a înseși credinței. Cred totodată că, în realitate, nu trebuie doar să ne întrebăm: «Avem dreptul să ne împărtășim unii cu alții?» ci și: «Avem dreptul să ne refuzăm reciproc comuniunea?».

Însă nu vom putea răspunde în mod autentic și favorabil la această întrebare dacă nu ne străduim să păstrăm unitatea Duhului Sfânt în pacea care ne leagă unii de alții (Efeseni 4, 3), dacă nu ne îngăduim unii pe alții cu iubire (Efeseni 4, 2). Aici verbul "a îngădui" traduce cuvântul «anexesthai» din originalul grecesc al epistolei către Efeseni, adică a se tolera unii pe alții. Toleranța - scria Goethe - trebuia să fie o stare provizorie a spiritului uman, care să conducă la o totală recunoaștere a Celuilalt. Simpla toleranță este o formă de jignire - *dulden heisst beleidigen* - însă pe de altă parte recunoașterea reciprocă presupune o cunoaștere reciprocă de profunzime. Această cunoaștere reciprocă nu conduce, desigur, spre o formă oarecare de sincretism sau alienare în ceea ce privește specificul diferitelor tradiții religioase sau încă la căutarea unui tip de religie acceptată de toți, ci la respectul reciproc al specificului identității religioase a Celuilalt.

Numai atunci când cunoaștem pe ceilalți putem înainta de la simpla toleranță formală a existenței celuilalt către recunoașterea esențială a libertății credincioșilor altor religii. Multă vreme punctele noastre de vedere referitoare la ceilalți, atât ca indivizi cât și la nivel de comunități, au fost influențate de lipsa de comunicare sau de ignoranță, datorită moștenirii trecutului sau dezinformării. Între timp, lumea a devenit mai mică, atâta timp cât oamenii au nevoie unii de alții. Nimic nu este mai important decât cunoașterea reciprocă și înaintarea, prin înțelegere reciprocă și toleranță, către un dialog în duhul colaborării și prieteniei.

În criza actuală adevărul este necesar, iar toleranța este contextul de neocolit pentru un dialog sincer, un dialog al adevărului între Dumnezeu, om și lume. În acest dialog, religia are și trebuie să aibă de jucat un rol important. Adevărul și dialogul sunt interdependente și exclud introvertirea religioasă sau confesională, pentru că adevărul presupune o căutare permanentă și nu se epuizează într-o autarhie fenomenologică privind adevărul dobândit deja. Dialogul este necesar atât pentru reînnoirea celorlalte religii sau confesiuni creștine, cât și pentru examinarea adevărului credinței noastre. Marele filosof al religiei R. Otto, în celebra lucrare **Das Heilige**, cu mai bine de 70 de ani în urmă, descria cu o intuiție profetică această viziune plină de neliniște:

«Ein Riesenringen bereitet sich vor - Das wird der feierlichste Moment in der Geschichte des Menschheit werden, wenn nicht mehr politische Systeme, nicht wirtschaftliche Gruppen, nicht soziale Interessen, wenn die Religionen der Menschheit gegeneinander aufstehen, und wenn - zuletzt der Kampf den hohen Stil erreichen wird, wo endlich Geist auf Geist, Ideal auf

Ideal, Erlebnis auf Erlebnis trifft, wo jeder ohne Hülle sgen muss, was er Tiefstes, was er Echtes hat und ob er etwas hat».

Sosirea acestui moment, a acestui *«kairos»*, pare a se realiza astăzi. Iar noi suntem, într-adevăr, chemaţi să transmitem ceea ce avem mai esenţial şi autentic, înainte de a pierde prilejul istoric al creşterii în credibilitate, astfel încât al treilea mileniu să fie pătruns de întâlnirea sufletului cu sacrul, prin *mysterium tremendum* şi *mysterium fascinosum*.

Trad. Pr. *Nicolae Dascălu*

INVITAȚII LA NUNTA FIULUI DE ÎMPĂRAT

(Duminica a XIV-a după Rusalii)

"Mulți sunt chemați, dar puțini aleși."
(Matei 22, 14)

Arhim. *Clement Haralam*

I. Dumnezeieștii părinți, din cei de demult, au asemănat cu o nuntă unirea firii dumnezeiești cu firea omenească. Căci asemenea feciorului cu fata s-au unit cele două firi ale lui Hristos, iar aceasta a făcut-o cunoscută oamenilor Domnul Hristos prin pilda nunții fiului de împărat. Căci, dacă un împărat se înrudește cu o familie de țărani, toată acea familie dobândește o mare cinste în fața lumii, datorită înrudirii cu familia împăratului. Tot așa și noi oamenii, căzuți în mare necinste prin păcatul strămoșesc, ne-am împăcat cu Dumnezeu prin întruparea Domnului Hristos - Fiul lui Dumnezeu; ne-am înrudit cu El, am devenit iarăși fii ai lui Dumnezeu. *"Taina aceasta mare este; iar eu zic în Hristos și în Biserică"* (Efeseni 5, 32).

Această nuntă s-a petrecut odată în istorie și noi - credincioșii - o prăznuim în fiecare an la Buna-Vestire, dar ea, nunta aceasta, se repetă pentru fiecare din noi în fiecare zi, și chiar în fiecare clipă. Aceasta dorește să ne spună nouă Evanghelia prin cuvintele acestei pilde.

Domnul Hristos aseamănă împărăția cerurilor cu un împărat care a făcut nuntă fiului său. A trimis, deci, la ceasul potrivit să cheme pe invitați la nuntă, dar fiecare și-a văzut de treburile personale, iar unii chiar și-au bătut joc de slujitori și i au alungat. Atunci împăratul a trimis oștile sale și i-a nimicit pe cei care au batjocorit pe slujitorii săi, iar cetății lor i-au dat foc. Apoi a trimis slujitorii săi ca să aducă la nuntă pe oricine vor întâlni, căci cei poftiți n-au fost vrednici. Slugile au adus tot felul de oameni, și răi și buni, încât s-a umplut casa nunții. Dar când a venit împăratul și a privit pe oaspeți a văzut că unul nu avea haină de nuntă și i-a zis: *"Prietene, cum ai intrat aici fără haină de nuntă?"* (Matei 22, 12). Și, pentru că nu i-a răspuns nimic, împăratul a zis iarăși: *"Legați-l de picioare și de mâini și aruncați-l în întunericul cel mai din afară. Acolo va fi plângerea și scrâșnirea dinților. Căci mulți sunt chemați dar puțini aleși"* (Matei 22, 13-14).

II. De multe ori, când Domnul spunea vreo pildă, mustra pe evreii care au căzut din împărăția cea cerească prin felul lor de comportare față de Dumnezeu, căci lăsând mila și dreapta judecată, aveau grijă mai mult de rânduielile omenești, dar de data aceasta Domnul Hristos mustră și pe cei care au crezut în El și s-au botezat, însă, lăsându-și credința și buna rânduială creștinească, au făcut fapte vrednice de pedeapsă.

şi de aceea arată că unii ca aceştia au pierdut împărăţia lui Dumnezeu şi sunt rânduiţi chinurilor veşnice.

Apoi, în această pildă Domnul Hristos ne arată bunăvoirea Sa şi marea Lui dragoste pentru oameni, însă în acelaşi timp ni se înfăţişează nemulţumirea şi îndărătnicia cu care oamenii răsplătesc lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu, Împăratul cerului, Om se face pentru iubirea pe care o are faţă de oameni. Şi Sfatul Preasfintei Treimi a rânduit ca Fiul să se unească cu firea noastră pământească (omenească) prin întruparea Sa din Sfânta Fecioară Maria, iar noi să ne unim cu El prin credinţă curată, iubire sinceră şi viaţă creştinească şi aşa să ne ridicăm iarăşi la starea cea dintâi, de unde am căzut.

De aceea, Sfântul Apostol Pavel, gândindu-se la strânsa legătură dintre Hristos - Mirele Bisericii - şi credincioşii care alcătuiesc trupul tainic al Bisericii, spunea corintenilor: *"v-am logodit unui singur bărbat, ca să vă înfăţişez lui Hristos fecioară neprihănită"* (II Corinteni 11, 2). Aceasta deoarece credincioşii sunt în Biserica lui Dumnezeu, şi după cum locuieşte Dumnezeu în casa împărăţiei Sale, aşa locuieşte întru credincioşii Săi. Căci zice în altă parte Sfântul Pavel: *"Sau nu ştiţi că trupul vostru este templu al Duhului Sfânt care este în voi, pe care-L aveţi de la Dumnezeu şi că voi nu sunteţi ai voştri?"* (I Corinteni 6, 19). De aceea nu trebuie să facem din trupurile noastre mijloace sau locuri de săvârşire a păcatelor, pentru că păcatul ne rupe, ne depărtează de Mirele sufletelor noastre - Hristos. *"Dacă Mă iubeşte cineva, va păzi cuvântul Meu, şi Tatăl Meu îl va iubi, şi vom veni la el şi vom face locaş la el"* (Ioan 14, 23).

Ei bine, Biserica este locaşul în care El - Hristos - este prezent mereu, în care locuieşte Dumnezeu printre credincioşii Săi, pentru că Biserica este alcătuită din multe mădulare, iar pentru credinţa pe care credincioşii o manifestă faţă de Dumnezeu, trupul acesta tainic se numeşte logodnică lui Dumnezeu, pentru că Hristos S-a întrupat din Maica Fecioară, cea întru totul asemenea nouă. Din această cauză, pentru ca Hristos să locuiască veşnic în Biserica Sa, nu a trimis vreun înger din cer ca să o ia mireasă (logodnică), ci Însuşi Fiului Împăratului a coborât din înălţimile cereşti şi, după cum spune Evanghelia, *"Cuvântul S-a făcut trup"* (Ioan 1, 14). De aceea Sfânta Fecioară este numită Mireasa Duhului Sfânt, iar Biserica, mama noastră - logodnica Fiului lui Dumnezeu, iar noi, fiii Bisericii, suntem numiţi fii ai lui Dumnezeu.

Deci prin venirea lui Hristos, cea dintâi, suntem logodiţi Lui, iar după a doua venire, când va fi şi Judecata, atunci va fi nunta deplină, iar Biserica Sa - care este constituită din credincioşi - va fi dusă ca o adevărată soţie Părintelui Său, în curţile cerului.

Acolo, toţi, ca la o adevărată nuntă, se veselesc şi nu au grijă de nimic; toate sunt cuprinse de dragoste şi de bucurie; nu este nici o schimbare; toată veselia este în afara materiei, de aceea pacea este netulburată de nimeni şi de nimic şi odihna este neîntreruptă.

III. La această nuntă, la această veselie, suntem chemaţi zi de zi, în orice moment când avem posibilitatea să facem binele: fie material, fie spiritual, duhovnicesc. Să nu ne dovedim legaţi de cele materiale, precum s-a spus despre invitaţii din Evanghelie, care pentru puţină mângâiere trupească au refuzat desfătarea cea veşnică şi petrecerea în imediata apropiere a Împăratului celui Veşnic.

În Grădina Ghetsimani Domnul Hristos numește pe Iuda *"prieten"* și tot astfel l-a numit pe cel nemulțumitor pentru plata primită: *"Prietene, nu-ți fac nedreptate"* (Matei 20, 13). Deși în cuvântul *"prieten"* se vede îngăduința Domnului față de cei cărora le-a lăsat libertatea de a se depărta de El, totuși mustrarea și dreapta Lui judecată vădesc nedreptatea și obrăznicia noastră față de Dumnezeu, față de conștiința noastră.

Tot *"prieten"* îl numește și pe acesta despre care pomenește Sfânta Evanghelie de azi. Dar și acesta primește mustrarea, iar pentru lipsa faptelor bune este lipsit și el de bucuria nunții, ba încă și aruncat afară pentru îndrăzneala dovedită, căci a intrat la masa lui Hristos fără pregătirea cuvenită.

Să nu fim deci ca niște prieteni falși (aparenți), ci să cercetăm cugetele noastre înainte de a ne vădi Hristos la dreapta judecată.

Să strigăm mereu către Hristos: *"Luminează haina sufletului meu, Dătătorule de lumină"* ca sufletele noastre să fie curate, vrednice de chemarea: *"poftiți, toate sunt gata!"*.

De aceea, pregătirea noastră trebuie să fie continuă, printr-o reținere permanentă de la păcat și chiar de la greșeli.

Pentru aceasta, trebuie să ne aducem aminte totdeauna că Dumnezeu are multă grijă de noi. Toate pentru noi le-a făcut: și cerul și pământul cu toată podoaba lor, iar acum și bucurie veșnică a pregătit, la care nu încetează a ne chema pe fiecare în parte și în diferite chipuri. Dar dacă noi vom refuza, după cum au făcut și cei din Evanghelie, negreșit că Dumnezeu va găsi cu cine să petreacă în veșnicie, în cele ce *"la inima omului nu s-au suit"*, căci cea mai mare bucurie pentru necredincioși ar fi dacă nu ar exista Dumnezeu. Ei nu încearcă să-și pună întrebarea: Dacă există ce vom face? Pentru că sunt încredințat că și dumneavoastră, cei care citiți aceste rânduri, credeți. Toți credem, dar credem mai mult când suntem la mare strâmtorare. Însă pentru noi strâmtorarea și lipsa cea mai mare să dea Dumnezeu să fie din dorința noastră după împărăția cerului și a petrecerii împreună cu Hristos.

Amin!

PARENEZĂ LA INSTALAREA PREOTULUI ÎN PAROHIE

"Luați Duh Sfânt: cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute".

(Ioan 20, 22-23)

Pr. Asist. *Vasile Gordon*

Prea Cucernice Părinte Protoiereu,
Prea Cucernici Părinți-frați,
Iubiți credincioși,

Cuvintele pe care le-am evocat au fost rostite de Mântuitorul Iisus Hristos către Apostolii aleşi de El, după ce mai înainte le poruncise: "*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit şi Eu pe voi*" (Ioan 20, 21). După cum se ştie, Sfinții Apostoli, la rândul lor, au rânduit episcopi, preoți şi diaconi în cetățile în care au propovăduit. Slujirea apostolească deplină a fost continuată, apoi, până în zilele noastre, de cinstiții episcopi, care, după cuvenita cercetare, hirotonesc şi trimit preoți în parohii spre împlinirea întreitei misiuni de învățător, sfințitor şi îndrumător pe calea mântuirii.

Aşa s-au petrecut lucrurile, cu voia Domnului, şi în parohia aceasta, iubiți credincioşi, în care mi s-a dăruit bucuria să vă fiu trimis păstor. Mi-au rămas încă vii în suflet rugăciunile de hirotonire rostite de (Înalt) Prea Sfințitul...: "*Dumnezeiescul har, cel ce totdeauna pe cele neputincioase le vindecă şi pe cele de lipsă le plineşte, rânduieşte pe prea cucernicul diacon... în preot. Să ne rugăm, dar, pentru aceasta, ca să vină peste el harul Sfântului Duh*"[1], întărindu-mă, apoi, şi cu puterea de a săvârşi Sfânta Taină a Spovedaniei: "*... Însuți şi acum pe robul Tău acesta [...] care s-a ales de către mine, deplin fiind întru tot harul, arată-l pe dânsul vrednic de apostoleasca şi duhovniceasca Ta slujire, prin a noastră smerenie, de a lega şi a dezlega greşealele celor nevrednici...*"[2], pe temeiul poruncii date de Mântuitorul: "*Oricâte veți lega pe pământ, vor fi legate şi în cer, şi oricâte veți dezlega pe pământ, vor fi dezlegate şi în cer*" (Matei 18, 18). Mă simt copleşit de greaua răspundere ce mi s-a încredințat, dar şi de bucuria adâncă pe care o trăiesc din clipa hirotoniei. Dau slavă şi mulțumire

---

[1] **Arhieraticon**. Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 1993, p. 79.

[2] **Ibidem**, p. 107.

lui Dumnezeu pentru darurile revărsate asupra mea și mă rog Lui să-mi ajute a-mi împlini misiunea după cuviință. Cuvântul meu de mulțumire se îndreaptă, apoi, către toți cei aleși de Dumnezeu să-mi îndrume pașii spre această sfântă slujire. Mai întâi către iubiții mei părinți, aici de față, care prin jertfelnicia lor m-au crescut și m-au îndemnat să urmez teologia și pe care îi rog ca și de acum înainte să-mi fie alături cu rugăciunile lor. În același timp, datorez mulțumiri părinților mei sufletești, profesorii de la Seminar și de la Facultate, care - *cu timp și fără timp* - mi-au sădit în suflet sfintele învățături și deprinderi teologice, spre a le pune în slujba dumneavoastră, iubiți credincioși. În chip deosebit adresez recunoștința mea (Înalt) Prea Sfințitului Părinte Episcop... care m-a hirotonit și mi-a dat binecuvântarea să fiu preotul dumneavoastră. Totodată, mulțumesc din toată inima părintelui protoiereu..., care a avut și dragostea să vină aici spre a da mărturie asupra înaltei hotărâri de a fi numit în această parohie. Îi mulțumesc, de asemenea, pentru cuvintele calde și încurajatoare rostite cu acest prilej[1]. Îngăduiți-mi acum să mulțumesc și celorlalți oaspeți, aici de față, pentru gestul prietenesc de a fi alături de noi în această binecuvântată zi.

Iubiți credincioși ai parohiei,

Dumneavoastră vă mulțumesc în chip aparte, pentru căldura sufletească ce mi-ați arătat-o din clipa în care am sosit aici. Cu ajutorul Domnului, vom lucra de acum împreună în ogorul Lui. Ne vom ruga împreună, în această preafrumoasă biserică și pe la casele fiecăruia. Dar vom fi alături și în ostenelile gospodărești, mai ales în cele ce țin de buna rânduială a sfântului lăcaș, a cimitirului, a troițelor ș.a.

De aceea, vă rog dintru început să fiți lângă mine, cu rugăciunile, cu sfaturile și cu celelalte osteneli, pentru că fără sprijin nu voi putea împlini jurământul pe care l-am rostit la hirotonie, în fața Sfântului altar. Am jurat între altele că în misiunea mea "*nu am în vedere decât a lucra cu osârdie pentru mântuirea sufletească a turmei duhovnicești mie încredințată [...]*".

Slujirea preotului are în vedere, așa cum am pomenit la început, trei laturi: învățătorească, sfințitoare și pastorală. Ca *învățător*, mă voi strădui să plinesc angajamentul rostit în cadrul aceluiași jurământ, că "*voi conforma neîncetat viața mea cu învățătura Sfintei Evanghelii, a Sfinților Apostoli și cu toate canoanele și învățăturile Sfinților Părinți ai Bisericii Ortodoxe*". În misiunea sfințitoare sunt conștient că nu se poate sluji fără o neîncetată străduință de a avea eu însumi o viață cucernică, după îndemnul dat de Sfântul Apostol Pavel, îndemn inclus în textul jurământului: *"Nu voi uita niciodată cuvintele Sfântului Apostol Pavel, care cere ca preotul să fie fără prihană, bărbat al unei singure femei, priveghetor, treaz, cumpătat, ospitalier, înțelept, cuviincios, iubitor de străini, destoinic să învețe pe alții, nebețiv, nedeprins să bată, neagonisitor de câștig urât, ci blând, pașnic, neiubitor de argint, bine chivernisind casa lui..."* (1 Timotei 3, 2-4).

Am rostit în fața dumneavoastră aceste cuvinte de jurământ, cu rugămintea să mă sprijiniți cu rugăciunile și sfaturile, spre a le respecta întocmai.

---

[1] În mod obișnuit, preotul instalat vorbește la urma tuturor. Se presupune, deci, că protoiereul ținuse pareneza mai înainte.

Iubiţi credincioşi,

Evocând aceste fragmente din jurământul pe care l-am depus în ziua hirotoniei, îmi dau seama încă o dată cât de înaltă şi înfricoşată este răspunderea preoţească. Cunoaştem Sfinţi Părinţi care au fugit de preoţie, nu spre a se eschiva de slujire, ci din această conştiinţă a înaltei răspunderi. În cele din urmă au consimţit, numai după îndelungi insistenţe ale celor din jur, şi văzând câtă nevoie au creştinii de păstori. Aşa s-a întâmplat, spre exemplu, cu Sfântul Grigorie de Nazianz, trăitor în secolul al IV-lea, de la care ne-au rămas astfel de mărturii într-un *Tratat despre preoţie*[4]. Grija de a nu greşi, frământările şi gândurile asupra înfricoşătoarei răspunderi, l-au făcut să facă mărturisiri care se potrivesc întocmai şi nouă, preoţilor de azi: "*Cu aceste gânduri*, spunea Sf. Grigorie, *trăiesc ziua şi noaptea. Acestea-mi topesc măduva, acestea-mi macină trupul şi nu mă lasă să fiu îndrăzneţ şi să privesc în sus. Acestea-mi smeresc sufletul, îmi îngenunchează mintea, îmi pun lanţ limbii [...]. Trebuie mai întâi să fiu eu mai întâi curat şi apoi să curăţ pe alţii; să fiu eu lumină, ca să luminez pe alţii; să fiu eu aproape de Dumnezeu, ca să apropii pe alţii; să fiu eu sfânt, ca să sfinţesc pe alţii [...]*"[5].

Cucernică asistenţă,

Cu această conştiinţă şi responsabilitate a Sfinţilor Părinţi, pe care îi avem preţioase modele, închei cuvântul meu, mulţumindu-vă încă o dată, tuturor, pentru dragostea de a fi alături de mine. Socot potrivit ca acum, la început de drum, să rostesc împreună cu dumneavoastră *Rugăciunea la începerea lucrului*: "***Doamne Iisuse Hristoase, Fiule, Unule-Născut al Tatălui celui fără de început, Tu eşti Cel ce prin gura proorocului Tău David ai zis: ieşi-va omul la lucrul său şi la lucrarea sa până seara. Tu ai zis şi prin gura fericitului Pavel Apostolul: cel ce nu vrea să lucreze, nici să nu mănânce. Şi iarăşi Tu ai zis cu preacurată gura Ta: Fără de Mine nu puteţi face nimic. Doamne, Doamne, ascult din tot sufletul şi din toată inima dumnezeieştile Tale cuvinte şi cu umilinţă alerg la bunătatea Ta: ajută-mi mie, păcătosului, cu darul Tău, să săvârşesc lucrul ce încep acum. AMIN***"[6].

---

[4] MIGNE, P.G., vol. XXXV, col. 408-517, trad. de Pr. D. Fecioru, în vol. *Despre preoţie*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R., Bucureşti, 1987, p. 158-222.

[5] **Ibidem**, p. 199.

[6] **Carte de rugăciuni**, tipărită de Ed. Arhidiecezană, Cluj, 1995, diortosită de I.P.S. Bartolomeu Anania, p. 67.

Jurnal de călătorie

PELERINAJ PE URMELE SFÂNTULUI CASIAN

Stud. *Sorin Mihalache*

În luna iulie a acestui an, nouă membri ai Asociației Studenților Creștini Ortodocși Români - Filiala Iași au participat la un pelerinaj în Sudul Franței. Călătoria a fost posibilă prin bunăvoința unui doctorand, absolvent al Facultății de Teologie Ortodoxă din Iași, Marian Grosu, un veteran al ASCOR, și prin dragostea deosebită a Părintelui François Faure, preot ortodox din Provence.

O parte dintre noi cunoșteau Franța, în special Parisul. ASCOR Iași a păstrat o colaborare strânsă cu Comunitatea din Taizé prin intermediul căreia mulți studenți ieșeni au călătorit în Franța. De data aceasta însă nu mai era o simplă excursie, nu era o întâlnire ecumenică. Era mai mult, era un pelerinaj, o călătorie în care aveam ocazia să descoperim urme adânci și prețioase de viață și trăire creștină...

Un pelerin neavizat care ajunge în Franța poate spune, judecând sumar, că pecetea gloriosului trecut bizantin s-a șters definitiv aici și că arhitectura modernă și tumultul vieții cotidiene au acoperit pentru totdeauna semnele acelor vremuri. Călătoria aceasta în Sudul Franței avea să ne descopere o altă realitate...

CĂLĂTORIA

O emoție specială a marcat, ca la orice inițiativă inedită, începutul lungii noastre călătorii. Mult timp nici n-am simțit confortul relativ redus al celor două autoturisme în care am încăput cu greu. Pe tot traseul, până la Paris, ne-a însoțit o vreme caldă și multă lumină...

După o ședere de câteva zile la Paris, într-o dimineață devreme, am părăsit metropola, urmând valea Loirei, spre Sud, către Provence. De la Paris s-a mai adăugat grupului nostru Marian, iar celor două autoturisme încă unul, încât drumul către Provence a fost mai confortabil.

Seara târziu am intrat în Aix en Provence - luminat discret, liniștit și romantic: străduțe înguste, piețe strâmte cu fântâni artizanale, oameni care vorbesc în șoaptă, florării deschise până seara târziu și multă verdeață.

La gara centrală ne-am întâlnit cu gazda noastră. Părintele François Faure - pirpiriu și surprinzător de vioi pentru un om trecut de 45 de ani, zâmbitor, cu o privire jucăușă și sclipitoare, ne-a îmbrățișat și ne-a urat bun venit. Am povestit în grabă câteva momente mai importante din călătoria noastră și am urcat din nou în mașini pentru ultima parte a drumului din acea zi – către căminele studențești.

Ne-am acomodat cu ușurință noilor condiții de cazare. S-au desfăcut bagajele, s-au împărțit actele. Părintele Faure a mai rămas cu noi un timp. Ne-a povestit - tot

în şoaptă - despre programul din zilele următoare şi despre călătoriile pe care urma să le facem în întreaga regiune Provence, iar mai apoi la Marsilia.

FAMILIA FAURE

Dimineaţă am pătruns cu sfială, pentru prima dată, în casa Părintelui François Faure. La marginea oraşului Aix en Provence, o casă mare, cu o curte interioară destul de spaţioasă, străbătută de o alee lungă, străjuită de câţiva puieţi... Am făcut cunoştinţă cu doamna Agnes, blândă, tăcută, distinsă şi extrem de atentă la tot ceea ce am putea să-i cerem. Mai târziu au apărut şi cele două fete ale gazdelor, aproape de aceeaşi vârstă cu noi, Marie-Elene şi Catherine. Pe fiul Părintelui Faure l-am cunoscut doar din fotografii: Francis, student în informatică... O familie cu adevărat frumoasă, după cum aveam să descoperim puţin după această dimineaţă...

În loc de rugăciunea pentru masă am cântat "Tatăl nostru". Părintele a fost foarte încântat de aceasta. Mai târziu avea să ne povestească despre călătoriile sale în România, despre prietenii care îi avea deja aici şi despre convertirea lui la Ortodoxie. Toate acestea îl făceau să fie atras de limba şi de tradiţia noastră. La scurt timp după acest debut plin de emoţii al micului dejun, atmosfera s-a încălzit simţitor. Întrebările au început să fie rostite şi conversaţia s-a încins.

Începând din acea zi, mesele le-am luat împreună. În fiecare dimineaţă, la prânz şi seara, de fiecare dată cu aceeaşi bucurie... Părintele François stătea în capul mesei şi mai tot timpul povestea lucruri şi aspecte interesante din viaţa şi istoria acestor locuri, despre ce înseamnă să fii în acelaşi timp ortodox şi francez, despre vremea din Sudul Franţei, despre viaţa familiei lor... În scurt timp ne-am putut simţi ca acasă. Treptat, am realizat cât de multe aveam în comun cu aceşti oameni pe care îi vedeam pentru prima dată. Ce familiară îmi era bucuria lor, cât de uşor dialogam, cât de multe am înţeles unii despre ceilalţi, fără prea multe cuvinte... Trăiam paradoxul oaspeţilor care simt că n-au foşt niciodată plecaţi din casa gazdei, care se cunosc dintotdeauna cu cei pe care i-au văzut pentru prima dată, care ştiu aproape totul despre oameni cu care n-au discutat niciodată...

La sfârşitul primului mic dejun împreună, cu glas smerit şi liniştit, Părintele François a mulţumit cântând, împreună cu doamna Agnes, o rugăciune închinată Maicii Domnului. Am mulţumit pentru masă, iar doamna ne-a sărutat părinteşte pe fiecare dintre noi... Am urcat în maşini, şi împreună cu Părintele François, am plecat în prima vizită făcută în regiune...

PROVENCE

28 de grade Celsius. Şoseaua şerpuieşte printre stâncile joase şi golaşe. În dreapta, la câţiva kilometri, impunător, se vede muntele Saint Victor de peste 1800 de metri. Soarele dogoreşte, nu este nici un nor şi nici o adiere de vânt. Doar curenţii de aer născuţi din goana maşinii...

Părintele François Faure povesteşte despre locurile care se derulau cu repeziciune prin faţa noastră. În acelaşi timp conduce atent maşina şi nu lasă niciodată să se întrevadă pe chipul său nemulţumirea sau neliniştea; ne povesteşte cum în urmă cu

doar câteva săptămâni un incendiu de proporții a devastat toată zona împădurită a versantului dinspre răsărit. Încă se mai văd trunchiurile copacilor doborâți de incediu.

Pentru cei ce locuiesc în Provence arșița și incendiile sunt probleme permanente. Temperaturile ridicate, în cea mai mare parte a anului, i-au determinat pe provensali să-și construiască locuințe din piatră și să văruiască tencuiala exterioară în culori cât mai deschise.

Provence: o regiune veche, plină de istorie, bogată și pitorească. Leagăn al limbii provensale, ea păstrează și astăzi numeroase edificii romane și vestigii de arhitectură veche. Cu o climă favorabilă culturii citricelor și viței de vie, Provence este renumită prin izvoarele și bazinele naturale extrem de bogate în pește. În același timp, bogația de izvoare termale și pitorescul locurilor i-au păstrat renumele neștirbit de-a lungul secolelor.

AIX EN PROVENCE

Cel mai important oraș din regiunea Provence este cel care îi și păstrează în mare parte numele, Aix en Provence. Situat aproape în inima regiunii, Aix en Provence este un centru important de cultură și istorie medievală. Denumirea orașului provine de la un guvernator roman pe nume Sextius care a sosit aici după cuceririle romane din sec I î. Hr. Impresionat de bogăția izvoarelor termale și de frumusețea acestor locuri, Sextius a ales regiunea ca reședință. Aix vine de la contragerea cuvintelor Aquae (apă) și Sextiae.

După secolul al XVII-lea orașul Provence cuprinde deja numeroase edificii în stil gotic flomboyant, un renumit muzeu de antichități, catedrala veche, din secolul al XII-lea, și numeroase alte edificii deosebite. Important centru universitar, Provence excelează în pleiada universităților franceze prin limbile clasice și științele istorice.

Pretutindeni în oraș se poate desluși amprenta pe care a lăsat-o timpul și gloria trecutului, în aspectul urban, în arhitectură, în limbă...

Zilele care au urmat au avut același curs minunat și liniștit. Dimineața ne trezeam din somn, ne pregăteam pentru drum și urcam în mașinile parcate în fața Căminelor Studențești din Aix en Provence. La marginea orașului, Părintele Faure și Doamna Agnes ne așteptau zâmbitori. Suntem invitați să luăm împreună micul dejun. În jur plutește parcă un abur fin de dragoste, și blândețe părintească... După rugăciunea de încheiere urmează sărutul pe frunte al Doamnei Agnes și călătoria prin Aix... Piețele orașului, regiunile învecinate, obiectivele turistice mai importante ne sunt prezentate de Părintele Faure care istorisește apoi, fără odihnă, despre spiritul francez, despre gali, despre romani, despre primii creștini care au trăit în aceste locuri. În tot ceea ce povestea simțeam bucuria de a putea mărturisi despre izvoarele curate ale credinței, despre mărturii legate strâns de aceste locuri... La prânz, din nou masa, la fel de bogată. Albume de fotografii, întâmplări și amintiri din România. Catherine și Marie-Elene ne-au povestit despre profesiile lor și mai ales despre momentul convertirii lor la Ortodoxie.

După mai mult de 15 ani de studiu, de lectură și de meditație, în ciuda credinței sale catolice și a familiei sale evlavioase, Părintele François a ales definitiv Ortodoxia. Fascinației Ortodoxiei nu i-a rezistat nici Doamna Agnes Faure care împreună cu

soţul ei a făcut acest pas hotărâtor. Chaterine, Francis şi Marie-Elene au ales singuri Ortodoxia, fără ca cineva să-i oblige în vreun fel.

SFÂNTA MARIA MAGDALENA

Suntem în a treia zi de la sosirea noastră în Aix en Provence. Părăsim oraşul şi ne îndreptăm pe o şosea naţională către Saint Maximos, un mic orăşel situat la 80 de km de Aix en Provence. Situat într-o zonă extrem de caldă, înconjurat pe largi întinderi de culturi de viţă de vie, Saint Maximos este inundat din toate părţile de mireasma de levănţică - cultivată aici de aproape toţi locuitorii.

În aceste locuri s-a stabilit una din marile sfinte ale Bisericii, împlinind marea lucrare a pocăinţei şi a sfintelor nevoinţe: Sf. Maria Magdalena. Astăzi, la aproape 2000 de ani de la aceste evenimente, micul orăşel Saint Maximos păstrează neştearsă amintirea sfintei şi toţi locuitorii lui pomenesc numele ei ca ocrotitoare şi mijlocitoare a lor înaintea lui Dumnezeu.

Locuitorii din Saint Maximos sărbătoresc în fiecare an, cu mult fast şi cântece provensale, pe ocrotitoarea lor şi pomenesc mereu faptul că ea a fost prima care l-a atins pe Hristos după Învierea Sa...

Intrăm în Saint Maximos. Peste tot turişti. Străduţe înguste, autoturisme şi biciclete. Găsim cu greu un spaţiu de parcare la umbră. O caracteristică a francezilor din Sud: toţi şoferii parchează maşinile la umbră, calculând din ochi traiectoria soarelui pe boltă în aşa fel încât maşina să rămână la umbră cât mai mult timp... Arşiţa miezului de vară, teribil de fierbinte aici în sud, îi face atât de precauţi...

Chiar în mijlocul oraşului, cu intrarea dând într-o piaţă strâmtă, se află o biserică destul de mare. Părintele François ne conduce spre intrare. Construită în întregime din piatră, în stil gotic flomboyant, datând din secolele XII-XIII, biserica adăposteşte Moaştele Sfintei Maria Magdalena...

Intrăm înăuntru cu sfială. Cât de minunat cinsteşte Dumnezeu pe cei ce-L iúbesc! Căci, iată, aproape de mileniul trei, creştinii pot vedea şi pot atinge cinstitele moaşte ale celor care au văzut pe Hristos, care L-au atins, care I-au vorbit... Sfinţii au îmblânzit veacurile şi trecerea nemiloasă a timpului, căci sunt mai presus de vreme şi dăinuiesc prin ea... Ei sunt cei ce au mărturisit pe Hristos prin viaţa lor iar acum mijlocesc înaintea lui Dumnezeu pentru noi. Prin ei, împreună cu ei, şi noi trăim arvuna Împărăţiei lui Dumnezeu, cea fără de sfârşit...

Fiecare dintre noi încearcă o bucurie deosebită, căci astăzi este ziua în care Biserica prăznuieşte pe Sfânta Maria Magdalena. Deşi încă nu este trecut de miezul zilei, incinta spaţioasă şi răcoroasă este aproape goală. Festivităţile de celebrare a Sfintei s-au terminat de mai bine de o oră, iar cei care fuseseră prezenţi s-au risipit între timp. Păstrăm tăcerea şi primim cu bucurie tainică prima clipă de linişte şi de răcoare după căldura şi oboseala din timpul călătoriei. Sf. Maria Magdalena a fost cea dintâi şi cea mai mare dintre toate ucenicele Domnului şi purtătoare de mir. S-a născut în Galileea, în cetatea Magdala, la hotarele Galileii cu Siria, de unde şi numele de Magdalena. Textele Noului Testament conţin câteva pasaje care fac referire directă la Sfânta Maria Magdalena. Ea a fost cea dintâi care a primit vestea de la înger cum că Hristos a înviat. Tradiţia mărturiseşte că după înălţarea la cer a Mântuitorului Sf. Maria Magdalena a propovăduit Evanghelia prin aceste locuri. După un timp s-a retras

într-un munte – astăzi apropiat orăşelului Saint Maximos - într-un loc arid unde se afla o peşteră. Peştera se poate vedea şi astăzi. În amintirea Sfintei Maria Magdalena, provensalii au denumit muntele "Sf. Peşteră".

Biserica Sfintei Maria Magdalena din Saint Maximos. În spatele grupului de pelerini se află Capul Sfintei, depus în faţa iconostasului

Pentru că se prăznuieşte Sfânta Maria Magdalena, potrivit tradiţiei, cinstitul ei cap a fost scos din criptă şi depus în faţa Altarului, încât cu uşurinţă, chiar de la intrare, oricine poate sesiza aceasta. Ne apropiem cu sfială şi ne închinăm pe rând, în tăcere. Urmează un moment în care nimănui nu-i vine să spună nimic. Gânduri către cei dragi de acasă, uimire pentru frumuseţea lucrării lui Dumnezeu în lume, minunata izbăvire şi răsplată a celor ce-L iubesc pe El... Părintele ne îndeamnă să cântăm un tropar. Ne consultăm în şoaptă. Pentru că nu ştim Troparul Sfintei Maria Magdalena, alegem troparul închinat cuvioaselor... Nu există o formă mai potrivită pentru exprimarea bucuriei şi admiraţiei pentru frumuseţea împreună-lucrării omului cu Dumnezeu decât cântarea...

Mirarea pentru nesfârşita iubire şi lucrare a lui Dumnezeu copleşeşte sufletul, iar prezenţa sfintei, admiraţia pentru biruinţa ei asupra răului fac inima neputincioasă. Începe deodată să bată cu mai multă putere... La sfârşit am simţit cum toată încordarea solemnă, mirarea şi nepriceperea mea s-au domolit în armoniile cântării tropăreşti...

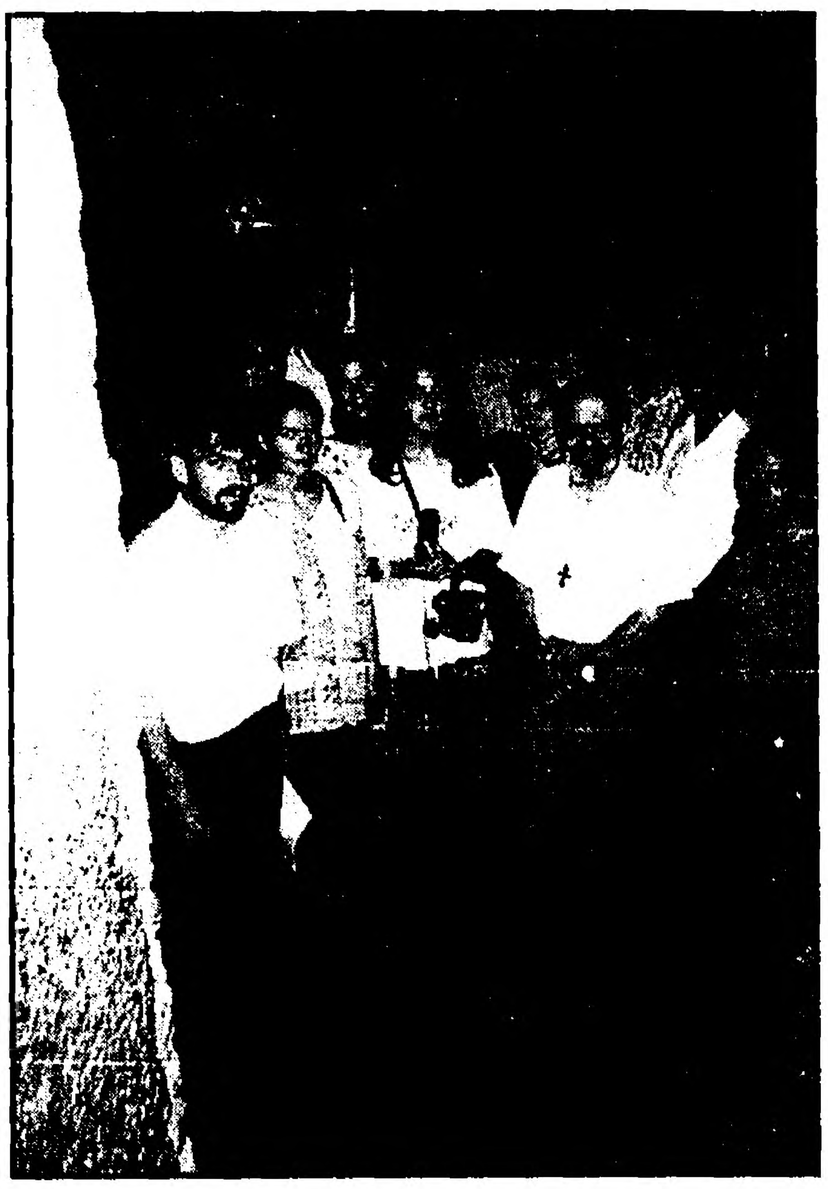
Părintele François ne adună printr-un semn discret şi începe să povestească...

Numele localităţii mărturiseşte o dată în plus despre legătura strânsă în care se află aceste locuri cu viaţa creştinilor din primele veacuri. Denumirea localităţii provine de la numele primului episcop al acestor locuri, Sfântul Maxim. El păstorea aici chiar în perioada în care Sfânta Maria Magdalena se nevoia în post şi rugăciune. Iar minunata rânduială dumnezeiască a făcut ca aceşti doi mari dascăli ai pocăinţei şi ai vieţii sfinte să se întâlnească. El a fost călăuzit de îngeri ca să ajungă a vedea pe Sfânta Maria Magdalena, pentru a o putea împărtăşi înainte de obştescul ei sfârşit. Moaştele Episcopului Maxim, după ce multă vreme au stat la Saint Maximos, au fost mutate ulterior în Catedrala din Aix en Provence.

Imediat după moartea Sfintei Maria Magdalena creştinii i-au luat trupul şi l-au depus chiar în locaşul lor de rugăciune. În timpul împăratului Constantin, în secolul IV, în semn de evlavie şi preţuire, creştinii i-au sculptat un sarcofag dintr-o marmură rară, adusă de la Marea Marmara, sarcofag care se află în prezent în criptă, la subsolul bisericii. Acestei perioade faste din istoria locurilor îi urmează invazia otomană care determină pe creştini să ascundă sfintele moaşte, motiv care a cauzat dispariţia lor pentru o perioadă mare de timp.

În secolul al XII-lea, Sfântul Louis, Arhiepiscop de Toulouse, nepotul regelui Louis al Franţei, a descoperit şi a pus la loc de cinste moaştele Sfintei Maria Magdalena.

Carol I începe construcţia actualei catedrale, în 1270. Lucrările continuă la scurt timp cu o serie de consolidări şi întăriri în structura de rezistenţă, fiind finalizate în 1404. În 1859, săpăturile de consolidare a catedralei au scos la iveală trei morminte goale, din care probabil primele două aparţineau Sfintei Maria Magdalena şi Episcopului Maxim.

Cripta bisericii din Saint Maximos unde se află sarcofagul din marmură de Marmara care a adăpostit trupul Sfintei Maria Magdalena

După aproape trei secole de la mutarea la Domnul a Sfintei Maria Magdalena şi a Sfântului Maxim, acest loc ocrotit de moaştele lor va fi binecuvântat de paşii unui alt mare trăitor şi ascet: Sfântul Ioan Casian. Pătruns de sfinţenia locurilor, ocrotit prin mijlocirea Sfintei Maria Magdalena şi a Sfântului Maxim, Sfântul Casian, în căutarea unui loc de isihie, alege să se stabilească aici, unde înfiinţează o aşezare monahală importantă, care va dăinui timp de opt secole. După această perioadă, comunitatea monastică a devenit dominicană, rămânând una din cele mai mari din sudul Franţei.

La instaurarea dominicanilor a fost introdusă şi compartimentarea bisericii în două încăperi: una destinată doar dominicanilor, cealaltă credincioşilor (Părintele ne indică cu mâna peretele despărţitor care separă transversal interiorul în două).

„Sfânta Liturghie se oficiază aici doar în zilele de duminică, pentru că cei din Saint Maximos, ca cea mai mare parte a provensalilor, în timpul săptămânii lucrează...

Tradiţia locală mărturiseşte despre prezenţa Sfântului Casian şi a Sf. Maria Magdalena. Părintele François repetă de nenumărate ori această afirmaţie. De câte ori vorbeşte faţa i se luminează, iar ochii îi strălucesc intens... La Saint Maximos locuitorii sunt "concetăţenii" sfinţilor - iar aceasta este o realitate indiscutabilă.

Istorisirea Părintelui François continuă...

Orga este extrem de veche. Prezenţa moaştelor Sfintei Maria Magdalena a adunat la Saint Maximos de-a lungul secolelor XVII şi XVIII numeroşi compozitori şi interpreţi organişti celebri. Mărimea orgii şi vechimea ei au îngreunat mult activitatea de restaurare desfăşurată în ultimii ani...

Privind dinspre axul median al naosului, deasupra Altarului, se poate vedea o frescă veche, de dimensiuni considerabile, reprezentând Sfânta Treime.

Tradiţia locului, potrivit menţiunilor scripturistice, vorbeşte despre episodul întâlnirii Sfintei Maria Magdalena cu Mântuitorul după Învierea Sa. Acest episod

inedit din viața Sf. Maria Magdalena este reprezentat în Catedrală printr-o icoană intitulată "Noli me tangere". Scena surprinde momentul în care Sf. Maria Magdalena atinge pe Hristos Cel înviat în timp ce Mântuitorul o oprește să facă aceasta. Tradiția spune că locul acela al mâinii Mariei cu care ea L-a atins atunci pe Hristos a rămas plinit cu carne. Această părticică din trupul Sf. Maria Magdalena se păstrează separat de restul trupului într-un loc special.

Părintele continuă să povestească în şoaptă... La insistențele raționaliștilor, în plină revoluție franceză, părticica a fost separată de restul moaştelor Sfintei Maria Magdalena. Trebuia, susțineau ei, ca această părticică din mâna Sfintei Maria Magdalena să fie expusă, pentru toți cei care nu puteau crede fără să se convingă prin proprii lor ochi...

Părintele François ne adună prin acelaşi semn discret. Ne îndreptăm spre partea din dreapta a Altarului: coborâm un şir de trepte largi, puternic luminate. După câțiva paşi pătrundem în cripta subterană.

Mult mai puțin luminată, cripta - datată din secolul trei - este în întregime din piatră şi a fost descoperită la săpăturile făcute pentru construirea catedralei, pe la începutul secolului al XIII-lea.

Părintele subliniază în şoaptă, cu o mare bucurie: această încăpere este cel mai vechi loc de rugăciune cunoscut astăzi în Provence. Potrivit tradiției, Episcopul de Aix en Provence, Sfântul Maxim, se retrăgea aici pentru rugăciune şi meditație. Puțin după moartea episcopului, încăperea a devenit criptă, aici fiind depuse trupul Sfintei Maria Magdalena şi cel al Sfântului Maxim.

Sarcofagul Sfintei Maria Magdalena este tăiat în marmură extrem de rară, adusă din Marea Marmara. Istoricii spun că se cunosc foarte puține sarcofage din această marmură specială şi greu de procurat. Dintre acestea câteva se află la Roma.

Sarcofagul nu depăşeşte doi metri lungime, iar pe pereții din interior şi din exterior există nenumărate inscripții. În dreapta, una dintre ele Îl reprezintă pe Mântuitorul în chip de delfin, simbolizând prietenia lui Dumnezeu cu oamenii. În stânga este reprezentat cu deosebită expresivitate Sfântul Apostol Petru, în dreptul căruia este gravat un cocoş, amintind episodul din Evanghelie. Părintele Faure ne spune că aceste simboluri sunt întâlnite, între altele, şi la biserica "Sf. Sofia" din Constantinopol. Prezența lor aici, la aproape 4000 de kilometri distanță, dovedesc că această regiune, Provence, a fost scăldată în izvoarele curate ale credinței apostolice din cele mai vechi timpuri.

În timpul Revoluției Franceze, Provence, cunoscută pentru nenumăratele comunități de creştini cu viață deosebită, a fost ținta multor atacuri din partea unor dușmani ai Bisericii. Atacurile lor au lovit şi în aceste capodopere spirituale şi de artă care erau adăpostite aici. Pe latura principală a sarcofagului încă mai sunt vizibile câteva din aceste urme născute din ură şi înstrăinare; şanțuri adânci şi groase în corpul de împletituri subțiri şi armonioase ale gravurii.

Pe peretele din mijloc al încăperii de la subsol, săpată în piatră, se află o nişă masivă în care sunt depuse pe un suport mare restul moaştelor Sfintei Maria Magdalena şi părticica plinită încă cu carne, desprinsă şi acum din trupul ei şi aşezată separat pe un alt suport de sticlă. De o parte şi de alta a nişei, gravate direct pe piatra zidului, se află două scene: una reprezentându-l pe Sf. Prooroc Daniel în groapa cu lei, iar cealaltă pe Sf. Maria Magdalena.

După fiecare sărbătoare a Sfintei Maria Magdalena, cinstitul ei cap este adus înapoi în criptă, unde rămâne împreună cu celelalte moaşte pentru tot restul anului.

Părintele François ne semnalează tuturor o curiozitate: de jur împrejur pereții de piatră sunt înnegriți şi întunecați. Atât zidurile cât şi toți pilonii interiori ai bisericii

sunt înnegriţi cu toţii până la aceeaşi înălţime. Cercetătorii spun că nu au găsit explicaţii pentru acest fenomen, cu toate că a fost studiat în amănunt. Nu este vorba de umiditate. nici de poluare şi nici de eroziunea pietrei.

Biserica este destul de mare. În pereţii laterali sunt săpate câte o absidă mare şi 4 abside mici, bogat pictate şi ornamentate. Vizităm câteva dintre acestea.

În stânga, în absida mare a bisericii, este un mic Altar care are în centru o icoană de dimensiuni impresionante. În ea este reprezentată întâlnirea Sfintei Maria Magdalena cu Sfântul Maxim. Locul unde aceştia s-au întâlnit este marcat cu un pilon care să amintească tuturor credincioşilor lucrarea minunată a lui Dumnezeu şi purtarea de grijă a Sa pentru fiecare drept al Său. Acest loc poartă în tradiţie denumirea de Sfântul Pilon.

Tot într-o absidă din stânga a bisericii se află o altă icoană mare reprezentând pe Sfânta Maria Magdalena cuprinzând picioarele Mântuitorului răstignit, amintind episodul din Evanghelie.

Tot în dreapta se află şi un amvon spre care urcă o scară spiralată, din lemn, sculptată în întregime cu scene din Sfânta Evanghelie: Mântuitorul scoţând 7 demoni dintr-o femeie (Sfânta Maria Magdalena), Răstignirea Mântuitorului, Învierea lui Lazăr. Capetele acestei scări masive din lemn sunt străjuite de 4 basoreliefuri reprezentând un înger, un vultur, un taur şi un leu; sunt simbolurile celor patru evanghelişti. Îngerul îl reprezintă pe Sfântul Evanghelist Matei, pentru că tradiţia mărturiseşte că un înger i-a dictat acestuia Sfânta Evanghelie pe care a scris-o. Vulturul îl reprezintă pe Sfântul Evanghelist Ioan, pentru că acesta a avut o teologie duhovnicească, înaltă şi plină de acurateţe, asemenea vulturilor. Taurul simbolizează pe Sfântul Luca, iar leul îl reprezintă pe Sfântul Evanghelist Marcu.

Părintele François ne spune că pe lângă această catedrală care adăposteşte cea mai mare parte a moaştelor Sfintei Maria Magdalena mai există o alta, tot cu hramul "Sf. Maria Magdalena", urmare a evlaviei pe care creştinii din sudul Franţei o au pentru Sfintei Maria Magdalena.

Sfânta Maria Magdalena a avut un rol considerabil în ocrotirea şi intensificarea vieţii comunităţii creştine din această regiune. În secolul al XIX-lea pe aceste locuri se afla o puternică comunitate creştină şi o impresionantă comunitate monastică care număra peste 2000 de călugări dominicani.

Moaştele Sfintei Maria Magdalena au determinat pe creştinii din toată lumea să considere acest loc ca al treilea mare loc de pelerinaj din lume.

Ne îndreptăm spre ieşire. Ne închinăm în tăcere şi, pe rând, ieşim. Afară este la fel de cald. S-a schimbat însă ceva: este mai multă pace în fiecare dintre noi.

În faţa bisericii, mare cât un stat de om, pe un soclu şlefuit, bustul poetului Frederic Mistral (1830-1914), cel care prin poezia lui, scrisă în provensală, a redescoperit frumuseţea şi bogăţia acestei limbi, făcând-o cunoscută lumii întregi.

*

Drumul de întoarcere îl facem pe un alt traseu. După Saint Maximos, urmăm şoseaua naţională care duce către lacul "Sfânta Cruce". Părintele François ne spune că în această regiune localităţile din drum au toate denumiri sfinte. Izvoarele creştinătăţii şi-au lăsat şi aici amprenta. Cineva dintre noi face o comparaţie cu Moldova noastră, o regiune în care aproape totul îţi aminteşte de viaţa evlavioasă a creştinilor de ieri şi de azi...

Pe malul lacului "Sfânta Cruce" există o staţiune care poartă acelaşi nume. Vegetaţie multă, pentru că suntem în preajma munţilor şi este o climă extrem de caldă. Şoseaua

face serpentine moi, ocolind blocuri mari de piatră. Munții nu sunt foarte înalți și nu există aproape nicăieri loc ferit de soare.

În drum spre casă ne mai oprim la Riez pentru a vedea un baptisteriu vechi din secolul IV sau V. Orașul este extrem de vechi, existând aici numeroase vestigii din timpul imperiului roman. Câteva coloane sunt marcate cu indicatoare, chiar pe șoseaua națională. La fel și baptisteriul. Impresia generală este aceea a unui muzeu în aer liber, cu vestigii extrem de vechi care sunt așezate chiar în centrul orașului.

La 30 de km de Aix en Provence, pe șoseaua națională care unește Riez cu Aix, se află o biserică "Saint Michel", pe malul Durance, în dreptul unui pod numit Pont de Mirabeaux. Părintele François ne spune că undeva la numai 50 de km de aici se află o altă mănăstire ortodoxă cu 10 viețuitori.

Ne întoarcem înapoi în Aix, la căminul studențesc, păstrând vii în minte impresiile acestei călătorii. Părintele François Faure ne-a mai găzduit două zile, timp în care am făcut împreună cu el, cu doamna și cu fetele o călătorie la Marsilia. Drumul a fost foarte scurt, nu mai mult de o oră de mers cu autoturismul pe o autostradă care unea direct cele două orașe.

MARSILIA

Căldură toridă. Peste 30 de grade. Multe străduțe înguste, multe autovehicule mari și mici, lume multă și grăbită.

Grupul de studenți ASCOR la Marsilia, în apropierea bisericii Saint Victor. În centru Părintele François Faure

Principalul port al Franței la Marea Mediterană, important centru economic și turistic. Marsilia adăpostește și astăzi importante vestigii romane, biserici vechi, din secolele al XII-lea și al XIII-lea. Întemeiată în secolul VI î. Hr., Marsilia a fost pentru mult timp colonie grecească (purtând denumirea de Massalia), important centru cultural și economic, care concura pe atunci vestita Cartagina. În 49 î. Hr. intră sub stăpânire romană, iar în secolul VI d. Hr. este alipită statului franc, pentru ca în 1481, împreună cu întreaga regiune Provence, să intre în stăpânirea regelui Franței.

Parcăm maşinile undeva la umbră. Nu ne mai miră faptul că cele mai bune locuri cu umbră sunt ocupate deja; practica din Provence este binecunoscută şi comună aici.

SFÂNTUL IOAN CASIAN

Foarte aproape de portul vechi al oraşului, pe o colină fortificată, se află L` Abbaye Saint-Victor, al cărei fondator a fost Sfântul Ioan Casian Dobrogeanul. De acest loc se leagă, aşa cum povestesc legendele locului, întâlnirea a trei oameni cu destine speciale în istoria Bisericii primelor veacuri: Episcopul de Aix en Provence (pe care tradiţia locală îl confundă cu Sfântul Lazăr pe care Mântuitorul l-a înviat a patra zi din morţi), Proculus, un episcop al Marsiliei (380-430) şi Sfântul Ioan Casian.

În drum spre intrarea în biserică, Părintele Faure ne spune cu tristeţe în glas că francezii care locuiesc în Aix en Provence - Côte d`Azur nu cunosc aproape nimic despre istoria acestor locuri şi acestor nume.

Expresia de pe chipul Părintelui s-a schimbat cu repeziciune. A devenit dintr-o dată tăcut şi meditativ. Am înţeles că această atitudine pe care francezii o au despre valorile inestimabile ale credinţei creştine îl întristează. Tot drumul ne-a vorbit despre bogăţia acestor locuri.

Printre creştinii răsăritului este aproape încetăţenită ideea potrivit căreia aceste zone din mijlocul Europei occidentale nu pot avea rezonanţe în spiritualitatea creştină. Secularizarea zilelor noastre a confiscat, pe nedrept am putea spune, întreaga imagine a Apusului, încât pentru creştinii evlavioşi dar necunoscători ai istoriei Bisericii primare aceste locuri sunt aproape lipsite de sfinţenie... Nu este aşa, iar părintele Faure, inimos şi sensibil a reuşit să ne convingă de acest lucru...

Păşim înăuntru sfioşi. Mănăstirea Saint Victor este acum o construcţie robustă, încăpătoare şi răcoroasă. Construcţia ei, orientată spre răsărit, a fost refăcută ultima dată cu puţin după anul 1200. Ea reprezintă una dintre cele mai vechi construcţii (unicat în Marsilia), în stil flamboyant.

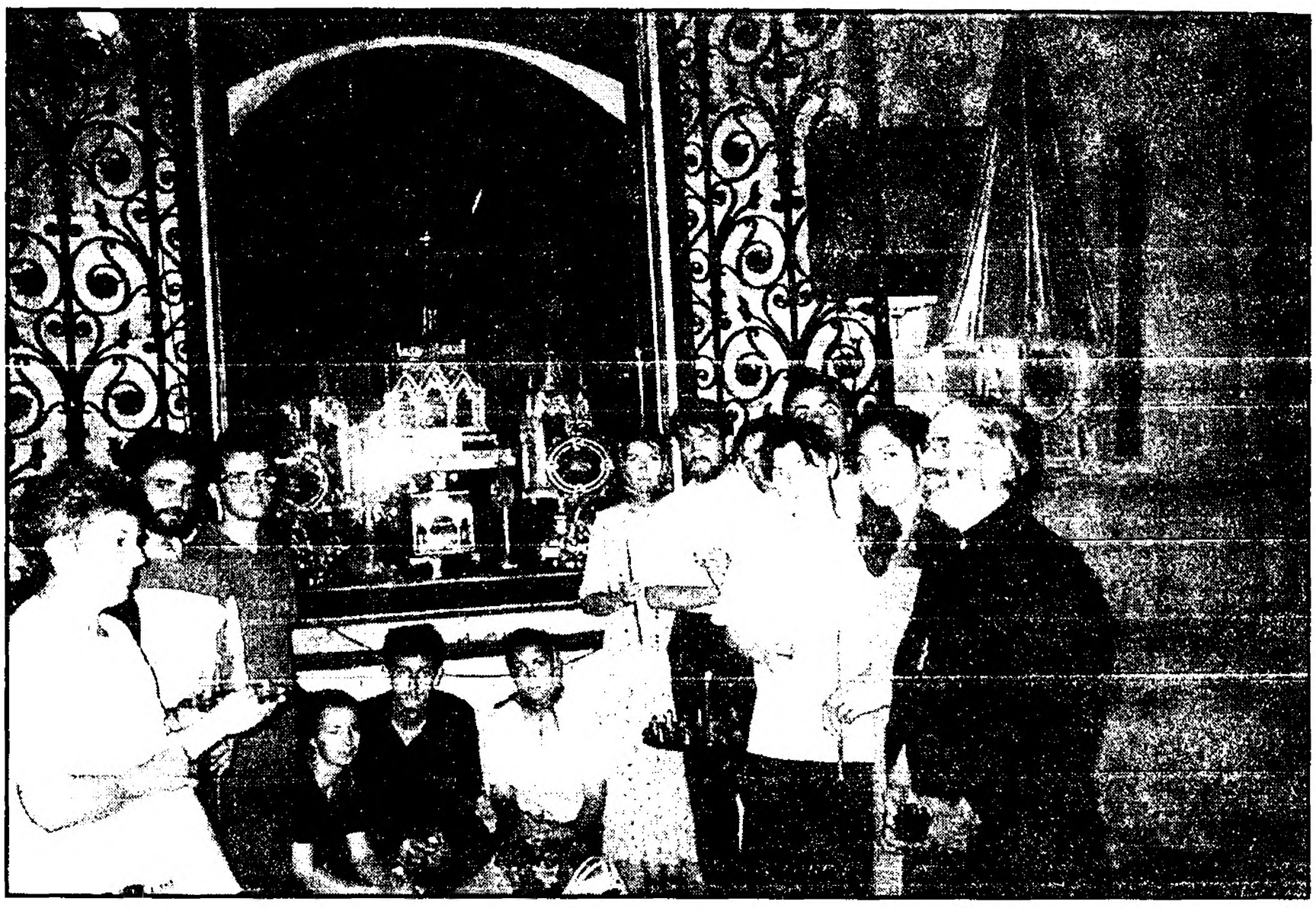
La intrare ne-a întâmpinat muzica atât de cunoscută a corului de călugări de la mănăstirea Simonos Petra din Athos. Destul de curios într-o mănăstire Catolică, dar oricum îmbucurător. Prezenţa moaştelor Sfântului Casian, un mare sfânt al Răsăritului, şi-a pus amprenta şi asupra muzicii care însoţeşte pelerinii doritori să viziteze aceste locuri!

Interiorul este luminat discret. Este ora 9.30 şi biserica este goală, iar asta chiar în ziua de sărbătorire după calendarul locului a Sfântului Casian. Asta adevereşte o dată în plus nemulţumirea Părintelui François. Lumea nu ştie aproape nimic despre viaţa sfântului, despre sărbătoarea lui.

Slujba de dimineaţă deja s-a terminat. Ea a fost oficiată de câţiva călugări benedictini care se mai află încă aici. La slujbele din timpul săptămânii francezii nu iau parte decât în număr mic pentru că lucrează. Părintele François ne spune că în zilele noastre această biserică găzduieşte importante concerte de muzică corală bizantină şi gregoriană. Credincioşii participă în timpul săptămânii doar la manifestările care se au loc după-amiaza, iar la slujbele religioase merg în special duminica.

Pătrundem mai adânc în incintă. Spre altar, în stânga şi în dreapta, în absidele mari ale bisericii există două relicvare mari. Pentru că astăzi este sărbătoare, ele sunt deschise, protejate doar de o fereastră de sticlă. Aşezate pe un suport acoperit cu catifea roşie purpurie mai multe părticele de sfinte moaşte, între care se distinge un cap aproape intreg. În dreptul lui, pe o bucată de carton decupată drept şi roasă de vreme stă scris

cu litere mari: SANCTI CASSIANI ABBATIS iar mai jos, cu litere mai mici, în franceză: *Saint Jean Cassien, Fondateur de ce monastère en 415.*

Relievarul din imagine adăpostește moaștele Sfântului Ioan Casian

Ne oprim şi rămânem tăcuți câteva minute bune. Apoi pe rând fiecare face câteva închinăciuni pomenind şi pe cei dragi de acasă.

Născut în jurul anului 360, într-o localitate care astăzi îi poartă numele, aflată azi în județul Constanța, Ioan Casian a primit o educație aleasă în unul din centrele de pe țărmul apusean al Pontului Euxin. Se pare că a intrat de tânăr într-o mănăstire din această regiune. Dornic să cunoască Locurile Sfinte a plecat împreună cu sora sa şi cu un prieten, Gherman, în jurul anului 380, spre Palestina, unde a stat vreo cinci ani la o mănăstire, în apropiere de Betleem. După ce a petrecut mai mulți ani în aşezările ascetice ale Egiptului, Sfântul Ioan Casian a venit, către anul 400, la Constantinopol unde a fost hirotonit diacon de către Sfântul Ioan Gură de Aur. A rămas în preajma acestuia până la anul 404, după care a mers la Roma ca să apere cauza Sfântului Ioan Gură de Aur înaintea Papei Inocențiu I. Aici la Roma a fost hirotonit preot. De acolo pleacă către anul 415 şi se stabileşte aici, la Marsilia, unde întemeiază două mănăstiri, una de călugări şi alta de maici după modelul celor răsăritene. A murit către anul 435, fiind venerat ca sfânt încă de la început în Marsilia.

Părintele Faure ne povesteşte în şoaptă că pentru creştinii evlavioşi acesta este un loc de pelerinaj deosebit de prețios. Cei care i-au pictat chipul în icoane vin şi se închină moaştelor Sfântului pentru a primi ajutorul lui. Părintele Faure ne invită să cântăm un tropar. Cântăm troparul cuvioşilor: *"Întru tine părinte cu osârdie s-a mântuit cel după chip..."*.

Părintele este foarte mulțumit de cântarea noastră. După ce sfârşim troparul, încet, aproape şoptit, părintele Faure împreună cu soția lui care ne însoțea, a cântat troparul Sfântului Casian, în franceză. Trăim cu emoție un moment deosebit, căci iată, credincioşi francezi se roagă unui sfânt român.

În timpul anului capul Sfântului Casian este depus în subsolul bisericii mari, acolo unde se află şi trupul, pe sfânta Masă a vechii biserici. O vom vedea imediat ce vom coborî la subsol.

În partea dreaptă, simetric amplasat față de relicvariul Sfântului Ioan Casian, un alt relicvariu care este de asemenea protejat de o fereastră de sticlă. În interior, pe un suport învelșmântat în aceeași catifea roșie, moaștele Sfântului Victor, soldat martirizat aici în vremea lui Diocleţian. Pe un carton similar stă scris cu litere mari: S. VICTORIS MART. MASSILIEN, iar în franceză, cu litere mai mici: *Saint Victor et ses compagnons, martyrs en 304*. Alături de acesta, în biserică mai sunt moaștele a doi sfinți martiri, din aceeași perioadă, ale căror nume nu sunt cunoscute. Trupurile lor se află la subsolul bisericii mari, în capela veche, aproape de moaștele Sfântul Casian.

Coborâm la subsol pentru a vedea biserica veche. După un șir de trepte strâmte, săpate adânc în piatră, care șerpuiesc abrupt în jos ajungem în incinta bisericii vechi. Pătrundem printr-un hol răcoros, cu tavanul boltit, luminat discret... Construcția este destul de mare pentru un edificiu subteran dar în lungime nu depășește treizeci de pași. Pronaosul și naosul nu se disting. Există de fapt un singur hol lung cu numeroase ieșiri laterale care conduc în tot atâtea încăperi.

Obișnuiți să vedem biserici care sunt dispuse axial, în care Altarul, naosul și pronaosul sunt dispuse una în prelungirea alteia, aici suntem surprinși să vedem că altarul bisericii din subteran era mult în dreapta naosului. Altarul nu este chiar în față ci puțin în dreapta. Pereții din piatră roasă de vreme mai păstrează pe alocuri porțiuni dintr-o frescă veche. Spațiul, deși e larg, păstrează o intimitate deosebită și asta poate pentru că nicăieri aici, în subterana bisericii mari, plafonul nu este prea înalt.

Mult mai mică și în întregime din piatră, această biserică veche poartă din plin amprenta primelor secole creștine. Biserica mare, din care am coborât, se sprijină de fapt pe zidurile groase din subteran.

În stânga, aproape de peretele opus intrării, se află sicriul unde sunt depuse moaștele Sfântului Ioan Casian - servind ca Sfântă Masă pentru unicul Altar al bisericii din subteran. Locul este împrejmuit cu lanțuri ornamentale. Jos, lângă Sfânta Masă, se află locul unde au fost descoperite celelalte două trupuri ale sfinților martiri - Sfântul Victor și Sfântul necunoscut. Pe unul din pereții laterali, o fotografie destul de mare arată felul în care erau îngropate trupurile la ultima lor descoperire.

Lăcașul din subteran are în centru mormântul Sfântului Casian

Părintele François ne vorbeşte despre o tradiţie locală potrivit căreia în acest loc vin tinerii care doresc să se căsătorească şi depun flori chiar în ziua nunţii. Tradiţia aceasta vine de departe şi se păstrează până astăzi.

Călcăm podeaua din piatră a acestei vechi biserici, pe locul unde un cuvios român, ucenic apropiat şi apoi hirotonit diacon de către Sf. Ioan Gură de Aur, îşi purta paşii în urmă cu mai bine de 1500 de ani, venind să împlinească pravila mănăstirii.

Tradiţia spune că în acest loc a fost în trecut o carieră de piatră din care Sfântul Lazăr, cel înviat din morţi de către Mântuitorul, a luat piatra pentru a zidi această biserică veche. Afară de pereţii groşi, de piatră, astăzi se mai pot distinge pe alocuri unele portiuni din pictură.

În peretele din dreapta al Bisericii din subteran, aproape de Sfânta Masă, Părintele Faure ne arată o intrare extrem de îngustă, tăiată neuniform în perete. Dincolo de ea, în întuneric, câteva trepte, de data aceasta cu mult mai înguste, coboară abrupt şi sfârşesc într-un loc răcoros dezvăluit de un fir subţire de lumină. Săpat în piatră şi scufundat într-o penumbră intimă se află un mic altar de rugăciune. Extrem de strâmt, amintind de catacombele primelor secole ale creştinismului, corpul micului altar de rugăciune, săpat grosier în piatră, este de fapt o singură încăpere joasă, ovală şi îngustă. Un loc de închinăciune smerit, lipsit cu totul de orice confort. Înăuntru încap cu greu 10 oameni. Se mai poate distinge cu uşurinţă masa Sfântului Altar, tăiată direct în podea, din acelaşi bloc de piatră ca şi restul pereţilor. Nu există strane sau altceva asemănător în care cei care ar fi luat parte la slujbă să se odihnească. În aceeaşi încăpere se află un mic sarcofag din piatră, care, aşa cum ne spune părintele François, aparţine, potrivit tradiţiei, unui copil creştin care a trăit în secolul IV sau V.

Aceasta este prima biserică dintre toate cele văzute până acum în acest complex, iar părintele François subliniază că ne aflăm în cea mai veche criptă din Europa... Pe tavanul acesteia, un splendid monogram al lui Hristos. Potrivit tradiţiei, în acest loc Sfântul Ioan Casian oficia Sfânta Liturghie.

În mijlocul micului aşezământ, pornind din podea şi până în tavan, se află o coloană de piatră sculptată stângaci, de asemenea foarte veche. Părintele François ne atenţionează că pe ea este reprezentat Părintele ceresc şi şarpele din rai, amintind episodul din Sfânta Scriptură... În dreapta, la mijlocul distanţei dintre Altar şi intrare, un jilţ sculptat, în întregime din piatră. Potrivit mărturiilor, în acesta stătea episcopul Maxim, prieten al Sfântului Casian, cel care la momentul chemării Domnului a împărtăşit-o pe Sfânta Maria Magdalena, înainte de obştescul ei sfârşit. În rest, în acest locaş strâmt, nimic afară de piatră.

Împreună, cele trei biserici pun în valoare diferite stiluri de construcţie din epoci îndepărtate. Se poate vedea cu uşurinţă aceasta. Odată cu extinderea bisericilor, stilul construcţiei a devenit mai sigur, mai precis, zidurile mai drepte, liniile mai ferme.

Vizităm pe rând mica bisericuţă. Intrăm şi privim atent toate câte se află înăuntru. Aş vrea să mă rog dar la fel de mult aş vrea să privesc cu luare aminte la aceste locuri. Locurile aceasta arată câtă grijă şi câtă osteneală au arătat sfinţii atunci când au ales rugăciunea ca mod de a fi. Statornicia în lucrare a sfinţilor a fost cea care a tăiat în piatră, zi după zi, această biserică. Cât de puţine sunt lucrurile de care au avut nevoie cei ce s-au nevoit aici ca să se poată mântui!...

În vremea Sfântului Casian a existat aici un puternic curent de viaţă monahală. La invazia arabilor care a avut loc mai târziu au fost găsiţi peste 2000 de vieţuitori.

Urcăm pe scara strâmtă şi revenim în bisericuţa din subsol.

În partea opusă Sfintei Mese există un mic Altar care se numeşte Altarul "Sfintei Cruci". În acest loc, până nu demult, a stat la loc de cinste crucea pe care a fost răstignit Sfântul Apostol Andrei.

În 1980, în timp ce se afla într-o călătorie la Marsilia, Mitropolitul Nicodimos de Patras a vizitat Mănăstirea "Saint Victor" şi a văzut crucea Sfântului Apostol Andrei. Ştiind că locul de martiraj al Sfântului Apostol Andrei a fost în Patras, şi voind să aducă crucea înapoi, a purtat o lungă discuţie cu Episcopul locului. Prin bunăvoinţa acestuia, Crucea Sfântului Apostol Andrei s-a întors în Grecia, transportată de un vapor construit special pentru aceasta. Mitropolitul Nicodimos a adus în Patras Crucea pe care a fost răstignit Sfântul Apostol Andrei. În locul ei, în biserică se află o icoană a Sfântului Apostol Andrei pe care Mitropolitul Nicodimos a dăruit-o în semn de recunoştinţă episcopului de Marsilia. Celelalte camere din pereţii laterali ai naosului adăpostesc numeroase moaşte şi obiecte de cult care au fost folosite în aceste trei biserici...

Mai facem un tur în interiorul bisericii mari şi ieşim... Căldura de afară ne învăluie... Cu atâtea subiecte de meditaţie, nimeni nu mai simte nevoia să spună ceva... Într-un târziu, Părintele François ne cheamă la maşini...

BUN RĂMAS

Spre seară ne strângem la cină. Părintele François, în capul mesei, ca un părinte între fii, iar Doamna Agnes la fel ca la început, atentă cu fiecare dintre noi, servindu-ne în tăcere, întrebându-ne din când în când dacă mai dorim câte ceva... Ultima cină în casa acestui Părinte minunat. Mâine ne aşteaptă, chiar de dimineaţă, lungul drum către casă. Părintele François continuă să povestească cu plăcere câteva amintiri din România. La un moment dat ne-a arătat chiar fotografii făcute la o întâlnire cu Înalt Prea Sfinţitul Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei.

Călătoriile pe care le-am făcut în ultima vreme ne-au apropiat foarte mult. Cântările religioase, rugăciunile făcute împreună, dialogul sincer şi bucuria permanentă care ne-a însoţit ne-au ajutat să ne simţim cu adevărat o familie. De aceea, momentele pe care le petrecem la masă, mai ales seara, după binecuvântata osteneală a pelerinajului, sunt pătrunse de o tainică bucurie.

Fără să vrem facem o evaluare sentimentală a întregii şederi la Aix en Provence... Peste tot aceeaşi uimire: moaştele unor mari sfinţi şi locuri sfinte în mijlocul unor metropole occidentale, clipe de linişte şi de familiaritate, asemănătoare celor de acasă, trăite la mare distanţă de ţară, prietenia sinceră a unor oameni care la început ne erau necunoscuţi şi grija lor pentru ca bucuria acestor zile petrecute împreună să fie pentru noi deplină... Astfel, un ţăram îndepărtat, cu oameni necunoscuţi poate să devină cald şi primitor, asemeni propriei case, prin prezenţa lucrătoare a iubirii lui Dumnezeu, prin sfinţii Lui, prin bisericile Lui, prin credincioşii Lui...

Drumul de întoarcere acasă a fost plin de bucuria şi dorul revederii celor dragi şi de recunoştinţa pe care fiecare în felul său o purta pentru cei care au făcut posibilă această minunată călătorie: Părintele François, Agnes, Catherine, Marie-Elene, Marian...

Puţine lucruri în lumea aceasta rezistă trecerii timpului; dragostea între creştini este cu siguranţă unul dintre ele...

Însemnări

REGENERAREA MISIUNII CREŞTINE ÎN NOUL CONTEXT URBAN DIN ROMÂNIA

Între 4 - 6 mai 1998, Patriarhia Română, prin Sectorul "Biserica şi Societatea", împreună cu Consiliul Mondial al Bisericilor, Departamentul Misiune şi Evanghelizare - Misiune urbană, din Geneva, au organizat la Bucureşti un Seminar cu tema "**Regenerarea misiunii în noul context urban din România**".

La Seminar au participat peste 60 de delegaţi, ierarhi, preoţi şi mireni, reprezentanţi ai eparhiilor din cuprinsul Patriarhiei Române, ai Consiliului Mondial al Bisericilor, "Mission Populaire" din Paris, profesori ai Facultăţilor de Teologie din ţară, reprezentanţi ai asociaţiilor ortodoxe de femei, tineret, ai aşezămintelor bisericeşti de caritate etc. De asemenea, au luat parte reprezentanţi ai Bisericii Armene din România, Bisericii Romano Catolice şi Bisericii Reformate din Bucureşti, precum şi ai Asociaţiei Ecumenice a Bisericilor din România - AIDRom.

Lucrările Seminarului, desfăşurate în aula Palatului Patriarhiei, s-au deschis în prezenţa Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române care, adresându-se participanţilor, a subliniat necesitatea ca astăzi "tot clerul şi poporul" să dea mărturie despre Evanghelia lui Hristos, Cel care este viaţa şi lumina lumii.

Tema Seminarului a fost examinată în şedinţe plenare şi grupuri de lucru sub trei aspecte: misiunea în contextul parohial urban actual; misiunea în contextul urban extraparohial; dimensiunea filantropică şi socială a misiunii Bisericii în oraşele ţării.

Importanţa particulară a temei "Regenerarea misiunii urbane în noul context din România", căreia îi este consacrat acest Seminar, este dată de faptul că se concentrează asupra celei mai importante funcţii a Bisericii: misiunea. Misiunea este un imperativ evanghelic şi o chemare sacră a Bisericii şi constituie responsabilitatea comună a întregului popor al lui Dumnezeu, cler şi credincioşi.

În dezbaterea temei, Seminarul şi-a propus să nu rămână cantonat în trecut, ci să se concentreze asupra prezentului şi viitorului, iar locul declaraţiilor laudative, autosuficiente, să-l ia analiza critică a contextului misionar actual în care Biserica îşi desfăşoară misiunea, identificând şi propunând soluţii practice la problemele reale şi concrete cu care se confruntă astăzi în misiunea sa.

Societatea românească, deşi încă la scară mică, este afectată de aceleaşi tendinţe şi fenomene prezente la nivel european: secularizarea, prozelitismul sectar, sincretismul religios, tendinţa de polarizare a societăţii în foarte bogaţi şi foarte săraci, înmulţirea formelor de umilire a demnităţii umane (violenţa, obsesia plăcerii, criza morală), globalizarea şi cosmopolizarea, deopotrivă cu manifestarea unor tendinţe naţionaliste şi tensiuni interetnice şi interconfesionale. Valori specifice postmodernismului uitind să înlocuiască valorile tradiţionale. Faţă de această situaţie deosebit de provocatoare

care compune contextul misionar actual atât de complex, Biserica este chemată să-şi afirme mai pregnant funcţia sa soteriologică, să discearnă, să clarifice şi să realizeze o lucrare misionară înţeleaptă şi mântuitoare pentru credincioşii săi.

Plecând de la analiza activităţii pastoral-misionare din ultimul deceniu şi în continuarea Seminarului de la Braşov (28 - 31 noiembrie 1996), Seminarul de la Bucureşti a adus, **la nivel teoretic**, noi clarificări în vocabularul teologic misionar şi a evidenţiat, **în sfera activităţii practice**, noi repere şi priorităţi în misiunea de azi într-un context parohial urban.

Este o realitate cunoscută că sub dictatura comunistă atee misiunea Bisericii a fost asimilată în mod simplist şi simplificator cu "propaganda religioasă", iar misiologia, ca disciplină, a fost nevoită să intre în componenţa altor discipline teologice pentru a supravieţui. Cu Biserica însăşi s-a petrecut un fenomen de *adaptare* la ordinea existentă. Şcoala, armata, spitalele, orfelinatele, casele de bătrâni, penitenciarele au fost preluate în exclusivitate de stat, înlăturându-se orice activitate religioasă legală în spaţiul acestora. Astfel, s-a produs o diminuare păgubitoare în lucrarea pastoral-misionară tradiţională a Bisericii, cu consecinţe pe care le-am trăit şi pe care astăzi suntem în măsură să le evaluăm. În această situaţie, se impune ca *misiunea*, vocaţie şi imperativ al întregii Biserici, să-şi redobândească înţelesul ei teologic pastoral autentic, iar misiologia să-şi reia locul ce i se cuvine între celelalte discipline teologice.

În acelaşi timp, trebuie precizat clar că, în ciuda restricţiilor impuse şi a ostilităţilor păgubitoare sub care Biserica a fost constrânsă să lucreze în anii de dictatură atee, o anumită lucrare misionară s-a menţinut la nivel pastoral parohial. Susţinută de şcolile teologice şi de publicaţiile religioase, suportul acesteia l-a constituit cultul divin: Sfânta Liturghie, predica, laudele bisericeşti, Sfintele Taine şi ierurgiile. *Această **misiune sub cruce** a Bisericii a constituit una din formele de rezistenţă creştină la nivel naţional.*

În noua situaţie de după 1989, misiunea Bisericii se desfăşoară în libertate. Dacă **misiunea sub cruce** a fost mult limitată atât în motivaţiile şi extensiunea ei, cât şi în modalităţile de realizare, **misiunea în libertate a Bisericii** aduce noi energii în câmpul său misionar şi o mare lărgire a acestora. La **nivelul reflecţiei teologice** există astăzi o literatură teologică ortodoxă tot mai bogată şi dinamică care vine şi din alte medii decât cel al şcolilor teologice şi care nu poate fi ignorată în câmpul lucrării misionare.

La nivelul persoanelor şi instituţiilor angajate în lucrarea misionară, alături de consiliile şi comitetele parohiale, acum sunt activate grupuri de voluntari, asociaţii ortodoxe de femei, de tineret (elevi, studenţi), organizaţii religioase şi grupuri cu misiuni speciale. Cât priveşte **câmpul lucrării misionare** a Bisericii, acesta s-a lărgit nespus de mult, devenind practic coextensiv societăţii româneşti (şcoala, armata, spitalele, orfelinatele, căminele de bătrâni, persoanele cu handicap, copiii străzii, penitenciarele), iar **modalităţile** de realizare a misiunii s-au diversificat şi ele foarte mult. La cele tradiţionale s-au adăugat altele noi (publicaţiile, emisiunile radio şi TV).

I. MISIUNEA ÎN CONTEXTUL PAROHIAL URBAN ACTUAL

Analiza activității pastoral-misionare actuale în context urban a evidențiat ca principale sarcini și priorități în lucrarea misionară a Bisericii astăzi următoarele:

1. **Revigorarea credinței ortodoxe** la nivel de parohie, plecând de la izvoarele ei permanente: Sfânta Scriptură, Scrierile Sfinților Părinți și ale marilor teologi ai vremii noastre, cultul divin. Aceasta va angaja o teologie și o spiritualitate misionară dinamică și bogată, adecvată timpului nostru, aptă, la nivel eclezial, să dea claritate și forță misiunii Bisericii, iar la nivelul mentalităților să creeze o conștiință misionară afirmată în coresponsabilitate liberă și călăuzită de vocația apostolică a Bisericii.

2. **Intensificarea vieții liturgice**. O formă pozitivă a întoarcerii omului la Dumnezeu este insistența pentru redescoperirea, de către toți membrii parohiei, a cultului divin sub latura sa sfințitoare și învățătorească. Grija față de rânduielile cultice, atât cu privire la modul de săvârșire (punctualitate, eliminarea inovațiilor), cât și la explicarea lor spre a fi înțelese de credincioși, trebuie să fie o preocupare permanentă a clerului, pentru ca participarea credincioșilor la cult să fie plenară. Predica și comunicarea permanentă cu credincioșii sunt solicitări specifice adresate preotului în parohie. Credincioșii au nevoie să înțeleagă mesajul Evangheliei, fiind nevoie de o reflecție aprofundată asupra credinței creștine. În consens cu acestea, se impune:

• evidențierea dimensiunii sacramentale a Sfintei Liturghii și situarea ei în centrul vieții și activității sacerdotale a preotului și a comunității parohiale;

• participarea activă a credincioșilor la Sfânta Liturghie prin cântarea în comun și prin împărtășirea lor cât mai deasă cu Trupul și Sângele Domnului, cu pregătirea necesară prealabilă;

• cultivarea și dezvoltarea cu precădere a catehezei mistagogice de explicare a cultului divin;

• revigorarea modalităților specifice de cultivare a vieții duhovnicești: postul, rugăciunea, spovedania, împărtășirea;

• instruirea catehetică a credincioșilor în vederea apărării dreptei credințe față de prozelitismul sectelor.

3. **Reorganizarea parohiilor**. Parohia rămâne comunitatea de referință pentru majoritatea credincioșilor din mediul urban, familia creștină în sens larg. Pentru eficientizarea misiunii în mediul urban se impune reforma sistemului parohial. Megaparohiile sunt greu asistate religios, în defavoarea credincioșilor. Înființarea de noi parohii și construirea de noi biserici e în măsură să contribuie la rezolvarea acestei probleme. Pentru păstrarea unei permanente legături cu credincioșii și cunoașterea problemelor lor se impune:

• rearondarea parohiilor, cu scopul final de redimensionarea acestora în unități care să permită o pastorație eficientă;

• vizite pastorale periodice;

• întruniri și consfătuiri cu membrii parohiei;

• editarea (unde este posibil) de către parohii a unor buletine de informare care, pe lângă teme de credință, să conțină informații cu privire la lucrarea filantropică, misionară şi alte probleme de interes pentru parohie;

4. **Chipul moral al preotului**. O temă care a revenit în discuțiile Seminarului a fost cea legată de:

• integritatea morală a preotului;
• fidelitatea lui sacerdotală față de Hristos;
• legătura lui cu parohia.

O preoție duplicitară este înfricoşătoare şi imposibilă. De aceea, preotul este chemat să probeze continuu fidelitatea față de Hristos şi legământul lui cu Biserica.

5. **Locul familiei creştine în misiunea parohiei**. Dintre instituțiile creştine cele mai expuse degradării în mediul urban, cu consecințe negative imediate față de societate este familia. Parohia stă şi decade odată cu familia creştină. De aceea, parohia nu poate să rămână indiferentă față de problemele cu care se confruntă familia: şomajul, divorțul, violența, eşecul şcolar al copilului, crima etc. Se aşteaptă soluții pastorale la problemele controversate: avortul, controlul naşterilor, prelevarea şi transplantul de organe, eutanasia, incinerarea etc.

6. **Apostolatul laic - Misiunea mirenilor în Biserică**. O modalitate de revigorare a vieții religioase o constituie activarea mirenilor în viața internă şi publică a parohiei. Această întoarcere a laicilor nu ține doar de dreptul persoanei la libertate religioasă, ci mai ales de înțelegerea autentică a Bisericii ca popor al lui Dumnezeu în care conlucrează clericii şi credincioşii cu diverse îndatoriri şi răspunderi.

Femeile constituie inima şi sufletul parohiilor, prin disponibilitatea aparte pentru misiune. Or, rostul lor astăzi se rezumă la activitatea din cadrul comitetului parohial. Ar trebui analizată posibilitatea ca femeile să poată fi alese şi în adunările şi consiliile parohiale şi eparhiale. Femeile trebuie să-şi dobândească locul şi rolul ce li se cuvine în viața Bisericii, în proporție cu participarea lor la cult.

Seminarul recomandă realizarea unui dialog cu societatea civilă, dar şi cu instituțiile politice cele mai reprezentative din parohie şi apelul la mass-media pentru o informare obiectivă.

7. **Mărturia creştină comună**. Pluralitatea etnică şi confesională în mediul urban este o realitate pe care nu o putem ignora. Acceptarea acestei stări de fapt nu înseamnă în nici un caz pierderea sau relativizarea identității noastre ortodoxe. Relații ecumenice la nivelul parohiei urbane, cu promovarea legăturilor frățeşti cu bisericile din acelaşi oraş, care să promoveze dialogul şi cunoaşterea reciprocă, sunt în măsură să contribuie la realizarea unui climat de încredere între credincioşii diferitelor Biserici. În cadrul lucrărilor Seminarului, P.C. Pr. Zareh Baronian, vicarul Sfintei Biserici Apostolice Armene din Bucureşti, a solicitat, de exemplu, acordarea de asistență religioasă de către preoții ortodocşi credincioşilor armeni.

II. MISIUNEA CREŞTINĂ ÎN ALTE CONTEXTE DECÂT CEL PAROHIAL

Descrierea contextului

1. Noua realitate politică (pluripartitism şi alternarea la putere), economică (starea de pauperizare a cetăţenilor), socială şi culturală antrenează schimbări în mentalitatea oamenilor, ridicând noi probleme misiunii creştine.

2. În noile condiţii date, Biserica Ortodoxă trebuie să redimensioneze activitatea misionară pe care o desfăşoară în afara parohiei în mod obişnuit, ţinând cont de particularităţile fiecărui spaţiu, fiind necesară intensificarea lucrării Bisericii, precum şi accentuarea cu mai mult curaj a motivaţiei sale evanghelice.

3. Mesajul misiunii creştine, care este fundamental acelaşi, respectiv propovăduirea Cuvântului lui Dumnezeu, dar mijloacele şi limbajul utilizat necesită adaptări pentru fiecare context în parte.

A. Spaţiul misionar (unităţi)

a) **Şcoala** (grădiniţă, şcoală primară, gimnaziu, liceu, şcoală profesională)
b) **Mediul academic** (universitate, facultate, colegiu, institute de cercetare)
c) **Spitale şi unităţi de asistenţă socio-medicală** (leagăne de copii, orfelinate, azile, cămine de bătrâni, cămine-spital pentru persoane cu handicap, holdinguri)
d) **Armata** (unităţi M.A.N., poliţie, grăniceri, pompieri, jandarmi, S.R.I., S.P.P.)
e) **Penitenciare** (penitenciare, centre de reeducare pentru minori)
f) **Medii sociale defavorizate** (şomeri, refugiaţi, copii abandonaţi)
g) **Alte medii** (O.N.G.-uri, fundaţii, instituţii de stat, mass-media)

B. Problematica spaţiului misionar

Misiunea creştină în mediile enumerate ridică două categorii de probleme:

a) Probleme globale

- secularizarea societăţii contemporane, agravată de dezastruoasa realitate socio-economică;
- neadaptarea mesajului religios la: spaţiu, categorie socială şi mentalitate;
- lipsa de responsabilitate şi profesionalism a unora dintre cei implicaţi în misiune, lipsa tactului pastoral şi a metodei pedagogice;
- lipsa de receptivitate a factorilor de decizie din instituţiile unde se desfăşoară misiunea (directori de spitale, de şcoli, etc.);
- insuficienţa spaţiilor liturgice existente (din spitale, unităţi militare, ş.a.);
- insuficienta cooperare a preoţilor misionari cu parohiile;
- lipsa posibilităţii materiale de implicare mai eficientă a centrelor eparhiale;
- cantitatea şi calitatea insuficientă a materialelor necesare misiunii (cărţi de rugăciune, Sfânta Scriptură, obiecte liturgice, cărţi de cult);
- agresivitatea prozelitismului sectar.

b) Probleme specifice

- *mediului şcolar*: lipsa manualelor de Religie la toate clasele şi a literaturii de specialitate; insuficientele cunoştinţe teologice şi lipsa experienţei pedagogice a unor profesori de Religie; insuficienta cooperare cu parohiile în cadrul cărora se află situate şcolile;

- *mediului academic*: deficienţe în prezentarea mesajului religios; necesitatea unei culturalizări religioase în locul unei polemici agresive; necesitatea realizării unor manuale alternative, scrise din perspectivă creştină, pentru disciplinele umaniste şi ştiinţifice din învăţământul liceal şi universitar;

- *spitalelor şi unităţilor de asistenţă socio-medicală, penitenciarelor şi armatei*: numărul încă insuficient al preoţilor încadraţi; lipsa cântăreţilor din capelele de spital şi de penitenciare; insuficienta cooperare pe tărâmul asistenţei sociale: asistenţa familiilor deţinuţilor, a deţinuţilor după eliberare, asistenţa bolnavilor "cazuri - sociale"; profilaxie şi recuperare în cazuri de avort, homosexualitate, viol, abuzuri sexuale, alcoolism, drogare, etc.

c) Transformarea contextului

1. Obiectivele

Obiectivul se structurează după modalitatea obişnuită a misiunii creştine: convertirea personală, încorporarea în comunitatea creştină, relaţii de iubire şi de dreptate cu toţi oamenii. Astfel, misiunea creştină are un sens catehetic - învăţătoresc, liturgic - sfinţitor şi spiritual - dinamizator. Sfinţirea personală este inseparabilă de transformarea mediului social, de unde importanţa faptelor milei sufleteşti şi trupeşti.

2. Factorii umani implicaţi

- preoţii încadraţi în unităţile bugetare;
- cântăreţii bisericeşti;
- asistenţii sociali;
- voluntarii din instituţiile respective;
- preotul şi enoriaşii voluntari ai parohiilor învecinate;
- voluntarii din şcolile teologice.

3. Metode şi mijloace

- extinderea asistenţei religioase pe baza unor înţelegeri comune (protocoale de colaborare) încheiate între Patriarhia Română şi instituţiile vizate (Secretariatul de Stat pentru persoanele cu handicap, Ministerul Transporturilor, ş.a.);
- adaptarea mesajului religios la specificul mediului (alcătuirea de catehisme specifice deţinuţilor, bolnavilor, militarilor, etc.);
- accentuarea activităţilor de prevenire prin educaţie a imoralităţii, avortului, divorţului, abandonului copiilor şi bătrânilor, violenţei, consumului de alcool, tutun şi drog, abuzurilor sexuale;
- publicaţii specifice (preoţilor din spitale, penitenciare, armată, etc.);
- biblioteci cu specific creştin în penitenciare, spitale, şcoli, etc.
- îmbinarea asistenţei religioase cu cea socială şi culturală;

- cateheza să premeargă spovedania (intensificarea catehezei ca bază a urcuşului duhovnicesc ulterior);
- necesitatea cooperării reale cu preoții de parohie.

4. Resurse

Alături de cele tradiționale: donații, sponsorizări, finanțări din partea instituțiilor de stat sau O.N.G.-urilor este necesar să se găsească noi posibilități de susținere financiară a misiunii:

• susținerea mai puternică din fonduri eparhiale obținute prin o valorificare mai eficientă a resurselor proprii şi mai ales prin participarea parohiilor mai bogate financiar la diverse activități misionare în afara lor.

• dezvoltarea unor activități productive care să aducă beneficii, dar şi să pregătească profesional persoane din categorii sociale defavorizate (tineri ieşiți din orfelinate, şomeri, etc.).

III. DIMENSIUNEA FILANTROPICĂ ŞI SOCIALĂ A MISIUNII URBANE

1) Ce înseamnă filantropie?

Filantropia este iubirea de oameni a lui Dumnezeu, exercitată de creştini în numele Său, şi care constituie condiția mântuirii lor (Matei 25, 34-46). Altfel spus, filantropia este acea activitate izvorâtă din dragostea față de om, desfăşurată în lume, în numele Mântuitorului Iisus Hristos şi care are ca scop ajutorarea semenilor aflați în nevoi materiale sau spirituale, care se află la marginea societății de consum. Ea se face în numele Mântuitorului şi are la bază un principiu fundamental: dragostea creştină. Filantropia poate fi personală şi organizată. Cea organizată o putem numi şi asistență socială. O altă denumire a acesteia ar putea fi civilizația creştină sau asistența socială creştină.

2. Persoanele implicate în filantropie

Conform definiției, filantropia este o activitate care este specifică tuturor creştinilor. S-a subliniat rolul important al preotului şi asistentului social, dar şi al comitetelor de femei din parohie, al laicilor de toate vârstele. S-a constatat că este mai greu să vorbeşti despre un adevărat voluntariat în Biserică în legătură cu filantropia (şi nu numai), dată fiind necesitatea la români de a avea trei slujbe ca să-şi poată întreține familia şi de aici timpul mai redus, etc. Este nevoie de voluntariat şi credincioşii răspund, dar ei trebuie solicitați. În plus, voluntariatul la noi trebuie adaptat la situația existentă. S-a dat un exemplu: un credincios nu are mai mult de trei ore libere pe săptămână pentru voluntariat, dar dacă îl soliciți, va răspunde. Un pahar cu apă dat în numele Domnului, spune înțelepciunea populară românească, va fi răsplătit în veşnicie. Există destule exemple că voluntariatul poate fi folosit în filantropie: azilul din Suceava (tineri din ASCOR, din licee, credincioşi din parohii),

azilul "Sfântul Sava" din Buzău (credincioşii pensionari folosiți pentru întreaga activitate au un dublu rol de ajutorare: pensionarii sunt activi, nu se simt marginalizați. şi cei în suferință sunt ajutați).

3. Persoanele asistate

Sunt categorii diverse din punct de vedere al nevoilor, al vârstei: copii orfani, copiii străzii, bătrâni, oameni fără salariu şi pensie, persoane cu handicap, familii cu probleme, bolnavi de cancer, bolnavii din spitale, întemnițați, copiii infestați cu virusul HIV, etc.

4. Descrierea situației

În descrierea lucrării filantropice din Biserică acum avem elemente pozitive şi negative. S-a remarcat lipsa de comunicare, de informare, chiar în sânul Bisericii, astfel că se întâmplă uneori ca chiar noi, ortodocşii, să nu ştim ce se întreprinde concret în acest domeniu. În plus, s-a constatat inerția unor preoți, a unor credincioşi, care se întreabă: să se implice sau nu Biserica în filantropie? Parohia de oraş este un conglomerat, un mozaic din toate punctele de vedere şi nu este deloc uşor să identifici problemele din acest domeniu. La filantropie sunt două reacții: cei care mulțumesc şi mai solicită, deşi pot munci să-şi câştige pâinea, şi cei care sunt jigniți sau primesc greu ajutorul, fiindcă au fost obişnuiți să-şi câştige pâinea prin munca proprie, deşi acum nu mai sunt capabili.

Sunt prezentate pe scurt câteva exemple pentru ilustrare:

- Bucureşti - activitate multiplă în parohii, în protopopiate, unde sunt câte doi asistenți sociali, fundații şi asociații ortodoxe. Centrul "Sf. Macrina" pentru copiii străzii - finanțat de AIDRom, Fundația "Icoana", Serviciul "Diaconia", etc. Se lucrează cu voluntari pentru: servirea unei mese calde celor nevoiaşi sau bătrâni (biserica "Sf. Nicolae", paraclisul universitar, Icoana), meditații date de profesori voluntari unor copii nevoiaşi (Militari, Balta Albă, de remarcat aici că sunt şi copii înstăriți, iar părinții acestora ajută pe copiii nevoiaşi din parohie, în spiritul solidarității creştine), ajutorarea copiilor străzii şi încercarea de reintegrare familială a lor, etc.
- Alba-Iulia - problema principală este lipsa mijloacelor materiale. Oamenii sunt darnici dacă sunt solicitați. O parohie ar putea dona alimente şi să ofere în fiecare duminică ceva de mâncare unor oameni nevoiaşi (o continuare a agapelor creştine).
- Cluj-Napoca - Deşi există 11 posturi de asistenți sociali, doar trei sunt ocupate, tinerii absolvenți preferând să predea Religia, pentru că salariul este mai mare. S-au identificat 15 absolvente cu rezultate foarte bune care vor fi intervievate pentru ocuparea posturilor vacante. Sâmbăta şi duminica, profesori voluntari acordă copiilor nevoiaşi meditații gratuite pentru admiterea la liceu şi pentru bacalaureat.
- Iaşi - activitatea de asistență socială este foarte bine organizată: sunt câte doi asistenți sociali în fiecare protopopiat; există cantine sociale ale Bisericii organizate

în parteneriat cu consiliile locale, cabinet stomatologic, centru de primire a copiilor străzii - "Sf. Andrei"; AMFOR acordă asistența medicală gratuită nu numai în Iași, ci și în toată Arhiepiscopia Iașilor, mai ales în satele care nu au dispensare medicale.

- Suceava - cămin pentru persoane vârstnice, construit și întreținut de Biserică.

- Brașov - din 1922 există *Hospice "Casa Speranța"* care îngrijește la domiciliu bolnavi de cancer în faza terminală. Se acordă asistență medicală și spirituală pacientului și asistență spirituală familiei acestuia. Fondurile care îi susțin activitatea vin din Anglia, de la Charity Shops. Durerea acestor oameni nu este sprijinită nici de Ministerul Sănătății și nici de parohii (s-au făcut apeluri care au rămas fără ecou);

- Buzău - tineri din case de copii care nu mai au unde merge după împlinirea vârstei de 18 ani, au fost luați de Biserică și locuiesc împreună cu bătrânii abandonați, formând o familie. Au gospodărie și se simt acasă. Nici unii, nici alții nu se mai simt abandonați.

- Craiova - nu sunt asistenți sociali. Prima promoție termină anul acesta, dar există lucrare filantropică în multe parohii.

- Valea Plopului - 98 de persoane sunt în grija Bisericii (mame cu prunci, fete orfane, copii abandonați, femei însărcinate cu probleme de familie, copii ai străzii, femei alungate de acasă). Din cei 22 de copii ai străzii, doar 6 au înțeles că trebuie să lucreze ca să mănânce. Abia după ce sunt scoși din mediul viciat (strada), după efort îndelungat, încep să aprecieze valoarea unui cămin.

- Baia Mare - s-a dovedit că există mulți voluntari în rândul credincioșilor: s-au strâns alimente în Postul Mare, astfel că de Paști familiile nevoiașe au avut ce pune pe masă.

În legătură cu situația prezentă s-au remarcat mai multe deficiențe: deși sunt mulți asistenți sociali, nu sunt încurajați să se angajeze. Pentru că salariile sunt mici, ei preferă să predea Religia sau să se angajeze la organizațiile non-guvernamentale care îi plătesc mai bine. Alte ori, dacă sunt angajați, sunt primiți cu răceală, descurajați. În alte eparhii ei nu există pentru că nu există secții de asistență socială la Facultate. Uneori preoții din parohii nu au acceptat să lucreze cu asistenții sociali. În alte cazuri, preoții solicită să li se repartizeze asistenți sociali, s-ar angaja să le asigure salariul, dar numărul acestora este mai mic decât cel necesar. În București sunt trei protopopiate, 170 de parohii și abia 6 asistenți sociali (la cele 3 protopopiate și 4 la Arhiepiscopie). Extrem de puțin.

5. Metode, structuri, forme, rețeaua B.O.R:

- Asistarea copiilor străzii acolo unde trăiesc; oferirea de haine, mâncare, asistență spirituală; încercarea de a-i educa ca să înțeleagă că trebuie să răsplătească prin efort personal pâinea care li se oferă;
- Asistarea bolnavilor și bătrânilor singuri la casele lor;
- Ajutarea familiilor nevoiașe în diverse moduri;
- Ajutarea copiilor cu probleme la învățătură;
- Ajutarea copiilor dotați intelectual dar lipsiți de mijloace materiale, etc.;

S-a recunoscut că Patriarhia Română și-a constituit deja propria rețea organizată de asistență socială. Sfântul Sinod a aprobat 300 de posturi de asistenți sociali pentru

toate eparhiile. Deocamdată sunt activi doar 89. Aceasta nu înseamnă că nu există misiune filantropică: aceasta este organizată de preoți cu credincioşii din parohii, de fundațiile şi organizațiile ortodoxe, de femeile ortodoxe, de comitetele de femei din parohii, etc. Metodele sunt nenumărate, la fel ca şi mijloacele materiale care se pot oferi.

6. Identificarea resurselor

Biserica nu poate prelua rolul de protector social în locul Statului. Ea poate doar ajuta pe cei suferinzi cu mijloacele pe care le are la dispoziție. Există surse, dar legea sponsorizăriinu încurajează actualmente îndeajuns pe sponsori. Ca resurse suplimentare s-au menționat: prestațiile oferite de Stat, sponsorii, donațiile benevole ale credincioşilor, autofinanțarea.

7. Legislația

D-ra Marcoci Gabriela, de la Ministerul Muncii şi Protecției Sociale, ne-a făcut cunoscut că există acte normative deja elaborate sau unele în fază de proiect, menite să sprijine asistența socială a Bisericii, dar în acest sens trebuie clarificate unele aspecte.

Legea 208/97 se referă la funcționarea cantinelor sociale. In unele locuri, consiliile locale au fost receptive, organizând cantine de ajutor social în parteneriat cu Biserica (Arhiepiscopia Iaşilor spre exemplu). În alte locuri (Huşi) consiliile locale au fost total reticente. Cu toate acestea, sumele acordate de Stat pentru hrana celor nevoiaşi sunt foarte mici, astfel că Biserica ar putea contribui ca să îmbunătățească situația sau să ofere o alternativă (agapele de după Sf. Liturghie, pachete sau mâncare caldă pentru cei săraci).

Legea 67/95 se referă la ajutorul social acordat familiilor sau persoanele fără venituri sau cu venituri foarte mici. Din păcate, fondurile trebuie asigurate de consiliile locale, care nu pot acoperi întotdeauna numărul mare de cereri.

Ordonanța 26/1997 cu privire la luarea în plasament a unor copii din orfelinate în cadrul familiilor. S-a stăruit asupra acestei ordonanțecare trebuie făcută cunoscută tuturor parohiilor pentru a găsi voluntari. Deja la Alba s-au găsit voluntari, şi de Paşti un număr de copii au petrecut o săptămână de vacanță în familiile care vor să-i primească (a fost ca o primă întâlnire între cele două părți). Prin această ordonanță se încearcă reorganizarea instituțiilor de ocrotire a copilului. Instituțiilor mamut se preferă sistemul familial, sprijinirea familiei în îngrijirea copilului abandonat în instituție sau a familiei care preia un copil aflat în dificultate.

Hotărârea de Guvern nr. 205/1997 privind implicarea autorităților locale în protecția copilului.

Hotărârea de Guvern nr. 217/1998 privind asistentul maternal profesionist.

S-au inițiat o serie de proiecte de legi la care Biserica este chemată să participe cu propuneri:

- *Proiect de lege cu privire la voluntariat.*

- *Proiect de lege pentru persoanele vârstnice.*
- *Proiectul legii cadru al asistenței sociale.*
- *Legea 34/1998* cu privire la sprijinirea organizațiilor care desfășoară asistență socială. Din păcate, foarte puține organizații îndeplinesc criteriile.

8. Relația asistent social - preot

Un rol important în desfăşurarea activităților social-caritative îl are comunitatea parohială sub îndrumarea preotului paroh, ajutat de asistentul social teolog, a cărui pregătire oferă garanția unui demers profesionist, organizat şi eficient. De aceea, este utilă cooptarea acestuia în parohie, în comitetul parohial.

Aşa cum am constatat din discuții, există reacții atât pozitive cât şi negative cu privire la angajarea asistenților sociali în Biserică. S-a sugerat să se angajeze aceşti tineri şi să activeze acolo unde preoții sunt deschişi la această activitate.

9. Cooperarea cu organizațiile non-guvernamentale, cu organizațiile şi fundațiile ortodoxe, cooperarea ecumenică

În Faptele Apostolilor 2, 42 se menționează: stăruința în învățătura Apostolilor, Koinonia (comuniunea), frângerea pâinii (euharistia, cultul) dar şi rugăciunea. Dacă nu putem fi în comuniune cu cei din alte Biserici, putem să lucrăm împreună cu ei în slujirea celor în nevoi, în care suferă Însuşi Hristos. S-a dat ca exemplu *Hospice "Casa Speranța"* unde personalul este format din ortodocşi şi neortodocşi care lucrează în armonie pentru uşurarea suferinței sufleteşti şi trupeşti. S-a pus întrebarea de ce se constituie Fundații sau Asociații în Biserică? S-au dat exemple concrete care au susținut că ele sunt necesare pentru a uşura procesul de sponsorizare în condițiile actuale. Există însă şi riscuri. Persoanele devotate Bisericii, dar neîncurajate de preoți indiferenți să constituie Fundații şi apoi să intervină conflicte cu preoții şi să se ajungă la o activitate paralelă cu Biserica, să se rupă de Biserică. În Suceava, spre exemplu, sunt prezente 50% din O.N.G.-urile din România. Majoritatea sunt neoprotestante sau au susținere neoprotestantă având interese prozelitiste. S-a realizat însă o bună cooperare cu prefectura şi poliția.

S-a remarcat că în activitatea filantropică a Bisericii pot fi antrenate şi instituțiile statului prezente într-un anumit loc. S-au făcut încercări şi, deşi mai sunt reticențe şi chiar opoziții, s-au înregistrat şi reacții pozitive şi s-a primit şi sprijin.

10. Propuneri specifice

1. Să se trimită o adresă de la Patriarhie către eparhii pentru ca acestea să transmită tuturor parohiilor informații cu privire la Ordonanța 26/1997 privind protecția copilului aflat în dificultate.

2. Să se discute cu Ministerul Muncii şi Protecţiei Sociale salarizarea integrală a asistenţilor sociali din fondul statului (Biserica face un serviciu pe care ar trebui să-l facă statul).

3. Să deschidă pagina de web pe internet cu adresele, telefoanele sistemului de asistenţă socială al Bisericii. Ca informaţie, GDS oferă pagina web gratuit.

4. Centrele eparhiale să apeleze la parohiile foarte bogate pentru a sprijini cu fonduri asistenţii sociali, pentru a-i încuraja să ocupe posturile vacante până ce se va rezolva salarizarea lor completă de către stat.

5. Să se trimită adrese către toate instituţiile statului, prin care să se anunţe că există o reţea de asistenţă socială a Bisericii (guvern, Parlament, Ministerul Sănătăţii, etc.).

6. Să se stabilească mai clar care sunt atribuţiile reţelei de asistenţă socială a Bisericii.

7. Să se organizeze în parohii comitete de tineri care să preia practic, împreună cu comitetele de femei, problemele filantropice ale parohiei, acolo unde nu există asistent social.

8. Eparhiile să trimită la toate parohiile regulamentul de asistenţă socială. Să fie înştiinţate parohiile despre faptul că pot angaja asistenţi sociali dacă doresc.

9. Să se elaboreze un statut mai clar al asistentului social în Biserică.

10. Asistenţii sociali să fie trimişi să lucreze acolo unde preoţii sunt receptivi şi vor să facă asistenţă socială.

11. Asistenţii sociali să fie încurajaţi să se angajeze în domeniul în care s-au pregătit şi nu ca profesori de Religie.

12. Să se trimită un scurt material informativ cu ceea ce s-a realizat pe tărâm filantropic, însoţit de fotografii, la editura Institutului Biblic, pentru ca să se editeze două numere din B.O.R. pe tema asistenţei sociale.

Recomandări generale

Seminarul a elaborat o serie de proiecte de orientare de viitor, propuneri şi recomandări pe care le supune respectuos atenţiei autorităţilor bisericeşti competente. Acestea pot fi prezentate astfel:

1. *Biserica se află într-o nouă situaţie misionară şi culturală.*
De aceea, noua experienţă misionară din 1990 până azi, trebuie să fie examinată şi evaluată pentru a se trage concluziile imediate privind readaptarea sistemului parohial în oraşe, rearondarea credincioşilor la noile parohii, repartizarea preoţilor în funcţie de noile exigenţe misionare;

- Parohia - comunitatea creştină care se adună pentru a participa la săvârşirea cultului euharistic şi împărtăşirea cu Sfintele Taine - rămâne centrul în jurul căruia gravitează şi focarul din care iradiază întreaga acţiune catehetică, spirituală şi socială a credincioşilor. În misiunea ei apostolică, parohia trebuie să angajeze toate asociaţiile laice şi grupurile parohiale specifice: copii, tineri, femei, intelectuali. În noul context urban din România trebuie lărgită sfera celor ce participă direct şi indirect la misiune

prin programe de instrucție a misionarilor, profesorilor de Religie, asistenților sociali, etc.

- Extinderea misiunii în noile spații urbane reclamă construcția de noi biserici și noi centre parohiale.

2. *Reformularea urgentă a misiologiei și pastoralei predate în învățământul teologic universitar.*

- învățământul teologic trebuie să fie îmbogățit de studii autentice de misiologie și de pastorală, actuale și moderne. care să dezvăluie și să interpreteze evoluția contemporană a creștinismului și instituțiilor bisericești în România de astăzi.

- Deplasarea dintre pastorația restrictivă din trecut spre misiunea inclusivă presupune adaptarea programelor de predare a misiologiei și pastoralei la particularitățile mediului rural și urban de azi. De asemenea, este necesară regândirea misiunii ortodoxe prin mijloacele de comunicare ortodoxe deschise (TV, radio, presa scrisă, etc).

- Biserica Ortodoxă Română suferă când nu este servită de un învățământ teologic critic creator și contemporan, mai ales că, contextul urban din România este afectat de secularizare și de fenomenul globalizării economice, ideologice și culturale care au loc la acest sfârșit de secol și de mileniu și care duc la dezintegrarea societății, la marginalizarea celor slabi și săraci, la pierderea identității, la individualism, etc. Biserica trebuie să reziste acestei tendințe, lucrând pentru păstrarea valorilor creștine care dau identitate Bisericii și societății, pentru afirmarea libertății și demnității persoanei umane, sprijinind în același timp reforma economică a țării, pe fondul accentuării stării de sărăcire a majorității populației.

- Diversificarea misiunii apostolice în situația de azi: instrucție creștină - catehizare, inculturație (relația dintre Evanghelie și cultura post-modernă), cultura religioasă pentru un nou public, dialog cu societatea civilă, dialog interconfesional și interreligios, dialog interdisciplinar: teologie, sociologie, psihologie, științe umane.

- Formarea misionară, pastorală și ecumenică continuă, post-universitară a preoților.

3. *Biserica se află într-o nouă situație ecumenică.*

- În această situație Biserica Ortodoxă (credincioșii ei reprezintă 87% din populația română actuală) este chemată să exercite o nouă slujire pastorală vis-à-vis de minoritățile etnice, confesionale și culturale din țară. Locul Bisericii Ortodoxe nu se delimitează prin intoleranță, xenofobie, exclusivism, combaterea agresivă a ereticilor, schismaticilor și sectarilor. Ea preferă dezbaterea strategiei ei misionare care nu are nici o legătură cu prozelitismul, uniatismul, antiecumenismul.

- O constatare de neevitat: mărturia creștină în contextul urban include, în diferite aspecte ale manifestării ei, creștini și comunități de diverse confesiuni, etnii și culturi locale. Participanții la Seminar au constatat posibilitățile reale de cooperare ecumenică la nivel parohial și au reafirmat necesitatea acestei cooperări pentru a se evita transformarea misiunii în prozelitism și conflict interconfesional. Cooperarea dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Apostolică Armeană din România reprezintă un model în acest sens.

- Experienţa dificilă şi costisitoare a comunismului, comună tuturor Bisericilor din România, poate face ca diferenţele lor confesionale să le apropie, iar divergenţele să le ajute la reconciliere şi recunoaştere reciprocă.

Din partea Arhiepiscopiei Clujului au fost prezentate câteva propuneri care privesc revigorarea misiunii ortodoxe la nivel regional:

- să se intervină la cele două Camere ale Parlamentului pentru finanţarea preoţilor ortodocşi prin posturi bugetare, respectându-se proporţia dintre posturile de preoţi şi numărul de credincioşi;

- până la realizarea acestui deziderat, F.C.M. să fie dirijat cu precădere spre Transilvania, ca suplimentare de salariu pentru preoţii din parohiile ce se confruntă cu degradarea spiritului ecumenic. Acest ajutor să fie însoţit de o scrisoare sinodală care să reconştientizeze pe preoţi de sfinţenia jurământului depus şi să-i încurajeze în apartenenţa la Biserica Ortodoxă;

- sprijinirea parohiilor din Ardeal, prin dirijarea spre acestea a ajutoarelor primite din partea celorlalte Biserici Ortodoxe surori (carte religioasă, icoane, obiecte de cult), pentru a putea face faţă noilor exigenţe misionare şi ecumenice în regiune.

PELERINAJUL, O CALE CĂTRE RECONCILIERE

Pr. *Nicolae Dascălu*

În apropierea jubileului celor două milenii de creştinism, Bisericile din Europa caută să se apropie între ele prin regăsirea rădăcinilor comune. Pelerinajul reprezintă în zilele noastre o cale care poate folosi apropierii între creştini şi de aceea revine în actualitate ca şansă de dialog.

A II-a Adunare a Bisericilor Europene (Graz-Austria, 23-29 iunie 1997) a cuprins un program deosebit de bogat, marcând astfel complexitatea diferitelor aspecte privind tema întrunirii: «Reconcilierea, dar al lui Dumnezeu şi început de viaţă nouă». În cadrul unui grup de lucru organizat la Graz de *European Pilgrimage 2000/Norwegen* şi de *Missionsakademie* (Germania) a fost abordată tema **pelerinajului**, formă tradiţională de manifestare a evlaviei creştine în Europa de odinioară. Având ca moderator pe d-na Berit Lanke, din partea Conferinţei Bisericilor Europene, grupul de lucru şi-a concentrat atenţia şi dezbaterile asupra următorului subiect: «*Pelerini pentru Viaţă - Proiectul european de pelerinaj pentru anul 2000*».

Referatele principale au oferit o imagine a modului de a vedea şi experimenta pelerinajul de către creştini aparţinând de Biserici şi tradiţii culturale diferite: cea protestantă norvegiană şi cea ortodoxă română. Din partea Episcopiei de Nidaros - Trondheim a vorbit dl. Oystein Bjordal (*To be pilgrim in Norway today* - A fi pelerin în Norvegia astăzi), iar din partea Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei - Iaşi, subsemnatul, în calitate de delegat al I.P.S. Mitropolit Daniel, am susţinut referatul cu tema: «*Pelerinajul - drum către sine în Hristos*».

Din materialul prezentat de reprezentantul Bisericii norvegiene am reţinut următoarele:

- Luther hotăra că orice pelerinaj trebuie să înceteze. Însă după 450 de ani sunt reluate vechile pelerinaje chiar în ţările în care lutheranismul este astăzi majoritar;

- Sărbătoarea Sf. Olaf, 29 iulie 1997, cheamă către Trondheim numeroşi pelerini, atât dinspre Oslo cât şi dinspre răsăritul ţării, la aniversarea acestui mare rege norvegian, considerat sfânt. Pentru catedrala din Nidaros pelerinajul devine un simbol al mileniului creştin;

- Căile de pelerinaj sunt definite azi ca «drumuri spirituale şi culturale», legate profund de moştenirea credinţei creştine;

- În Norvegia, Biserica încurajează credincioşii de toate vârstele să devină pelerini. Spre deosebire de itinerariile turistice, pelerinajul adaugă întâlnirii cu natura şi istoria, dimensiunea spirituală;

- Originea cuvântului pelerin vine de la latinescul *peregrinus*, cu semnificaţia de străin, călător. A fi pelerin înseamnă a merge în ţinuturi străine, cu un scop spiritual. Expresiile tradiţionale strâns legate de pelerinaj sunt: **a pleca**, **a călători**, **a sosi**, **a te întoarce acasă**.

- Este pelerinajul doar o figură a trecutului? răspunsul este: Categoric, nu! Îl întâlnim în toate religiile, iar vechea viziune despre idealul pelerinului ne ajută să vedem într-o nouă perspectivă propria noastră viaţă, cu respect faţă de tradiţie. Viaţa omului este un pelerinaj. Ea constă în mişcare şi schimbare, fiind un prilej de noi cunoştinţe;

- La sfârşitul călătoriei pelerinul ajunge într-un loc sfânt. Acolo are prilejul de a medita mai adânc la Hristos, la căutarea propriilor rădăcini, a identităţii şi coerenţei, a raportului faţă de Dumnezeu şi faţă de ceilalţi oameni;

- Pelerinajul are o dimensiune ecumenică, întrucât ajută la stabilirea unor punţi spirituale între diferite Biserici şi denominaţiuni creştine, subliniind moştenirea culturală europeană comună.

I. PELERINAJUL - DRUM CĂTRE SINE ÎN HRISTOS

Ca formă exterioară de exprimare a evlaviei, pelerinajul este un element familiar în morfologia sacrului. În majoritatea religiilor lumii întâlnim dorinţa unei experienţe mai puternice a religiozităţii prin metoda drumului iniţiatic. Dacă în alte religii dimensiunea spaţio-temporală a pelerinajului este esenţială, pentru creştini accentul fundamental revine aspectului personalist, relaţiei între un eu şi un tu, multiplicată şi integrată nivelului comunitar. Paradigmele sunt întemeiate pe legătura de iubire între credincioşi şi Hristos-Mântuitorul, iar modelul relaţional desăvârşit este Sfânta Treime. Comuniunea divină se revarsă către noi prin sfinţi, pentru că «Dumnezeu este minunat întru sfinţii Lui» (Ps. 67, 36).

Dacă religiozitatea creştină s-ar reduce numai la simpla adorare a lui Hristos, atunci ar rămâne pentru creştini doar datoria pelerinajelor în Ţara Sfântă, Palestina biblică. Însă pentru noi Domnul Iisus Hristos este cu mult mai mult decât Mesia Cel aşteptat de profeţi, Care a trăit pe pământ într-un timp şi un loc istoric determinate. El este Logosul divin, Atotţiitorul, «prin care toate s-au făcut», Hristosul euharistic, prezent în Sfânta Împărtăşanie, Dumnezeu-Cuvântul Care Se adresează oamenilor prin cuvintele Scripturii, Cel pururea viu prin Duhul Sfânt în persoanele înduhovnicite ale sfinţilor Bisericii.

Familiaritatea aceasta spirituală face ca toate locaşurile noastre de închinare să fie puse sub ocrotirea puterii cereşti: a Sfintei Treimi, a Mântuitorului sau a Maicii Sale preacurate, a îngerilor, apostolilor, sau a altor sfinţi. Este o legătură spirituală care subliniază comuniunea relaţională dintre cer şi pământ, dintre Biserica triumfătoare şi Biserica luptătoare.

Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, situată în partea estică a României, este o regiune cu peste 1000 de biserici ortodoxe, parohiale sau mănăstireşti. Sărbătoarea hramului, sau a ocrotitorului spiritual, reprezintă pentru fiecare dintre acestea un mare eveniment din viaţa comunitară şi, totodată, un prilej pentru pelerinaje.

Prezentăm în continuare doar trei momente tradiţionale ale pelerinajului în dioceza noastră: sărbătoarea hramului la Mănăstirea Neamţ, hramul muntelui Ceahlău şi ziua de 14 octombrie, ziua Sf. Parascheva, hramul Catedralei mitropolitane din Iaşi.

II. PELERINAJE DE TRADIŢIE ÎN MITROPOLIA MOLDOVEI ŞI BUCOVINEI

Civilizaţia tradiţională românească s-a adaptat anului bisericesc şi climei temperate, cu patru anotimpuri. Perioada cea mai favorabilă pentru pelerinajele

religioase în România este cea cuprinsă între sărbătoarea Sf. Mare Mucenic Gheorghe (23 aprilie) şi sărbătoarea Sf. Mare Mucenic Dimitrie, Izvorâtorul de Mir (26 octombrie).

a) *Sărbătoarea Înălțării Domnului, la Mănăstirea Neamț*

Înălțarea Domnului la cer, după 40 de zile de la Înviere, se prăznuieşte în funcție de data Sf. Paşti din anul respectiv. În prezent, această mare sărbătoare creştină cu dată variabilă poate fi într-una din zilele de joi din intervalul 14 mai -17 iunie, adică în vremea primăverii depline.

În duminica premergătoare sărbătorii Înălțării pelerinii pornesc din toate colțurile Moldovei către Mănăstirea Neamț. Trec pe la mănăstirile din împrejurimi (Văratec, Agapia, Sihăstria, Durău, ş.a.), apoi traversează pădurile în cete, cântând "Hristos a înviat". La ora vecerniei, mulțimile de pelerini sunt adunate şi iau parte la slujbă.

Anul acesta biserica mare a mănăstirii, cu hramul "Înălțarea Domnului", împlineşte 500 de ani de la sfințire. În veacul al XV-lea însuşi ctitorul bisericii, Dreptcredinciosul voievod Ştefan cel Mare şi Sfânt venea să participe la hram împreună cu sfetnicii săi, alături de cler şi popor. Sărbătoarea de la Neamț este una a unității naționale însă şi-a adăugat peste timp universala bucurie a rugăciunii. În secolul al XVIII-lea starețul Paisie Velicicovski era părintele duhovnicesc al unei comunități isihaste, din care făceau parte monahi de neamuri diferite.

b) O sărbătoare a muntelui în lumina Schimbării la Față (Transfigurării)

Situat în Carpații orientali, Ceahlăul are din vechime renumele de munte sfânt. În perioada precreştină înălțimile sale sacerdotale erau considerate sălaş al zeului Zalmoxis, iar marele preot, Deceneu, urca pe culmi să aducă închinare zeului. Monahii creştini au fost atraşi de timpuriu de frumusețea tainică a muntelui. În secolele XIV - XVIII sunt atestate numeroase mănăstiri, schituri şi peşteri sihăstreşti în această zonă. Toponimia este acum eminamente monahală, denumirea medievală a Ceahlăului având originea în numele unui sihastru din vechime: Pion (Peon), iar piscurile cele mai înalte fiind Toaca (1904 m) şi Panaghia (Preasfânta - Maica Domnului).

Dorul de îndumnezeire a făcut ca multe aşezăminte monahale din munte să fie puse sub ocrotirea minunii de pe Tabor: **Schimbarea la Față a Domnului**. Sărbătoarea luminii necreate, 6 august în calendarul ortodox, a devenit tradițională pentru întreaga regiune. De sute de ani, pelerinii vin la 6 august în Ceahlău, se supun nevoinței urcuşului de 4 ore pe cărările muntelui, ca să ajungă pe culmi la Sf. Liturghie. Pentru că paşii pe cărările de munte sunt însoțiți de rugăciune, urcuşul se spiritualizează.

În anul 1993 s-a zidit pe munte, la cota 1800 m, o nouă biserică având hramul "Schimbarea la Față", iar în stațiunea Durău, punct de plecare al pelerinajului, s-a sfințit în toamna anului 1995 un Centru cultural-pastoral unde se organizează tot timpul anului programe de spiritualitate şi cultură creştină.

c) Sfânta Parascheva, ocrotitoarea Moldovei

Cea mai cunoscută sărbătoare din Mitropolia Moldovei şi Bucovinei este ziua Sf. Cuvioase Parascheva, 14 octombrie, care adună la Iaşi, de hramul Catedralei

mitropolitane, pelerini din toată România şi din alte ţări. Sf. Parascheva a trăit în perioada Bisericii nedespărţite, dedicându-şi scurta viaţă pământească (1023 - 1050) slujirii iubitoare de Hristos. Născută în Epivat (pe ţărmul Mării Marmara), sfânta a strălucit prin darul rugăciunii neîncetate şi virtutea milosteniei. Dorul de desăvârşire a făcut ca ea însăşi să fie pelerină la Ierusalim şi Constantinopol. Trupul ei curat, dăruit de Dumnezeu cu darul neputrezirii, a fost descoperit în chip minunat la câţiva ani după moarte. Sfintele moaşte au fost aşezate cu evlavie în biserica din Epivat. Mai târziu, au fost duse la Târnovo, Belgrad, Constantinopol, iar din 1641 se află la Iaşi.

Ziua de 14 octombrie este în fiecare an o sărbătoare de bucurie a credinţei şi a sfinţeniei. Prin sfinţii Săi, Hristos-Domnul este mereu aproape de noi. În preajma sărbătorii Sf. Parascheva numărul pelerinilor dublează, iar uneori triplează populaţia laşului, un oraş cu aproape 500.000 locuitori. În anii din urmă municipalitatea organizează în săptămâna hramului Catedralei "Zilele oraşului Iaşi", sărbătoarea religioasă fiind astfel nucleul unor ample manifestări cultural-artistice şi sportive.

În anul 1996, sărbătoarea Sf. Parascheva a fost încununată de un pelerinaj internaţional: la invitaţia I.P.S. Mitropolit Daniel al Moldovei şi Bucovinei au fost aduse din Catedrala oraşului Patras (Grecia) relicvele cinstitului Cap al Sf. Andrei. Pentru o săptămână, moaştele Apostolului cel dintâi chemat al Domnului, care a propovăduit Evanghelia şi strămoşilor poporului român, au stat la Catedrala din Iaşi. A fost un moment de extraordinară intensitate duhovnicească, peste un milion şi jumătate de oameni trăind bucuria de a atinge moaştele Sfântului Andrei şi ale Cuvioasei Parascheva.

Îmbogăţire reciprocă prin cunoaşterea tradiţiilor

Redescoperirea şi trăirea autentică a tradiţiilor creştine constituie pentru Europa de azi o şansă de cunoaştere a rădăcinilor spirituale. Pelerinajele au fost dintotdeauna prilejuri de reconciliere, apropiere între oameni şi bucurie în comuniune cu Hristos şi sfinţii Săi. De aceea, considerăm că drumul către locurile sfinte, la timpurile sfinte, sunt astăzi necesare nu numai pentru moştenitorii direcţi ai unor anumite tradiţii, ci şi o posibilitate de cunoaştere a celorlalţi şi de îmbogăţire reciprocă. Deschiderea de la vest la est şi de la nord către sud este crucea unei noi renaşteri europene, comunitate de spirit şi cultură întemeiată în lumina Crucii şi Învierii lui Hristos.

*

Discuţiile care au urmat au pus în lumină posibilităţile de cunoaştere reciprocă şi înaintare pe calea dificilă a reconcilierii şi prin folosirea acestui străvechi mijloc de contact între oameni şi culturi care este pelerinajul.

Pentru anul 2000 se lucrează deja la un proiect european de pelerinaj care ar putea începe în nord-vestul continentului, la sărbătoarea Pogorârii Duhului Sfânt din anul 2000, va continua apoi în diferite centre şi se va încheia în sud-estul Europei, la Sf. Paşti din anul 2001, atunci când întreaga creştinătate va sărbători Învierea Domnului în aceeaşi Duminică.

RECENZII ŞI NOTE BIBLIOGRAFICE

Edward Schillebeeckx, **L'histoire des hommes, récit de Dieu**, traduit de néerlandais par Hélene Cornelis - Gevaert, Les Editions du Cerf, Paris, 1992, 384 p.

Cartea teologului olandez poate fi considerată o lucrare de teologie fundamentală, scrisă cu subtilitate teologică, într-un spirit de deschidere ecumenică spre manifestările religioase specifice altor arii culturale, dar accentuând specificitatea şi unicitatea creştinismului. Ea este structurată în patru mari capitole, iar maniera de a trata materialul şi modul de a gândi teologic pentru timpul nostru, în continuitate şi conformitate cu exigenţa creştină şi eclesială, este un imbold şi pentru discursul teologic din spaţiul ortodox actual.

Capitolul I, **Istorie universală şi istorie a mântuirii. Istoria Revelaţiei şi tragediile istoriei oamenilor** abordează problema religiei în general, ca fenomen uman universal manifestat în experienţa religioasă instituţionalizată ca religii istorice, respectiv Biserica, "sacrament al mântuirii, pe care Dumnezeu o realizează, o împlineşte în creaţia sa ca anamneză, adică o memorie întreţinută viu, pentru noi a voinţei mântuitoare tainice dar lucrătoare a lui Dumnezeu în istorie" şi celebrare sacramentală a mântuirii pe care Dumnezeu o împlineşte în această "lume" (p. 43, 45).

Actul esenţial prin care omul accede la Dumnezeu şi poate vorbi despre Dumnezeu în existenţa sa mundană este descoperirea de Sine a lui Dumnezeu, Revelaţia.

Acest act prin care Dumnezeu Se descoperă omului implică din partea acestuia o experienţă religioasă manifestată atât în credinţă, ca acceptare a rostirii de Sine divine şi de asemenea, reflecţia exprimată în cuvinte, conceptualizată şi interpretată. De aceea, revelaţia dată în istoria noastră plenar în Persoana Mântuitorului Iisus Hristos, eveniment istoric de altfel, antrenează în succesiunea generaţiilor umane experienţe ale credinţei ce se dezvoltă în propoziţii de credinţă, într-un limbaj al credinţei, în mărturisiri de credinţă, în dogme ale Bisericii (p. 62). Biserica este structurarea organizată a unei tradiţii de experienţă religioasă în calitate de comunitate ce urmează aceeaşi cale ca şi Întemeietorul său (p. 86).

Dacă primul capitol este unul teologic, teza esenţială exprimată de autor circumscriindu-se sintagmei "*Dumnezeu vorbeşte*", sau "*Dumnezeu Se revelează omului*", capitolul II al lucrării, **Bărbaţi şi femei în căutarea lui Dumnezeu; Dumnezeu în căutarea oamenilor**, este un capitol de antropologie teologică. Teologul dominican respinge afirmaţiile seculariste potrivit cărora credinţa şi-a pierdut credibilitatea în Occident, afirmaţii ce îşi au rădăcinile nefaste în filosofia kantiană a individului autonom, separat, ce au dus la viziunea subiectivistă,

antropocentristă de astăzi. Umanitatea însăşi este constituită dintr-un număr mare de persoane dependente unele de altele. Însă viaţa modernă cultivă diferenţa, societatea este pluralistă, iar aceasta *determină schimbări în personalitatea credinciosului însuşi*, care acceptă şi se deschide spre alte moduri de a fi. Pe de altă parte, astăzi în societate nu mai domină un **apriori religios,** ci un **apriori empiric**. Aceasta a dus la o sărăcie de experienţă religioasă (p. 98).

Biserica este criticată, însă Biserica şi instituţionalizarea credinţei în Biserică şi ca Biserică "este esenţială pentru credinţa în Dumnezeu" (p. 108). Cuvântul Dumnezeu pronunţat, rostit de om în Comunitatea care celebrează prezenţa lui Dumnezeu, implică nu o ideologie, ci un dialog cu Dumnezeu simţit, experiat ca persoană, adorat (p. 111). De aceea, adorarea lui Dumnezeu pretinde "o activitate conştientă şi prin urmare un limbaj şi un cuvânt despre ceva adevărat. Dumnezeu este adevărat. El există, este adevărul" (p. 115).

Astfel, în plan religios, eclesial şi mai ales în rugăciune, cuvântul şi realitatea Dumnezeu capătă sens. Ori rugăciunea este un act de iubire, o relaţie cu cineva care transcende subiectivitatea şi afirmă transcendenţa autentică. Se depăşeşte astfel confuzia şi închiderea în subiectivitatea filosofiei transcendentale, iar Dumnezeu apare ca Unul care Se dăruieşte într-un act de iubire, de "gratuitate pură" (p. 117). Dumnezeu este temeiul absolut al experienţei religioase care este de natură mistică, în mod esenţial **viaţă de credinţă** ce îmbrăţişează şi caracterul unei **uniri cognitive** cu Dumnezeu (p. 119 - 120). În acest caz, creştinul depăşeşte eticul, politicul, iar mesajul evanghelic ce responsabilizează transcende socialul şi utilul din lumea materialistă.

Existenţa creştină este mistică şi teologală şi prin aceasta ea reprezintă permanent o întoarcere la izvor, la origine, la Hristos întru purificare - catharsis - şi iubire. Edward Schillebeeckx oferă o perspectivă teologică asupra condiţiei umane finite, ca o replică la sindromul cultural nevrotic "al Occidentului", ce absolutizează relativul sau ceea ce se numeşte generic "deschiderea absolută spre viitor" (p. 133). A avea conştiinţa de creatură, a fi creat de Dumnezeu, semnifică a accepta proximitatea mântuitoare şi iubitoare a lui Dumnezeu (p. 147), epifania Celuilalt (E. Lévinas) (p. 151).

Aceasta implică inconsistenţa structurală a oricărui ateism sau indiferentism religios şi suveranitatea absolută a lui Dumnezeu, Căruia trebuie să Îi permitem să fie Dumnezeu (p. 161).

Capitolul III, **În Iisus Hristos Dumnezeu Se revelează prin excelenţă creştinilor**, este unul hristologic. Dintru început Edward Schillebeckx elimină dialectica "Iisus al istoriei" şi "Iisus al credinţei", de sorginte bultmaniană, arătând că "*identitatea între omul istoric Iisus*" şi "*Hristos al credinţei*" este o afirmaţie fundamentală a Noului Testament. Cele două afirmaţii nu se exclud, ci sunt complementare, sunt cei doi poli ai unei relaţii mereu deschise, fără de care creştinismul nu mai este creştin şi Evanghelia încetează de a fi evanghelică (p. 169).

Mai mult, pentru creştini nu există Iisus fără mărturisirea de credinţă eclesială a lui Hristos, după cum nu există mărturisire de credinţă eclesială

a lui Hristos fără Iisus din Nazareth, Mântuitorul lumii (p. 169). Mesajul lui Hristos este Împărăția lui Dumnezeu în care după praxis-ul Său, revelarea divinului şi manifestarea modului autentic, adevărat şi bun al omului trebuie să coincidă (p. 194). De aceea, Noul Testament obligă la a redefini teologic mai multe "concepții despre divin şi despre uman" (p. 200).

Mandatul lui Hristos este mandatul şi temeiul istoric al Bisericii şi al misiunii ei în această lume (p. 223).

Astăzi, când conflictul între "Împărăția lui Dumnezeu" şi ceea ce Biblia numeşte "această lume", adică lumea în care oamenii au introdus nedreptatea şi păcatul, este evident că Biserica este chemată la adevărata ei misiune, de a fi prezentă pe frontul acestui conflict, de a face vizibilă Evanghelia prin roadele sale eliberatoare (p. 279). Misiunea Bisericii înseamnă evanghelizare şi o diaconie critico-profetică "caritativă şi politică" (p. 280).

Ultimul capitol, **Către o gestiune democratică a Bisericii în calitate de comunitate a lui Dumnezeu**, analizează unele documente teologice romano-catolice postconciliare, criticând primatul şi infailibilitatea papală (p. 302), precum şi sistemul piramidal din eclesiologia catolică, clericalist, afirmând că singura autoritate în Biserică trebuie să fie Duhul Sfânt (p. 326) într-un sistem democratic eclesial.

Cartea teologului Edward Schillebeeckx este un model de teologie pentru timpul nostru, de mărturisire creştină într-un limbaj elevat, critic față de devierile ideologice de ieri şi de astăzi.

Jean Meyendorf, **Unité de l'Émpire et divisions des Crétiens. L'Eglise de 450 á 680. Traduction de l'anglais par Françoise Lhoest.** *Cerf, Paris, 1993, 432 p.*

Ca orice carte a reputatului teolog Jean Meyendorf, şi cea de față se remarcă prin rigoare ştiințifică, analiză teologică şi prezentarea evenimentelor de istorie bisericească în relația lor genetică, în contextul politic, social, cultural, spiritual al perioadei pe care o prezintă, respectiv 450-680. Această perioadă reprezintă de fapt în istoria dogmatică a Bisericii un interval de maximă efervescență teologică, datorită faptului că în centrul controverselor se situează Persoana şi opera răscumpărătoare a lui Hristos, Care a declanşat discuții, polemici şi în fine, formule hristologice ce vor deveni normative pentru viața şi experiența spirituală creştină. Este perioada ereziilor hristologice, dar şi a biruinței adevărului despre Hristos, în care s-au încleştat energii, pasiuni, orgolii personale care, în cele din urmă, au înclinat balanța spre adevărul hristologic biblic, formulat teologic şi exprimat spiritual şi liturgico-sacramental de întreaga Biserică. Cartea este împărțită în zece capitole, după următoarea structură:

I. **Biserica şi Imperiul**. În acest capitol Jean Meyendorf ne introduce în spațiul secolelor IV - V al Imperiului Roman cu diversitatea lui culturală şi religioasă, integrată într-o unitate politică providențială pentru misiunea creştină, pentru structura eclesială în simfonie cu autoritatea imperială care, dincolo de limitele inerente oricărei edificări mundane, a dus la triumful creştinismului

şi la creştinarea spaţiului imens în care s-a implementat **pax romana**. De aceea, autorii creştini au perceput "universalismul roman" ca un fapt istoric providenţial care a făcut posibilă evanghelizarea în tot "pământul locuit" (oikoumene) (p. 35). Dincolo de unele compromisuri morale, de o intervenţie nepermisă a politicului în domeniul eclesial, Jean Meyendorf arată că "aliniindu-se cu imperiul, Biserica a încetat să fie o sectă accesibilă doar unora; ea a asumat responsabilitatea «catolică» pentru ansamblul societăţii. Făcând aceasta ea n-a renunţat la vocaţia sa eshatologică" (p. 34). Aceste accente şi nuanţe ale autorului sunt de o importanţă excepţională pentru că cristalizarea unui model Biserică - stat în lumea ortodoxă, după căderea Bizanţului, inspirate de simfonia bizantină, nu a însemnat niciodată o demisie a Bisericii de la rolul ei soteriologic, în orice context socio-politic. Această afirmaţie este de fapt şi o corecţie administrată unor modele eclesiale, autonome, care relativizează Biserica în timpul istoric şi accentuează Împărăţia eshatologică, introducând de fapt o ruptură nefirească, anormală, între Biserică şi Împărăţia lui Dumnezeu, spre care de fapt conduce Biserica lui Hristos. Însă Roma, în condiţii istorice specifice, a schimbat acest model simfonic, imperfect dar realist, cumulând în persoana papei, prin doctrina primatului papal, atât politicul cât şi eclesialul (p. 53).

2. **Structura Bisericii**. Înţelegerea Bisericii implică credinţa în Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat. Jean Meyendorf spune în acest sens: "Credinţa creştină se întemeiază pe mărturia unui grup de credincioşi aleşi de Iisus Însuşi. Această mărturie unică despre Moartea şi Învierea lui Hristos a fost pecetluită de darul Duhului la Cincizecime: autenticitatea se întemeiază pe o evidenţă istorică dar, de asemenea, şi pe comuniunea vie cu Tatăl în Hristos, eficientă prin lucrarea Duhului în comunitatea eclesială. Această comuniune însăşi este o anticipare a Împărăţiei lui Dumnezeu deja prezentă şi care va veni: o anticipare pe deplin realizată în adunarea euharistică locală: Biserica" (p. 55). Pentru ca o comunitate creştină să fie Biserica universală, aceasta trebuie să rămână fidelă "mesajul original al mărturiei Învierii lui Iisus, unei «tradiţii apostolice» unice şi continui şi să aibă continuitatea ministerului apostolic (p. 56) prin episcopi, preoţi şi diaconi. Sinoadele epocii patristice, în legislaţia canonică elaborată, au stabilit un oarecare paralelism între instituţiile Bisericii şi structura statului roman (p. 56), relaţie ireconciliabilă însă atunci când împăraţii susţineau ereziile. Aceasta a dus la formarea unor centre creştine puternice, cu o jurisdicţie canonică mai mult sau mai puţin extinsă, centre care erau şi importante din punct de vedere politic, economic. În Orient s-au structurat centrele creştine marcante: Constantinopol, Alexandria, Antiohia, Ierusalim, Tesalonic, Justiniana Prima, Cipru, iar în Occident Roma, care prin papa Leon cel Mare îşi accentua primatul apostolic şi petrin în detrimentul celorlalte centre creştine (p. 79, 82).

3. **Viaţa spirituală, liturghia, monahismul, sfinţii** redă sintetic aspecte importante ale vieţii creştine sub aspect cultic, sacramental, al idealului creştin suprem, "viaţa în Hristos". În perioada pe care o abordează, Jean Meyendorf remarcă continuitatea Bisericii cu creştinismul primar în celebrarea riturilor creştine esenţiale, Botezul şi Euharistia (p. 84), într-o diversitate de tradiţii liturgice, ce le confirmă "caracterul de vehicole transculturale şi autentice

«catolice» ale tradiției comune" (p. 85). Dincolo de factorii ce menținеau diferențe lingvistice, culturale şi chiar doctrinare în Imperiu, Liturghia Bisericii era un factor de unitate (p. 86), chiar fără "uniformitatea liturgică" (p. 89). Pe lângă ciclul pascal, s-a dezvoltat, odată cu celebrarea Naşterii Domnului, un calendar liturgic anual, în care s-au inscris sărbătorile mariale, zilele închinate Sfinților, martirilor, monahilor. În ceea ce priveşte arta creştină, aceasta era legată de Liturghie "care a dat o coerență spirituală interioară şi un sens teologic" diverselor manifestări artistice: "cultul era o cultură", care va fi cea a Evului Mediu Creştin, atât în Orient cât şi în Occident, ce se distingea prin unitatea dintre "spirit şi materie, frumusețe şi înțelepciune, cer şi pământ", unitate dată de umanitatea înviată şi îndumnezeită a lui Iisus Hristos "manifestată nu numai în El ca persoană istorică, ci şi în Sfinți, în natura sacramentală a Bisericii şi în creația întreagă restaurată în sensul ei originar, acela de a reflecta eterna Înțelepciune divină" (p. 93).

4. **Pluralism cultural şi expansiune misionară în Orient** conturează un tablou sintetic al structurării creştine în spațiul georgian, armean, siriac, etiopian, arab, egiptean printr-o activitate misionară susținută de Împăratul bizantin, dar şi de monahi celebri, într-o unitate eclesială justificată de ideea că "fiecare Biserică locală, odată stabilită în plenitudinea realității sacramentale şi garantată de episcopat, era aceeaşi unică Biserică ce exista de la Cincizecime. Unitatea sa cu celelalte Biserici se întemeia pe aceeaşi credință şi pe identitatea darurilor spirituale primite de către toți (p. 143). Totuşi, faptul că formulele dogmatice erau în general stabilite de către grecii din Imperiu a dus la numeroase schisme şi erezii ce au divizat Bisericile, în ciuda rolului unificator jucat de către stat (p. 143).

5. **Occidentul în secolul cinci: Christianitas et romanitas** reprezintă o radiografie a creştinității occidentale: creştinii de la Dunăre, unde s-a perpetuat un creştinism latin, românii fiind expresia actuală a acestei realități istorice (p. 148), cei din Galia, Insulele Britanice, Africa de Nord. Jean Meyendorf analizează disputele teologice, precum cele generate de monofizism, în care s-au implicat teologi reprezentativi ca Leon, papă al Romei. Deşi Împăratul Justinian, cucerind Italia, a restaurat unitatea dintre Constantinopol şi Roma, totuşi aceasta din urmă, prin papa Gelasiu, nu pregeta a susține fățiş că Biserica romană este "singurul criteriu al comuniunii eclesiale" (p. 180).

6. **Sinodul de la Calcedon şi consecințele sale** constituie o nuanțată incursiune într-o situație istorică creştină de mare complexitate, în care s-au angajat energii multiple, din spații culturale şi religioase diverse, cu implicarea curții imperiale însăşi. Anul 451 şi formula hristologică ce definea unirea firii dumnezeieşti cu cea omenească în Persoana cea una a Mântuitorului Iisus Hristos, a declanşat nu pacea aşteptată de Biserică, ci dispute aprinse între teologi şi Biserici, ce au dus la primele schisme majore în Biserică, respectiv ruperea Bisericilor Orientale de Constantinopol. Ruptura are la bază nu doar factori teologici ci şi politici, respectiv dorința de eliberare de Constantinopol a unor popoare ale Orientului creştin. De asemenea, terminologia teologică nu era precizată, noțiuni precum *ipostas* sau *substanță* fiind înțelese diferit de către teologii angajați în controversele hristologice (p.

210 - 211). Henotikon-ul Împăratului Zenon, ce încerca să ridice discuţiile la nivelul conceptelor hristologice, sustrăgându-le impasurilor terminologice, a complicat de asemenea viaţa Bisericii, înregistrându-se evenimente tragice (p. 219).

7. **Epoca lui Iustinian** oferă o viziune sintetică asupra unei epoci celebre în care, datorită personalităţii excepţionale a Împăratului şi a viziunii sale universaliste, a fost posibil un regim creştin monolitic (p. 227). Novela 6 teoretiza celebra simfonie bizantină în relaţiile dintre stat şi Biserică, eludând însă faptul că nu se putea stabili decât utopic o armonie între "realitatea eshatologică a Împărăţiei lui Dumnezeu", manifestată în Biserică, şi Tainele Sale şi "afacerile umane" ce implicau inevitabil violenţa, războiul, nedreptatea socială şi pe care statul nu era prea doritor să le evite şi nici nu putea face aceasta (p. 229). Cu Iustinian Roma era reintegrată în interiorul versiunii bizantine a romanităţii (p. 232). Fără a fi armonizate, poziţiile calcedoniene şi necalcedoniene sub Iustinian s-au reaprins, iar controversele origeniste au dus la condamnarea lui Origen, la 553, în Sinodul de la Constantinopol (cele 3 capitole). Ultimul împărat roman şi primul împărat bizantin, Iustinian a lăsat o moştenire remarcabilă prin Codul de Legi, bisericile faimoase (Sfânta Sofia - Constantinopol, San Vitale - Ravena, Sfânta Ecaterina - Sinai), diplomaţia sa, precum şi formalizarea sistemului eclesial al Pentarhiei (p. 269).

8. **Orientul creştin după Iustinian: diviziunile sunt definitive?** face o prezentare a Bisericilor rupte de Constantinopol: iacobită, coptă, armeană, autorul arătând că diviziunile se datorează diferenţelor etnice şi culturale, opoziţiei faţă de dominaţia bizantină şi nevoii de a supravieţui sub perşi "şi mai târziu sub ocupaţia musulmană" (p. 311).

9. **Sfântul Grigorie cel Mare şi papalitatea bizantină** creionează un tablou al creştinităţii occidentale, dominate de personalitatea papei Grigorie, patron al misiunilor creştine în Anglia, scriitor-teolog şi mistic. Creştinătatea occidentală este marcată şi ea de schisme, de izolarea Bisericii spaniole, care a introdus adaosul Filioque (589 - Toledo), de ascensiunea Bisericii galicane, ce va crea un pol puternic în Occident ce va duce la o nouă versiune a ceea ce generic se numeşte "romanitas" (p. 347).

10. **Împăratul Heraclie şi monotelismul** analizează o epocă zbuciumată a Imperiului şi a Bisericii prin criza monotelită ce a generat polemici majore între Roma şi Constantinopol, desigur cu implicarea Curţii imperiale - Ektesis-ul lui Heraclie. Imperiul e confruntat cu invazia islamică şi căderea Ierusalimului, a Siriei şi Egiptului. Personalitatea Sfântului Maxim Mărturisitorul este în centrul disputelor teologice ce se vor aplana la Sinodul 6 ecumenic (680 - 681), când se va pune capăt ereziei monoteliste.

Perioada secolelor V - VII, analizată de Jean Meyendorf, este una tensionată, de criză, în care s-a decantat adevărul de credinţă formulat teologic în Sinoadele ecumenice ce au călăuzit Biserica permanent în pelerinajul ei în lume, şi de aceea cartea se citeşte cu pasiune intelectuală maximă. Astăzi, într-o epocă a dialogului, când creştinii sunt animaţi de dorinţa unităţii Bisericii lui Hristos, invitaţia onestă, pertinentă a autorului este aceea că "istoria Bisericii este instrumentul indispensabil pentru orice căutare legitimă a unei teologii a unităţii creştine" (p. 400).

Pr. *Gheorghe Petraru*

500 DE ANI DE LA SFINȚIREA BISERICII "SF. IOAN DOMNESC" - PIATRA NEAMȚ
CTITORIA MARELUI ȘTEFAN CEL SFÂNT
- 24 iunie 1998 -

Pr. Prof. *Dumitru Chițimuș*

Aniversarea a 500 de ani de la sfinţirea bisericii "Naşterea Sfântului Ioan Botezătorul" din Piatra Neamţ a fost marcată de importante solemnităţi spiritual-culturale consacrate acestui eveniment. *"Focar de credinţă şi cultură creştină românească, biserica «Sfântul Ioan Domnesc» este - remarca I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei - profund legată de istoria devenirii spirituale a neamului, beneficiind de-a lungul veacurilor de purtarea de grijă a dreptmăritorilor voievozi şi în special de aceea a ctitorului bisericii «Sfântul Ioan Domnesc» - Ştefan cel Mare şi Sfânt".*

Serbările religioase din 24 iunie 1998 - Sânzienele (Sanctus Dies Iohannis) - au culminat cu Sfânta Liturghie de la biserica *"Sfântul Ioan Domnesc"*, oficiată de către un sobor de preoţi în frunte cu Înalt Prea Sfinţitul Mitropolit Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei.

Marele ierarh - Întâistătătorul Moldovei - a fost aşteptat cu mare căldură de credincioşi ai oraşului nostru, purtând în mâini lumânări şi flori de sânziene. I.P.S.

Mitropolit Daniel a fost întâmpinat de un sobor de preoţi cărora li s-au alăturat autorităţile oraşului în frunte cu domnul prefect Vasile Şendrea, domnul primar Ion Rotaru, domnul Dan Marian Lospa şi alţi binefăcători, ctitori şi ajutători ai bisericii noastre.

Primirea I.P.S. Sale a avut loc la Turnul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt. L-au întâmpinat mai întâi un număr de 8 călăreţi pe cai de rasă de la Baza Hipică, îmbrăcaţi în costume de epocă, care l-au însoţit până la biserică. Actori de la Teatrul Tineretului au evocat în versuri epoca lui Ştefan cel Mare; actorii Nicolae Chele şi Ada Nicoleta, în costume medievale, au rostit versuri de mare încărcătură emoţională, creştină şi românească. Preotul paroh, Dumitru Chiţimuş, a rostit un emoţionant cuvânt de bun sosit pe plaiurile noastre nemţene. Credincioşii parohiei *"Sfântul Ioan Domnesc"*, în frunte cu preotul paroh, au întâmpinat cu pâine şi sare pe I.P.S. Mitropolit Daniel, cu flori de sânziene, oferindu-i în dar o frumoasă icoană bizantină. Corul Catedralei, îmbrăcat solemn, şi dirijat competent de doamna profesoară Mariana Costea, a intonat imnul arhieresc. Fanfara militară a interpretat imnul de bun venit şi imnul naţional, *"Deşteaptă-te, române"*. O gardă militară, având-i în frunte pe comandanţii garnizoanei - col. Ioan Merlici şi maior Burghele - a amplificat solemnitatea.

La sfârşitul Sfintei Liturghii a rostit cuvânt de învăţătură I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei, care a vorbit într-adevăr ca un vrednic urmaş al marilor mitropoliţi ai Moldovei: Varlaam, Dosoftei, Veniamin, Iosif, Iustin, Teoctist - actualul Patriarh al României.

Înaltul ierarh a cuvântat despre sacralitatea spaţiului nemţean, despre semnificaţia ctitoriilor ştefaniene şi îndeosebi a bisericii *"Sf. Nicolae Domnesc"* - la 500 de ani de la sfinţire - îmbrăcată în haine de sărbătoare, frumos împodobită cu crengi de brad şi aranjamente florale.

Însă darul cel mai frumos al acestei zile de sărbătoare a fost numărul mare de credincioşi veniţi să participe la acest eveniment duhovnicesc, şi, în acelaşi timp, să întâmpine cu dragoste, credinţă şi căldură pe marele ierarh care a făcut să se adune pe străzile oraşului şi la locul de slujbă mulţimi de pelerini, cu bucuria în suflete şi pe chipuri.

Evocând pisania, I.P.S. Mitropolit Daniel a spus că numele lui Ştefan este cel care leagă istoria oraşului Piatra Neamţ - vechea Cetate Dacică Petrodava - de monumentul istoric biserica *"Sf. Ioan Domnesc"*, cel mai bine conservat monument dintre toate locaşurile de cult înălţate relativ în aceeaşi perioadă, o construcţie pe care ochiul vizitatorului o cuprinde cu drag, fiindcă apare distinsă, simplă şi totuşi măreaţă, o podoabă arhitecturală răsărind în mijlocul unei naturi binecuvântate pe deplin de Dumnezeu, o natură ce-ţi oferă nu doar ozonul curat al brazilor de pe Cozla, Pietricica, Cernegura şi Cârloman, ci chiar atmosfera autentică a unor strălucite vremuri de mult apuse, dar prezente în sufletele noastre prin această evocare. Silueta sfântă şi patinată a locaşului ne aminteşte prin vremuri şi de numele anonime şi modeste ale iscusiţilor meşteşugari ai secolului XV, executori ai planului de biserică propus de "Atletul lui Hristos" ca *"să-i fie sieşi de rugă şi Doamnei sale Maria şi prea iubitului lor fiu Bogdan Voievod"*.

În final, I.P.S. Mitropolit Daniel, evocând şi personalitatea Sfântului Ioan Botezătorul - patronul urbei Piatra Neamţ - a evidenţiat faptul că mărturisirea Dreaptei Credinţe în Iisus Hristos trebuie făcută la nevoie cu preţul vieţii, aşa cum a făcut-o Sfântul Ioan.

Zilei de Sânziene - Sanctus Dies Iohannis - prin vizita binecuvântată a Înalt Prea Sfinţitului Mitropolit Daniel la Piatra Neamţ, i s-a acordat strălucirea binemeritată, ea marcând, după cum s-a amintit, sărbătoarea patronului spiritual al

urbei, Sfântul Ioan Botezătorul, "redobândit" abia în 1989, după o lungă și dureroasă tăcere.

La acest mare și sfânt jubileu, I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, a acordat distincția de vrednicie preotului paroh Dumitru Chițimuș.

Primarul Ion Rotaru a înmânat diploma de recunoștință pentru promovarea imaginii municipiului pe care-l conduce atât I.P.S. Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, cât și preotului paroh Dumitru Chițimuș.

Exprimăm gratitudinea noastră și cea mai aleasă reverență I.P.S. Mitropolit Daniel, la acest mare și sfânt jubileu, pentru onoarea făcută bisericii noastre și orașului Piatra Neamț la ziua de Sânziene, sărbătoarea Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul.

Mulțumim Bunului Dumnezeu și tuturor celor care au fost prezenți cu credință tare, după datina străbună, la marile sărbători religioase care au celebrat 500 de ani de la sfințirea bisericii "Nașterea Sf. Ioan Botezătorul" - Piatra Neamț!

DIALOG INTERTEOLOGIC - LEIPZIG (SAXONIA) - GERMANIA

Pr. Prof. Dr. *Petre Semen*

În ideea continuării şi consolidării relaţiilor dintre Biserica Ortodoxă Română şi Biserica Evanghelică din Germania, în perioada 20-27 septembrie 1998 s-a ţinut la Leipzig un simpozion cu tema: *"Slujirea lui Dumnezeu ca manifestare a credinţei în Bisericile noastre"*. Din partea Bisericii noastre au participat câţiva tineri teologi şi cadre didactice reprezentând facultăţile de teologie din Arad, Iaşi şi Sibiu. De la Iaşi a luat parte Pr. Prof. dr. Petre Semen cu referatul: *"Viaţa creştină ca liturghie permanentă"*. Ca text de bază al discuţiilor a fost capitolul 12 din Epistola către Romani, ce se constituie într-un real îndrumător de viaţă pe care Apostolul îl dădea comunităţii creştine din Roma, extrem de expusă influenţelor oferite de cetatea păgână. S-a pornit de la acest text pe considerentul că pentru Bisericile creştine de astăzi se reiterează într-un fel situaţia acelei comunităţi. Creştinii romani erau atenţionaţi că din momentul primirii botezului li se cerea să aibă o cu totul altă viziune despre sensul vieţii, prioritară fiind slujirea aproapelui sub multiple forme. Când Apostolul îndemna la slujirea dezinteresată a aproapelui se baza pe aceea că Domnul Hristos S-a identificat şi Se identifică, până la sfârşitul veacurilor, cu toţi cei care au nevoie de ajutor: *"străin am fost şi M-aţi primit; bolnav am fost şi M-aţi cercetat; în temniţă am fost şi aţi venit la Mine"* (Matei 25, 35-36). Trăindu-şi viaţa ca jertfă pentru semenul său, creştinul se situează pe coordonata principală a poruncii Domnului de a fi practicant convins iar nu simplu teoretician al credinţei. Astfel, când Domnul Iisus a zis tânărului ce insinua că nu ştie poruncile: *"Mergi şi fă şi tu asemenea"*(Luca 10, 37) vrea să sublinieze că cel care-L mărturiseşte pe El ca Domn şi Dumnezeu trebuie să facă din toată viaţa sa un scop al slujirii aproapelui, pentru a-L imita pe Dumnezeu în slujire, în iubire şi bunătate.

În referat s-a insistat de asemenea asupra recomandării făcute de Apostol credincioşilor din Roma de a se opune duhului lumesc sau *"al veacului acestuia"*, obsedat mereu de acumulări de bunuri materiale şi plăceri. Regresul moral pe care voia să-l stopeze Apostolul se reeditează din nefericire în lumea de astăzi, marcată printre altele de indiferentism religios şi secularizare. În textul Epistolei către Romani creştinii găsesc şi acum un îndemn binevenit în ceea ce priveşte atitudinea în faţa vieţii. În opinia Apostolului, creştinul care vrea să-L mărturisească permanent pe Hristos şi să rămână în porunca Lui nu se poate acomoda unui fel de viaţă şi de gândire în totală contradicţie cu credinţa şi evident în dezacord cu voia lui Hristos. Subliniem aici remarca pastorului de culoare Martin Luther King, evident inspirat din aceeaşi epistolă, care remarca şi el că în lume sunt lucruri cărora în calitate de creştin

este bine să te adaptezi, dar sunt şi lucruri cărora nu trebuie să te adaptezi. Cu alte cuvinte, creştinul nu se poate asocia tuturor celor din lume. El nu poate - şi de fapt nu trebuie - să-şi subordoneze credința sa nici unui alt interes pământesc.

Cele şase zile de discuții asupra referatelor au constituit momente de reală bucurie spirituală prin accederea nemijlocită la cultura şi istoria poporului german în scurtele vizite la obiectivele cele mai semnificative ale civilizației germane.

Organizarea simpozionului a fost remarcabilă. S-a îmbinat armonios partea teoretică -scurte referate cu discuțiile de rigoare şi la obiect - cu cea practică, prin vizitarea câtorva obiective reprezentative pentru cultura şi civilizația germană, din care n-au lipsit locaşurile de cult evanghelice, dovezi prețioase ale aportului creştinismului protestant la formarea culturii apusene. Demnă de menționat pentru contribuția majoră la aplicarea practică a teologiei este, printre altele, amplasarea primei universități creştine la Halle, ctitorie a celui ce era apreciat ca "cel mai nobil exemplu de educator practic din Germania şi cel mai eficient reprezentant al spiritului creştin din istoria educației". Este vorba despre August Hermann Francke (1663-1727). Universitatea din Halle, cel mai important centru cultural (pietist) din Europa după eliberarea Germaniei, ca de altfel întregul oraş şi altele din țară, renaşte astăzi din propria cenuşă.

S-a constatat cu bucurie de către participanți că deşi fac parte din țări şi Biserici diferite, din alte culturi şi tradiții, există un punct de vedere comun asupra fenomenului religios în sine. De asemenea, slujitorii şi credincioşii ambelor Biserici dau dovadă de multă responsabilitate şi jertfă pentru propăşirea Sfintei Evanghelii şi mai binele Bisericii. Față de deosebirile, de altfel inerente, aceasta este o notă comună pozitivă. S-a remarcat de asemenea efortul ambelor Biserici de a-şi păstra credincioşii şi de a-i determina să trăiască principiile evanghelice într-o lume din ce în ce mai secularizată. Problemele cu care se confruntă cele două Biserici sunt aproape identice, doar cu unele mici nuanțări. "Desfăşurându-mi activitatea misionar-pastorală într-o comunitate cu multiple probleme sociale şi economice", sublinia unul dintre vorbitori, "am constatat că față de credința creştină se conturează clar două segmente sociale cu tendințe centrifugale. În primul rând un segment nesemnificativ de oameni îmbogățiți repede, sau chiar prea repede, şi pentru care Dumnezeu nu mai este necesar, şi un al doilea segment, mult mai reprezentativ, al oamenilor săraci, ori foarte săraci, care se întreabă ce le mai poate oferi Dumnezeu într-o lume din ce în ce mai coruptă sau ce mai poate face Biserica pentru ei". Acelaşi fenomen al înstrăinării de Dumnezeu se manifestă, mai mult sau mai puțin, în majoritatea țărilor est europene. În vest însă, unde civilizația îi oferă omului totul sau aproape totul, creştinul modern se întreabă la rândul său la ce-i mai foloseşte credința în Dumnezeu.

Față de contextul dat, slujitorilor Bisericii li se impune nu neapărat să-I facă loc lui Dumnezeu într-o lume din ce în ce mai refractară la cuvântul divin, pentru că El poate să-Şi facă loc şi singur, dar nu vrea să stingherească libertatea omului, aşa cum sublinia Moise: "Iată, Eu vă pun astăzi înainte binecuvântare şi blestem: binecuvântare veți avea dacă veți asculta poruncile Domnului Dumnezeului vostru [...]; iar blestem, dacă nu veți asculta poruncile Domnului Dumnezeului vostru" (Deut. 11, 26-27). De aceea, slujitorilor Evangheliei li se impune să-l conştientizeze pe omul credincios al Bisericii că lumea aceasta nu este ultima realitate, ci să vadă în ea un dar divin pe care trebuie să-l folosească în mod responsabil, că lumea este

locul întâlnirii cu Dumnezeu şi al începerii comuniunii cu El ce se va perpetua în veşnicie.

Din referatele ţinute, s-a reţinut de asemenea profunda îngrijorare pentru viitorul propriei Biserici.

Folosul imediat al acestei scurte întâlniri a fost o mai bună cunoaştere a celor două Biserici.

SFINȚIREA BISERICII DIN PAROHIA HORIA - ROMAN

Arhid. *Ilie Murăraşu*

În Duminica dinaintea praznicului Naşterii Domnului, a XXX-a după Rusalii, la 29 noiembrie 1998, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie, însoţit de Părinţii Miron Gheorghe şi Purcaru Vasile - consilieri de la Centrul eparhial - a făcut o vizită canonică în parohia Horia, Protopopiatul Roman, cu care prilej a oficiat, în mijlocul unui sobor de preoţi şi diaconi, slujba de sfinţire a bisericii parohiale, în urma lucrărilor de reparaţii capitale efectuate în ultimii ani atât în interior cât şi în exterior, prin jertfelnicia bunilor credincioşi şi prin strădania zeloşilor preoţi Pătrăuceanu Constantin - paroh şi Bulancea Panaite -preot II.

Biserica, de o rară frumuseţe, impune prin simetria şi echilibrul formelor, prin frumoasa pictură, dar peste tot te impresionează dragostea credincioşilor faţă de legea lor strămoşească şi faţă de sfântul locaş.

Satul a luat fiinţă prin împroprietărirea din 1864, când fiecare gospodar a primit câte 28 de prăjini - silişte de casă.

La început, cum găsim scris pe clopotul bisericii, satul s-a numit "Satul Nou", apoi, de la 1880, i s-a dat denumirea de "Elisabeta Doamna", iar după anul 1946 "Horia".

Primele familii la înfiinţarea satului au fost: Ştefan Fotea, Gavrilă Marian şi Gheorghe Marin, la care s-au adăugat şi alte familii de ţărani, clăcaşi veniţi din satele vecine: Trifeşti, Sofrăceşti, Butnăreşti, Moldoveni şi Onişcani, precum şi locuitorii veniţi din satele de dincolo de Siret: Icuşeşti, Gorovei, Recea etc., alungaţi de pe moşiile boiereşti.

Spun bătrânii din satele Gorovei şi Icuşeşti că strămoşii lor au fost alungaţi de acolo de vătafii boiereşti în Vinerea Patimilor, în timp ce familiile lor frământau în coveţi aluatul pentru pască şi cozonac de Sf. Paşti.

Primul preot care a luat parte activă la înfiinţarea satului şi la ridicarea lui moral-culturală şi religioasă a fost Constantin Moroşanu, originar din Trifeşti, care s-a prezentat la venerabilul Melchisedec Ştefănescu, episcop de Roman, spunându-i: "Mie, Prea Sfinţite, îmi trebuie sat nou" şi astfel i s-a încredinţat tânărului seminarist "Satu Nou", astăzi "Horia". Împreună cu învăţătorul Popovici au lucrat ca doi pioni de nădejde la construirea din temelie a bisericii şi a şcolii care dăinuiesc şi astăzi.

Printre legendele satului se află una privitoare la mutarea albiei râului Moldova. Spun bătrânii că apa Moldovei curge unde sunt astăzi urmele vadului ei, care se numeşte Moldova Seacă.

Pe vremuri, venind apele râului Moldova mari, din cauza ploilor de la munte, tocmai în acel timp trecea prin apa Moldovei un om cu căruţa cu boi având încărcătură de recoltă. Omul, ajungând în mijlocul apei şi văzând că vin apele mari şi este în pericol, a oprit boii pe loc, s-a aşezat în genunchi în car şi s-a închinat spunând o rugăciune. Ca prin minune, după câteva clipe apele s-au depărtat de el croindu-şi un vad nou pe lângă Târgul Roman, unde curge şi astăzi.

Se vede astăzi şi vadul vechi al Moldovei, care-i poartă numele şi care şerpuieşte până în albia râului Siret.

Biserica din satul Horia a fost construită în anul 1894 de către inginerul Panait Donici, născut în anul 1825 în Porceşti - Roman, care a studiat la Academia Mihăileană din Iaşi şi apoi în Franţa, luând diploma de inginer. A avut diverse funcţii.

Biserica s-a construit toată cu cheltuiala sa, iar sătenii au cărat piatra cu căruţele lor de la localitatea Valea Ursului. La intrarea în biserică, în pronaos, pe peretele din stânga se află o pisanie în marmură în care se spune: *"Întru eterna glorie a lui Dumnezeu şi spre perpetua glorificare a transmiterii Sf. Duh s-au edificat din temelie această biserică ortodoxă răsăriteană de inginerul Panait Donici cu toată a sa cheltuială şi terminându-se la 1894, dimpreună cu dependentele ei; s-au sfinţit cu binecuvântarea Prea Sfinţitului Episcop Ieronim de Roman de el însuşi în ziua de 16 mai 1896"*. Biserica este construită pe terenul primit prin împroprietărirea din anul 1864.

Biserica este construită din piatră şi cărămidă, sub conducerea meşterului Grisberg din Roman. Are un stil cu totul aparte. În turla bisericii sunt două clopote. Pe parcursul anilor, biserica a suportat mai multe reparaţii, în special după cutremurul din 1977, preot fiind Constantin Ionescu.

După slujba de sfinţire s-a slujit Sf. Liturghie, răspunsurile fiind date de un grup de elevi de la Seminarul *"Sf. Gheorghe"* din Roman.

La momentul tipiconal, tânărul seminarist Dumitru Parfene a fost hirotonit intru diacon pentru parohia Băseşti, protopopiatul Moineşti, judeţul Bacău.

După încheierea Sf. Liturghii, P.C. Pr. paroh Constantin Pătrăuceanu a rostit un cald cuvânt de bun sosit Prea Sfinţitului Episcop Eftimie, prezentând apoi un istoric al satului şi al bisericii, al sumelor băneşti cheltuite, evidenţiind pe contribuabili.

Prea Sfinţia Sa, în cuvântul de învăţătură, a spus că nu se putea alege o zi mai potrivită pentru sfinţirea bisericii decât aceasta, în nemijlocită legătură cu apropiatul praznic al Naşterii Domnului, care este praznicul bucuriei tuturor, fiindcă ne-a venit nouă Mântuitor, Care este Hristos Domnul, Fiul lui Dumnezeu (Luca 2, 10-11). La această bucurie generală se adaugă şi una specială, aceea a credincioşilor de aici, pentru că reuşesc acum să îşi vadă încununată jertfelnicia lor, strădania preoţilor şi moşilor lor.

După ce a rostit cuvinte de laudă pentru frumoasa lor lucrare, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie a spus credincioşilor parohiei Horia că distingându-i azi pe Pr. paroh Pătrăuceanu Constantin în iconom stavrofor şi pe Preotul slujitor Panaite

Bulancea în sachelar, pentru pilduitoarea lor jertfelnicie, roagă pe bunul Dumnezeu să le răsplătească tuturor după a Sa bogată milostivire.

În încheiere, chiriarhul i-a îndemnat pe credincioşi să-şi împodobească biserica mai ales cu prezența lor în număr cât mai mare la sfintele slujbe şi prin ducerea unei vieți cât mai pline de fapte bune. De asemenea, i-a îndemnat să fie buni fii ai Bisericii străbune şi cetățeni harnici şi devotați ai patriei.

SFINŢIREA PARACLISULUI *"SFÂNTUL NICOLAE"*
Din incinta Centrului de Plasament *"Roman-Vodă"* - Municipiul Roman

Un eveniment de mare sensibilitate creştină a avut loc în incinta Centrului de Plasament *"Roman-Vodă"* din Cartierul Muncitoresc Roman, duminică, 6 decembrie 1998.

Corpul profesoral al Centrului de Plasament, în frunte cu Doamna Directoare Lucica Gheorghian, sub îndrumarea P.C. Preot Ion Antoci, s-a pregătit cu mult suflet pentru acest eveniment creştin din viaţa şcolii, ceea ce arată că grija lor pentru făptura umană aflată în suferinţă are în vedere odată cu trupul şi sufletul.

Prea Sfinţitul Episcop Eftimie a oficiat slujba de sfinţire a acestui aşezământ în care cele mai nevinovate făpturi, copiii, au nevoie nu numai de "tratamente culturale", ci şi de dragostea divină pe altarul suferinţei lor. Paraclisul are ca patron şi ocrotitor pe Sfântul Nicolae.

După ce s-a sfinţit apa şi s-a miruit exteriorul şi interiorul Paraclisului, s-a oficiat Sf. Liturghie şi hirotonia în preot a diaconului Dumitru Parfene, iar Pr. Ion Antoci a fost hirotesit întru *"Iconom Stavrofor"*. Apoi, Prea Sfinţitul Episcop Eftimie, în prezenţa gazdelor şi a oaspeţilor, a rostit un cuvânt de învăţătură în care a reliefat importanţa spirituală a acestui act şi a arătat că misiunea slujitoare a cadrelor didactice are adânci legături cu spiritualitatea creştină.

Pregătirea şi educarea elevilor sub toate aspectele vieţii trebuie să fie resimţită de la director şi până la cel care păzeşte intrarea în şcoală.

Slujind oamenilor, slujesc lui Dumnezeu. Adevărul acesta a fost conştientizat în acţiunea de la Paraclisul din incinta Centrului de Plasament *"Roman-Vodă"*, din Cartierul Muncitoresc - Roman, unde cei mici se vor simţi aici mai puţin singuri, vor fi mai aproape de Dumnezeu prin faptul că vor putea lua parte la Sfânta Liturghie şi la celelalte sfinte slujbe. Fie ca sămânţa cuvântului dumnezeiesc să încolţească în inimioarele micilor enoriaşi şi trista faimă de *"copii fără stăpân"* să fie uitată.

†

CHEMAȚI LA DOMNUL

PREOTUL ICONOM STAVROFOR CONSTANTIN PELIN

Candela vieții preotului Iconom Stavrofor Constantin Pelin, de la biserica *"Sf. Nicolae"* - Roman, care abia mai pâlpâia, s-a stins luni, 16 martie 1998, într-un spital din Iași. Moartea sa a răpit încă un distins preot al Protoieriei Roman, despărțind de parohienii bisericii *"Sf. Nicolae"* Roman pe acela care, vreme de 33 de ani, le-a fost păstor sufletesc.

A fost, cum spune psalmistul, *"în putere"*, iată, aproape întreaga perioadă de până la 73 de ani, șirul anilor pământești întrerupându-se numai cu puțin înainte de a trece pragul anilor *"ostenelii și a durerii"*. Dumnezeu l-a chemat, căci de la Domnul vin toate, și viața și moartea.

Adormitul întru Domnul, preot Constantin Pelin, pe care l-am condus pe drumul cel din urmă, de pe pământ în veșnicie, a plecat după ce a împlinit un destin pământesc alcătuit din muncă și slujire.

Preotul Constantin Pelin s-a născut în anul 1924, luna august, ziua 21, fiul lui Vasile și Ioana Pelin din comuna Cordun, satul Simionești, județul Neamț.

Școala primară a absolvit-o în satul natal, iar în anul 1937 s-a înscris la Seminarul *"Sf. Gheorghe"* din Roman, pe care l-a absolvit, obținând diploma în anul 1945.

În anul 1948, când Facultatea de Teologie din Suceava s-a contopit cu Facultatea de Teologie din București, s-a înscris în anul IV la Institutul Teologic de grad Universitar din Cluj, pe care l-a absolvit, obținând și titlul de licențiat în Teologie, în primăvara anului 1949. Concomitent cu acesta a frecventat și cursurile Seminarului pedagogic, timp de 2 ani.

În toamna anului 1949 a intrat în învățământ ca profesor de Limba română la Școala elementară de 7 ani din comuna Văleni - Roman, unde a funcționat ca titular până în anul 1953.

La data de 1 septembrie 1953 i s-a aprobat transferul la cerere în postul de șef al biroului personal de la Episcopia Romanului.

Răposatul în Domnul, Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop Teofil Herineanu, la data de 6 decembrie 1953, l-a hirotonit în diacon pe seama Catedralei episcopale din Roman. La data de 25 aprilie 1965, a fost hirotonit preot pe seama parohiei *"Sf. Nicolae"* - Roman.

În urma vacantării postului de Inspector eparhial la Episcopia Romanului, la 1 februarie 1978, a fost numit în acest post unde a funcționat până la încetarea din viață. Soția sa este cadru didactic, pensionară. Are un copil - inginer petrolist.

Pentru toate meritele sale pe tărâm administrativ și pastoral, i-a fost acordat rangul de *"Iconom Stavrofor"* și *"Crucea patriarhală"*.

Slujba prohodului a fost săvârşită miercuri, 18 martie 1998, în biserica unde răposatul a slujit, cu cinste şi vrednicie, vreme de 33 de ani. Soborul slujitor, format din preoţi şi diaconi, l-a avut ca protos pe P.C. Pr. Mihăiţă Popovici - Vicar eparhial, ajutat îndeaproape de P.C. Pr. Consilieri - Gheorghe Miron şi Vasile Purcaru şi Protoiereul Raul Rojniţă.

Primul cuvânt a fost rostit de P.C. Pr. Vicar eparhial - Mihăiţă Popovici, care a spus: *"Preoţia este mesajul Evangheliei lui Hristos pe pământ, iar preotul este mesagerul Lui şi al jugului Lui; preotul trebuie să fie mereu conştient că Dumnezeu i-a dăruit răspunderea pentru sufletele credincioşilor ce i-au fost încredinţaţi să-i conducă spre mântuire. Şi marele merit al preotului se vede atunci când el este ascultat de păstoriţii săi şi când aceştia vin pururea la chemarea lui. Preotul Inspector eparhial Constantin Pelin trece din moarte la viaţă, pentru că prin viaţa şi activitatea sa şi-a luat răsplata vieţii de dincolo, încă pe când era aici şi trăia în trup omenesc".*

În încheiere, P.C. Sa a exprimat tuturor, doamnei preotese, fiului, nepoţilor şi tuturor fraţilor creştini, sincere condoleanţe şi a dat apoi citire Mesajului P.S. Episcop Eftimie.

"Trecerea la cele veşnice a P.C. Iconom Stavrofor Constantin Pelin este un motiv de întristare atât pentru noi, cât şi pentru Centrul Eparhial al Episcopiei Romanului, unde a funcţionat aproape 30 de ani ca şef de birouri, diacon la Catedrală Episcopală şi inspector eparhial, în care ascultare l-a găsit şi moartea necruţătoare. Este pentru toţi care l-au cunoscut şi preţuit un moment de regret.

Pentru devotamentul său faţă de Biserica Ortodoxă în apărarea ei şi a credincioşilor, prin predicile substanţiale pe care le ţinea în sărbători, duminici şi întruniri ocazionale, rugăm pe Bunul Dumnezeu să-l odihnească cu drepţii, în sânul lui Avraam să-l aşeze şi pe noi să ne miluiască.

Veşnica lui pomenire.

Sincere condoleanţe familiei şi tuturor celor care l-au cunoscut şi l-au iubit".

Luând cuvântul P.C. Pr. Raul Rojniţă, protopop de Roman, a evidenţiat şi el viaţa şi meritele dispărutului. *"Am venit astăzi împreună cu ceilalţi fraţi preoţi ai Bisericii strămoşeşti ca să împlinim voia lui Dumnezeu. Să împlinim aici cele ce se cuvin a fi împlinite pentru astfel de plecare. O plecare nu dureroasă, ci duioasă. O plecare frăţească, nu fără de nădejde, ci cu nădejde.*

Prin moartea sa neaşteptată, lasă în urma sa regrete în inimile tuturor credincioşilor şi ale tuturor celor care l-au cunoscut şi preţuit".

Şirul cuvântărilor a fost încheiat de domnul profesor şi deputat eparhial, pensionarul Mihai Vasile, care a vorbit despre munca şi slujirea preotului Constantin Pelin.

S-a dovedit a fi şi un excelent gospodar. Îmbunătăţirile aduse locaşului de cult, curţii, ca şi repararea trotuarelor din curtea bisericii sunt grăitoare în acest sens.

După *"Veşnica pomenire"*, mai mult plânsă de toţi cei din biserică, sicriul cu rămăşiţele pământeşti a fost aşezat pe o maşină şi transportat spre cimitirul bisericii *"Schimbarea la Faţă"* şi aşezat sub lespedea dinainte pregătită.

Sufletul adormitului Inspector eparhial şi preot Iconom Stavrofor Constantin Pelin *"întru bunătăţi se va sălăşlui"*, urmând ca acolo, sus, să săvârşească Liturghia pe care preoţii ortodocşi o săvârşesc la Altarul cel de slavă al Marelui Arhiereu şi Mântuitorului nostru, Iisus Hristos.

Dumnezeu să-l odihnească şi veşnică să-i fie amintirea!

PREOTUL ICONOM STAVROFOR NICOLAE CRĂCIUN

S-a stins din viață, într-un spital din Iaşi, la 5 mai 1998 preotul Iconom Stavrofor Nicolae Crăciun, de la parohia Icuşeşti, protopopiatul Roman, județul Neamț, care vreme de aproape 36 de ani a păstorit cu vrednicie această biserică.

Preotul Nicolae Crăciun s-a născut la data de 6 noiembrie 1927, în satul Costei, comuna Săuceşti, județul Bacău, din părinții Iordache şi Elisabeta Crăciun. Şcoala elementară a urmat-o în localitatea Săuceşti, pe care a absolvit-o în anul 1941.

În anul 1946 s-a înscris la şcoala de Cântăreți bisericeşti de la Mănăstirea Neamț, unde a urmat numai doi ani, deoarece a fost desființată în anul 1948, ca urmare a reformei învățământului. Între anii 1950-1953 şi-a satisfăcut stagiul militar.

În anul 1953 s-a reînscris la Şcoala medie de cântăreți bisericeşti la Mănăstirea Neamț pe care a absolvit-o în 1955. Tot în acest an s-a înscris la Institutul Teologic de grad Universitar din Bucureşti, absolvindu-l cu titlul de licențiat în anul 1959.

În anul 1958 s-a căsătorit cu domnişoara Virginia Ciomârtan, de profesie învățătoare. La data de 21 decembrie 1959 este hirotonit în preot de Prea Sfințitul Episcop Dr. Partenie Ciopron la Mănăstirea Sf. Ioan - Suceava pentru parohia Mândrişca, județul Bacău. Aici a păstorit până la data de 1 martie 1962, când se transferă la parohia Icuşeşti, protopopiatul Roman, județul Neamț, unde păstoreşte până la încetarea din viață.

A avut patru copii, toți căsătoriți şi cu munci de răspundere în societate: trei fete şi un băiat, preot la parohia Pârcovaci, protopopiatul Hârlău, județul Iaşi.

Îndată după adormirea sa în Domnul i s-au făcut cele rânduite pentru înmormântare, iar două nopți a fost privegheat de familie, preoți şi credincioşii din parohie. În ziua înmormântării, 7 mai 1998, a fost adus cu procesiune de la casa sa şi aşezat în fața bisericii, unde un număr de 28 de preoți au oficiat slujba înmormântării preoților, la care au asistat credincioşi din parohie şi din împrejurimi.

Despre viața şi bogata activitate depusă de preotul Nicolae Crăciun au vorbit preoții: Constantin Catană de la Mănăstirea Văratec, Constantin Barna de la parohia *"Buna Vestire"* - Iaşi, Protos. Timotei Aioanei de la Catedrala Mitropolitană - Iaşi şi Raul Rojniță, protopop de Roman, care a dat citire şi telegramei I.P.S. Nestor al Olteniei, coleg al decedatului, adresată familiei, în care se spune: *"Prea distinsă maică preoteasă, cu adâncă durere suntem alături de frăția dumneavoastră şi împărtăşim toată întristarea nemărginită care ne-a cuprins pe toți prin trecerea prematură la cele veşnice a celui care a fost părintele Nicolae Crăciun.*

Dumnezeu să-l odihnească cu drepții şi veşnică să-i fie pomenirea lui".

Purtat pe brațe de preoții slujitori, însoțit de credincioşi în glasul tânguitor al clopotelor, trupul neînsuflețit al preotului Nicolae Crăciun a fost aşezat lângă biserica la care a slujit cu drag.

Bunul Dumnezeu să-i facă parte de odihnă veşnică!

Arhid. *Ilie Murăraşu*

La Editura TRINITAS au mai apărut:

♦ I.P.S. Damaskinos Papandreou, Mitropolitul Elveției, **Sfântul și Marele Sinod al Ortodoxiei: tematică și lucrări pregătitoare**, 206 p., 1998.

♦ I.P.S. Damaskinos Papandreou, Mitropolitul Elveției, **Biserică, societate, lume**, 324 p., 1998.

♦ Arhim. Ilie Cleopa, **Urcuș spre Înviere - predici duhovnicești**, Ed. a II-a, 382 p. , 1998.

♦ Pr. Conf. Florin Bucescu, **Învățarea cântărilor Sfintei Liturghii**, 174 p., 1998.

♦ Gheorghe Iacomi, **Din trecutul vieții monahale și creștinești în zona Ceahlău**, 152 p., 1998.

♦ **Viața Cuviosului Paisie de la Neamț**, (Ms. 154 din Biblioteca Mănăstirii Neamț), 154 p., 1998.

♦ **Acatistul Prea Sfintei Treimi**, 63 p., 1998.

♦ **Viața Sfintei Maicii noastre Maria Egipteanca**, 47 p., 1998.

♦ **Anastasimatar**, prelucrare după Dimitrie Sucevеanu și alți autori renumiți de Protos. Victor Ojog, 228 p., 1998.

♦ Vasile Filip, **Tropare** (versuri), 132 p., 1998.

La Editura TRINITAS vor apărea:

♦ **Deniile din Postul Mare**, ediție îngrijită de Pr. Mihail A. Ungureanu.

♦ **Panihida**, ediție îngrijită de Pr. Mihail A. Ungureanu.

♦ Pr. Viorel Sava, **Taina mărturisirii în riturile liturgice actuale**.

♦ Pr. Viorel Sava, Pr. Radu Brânză, **Ghidul mamei creștine**.

♦ **Acatistul Nașterii Maicii Domnului**.

♦ **Acatistul Maicii Domnului "Izbăvitoarea"**, trad. de Pr. Teoctist Caia.

♦ Arhim. Ilie Cleopa, **Versuri către Maica Domnului**.

♦ **Mănăstirea Sfinții Trei Ierarhi**, album color.

♦ **Viața și nevoințele stareților Tihon de la Muntele Athos**, trad. de Pr. Teoctist Caia.

♦ **Credința ortodoxă**, (carte de învățătură creștin ortodoxă).

♦ Episcop Kallistos Ware, **Ortodoxia - calea dreptei credințe**, ediția a II-a.

♦ Pr. lect. Gheorghe Popa, **Comuniune și înnoire spirituală în contextul secularizării lumii moderne**.

♦ Pr. lect. Gheorghe Petraru, **Ortodoxie și Prozelitism**.

♦ Iustin Moisescu, **Evagrie Ponticul. Viața. Scrierile. Doctrina**, trad. din limba greacă de Pr. Nicolae Donos.

♦ Sfântul Ciprian, **Despre unitatea Bisericii și Despre fapta bună și milostenie**, trad. Ilie T. Lungu.

METROPOLITANATE OF MOLDAVIA AND BUKOVINA

TEOLOGIE ŞI VIAŢĂ

REVIEW OF THOUGHT AND SPIRITUALITY

CONTENTS

OUR LORD - JESUS CHRIST - THE PILGRIM AND THE TRAVELER

† DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina,
Christmas Pastoral Letter - 1998 5
† PIMEN, Archbishop of Suceava and Rădauţi,
Pastoral Letter on the Nativity of Christ - 1998 11
† EFTIMIE, Bishop of Roman,
Pastoral Letter on the Nativity of Christ - 1998 14
† IOACHIM, Bishop of Huşi,
Pastoral Word on the Day of Christ's Nativity - 1998 . . 20

INTERCONFESSIONAL SYMPOSIUM REGARDING THE PENTECOST

Vienna, May 15-17, 1998

PARTICIPANT, **Symposium Regarding the Pentecost** 27
Report of the Study Session regarding the Greek and Latin Tradition on the Pentecost, Vienna, May, 1998 30
† DANIEL, Metropolitan of Moldavia and Bukovina, ***Could the Roman Document about the Procession of the Holy Spirit become the starting point of a principal ecumenical clarification*? An Orthodox answer** 34

"THE SPIRITUALITY OF PSALMS AND THE SOCIAL MORALITY OF THE PROPHETS"

Judaic-christian Symposium, Durău, July 20-22, 1998

Judaic-christian International Symposium at Durău (*Pr. Nicolae Dascălu)* . . 45
20 July 1998, SPEECHES AT THE OPENING OF THE SYMPOSIUM 49
21 July 1998, THE SPIRITUALITY OF THE PSALMS 60
Rabin Şear Iaşuv COHEN, **Jerusalem in the Book of Psalms** 60
Rabin René Samuel ŞIRAT, **The message transmitted by the Bible to the contemporary man** 65
Rabin David ROSEN, **The salvation and the redemption in the prophetic literature and in the Psalms** 68
22 July 1998, THE SOCIAL ETHICS OF THE PROPHETS 76
Fr. Prof. Ph.D. Emilian CORNIŢESCU, **The ethical message of the prophets and its up-to-datedness** 76
Fr. Prof. Ph.D. Dumitru ABRUDAN, **The social righteousness in the Biblical writings** 81
Fr. Prof. Ph.D. Petre SEMEN, **The social ethics of the prophets Amos and Isahia** 90
Fr. Lect. Ph.D. Gheorghe POPA, **The Biblical prophets: defenders of man's dignity** 100

THE CHURCH AND THE MEDIA

Fr. Nicolae DASCĂLU, **The church and the media or on the metamorphosis of communication** 107
Radu CĂJVĂNEANU, **The church confronted with the laws and the wrongdoings of the press** 124
Fr. Camelian GURBET, **The church and the media** 155
Fr. Nicolae DASCĂLU, **The conclusions of the priestly conferences in Durău** . . . 159

THE VISIT OF THE METROPOLITAN OF SWITZERLAND IN MOLDAVIA

The Visit of His Eminence Damaskinos of Switzerland to the Metropolitanate of Moldavia and Bukovina (*Fr. Nicolae Dascălu*) 163
His Eminence DAMASKINOS, Metropolitan of Switzerland, **The sermons on the consecration of the Bishopric Cathedral in Huşi** 166
The sermons on the celebration of the transportation of Saint Andrew's relics to Iaşi 170
A panegyric dedicated to Saint Paraceve of Iaşi 173
The mission of the Orthodox Church at the beginning of the Third Millennium 177

SERMONS, CATECHISATIONS, MEDITATIONS

Archim. Clement HARALAM, **Invitations to the wedding of the emperor's son** (Sunday 14 after Pentecost) 189
Fr. assist. Vasile GORDON, **Speech delivered on the ordainment of a priest in the parish** 192

TRAVEL DIARY

Pilgrimage following the traces of Saint Cassian (*Sorin Mihalache*) 195

N O T E S

The regeneration of the Christian Mission in the new urban context of Romania - Bucharest, May 4-6, 1998 (*Romanian Patriarchy*); **The pilgrimage - a way to reconciliation** (*Fr. Nicolae Dascălu*) 209

REVIEWS AND BIBLIOGRAPHICAL NOTES

Edward Schillebeekx, **L'histoire des hommes, récit du Dieu**, trans. from Norwegian by Helene Cornelis - Gevaet, Les Editions du Cerf, Paris, 1992, 384 pp.; Jean Meyendorf, **Unite de L'Empire et division de Chrétienns, L'Eglise de 450 a 680**, trans. from English by Françoise Lhoest, Les Editions du Cerf, Paris, 1993, 432 pp. (Fr. Lect. *Gheorghe Petraru*) 227

THE CHURCH LIFE

News of the Archbishopric of Iaşi 233
500 years from the consecration of "St. Ioan Domnesc" Church - Piatra Neamț (*Fr. Dumitru Chițimuş*); An intertheological dialogue - Leipzig (Germany) (*Fr. Prof. Ph.D. Petre Semen*)
BISHOPRIC OF ROMAN 239
The consecration of the church in the Horia parish; the consecration of "St. Nicholas" Chapel in the precincts on the "Roman Voda" Placement Center (*Archdeacon Ilie Murăraşu*)
† CALLED TO GOD: The Priest Nicolae Crăciun; The Priest Constantin Pelin (*Archdeacon Ilie Murăraşu*).

BISERICA ŞI MASS-MEDIA

Pr. Nicolae DASCĂLU, **Biserica şi mass-media sau despre metamorfozele comunicării** 107
Radu CĂJVĂNEANU, **Biserica față în față cu legile şi fărădelegile presei** . . . 124
Pr. Camelian GURBET, **Biserica şi mass-media** 155
Pr. Nicolae DASCĂLU, **Concluziile conferințelor preoțeşti de la Durău** . . . 159

VIZITA MITROPOLITULUI ELVEȚIEI ÎN MOLDOVA

Vizita I.P.S. Mitropolit Damaskinos al Elveției în Mitropolia Moldovei şi Bucovinei (*Pr. Nicolae Dascălu*) 163
I.P.S. DAMASKINOS. Mitropolitul Elveției, **Omilie la sfințirea Catedralei episcopale din Huşi** 166
Omilie la sărbătoarea Aducerii moaştelor Sfântului Apostol Andrei la Iaşi 170
Panegiric închinat Sfintei Parascheva din Epivat 173
Misiunea Bisericii Ortodoxe la începutul mileniului trei 177

PREDICI, CATEHEZE, MEDITAȚII

Arhim. Clement HARALAM, **Invitații la nunta fiului de împărat** (Duminica a XIV-a după Rusalii) 189
Pr. asist. Vasile GORDON, **Pareneză la instalarea preotului în parohie** . . 192

JURNAL DE CĂLĂTORIE

Pelerinaj pe urmele Sfântului Casian (*Sorin Mihalache*) 195

Î N S E M N Ă R I

Regenerarea misiunii creştine în noul context urban din România - Bucureşti, 4-6 mai 1998 (*Patriarhia Română*); **Pelerinajul - o cale către reconciliere** (*Pr. Nicolae Dascălu*) 209

RECENZII ŞI NOTE BIBLIOGRAFICE

Edward Schillebeeckx, **L'histoire des hommes, récit de Dieu**, traduit de néerlandais par Hélene Cornelis - Gevaert, Les Editions du Cerf, Paris, 1992, 384 p.; Jean Meyendorf, **Unité de l'Empire et division des Chrétienns. L'Eglise de 450 á 680**, traduction de l'anglais par Françoise Lhoest, Les Editions du Cerf, Paris, 1993, 432 p. (*Pr. lect. Gh. Petraru*) 227

V I A Ț A B I S E R I C E A S C Ă

ŞTIRI DIN ARHIEPISCOPIA IAŞILOR 233
500 de ani de la sfințirea bisericii "Sf. Ioan Domnesc" Piatra Neamț (*Pr. Dumitru Chițimuş*); Dialog interteologic - Leipzig (Germania) (*Pr. prof. dr. Petre Semen*).

EPISCOPIA ROMANULUI 239
Sfințirea bisericii din parohia Horia; Sfințirea paraclisului Sf. Nicolae" din incinta Centrului de plasament "Roman Vodă" (*Arhid. Ilie Murăraşu*).
† CHEMAȚI LA DOMNUL: Pr. iconom stavrofor Constantin Pelin; Pr. iconom stavrofor Nicolae Crăciun (*Arhid. Ilie Murăraşu*).